

שבוע פרשת עקב

(30 July - 05 August 2023)

י"ב - י"ח מנחם-אב תשפ"ג

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מניח החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגֵךְ וְתִירְשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹת וּשְׁבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵחָ אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתְיֵל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעוּה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמַתְחֵל לִימֵי הַחוּדוּשׁ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִנְיָן וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך נשאתי את
עיני הישבי בשמים: ב הנה כעיני
עבדים אל יד אדונייהם כעיני
שפחה אל יד גברתה בן עינינו אל
וי אלהינו עד שיחננו: ג חננו וי חננו
כי רב שבענו בוז: ד רבת שבעה לה
נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי
יונים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית וי גלך:
ב עמדות, היו רגלינו בשעריך ירושלים: ג ירושלים
הבנויה בעיר, שחברה לה יחדו: ד ששם עלו שבטים
שבטייה עדות לישראל להדות, לשם וי: ה כי שמה,
ישבו כסאות למשפט כסאות, לבית דוד: ו שאלו,
שלום ירושלים ישליו אהבך: ז יהי שלום בחילך
שלוה, בארמנותיך: ח למען, אחי ורעי אדברה נא
שלום בך ט למען, ביתי וי אלהינו אבקשה טוב לך:

סוף זמן קידוש לבנה:
יום שלישי בערב, י"ד מנחם אב

אגרות קודש

בי"ה, י"ב מני"א, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

נצטערתי להודע אשר שוב סובל הנהו מרגלו והרופא מטפל בו ובטח אף שישמור הוראת הרופא הנה לא ישים לבו לזה וואס ער מאכט עם שווער אויפן הארצען, וכידוע פתגם כ"ק אדמו"ר הצמח צדק בפירוש מרז"ל התורה נתנה רשות לרופא לרפאות שזה נתינת רשות וכח לרפאות אבער ניט שווער צו מאכן אויפן הארצען ואחכה לבשו"ט ממנו ות"ח מראש.

מוסגי"פ הקונטרס שהו"ל, וכבר כתבתי שבחדש זה שהקלוקל בא ע"י אקמצא ובר קמצא שנת חנם הנה התיקון לזה הוא לאחוז בקצה השני (ע"פ מ"ש הרמב"ם בהלכות דיעות פ"ב) היינו באהבת ישראל אהבת חנם (חנם ע"פ שכל האנושי כי ע"פ תורה צריך לאהוב את כל אחד מישאל ע"פ המבואר בתניא פלי"ב ובספר המצות להצ"צ מצות אהבת ישראל וכו') ואזי יחננו השי"ת ויוציאונו מהגלות אשר חנם נמכרתם ובמילא ולא בכסף תגאלו.

בברכה לרפי קר'.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 238..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
238..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
242..... לקוטי תורה.....

אדמו"ר האמצעי

- 245..... תורת חיים.....

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 246..... דרך מצוותיך.....

אדמו"ר מוהר"ש

- 247..... תורת שמואל תרל"ג.....

אדמו"ר מוהרש"ב

- 248..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.....

אדמו"ר מוהרי"צ

- 249..... ספר המאמרים - תרפ"ט.....
250..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.....
253..... אגרת קודש מהרבי הרי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא.....
256..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.....

הוספות

- 55..... ילקוט לוי יצחק על התורה.....
58..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה.....
201..... נביאים וכתובים.....
209..... עין יעקב - מסכת ברכות.....
257..... נקודה משיחת קודש מעובדת.....
258..... חומש לקריאה בציבור.....
267..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.....
269..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ה.....
270..... לוח זמנים.....
271..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.....

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך,
שבת פרשת עקב, י"ח מנחם-אב, ה'תשכ"ט..... 5

התוועדות

- שיחת אור ליום ד',
חמשה עשר באב, ה'תשמ"ב..... 19
שיחת ש"פ עקב, ח"י מנחם-אב ה'תשכ"ט..... 38

לקוטי שיחות

- כ' מנחם-אב, כרך יט..... 47
עקב, כרך כד, א..... 50

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 59..... חומש יומי - פרשת עקב.....
81..... לוח לתהלים היומי.....
82..... תניא יומי.....
94..... לוח 'היום יום'.....

רמב"ם

- 97..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....
101..... שלושה פרקים ליום.....
173..... פרק אחד ליום.....
197..... ספר המצוות.....

לימוד מוחולק לפי ימים

- 203..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת ביצה.....
210..... גמרא עם ביאור - מסכת גיטין.....
238..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.....

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שיש בו שייכים לקדוש-ברוך-הוא **נַעֲשִׂית שְׁמִירַת הַבַּיִת עַל-יְדֵי**
 2 **הַקֶּבֶד"ה**⁵, וכפי שמבואר במקורות רבים שהמזוזה היא שמירה והגנה,
 3 **כְּמוֹ-כֵן יִשְׁנֶנּוּ עַנְנֵי הַמְּזוּזָה** לפי המשמעות הפנימית של הדברים
 4 **בְּנוֹגַע לְכַלְלוֹת הָעוֹלָם, שְׂזָהוּ** התוכן הפנימי של מצוות המזוזה הוא
 5 **עַנְנֵי עֲבוֹדַת ה'** של בני ישראל,
 6 שעל מעלתם המיוחדת אמרו חכמינו
 7 ז"ל **"אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם"**⁶
 8 (ובלשון הגמרא, "קברי עובדי כוכבים
 9 אינן מטמאין באוהל, שנאמר ואתן
 10 צאני צאן מרעיית אדם אתם, אתם
 11 קרויין אדם ואין העובדי כוכבים קרויין
 12 אדם"), **שְׁמַתְקַנִּים** בני ישראל
 13 העובדים את ה' בעולם הזה, מערבים
 14 ומזככים **אֶת הָעוֹלָם שְׂיִהְיֶה**
 15 מקום וכלי ראוי לְדִירַת הַקְּדוֹשׁ-
 16 ברוך-הוא הנקרא **"אָדָם הַעֲלִיּוֹן"**,
 17 ותוכל להיות בעולם השראת השכינה,
 18 **וְלֹא רַק שְׂיִהְיֶה** העולם הזה **רְאוּי**
 19 לְדִירָה, **אֲלָא שְׂיִהְיֶה "דִּירָה**
 20 **לו יתברך"** בפעל שאכן תהיה
 21 בעולם השראת השכינה והתגלות
 22 אלוקות בפועל, **וְעַל-יְדֵי-זֶה**
 23 שהעולם הופך להיות 'דירה' לקדוש-
 24 ברוך-הוא **נַעֲשִׂית הַשְּׁמִירָה**
 25 וההגנה האלוקית **בְּכַלְלוֹת**
 26 **הָעוֹלָם.**
 27 **וְזָהוּ גַם עַנְנֵי** התוכן הפנימי של
 28 **קְבִיעַת הַמְּזוּזָה** בפתח הבית,
 29 **כְּדַיּוּק לְשׁוֹן הַבְּרָכָה** שמברכים
 30 בעת קיום מצוות מזוזה **לְקַבֵּעַ**
 31 **מְזוּזָה⁷, דְּכִיּוֹן שְׁעַל-יְדֵי**
 32 **הַמְּזוּזָה נַעֲשֶׂה הַבַּיִת (הן**
 33 **הַבַּיִת הַפְּרָטִי** על ידי קביעת
 34 **הַמְּזוּזָה בַּתְּחִיּוֹם** שלו, **וְהֵן הַבַּיִת'**
 35 **שֶׁל כַּלְלוֹת הָעוֹלָם** על ידי כללות
 36 **עֲבוֹדַת ה'** של בני ישראל) **דִּירָה לו'**

1 נאמר בפרשת השבוע, פרשת עקב, בפסוקי פרשת זוהיה אם שמוע':
 2 **וְכַתְּבֶתֶם** מצווה לכתוב את פרשיות 'שמע' ו'זוהיה אם שמוע' על גבי קלף
 3 שאותו יש לקבוע על **מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ¹.** **וְאֵיתָא** ומובא
 4 **בַּמֶּאמָר דְּבוֹרֵי-הַמַּתְחִיל** הפותח בפסוק **הִנֵּה** שנאמר על ידי אדמו"ר
 5 המהר"ש (רבי שמואל, האדמו"ר
 6 הרביעי בשושלת אדמו"רי חב"ד-
 7 ליובאוויטש) **בְּשַׁנַּת תַּרְכ"ט²**
 8 **(לְפָנֵי מֵאָה שָׁנָה** כלומר, מאה
 9 שנה לפני אמירת מאמר זה על ידי
 10 הרבי בשנת תשכ"ט), **דְּצָרִיךְ**
 11 **לְהִבִּין עַנְנֵי** התוכן הפנימי, לפי
 12 החסידות, של **הַמְּזוּזָה שְׁקוֹבְעִים**
 13 **בְּפֶתַח הַבַּיִת.**
 14 **וּמְבָאָר** אדמו"ר מהר"ש במאמר
 15 הנוכרי, **שְׂבִיבִית' קְאִי** מכיון על
 16 **כַּלְלוֹת הָעוֹלָם³, וּכְאֶשֶׁר כֹּל**
 17 **אַחַד וְאַחַד נִכְנָס לְדוֹר בְּבֵית**
 18 **הַפְּרָטִי** שלו, **צָרִיךְ לְקַבֵּעַ** מזוזה
 19 **בה** מדובר על אחרות ה' וביטול
 20 העולמות האלוקות ועל קיום המצוות
 21 **כְּכַדִּי שְׂיִתְבּוֹנֵן** האדם הקובע את
 22 המזוזה, ויזכור שעליו **לְהַמְשִׁיךְ**
 23 מלמעלה למטה ולהביא לירי גילוי את
 24 **הַמְשַׁכְּת** והתגלות **אַלְקוּתוֹ**
 25 **יְתַבְרַךְ** לא רק בביתו הפרטי אלא גם
 26 **בְּכַלְלוֹת הָעוֹלָם, לְהִיּוֹת** על ידי
 27 המשכת והתגלות האלוקות בעולם
 28 **קִיּוּם הָעוֹלָם כּו'** שהרי העולם
 29 מתהווה ומתקיים בכוח האור והחיות
 30 האלוקית שנמשכת בו. **וְהִינֵנוּ,**
 31 **דְּכֶשֶׁם שְׁקוֹבְעִים מְזוּזָה בְּבֵית**
 32 **פְּרָטִי לְהוֹרוֹת שְׂהַבַּיִת וְכֹל**
 33 **אַשֶׁר נִמְצָא בו' בתוך הבית, כּוֹלֵל**
 34 **גַּם בְּעַל-הַבַּיִת** בעצמו, כולם
 35 **שְׂיִכִּים לְהַקְבֵּה⁴, וְעַל-יְדֵי-**
 36 **זֶה באמצעות ההכרה שהבית וכל מה**

בס"ד. שבת פרשת עקב, י"ח
מנחם-אב, ה'תשכ"ט

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וְכַתְּבֶתֶם על מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ¹.** **וְאֵיתָא**
 2 **בַּמֶּאמָר דְּבוֹרֵי-הַמַּתְחִיל** הִנֵּה בְּשַׁנַּת
 3 **תַּרְכ"ט²** (לְפָנֵי מֵאָה שָׁנָה), **דְּצָרִיךְ לְהִבִּין עַנְנֵי**
 4 **הַמְּזוּזָה שְׁקוֹבְעִים בְּפֶתַח הַבַּיִת.** **וּמְבָאָר, שְׂבִיבִית'**
 5 **קְאִי על כַּלְלוֹת הָעוֹלָם³, וּכְאֶשֶׁר כֹּל אַחַד וְאַחַד**
 6 **נִכְנָס לְדוֹר בְּבֵית, צָרִיךְ לְקַבֵּעַ מְזוּזָה כְּכַדִּי**
 7 **שְׂיִתְבּוֹנֵן לְהַמְשִׁיךְ הַמְשַׁכְּת אֲלֻקוּתוֹ יְתַבְרַךְ**
 8 **בְּכַלְלוֹת הָעוֹלָם, לְהִיּוֹת קִיּוּם הָעוֹלָם כּו'. וְהִינֵנוּ,**
 9 **דְּכֶשֶׁם שְׁקוֹבְעִים מְזוּזָה בְּבֵית פְּרָטִי לְהוֹרוֹת**
 10 **שְׂהַבַּיִת וְכֹל אֲשֶׁר בו', כּוֹלֵל גַּם בְּעַל-הַבַּיִת,**
 11 **שְׂיִכִּים לְהַקְבֵּה⁴, וְעַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשִׂית שְׁמִירַת**
 12 **הַבַּיִת עַל-יְדֵי הַקֶּבֶד"ה⁵, כְּמוֹ-כֵן יִשְׁנֶנּוּ עַנְנֵי**
 13 **הַמְּזוּזָה בְּנוֹגַע לְכַלְלוֹת הָעוֹלָם, שְׂזָהוּ עַנְנֵי**
 14 **עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, "אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם"⁶,**
 15 **שְׁמַתְקַנִּים אֶת הָעוֹלָם שְׂיִהְיֶה רְאוּי לְדִירַת אָדָם**
 16 **הַעֲלִיּוֹן, וְלֹא רַק שְׂיִהְיֶה רְאוּי לְדִירָה, אֲלָא**
 17 **שְׂיִהְיֶה "דִּירָה לו' יתברך" בפעל, וְעַל-יְדֵי-זֶה**
 18 **נַעֲשִׂית הַשְּׁמִירָה בְּכַלְלוֹת הָעוֹלָם. וְזָהוּ גַם עַנְנֵי**
 19 **קְבִיעַת הַמְּזוּזָה, כְּדַיּוּק לְשׁוֹן הַבְּרָכָה לְקַבֵּעַ**
 20 **מְזוּזָה⁷, דְּכִיּוֹן שְׁעַל-יְדֵי הַמְּזוּזָה נַעֲשֶׂה הַבַּיִת (הן**
 21 **הַבַּיִת הַפְּרָטִי, וְהֵן הַבַּיִת' שֶׁל כַּלְלוֹת הָעוֹלָם)**
 22 **דִּירָה לו' יתברך, הָרִי זֶה עַנְנֵי שֶׁל קְבוּעַ (דִּירַת**

(1 פרשתנו יא, כ. 2) סה"מ תרכ"ט ע' שה. (3) ראה ויק"ר רפ"א. (4) ראה גם תו"א מקץ מג, סע"ג. אוה"ת חנוכה שלד, א. סה"מ עטר"ת ע' קמה. תרח"ץ ע' קפ. (5) ראה ע"ז יא, א. טור יו"ד סרפ"ה. לקו"ש חי"ט ע' 121 ואילך. וש"נ. (6) יבמות סא, רע"א. (7) רמב"ם הל' מזוזה פ"ה ה"ז. טוש"ע יו"ד סרפ"ט ס"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **יִתְבַּרְךָ, הָרִי זֶה עֲנֵן שֶׁל קְבוּעַ (דִּירַת קָבַע), דְּ"קְבוּעַ לֹא**
 2 **בְּטֵל"8** הלכה היא שאיסורים בטלים ברוב (בתנאים ואופנים מסוימים
 3 המבווארים בש"ס ופוסקים) אך אם האיסור קבוע, אין הוא מתבטל, למשל
 4 אדם רכש בשר במקום שיש בו תשע חנויות שמוכרות בשר כשר, וחנות אחת

ותתמלא הכוונה האלוקית בכריאת העולם, עדיין יצטרף להיות ענן
 השמור השמירה וההגנה על-ידי "מזוזות ביתך ובשעריך", וכפי
 שחכמינו ז"ל דורשים את המילה "ובשעריך" לרבות כו' את החיוב לקבוע
 מזוזה גם בפתחים של שערי עירות¹⁰ (ובלשון הגמרא, "תנו רבנן:

5 שמוכרת בשר לא כשר, והוא מסופק
 6 מאיזו חנות קנה, מאחר שהחנות הלא
 7 כשרה היא קבועה, הרי למרות שהיא
 8 מיעוט לגבי הרוב, מאחר שקבוע אינו
 9 בטל, הבשר אסור, [וּלְהַעִיר,
 10 שֶׁהֵדִין דְּ"קְבוּעַ לֹא בְּטֵל"
 11 הוּא בְּרֵאֵי מִן הַתּוֹרָה, וְלֹא
 12 בְּשֶׁאֵר הָעֲנֵינִים שְׂאִינָם
 13 בְּטֵלִים, שְׂפָהֶם יֵשׁ שִׁקְלָא־
 14 וְטִרְיָא דִּיּוֹן אִם זֶה מִן הַתּוֹרָה
 15 אוּ מְדַרְבַּנְּנָא⁹, לדוגמה, ההלכה
 16 קובעת כי 'דבר חשוב' (כמו סוגים
 17 משוכחים של אגוזים ורימונים) לא
 18 בטל ואם דבר איסור שהוא 'דבר
 19 חשוב' התערב ברוב היתר, כל
 20 התערובת אסורה. וכתבו הפוסקים כי
 21 לפי דעות רבות הלכה זו היא מתקנת
 22 חכמים, ולכן במקרה של ספק יש
 23 להקל (בהתאם לכלל של 'ספיקא
 24 דרבנן לקולא') ואילו הכלל ש'קבוע לא
 25 בטיל' הוא דין מן התורה (ולכן נוהג
 26 בו הכלל 'ספיקא דאורייתא לחומרא')
 27 וְהֵינּוּ, שֶׁהַעֲדָר הַבְּטוּל שֶׁל
 28 'קְבוּעַ' וההלכה שאינו מתבטל ברוב
 29 הוּא לֹא מִצַּד גְּדָרִים וְסִיגִים
 30 כּו', כמו כל איסורי דרבנן שהוסיפו
 31 חכמים על איסורי התורה כסייג כדי
 32 שלא יבואו לעבור על איסורי התורה

בשעריך אחד [דין אחד, שווה] שערי
 בתים ואחד שערי חצרות ואחד שערי
 מדינות ואחד שערי עיירות יש בהן
 חובת מצווה למקום, משום שנאמר
 וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך",
 דאף שלעתיד-לבא יהיה כדברי
 הנביא זכריה "פְּרֻזוֹת תִּשָּׁב
 יְרוּשָׁלַיִם"¹¹, כלומר, ירושלים
 תהיה מוגנת ושמורה ללא חומה,
 מִכָּל-מְקוֹם יִהְיֶה גַם עֲנֵן שֶׁל
 שמירה והגנה באמצעות החומה,
 והכוונה לחומה במובן הרוחני כְּמוֹ
 שִׁפְתוֹב¹² בהמשך אותה נבואה של
 זכריה שהקדוש-ברוך-הוא מבטיח אָנֹכִי
 אֶהְיֶה לָּהּ לִירוּשָׁלַיִם גּוֹ' חוֹמַת
 אֵשׁ סָבִיב, ומאחר שגם לעתיד
 לבוא, בימות המשיח, תהיה הגנה
 ושמירה על ידי חומה (רוחנית), מובן
 שגם לעתיד-לבוא יש מקום ועניין
 בשמירה והגנה על ידי המזוזה.

1 **קָבַע), דְּ"קְבוּעַ לֹא בְּטֵל"8** [וּלְהַעִיר, שֶׁהֵדִין
 2 דְּ"קְבוּעַ לֹא בְּטֵל" הוּא בְּרֵאֵי מִן הַתּוֹרָה, וְלֹא
 3 בְּשֶׁאֵר הָעֲנֵינִים שְׂאִינָם בְּטֵלִים, שְׂפָהֶם יֵשׁ
 4 שִׁקְלָא־וְטִרְיָא אִם זֶה מִן הַתּוֹרָה אוּ מְדַרְבַּנְּנָא⁹,
 5 וְהֵינּוּ, שֶׁהַעֲדָר הַבְּטוּל שֶׁל 'קְבוּעַ' הוּא לֹא מִצַּד
 6 גְּדָרִים וְסִיגִים כּו', אֲלָא מֵעַקֵּר הֵדִין]. וְעֲנֵן זֶה
 7 שֶׁעַל-יְדֵי הַמְּזוּזָה נַעֲשֶׂה כְּלָלוֹת הָעוֹלָם "דִּירָה לֹו
 8 יִתְבַּרְךָ", הִנֵּה עֹכְשׁוֹ הָרִי זֶה בְּהָעֹלָם, אֲבָל
 9 לְעֵתִיד-לְבֹא יִהְיֶה זֶה בְּגִלּוּי. וְגַם אִזּוּ יִצְטָרֵף
 10 לְהִיּוֹת עֲנֵן הַשְּׂמוּר עַל-יְדֵי "מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ
 11 וּבְשַׁעְרֶיךָ", לְרַבּוֹת כּו' שְׁעָרֵי עִירוֹת¹⁰, דָּאף
 12 שֶׁלְעֵתִיד-לְבֹא יִהְיֶה "פְּרֻזוֹת תִּשָּׁב יְרוּשָׁלַיִם"¹¹,
 13 מִכָּל-מְקוֹם יִהְיֶה גַם עֲנֵן הַחוֹמָה, כְּמוֹ שִׁפְתוֹב¹²
 14 אָנֹכִי אֶהְיֶה לָּהּ גּוֹ' חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב.

15 **(ב) וּמִמְשִׁיף בְּמֵאֲמָר: וְלִהְבִּין עֲנֵן הַמְּזוּזָה,**
 16 **צָרִיף לְהַקְדִים עֲנֵן מֵה שִׁפְתוֹב¹³**
 17 **וְאִם אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד גּוֹ' וְהִגִּישׁוּ אֶל הַדָּלָת אוּ**
 18 **אֶל הַמְּזוּזָה, וְרָצַע אֲדָנִי אֶת אֲזָנִי גּוֹ', וְאָמְרוּ**
 19 **חֲכָמֵינוּ ז"ל¹⁴ מֵה נִשְׁתַּנֶּה הָאֲזָן כּו' אֲלֵא אֲזָן**
 20 **שִׁשְׁמָעָה עַל הַר סִינַי "כִּי לִי בָנִי יִשְׂרָאֵל**
 21 **עֲבָדִים"¹⁵, וְהִלֵּף וְקָנָה אֲדוֹן לְעַצְמוֹ, יִרְצַע. דָּלָת**
 22 **וּמְזוּזָה שֶׁהִיו עֲדִים וְכו'. וּמִזָּה מוֹכַח שֶׁעֲנֵן**

15 **(ב) וּמִמְשִׁיף בְּמֵאֲמָר:** אדמו"ר מהר"ש
 בְּמֵאֲמָר הַנוֹכַח: וְלִהְבִּין עֲנֵן
 הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מְצוּת הַמְּזוּזָה,
 צָרִיף לְהַקְדִים ולבאר תחילה את
 עֲנֵן הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מֵה
 שִׁפְתוֹב¹³ בתורה בדיני עבד עברי
 וְאִם אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד גּוֹ'
 לאחר סיום שש שנות עבודתו שאיננו

רוצה לצאת לחופשי אלא להישאר עבד וְהִגִּישׁוּ אֶל הַדָּלָת אוּ
 אֶל הַמְּזוּזָה, וְרָצַע אֲדָנִי אֶת אֲזָנִי גּוֹ', וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ
 ז"ל¹⁴ מֵה נִשְׁתַּנֶּה הָאֲזָן כּו' שדווקא בה העבד נרצע אֲלֵא אֲזָן
 שִׁשְׁמָעָה עַל הַר סִינַי שהקדוש-ברוך-הוא אומר "כִּי לִי בָנִי
 יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים"¹⁵ ולא לאף אחד אחר, וְהִלֵּף וְקָנָה אֲדוֹן לְעַצְמוֹ,
 יִרְצַע. דָּלָת וּמְזוּזָה שֶׁהִיו עֲדִים וְכו' כדברי הגמרא "מה נשתנה
 דלת ומזוזה מכל כלים שבבית, אמר הקדוש-ברוך-הוא: דלת ומזוזה שהיו
 עדים במצרים בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרת כי לי

אֲלֵא קבוע אינו בטל מֵעַקֵּר הֵדִין].
 34 **וְעֲנֵן זֶה שֶׁעַל-יְדֵי הַמְּזוּזָה** שבני ישראל קובעים בבתיהם הפרטיים
 35 **נַעֲשֶׂה** לא רק הבית הפרטי אלא כְּלָלוֹת הָעוֹלָם "דִּירָה לֹו יִתְבַּרְךָ",
 36 מקום ראוי לגילוי אלוקות והשראת השכינה, כאמור לעיל, הִנֵּה עֹכְשׁוֹ בּוֹמֵן
 37 הגלות הָרִי זֶה בְּהָעֹלָם ואין זה נראה וניכר בעולם שכתוצאה מקיום מצוות
 38 מזוזה וכללות עבודת ה' בעולם, העולם הזה הופך להיות דירה לקדוש-ברוך-
 39 הוּא, אֲבָל לְעֵתִיד-לְבֹא בימות המשיח יִהְיֶה זֶה בְּגִלּוּי והדבר יהיה
 40 ניכר בגלוי במציאות הגשמית. וְגַם אִזּוּ בימות המשיח, אחרי שתושלם

(8 כתובות טו, א. זבחים עג, ב ובתוס' שם. וראה עט סופר (להרא"ז סופר) על סוגיות הש"ס כלל קבוע. וש"נ. 9) ראה
 רמ"א יו"ד סק"י ס"א. משנה למלך ה' מעילה פ"ז ה"ו. 10) יומא יא, א. פירש"י ואתחנן ו, ט. 11) זכרי' ב, ח. 12) שם,
 ט. 13) משפטים כא, ה"ו. 14) קידושין כב, ב. פירש"י שם, ו. 15) בהר כה, נה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, והוצאתים מעבדות לחירות, והלך זה
 2 וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם".
 3 ומָזָה מִכָּח שְׁחַמְכֵינוּ מִקְשָׁרִים בֵּין רְצִיעַת הָאוֹן לְמִזְוָה, כִּאֲמֹר לְעִיל,
 4 מִוִּכַח שְׁעֲנִין הַמְּזוּזָה שֶׁיָּף לְאַזֵּן וְחוּשׁ הַשְּׁמִיעָה שְׁבָאָדָם כִּפִּי
 5 שִׁמְשִׁיךְ וּמְבַאֵר. דְּהִנְהָ, יְדוּעָה¹⁶
 6 בְּמִקְוֹת קְדוּמִים וּבְעִיקָר בִּסְפָר
 7 חֲרָדִים לְרַבִּי אֱלֵעָזָר אֲזַכְרֶי שְׁפָל
 8 מְצוּה מִתְיַחֶסֶת בְּמִיחָד לְעֲנִין
 9 פְּרָטִי שֶׁל גּוֹף הָאָדָם. וְכִמוֹ
 10 שֶׁהוּא פְּקָלְלוֹת הָעֲבוּדָה
 11 שֶׁהִיחִיר עוֹבֵד אֶת ה' דְּ"פְקָל
 12 לְבָבְךָ וּבְכָל נִפְשֶׁךָ וּבְכָל
 13 מְאֹדְךָ"¹⁷, שֵׁשׁ מְצוֹת
 14 שֶׁשִּׁיכּוֹת לְמִמוֹנֵי שֶׁל אָדָם,
 15 שְׁעַל זֶה נֶאֱמָר בְּפֶסֶק זֶה שֶׁאֵהֵב
 16 ה' צְרִיכָה לְהִיֵּת "בְּכָל מְאֹדְךָ,
 17 בְּכָל מְמוֹנְךָ"¹⁸, גַּם אִם לִשְׁם כִּךְ
 18 הָאָדָם צָרִיךְ לוֹתֵר עַל מִמוֹנֵי כְּמוֹ
 19 מְצוֹת מְזוּזָה שֶׁצָּרִיךְ לְרַכּוֹשׁ מִזְוָה
 20 בְּמִמוֹנֵי (וְעַל-דִּרְךָ זֶה מְצוֹת
 21 תְּפִלִּין שֶׁנִּזְכָּרָה לְפָנֵי-זֶה
 22 בְּפֶסֶק¹⁹ שֶׁגַּם הִיא דוֹרֶשֶׁת הַצֹּאֵה
 23 שֶׁל מִמוֹן), וְיִשׁ מְצוֹת שֶׁשִּׁיכּוֹת
 24 לְאָדָם עֲצָמוֹ וְקִיּוּמֵן הוּא עַל יְדֵי
 25 לִיבֵו וּנְפִשׁוֹ שֶׁל הָאָדָם, כְּמוֹ לְמַשֵּׁל
 26 מְצוֹת הָאֵהָבָה אֶת ה'.
 27 וּבְפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, כִּפִּי שֶׁהַמְצוֹת
 28 מִתְיַחֶסֶת לְאֲבִיר הַגּוֹף הֵנָּה מְצוֹת
 29 הָאֵהָבָה מְקוּמָהּ בְּגוֹף הָאָדָם הוּא
 30 בְּחִלּוֹל הַיְמִינִי שְׁבֵלָב, וְהֵינּוּ,
 31 דָּאָף שֶׁהָאֵהָבָה צְרִיכָה לְהִיֵּת
 32 "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נִפְשֶׁךָ וּבְכָל
 33 מְאֹדְךָ", וְצְרִיכָה לְהִיֵּת בְּכָל הַלֵּב
 34 וּבְכָל הַמְצִיאוֹת וְגַם בְּכָל הַמִּמוֹן שֶׁל
 35 הָאָדָם מְפִל-מְקוֹם אִם בָּאִים לְפָרֵט
 36 יוֹתֵר וְלִיחָס לְאֵהֵב ה' מְקוֹם מְסוּיִים
 37 בְּגוֹף הָאָדָם עֶקֶר הָאֵהָבָה הִיא
 38 בְּחִלּוֹל הַיְמִינִי שְׁבֵלָב, וּמִשָּׁם
 39 מִתְפַּשְׁטֵת אֵהֵב ה' "בְּכָל
 40 לְבָבְךָ" כִּי²⁰ וְעַד שֶׁהִיא בָּאָה וְנִרְגַשְׁתָּ בְּכָל אֲבִירֵי וּבְכָל מְצִיאוֹת.
 41 וְעַל-דִּרְךָ זֶה בְּנוֹגַע לְמְצוֹת מְזוּזָה, שָׂאָף שֶׁבְּכָלְלוֹת הִיא

שִׁיכָת לְמִמוֹנֵי שֶׁל אָדָם שֶׁכֵּן רֹכְשִׁים מִזְוָה בְּכֶסֶף, כִּאֲמֹר, מְפָל-
 מְקוֹם בְּפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, בְּנוֹגַע לְאָדָם עֲצָמוֹ, אִם בָּאִים לִיחָס אֶת
 הַמְּזוּזָה לְאֲבִיר פְּרָטִי בְּגוֹף הָאָדָם שִׁיכָת הִיא לְאַזֵּן וְחוּשׁ הַשְּׁמִיעָה
 כְּמוֹ שֶׁמְצִיעוּ בְּעֵינַי רְצִיעַת אֲזוֹנוֹ שֶׁל עֶבֶד עֲבָרֵי לִיד הַמְּזוּזָה, כִּמְבֹאֵר
 לְעִיל.
 וְעַל-פִּי-זֶה יִמְתַּק²¹ מֵה
 שֶׁהִמְאָמַר הַנוֹכַח שֶׁל אֲדַמְרִי
 מֵהֲרָשׁ דְּבוּר-הַמִּתְחִיל
 "וּכְתַבְתֶּם" הַנֶּ"ל נֶאֱמָר
 בְּפָרֶשֶׁת "עֵקֵב", אָף שֶׁהַפְּסוּק
 "וּכְתַבְתֶּם" גו', נֶאֱמָר גַּם
 בְּפָרֶשֶׁת "וְאַתְחַנֵּן"²² שֶׁלְּפָנֵי
 פְּרָשֶׁת "עֵקֵב" שֶׁהִיא מְצוֹת מְזוּזָה
 שֶׁהִיא תְּפִלִּין שֶׁנִּזְכָּרָה לְפָנֵי-זֶה
 (בְּפֶסֶק¹⁹), וְיִשׁ מְצוֹת שֶׁשִּׁיכּוֹת לְאָדָם עֲצָמוֹ, כְּמוֹ
 מְצוֹת הָאֵהָבָה. וּבְפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, הֵנָּה מְצוֹת
 הָאֵהָבָה מְקוּמָהּ בְּחִלּוֹל הַיְמִינִי שְׁבֵלָב, וְהֵינּוּ, דָּאָף
 שֶׁהָאֵהָבָה צְרִיכָה לְהִיֵּת "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נִפְשֶׁךָ
 וּבְכָל מְאֹדְךָ", מְפִל-מְקוֹם עֶקֶר הָאֵהָבָה הִיא
 בְּחִלּוֹל הַיְמִינִי שְׁבֵלָב, וּמִשָּׁם מִתְפַּשְׁטֵת "בְּכָל
 לְבָבְךָ" כִּי²⁰. וְעַל-דִּרְךָ זֶה בְּנוֹגַע לְמְצוֹת מְזוּזָה,
 שָׂאָף שֶׁבְּכָלְלוֹת הִיא שִׁיכָת לְמִמוֹנֵי שֶׁל אָדָם,
 מְפִל-מְקוֹם בְּפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, בְּנוֹגַע לְאָדָם עֲצָמוֹ,
 שִׁיכָת הִיא לְאַזֵּן וְחוּשׁ הַשְּׁמִיעָה שְׁבָאָדָם.
 וְעַל-פִּי-זֶה יִמְתַּק²¹ מֵה שֶׁהִמְאָמַר דְּבוּר-
 הַמִּתְחִיל "וּכְתַבְתֶּם" הַנֶּ"ל נֶאֱמָר
 בְּפָרֶשֶׁת "עֵקֵב", אָף שֶׁהַפְּסוּק "וּכְתַבְתֶּם" גו',
 נֶאֱמָר גַּם בְּפָרֶשֶׁת "וְאַתְחַנֵּן"²² שֶׁלְּפָנֵי פְּרָשֶׁת
 "עֵקֵב" [הַיְמִינִי גַם עֲנִין זֶה – הַפְּסוּק שֶׁעָלִיו נֶאֱמָר
 הַמְאָמַר – הוּא חֵלֶק מִתּוֹרַת רְבוּתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ],
 כִּי חֵלֶלֶק שְׁבִין פְּרָשֶׁת "וְאַתְחַנֵּן" לְפָרֶשֶׁת
 "עֵקֵב" הוּא, שֶׁבְּפָרֶשֶׁת "וְאַתְחַנֵּן" נֶאֱמָר²³
 אֶעֱבְרָה-נָא וְאֶרְאֶה גו', הֵינּוּ, שֶׁמִּשָּׁה בְּקֶשׁ וְרָצָה
 לְפַעַל עֲנִין הָרְאִיָּה²⁴, וְלִפִּי הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית
 שֶׁל הַדְּבָרִים, מִשֶּׁה רְבוּנוֹ רָצָה לְפַעֵל
 שְׁעַם יִשְׂרָאֵל יִזְכֵּר לְרֵאִיָּה בְּאֻלּוֹת
 [וְאָף שֶׁלֹּא פִּעַל הַמְשַׁכַּת
 בְּחִינַת הָרְאִיָּה, לְמַעֲשֵׂה בְקֶשֶׁת
 מִשֶּׁה רְבוּנוֹ לֹא תִּקְבְּלָהּ וְהוּא לֹא פִּעַל
 אֶת הַרֵאִיָּה בְּאֻלּוֹת כִּי-אִם
 בְּחִינַת הַשְּׁמִיעָה בְּלִבְדֵּי שֶׁהִיא
 דְּרָגָה פְּחוּתָה מֵרֵאִיָּה שֶׁכֵּן 'אֵינָה דוֹמֵה שְׁמִיעָה לְרֵאִיָּה' וְרֵאִיָּה הִיא תְּפִיסָה
 וְקִלְטָה הַרְבֵּה יוֹתֵר חֻזְקָה וְהַרְבֵּה יוֹתֵר עֲמוּקָה וּפְנִימִית מֵאֲשֶׁר שְׁמִיעָה, כְּמוֹ

(16) ראה בארוכה בספר חרדים. (17) ואתחנן ו, ה. (18) משנה ברכות נד, א. פירש"י עה"פ. (19) שם, ח. (20) ראה תניא פ"ט. (21) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 28 הערה 56. ח"ט ע' 77 הערה 42. (22) ו, ט. (23) ג, כה. (24) לקו"ת ואתחנן ב, ד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **שְׁפָתוֹב אַחֲר־כֶּף** 25 שְׁמֵשָׁה רַבְנֵי אֹמְרֵי לַבְנֵי יִשְׂרָאֵל "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל
 2 **שְׁמַע** 26, גו' 26, שְׁמִיעָה וְלֹא רֵאִיָּה מִכָּל־מְקוֹמָם אֵין הַכוּוּנָה שְׁמֵשָׁה לֹא
 3 פִּעַל כֹּלל אֵת עֲנִיִּין הָרֵאִיָּה אֵלֵּא הַמְשִׁיף וְהֵבִיא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה אֵת עֲנָנִין
 4 הָרֵאִיָּה בְּכַחֲנִית מְקִיף 27, כִּמו אֹרֵר הַמֵּאִיר מִלְּמַעְלָה, מִרְחֹק, וְלֹא בֹא
 5 לְמַטָּה וְלֹא חוֹדֵר בְּפִנְיֵמוֹת, וְכַמְבֹּאֵר
 6 ב' לִיקוּטֵי תוֹרָה' בְּעִנְיִין זֶה, "מִשָּׁה רִצָּה
 7 וְרָאָה אֵת הָאֶרֶץ בַּחֲנִית 'אֶרֶץ חֶפְצִי' הִיא
 8 כִּנסַת יִשְׂרָאֵל שִׁימְשִׁיךְ בַּה מְבַחֲנִיה זֹו
 9 דִּיִּיקָא. אָךְ לֹא פִּעַל זֹאת שִׁיעוּבֹר בֶּאֶרֶץ
 10 שְׂאוּ הִיא מִשְׁפִּיעַ בַּה בְּכַחֲנִית אֹור
 11 פִּנְיֵמִי כִּי־אֵם רָאָה אֹותָה מִרְחֹק שֶׁעַל
 12 יָדֵי זֶה הָרֵאִיָּה מִרְחֹק נִמְשָׁךְ לַה בַּחֲנִית
 13 אֹור מְקִיף וְלֹא בַּחֲנִית אֹור פִּנְיֵמִי
 14 מִמֶּשׁ, "וְעוֹד זֹאת, פִּרְט לִכְן יִשְׁנו
 15 עוֹד עֲנִיִּין שְׁמֵשָׁה רַבְנֵי כֵן פִּעַל בֹּו אֵת
 16 עֲנָנִין הָרֵאִיָּה (אָף כִּכְאֹמֹור בֹּאֹפֶן כֹּלְלִי
 17 פִּעַל אֵת עֲנִיִּין הַשְּׁמִיעָה וְלֹא אֵת עֲנִיִּין
 18 הָרֵאִיָּה) פִּדְוֵעַ שְׁהַמְשִׁיף מִשָּׁה
 19 רַבְנֵי וּפִּעַל אֵת עֲנָנִין הָרֵאִיָּה
 20 מִמֶּשׁ אֶצֶל יְחִידֵי סְגוּלָה 28,]
 21 וְנִמְצָא שְׁפָרְשַׁת וְאַתְחַנֵּן קְשׁוּרָה בְּעִנְיִין
 22 הָרֵאִיָּה מִה־שְׂאִי־בֵן כְּפָרְשַׁת
 23 "עֲקָב" נֶאֱמָר 29 בְּפִסּוּק הַפּוּתַח
 24 אֵת הַפִּרְשָׁה "וְהָיָה עֲקָב
 25 תִּשְׁמְעוּן", עֲנָנִין הַשְּׁמִיעָה
 26 דְּנֶקָא שְׁהוּא שׁוּנָה מְעִיִּין הָרֵאִיָּה.
 27 וְכִיִּין שְׁתַּכֵּן מֵאֱמָר זֶה הַמֵּאִיר
 28 הַנּוֹכַר, דִּיבֹּוֹר הַמְתַּחִּיל 'וְכַתְּבַתֶּם'
 29 תְּרַכִּיט הוּא מַעְלַת עֲנָנִין
 30 הַשְּׁמִיעָה (בְּדִלְקָמֹן), לִכְן
 31 שִׁיף זֶה לְפָרְשַׁת "עֲקָב",
 32 שְׁעִנְיָנָה הוּא "וְהָיָה עֲקָב
 33 תִּשְׁמְעוּן" וְזוּ הִסִּיבָה לִכְן שְׁהַמֵּאִיר
 34 נֵאמַר בְּפִרְשַׁת עֲקָב וְלֹא בְּפִרְשַׁת
 35 וְאַתְחַנֵּן, אֶף־עַל־פִּי שְׁגַם בְּפִרְשַׁת
 36 וְאַתְחַנֵּן, הַקּוּדְמַת לְפִרְשַׁת עֲקָב, מְדוּבָר
 37 עַל כְּתִיבַת מְזוּזוֹת.
 38 וְלִהְיֵיר מְהֵמְבֹאֵר ב' אֹור הַתּוֹרָה 30, לְאִדְמוּר 'הַצִּמַח צִדְק'
 39 בְּפִרְוֵשׁ הַכְּתוּב "וְהָיָה עֲקָב תִּשְׁמְעוּן" לְפִי הַחֲסִידוֹת, שְׁשְׁמִיעָה
 40 כּוֹלְלַת שְׁלֹשָׁה פְּרוּשִׁים, שְׁהֵם שְׁלֹשׁ בַּחֲנִינֹות שׁוּנֹות: מְחֻשְׁבָּה

(25 ד, א. 26) לקו"ת שם ג, ג. וראה שם צו יז, ב. 27) ראה לקו"ת ואתחנן ג, ד. מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"ב ע' תרסט ואילך. שערי תשובה לאדהאמ"צ ח"ב קד, ב ואילך. מאמרי אדהאמ"צ הנחות תקע"ז ע' רעא. 28) מאמרי אדה"ז, שערי תשובה ומאמרי אדהאמ"צ שם. 29) ז, יב. 30) פרשתנו ע' תצא ואילך. 31) שמואל-א ג, י. 32) שם טו, ד. 33) ראה ספרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 אודות רציעת אנו של עבר עברי. דְהִנְהָ יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת בעבודת ה',
 43 רְאִיָּה וְשְׁמִיעָה, היינו תפיסה, קליטה והשגה של עניני אלקות בצורה
 44 ברורה ובהירה כמו שקולטים דבר הנראה לעיניים, או תפיסה והשגה בדרגה
 45 נמוכה יותר כמו הקליטה והתפיסה של רעיון או תיאור דבר מסויים על ידי
 46 שמיעה ומלשָׁה רַבְּנוּ בַּקֶּשׁ
 47 מהקדוש-ברוך-הוא "וְאָרְאָה אֶת
 48 הָאָרֶץ", היינו שתיהה בחינת ראייה
 49 וְלֹא פָעַל כִּי-אִם "וְעֵתָה
 50 יִשְׂרָאֵל, שָׁמַע אֶל הַחֲקִים",
 51 בְּחִינַת שְׁמִיעָה בלבה, וְאִם-כֵּן
 52 בְּחִינַת רְאִיָּה הִיא לְמַעְלָה
 53 מִבְּחִינַת שְׁמִיעָה ולכן בקשת משה
 54 לראייה, הדרגה הנעלית לא התקבלה.
 55 אבל עניין השמיעה, הבחינה הנחותה
 56 יותר, כן ניתנה לו ועלה בידו לפעול
 57 שלבני ישראל תהיה 'שמיעה' בנייני
 58 אלקות. ומִפְּלִמְקוֹם מְצִינוּ שֵׁישׁ
 59 בְּבְחִינַת שְׁמִיעָה מַעְלָה יוֹתֵר
 60 עֲלִיוֹנָה גַם אֶפִּילוּ מִבְּחִינַת רְאִיָּה
 61 כפי שממשיך ומבאר כיצד אף שידועה
 62 מעלת הראיה על השמיעה, במובן
 63 מסויים יש לשמיעה יתרון על שמיעה.
 64 וּבְאֹרֶן הָעֲנָן, דְהִנְהָ בְּדֶרֶךְ
 65 כָּלֵל, יְדוּעַ שְׂרָאָה הִיא
 66 לְמַעְלָה מִשְׁמִיעָה, כְּמֵאֲמַר
 67 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל³⁴ מ'מכילתא' (מדרש
 68 הלכה על ספר שמות) שבעת מתן
 69 תורה אמרו בני ישראל למשה רבנו
 70 לומר לקדוש-ברוך-הוא 'רצוננו לראות
 71 את מלכנו ולא להסתפק בשמיעת דבר
 72 ה' כי אֵינָה דוֹמָה שְׁמִיעָה
 73 לְרְאִיָּה, וְהֵינּוּ³⁵ וההסבר לכך
 74 שראייה אכן נעלית יותר משמיעה הוא
 75 לְפִי שְׂדוּקָא עֲלִיָּדֵי הָרְאִיָּה
 76 נַעֲשִׂית הַתְּאֲמָנוֹת הוודאות
 77 המוחלטת הִכִּי גְדוּלָה בְּדָבָר
 78 שְׂרָאָה ללא כל ספק ופקפק בקיומו
 79 ומציאותו של הדבר שהאדם ראה במו
 80 עיניו, שְׁלֹא שִׁפְךְ אֶצְלוֹ נְתִיבַת
 81 מְקוֹם לְהַפֵּךְ היינו שהאפשרות
 82 שמה הדבר לא קיים מופרכת מכל וכל,

1 ב'תְּשַׁמְעוּן" הֵם מִחֲשָׁבָה דְבוּר וּמַעֲשֵׂה לא כפי שהם מושגים
 2 נפרדים לעצמם שאז אינם קשורים במחשבה אלא כְּפִי שֵׁהֶם בְּמִחֲשָׁבָה
 3 גוֹפָא עצמה, דְהֵינּוּ, מִחֲשָׁבָה שְׂבִמְחֲשָׁבָה, דְבוּר שְׂבִמְחֲשָׁבָה
 4 וּמַעֲשֵׂה שְׂבִמְחֲשָׁבָה. וּמְפַל־מְקוֹם למרות שענין השמיעה כאן שייך
 5 בעצם לעולם המחשבה, וגם הדיבור
 6 והמעשה המרומזים כאן הם כפי
 7 שהדיבור והמעשה הם במחשבה, עם
 8 כל זה מוֹבֵן שְׁמָה שְׂפָתוֹב
 9 "וְהִיָּה עֲקֵב תְּשַׁמְעוּן" קָאֵי
 10 מכוון גַם על שְׁמִיעַת הָאֲזֵן
 11 כְּפִשׁוּטָה, שְׁהֵרִי אִם הַפְּנֵיהָ
 12 הִיא רַק לְעֲנֵן הַמִּחֲשָׁבָה
 13 (שְׁלֹשֶׁת הַפְּרוּשִׁים הַנִּזְ"ל
 14 בשמיעה לשון הבנה במחשבה, לשון
 15 שמיעת הדיבור ולשון התכנסות
 16 במעשה שֵׁהֶם שְׁלֹשֶׁת הָעֲנָנִים
 17 מִחֲשָׁבָה דְבוּר וּמַעֲשֵׂה כְּפִי
 18 שֵׁהֶם בְּמִחֲשָׁבָה כמבואר לעיל),
 19 לֹא הִיָּה הַפְּתוּב צְרִיף לֹמַר
 20 הַלְשׁוֹן "תְּשַׁמְעוּן" (שְׂאֹז צְרִיף לְהִבִּיא רְאִיָּה שְׁהוּא לְשׁוֹן
 11 הַבְּנָה), כִּי-אִם לְשׁוֹן הַבְּנָה. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּנוֹגַע
 12 לְפָרוּשׁ שְׂקָאֵי עַל עֲנָן הַמַּעֲשֵׂה, שְׁהֵיָה צְרִיף
 13 לֹמַר לְשׁוֹן שְׁמוּרָה עַל עֲנָן הַמַּעֲשֵׂה. וְכִינֵן
 14 שְׂנֵאֲמַר הַלְשׁוֹן "תְּשַׁמְעוּן" דְּוָקָא, הֵרִי זֶה קָאֵי
 15 בְּעֵקֶר עַל שְׁמִיעַת הָאֲזֵן כְּפִשׁוּטָה.
 16 ג) וּמִמְשִׁיף בְּמֵאֲמַר: וְצְרִיף לְהִבִּין תְּחִלָּה,
 17 מֵהוּ עֲנָן "אֲזֵן שְׁשִׁמְעָה". דְהִנְהָ
 18 יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת, רְאִיָּה וְשְׁמִיעָה, וּמִלְשָׁה רַבְּנוּ
 19 בַּקֶּשׁ "וְאָרְאָה אֶת הָאָרֶץ", וְלֹא פָעַל כִּי-אִם
 20 "וְעֵתָה יִשְׂרָאֵל, שָׁמַע אֶל הַחֲקִים", בְּחִינַת
 21 שְׁמִיעָה, וְאִם-כֵּן בְּחִינַת רְאִיָּה הִיא לְמַעְלָה
 22 מִבְּחִינַת שְׁמִיעָה. וּמִפְּלִמְקוֹם מְצִינוּ שֵׁישׁ
 23 בְּבְחִינַת שְׁמִיעָה מַעְלָה יוֹתֵר עֲלִיוֹנָה גַם מִבְּחִינַת
 24 רְאִיָּה.
 25 וּבְאֹרֶן הָעֲנָן, דְהִנְהָ בְּדֶרֶךְ כָּלֵל, יְדוּעַ שְׂרָאִיָּה
 26 הִיא לְמַעְלָה מִשְׁמִיעָה, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ
 27 ז"ל³⁴ אֵינָה דוֹמָה שְׁמִיעָה לְרְאִיָּה, וְהֵינּוּ³⁵ לְפִי
 28 שְׂדוּקָא עֲלִיָּדֵי הָרְאִיָּה נַעֲשִׂית הַתְּאֲמָנוֹת הִכִּי
 29 גְדוּלָה בְּדָבָר שְׂרָאָה, שְׁלֹא שִׁפְךְ אֶצְלוֹ נְתִיבַת
 30 מְקוֹם לְהַפֵּךְ, מֵאֲחַר שְׁהוּא בְּעַצְמוֹ רְאָה אֶת
 31 הַלְשׁוֹן "תְּשַׁמְעוּן" דְּוָקָא, הֵרִי בַד כְּבוֹד
 32 עִם הַעוֹבְדָה שֶׁהִבְטִי כוֹלֵל פִּירוּשִׁים
 33 נוֹסְפִים זֶה קָאֵי מכוון בְּעֵקֶר עַל
 34 שְׁמִיעַת הָאֲזֵן כְּפִשׁוּטָה.
 35 ג) וּמִמְשִׁיף אֲדוּמָר מֵהַר-שׁ
 36 כְּמֵאֲמַר הַנוֹכַח: וְצְרִיף לְהִבִּין
 37 תְּחִלָּה, לְפָנֵי בִיאור הַקֶּשֶׁר הַפְּנִימִי בֵּין
 38 תוֹכֵן עֲנֵן הַמוֹזָה לְעֵינֵן הַשְּׁמִיעָה
 39 מֵהוּ עֲנָן "אֲזֵן שְׁשִׁמְעָה"
 40 הַנוֹכַח בְּדַבְרֵי הַכְּמִינוּ ז"ל שְׁהוּבָאוּ לְעִיל

פ' ראה יא, לב. שם יב, א. פרש"י ראה יב, כח. 34) ראה מכילתא יתרו יט, ט. 35) ראה סה"מ תרס"ג ע' יג ואילך. לקו"ש ח"ו ע' 121.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְטַעַם הַדָּבָר, מְדוּעַ אִכָּן חָכַם עֲדִיף מִנְבִיא הוּא פִּמְבָּאָר בְּאַרְכָּה
 2 בְּאַגְרַת הַקֶּדֶשׁ⁴⁰ שֶׁבִסְפָר הַתְּנַיִּים שֶׁעַל-יְדֵי הַשְּׂמִיעָה הֵינּוּ הַחֲבֵנָה
 3 הַשְּׂכֵלִית יָכוֹל הַחֶכֶם לְהַשִּׁיג בְּבַחֲבִינּוֹת עֲלִיוֹנוֹת יוֹתֵר לַמַּעֲלָה
 4 בְּאִלּוּקוֹת מִהַבְּחִינָה שֶׁבָּהֶם יָכוֹלָה לְהִיֹּת רְאִית הַנְּבִיאָה כִּי
 5 בְּשִׂמְיעָה נִיתֵן לִקְבֹּל מוֹשֵׁג וְתַפְסִיחַ
 6 מִסּוּיֵמַת גַּם בְּדַרְגוֹת כֹּלָה שֶׁמִּפְנֵי
 7 מַעֲלַת הַגְּדוּלָה אִדָּם שֶׁהוּא נִשְׁמָה בְּגוֹף
 8 בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי לֹא מִסּוּגֵל לְרֵאוֹת,
 9 וְנִמְצָא שֶׁאִמָּנָם מִבַּחֲבִינַת הַתְּהַמְתוּת
 10 אִכָּן גְּדוּלָה מַעֲלַת הַרְאִיָּה עַל הַשְּׂמִיעָה,
 11 כְּמִבּוֹאֵר לְעֵיל, אֲבָל לְשִׂמְיעָה יֵשׁ יִתְרוֹן
 12 עַל הַרְאִיָּה בְּכַךְ שֶׁבִּאֲמִצְעוֹת שִׂמְיעָה
 13 נִתֵּן 'לְתַפּוּס' דַּרְגוֹת נְעוּלוֹת שֶׁאֵי אִפְשָׁר
 14 'לְרֵאוֹת' אוֹתוֹן וְכִפִּי שֶׁמוֹסִיף וּמְבַאֵר.
 15 דְּהֵנָּה, בְּעֲנַנְךָ הַשְּׂגַת אִלּוּקוֹת עַל יְדֵי
 16 הַנְּבִיאָה, שֶׁהִיא כְּאִמּוֹר בְּאִפּוֹן שֶׁל
 17 רֵאוּיָה הַרִי אִפְּלִיּוֹ בְּמִשְׁה רַבְּנּוּ,
 18 רַבֵּן שֶׁל נְבִיאִים, וְהַגְּדוּל
 19 שֶׁבְּנִבְיָאִים כְּתִיב⁴¹ בְּתוֹרָה שֶׁכֹּאֵשֶׁר
 20 מִשֶּׁה רַבְּנּוּ בִּיקֵשׁ מִהַקְּדוּשׁ-בִּירוּךְ-הוּא
 21 'הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ', הֵינּוּ לְהַשִּׁיג
 22 אִלּוּקוֹת בְּרֵאוּיָה, עֲנֵה לוֹ הַקְּדוּשׁ-בִּירוּךְ
 23 הוּא "וְרֵאוּיָת אֶת אַחֲרֵי וּפְנֵי לֹא
 24 יֵרְאוּ", וְכִמּוּבֵן הַפְּנִים הִיא דַּרְגָּה
 25 גְּבוּהָה הַרְבֵּה יוֹתֵר, אֲבָל אִפְּלִיּוֹ מִשֶּׁה
 26 רַבְּנּוּ לֹא הִיָּה יָכוֹל לְהַשִּׁיג דַּרְגָּה נְעִלִית
 27 זוֹ עַל יְדֵי רֵאוּיָה וְאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
 28 ז"ל⁴² שֶׁהַדַּרְגָּה בְּאִלּוּקוֹת שֶׁמִּשֶּׁה
 29 רַבְּנּוּ כֵּן רֵאוּ, וְעַל זֶה נִאֶמַר "וְרֵאוּיָת אֶת
 30 אַחֲרֵי" הִיא, קִשְׁרָה שֶׁל תְּפִלִּין
 31 הַרְאָה הַקְּדוּשׁ-בִּירוּךְ-הוּא לוֹ לְמִשֶּׁה
 32 מִאַחֲרֵיוֹ, כִּשְׁם שֶׁהָאִדָּם מִנִּיחַ
 33 תְּפִלִּין שֶׁל רֵאשׁ כֵּךְ שֶׁהַתְּפִלִּין עֲצָמָם
 34 הִיא מִלְּפָנֵי וְהַקִּשְׁרָה שֶׁל הַתְּפִלִּין הוּא
 35 מֵאַחֲרֵיוֹ, כֵּךְ הוּא גַּם לְמַעֲלָה, כְּבִיכּוֹל,
 36 וְהַקְּדוּשׁ-בִּירוּךְ-הוּא לְמִשֶּׁה בְּחִינַת אַחֲרֵיִים בְּלָבָד, וְהוּא בְּנִבּוּאָה
 37 בְּאִפּוֹן שֶׁל רֵאוּיָה אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲנַנְךָ הַשְּׂגָה הַשְּׂכֵלִית בְּאִפּוֹן שֶׁל
 38 שִׂמְיעָה יָכוֹל לְהִיֹּת גַּם בְּמִדְּרָגוֹת נְעִלוֹת יוֹתֵר מִבְּחִינַת
 39 "אַחֲרֵי", וְאִפְּלִיּוֹ בְּבַחֲבִינַת "פְּנִים" וְכִמּוּ בְּמִשְׁה עֲצָמוֹ, שֶׁמִּזְדָּה
 40 גּוֹפָא עֲצָמוֹ שֶׁבְּקִשׁ מִשֶּׁה מִהַקְּדוּשׁ-בִּירוּךְ-הוּא "הַרְאֵנִי נָא אֶת
 41 כְּבוֹדְךָ"⁴³ (שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר לוֹ "וְרֵאוּיָת אֶת אַחֲרֵי, וּפְנֵי לֹא

1 מֵאַחַר שֶׁהוּא אִדָּם זֶה בְּעֲצָמוֹ רְאָה אֶת הַדָּבָר בְּעֵינָיו, שֶׁלֹּכֵן
 2 נִפְסְקָה הַלְכָה "אֵינְךָ עֹד" שֶׁרֵאוּיָה אֶת הַמַּעֲשֶׂה בְּעֵינָיו בַּעַת הַהִתְרַחֲשׁוֹת נְעִשָׂה
 3 דִּקְּוֹן שֶׁשׁוּפֵט אֶת מִי שֶׁעֲשֶׂה אֶת הַדָּבָר וּבוֹחֵן אִם הוּא אִשֶׁם וְיֵשׁ לְהַעֲנִישׁ אוֹתוֹ
 4 אוֹ לֹא, דְּכִינְיָן דְּחִזְיוֹהוּ כו' כִּיּוֹן שֶׁהֵם רֵאוּ אוֹתוֹ מִבְּצַע אֶת הַמַּעֲשֶׂה לֹא
 5 מְצָאוּ חֲזוֹ לִיָּה זְכוּתָא"³⁶ אִינָם
 6 יָכוּלִים לְרֵאוֹת לוֹ זְכוּת וּבוֹדֵי אֵי יֵצֵא
 7 אִשֶׁם בְּמִשְׁפֵּט כִּי מֵאַחַר שֶׁרֵאוּ מִה
 8 שֶׁרֵאוּ שׁוֹב אִינָם יָכוּלִים לְשַׁפּוֹט מִשְׁפֵּט
 9 צוּק, מִה-שֶׁאֵינְךָ בְּן פֶּאֶשֶׁר אִדָּם
 10 שׁוֹמֵעַ אֵיזָה דָּבָר וְקוֹלֵט וְתוֹפֵס
 11 אֶת הַדָּבָר בְּשִׂמְיעָה, אֲזַי יֵשׁ נְתִינַת
 12 מְקוֹם גַּם לְהַפְּךָ וְיִיתֵכֵן שִׁיפְקֵק
 13 וְיִשְׁלֵט סִפְק בְּאִמִּיתוּת וּבִאִמִּינּוֹת הַתִּיאוֹר
 14 שֶׁשִּׁמְעוּ וְכִמּוּ בְּדִין, שֶׁלֹּא רֵאוּ אֶת
 15 בִּיצוּעַ הַמַּעֲשֶׂה בְּעֵינָיו אֲלֹא שֶׁשׁוֹמֵעַ
 16 אֶת דְּבָרֵי הַעֲדִים הַמֵּתָאִרִים
 17 בְּאִזְנוֹ אֶת הַדְּרָבִים, וּמְכַל-מְקוֹם
 18 "מְצָי חֲזוֹ לִיָּה זְכוּתָא" הִרִי הוּא
 19 יָכוֹל לְמַצּוֹא לוֹ זְכוּת, וְלֹא עוֹד וְלֹא
 20 זוֹ בְּלָבָד שֶׁלִּמּוּד הַזְכוּת הוּא אִפְשָׁרוֹת
 21 אֲלֹא שֶׁמְכַרְחָ לְהִיֹּת שֶׁחֲזוֹ
 22 לִיָּה זְכוּתָא" וְחוּבָה וְהַכְּרָח
 23 שֶׁהִדְרִינִים יִמְצָאוּ זְכוּת, כִּי פֶּאֶשֶׁר
 24 בְּלָם כָּל הַדְרִינִים לֹא יוֹצֵא מִן הַכֹּלֵל
 25 מְחִיבִים אֶת הַעוֹמֵד לְרִין (וְעַל-
 26 דְּרָךְ-זֶה אִם בְּלָם כָּל הַדְרִינִים בְּלִי
 27 יוֹצֵא מִן הַכֹּלֵל מְזַכֵּים), הִרִי זוֹ
 28 הַעוֹבְדָה שֶׁאֵף אַחַד מִן הַדְרִינִים לֹא
 29 מְצָא זְכוּת הַזְכוּתָה שֶׁלֹּא הִיָּתָה
 30 אֲצֵלָם בְּדִין בְּבֵית הַדִּין שֶׁקָּלָא-
 31 וְטְרִיא דִּין פְּדָכְעִי כְּפִי הַנְּדַרְשׁ,
 32 וְאֵין זֶה דִּין אֲמַתִּי³⁷ שֶׁצִּרְיָן
 33 לְהִיֹּת דּוּקָא אַחֲרֵי דִּין רְצִינִי מִעֵמִיק,
 34 וּמְכֹל זֶה מוּבֵן עַד כִּמָּה הַרְאִיָּה נְעִלִית
 35 יוֹתֵר מִהַשְּׂמִיעָה.
 36 אֲמָנָם מְצָד שֶׁנִּי, יֵשׁ גַּם מַעֲלָה וְיִתְרוֹן בְּשִׂמְיעָה עַל רֵאוּיָה, כְּפִי
 37 שֶׁמְבִיא אִדָּמוֹר מֵהַר³⁸ בְּמִאֲמָר שֶׁזָּהוּ הִיתְרוֹן עַל-דְּרָךְ
 38 מִה שֶׁאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל³⁹ בְּגִמְרָא "חֶכֶם עֲדִיף מִנְבִיא",
 39 אֶף-עַל-פִּי שֶׁנְּבִיאָה הִיא בְּבַחֲבִינַת רֵאוּיָה וְהַנְּבִיאָה נִקְרָא 'חֲזוּהוּ',
 40 וְ"חֶכֶם" שֶׁעֵינֵינוּ הוּא הַבְּנָה וְהַשְּׂגָה שְׂכֵלִית הוּא רַק בְּבַחֲבִינַת שִׂמְיעָה
 41 וּבְכֹל זֹאת הַחֶכֶם, עֵינֵין הַשְּׂמִיעָה, עֲדִיף וְנַעֲלָה יוֹתֵר מִהַנְּבִיאָה, עֵינֵין הַרְאִיָּה.

(36) ר"ה כו, א. (37) רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ט. (38) סה"מ תרכ"ט שם ע' שז. (39) ב"ב יב, א. (40) סי"ט. (41) תשא לג, כג. (42) ברכות ז, א. פירש"י עה"פ. (43) תשא שם, יח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 גִּשְׁמִית שֶׁהִיא רֵאִיָּה מוֹחֶשֶׁת של הרבר הנראה לעין, וּמְצַד
 2 הַגְּבֻלַת הַגּוֹף שהוא מציאות גשמית מוגבלת, והרי גם הנביא הוא נשמה
 3 המלוכשת בגוף גשמי אִי-אֶפְשָׁר לְרֵאוֹת אלוקות שהיא לא מוגבלת
 4 בראיית המהות כמו ראייה גשמית מוחשית כִּי-אִם אלא מה שכן ניתן
 5 לראות ולהשיג באלוקות באמצעות
 6 נבואה, היינו בראייה, הוא מְדַרְגֹת
 7 הַתַּחְתּוֹנוֹת שֶׁהֵן בְּמִדְיָה וְהַגְּבֻלָה כו' הדרגות הנמוכות
 8 שבהן הקדוש-ברוך-הוא צמצם והגביל
 9 את האור האלוקי להארה מוגבלת
 10 ומצומצמת, כֶּשֶׁם שֶׁהַעֵיִן
 11 הַגְּשְׁמִית יְכוּלָה לְרֵאוֹת רק
 12 דָּבָר מְגֻבָּל וּמְצַד כו' ואילו
 13 דברים ורעיונות מופשטים ולא
 14 מוגדרים בגדרי המציאות הגשמית יכול
 15 האדם לקלוט רק בשמיעה ולא בראיה.
 16 וְזֶהוּ שֶׁאֱמָרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל⁴⁵
 17 במדרש על הכתוב "כי לא יראני האדם
 18 וחי", "בְּחִיִּיהֶם אֵינָם רֹאִים בני
 19 האדם את האלוקות הבלתי מוגבלת,
 20 אֲבָל רֹאִים הֵם בְּשַׁעַת
 21 מִיתָתָן", וְהֵינּוּ, שֶׁ"בְּחִיִּיהֶם"
 22 בעודם נשמה בגוף מוגבל אֵינָם
 23 רֹאִים אלוקות שלמעלה מהגבולות
 24 מְצַד הַגְּבֻלַת הַגּוֹף, וְעַד
 25 שֶׁאֵפִילוּ בְּמִשְׁה רַבְּנֵי נְאֻמָּר
 26 "וְרֵאִיתָ אֶת אַחֲוָרִי בְּלִבְד
 27 ואילו "פני", הפנימיות של האלוקות,
 28 "לא יראו", וְרַק "בְּמִיתָתָם",
 29 לְאַחֲרֵי פְּרוּד וְכַלּוּן הַנֶּפֶשׁ
 30 מִהַגּוֹף המוגבל והמגביל, "הֵם
 31 רֹאִים" באמצעות הנשמה
 32 האלוקית. וכל זה אמור לגבי עניין
 33 הַרְאִיָּה מֵה-שְׂאֵינֶן עֲנִין
 34 הַשְּׂגָה הַשְּׂכֵלִית, פִּינֹן שְׂאֵין זֶה
 35 הַשְּׂגָה בְּפִנְיָמִיּוֹת כְּמוֹ עֲנִין
 36 הַרְאִיָּה שְׂכָמוֹר רְאִיָּה הֵינּוּ רְאִיִּית
 37 הַמְהוּת מִמֶּשׁ, אֲלֵא רַק שְׂמִיעָה הֲרִי
 38 זֶה יְכוּל לְהִיּוֹת גַּם בְּמִדְרָגוֹת עֲלִיוֹנוֹת שֶׁלְמַעְלָה מִמִּדְיָה
 39 וְהַגְּבֻלָה.
 40 וְנִמְצָא, שֶׁיֵּשׁ מַעְלָה יְתֵרוֹן בְּרֵאִיָּה בִּחֹס לְשִׁמְיעָה הִיא תְּפִיסָה
 41 וְהַשְּׂגָה שֶׁל רְאִיִּית הַמְהוּת מִמֶּשׁ כְּמוֹ רְאִיָּה מוֹחֶשֶׁת וְיֵשׁ מַעְלָה

1 ("רְאוּ"), הֵינּוּ שְׂדֵרָה זֶה שֶׁל רְאִיָּה בְּבַחֲנֵית פָּנִים הִיא חֶסֶר לוֹ וְעַל כֵּךְ הוּא
 2 בִּיקֵשׁ מוֹכַח, שֶׁעֲנִין הַשְּׂגָה הַשְּׂכֵלִית בְּאֹפֶן שֶׁל שְׂמִיעָה הִיא אֶצְלוֹ
 3 גַּם בְּבַחֲנֵיהָ שֶׁלְמַעְלָה מִ"אַחֲוָרִי" וְעַל כֵּךְ לֹא הוּצָרָךְ לְבַקֵּשׁ כִּי כִּבֵּר
 4 הִיא לוֹ אֵת זֶה.
 5 וּכְמוֹ-כֵן מְצִינוּ שְׂבִדְהָר
 6 וּבְכַתְבֵי הָאֲרִיז"ל נְתַבְּאָרוּ
 7 בְּמָה וְכִמָּה מְדַרְגֹת נַעֲלוֹת
 8 שְׁלֵא בְּעָרְךָ נַעֲלוֹת לֵלֵא כֹל יֵחֵס
 9 וְהַשְׂוֵאָה מִהַבְּחִינָה הַנִּקְרָאת
 10 בְּשֵׁם "אַחֲוָרִי", וְהֵינּוּ, שֶׁלְפִי
 11 כָּל הַבְּאֻרִים שֶׁבְּסִפְרֵי
 12 הַמְּקַבְּלָה בְּפִרוּשׁ בְּחִינַת
 13 "אַחֲוָרִי" שְׂבִאֹפֶן כִּלְלִי, הַכוּוֹנָה
 14 לְדַרְגוֹת בְּאֻלוֹקוֹת הַשְּׂיִכוּת לְחִיצוֹנוֹת
 15 הַאֻלוֹקוֹת, בְּשׂוֹנָה מִבְּחִינַת 'פָּנִים'
 16 מִלְשׁוֹן פְּנִימוּת, וְתִהְיֶה אֲשֶׁר תִּהְיֶה
 17 הַדְּרָגָה הַפְּרִטָה הַנִּקְרָאת 'אַחֲוָרִי', הֲרִי
 18 בְּזִהָר וּבְכַתְבֵי הָאֲרִיז"ל
 19 נְתַבְּאָרוּ מְדַרְגֹת עֲלִיוֹנוֹת
 20 יוֹתֵר בְּאֻלוֹקוֹת אֲלֵא שֶׁהַשְּׂגָה
 21 וְהַתְּפִיסָה שֶׁל מִשָּׁה רַבְּנֵי בְּבַחֲנֵית
 22 'אַחֲוָרִי' הִיא בְּאֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה, וְאִילוּ
 23 הַאֲמֹר בּוֹהֵר וּבְכַתְבֵי הָאֲרִיז"ל דְּרָגוֹת
 24 הַרְבֵּה יוֹתֵר נַעֲלוֹת הוּא בְּהַשְּׂגָה בְּאֹפֶן
 25 שֶׁל שְׂמִיעָה (כְּמִבּוֹאֵר בְּהַרְחֵבָה בִּיאָרְת
 26 הַקְּדוּשׁ' שֶׁבְּסִפְרֵי הַתְּנִיָּה הַנּוֹכַח לְעִיל).
 27 וְלָכֵן "חֲקָם הַמִּבֵּין בְּשִׂכְלוֹ, עֲנִין
 28 הַשְּׂמִיעָה עֲדִיף מִנְּבִיא הַרְוָאה",
 29 פִּינֹן שֶׁיְכוּל הַחֶסֶם לְהַשִּׁיג
 30 בְּחֻקְמָתוֹ דְּרוֹגוֹת וּבְחִינּוֹת בְּאֻלוֹקוֹת
 31 שֶׁתּוֹן לְמַעְלָה מַעְלָה מִמִּדְרָגוֹת
 32 שֶׁיְכוּל לִירֵד לְמִשְׁה בְּבַחֲנֵית
 33 הַתְּגֻלוֹת לְנִבְיָאִים בְּמִרְאָה
 34 נְבוֹאָתָם, כִּי לֹא יְכוּל לִירֵד
 35 דְּרוֹגוֹת נַעֲלוֹת אֵלוּ לְהַתְּגַלוֹת
 36 אֲלֵיהֶם אֵל הַנְּבִיאִים בְּאֹפֶן שֶׁל
 37 רְאִיָּה רַק מְדַרְגֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת
 38 כו' אֲבָל לֹא הַדְּרָגוֹת הַעֲלִיוֹנוֹת.
 39 וְטַעַם הַדְּבָר⁴⁴, הִסִּיכָה לְכַךְ שֶׁבְּנְבוּאָה, עֲנִין הַרְאִיָּה, נִיתָן לְהַשִּׁיג רַק
 40 דְּרוֹגוֹת נְמוֹכוֹת בְּאֻלוֹקוֹת, וְאִילוּ בְּחֻקְמָה וְהַבְּנָה, עֲנִין הַשְּׂמִיעָה, נִיתָן לְהַשִּׁיג
 41 גַּם דְּרוֹגוֹת נַעֲלוֹת לְאֵין שְׂעוּר, הִיא לְפִי שֶׁעֲנִין הַנְּבוּאָה הוּא בְּבַחֲנֵית
 42 רְאִיִּית הַמְהוּת מִמֶּשׁ שֶׁל הַעֲנִין הַנְּרָאָה וּמִתְגַּלָּה, כְּמוֹ רְאִיִּית עֲנִין

(44) ראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"א ע' רעה ואילך. ע' רפה ואילך. סהמ"צ להצ"צ קעב, ב ואילך. (45) במדב"ר ספי"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בְּשִׁמְעֶיךָ ביחס לראייה שראייה היא רק בדרגות נמוכות ומגבלות, ושמיעה
2 היא גם בדרגות נעלות לאין ערוך, כמבואר לעיל, וּשְׁתִּיחֶן אָמַת ואין זו
3 סתירה כי באמת יש לכל אחת מהשתיים יתרון לגבי השנייה, וְהִנְנוּ,
4 שְׁבַמְדַּרְגוֹת שְׁבִהֶן יְכוּל לְהִיֹּת עֲנֵן הָרְאִיָּה, היינו מדרגות
5 נמוכות יחסית שאפשר להשיג ולתפוס
6 גם כנשמה בגוף מוגבל גְּדֻלָּה 1
7 מַעְלַת הָרְאִיָּה עַל הַשְּׁמִיעָה כִּי 2
8 אופן ההשגה בראייה נעלה יותר שהרי
9 אינה דומה לראייה לשמיעה, אָבֵל
10 בְּמַדְרָגוֹת נַעֲלוֹת יוֹתֵר שְׁאִינָן
11 יְכוּלוֹת לְהִתְגַּלֵּת בְּכַחֲנֵת 5
12 רְאִיָּה כִּי מְדוּבֵר בַּמְּדַרְגוֹת שֶׁל אֹר
13 אֲלוֹקֵי בְּלִי גְבוּל שֶׁלֹּא נִתְפַּס בְּרֵאִיָּה 7
14 שֶׁל נִשְׁמָה בְּגוֹף מוּגְבָל, אֲזִי גְּדֻלָּה 8
15 מַעְלַת הַשְּׁמִיעָה עַל הָרְאִיָּה, 9
16 שְׂדוּקָא עַל-יְדֵי שְׁמִיעָה
17 יְכוּלִים לְהַשִּׁיג בְּמַדְרָגוֹת אֲלוֹ 10
18 כְּמִבְּאוּר לְעִל.
19 וְעַל-דֵּרֶךְ-זֶה כְּדוּמָה לְאֹמֵר לְעִל
20 עַל מַעְלַת הַשְּׁמִיעָה וְהֵרֵאֵהָ, זֹו עַל זֹו,
21 לְגַבִּי אֹפֵן הַהִשְׁגָּה וְהַתְּפִיסָה וְלְגַבִּי
22 הַדְּרָגוֹת הַמוֹשְׁגוֹת, מְצִינֵנוּ מַעְלַת
23 הָרְאִיָּה לְגַבִּי הַשְּׁמִיעָה,
24 וּמַעְלַת הַשְּׁמִיעָה לְגַבִּי הָרְאִיָּה
25 גַּם בְּנוֹשֵׂא נוֹסֶף, בְּנוֹגַע לְכַלְלוֹת
26 הַדְּרוֹת שִׁישׁ דְּרוֹת שְׁעִינִים הוּא
27 רֵאִיָּה וְיֵשׁ דְּרוֹת שְׁעִינִים הוּא שְׁמִיעָה,
28 כִּפִּי שֶׁמִּשְׁחֵךְ וּמִבְּאוּר.
29 וְהִנְהָ, אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל 46
30 בְּגַמְרָא מִשְׁחָרְבַּת בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ
31 פְּסָקָה נְבוּאָה (עֲנֵן גִּילּוֹי אֲלוֹקוֹת
32 כְּעוֹלָם שֶׁנִּתְפַּס וּמוֹשָׁג עַל יַד כּוּחַ
33 הָרְאִיָּה), וְהָרִי זְמַן הַחֲרָבַן
34 וְהַגְּלוּת הוּא עֲנֵן שֶׁל הַעֲלָם
35 וְהִסְתַּר עַל גִּילּוֹי הַאֲלוֹקוֹת שֶׁהִיא בּוֹמֵן
36 שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּם, וְלִכֵּן זֹו יְרִידָה
37 כְּרִמָּה הֶרְחַנִּית לְגַבִּי זְמַן הַבֵּית, שְׂאֵז עִם חוֹרְבַן הַבֵּית וְהַגְּלוּת פְּסָק
38 עֲנֵן הָרְאִיָּה שְׁהוּא לְמַעְלָה מֵעֲנֵן הַשְּׁמִיעָה וְאִכֵּן בּוֹמֵן הַגְּלוּת
39 חָסַר עֲנִיָּן הָרֵאִיָּה. וּמַכְּלֵ-מְקוֹם לְמֵרוֹת שְׁבַע עֲנִיָּן הָרֵאִיָּה יֵשׁ יְרִידָה
40 וְחִסְרוֹן, כִּכֵּל זֹאת עֲנֵן הַתְּפִיסָה וְהַהִשְׁגָּה בְּאֲלוֹקוֹת עַל יַד הַשְּׁכַל בְּאֲמִצְעוֹת
41 כּוּחַ הַשְּׁמִיעָה יִשְׁנוּ בְּזְמַן הַגְּלוּת יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּזְמַן הַבֵּית,

שְׂזָהוּ עֲנֵן הַפְּלִפּוּל וְהַשְּׂקָלָא-וְטְרִיא בְּדִינֵי הַתּוֹרָה שְׁיִשְׁנוּ
בְּתַלְמוּד בְּכָלִי דְּוָקָא, תַלְמוּד שְׁנִלְמַד וּנְכַתַּב דְּוָקָא בּוֹמֵן הַגְּלוּת וְדוּקָא
מַחוּץ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל כְּמֵאֲמַר רַבּוּתֵינוּ ז"ל 47
אִיכָּה בְּמַחְשָׁפִים הוֹשִׁיבֵנוּ 48 זֶה תַלְמוּדָה שֶׁל בְּכָל, מְקוֹם
הַגְּלוּת, שָׁבוּ הַהִלְכוֹת לֹא בֵּאוֹת
בְּעוֹרָה שֶׁל הַלְכוֹת פְּסוּקוֹת בְּקִיצוֹר
וּבְעוֹרָה כְּרוּרָה כְּמוֹ אֹר בְּהִיר אֵלֹא
הַמְּסַקְנָה וּפְסוּקֵי הַהִלְכוֹת בְּאִים דְּוָקָא
מֵתוּךְ דִּיּוֹן מְמוּשָׁךְ וְרִיבֵי קוֹשִׁיּוֹת
וְחִירוּצִים שֶׁהֵם הַעֲלָם וְהִסְתַּר כְּמוֹ
חוֹשֵׁךְ הַמְּסַתֵּיר אֵת הָאוֹר שְׂדוּקָא
עַל-יְדֵי-זֶה הַרְיוּנִים וְהַפְּלוּלִים
וְהַקוֹשִׁיּוֹת וְהַחִירוּצִים הַמֵּאֲפִינִים אֵת
דֶּרֶךְ הַלִּמּוּד שֶׁל תַלְמוּד בְּכָלִי בְּאִים
בְּסוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר לְהַשְׁגוֹת נַעֲלוֹת
יוֹתֵר מְכַפִּי שִׁנִּיתָ לְבָאוּ בְּלִי כֹל הַדִּיּוֹן
וְהַפְּלוּל, כְּמֵאֲמַר רַבּוּתֵינוּ
ז"ל 49 בּוֹוֵר עַל הַפְּסוּקֵי 50
בִּישְׁעִיהָ יַעֲשֶׂה לְמַחְפָּה לוֹ, לְפִי
פְּשׁוּטוֹ הַכְּתוּב אֹמֵר שֶׁהַדְּבָרִים
שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת לְמִי
שֶׁמַּחְכֵּה לוֹ הֵם גְּדוּלִים וְחֹשׁבִים
בְּמִיּוֹדָה (דְּבָרִים שְׁעִין לֹא רֵאֵתָה) וְעַל
כֵּךְ נֹאמַר בּוֹוֵרָה שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא
"לְמָאן דְּדַחֵיק בְּמִילֵי
דְּאוּרִיתָא" לְמִי שֶׁנִּדְחַק, הִינְנוּ עֹמֵל
וְיַעַב, כְּדִבְרֵי תוֹרָה, וְכְּמִבְּאוּר בְּחִסְדֵּינוּ,
הַכּוֹנֵה בְּמִיּוֹדָה לְיַגִּיעָה הַנְּדֻרְשָׁתָה כְּדִי
לְהַגִּיעַ לְפַסְקֵ-דִין הַלְכָה לְמַעֲשֶׂה מֵתוּךְ
פְּלוּל וְדִיּוֹן, וְכֹל זֶה הוּא יִתְרוֹן שִׁישׁ
בְּשְׁמִיעָה לְגַבִּי רֵאִיָּה.
(ד) אָמְנָם עַל אֵף שֶׁאִכֵּן בּוֹמֵן הַגְּלוּת
יֵשׁ יִתְרוֹן לְעֵנִין הַשְּׁמִיעָה, כִּי דְּרַכּוּ
אֲפֶשֶׁר לְתַפּוֹס וְלַהֲשִׁיג גַּם דְּרָגוֹת
בְּאֲלוֹקוֹת שְׂאִי אֲפֶשֶׁר לְתַפּוֹס וְלַהֲשִׁיג
בּוֹמֵן הַזֶּה בְּאֲמִצְעוֹת רֵאִיָּה, אֲבָל מִצַּב
זֶה אֵינּוּ הַמְּצַב הַרְצוּי וְלֹא הַכּוֹנֵה וְהַתְּכַלִּית שֶׁל הַבְּרִיאָה, כִּי תְּכַלִּית הַכּוֹנֵה
הִיא שְׂגָם אֲפִילוֹ הַמְּדַרְגוֹת הַנַּעֲלוֹת בְּיַתֵּר שְׁלֵמַעְלָה מֵהַגְּבֻלָּה,
וְגַם הַדְּרָגוֹת שֶׁהֵן לְמַעְלָה מֵהַגְּבֻלָּה לְגַמְרֵי, הִינְנוּ שְׂאִין בְּהֵן שׁוּם
הַגְּבֻלָּה כֹּלֵל, הַדְּרָגוֹת שֶׁהֵן אֵין-סוּף אֲמִיתִי יִמְשְׁכּוּ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְיִבְאוּ
לְיַדֵּי בִיטוּי וְלִידֵי גִילּוֹי בְּכַחֲנֵת פְּנִימִיּוֹת וְהִיוּ נִקְלָטוֹת וְנִרְגָּשׁוֹת בְּתוּךְ

(46) ראה יומא ט, ב. רש"י שם כא, ב (ד"ה ארון). (47) סנהדרין כד, א. וראה שערי אורה כב, ב ואילך. המשך תרס"ו ע' צ ואילך. (48) איכה ג, ו. (49) זח"א קל, ב. (50) ישע"י סד, ג. וראה המשך תרס"ו ע' עז ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גרדי המציאות המוגבלת כך שגם אדם מוגבל, נשמה בגוף, יוכל לתפוס
 2 ולהשיג ענייני אלוקות שמצד מהותם הם למעלה מהגבלה, דבר שלא קיים
 3 כעת בזמן הגלות ויהיה רק לעתיד-לבוא ולכן מעלת השמיעה על הראייה
 4 בזמן הזה, עם כל חשיבותה, היא לא המצב הרצוי ולא תכלית הכוונה.
 5 **וַיֹּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ עֵבֶר** מאחר שמעלת
 6 השמיעה בזמן הזה איננה הדבר 1
 7 המושלם **מוֹסֵיף אֲדַמְוִיר מַהֲרֵשׁ** 2
 8 **בְּמֵאמְרֵי** 51 הנוכח **שִׁישְׁנוּ עוֹד**
 9 **עֵנָן** של יתרון נוסף **בְּשִׁמְיָהָ**
 10 ביחס לראייה, **שֶׁהוּא עֵנָן**
 11 **הַשְּׁמִיעָה שֶׁבְּקַבְּלַת-עַל**, שמיעה
 12 במשמעות של ציות **שֶׁזֶהוּ שְׂאֵמֶר**
 13 **שְׂמוּאֵל הַנְּבִיא לְשִׂאוֹל הַמֶּלֶךְ**
 14 שאמר לו שלא הרג את כל הצאן של
 15 עמלק כדי להביא מצאן זה קרבנות,
 16 וזבחים, **"הִנֵּה שְׂמַעַמְצָח מִזְבַּח**
 17 **טוֹב"** 52, כלומר, עדיף לשמוע בקול
 18 ה' ולציות למצוותיו מאשר להקריב
 19 קרבנות **כִּי שִׂאוֹל הִלָּךְ אַחֵר**
 20 **הַטַּעַם**, היינו לפי ההיגיון האישי
 21 שלו **וְהַשְּׂאִיר מִמֵּיטֵב וּמְבַחַר**
 22 **הַצֹּאֵן** של עמלק **לְהַקְרִיב**
 23 **קִרְבָּנוֹת**, ועל זה הוכיחו
 24 **שְׂמוּאֵל** ואמר לו **"הִנֵּה שְׂמַעַמְצָח**
 25 **מִזְבַּח טוֹב"**, **שֶׁבְּחִינַת**
 26 **הַשְּׁמִיעָה וְקַבְּלַת הַצְּוִי לְבַד**
 27 כשלעצמה **בְּלִי שׁוּם טַעַם** גם
 28 מבלי לדעת הסבר ונימוק כלשהו
 29 לציווי, **כִּי-אִם אֵלָּא רַק מִחֲמַת**
 30 **הַיְוָתוֹ** של האדם המציית ומקיים את
 31 הציווי בפועל **דְּבוּק לְבַחֲחִינַת אֵין-**
 32 **סוֹף בְּעַל הַרְצוֹן** שאת רצונו הוא
 33 מקיים, **זֶהוּ גְבוּהָ וְנַעֲלָה יוֹתֵר**
 34 **מִהַקְרָבָנוֹת**, **שֶׁהֵם הַקְרַבְנוֹת**
 35 נובעים **מִבְּחִינַת טַעַמִּים**
 36 **דְּחֻכְמָה** עניין השכל. **וְהִינּוּ,**
 37 **שְׁעַל-יְדֵי הַשְּׁמִיעָה שֶׁבְּקַבְּלַת-**
 38 **עַל הַצִּיּוֹת** מתוך ביטול המציאות האישית לגבי רצון ה' **יִשְׁנֹן שְׁתֵּי**
 39 **הַמַּעֲלֹת**, המעלה האחת **שְׁתּוֹפְסִים בְּמַדְרָגוֹת שְׁלִמְעָלָה**
 40 **מִהַגְּבֻלָּה** כי מתחברים עם אין-סוף, **וּמִקְפֶּל-מְקוֹם** למרות שמדובר
 41 בדרגות נעלות ביותר **הַרִּי זֶה נִמְשָׁךְ בְּפִנְיָמִיּוֹת** יש גם המעלה השנייה,
 42 מעלת הראייה שבאמצעותה הדברים נקלטים בפנימיות, וכפי שממשך ומבאר
 43 עוד.
- וּבִאֵוֶר הָעֵנָן, דְּהִנֵּה הַשְּׁמִיעָה הַצִּיּוֹת שֶׁבְּקַבְּלַת-עַל** מתוך
 התבטלות **הוּא עֵנָן** המובא לעיל מדברי חכמינו ז"ל אודות עבד עברי
 שאינו רוצה לצאת לחפשי ורוצים את אֲזוֹנוֹ **שֶׁשְׂמִיעָה עַל הַר**
סִינַי, כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, **שְׂשִׁמְיָהָ זֶה הָיָה**
הַשְּׁמִיעָה שֶׁשִּׁיכַת לְמַצוֹת
מְזוּזָה, שֶׁלֹּכֵן פֶּאֶשֶׁר יִשְׁנוּ
פָּגָם בְּשִׁמְיָהָ זֶה כאשר האדם
 פוגם בענין היותו עבד לקדוש-ברוך-
 הוא בלבד **עַל-יְדֵי-זֶה שְׁקוֹנָה**
אֲדוֹן בשר-רום **לְעַצְמוֹ** ומשתעבד
 לו, **אֲזִי כְּדִי** לתקן את הפגם הזה
"וְהַגִּישׁוּ האדון מגיש את העבד
גּוֹ' אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֶת
אֲזוֹנוֹ", **וּמִזֶּה מוֹכֵן שֶׁפֶּאֶשֶׁר**
שְׁמִיעָה זֶה של דבר ה' בהר סיני **כִּי**
לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים הֵיא כְּדָבְעִי
 ואין בה פגם אלא האדם בטל לאלוקות
 כנדרש ומציית לציווי ה' כנדרש, **אֲזִי**
הַעֲבֹדָה שהאדם עובד את ה' **הֵיא**
כְּאִפְּן שֶׁל שְׁמִיעָה צִיּוֹת וְקַבְּלַת
הַצְּוִי לְבַד, בְּלִי שׁוּם טַעַם
 והסבר המובן בשכל והיגיון, אלא
 מתוך התבטלות מוחלטת **כְּעֹבְדַת**
הָעֶבֶד, **שֶׁזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכְךָ**
 שביחס לשמיעה זו נאמר **"כִּי לִי**
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" דְּרָקָא
 להורות שמדובר על עבודה מתוך
 קבלת עול וביטול ולא מצד הבנה
 והשגה.
וְהִנֵּה, עֲבֹדַת הָעֶבֶד הֵיא רַק
מִצַּד קַבְּלַת עַל בלבד, כתוצאה
 מהתבטלות מלאה לאדונו ואיננה
 מבוססת על שום סיבות של שכל
 והיגיון **שֶׁהָרִי פֶּאֶשֶׁר הָעֶבֶד**
מְקַיֵּם אֶת צְוִי הָאֲדוֹן לְפִי
שְׂמִישִׁיג בְּשִׁכְלוֹ שְׂצָרִיף
לְשִׁמְעַת בְּקוֹל אֲדוֹנוֹ וְעֵנָן עֹבֵד אֶת אֲדוֹנוֹ
 מהבנה והכרה במעלות של האדון או בחשיבות של הציוויים וכד' ומה שמניע
 את העבד לעשות ולקיים את ההוראות של אדונו הוא ההבנה השכלית, **אֲזִי**
אֵינוֹ עוֹבֵד אֶת אֲדוֹנוֹ, אֶלָּא עוֹבֵד אֶת שִׁכְלוֹ הוּא, כלומר,
 במצב הזה העבד לא מבטל את המציאות והיישות העצמית שלו כלפי האדון
 אלא עושה מה שמובן בשכלו ונראה בעיניו. ונמצא שעבודתו היא לא
 התבטלות אלא להיפך, ביטוי של המציאות האישית שלו, **וְעֵנָן עֹבֵדַת**

(51) סה"מ שם ע' שו. (52) שמואל-א טו, כב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָעֶבֶד לפי האמת הוא פֶּאֶשֶׁר הָעֶבְדָּה היא בֶּאֱפֹן שֶׁל
 2 קִבְּלַת-עַל דְּרָקָא וכל המניע של העבד לעשות את הוראות אדונו הוא
 3 הביטול אל האדון, וְהִינֵנו, שְׁגַם כֶּאֱשֶׁר אֵין לְעֶבֶד עֲצֻמו שׁוֹם
 4 הֶרְגֵשׁ בלב וְהִכְנָה בשכל וְתַעֲנוּג בנפש בְּזָה בעבודה שעובר את
 5 האדון (עַר הָאֵט נִיט קִיין גֶּפִיל, אֵין לוֹ שׁוֹם רגש קִיין
 6 פֶּאֶרְשֻׁטאַנְד שׁוֹם הִכְנָה אֵין קִיין דְּרָקָא, וְהִינֵנו, שְׁגַם כֶּאֱשֶׁר אֵין לְעֶבֶד שׁוֹם הֶרְגֵשׁ
 7 גֶּעֶשְׂמָאק ושׁוֹם תַּעֲנוּג אֵין דָּעַם וְהִכְנָה וְתַעֲנוּג בְּזָה (עַר הָאֵט נִיט קִיין גֶּפִיל,
 8 מְקַיֵּם אֵת צׁוֹי הָאָדוֹן בְּדֶרֶךְ מְקַל-מְקוֹם למעשה העבד
 9 קִבְּלַת עַל מתוך קבלת מרות של מְקַיֵּם אֵת צׁוֹי הָאָדוֹן בְּדֶרֶךְ
 10 הָאָדוֹן, וּמְבַטֵּל הָעֶבֶד אֵת שְׁכָלוֹ וְרִצּוֹנוֹ הַיְשִׁיִּים לְרִצּוֹן הָאָדוֹן.
 11 וְעַל-דִּרְדֵּי-זָה בְּעֶבְדָּה הַרוּחָנִית, שְׁעֵבֹדַת הָעֶבֶד
 12 הִיא בֶּאֱפֹן שְׁמַנִּיחַ וּמְבַטֵּל אֵת שְׁכָלוֹ, אֶפִּילוֹ שְׁכָל
 13 הַכִּי נַעֲלָה דְקִרְשָׁה, שְׁזָהוּ מַה שְּׁכַתוּב "הַנָּה שְׁמַעַ
 14 מְזַבַּח טוֹב", שְׂאָף שְׁהִשִּׁיג בְּשְׁכָלוֹ גְדֹל הָעֲלוֹי
 15 שְׁבַעֲבוּדַת הַקְּרַבְנּוֹת, שְׁ"נְזָא דְקִרְבְּנָא עוֹלָה עַד
 16 רְזָא דְאֵין-סוּף"⁵³, מְקַל-מְקוֹם הַצֶּרֶף לְבַטֵּל
 17 הַשְּׂגָה נַעֲלִית זו, וְלַעֲבֹד עֲבוּדַתוֹ בֶּאֱפֹן שֶׁל
 18 "שְׁמַעַ", קִבְּלַת עַל. וְכִיִּין שְׁשִׁמְיָעָה זוֹ הִיא בֶּאֱפֹן
 19 שְׁמְבַטֵּל אֵת כָּל מְצִיאוֹתוֹ, הֲרִי הוּא יוֹצֵא לְגַמְרִי
 20 מְקַל הַהִגְבְּלוֹת שֶׁלוֹ, וְעַד שְׂאִינוֹ מְצִיאוֹת לְעַצְמוֹ
 21 כָּלל, אֲלֵא כָּל מְצִיאוֹתוֹ הִיא מְצִיאוֹת הָאָדוֹן.
 22 וְעַל-יְדֵי-זָה נִמְשָׁכוֹת בְּפִנְיָמִיתוֹ גַּם הַבְּחִינּוֹת
 23 הָעֲלוֹיִנוֹת שְׁלִמְעָלָה מִהִגְבְּלָה. וְהִינֵנו, שְׁעַל-יְדֵי
 24 הַשְּׁמִיעָה שְׁבִקְבַלַת-עַל, "אֵין זוֹ שְׁשִׁמְיָעָה עַל הַר
 25 סִינַי" כּו', נִמְשָׁף הַגְּלוֹי מִבְּחִינַת "אֲנֹכִי"
 26 שְׁלִמְעָלָה מְסַדֵּר הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת, שְׁזָהוּ מַה
 27 שְׁכַתוּב⁵⁴ "אֲנֹכִי הֲרִי אֲלֶקֶד אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
 28 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", כְּדִי שְׁתַּהֲיוּ מְשַׁעֲבָדִים לִי⁵⁵,
 29 שְׁזָהוּ עֲנִין "כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים". וְזוֹהִי
 30 מַעֲלַת הַשְּׁמִיעָה עַל הָרֵאָה, שְׁהֵרֵאָה תּוֹפְסַת רַק
 31 בְּמִדְרָגוֹת שְׁבִהִגְבְּלָה, מַה-שְּׂאִין-כֵּן הַשְּׁמִיעָה
 32 שְׁבִקְבַלַת-עַל תּוֹפְסַת בְּהַעֲצָמוֹת, וּבֶאֱפֹן שְׁזָהוּ
 33 עַל צִיּוֹת מִתּוֹךְ בִּיטוּל. וְכִיִּין שְׁשִׁמְיָעָה זוֹ שֶׁל צִיּוֹת בְּקַבְּלַת-עוֹל
 34 הִיא בֶּאֱפֹן שְׁמְבַטֵּל אֵת כָּל מְצִיאוֹתוֹ, הֲרִי הוּא הָעֶבֶד הָעוֹבֵד
 35 אֵת אֲדוֹנו, וּבִנְמִשְׁל הַיהוּדִי הָעוֹבֵד אֵת ה', בְּצוּרָה כּוּז יוֹצֵא לְגַמְרִי מְקַל
 36 הַהִגְבְּלוֹת וְהַגְּדִירִים שֶׁלוֹ, וְעַד שְׂאִינוֹ מְצִיאוֹת לְעַצְמוֹ כָּלל,

(53) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב. 54) יתרו כ, ב. 55) פירוש"י עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 העבודות לארזן **כָּל מְצִיאֹתָיו** של העבד ואין לו כל מציאות משל עצמו.
- 2 **וְכָפִי שֹׁמְבִיא בַמָּאֲמָר**⁵⁶ **רְאֵיהָ לְזָה** לגודל מעלת השמיעה עד שהיא
- 3 נוגעת לכללות המציאות של האדם **מִנְגַּלְהָ** חלק התלמוד וההלכה
- 4 **דְתוֹרָה**, ההלכה בדיני מוזק וניזק הקובעת **שִׁסְמָא אֶת עֵינָו** אם
- 5 המזיק גרם לניזק עיוורון - **נֹתֵן לוֹ**
- 6 **דְמֵי עֵינָו** עליו לשלם לו סכום
- 7 תמורת העין, כלומר, משערים את
- 8 מחירו אילו היה נמכר לעבד לפני הנוק
- 9 ואת מחירו כעת, והמוזק משלם את
- 10 ההפרש, **חֲרָשׁוּ** אם המזיק גרם לניזק
- 11 לאבד את יכולת השמיעה - **נֹתֵן לוֹ**
- 12 **דְמֵי כְלוֹ**⁵⁷ עליו לשלם לניזק את
- 13 מלוא הסכום שהיה מקבל אילו היה
- 14 נמכר לעבד לפני הנוק, **וּמִבְּאָר**,
- 15 **שֶׁהִטְעַם** לכך שאיבוד השמיעה
- 16 דווקא מחייב לשלם את דמי כולו,
- 17 הוא **עַל-פִּי פְּשׁוּט**, דְכִינָן
- 18 **שְׂאִינֹו** יכול לשמע כָּלֵל, **הָרִי**
- 19 **אֵינֹו** יכול לְקַבֵּל הַצּוּי
- 20 **מִחִבְרוֹ** בענייני העבודה, **אִם-כֵּן**
- 21 **אֵינֹו** יכול לְהַרְוִיחַ וּלְהַשְׁתַּכֵּר
- 22 **כְּלוּם**, וְלָכֵן **"נֹתֵן לוֹ דְמֵי**
- 23 **כְלוֹ"** כי מאחר שאינו מסוגל לבצע
- 24 שום עבודה אין לו שום ערך כפועל.
- 25 **וְעַל-אַחַת-כַּמָּה-וְכַמָּה בְּעֶבֶד**,
- 26 **שְׂאִינֹו** מציאות לעצמו כלל,
- 27 **וְכָל מְצִיאֹתָיו** של העבד היא
- 28 **הַהֲתַקְשָׁרוֹת** וההתבטלות
- 29 **לְאֲדוֹנֹו**, **עַל-יְדֵי-זֶה שֶׁשׁוּמַע**
- 30 **וּמְקַבֵּל אֶת צוּי הָאֲדוֹן** ומציית
- 31 לו. **וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה** בנמשל
- 32 **בְּעִבּוּדָה הַרוּחָנִית**, **שֶׁדִּקְא**
- 33 **עַל-יְדֵי הַשְּׂמִיעָה** קיום מצוות ה'
- 34 **שֶׁמְקַבֵּל-עַל** 'תּוֹפְסִים'
- 35 **בְּהַעֲצָמוֹת** של האלוקות, **בְּחִינַת**
- 36 **"אֲנֹכִי"**, **וּבִאֲפֵן שְׂוֹהֵי כָּל**
- 37 **מְצִיאֹתָיו** של היהודי העובד את ה'.
- 38 **וְנִמְצָא**, **שֵׁישׁ בְּזָה** כעבודת ה'
- 39 **בְּאוֹפֵן כּוֹה**, כעבד העובד את אדונו
- 40 **בַּהֲתַבְטְלוֹת שְׂתֵי הַמַּעֲלוֹת**, **שִׁתּוֹפְסִים** בַּמְדַּרְגּוֹת שֶׁלְמַעַלָּה
- 41 **מִהַגְבְּלָה** שהיא מעלת השמיעה, **וּמִכְּלִמָּקוֹם הָרִי זֶה נִמְשָׁךְ**
- 42 **בְּפְנִימִיּוֹת** שהיא מעלת הראייה.
- 43 **(ה) וּמִמְשִׁיךְ עוֹד אֲדַמְרֵי מַהֲרֵי** **שֶׁבַּמָּאֲמָר**⁵⁸, **שֶׁמְזוּזָה' הוּא שְׂתֵי**
- 44 **תְּבוֹת**, המילה 'מזוזה' מכילה את שתי המילים **"זו זֶה"**, **וְהֵינֹו**,
- 45 **וּמִשְׁמַעוֹת הַשִּׁילוּב** של 'זו' ו'זה' במילה
- 46 אחת היא **כִּי עַל נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל**
- 47 **נִאָּמַר** בנבואת ישעיהו **הַקְּדוֹשׁ-**
- 48 **בְּרוּךְ-הוּא** אומר על בני ישראל **"עַם**
- 49 **זו יִצְרַתִּי לִי"**⁵⁹, **וְהַקְּבִ"ה**
- 50 **נִקְרָא** כפי בני ישראל בשירת הים
- 51 **"זֶה אֶ-לֵי"**⁶⁰, **וּאִם כִּן 'זו' ו'זה' הֵם**
- 52 **נִשְׁמוֹת** ישראל והקדוש-ברוך-הוא
- 53 **וְהַחֲלוּק** ההבדל **בִּינֵיהֶם הוּא**
- 54 **שֶׁ"זו" היא לְשׁוֹן נִקְבָּה**,
- 55 **"זֶה" הוּא לְשׁוֹן זְכָר**⁶¹, **וְזֶהוּ**
- 56 **שִׁישְׂרָאֵל נִקְרָאִים "עַם זו"**,
- 57 **דְהֵינֹו מִצַּד הַקְּבִלַת עַל'**
- 58 **שֶׁמְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם** ובחינת 'מקבל'
- 59 היא ענינה של הנקבה המקבלת מהזכר
- 60 שהוא בחינת 'משפיע'. **וּבְעֵינֵינוּ**, בני
- 61 ישראל מקבלים על עצמם, **בְּבִיטוֹל**
- 62 **וּבְקַבְּלַת-עוֹל**, את הַצּוּי על התורה
- 63 והמצוות הבא מהקדוש ברוך הוא,
- 64 **מִבְּחִינַת "זֶה אֶ-לֵי"**. **וְתַבַּת**
- 65 **'מְזוּזָה' שֶׁהִיא חֲבֹר וּשִׁילוּב** של
- 66 **שְׂתֵי תְּבוֹת** המילים **"זו זֶה"**
- 67 במילה אחת, **מוֹרָה עַל הַחֲבֹר**
- 68 **וְהַקְּשׁוֹר שֶׁל נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל**
- 69 **עַם הַקְּבִ"ה** שהוא חיבור עד כדי
- 70 התאחדות, כפי שנרמז בכך שהם
- 71 מופיעים במילה אחת.
- 72 **וְעֵינָן זֶה** האמור לעיל שבמילה
- 73 'מזוזה' יש רמז על הקשר של הקדוש-
- 74 ברוך-הוא ונשמות ישראל **קְשׁוֹר גַּם**
- 75 **עַם הַפְּרוּשׁ הַשְּׂנִי** במילה זו
- 76 **שֹׁמְבִיא בַמָּאֲמָר**⁶² הנוכר,
- 77 **שֶׁ"מְזוּזוֹת" הֵינֹו יְזוּ מְוֹת**⁶³,
- 78 **לְהוֹרוֹת עַל כֵּךְ שֶׁהַמְּוֹת שֶׁהוּא**
- 79 **הַרַע** (ככתוב בתורה בפרשת נצבים
- 80 **"רָאה נַתְחִי לַפְּנֵיךְ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב, וְאֶת הַמּוֹת וְאֶת הַרַע וְבַחֲרַת**

(56) סה"מ שם - מדברי רבינו יונה בשערי תשובה (שער שני סי"ב). (57) ב"ק פה, ב. (58) סה"מ שם ע' שט. (59) ישע"י מג, כא. (60) בשלח טו, ב. (61) ראה גם לקוטי לוי"צ לזח"ג ע' תנג. (62) סה"מ שם ע' שי. (63) תקו"ז תכ"ב (סו, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (בחיים), יהיה זו ומרחק מהבית שלא יוכל להתקרב לבית, כי
 2 המזוזה שומרת ומגינה על דרי הבית, ומשמעות הדברים ברוחניות, דְּכִינּוֹן
 3 שְׁעַל-יְדֵי הַמְּזוּזָה נַעֲשֶׂה קֶשֶׁר וחיבור והתאחדות של בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 4 עִם הַקֶּבֶ"ה (חיבור של "זו" נשמות ישראל עם הַ"ה" הקדוש-בִּירוֹן-הוא,
 5 כמבואר לעיל), שְׁהוּא הקדוש-בִּירוֹן-
 6 הוּא מְקוֹר הַחַיִּים⁶⁴ הנותן
 7 ומשפיע חיים לכל הנבראים, הָרִי
 8 מוֹכֵן שְׁלֹא שֶׁיֵּף שבמקום שיש
 9 מזוזה יהיה עֲנִין שֶׁל הַפֶּן הַחַיּוֹת
 10 אלא דבר זה יהיה 'זו' הצידה ויורחק.
 11 וְיֵשׁ לְהוֹסִיף ולבאר משמעות
 12 נוספת באותיות ובמילים שמהם
 13 מורכבת המילה 'מזוזה', דְּהֵנָּה,
 14 הַלְשׁוֹן "זָה" (שְׂבַחְתָּבַת שהוא
 15 חלק מהמילה 'מזוזה') מוֹרָה על
 16 עֲנִין הָרִאִיה, כְּמֵאֵמֶר רְבוּתֵינוּ
 17 ז"ל⁶⁵ במדרש על הכתוב בשירת
 18 הים שהובא לעיל 'זה אלי ואנוהו',
 19 שבעת קריעות ים סוף "כָּל אֶחָד
 20 וְאֶחָד מבני ישראל מְרָאָה
 21 בְּאֶצְבָּעוֹ כלפי השכינה וְאָמַר זֶה
 22 אֱ-לִי וְאָנֹהוּ", וְכֵן אָמְרוּ
 23 רְבוּתֵינוּ ז"ל⁶⁶ בגמרא
 24 שְׁלַעֲתִיד-לָבֹא כָּל אֶחָד מְרָאָה
 25 בְּאֶצְבָּעוֹ כלפי האלוקות שתתגלה
 26 לעין כל בימות המשיח, שְׁנֵאֲמַר⁶⁷
 27 וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא, הִנֵּה
 28 אֶלְקֵינוּ זֶה גו' זֶה הוֹי' קוֹיֵנוּ
 29 לו', ובכתוב זה יש חידוש מיוחד
 30 שנאמר בו שְׁתִּי פְעָמִים "זֶה"⁶⁸
 31 לתוספת הדגשה שמדובר בדבר נראה
 32 בגלוי עד שניתן להורות עליו באצבע.
 33 וְזֶהוּ העניין האמור שהביטוי 'זה'
 34 מתייחס לדבר הנראה בגלוי, הוא
 35 המשמעות הפנימית של מה שְׁאָמְרוּ רְבוּתֵינוּ ז"ל⁶⁹ "כָּל הַנְּבִיאִים
 36 נִתְנַבְּאוּ בְּכֹה ורוב הנבואות מתחילות במילים 'כה אמר ה'', מוֹסִיף
 37 עֲלֵיהֶם מִשֶּׁה שְׂנֵתְנַבֵּא בְּזֶה" ככתוב 'ידבר משה אל ראשי המטות'
 38 ואמר להם 'זה הדבר אשר ציווה ה', וְהִנֵּנוּ, לְפִי שְׂנֵתְנַבֵּא מִשֶּׁה הֵיטָה
 39 מִבְּחִינַת אֲסַפְקֵלְרִיא הַמְאִירָה⁷⁰, שְׁהוּא עֲנִין רִאִית הַמְהוּת,
 40 וכדברי חכמינו ז"ל שמשו רבנו ראה את מראה הנבואה ב"אספקלריא"

1 (זכוית) המאירה שאינה מסתירה על האור, בשונה משאר הנביאים שראו
 2 את הנבואה ב"אספקלריא" שאינה מאירה אלא מסתירה על בהירות האור,
 3 וכפי שמוספר בגמרא שהמלך מנשה הרג את ישעיה הנביא לאחר שטען
 4 כלפיו: "משה רבך אמר כי לא יראני האדם וחי - ואת אמרת ואראה את
 5 ה' יושב על כסא רם ונשא". ובהמשך
 6 הגמרא עונה על הסתירה לכאורה בין
 7 דברי משה לדברי ישעיה: "כל
 8 הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה
 9 מאירה (ולכן בעצם לא ראו את ה'
 10 ממש), משה רבינו נסתכל
 11 באספקלריא המאירה", וכפי שמבואר
 12 בקבלה וחסידות ש'כה' מתייחס
 13 לעולמות ונבראים שהם מציאות
 14 לעצמם (עולמות בריאה-יצירה-עשיה
 15 שבהם האלוקות היא בהסתור) ו'זה'
 16 מתייחס למציאות שבטלה לאלוקות
 17 בביטול מוחלט (עולם האצילות שבו
 18 האלוקות היא בגלוי, ועל דבר גלוי
 19 וניכר אומרים "זה", "מראה באצבעו
 20 ואומר זה"), וכדברי המאמר כאן,
 21 'זה' הוא לשון גלוי שהדבר גלוי
 22 במידה כזו שניתן לראות ולהכיר את
 23 מהותו, ולא להסתפק רק בדיעת
 24 המציאות שלו וְעַל-פִּי מַה
 25 שְׂנֵתְנַבֵּא לְעִיל, שְׁאֲפִילוּ
 26 בְּמִשֶּׁה למרות שנבואתו הייתה
 27 הבה יותר נעלית מנבואת שאר
 28 הנביאים נְאָמַר "וְרִאִית אֵת
 29 אַחֲוֵי" ומייחסים לו את עניין
 30 הראייה רק לדרגות הנקראות 'אחורי',
 31 אָכֵל בְּמַדְרָגוֹת שְׁלַמְעֵלָה
 32 מִבְּחִינַת "אַחֲוֵי" הִיָּה אֲפִילוּ
 33 אֶצְלוֹ עֲנִין הַהֲשָׁגָה השכלית
 34 ולא עניין הראייה, הָרִי מוֹכֵן
 35 שְׁמַדְרָגוֹת אֵלוּ הֵיוּ גַם אֶצְל מִשֶּׁה בְּחִינַת "כֹּה" כמו
 36 הנבואות של שאר הנביאים. וְזֶהוּ שְׁגַם בְּמִשֶּׁה אֵכֵן מְצִינוּ כְּמֵה
 37 נְבוֹאוֹת שְׂנֵתְנַבֵּא בְּ"כֹה", וְכִדְיוּק לְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ ז"ל
 38 "מוֹסִיף עֲלֵיהֶם על שאר הנביאים מִשֶּׁה שְׂנֵתְנַבֵּא בְּזֶה",
 39 שְׁמֵזָה מִשְׁמַע שְׁגַם מִשֶּׁה "נִתְנַבֵּא בְּכֹה", אֶלָּא שְׂנֵתְנַבֵּא
 40 בּוֹ עוֹד מַעֲלָה פֶּרַט לוֹ שְׂנֵתְנַבֵּא בְּ"זֶה", פִּינּוֹן שְׂבַמְדְרָגוֹת

(64) ראה גם אוה"ת חנוכה שלא, ב. ואתחנן ח"ו ע' ברפכ ואילך. (65) שמו"ר ספכ"ג. (66) תענית בסופו ובפירוש"י שם.
 (67) ישע"י כה, ט. (68) ראה שמו"ר שם. סה"מ תרל"ה ח"א ע' פט. תרנ"ד ע' קנז. (69) ספרי ופירוש"י מטות ל, ב. (70) ראה
 תו"א הוספות מג"א קיט, ב. וראה לקו"ת מטות פב, סע"א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחֵינַת "אַחֲרֵי" הִיָּה גַם אֶצְלוֹ בְּחֵינַת "כֹּה"
2 ולא בחינת "זה", ומכך מובן ומודגש עוד יותר גודל עניין הראייה, בחינת
3 "זה", המרמז באותיות המילה 'מוזהה'.

4 וְהִנֵּה, שְׁתֵּי הַמִּילִים "זוֹ" בְּגִמְטְרִיא 13 זֶה בְּגִמְטְרִיא 12 (הַנְּמַצְאוֹת
5 בְּמִילָה 'מְזוּזָה') מְסַפְּרִים
6 הַגִּמְטְרִיא שֶׁל שְׁתֵּיהֶן יַחַד הִיא 1
7 כ"ה⁷¹, 25 שְׁשִׁיף לְבַחֲחֵינַת
8 "כֹּה"⁷⁰, שְׁהִיא בְּגִמְטְרִיא 25
9 וְכַמְבָּאָר בְּלְקוּטֵי תוֹרָה⁷²
10 בְּפִרְוֵשׁ הַכְּתוּב בְּסִפְרֵי שְׁמוּאֵל
11 "וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לְחַי"י"⁷³,
12 שְׁרָאשׁ-הֶשְׁנָה יוֹם בְּרִיאַת הָאָדָם
13 הוּא בְּחֵינַת "זֶה", וְכ"ה
14 בְּאֵלּוּל יוֹם הַתְּחַלַּת הַבְּרִיאָה הוּא
15 בְּחֵינַת "כֹּה", שְׁמֵזָה מוּבָן
16 שְׁבַחֲחֵינַת "כֹּה" שִׁכְתָּ מִבְּחֵינַת
17 תוֹכֵן הַעֲנִיין לְמִסְפָּר כ"ה, כ"ה
18 לְמִים בְּחֹדֶשׁ אֵלּוּל, כְּאִמּוֹר, וְעַל-
19 דֶּרֶךְ זֶה כ"ה שְׁנַיִם⁷⁴, כְּמוֹ
20 מִצְעִינוֹ בְּתוֹרָה (עֲנִיין אַרְבַּעִים שָׁנָה
21 כְּנֶגֶד אַרְבַּעִים יָמִים שֶׁבַחֵם שֶׁהוּ
22 הַמְּרַגְלִים בָּאֲרָץ יוֹם לְשָׁנָה⁷⁵,
23 וְרֹאה בְּהַעֲרַת הַמּוֹצִיאִים-לְאוֹר כְּאֵן,
24 שְׁבִימִים הַסְּמוּכִים לְאִמִּירַת מֵאִמֵּר זֶה
25 מֵלֹאז 25 שָׁנִים הַסְּתַלְקוֹת אֲבִיו שֶׁל
26 הַרְבִּי, וּמֵזָה מוּבָן שְׁגַם מְסַפֵּר
27 כ"ה (מְסַפֵּר שְׁתֵּי הַתְּבוּת "זֶה"
28 "זוֹ") קָשׁוֹר בְּקֶשֶׁר תוֹכְנֵי עַם
29 בְּחֵינַת "כֹּה" וְהַעוֹבְדָה שֶׁהַדְּבַר
30 קָשׁוֹר בְּמוּזָה, מוֹסִיפָה בֵּה יִתְרוֹן
31 וְעַל-גְּדוּלָה, כִּפִּי שֶׁמִּשְׁחִין וּמְבַאֵר.
32 וְהַעֲנִין בְּזֶה, שְׁעַל-יָדֵי
33 הַשְּׁמִיעָה דְּמוּזָה, "אֲנִין
34 שְׁשִׁמְעָה עַל הַר סִינַי, כִּי לִי
35 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", וְהַכּוּוּנָה
36 לְעַבְדוּת ה' וְעִשִׂית רְצוֹנוֹ מִתּוֹךְ קִבְלַת
37 עוֹל וּבִטּוֹל הַמִּצְוֹת הַאִשִּׁית, כִּפִּי שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל בְּאִרְכּוּת, הִנֵּה גַם
38 הַבְּחֵינּוֹת הַנִּצְעָלוֹת שְׁבַחֵן לֹא שִׁנְךָ בְּחֵינַת "זֶה", עֲנִיין הַרְאִיָּה,
39 אֶלָּא בְּחֵינַת "כֹּה" בְּלִבְדּוֹ, עֲנִיין הַשְּׁמִיעָה, וּבִדְרוֹךְ כִּלְל הַרְאִיָּה קוּלְטַת
40 דְּבָרִים בְּצוּרָה קְרוּבָה וּפְנִימִית, בְּעוֹד הַשְּׁמִיעָה הִיא מִרְחוֹק וְהִיא תוֹפְסַת אֵת

מִצְוֹת הַדְּבָרִים וְלֹא אֵת הַמּוֹתֵם, אֲבָל עַל יְדֵי הַשְּׁמִיעָה' בְּעַבְדוּת ה', עֲנִיין
הַצִּוּוֹת וְהַבִּטּוֹל כְּמִבּוּאֵר לְעִיל בְּאִרְכּוּת, הָאָדָם מִתְעַדֵּן וּמוֹדָכֵךְ וּמִתְקַרֵּב
לְאִלּוּקוֹת בְּמִידָה כּוֹז שְׁגַם הַדְּרָגוֹת שֶׁבִּדְרוֹךְ כִּלְל הֵן בְּאִפּוֹן כּוֹז וְלֹא בְּרִאִיָּה,
כְּמוֹ הַדְּרָגוֹת שֶׁנִּקְלַטוֹת וְנִתְפַסּוֹת בְּרִאִיָּה
(פְּנִ"ל סְעִיף ד.)
וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְהוֹסִיף
בְּשִׁכּוֹת מִצְוֹת מְזוּזָה לְפִרְשַׁת
"עֵקֶב" (פְּנִ"ל סְעִיף ב) שֶׁהוּ
מִשּׁוֹם שֶׁבְּפִרְשֵׁה זֶה מוֹדָגֵשׁ עֲנִיין
הַשְּׁמִיעָה, כְּכַתּוּב "וְהִיָּה עֵקֶב
(תְּשַׁמְעוּן)", כִּי עֵקֶר הָעַבְדוּדָה
דְּקִבְלַת-עַל ("תְּשַׁמְעוּן") הוּא
בְּדוּרוֹת שְׁבַעֲקֶבְתָּא דְּמִשְׁחָא
הַדּוּרוֹת הָאֲחֻרָנִים שֶׁל הַגְּלוּת הַנִּקְרָאִים
תְּקוּפָה שֶׁל 'עֵקֶב הַמִּשְׁחָה' דְּוִקָּא
(כִּפִּי שֶׁנִּרְמַז בְּשֵׁם הַפִּרְשָׁה "עֵקֶב"),
שְׁבַדּוּרוֹת אֵלּוּ בְּמִיּוּחַד יִשְׁנֵנו כְּתִ
הַמְּסִירוֹת-נְפֶשׁ (תְּכִלִּית)
הַבְּטוּל) בְּיֹתֵר, בְּצוּרָה יוֹתֵר
עַמּוּקָה יוֹתֵר חֻזְקָה מֵאִשֵּׁר בְּדוּרוֹת
קוֹדְמִים בְּהֵם הַהִבְנָה וְהַשְּׁנָה הִיָּתֵה
יֹתֵר נְעִלִית, וְעַבְדוּדָה זֶה שֶׁל
מְסִירוֹת-הַנְּפֶשׁ שֶׁל הַדּוּרוֹת הָאֲחֻרָנִים
שֶׁל סוֹף הַגְּלוּת מִגְּעַת רְיוֹנְגֵת'
לְמַעֲלָה בְּאִלּוּקוֹת לְמַעֲלָה יוֹתֵר
מִהָעַבְדוּדָה שְׁבַדּוּרוֹת
הַרְאִשׁוֹנִים שֶׁהִיוּ בְּרַמָּה רֹחֲנִית
הַרְבֵּה יוֹתֵר גְּבוּוּהָ, דְּאָף שְׁאֲמָרוּ
חֻכְמִינוּ ז"ל⁷⁶ לְגַמְרָא אָם
הַרְאִשׁוֹנִים כְּמִלְאָכִים, אָנוּ
כו' (וּבִלְשׁוֹן הַגְּמָרָא "אִם רִאשׁוֹנִים
בְּנֵי מְלָאכִים, אָנוּ בְּנֵי אֲנָשִׁים. וְאִם
רִאשׁוֹנִים בְּנֵי אֲנָשִׁים, אָנוּ כְּחַמּוּרִים וְלֹא
כְּחַמּוּרוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶן דּוּסָא וְשֶׁל
רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֵאִיר אֵלּא כְּשֶׁאֵר
חַמּוּרִים"), מְכַל-מְקוֹם עִם כֹּל
מַעֲלָתָם שֶׁל הַדּוּרוֹת הַרְאִשׁוֹנִים הָעַבְדוּדָה דְּמְסִירוֹת-נְפֶשׁ שֶׁהִיא הַעַבְדוּדָה
הַנְּעִלִית שֶׁל 'שְׁמִיעָה' הִיא בְּדוּרוֹת הָאֲחֻרָנִים דְּוִקָּא. וְעַד כְּדֵי
כְּף, שְׁהָעַבְדוּדָה דְּמְסִירוֹת-נְפֶשׁ שֶׁל הַדּוּרוֹת הָאֲחֻרָנִים הִיא
לְמַעֲלָה יוֹתֵר אֶפְּיֵלוֹ מִבְּחֵינַת
נְבוּאָת מֹשֶׁה שֶׁהִתְנַבֵּא ב"זֶה", כִּידוּע' בְּפִרְוֵשׁ

71) אוה"ת שבהערה 64. 72) נצבים מזו, ב. 73) שמואל-א כה, ו. 74) להעיר שבכ"ף מנחם-אב ימלאו כ"ה שנים להסתלקות-הילולא של כ"ק הרה"ק הרה"ג המקובל וכו' רלוי"צ ז"ל, אביו של כ"ק אדמו"ר שליט"א (המו"ל). 75) לשון הכתוב – שלח יד, לד. 76) ראה שבת קיב, ב. תוד"ה צדיקים – חולין ה, ב. 77) סה"מ עטר"ת ע' תסד. תרפ"ט ס"ע 215

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וראה אלוקות באספקלריא המאירה ובראיית המהות, פִּדְיוֹעַ 77 בתורת
 2 החסידות בפרוש הפתוח⁷⁸ בתורה על מעלתו של משה רבינו "וְהָאִישׁ
 3 מֹשֶׁה עָנּוּ מְאֹד, מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה", שְׁעַקַר
 4 הָעֲנוּהוּ של משה רבנו הִיְתָה לְגַבֵּי עֲבוֹדַת הַמְּסִירוֹת־נֶפֶשׁ של בני
 5 ישראל דְּעַקְבָּתָא שְׁבֻדָּרָא דְּעַקְבָּתָא
 6 דְּמִשְׁיָחָא שְׁבֻדוֹר עֲקוּבוֹת הַמְּשִׁיחַ, 1
 7 בסוף הגלות שהיא עבודה כל כך
 8 נעלית שמשו רבינו חש עצמו נחות
 9 לגביה.
 10 (1) וְזֶהוּ הַתּוֹכַח הַפְּנִימִי שֶׁל הַכְּתוּב
 11 שְׁבוּ נִפְתַּח הַמַּאמֵר "וּכְתַבְתֶּם עַל
 12 מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ",
 13 דְּעַנְיַן הַמְּזוּזָה הוּא הַבְּטוּל
 14 הָאָדָם כִּלְפֵי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 15 שְׁבֻכְחִינַת שְׁמִיעָה וְצִיּוֹת מִתּוֹךְ
 16 קְבֻלַּת עוֹלָם, עַד כִּי כִּךְ שְׁפֹעֵל
 17 הָאָדָם וְיֵשׁ לוֹ הַשְּׁפָעָה רַבָּה בְּכָל
 18 הַדְּבָרִים שְׁבֻכְחִינָהּ וּבְכָל קְנִינָהּ,
 19 וְכֵן בְּכָל־לֵוִית הָעוֹלָם שְׁנֹקְרָא
 20 'בֵּית', וְגוֹרֵם שְׁיֵהִיּוּ כְּלָם
 21 וְלִמְעַשֶׂה כֹּל הָעוֹלָם בְּטָלִים אֵלָיו
 22 יְתַבְּרָךְ, וְעַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשִׂית
 23 הַשְּׁמִירָה וְהַהֲגָנָה עַל הָאָדָם וְעַל
 24 רְכוּשׁוֹ וְעַל בֵּיתוֹ וְלִמְעַשֶׂה עַל כֹּל
 25 הָעוֹלָם מִבְּחִינַת "אֲנֹכִי" הֵינּוּ
 26 עֲצֻמִּיּוֹת הָאֱלֹהוֹת, פְּנִ"ל בְּעֲנַן
 27 "אֲנִי שְׁשֻׁמְעָה עַל הַר סִינַי"
 28 כּו', שְׁעַל-יְדֵי הַבְּטוּל
 29 שְׁבֻכְחִינַת שְׁמִיעָה 'תּוֹפְסִים'
 30 גַּם דְּרוּגַת נַעֲלוֹת שְׁבֻדוֹךְ כִּלְלָא לֹא נִיתַן

לַהֲתַחֲבֵר אֵלֵיהֶן בְּרֵאִיָּה, וְעַד כִּי כִּךְ ש'תּוֹפְסִים' וּמִתַּחֲבֵרִים בְּבִחִינַת
 "אֲנֹכִי" עֲצֻמִּיּוֹת הָאֱלֹהוֹת. וְעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹעֲלִים שְׁהָעוֹלָם כְּלוֹ
 נַעֲשֶׂה "דִּירָה לוֹ יְתַבְּרָךְ" מְקוֹם רֵאוּי לַהֲשֵׁרָאֵת הַשְּׁכִינָה וְגִילּוּי
 אֱלֹהוֹת, וְכֵן "לְשַׁעְנָן זֶה הַשְּׁעוֹלָם יִהְיֶה לְהִיּוֹת מְקוֹם שֶׁל גִּילּוּי אֱלֹהוֹת
 יִהְיֶה בְּגִלּוּי לְעֵתִיד-לְבָא בִּימֹת
 הַמְּשִׁיחַ, שְׂאֵז יִתְגַּלֶּה וְיִרְדּ
 מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ
 הַשְּׁלִישִׁי, עָלָיו נֶאֱמַר⁷⁹ בְּנִבְאוֹת
 תְּנִי "גְּדוֹל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת
 הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן עוֹד יוֹתֵר מִן
 הָרֵאשׁוֹן", וְכִמּוֹ שְׁנֵתַבְּאָר
 לְעִיל⁸⁰ בַּמַּאמֵר שְׁנֵתַבְּאָר בְּשִׁבְת
 פִּרְשַׁת וְאַתְחַנֵּן שְׁנֵה זוּ ש"בֵּית הַזֶּה
 הָאֲחֵרוֹן" קָאִי מְכוּוֹן גַּם עַל
 'בֵּית שְׁנִי' שְׁהוּא 'אֲחֵרוֹן' בִּיחַס
 לְבֵית הָרֵאשׁוֹן, מְכַל-מְקוֹם עַקַר
 הַמְּכַנֵּן בְּזֶה בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב 'בֵּית
 הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן' הוּא לְבֵית-הַמִּקְדָּשׁ
 הַשְּׁלִישִׁי, שִׁיְהִי בְּגֵאֻלָּה
 הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה שְׁתִּהִי עַל-
 יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, וְכַפְּסֵק-דִּין
 הַרְמַב"ם⁸¹ שְׁיִבְנֶה הַמֶּלֶךְ
 הַמְּשִׁיחַ מְקַדֵּשׁ בְּמִקְוֹמוֹ בְּהַר
 הַבַּיִת וְיִקְבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל מְכַל
 הַגְּלוּיּוֹת, וְיִוְלִיכְנוּ קוּמְמִיּוֹת
 בְּקוּמָה זְקוּפָה לְאַרְצָנוּ.
 מְכַל-מְקוֹם עַקַר הַמְּכַנֵּן בְּזֶה הוּא לְבֵית-הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, בְּגֵאֻלָּה הָאֲמִתִּית
 וְהַשְּׁלֵמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, וְכַפְּסֵק-דִּין הַרְמַב"ם⁸¹ שְׁיִבְנֶה מְקַדֵּשׁ בְּמִקְוֹמוֹ
 וְיִקְבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִוְלִיכְנוּ קוּמְמִיּוֹת לְאַרְצָנוּ.

ואילך. תרצ"ז ס"ע 298 ואילך. תרמ"ץ ע' קע. 78) בהעלותך יב, ג. 79) חגי ב, ט. 80) ד"ה בונה ירושלים דש"פ ואתחנן פ"ב ואילך (לעיל ע' 186 ואילך). 81) הל' מלכים פי"א ה"א. ה"ד.

המשך ביאור למס' גיטין ליום ראשון עמ' 6

1 - בתוך שתי שנותיו הראשונות שהוא הזמן הנצרך להנקה.
 2 ולְאַפּוּקֵי לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים דְּלֹא - וְלִהְיוֹת עֲנוּ שְׁנֵים אֵין
 3 הַהֲנָקָה מוֹעֵלֶת לְקִיּוֹם הַתְּנַאי. וְכֵן לְדַעַת רַבֵּי יְהוּדָה, צְרִיכָה לְהַנִּיקוּ
 4 יוֹם אֶחָד מִשְׁמִנֵּי עֶשֶׂר הַיּוֹם, וְלְאַפּוּקֵי לְאַחַר שְׁמִנֵּי עֶשֶׂר הַיּוֹם דְּלֹא
 5 מוֹעֵיל הַנְּקֻטָּה לְקִיּוֹם הַתְּנַאי.

6 מְקַשָּׁה הַגְּמֵרָא מִהַמְּשַׁךְ מִשְׁנֵתֵינוּ, מִיְתוּבֵי הַרִי וְהַיּוֹסֵף עַל מְנַת
 7 שְׁתֵּשְׁמִשִׁי אֶת אֲבָא שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹ עַל מְנַת שְׁתֵּינִיקוּ אֶת בְּנֵי שְׁתֵּי
 8 שָׁנִים, אִם מַת הֵבֵן, אוֹ שְׁמֵר הָאֵב אוֹ אֲפִשִׁי שְׁתֵּשְׁמִשִׁנִי, אִף עַל פִּי
 9 שְׁאֵמֵר זֹאת שְׁלֹא בְּתַקְפָּה - שְׁלֹא מִחֲמַת שְׁהֵאֵשָׁה הַכְּבִיעִיתוֹ, אִינוּ
 10 גַּבֵּי.

התוועדויות

בס"ד. שיחת אור ליום ד', חמשה עשר באב ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

א. מאמר (כעין שיחה) ד"ה תנן כו' לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב כו'.

* * *

ב. הענין המובא בסיום מסכת תענית במשנה (שהוזכר לעיל במאמר) – "בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו" – הרי הוא משתקף גם בעניני הלכה, כדמצינו בהלכה שישנם כמה ענינים שגזרו שלא לעשותם בזמן הגלות (למרות שעל-פי דין מותר הדבר) לפי ש"מהרה יבנה המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו כו'" (ראש-השנה ל, א. ביצה ה, ב. תענית יז, ב. ועוד).

ומזה מובן שהטעם ד"מהרה יבנה המקדש" הוא טעם חזק עד כדי כך שמשום זה גוזרים על האדם למעט בעבודת הברורים שלו, ולא לאכול דבר מסויים.

ומאחר ש"כל ישראל בחזקת כשרות הם", מובן, שכאשר יהודי עוסק בעניני העולם (באופן דקום ועשה) הרי הוא מברר את ניצוץ הקדושה שישנו בדבר גשמי זה, על-ידי-זה שהתעסקותו בזה היא באופן ד"כל מעשיך לשם שמים", ועל-אחת-כמה-הוכמה כאשר מקיים מצוה בדבר זה, ועל-דרך-זה מובן בנוגע לאכילה ושתיה הטעונים ברכה לפנייה וברכה לאחריה (כאשר אוכל ושותה כשיעור).

ואף-על-פי-כן, מבלי הבט על גודל העילוי שבעבודת הברורים – גוזרים על האדם שלא יאכל דבר מסויים (שעל-ידי-זה הרי הוא ממעט בעבודת הברורים שלו), וטעם הדבר – לפי ש"מהרה יבנה המקדש כו'".

ואם הדברים אמורים בנוגע להעדר פעולה מסויימת הקשורה עם עניני העולם – הרי על-אחת-כמה- וכמה שכן הוא כאשר מדובר אודות העבודה הרוחנית, לדוגמא: "תפלות כנגד תמידין תקנום" – הרי זה בדוגמת הקרבת קרבן, ובלשון חכמינו ז"ל: "כאילו הקריב כו'", ויתירה מזו מצינו בנוגע ללימוד הלכות בית הבחירה – שלא זו בלבד ש"אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקים בבנין הבית", אלא על-ידי-זה פועלים ש"בנין ביתי" אינו "בטל", כמובן מהמבואר במדרש תנחומא (צו יד).

ועל-אחת-כמה-הוכמה כאשר מדובר אודות תפילה שתוכנה "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו", וכן התפילה ד"את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח . . כי לישועתך קוינו כל היום",

ואפילו בשבת ויום-טוב שאז לא אומרים את התפילה ד"את צמח דוד כו'", וכמבואר בדברי רבותינו ז"ל ששבת ויום-טוב אינו הזמן דביאת המשיח [בימות החול אפשר לומר זאת, אבל בשבת ויום-טוב – מוטב שלא להזכיר ענין זה, כי הלוואי שיבוא אפילו בשבת ויום-טוב] – הרי גם אז אומרים בתפילה "ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים", ומאחר שענין זה נפעל באופן של "רחמים", הרי בודאי שהדבר נעשה תיכף ומיד – "מיד הן נגאלין".

ג. והנה, מאחר שהענין ד"מהרה יבנה המקדש" בא אחרי גודל הירידה דחורבן בית המקדש וכללות זמן הגלות – מובן, שבית המקדש שיבנה במהרה בימינו יהיה בתכלית העילוי, ביתר שאת וביתר עוז. זאת אומרת: לא זו בלבד שבנין בית המקדש דלעתיד יהיה נעלה יותר מבית שני (שחסרו בו חמשה דברים), אלא הוא יהיה נעלה יותר גם מבית ראשון – כי דוקא בית המקדש השלישי יהיה בנין נצחי, "מקדש אדני כוננו יריך", ללא כל שינויים וירידות כו', כי "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", וזהו מה שכתוב "ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו", היינו, שדוקא בית המקדש השלישי יהיה קיים באופן תמידי ונצחי.

- 1 וטעם הדבר – לפי שבית המקדש השלישי בא לאחרי גודל הירידה דזמן הגלות שלאחרי חורבן בית
2 ראשון ובית שני, ומשום זה בנינו הוא בתכלית העילוי, ביתר שאת וביתר עוז, כמדובר לעיל (במאמר).
- 3 ד. האמור לעיל שדוקא על-ידי גודל הירידה באים לתכלית העילוי – מודגש ביותר כאשר בא יום
4 חמשה עשר באב (שאו ישנה התעוררות מיוחדת בנוגע לענין זה):
- 5 אודות חמשה עשר באב אומרת "תורת אמת" לכל אחד ואחת מישראל שידע ש"לא היו ימים טובים
6 לישראל כחמשה עשר באב כו", היינו, שט"ו באב הוא 'יום-טוב' גדול יותר מאשר שאר המועדים שהם
7 בט"ו בחודש – חג הפסח בט"ו ניסן, וחג הסוכות בט"ו תשרי.
- 8 זאת אומרת: מבלי הבט על גודל העילוי דחמשה עשר בניסן – חג הפסח, חג המצות, "זמן חרותנו",
9 עם כל העילויים שבדבר, עד לתכלית העילוי ד"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה (בכבודו ובעצמו)
10 וגאלם" (שגילוי זה חוזר ונשנה מדי שנה בשנה, כי "הימים האלה נזכרים ונעשים"), ומבלי הבט על
11 גודל העילוי דחמשה עשר בתשרי – חג הסוכות, חג האסיף, "באספך מגרנך ומיקבך", דקאי על כללות
12 העבודה דבירור ניצוצי הקדושה שבעניני העולם ("ואספת דגנך ותירושך ויצהרך"), ועד למצוה דלקיחת
13 ד' מינים, כמו שכתוב "ולקחתם לכם ביום הראשון", וכידוע ש"ראשון" קשור עם ספירת הכתר – הנה
14 לאחרי כל העילויים הנ"ל אומרת "תורת אמת" ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב".
- 15 וטעם הדבר: היות שחמשה עשר באב בא לאחרי תכלית ירידת הגלות, עד לחושך כפול ומכופל
16 דתשעה באב, שאז אירעו חמשה דברים בלתי-רצויים (נוסף על הקדמת חמשה דברים בלתי-רצויים
17 שאירעו בשבעה עשר בתמוז) – הנה דוקא לאחרי תכלית הירידה באים לתכלית העילוי. ולכן, העילוי
18 דחמשה עשר באב, שאז "קיימא סיהרא (דחודש אב) באשלמותא", הוא באופן נעלה יותר מאשר ט"ו
19 בחודש סתם, כיתרון האור מן החושך כו', ועד ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב".
- 20 זאת אומרת, שחמשה עשר באב מהפך את הענינים הבלתי-רצויים דתשעה באב, ובלשון חכמינו ז"ל
21 (ילקוט שמעוני ירמיה בתחלתו) – שתמורת הענין ד"עלה אריה במזל אריה והחריב את אריאל", "עלה
22 אריה זה נבוכדנאצר, דכתיב עלה אריה מסובכו כו", נפעל הענין ד"יבוא אריה במזל אריה ויבנה אריאל",
23 "עלה אריה זה הקב"ה, דכתיב ביה אריה שאג מי לא יירא כו", וכדיוק לשון המדרש: "על מנת שיבוא
24 אריה כו", היינו, שתכלית הכוונה בענין הבלתי-רצוי ד"עלה אריה מסובכו" היא – "על מנת" שענין זה
25 יתהפך לטוב, ועד לתכלית העילוי – "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב".
- 26 [וזהו גם מה שמובא בשם "קדמונים" ש"ארי" (המזל דחודש אב) הוא 'ראשי-תבות' אלול ראש
27 השנה ויום הכיפורים, וכמובא בשל"ה שהאות ה"א ד"אריה" קאי על הושענא רבה.
- 28 וכללות הענין ד"אריה" דקדושה נפעל כבר בחודש אב (קודם ראש-חודש אלול, ואפילו קודם שבת
29 מברכים חודש אלול) – כאמור לעיל שהענין ד"עלה אריה מסובכו" (בחודש אב) הוא "על מנת שיבוא
30 אריה . . . זה הקב"ה . . . אריה שאג מי לא יירא".]
- 31 ה. והנה, תכלית העילוי דחמשה עשר באב (ויום הכיפורים) מודגש ביותר על-פי המבואר במאמרי
32 חסידות שאז מאיר בגילוי בחינת פנימיות עתיק, מעין הגילויים דלעתיד לבוא.
- 33 וזהו הקשר דיום הכיפורים וחמשה עשר באב לענין הנישואין – כמבואר במשנה ש"בהן בנות ישראל
34 [או "בנות ירושלים" – כב' הגירסאות שבזה, ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"] יוצאות . . . וחולות
35 בכרמים, ומה היו אומרות, בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך כו", שזהו כללות ענין הנישואין
36 עם כל סוגי המשפחות שבישראל, כמבואר בארוכה בברייתא [ארבע משפחות" (על-פי גירסת ה"עין
37 יעקב)]] – כמבואר במדרשי רבותינו ז"ל (שמות רבה סוף פרשה ט"ו) שלעתיד לבוא יהיה כללות ענין
38 הנישואין דהקב"ה וכנסת-ישראל.
- 39 וכמבואר בכמה דרושים ש"בחור שא נא עיניך כו" קאי על הקב"ה, על-דרך מאמר רבותינו ז"ל ביס
40 נדמה להם כבחור (ראה מכילתא ומדרש לק"ט בשלח טו, ג. ועוד). וזהו בקשת כנסת-ישראל מהקב"ה

1 — "בחור שא נא עניך וראה כו'", היינו, שנוסף על ענין האירוסין שהיה בשעת מתן תורה (לאחרי יציאת
2 מצרים) יהיה גם ענין הנישואין לעתיד לבוא.

3 וזהו הקשר שבין ענין הנישואין ביום הכיפורים וט"ו באב עם הגילויים דלעתיד-לבוא — כי ענין
4 הנישואין למטה קשור ופועל את ענין הנישואין למעלה, נישואי הקב"ה עם כנסת-ישראל דלעתיד-לבוא.
5 ויתירה מזו: חמשה עשר באב הוא נעלה יותר מיום הכיפורים, דהנה, אף-על-פי שבמשנה מדובר
6 אודות העילוי דחמשה עשר באב ויום הכיפורים בשוה, אף-על-פי-כן, מזה שמקדימים חמשה עשר באב
7 ליום הכיפורים, משמע, שבחמשה עשר באב ישנו עילוי אפילו לגבי יום הכיפורים.

8 וכמדובר כמה פעמים שעל-דרך המבואר ב'תקוני-זהר' שיום הכיפורים נקרא "כפורים", היינו, שהוא
9 כמו פורים, בכ"ף הדמיון בלבד, לפי ש"פורים" הוא נעלה יותר מיום הכיפורים, וכפי שהדבר מתבטא
10 בחיוב דמשתה ושמחה שבפורים, באופן של אכילה ושתייה דוקא, ועד ש"חייב איניש לבסומי בפוריא
11 עד דלא ידע" — כמו כן אפשר לבאר בנוגע לעילוי דחמשה עשר באב לגבי יום הכיפורים, שיום הכיפורים
12 אסור באכילה ושתייה, מה-שאין-כן חמשה עשר באב.

13 ו. ההוראה מזה בנוגע לפועל:

14 כאשר נמצאים בחושך כפול ומכופל דזמן הגלות, במעמד ומצב ד"אותותינו לא ראינו גו' ולא אתנו
15 יודע עד מה", עם כל הענינים הקשורים עם חשכת הגלות (שאין כאן המקום לדבר אודות דברים
16 המצעים) — יתכן שיהודי יפול ברוחו חס-ושלום, באמרו במה נחשב הוא בהיותו במעמד ומצב ירוד
17 כזה.

18 הנה על זה אומרים לו שישנה הוראה מיוחדת הנלמדת מחמשה עשר באב — שאין להתפעל מחשכת
19 הגלות, כי תכליתה היא העליה דלעתיד לבוא.

20 ואדרבה — היא הנותנת: ככל שירידת הגלות גדולה יותר, הרי זה מורה שהעילוי שיבוא לאחרי זה
21 יהיה גדול יותר, כשם שדוקא לאחרי גודל הירידה דתשעה באב באים לתכלית העילוי דחמשה עשר
22 באב, באופן נעלה יותר מט"ו ניסן וט"ו תשרי — "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב".

23 ועל-פי-זה מובן שבחמשה עשר באב ישנה נתינת כח מיוחדת מלמעלה בנוגע לכללות מעשינו
24 ועבודתנו בכל הקשור להבאת זיורו הגילויים דלעתיד לבוא — מאחר שהגילוי המאיר ביום זה הוא מעין
25 הגילויים דלעתיד לבוא (כנ"ל), ומאחר שכן הוא במעשה בפועל, הרי גם כאשר "אותותינו לא ראינו",
26 ישנו עיקר הענין בפועל ממש.

27 ז. והנה, הענין המיוחד שבו צריכים להוסיף ביתר שאת וביתר עוז כתוצאה מההתעוררות ו'נתינת כח'
28 דחמשה עשר באב — הרי זה כללות הענין ד"אהבת ישראל", כפי שהדבר מתבטא בדברי המשנה אודות
29 הענין המיוחד שהיה בחמשה עשר באב:

30 כללות ענין הנישואין דחמשה עשר באב ("יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות, בחור שא נא
31 עניך וראה כו'") קשור עם ענין הלבושים — "קישוטי כלה", שזהו ענין ד"תיקוני שכינתא" למעלה,
32 ועל-דרך-זה למטה — "כלי לבן". ובחמשה עשר באב היו "בנות ישראל (או "בנות ירושלים") יוצאות
33 בכלי לבן שאולין (שכולן שואלות זו מזו, אפילו עשירות), כדי שלא לבייש את מי שאין לו". וכדברי
34 הברייתא: "בת מלך שואלת מבת כהן גדול, בת כהן גדול מבת סגן . . . וכל ישראל שואלין זה מזה כדי
35 שלא לבייש את מי שאין לו". ומובן, שטעם זה קשור עם כללות הענין ד"אהבת ישראל".

36 זאת אומרת: ההשתדלות שלא לבייש את מי שאין לו היא עד כדי כך שמשום זה "כולן שואלות זו
37 מזו" גם כאשר איכות הלבוש השאול פחותה מהלבוש שלה, או על-כל-פנים באופן שהרגשתה בלבוש
38 השאול אינה דומה להרגשתה בלבוש שלה. וכפי שרואים במוחש בטבע בני אדם שהענין ד"קרי למאניה
39 מכבודתי" שייך בעיקר בלבוש שלו, מה-שאין-כן כאשר מדובר בלבוש ששואל מחבירו.

- 1 ובזה רואים את גודל ההדגשה אודות הענין ד"אהבת ישראל" – שההשתדלות שלא לבייש את מי
 2 שאין לו היא גם כאשר הדבר הוא על חשבון עצמו (שמשום זה נגרע באיכות הלבוש), ולכן "בנות
 3 ישראל יוצאות בכלי לבן שאוליין" דוקא.
- 4 וכידוע גודל העילוי ד"אהבת ישראל" – עד שזהו "כלל גדול בתורה", היינו, לא רק "כלל בתורה"
 5 סתם, אלא "כלל גדול בתורה".
- 6 וכמאמר רבותינו ז"ל (שבת ל, א) "דעלך סני לחברך לא תעביד (שזהו כללות הענין דאהבת ישראל)
 7 זו היא כל התורה כולה, ואידך – פירושה הוא, זיל גמור", היינו, ששאר דברי תורה ("ואידך") – הם
 8 פירוש הענין דאהבת ישראל ("פירושה הוא"), והענין דאהבת ישראל מהווה נתינת כח ללמוד ולקיים
 9 את שאר עניני התורה – "זיל גמור".
- 10 ובפשטות: כאשר יהודי משתדל בקיום מצות "ואהבת לרעך כמוך" – הרי הפעולה הכי טובה שבה
 11 מתבטאת גודל אהבתו לכל בן ובת ישראל (שידו מגעת) היא – כאשר פועל עליהם ומקרבם לכל עניני
 12 יהדות, תורה ומצוותיה.
- 13 זאת אומרת, שהענין דאהבת ישראל מביא לפעולה בכל שאר המבצעים: לכל לראש – מבצע חינוך,
 14 היינו, שלאחרי הקדמת חינוך עצמו (באופן ד"קשוט עצמך") הרי הוא עוסק גם בחינוך הזולת (ועל-דרך
 15 הענין ד"כל המתפלל על חברו הוא נענה תחלה").
- 16 ומזה באים לשאר המבצעים הכלליים (למרות שאינם "כלל גדול" כמו המבצע דאהבת ישראל): תורה,
 17 תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים – יבנה וחכמיה, הדלקת נרות שבת קודש ויום-טוב, כשרות
 18 האכילה ושתיה, וטהרת המשפחה.
- 19 ת. וזוהי ההוראה והנתינת כח' המיוחדת דחמשה עשר באב – המובנת בפשטות לכל אחד ואחת
 20 מישראל, אפילו כאשר מדובר אודות בן חמש למקרא:
 21 כל יהודי, אפילו תינוק קטן, יודע שלפני מספר ימים היה תשעה באב, וכמו כן יודע הוא את פרשת
 22 יום זה – שבו אירעו חמשה דברים בלתי-רצויים (נוסף על חמשה דברים בלתי-רצויים שאירעו בי"ז
 23 בתמוז – בהתחלת ג' השבועות, שסיומם – בתשעה באב).
- 24 ולאחרי כל זה אומרים לו, שכעבור ימים ספורים בלבד, בחמשה עשר באב, נעשה 'יום-טוב' גדול
 25 ביותר, עד ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב".
- 26 ובזה רואים את כוחם של בני ישראל והכח דתורה ומצוות שעל-ידי עבודת בני ישראל בכל עניני
 27 התורה ומצוותיה, מגלים את תכלית העילוי דחמשה עשר באב, שזהו כללות ענין הגילויים דלעתיד לבוא.
 28 וענין זה תלוי במעשינו ועבודתנו לבטל את הענין ד"חטאינו", שזוהי הסיבה היחידה לכללות ענין
 29 הגלות ("מפני חטאינו גלינו מארצנו"). ואף-על-פי שביטול הענין ד"חטאינו" נעשה באופן ד"מעט מעט"
 30 – הרי זה באופן שאינו מפסיק להתעסק בזה אפילו לרגע אחד בלבד, כי מאחר ש"לישועתך קוינו כל
 31 היום", הרי במשך כל היום כולו צריכים להיות מעשינו ועבודתנו ככיוון זה.
- 32 והרי כל פעולה נוספת בעניני התורה ומצוותיה ממהרת את הגאולה העתידה – כפסק-דין הרמב"ם
 33 (הלכות תשובה פרק ג הלכה ד) "צריך כל אדם שיראה עצמו . . . וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב
 34 . . . עשה מצוה אחת (במעשה או בדיבור או במחשבה) הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף
 35 זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה", עד ל"תשועה והצלה" האמיתית והנצחית – גאולה שאין אחריה
 36 גלות.
- 37 וכל זה נפעל על-ידי עבודת כל בני ישראל, "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו" – שלימות העם,
 38 ביחד עם שלימות התורה ומצוותיה, כולל עבודת התשובה – שזהו העילוי דחמשה עשר באב לגבי
 39 חמשה עשר בניסן (עבודת הצדיקים), ואפילו לגבי חמשה עשר בתשרי (למרות שגם ענינו קשור עם
 40 עבודת התשובה).

1 והענין דשלימות העם ושלימות התורה – נמשך ומתגלה למטה מעשרה טפחים גם בשלימות ארץ
 2 הקודש, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה".
 3 ומ"חוט המשולש" זה (שלימות העם, שלימות התורה, ושלימות הארץ) – באים לבית המקדש
 4 השלישי, "ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו", בית נצחי.
 5 וכסיום מסכת תענית (לכמה גירסאות) "זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן" – כמאמר
 6 רבותינו ז"ל "גדול העונה אמן יותר מן המברך", לפי ש"אמן" מורה על גמר ושלימות וקיום הענין
 7 באופן נצחי (כמוזכר לעיל במאמר),
 8 למטה מעשרה טפחים, במהרה בימינו ממש.

* * *

9 ט. אודות דברי המשנה "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים" – איתא
 10 בגמרא (סוף תענית): "בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לוחות
 11 אחרונות, אלא ט"ו באב מאי היא", ומבואר בגמרא כמה טעמים בזה:
 12 "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה . . יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל . . יום שכלו בו מתי
 13 מדבר . . יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל
 14 לרגל . . יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה . . יום שפסקו מלכרות עצים למערכה" (כמבואר ב'תוספות
 15 יום-טוב' ש"כיון שנגמרה מלאכת ה' (כריתת עצים למערכה) עשאוהו יום-טוב, כדרך שעושין סעודה
 16 לגמרה של תורה", וכן מבואר ברשב"ם (בבא בתרא קכא, ב) "היו שמחים לפי שבאותו יום היו משלימין
 17 מצוה גדולה כזאת").
 18 [ולהעיר שבפירוש הרב עובדיה מברטנורא למשנה זו הובאו רק ד' טעמים בלבד, החל מהטעם "שבו
 19 כלו מתי מדבר" ואילך, ולא הובא הטעם ד"הותרו שבטים לבוא זה בזה", וכן הטעם ש"הותר שבט
 20 בנימין לבוא בקהל".
 21 בפירוש המשניות להרמב"ם מובא טעם אחד בלבד ("שבו נסתלקה המגיפה ממתי מדבר"), ואפשר
 22 לומר שזהו לפי טעם זה הוא החשוב ביותר, וכיוצא-בזה. אבל בנוגע לפירוש הרב עובדיה מברטנורא
 23 שמביא ד' טעמים, מתעוררת תמיהה: מדוע לא הביא את הטעם הראשון – "שהותרו שבטים לבוא זה
 24 בזה" (שבזה נכלל גם הטעם השני – "שהותר שבט בנימין לבוא בקהל")?!
 25 ולעת-עתה לא מצאתי מישהו מהמפרשים שיעורר על תמיהה זו].
 26 והנה, ששה טעמים הנ"ל הם בכללות חמשה טעמים, כי ב' הטעמים הראשונים ("שהותרו שבטים
 27 לבוא זה בזה", ו"שהותר שבט בנימין לבוא בקהל") ענינם אחד הוא.
 28 ועל-פי-זה נמצא שחמשה טעמים אלו ל'יום-טוב' דחמשה עשר באב – הם כנגד חמשה דברים
 29 שאירעו בשבעה עשר בתמוז וחמשה דברים שאירעו בתשעה באב. זאת אומרת, שתמורת חמשה דברים
 30 בלת-ירצויים ישנם חמשה ענינים טובים שבעבורם נקבע חמשה עשר באב ל'יום-טוב', ועד כדי כך –
 31 ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב".
 32 י. והנה, נוסף על הטעמים המובאים בגמרא (כנ"ל), ישנו ענין המפורש במשנה עצמה: "שבהן בנות
 33 ישראל (או "בנות ירושלים") יוצאות . . וחולות בכרמים, ומה היו אומרות, בחור שא נא עיניך וראה
 34 כו".
 35 ואפשר לפרש זאת בב' אופנים: (א) הטעם לזה ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב"
 36 הוא (כהמשך דברי המשנה) – לפי שאז היו "בנות ישראל יוצאות . . וחולות בכרמים כו", ומה שנקבע
 37 לכך יום זה דוקא – הרי זה לפי שביום זה "הותרו שבטים לבוא זה בזה", ועל-דרך-זה שאר הטעמים
 38 המובאים בגמרא. (ב) הטעם לזה ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב" הוא – מצד

1 הטעמים המובאים בגמרא, היינו, שמפני מאורעות אלו נקבע יום זה ל'יום-טוב', ולא מפני שאז היו
2 "בנות ישראל יוצאות" . וחולות בכרמים כו". ובדוגמת ה'יום-טוב' דיום הכיפורים – שאינו משום שאז
3 היו "בנות ישראל יוצאות" . וחולות בכרמים כו", אלא "משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שניתנו
4 בו לוחות אחרונות". ומשום שיום זה היה 'יום-טוב', לכן "בנות ישראל יוצאות" . וחולות בכרמים".

5 והנה, ישנו 'תוספות' תמוה, שאפשר לבארו רק אם נאמר כאופן הב':

6 איתא ב'תוספות': "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה – פירוש דהיינו יום-טוב". ולכאורה, צריך
7 להבין: מהי כוונת ה'תוספות' במה שכתבו "פירוש דהיינו יום-טוב" !?

8 במפרשי ה"עין יעקב" (עיון יעקב וענף יוסף) מבואר שכוונת ה'תוספות' היא – שכשם שבנוגע ליום
9 הכיפורים בעינין ב' טעמים ("דאית ביה סליחה ומחילה", ו"שניתנו בו לוחות אחרונות"), כי משום טעם
10 אחד בלבד מובן שנקרא יום-טוב, אבל לא שיהיה עדיף משאר ימים-טובים, כמו כן בנוגע לט"ו באב
11 בעינין יותר מטעם אחד. וזהו שכתבו ה'תוספות' אודות טעם הא' ("יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה")
12 "פירוש דהיינו יום-טוב", היינו, שמשום טעם זה מובן שט"ו באב נקרא יום-טוב, אבל כדי שיום-טוב
13 זה יהיה עדיף משאר הימים טובים – בעינין טעמים נוספים.

14 אבל: על-פי-זה עדיין אינו מובן לשם מה מקדים ה'תוספות' תיבת "פירוש" – לכאורה, היה מספיק
15 לכתוב "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה, היינו יום-טוב", ומדוע כותבים ה'תוספות' "פירוש דהיינו
16 יום-טוב" !?

17 והביאור בזה – כאופן השני דלעיל:

18 כוונת ה'תוספות' היא – להדגיש שהטעם לקביעת ה'יום-טוב' דט"ו באב אינו משום שאז היו "בנות
19 ישראל יוצאות" . וחולות בכרמים כו", אלא משום שזהו "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה"
20 (ועל-דרך-זה שאר הטעמים המובאים בגמרא), ולא משום הענין ד"חולות בכרמים" (ובדוגמת ה'יום-טוב'
21 דיום הכיפורים שהוא "משום דאית ביה סליחה ומחילה כו", ולא משום הענין ד"חולות בכרמים"),
22 ואדרבה: היות שיום זה הוא 'יום-טוב' (מפני הטעמים שבגמרא), לכן נקבע שביום זה דוקא "בנות
23 ישראל יוצאות" . וחולות בכרמים כו".

24 יא. על-פי-זה מובן החידוש שבדברי ה'תוספות' – כי לולי דברי ה'תוספות' היה מסתבר יותר לומר
25 כאופן הא', שה'יום-טוב' הוא משום הענין ד"חולות בכרמים", ולא מפני הטעמים המובאים בגמרא:
26 למרות גודל הענין ד"יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה", וכן שאר הטעמים שבגמרא – הרי בדברי
27 ימי ישראל אירעו כמה וכמה מאורעות דוגמתם, ואף-על-פי-כן לא מצינו שימים הנ"ל ייקבעו ל'יום-טוב',
28 ובודאי שלא נקבעו ל'יום-טוב' כזה שעליו נאמר ש"לא היו ימים טובים לישראל" כ'יום-טוב' זה.

29 ולדוגמא: אחד הטעמים שבגמרא הוא – "יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה", היינו, שאז נתבטלה
30 גזירת המלכות שלא נתנו להביאם לקבורה. והרי מצינו ריבוי מאורעות שבהם נתבטלו גזירות המלכות,
31 ועל-דרך-זה מאורעות שבהם היה נצחון במלחמה, ואף-על-פי-כן לא מצינו במגילת תענית שימים אלו
32 נקבעו ל'יום-טוב' (ועל-אחת-כמה-זכמה שלא נאמר בהם "לא היו ימים טובים לישראל" כימים אלו) –
33 מלבד ג' הרגלים דפסח שבועות וסוכות, וכן חנוכה ופורים הנקראים בכמה מקומות בשם 'יום-טוב'.

34 ומאחר שדוקא חמשה עשר באב נקבע ל'יום-טוב', ועד ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר
35 באב" – הרי מסתבר לומר שטעם הדבר הוא משום שבו היה ענין מיוחד שלא מצינו דוגמתו בשאר
36 הימים – "בנות ישראל יוצאות כו" וחולות בכרמים כו", שזהו הטעם לקביעת יום זה ל'יום-טוב' גדול
37 (ומה שנקבע יום זה דוקא – הרי זה מפני היותו "יום זכאי" (מצד הטעמים שבגמרא), ולכן "מגלגלין
38 זכות ליום זכאי", היינו, שיום זה נקבע ליום של נישואין בישראל).

39 וכדי לשלול זאת – מוכרח 'תוספות' לחדש ולהדגיש שהפירוש בדברי הגמרא "יום שהותרו שבטים

1 לבוא זה בזה" (וכן שאר הטעמים שבגמרא) הוא – "דהיינו יום-טוב", היינו, שמטעם זה נקבע יום זה
2 ליום-טוב, ולא מפני הענין ד"חולות בכרמים" (כנ"ל).

3 יב. והנה, נתבאר לעיל (סעיף ז) שבמאורע ד"בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין כו" – מודגש
4 ביותר הענין דאהבת ישראל.

5 זאת אומרת: עוד קודם הענין ד"חולות בכרמים" (ובודאי קודם לענין הנישואין הנפעל כתוצאה מזה),
6 אלא כבר בעת ההכנה לענין ד"חולות בכרמים", על-ידי לבישת "כלי לבן" [שזוהי הנקודה המשותפת
7 ביום ט"ו באב ליום הכיפורים – כי העבודה דיום הכיפורים היתה נעשית בכגדי לבן, כמבואר בספרי
8 קבלה וחסידות] – מודגש הענין דאהבת ישראל בזה ש"כלי לבן" היו צריכים להיות "שואלין" דוקא,
9 "כדי שלא לבייש את מי שאין לו".

10 ועל-דרך-זה מובן בנוגע לטעמים שבגמרא – שבכולם מודגש הענין דאהבת ישראל:

11 "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה", וכן "יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל" – הרי נקודת ותוכן
12 המאורע קשור עם הענין דאהבת ישראל. וגם כאן ההדגשה היא שה'יום-טוב' אינו קשור עם ענין
13 הנישואין בפועל ("בחור שא נא עיניך וראה כו"), אלא עצם הענין מה "שהותרו שבטים לבוא זה בזה"
14 (וכן מה "שהותר שבט בנימין לבוא בקהל") הוא ענין של 'יום-טוב' ("פירוש דהיינו יום-טוב"), היינו,
15 עצם ההודעה וההכרזה שכל בני ישראל הם באופן של אחדות, שלכן "הותרו שבטים לבוא זה בזה" –
16 הרי זה ענין של 'יום-טוב'.

17 ועל-דרך-זה מובן שהטעמים ד"יום שכלו בו מתי מדבר", וכן "יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה" –
18 קשורים עם הענין דאהבת ישראל. ועל-דרך-זה הטעם ד"יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב
19 ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל", הרי זה קשור עם הענין דאהבת ישראל – כי על-ידי-זה ניתנה
20 אפשרות שעשרת השבטים יוכלו להתאחד עם ב' השבטים בעת עלייתם לרגל.

21 ועל-דרך-זה בנוגע לטעם ד"יום שפסקו מלכרות עצים למערכה": ענינם של עצי המערכה הוא –
22 שעל-ידם אפשר להקריב את הקרבנות על-גבי המזבח. ולכן, סידור המערכה קודם להקרכת קרבן התמיד
23 (הקרבן דהתחלת היום) – כי לולי זאת אין אפשרות להקריב קרבנות על-גבי המזבח [אין הכוונה כאן
24 ל"קרבן עצים", היינו קרבן הבא מן העצים, שאותו היו מקריבים לאחר הקרכת תמיד של שחר אלא
25 הכוונה לעצי המערכה שעל-ידם היו יכולים להקריב קרבנות על-גבי המזבח]. ועל-פי-זה מובנת השייכות
26 שבזה לאהבת ישראל – כי כללות ענינו של המזבח קשור עם אהבת ישראל, כמאמר רבותינו ז"ל (כתובות
27 י, ב) "מזבח – מזיח ומזין מחבב מכפר" (מזיח גזירות רעות מעל ישראל, ומחבב את ישראל אל אביהם
28 (פירוש רש"י שם)).

29 וזוהי הנקודה הכללית בכל הענינים הקשורים עם חמשה עשר באב – הדגשה מיוחדת אודות הענין
30 דאהבת ישראל, שעל-ידי-זה מבטלים את סיבת הגלות, כמדובר כמה פעמים.

31 ולכן, צריכים להוסיף בכל הפעולות הקשורות עם אהבת ישראל, ובפרט על-פי הציווי וה'נתינת כח'
32 דרבותינו נשיאינו במאמרי חסידות שלהם, ויתירה מזו – בשיחות שלהם.

33 ואין מזרזין אלא למזרזין – היינו, למרות שבודאי עסקו בענינים אלו גם קודם חמשה עשר באב,
34 צריכים להוסיף בזה ביתר שאת וביתר עוז מחמשה עשר באב ואילך, מפני ההדגשה המיוחדת אודות
35 ענין זה בכל המאורעות הקשורים עם חמשה עשר באב, החוזרים ונשנים מדי שנה בשנה, כי "הימים
36 האלה נזכרים ונעשים".

37 יג. נוסף על האמור לעיל אודות ההוספה בפעולות הקשורות עם אהבת ישראל ישנה הדגשה מיוחדת
38 על ההוספה בלימוד התורה מחמשה עשר באב ואילך, כמפורש בגמרא (סוף תענית) "מכאן ואילך דמוסיף
39 יוסיף כו", ובפירוש רש"י: "מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה (בלילות)
40 יוסיף חיים על חייו".

1 זאת אומרת: היות ש"מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה", ואז "הלילות מתארכין והימים
2 מתקצרין" – צריכים להוסיף בלימוד התורה בלילות, בהתאם למאמר רבותינו ז"ל (עירובין סה, א) "לא
3 איברא ליליא אלא לגירסא".

4 ולהעיר – ענין זה שהחל מחמשה עשר באב "הלילות מתארכין והימים מתקצרין", הרי זה רק בחצי
5 כדור הצפוני, מה שאין כן בחצי כדור הדרומי – הרי זה באופן הפכי, כי תקופת הקיץ והחורף אינם
6 שוות בחצי כדור הצפוני וחצי כדור הדרומי, היינו, תקופת הקיץ שבחצי כדור הצפוני היא תקופת החורף
7 בחצי כדור הדרומי, וכן להיפך, ולכן, מה שמט"ו באב ואילך תשש כחה של חמה (שכתוצאה מזה
8 "הלילות מתארכין והימים מתקצרין"), הרי זה רק בחצי כדור הצפוני, מה שאין כן בחצי כדור הדרומי,
9 ששם מתחיל אז התוקף דחום השמש (שכתוצאה מזה הלילות מתקצרין והימים מתארכין).

10 ובהקדים:

11 החילוק שבין ב' חצאי כדור הארץ מתבטא בב' ענינים: (א) חלוקת הכדור ממזרח למערב, (ב) חלוקת
12 הכדור מצפון לדרום. והחילוק שביניהם: כאשר מדברים אודות חלוקת הכדור ממזרח למערב, הרי
13 החילוק שבין ב' חצאי הכדור (המזרחי והמערבי) הוא החילוק דיום ולילה, היינו, זמן היום בחצי כדור
14 הא' הוא זמן הלילה בחצי כדור הב'. וכאשר מדברים אודות חלוקת הארץ מצפון לדרום, הרי החילוק
15 שבין שני חצאי הכדור (הצפוני והדרומי) הוא החילוק שבין התקופות דקיץ וחורף, היינו, זמן הקיץ
16 בחצי כדור א' הוא זמן החורף בחצי כדור הב'.

17 [דרך אגב: ישנם השואלים כיצד יתכן שה"מדע" גילה ענינים שלא מצינו בתורה, ולדוגמא: בתורה
18 מובא הלשון "כנפות הארץ", שמזה משמע שהארץ אינה ככדור, כי בכדור לא שייך המושג של "כנף",
19 ואם כן – טוענים הם – גילה ה"מדע" חידושים שלא מצינו בתורה! – וכבר דובר כמה פעמים
20 שמעוותים את פירוש הכתובים, ובונים על זה "מגדלים", ואחר-כך מקשים קושיות על דברי התורה:

21 ובנוגע לעניננו: עוד קודם שגילו את אמריקה ומצאו בה בני אדם כו', כאשר חכמי המדע טענו
22 שהארץ הנה משטח בעל ד' קצוות – היה כבר מפורש בזהר (חלק ג, דף י, עמוד א) שהארץ היא ככדור:
23 "כל ישובא מתגלגלא בעיגולא ככדור, אלין לתתא ואלין לעילא . . . כד נהיר לאלין חשיך לאלין, לאלין
24 יממא ולאלין ליליא כו'"].

25 והנה, יש מקומות השווים לארץ ישראל (שבחצי הכדור שבו נמצאת ארץ ישראל היה "מתן תורה")
26 הן בנוגע ליום ולילה והן בנוגע לקיץ וחורף – שהם המקומות הנמצאים באותו חצי כדור שבו נמצאת
27 ארץ ישראל, הן בנוגע לקו שממזרח למערב והן בנוגע לקו שמצפון לדרום; יש מקומות המנוגדים לארץ
28 ישראל הן בנוגע ליום ולילה והן בנוגע לקיץ וחורף – שהם המקומות הנמצאים בחצי כדור השני (לעומת
29 ארץ ישראל), הן בנוגע לקו שממזרח למערב והן בנוגע לקו שמצפון לדרום; ויש מקומות השווים לארץ
30 ישראל בענין אחד בלבד (או בנוגע ליום ולילה, או בנוגע לקיץ וחורף) – שהם המקומות שנמצאים
31 באותו חצי כדור שבו נמצאת ארץ ישראל, או ביחס לקו שממזרח למערב בלבד (ששם היום והלילה
32 שווים לארץ ישראל, מה שאין כן תקופות הקיץ והחורף הם באופן הפכי), או ביחס לקו שמצפון לדרום
33 בלבד (ששם תקופות הקיץ והחורף הם בשווה, מה שאין כן היום והלילה הם באופן הפכי).

34 ועל-פי-זה – מתעוררת שאלה כיצד צריכים להתנהג היהודים הנמצאים בחצי הכדור שבו תקופות
35 הקיץ והחורף הם באופן הפכי מאשר בארץ ישראל – האם חיוב ההוספה בלימוד התורה מט"ו באב
36 ואילך חל גם עליהם (למרות שאצלם הלילות מתקצרין בתקופה זו), מאחר שהם נגזרים אחר ארץ ישראל
37 [כשם שתפילתם (ועל-ידיה – כללות עבודתם בתורה ומצוות) עולה למעלה דרך ארץ ישראל, כפס-קדין
38 ה'שולחן-ערוך' (אורח-חיים ריש סימן צ"ד) "היה עומד בחוץ לארץ יחזיר פניו (בתפילת העמידה) כנגד
39 ארץ ישראל, שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם, ויכוין גם כנגד ירושלים וכנגד המקדש וכנגד בית קדש
40 הקדשים], או שענין זה תלוי בכל מקום ומקום לפי ענינו, היינו, שבכל מקום ישנו חיוב להוסיף בלימוד
41 התורה באותו זמן שהלילות מתארכין במקום זה.

1 וכידוע ה'שקלא-וטריא' שהיתה בין גדולי ישראל באותו זמן שיהודים התחילו להתיישב באוסטרליה
 2 וכיוצא-בזה – כיצד צריכה להיות הנהגתם בנוגע לאמירת "ותן טל ומטר", מאחר שזמן החורף בארץ
 3 ישראל הוא זמן הקיץ אצלם: האם שאלת מטר היא בכל מקום ומקום לפי ענינו (כדמשמע מדברי הגמרא
 4 (תענית יד, ב) "בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי הזמן"), או שהם נגררים אחר
 5 בני ארץ ישראל. ועל-דרך-זה בנוגע לענינו – אודות חיוב ההוספה בלימוד התורה מט"ו באב ואילך.
 6 ולכל הדעות צריכים להוסיף תמיד בכל עניני יהדות, ולכל לראש – בלימוד התורה, כי ידיעת המעשה
 7 אשר יעשון היא על-ידי הקדמת לימוד התורה, ולכן, כאשר מוסיפים בלימוד התורה נפעלת הוספה בכל
 8 עניני המצוות, כי "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה".
 9 ועל-זה נאמר "דמוסיף יוסיף", היינו, שעל-ידי ההוספה בלימוד התורה – "יוסיף חיים על חייו".
 10 יד. כאן המקום לבאר ולתרץ את הקושיא הידועה – כיצד אפשר לומר "דמוסיף יוסיף, ודלא מוסיף
 11 כו", דלכאורה ממה-נפשך: אם יש לו זמן פנוי ללמוד תורה, הרי הוא מחוייב בזה מעיקר הדין, ואין
 12 זה בגדר של הוספה; ואם על-פי תורה אין זה זמן פנוי ללימוד התורה – כיצד יכול להוסיף וללמוד
 13 תורה בזמן זה? !
 14 בסגנון אחר: למאי נפקא-מינה אם הלילות מתארכין בנוגע להוספה בלימוד התורה – לכאורה,
 15 ההוספה בלימוד התורה תלויה בזמנו הפנוי של האדם, ולא באורך או קוצר הלילה, כי כאשר יש לו רגע
 16 פנוי ללימוד התורה, הרי הוא חייב למלא רגע זה בלימוד התורה, ללא כל נפקא-מינה אם זה יום או
 17 לילה? ! וכאמור לעיל – אם יש לו רגע פנוי, הרי החיוב ללמוד תורה ברגע זה הוא מעיקר הדין, ולא
 18 בגדר של הוספה, וכפי שמביא אדמו"ר הזקן בהתחלת ספר התניא את מאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין צט,
 19 א) ש"כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק" עליו נאמר "כי דבר ה' בזה וגו'", וענשו חמור ביותר
 20 – היפך החיים (על-דרך העונש המובא בסיום מסכת תענית על העדר ההוספה בלימוד התורה), זאת
 21 אומרת, שחומר הענין דביטול תורה הוא עד כדי כך שגם כאשר לומד תורה במשך כל היום כולו, אלא
 22 שישנו חלק מסויים מהיום, חלק מסויים משעה ביום וכיוצא-בזה, שהיה יכול ללמוד ולא למד – ישנו
 23 בזה כל חומר הענין דביטול תורה (כמבואר ב'תורה-אור' (צח, ב ואילך)), והקב"ה אינו לוקח "שוחד"
 24 מלימודו בכל שאר היום כדי לוותר על ביטול תורה דרגע מסויים זה, כמו שכתוב בפרשתנו "ולא יקח
 25 שוחד";
 26 ואם הוא פטור מלימוד התורה ברגע זה, מאחר שהוא עסוק בפרנסתו ופרנסת בני ביתו (על-פי
 27 שולחן-ערוך), בהיותו שייך לקו העבודה דשבט וזבולון, שעיקר עבודתם היא בנתנית הצדקה – כיצד
 28 תובעים ממנו להוסיף בלימוד התורה באותו זמן שעל-פי 'שולחן-ערוך' פטור הוא מלימוד התורה, ועד
 29 כדי כך שאומרים "דלא מוסיף כו", שמקבל עונש חמור על זה – הרי הנהגתו היא על-פי
 30 'שולחן-ערוך'? !
 31 טו. והביאור בזה – על-פי דברי אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה (פרק ג הלכה א ב'קונטרס אחרון'
 32 דיבור-המתחיל והשתא אתי שפיר) בפירוש מאמר רבותינו ז"ל (יומא לה, ב) "הלל מחייב את העניים,
 33 רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים":
 34 לכאורה אינו מובן: מאחר ש"כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר כו" (כפי שמביא
 35 אדמו"ר הזקן (בשולחן-ערוך אורח-חיים ריש סימן קנ"ה) את לשון הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק
 36 א הלכה ה)) – אם-כן, כיצד אפשר לומר ש"הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את
 37 העשירים", הרי מעיקר הדין (גם לולי הנהגת הלל ורבי אלעזר בן חרסום) חייבים הם בלימוד התורה? !
 38 והביאור בזה: על-פי 'שולחן-ערוך' אין חיוב שהנהגת האדם תהיה באופן ד"פת במלח תאכל . . . וחי
 39 צער תחיה, ובתורה אתה עמל" (אבות פרק ו משנה ד) – הנהגה זו היא רק מצד מדת חסידות, למי
 40 שרוצה להיות מוכתר בכתרה של תורה ("כך היא דרכה של תורה כו"), אבל על-פי 'שולחן-ערוך'
 41 (מעיקר הדין) מותר לו לעסוק בפרנסתו כדי שלא יחיה חיי צער. וזהו הדיוק "הלל מחייב את העניים",

1 היינו, "דהלל דוקא היה מחייב את העניים. . על שלא נהגו במדת חסידות כמותו לסבול חיי צער כדי
2 לזכות בכתר תורה".

3 ועל-דרך-זה בנוגע למה ש"רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים": על-פי 'שולחן-ערוך' צריכה
4 להיות הנהגתו באופן ד"משאו ומתנו באמונה", שאז ישנו זמן מסויים במשך היום שאינו יכול להתפנות
5 ללימוד התורה. ולכן, הנהגתו של רבי אלעזר בן חרסום באופן של מדת חסידות, היינו, שלמרות גודל
6 עשירותו מינה אנשים אחרים שיעסקו בנכסיו והוא עצמו היה "יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה"
7 [ועל-דרך מאמר רבותינו ז"ל (ברכות לה, ב) "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתך נעשית
8 על-ידי אחרים"], הרי הנהגה זו מחייבת את העשירים – על זה שהנהגתם אינה במדת חסידות כהנהגת
9 רבי אלעזר בן חרסום.

10 ועל-דרך-זה מובן בנוגע לענינו: גם כאשר יהודי מתנהג על-פי ה'שולחן-ערוך', וקובע עתים לתורה
11 "כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה" (כלשון אדמו"ר הזקן בתניא (פרק ל"ד)) – עליו
12 להשתדל להגיע למעמד ומצב ד"ירחיב ה' לו עוד אזי טהור ידים יוסיף אומץ כו" (כהמשך לשון אדמו"ר
13 הזקן שם), היינו, שצריך להשתדל "לגזול" מהזמן שעוסק בעניני העולם (על-פי 'שולחן-ערוך') כדי
14 להוסיף בלימוד התורה.

15 וזהו הפירוש במאמר רבותינו ז"ל "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף", "מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף
16 לילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו":

17 כאשר יהודי רואה שהנהגת העולם מט"ו באב ואילך היא באופן שהלילות מתארכין והימים מתקצרין,
18 הרי הוא יודע שזוהי הוראה מלמעלה שעליו להוסיף בלימוד התורה (שזהו עיקר ענינו של הלילה –
19 "לא איברא ליליא אלא לגירסא") יותר מכפי החיוב שלו על-פי 'שולחן-ערוך', היינו, "לגזול" מהזמן
20 שעוסק בעניני עולם-הזה (על-פי 'שולחן-ערוך') כדי להוסיף בלימוד התורה (בדוגמת ההוראה הנלמדת
21 מאופן הנהגתם של הלל ורבי אלעזר בן חרסום).

22 זאת אומרת: לא זו בלבד שכאשר יש לו שעה פנויה הרי הוא מנצלה ללימוד התורה – דמאי
23 קא-משמע-לן?! – אלא הוא "גזול" מהזמן שמותר לו על-פי 'שולחן-ערוך' לעסוק בעניני העולם (לצורך
24 פרנסתו וכיוצא-בזה) כדי להוסיף בלימוד התורה יותר מהשיעור שמחוייב על-פי הלכות תלמוד תורה.
25 ועל-ידי-זה – "יוסיף חיים על חייו".

26 טז. ויהירצון שכל אחד ואחת מישראל יוסיף בלימוד התורה, ועל-ידי-זה "יוסיף חיים על חייו",
27 היינו, שלכל אחד ואחת מישראל תהיה אריכות ימים ושנים.

28 וכידוע הדיוק בלשון "אריכות ימים ושנים" – דלכאורה אינו מובן: מאחר שיש לו אריכות שנים,
29 הרי בדרך ממילא יש לו גם אריכות ימים, ואם-כן לשם מה מדגישים גם אריכות ימים, ונוסף לזה: מהו
30 הלשון "אריכות ימים ושנים" – לכאורה, היה מתאים יותר הלשון "ריבוי ימים ושנים", על-דרך לשון
31 הכתוב "למען ירבו ימיכם"?!?

32 והביאור בזה – על-דרך דברי אדמו"ר הזקן ב'תורה-אור' (יח, ד) בפירוש מאמר רבותינו ז"ל "יום
33 שכולו ארוך", "שגם בתחלתו הוא ארוך", היינו, אף-על-פי ש"לכאורה אין לשון אריכות נופל רק בסיום
34 וסוף ולא בתחלה (כי בתחלה עדיין אי-אפשר לדעת אם הדבר יהיה ארוך אם לאו), ואין כולו ארוך גם
35 בתחלתו" – אף-על-פי-כן, מצד ענין האריכות יתכן ש"גם בתחלתו הוא ארוך", מפני גודל העילוי
36 שבאריכות הדבר.

37 ועל-דרך-זה בענינו: כאשר יהודי מוסיף באיכות דלימוד התורה, הרי גם חצי השעה שעוסק בלימוד
38 התורה היא חצי שעה ארוכה, כי הוא מספיק בה הרבה יותר (באיכות) ממה שהיה מספיק בחצי שעה
39 של לימוד על-דרך הרגיל (ללא יגיעה מיוחדת).

1 וזהו הענין ד"אריכות ימים ושנים" ("יוסיף חיים על חייו" על-ידי ההוספה בלימוד התורה) – היינו, 2
 3 שכל יום ויום בפני-עצמו הוא ארוך, מפני גודל העילוי שבאיכות לימוד התורה דיום זה. ו"אריכות" זו
 4 היא הן בנוגע לענינים המשתנים מיום ליום (אריכות ימים), והן בנוגע לענינים המשתנים משנה לשנה
 5 (אריכות שנים).
 6 ויהירצון שכל אחד ואחד יוסיף בלימוד התורה (בהתאם להוראה הנלמדת מזה שמט"ו באב ואילך
 7 הלילות מתארכין, ו"לא איברא ליליא אלא לגירסא"), וההוספה תהיה באופן של "אריכות", היינו, 8
 9 שתמורת זה שבלימוד על-דרך הרגיל הוא מספיק ללמוד כך וכך פסוקים ודפים כו', הנה על-ידי ההוספה
 10 בלימוד התורה מתוך יגיעה עצומה, באופן ד"כל עצמותי תאמרנה", יתוסף אצלו בכמות הלימוד, ועוד
 11 והוא העיקר – הוספה באיכות הלימוד, ועד שכל רגע שלו יהיה רגע ארוך, וכן היום – "יום ארוך",
 12 ועל-אחת-כמה-וכמה שהשנה תהיה שנה ארוכה.
 וכל זה ימחר ויזרז את הענין ד"אחישה" ב"אחישה" גופא, היינו, שבקרב ממש נזכה ל"יום שכולו
 ארוך".

* * *

יז. האמור לעיל שייך בחמשה עשר באב מידי שנה בשנה. ונוסף לזה – ישנה הוראה מיוחדת מפרשת
 השבוע שקורין בשבוע שבו חל חמשה עשר באב, כתורת אדמו"ר הזקן שצריכים "לחיות" עם פרשת
 השבוע, ובמיוחד – עם חלק הפרשה השייך ליום זה.
 ובקביעות שנה זו חל חמשה עשר באב ביום רביעי בשבוע שקורין פרשת עקב, ואם-כן, חלק הפרשה
 השייך ליום זה הוא – מרביעי עד חמישי בפרשת עקב.

והנה, לפעמים צריכים לחפש את השייכות (וההוראה) דיום זה לחלק הפרשה שלומדים ביום זה,
 אבל בנוגע לחלק הפרשה שלומדים בחמשה עשר באב בקביעות שנה זו – אין צורך לחפש את שייכות
 הדברים, מאחר שישנה שייכות גלויה הנראית תיכף ומיד אפילו בהשקפה ראשונה (ועל-אחת-כמה-וכמה
 לאחרי ההתבוננות בדבר), כדלקמן.

יח. ענינו של חמשה עשר באב בנוגע למעשה בפועל (ש"המעשה הוא העיקר") הוא – ההוספה
 בלימוד התורה. וכמודגש בדברי הגמרא – שלאחרי ביאור הטעמים שבעבורם נקבע ט"ו באב ל"יום-טוב",
 מסיימת הגמרא בענין של מעשה בפועל: "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף" – היינו, שצריכים להוסיף בלימוד
 התורה, ועל-ידי-זה "יוסיף חיים על חייו" – תוספת המשכה בברכותיו של הקב"ה, ומובן, שכתוצאה
 מזה הרי הוא מוסיף עוד יותר בלימוד התורה.

[ועל-פי-זה מובנת הדגשת הענין ד"יוסיף חיים על חייו" – דלכאורה: הרי לא מדובר כאן אודות
 ענין של שכר, ואם-כן, לשם מה דרושה ההדגשה ד"יוסיף חיים על חייו" (אלא אם נאמר בדוחק שענין
 זה מובא כדי להדגיש את העונש שבהפכו – "ודלא מוסיף כו'") – והביאור בזה: השכר ד"יוסיף חיים
 על חייו" (כתוצאה מההוספה בלימוד התורה) פועל אצלו שיוכל להוסיף בלימוד התורה עוד יותר.

ועל-דרך מה שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ט הלכה ב. הלכות מלכים בסופן) "ומפני זה נתאור
 כל ישראל נביאייהם וחכמיהם לימות המשיח (לא כדי שישלטו על כל העולם וכו' אלא) כדי שינוחו
 ממלכיות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצוות כהוגן, וימצאו להן מרגוע וירבו בחכמה (כדי שיהיו
 פנויין בתורה וחכמתה). . שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה', ונאמר ולא ילמדו איש את אחיו גו'",
 זאת אומרת, שעל-ידי ענין השכר נפעל הוספה בכללות העבודה עצמה. ועל-דרך-זה בענינו – שעל-ידי
 השכר ד"יוסיף חיים על חייו", הרי ביכולתו להוסיף בלימוד התורה עוד יותר].

ולכאורה צריך להבין:

עיקר הענין דמתן תורה הוא בחג השבועות בחודש סיון – "זמן מתן תורתנו", היינו, שכללות הענין

1 דלימוד התורה במשך כל השנה כולה, הרי זה בא כתוצאה מה'נתינת-כח' ד"זמן מתן תורתנו" בחג
2 השבועות. ואם-כן, כיצד יתכן שבחמשה עשר באב, למעלה מחדשיים לאחרי זמן מתן תורה, ישנו ציווי
3 מיוחד אודות הוספה בלימוד התורה?!

4 והביאור בזה מתבטא בשם הכללי דפרשת השבוע – פרשת "עקב", ובמיוחד בחלק הסדרה השייך
5 ליום זה (מרביעי עד חמישי), כדלקמן.

6 יט. בשם הסדרה "עקב" – ישנם ב' פירושים:

7 (א) "עקב" מלשון "בעבור" – כפשטות הכתובים, שמדובר כאן אודות ענין של שכר על קיום המצוות,
8 היינו, שכאשר "תשמעו את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם", אזי בעבור זה ("עקב תשמעו
9 גו") יתן לכם הקב"ה שכר באופן ד"מדה כנגד מדה" – "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד
10 וגו".

11 (ב) "עקב" מלשון "סוף", כמבואר בדרושי חסידות ('אור-התורה' ריש פרשתנו) ש"עקב" קאי על סוף
12 זמן העבודה ד"היום לעשותם" (כמו שכתוב בסיום הפרשה הקודמת), היינו, "עקבות משיחא". וזהו
13 "והיה עקב תשמעו", היינו, "בעקבות משיחא, סוף כל דרגין, תשמעו ודאי, כי אם לא עכשיו אימתי".
14 וכפסק-דין הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ז הלכה ה) "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף
15 גלותן, ומיד הן נגאלין". וכמבואר ב'אור-התורה (שם) ש"יש כאן ג' מדרגות מחשבה דיבור ומעשה,
16 תשמעו הבנה, ושמרתם דיבור, ועשיתם מעשה", וכנגדם נמשך מלמעלה הענין ד"ושמר ה' אלקיך לך
17 את הברית ואת החסד אשר נשבע", "את הברית היינו בחינת מעשה, ואת החסד הוא בחינת מחשבה.
18 אשר נשבע לאבותיך זהו בחינת דיבור כו".

19 וזוהי השייכות דחמשה עשר באב לכללות פרשת "עקב" – בהתאם לב' הפירושים בתיבת "עקב"
20 האמורים לעיל ("עקב" מלשון "בעבור", באופן ד"מדה כנגד מדה", ו"עקב" מלשון "עקבות משיחא"):

21 גודל העילוי דחמשה עשר באב לגבי שאר ה'ימים-טובים', עד ש"לא היו ימים טובים לישראל
22 כחמשה עשר באב" – הרי זה "עקב" גודל הירידה דתשעה באב (כפירוש הא' ש"עקב" הוא מלשון
23 "בעבור", באופן ד"מדה כנגד מדה"), היינו, היות שהירידה דתשעה באב היא ירידה עמוקה ביותר, לכן,
24 העליה שלאחריה היא בתכלית העילוי – למעלה מכל שאר ה'ימים-טובים'.

25 וזוהי גם השייכות דחמשה עשר באב לפירוש הב' דתיבת "עקב", "עקבות משיחא" – מאחר
26 שהגילויים המאירים כחמשה עשר באב הם מעין הגילויים דלעתיד לבוא, "באחרית הימים", שאז יתגלה
27 בחינת פנימיות עתיק (כנ"ל סעיף ה).

28 והנה, אף-על-פי שב' ענינים אלו (העילוי דחמשה עשר באב תמורת גודל הירידה דתשעה באב,
29 והגילוי דפנימיות עתיק) ישנם כחמשה עשר באב מדי שנה בשנה – הרי זה מודגש ביתר שאת וביתר
30 עוז בקביעות שנה זו, שבה חל חמשה עשר באב בשבוע שקורין בו פרשת "עקב", שבה מרומזים ב'
31 ענינים הנ"ל.

32 כ. נוסף על הקשר דחמשה עשר באב עם כללות פרשת "עקב", ישנו גם קשר מיוחד עם השיעור
33 חומש היומי – מרביעי עד חמישי:

34 בהתחלת השיעור חומש היומי נאמר: "בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים
35 גו' ועשית לך ארון עץ ואכתוב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת
36 ושמתם בארון" – נתינת לוחות אחרונות, לאחרי שבירת הלוחות הראשונות ב"ז בתמוז (שמאורע זה
37 הוא אחד מחמשת המאורעות שאירעו ב"ז תמוז – התחלת הענין דתשעה באב).

38 וגם כאן מודגש הענין ד"עקב": היות שהירידה דשבירת לוחות ראשונות היא ירידה הכי עמוקה, לכן
39 העליה הנפעלת על-ידי לוחות אחרונות היא בתכלית העילוי ("עקב", באופן ד"מדה כנגד מדה"), בדוגמת
40 העילוי דחמשה עשר באב הבא לאחרי גודל הירידה דתשעה באב, כמבואר במדרש (שמות-רבה ריש

1 [פרשה מ"ו] שמעלת לוחות אחרונות גדולה יותר ממעלת לוחות ראשונות, בהיותם "כפלים לתושיה",
 2 ולכן "אמר לו הקב"ה (למשה) אל תצטער בלוחות הראשונים שלא היו אלא עשרת הדברות לבד,
 3 ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות. . כפלים לתושיה".

4 [ועל-פי-זה מובן מה שהעילוי דלוחות שניות נאמר למשה רק לאחרי ש"התחיל מצטער על שבירת
 5 הלוחות", דלכאורה: מאחר שהקב"ה יודע עתידות, וידע שמשה רבינו יצטער על שבירת הלוחות, אם-כן,
 6 למה המתין הקב"ה ולא גילה למשה את מעלתן של הלוחות השניות עד לאחרי ש"התחיל מצטער"? !
 7 – והביאור בזה: צער זה הוא חלק מהעבודה הפועלת את העילוי דלוחות השניות, היינו, שעל-ידי הירידה
 8 הקשורה עם גודל הצער, באים לתכלית העילוי דלוחות שניות. וכמו שתכלית העילוי דחמשה עשר באב
 9 בא לאחרי גודל הירידה דתשעה באב.

10 וכפי שרואים במוחש שדווקא על-ידי-זה שיהודי מצטער על זה שאינו מבין ענין בתורה מפני ריבוי
 11 הקושיות באופן ד"מחשכים" – הרי הוא מצליח לברר את מסקנת הענין באופן דלאסוקי שמעתא אליבא
 12 דהלכתא. ולכן הלכה כבבלי לגבי ירושלמי, כי דוקא הלימוד דתלמוד בבלי הוא באופן ד"במחשכים
 13 הושיבני", שעל-ידי-זה באים לביורר ההלכה לאמיתתה].

14 וזהו הקשר המיוחד דחמשה עשר באב עם השיעור חומש היומי: מחמשה עשר באב ואילך צריכים
 15 להוסיף בלימוד התורה – ד"מוסיף יוסיף". וענין זה מודגש במיוחד בשיעור חומש היומי – כי לוחות
 16 אחרונות ענינם "כפלים לתושיה", היינו, הוספה בלימוד התורה, לא רק "עשרת הדברות לבד" (כלוחות
 17 ראשונות), אלא גם "הלכות מדרש ואגדות", הוספה בכמות התורה, ועל-אחת-כמה-הוספה באיכות
 18 התורה.

19 וזוהי ההוראה הנלמדת מהשיעור חומש היומי, שבו מסופר שהקב"ה נתן למשה רבינו לוחות
 20 אחרונות, ומשה רבינו עשה ארון כדי לשים בו את הלוחות ("כלי" אל הלוחות) – היינו, שעל-ידי בחינת
 21 משה רבינו שבכל אחד ואחד מישראל שומע הוא את ציווי הקב"ה אודות נתינת לוחות האחרונות, ובכח
 22 זה הרי הוא מוסיף בלימוד התורה (בהתאם להוראה ד"מכאן ואילך דמוסיף יוסיף"), באופן ד"כפלים
 23 לתושיה".

24 וכאמור לעיל שההוספה בלימוד התורה היא באופן שכל רגע נעשה אצלו רגע ארוך, מפני גודל
 25 העילוי שבאיכות לימוד התורה – באופן שבאין-ערוך לגמרי. וזהו גם הענין ד"כפלים לתושיה", שאין
 26 זה באופן דב' פעמים ככה בלבד, אלא בדוגמת הענין ד"כפלים לתושיה" שבעבודת הבעל-תשובה, שזהו
 27 ענין שבאין-ערוך לגמרי (ראה גם שיחת שבת פרשת דברים סעיף ג).

28 כא. והנה, ההוספה בלימוד התורה באופן ד"כפלים לתושיה" (שזהו ענין לוחות אחרונות) – מהווה
 29 הכנה ללימוד תורתו של משיח צדקנו, "תורה חדשה מאתי תצא", שאז יהיה תכלית השלימות דלימוד
 30 התורה.

31 וזהו הקשר עם כללות פרשת "עקב" – כאמור לעיל ש"עקב" קאי על "עקבות משיחא", "אחרית
 32 הימים", שאז "תשמעון ודאיי", וכפסק-דין הרמב"ם "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף
 33 גלותן" (באחרית הימים), ועל-ידי-זה – "מיד הן נגאלין", וזוכים ללמוד תורתו של משיח.

34 וענין זה מרומז גם בהמשך שיעור חומש היומי – "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי. . לעמוד
 35 לפני ה' לשרתו.. ה' הוא נחלתו":

36 ידוע מה שכתב הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל [שהחיוב דמצוות אלו מן התורה יהיה בביאת
 37 משיח צדקנו, כאשר "כל יושבי עליה", כמבואר בפוסקים] – "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש
 38 . . אשר נדבה רוחו אותו. . לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו. . הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה'
 39 חלקו ונחלתו לעולם", היינו, שעבודתו היא באופן שאינו מתעסק בעניני העולם, אין לו חלק בארץ

1 ובביזה, וכיוצא-בזה, וכל ענינו הוא – לימוד התורה מתוך הרחבה, כמו לימוד התורה דלעתיד לבוא
2 (כאשר ילמדו תורתו של משיח), שאז יקויים היעוד "ועמדו זרים ורעו צאנכם".

3 [ועל-דרך הסיפור המובא במדרשי רבותינו ז"ל (שמות-רבה פרשה נב, ב) אודות רבי שמעון-בר-יוחאי
4 – שכאשר רצה להראות לתלמידיו שישנה אפשרות ללימוד תורה מתוך הרחבה, "הוציאן לבקעה אחת .
5 . ואמר בקעה בקעה מלאי דנרי זהב, התחילה מושכת דנרי זהב לפנין".

6 והדיוק בזה ש"הוציאן לבקעה" דוקא, ולא הראה להם זאת באותו מקום שבו היו נמצאים, דלכאורה,
7 למאי נפקא-מינה אם נמצאים בבקעה או במישור וכיוצא-בזה – והביאור בזה: "בקעה" מורה על מצב
8 של חלישות בלימוד התורה וקיום המצוות, ועל-דרך הלשון שכאשר רב בא לבבל "בקעה מצא וגדר בה
9 גדר", כי מאחר שמדובר אודות מצב של "בקעה", דרושה הוספה ביתר שאת וביתר עוז, באופן ד"כפלים
10 לתושיה". ולכן "הוציאן לבקעה" דוקא – כי אם היה מראה להם שבית-הכנסת (וכיוצא-בזה) מתמלא
11 בדנרי זהב, אין כל חידוש בדבר, מאי קמשמע-לן; אלא החידוש הוא שגם כאשר מדובר אודות "בקעה"
12 הנמצאת ב"בבל" ("במחשכים הושיבני"), שזהו למטה מ"ארץ" שרצתה לעשות רצון קונה – גם שם
13 פועל רבי-שמעון-בר-יוחאי שלימוד התורה יהיה באופן של הרחבה ("בקעה בקעה מלאי דנרי זהב"),
14 בבני חיי ומזוני רויחין].

15 כב. ויהי-רצון שבקרוב ממש נזכה שכל אחד ואחד מישראל יראה בעיני בשר ש"ה' הוא נחלתו" –
16 בגאולה האמיתית והשלימה ע"ל-ידי משיח צדקנו, שאז יהיה הדבר בגלוי אפילו לעיני אומות העולם.
17 ומאחר ש"מזלייהו חזו" ש"הנה זה בא" – הרי זה פועל עליהם לסייע לבני ישראל גם בימי הגלות
18 האחרונים, מעין היעוד דלעתיד לבוא – "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך", ובפרט כאשר מדובר
19 אודות הסיוע בנוגע לבטחון ושמירה על שלימות ארץ הקודש, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה
20 מרשית השנה ועד אחרית שנה".

21 ובקרוב ממש זוכים בני ישראל לקבל את כל ארץ ישראל לגבולותיה – היינו, נוסף על שלימות הארץ
22 בנוגע לשטחים שהקב"ה נתנם כבר לבני ישראל, הנה בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש יהיה שלימות
23 הכיבוש דארץ שבעה אומות, ותיכף ומיד "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך" – גם ארץ קיני קניזי וקדמוני,
24 כפי שהובטח לאברהם אבינו כברית בין הבתרים, וכמו שכתוב בסיום השיעור חומש היומי – "ויבואו
25 וירשו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם לתת להם", ומרומז גם בהתחלת הסדרה – "ושמר ה' אלקיך לך
26 את הברית . . . אשר נשבע לאבותיך".

27 ו"טועמיה חיים זכו" – בימים אלו ממש, כאשר נמצאים בסוף זמן הגלות, "ערב" הגאולה העתידה,
28 בדוגמת טעימת מאכלי שבת בערב שבת,

29 [ולהעיר – ש"ערב שבת" מתחיל כבר ביום הרביעי (שבו חל ט"ו באב בשנה זו), כדאיתא בגמרא
30 (פסחים קו, א) "ארבע וחמשא ומעלי יומא קמי שבתא", היינו, שיום רביעי שייך כבר לשבת הבאה,
31 ובלשון כ"ק מורי-וחמי אדמו"ר נשיא דורנו – שביום רביעי מתחילים לומר את ה"לכו נרננה הקטן"],

32 וכל זה נפעל על-ידי-זה שבני ישראל מוסיפים בלימוד התורה וקיום מצוותיה – שבזה ממהרים
33 ומזרזים את קיום היעוד "כי כולם ידעו אותי", באופן ד"מיד הן נגאלין", ומתוך שמחה וטוב לבב.

34 * * *

35 כג. אחד הטעמים ל"יום-טוב" דחמשה עשר באב הוא – מפני היותו "יום שפסקו מלכרות עצים
36 למערכה", כי "מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה לפי שאינן
37 יבשיין", וכפי שמסיים בגמרא ש"קרו ליה יום תבר מגל", היינו, "שבירת הגרון, שפסק החוטב מלחטוב
38 עצים" (פירוש רש"י שם).

1 והנה, ידועה השאלה האם בחמשה עשר באב עצמו עדיין כרתו עצים למערכה, אלא שביום זה סיימו
 2 את כריתת העצים, ולמחרת לא כרתו עוד עצים, או שבחמשה עשר באב עצמו כבר לא כרתו עצים
 3 למערכה, היינו, שסיום כריתת העצים היה ביום שלפניו.
 4 ובפשטות, מסתבר לומר שבחמשה עשר באב עצמו עדיין היו כורתין עצים למערכה, וביום זה סיימו
 5 את כריתת העצים. דהנה, הובא לעיל (סעיף ט) דברי ה'תוספות-יום-טוב' ש'כיון שנגמרה מלאכת ה'
 6 עשאוהו 'יום-טוב', כדרך שעושין סעודה לגמרה של תורה", ואם-כן, מאחר שמשווים זאת ל"גמרה של
 7 תורה", הנה כשם שהשמחה ד"שמחת תורה" היא באותו יום שבו מסיימים את קריאת התורה – פרשת
 8 ברכה (ולא באופן שמסיימים את התורה ביום שלפני-זה, ולמחרת עושין שמחה), כמו כן מובן בנוגע
 9 לשמחה הקשורה עם גמר המצוה דכריתת עצים למערכה, ששמחה זו נערכה באותו יום שבו סיימו את
 10 המצוה, ובלשון הרשב"ם (דלעיל) "היו שמחים לפי שבאותו יום היו משלימים מצוה גדולה כזאת".
 11 ועל-פי-זה נמצא שבחמשה עשר באב עצמו היו עדיין כורתים עצים למערכה, וביום זה סיימו ופסקו
 12 לכרות עצים, ולכן "קרו ליה יום תבר מגל", כי ביום זה "נשתברו הקרדומות".
 13 וטעם הדבר: מה שהפסיקו לכרות עצים הרי זה לפי ש"מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של
 14 חמה", זאת אומרת: בחמשה עשר באב עצמו עדיין כחה של חמה הוא בתקפו, ומחמשה עשר באב ואילך
 15 (לאחרי חמשה עשר באב) מתחיל הענין ד"תשש כחה של חמה", ולכן, בחמשה עשר באב עצמו עדיין
 16 כרתו עצים למערכה.
 17 ובדוגמת הלבנה, שבט"ו בחודש "קיימא סיהרא באשלמותא", ורק לאחר-יזה הרי היא פוחתת והולכת
 18 – כמו כן גם בנוגע לענינו [למרות שמדובר אודות ה"חמה" (ולא אודות הלבנה), וכידוע קושיית רבותינו
 19 נשיאינו (ראה 'דיבור-המתחיל' נחמו עת"ר בתחלתו) כיצד אפשר לומר שמט"ו באב ואילך תשש כחה
 20 של חמה, הרי ט"ו באב קשור עם חדשי הלבנה (שישראל מונין ללבנה), ולא עם חדשי החמה] – שבט"ו
 21 באב עצמו עדיין כחה של חמה בתקפו, ולאחרי ט"ו באב אזי תשש כחה של חמה.
 22 כד. כאן המקום לבאר ענין מסויים הקשור עם השיעור חומש דמחרת ט"ו באב, יום חמישי דפרשת
 23 עקב, בנוגע לפסוק "כי ה' אלקיכם גו' לא ישא פנים ולא יקח שוחד", ופירש רש"י: "לא ישא פנים, אם
 24 תפרקו עולו, ולא יקח שוחד, לפייסו בממונן" – שכבר דובר פעם בארוכה אודות ענין זה, ומדפיסים זאת
 25 עתה לקראת שבת (ב'לקוטי-שיחות' השבועי), אלא שיש בזה ענין מסויים שעדיין לא נתבאר די צרכו,
 26 כדלקמן.
 27 בפרשתנו נאמר שהקב"ה "לא ישא פנים ולא יקח שוחד". ולכאורה, הרי ישנו פסוק מפורש במשלי
 28 (יז, כג) שהקב"ה לוקח שוחד: "שוחד מחיק רשע יקח"! ?
 29 וענין זה מפורש בארוכה במדרש תהלים מזמור י"ז (בגימטריא "טוב"), וכן בילקוט שמעוני (תהלים
 30 רמז עתר) על הפסוק "מלפניך משפטי יצא": "אמר הקב"ה לרוד על חנם עשיתי סנהדרין, לך ודון
 31 לפניכם, אמר לו דוד, רבונו-של-עולם, כתבת בתורה ושוחד לא תקח, והן מתייראים ליקח שוחד ולדון
 32 אותי, אבל אתה שאתה נוטל שוחד, שנאמר שוחד מחיק רשע יקח, ומהו השוחד שהקב"ה נוטל מן
 33 הרשעים בעולם-הזה תשובה ומעשים טובים ותפילה, מלפניך משפטי יצא". ואם-כן, מפורש כאן
 34 שהקב"ה נוטל שוחד! ?
 35 והביאור בזה:
 36 מה שכתוב בפרשתנו שהקב"ה "לא יקח שוחד", ועל-דרך-זה מה שכתוב בפרק רביעי דפרקי אבות
 37 (שלומדים בשבת זו) "שאינ לפניו כו' ולא מקח שוחד" [כידוע הביאור מה מוסיפה המשנה ב"מילי
 38 דחסידותא" על פסוק מפרש בתורה (ראה 'לקוטי-שיחות' שם סעיף ו)] – הרי הכוונה בזה ל"שוחד"
 39 הקשור עם תורה ומצוות, או נתינת ממון ("לפייסו בממונן") לצורך עניני תורה ומצוות, ועל-זה נאמר
 40 "לא יקח שוחד".

1 וכמבואר בפירוש המשניות להרמב"ם: "לא יקח שוחד – הטובות, כמו שיעשה אדם אלף טובות
2 ורעה אחת, שלא ימחול השם-יתברך מעבירה ההיא לרוב טובותיו, ויחסר לו מאלף טובותיו טובה אחת
3 או יותר, אבל יענש על זאת הרעה האחת, ויגמלהו על הטובות ההם כולם", זאת אומרת, שהקב"ה אינו
4 לוקח "שוחד" דקיום מצוה תמורת עבירה.

5 אבל מה שמבואר במדרש תהלים (ובילקוט שמעוני) שהקב"ה נוטל שוחד, שנאמר "שוחד מחיק רשע
6 יקח" – אין הכוונה ל"שוחד" דקיום מצוה (או נתינת ממון), אלא כמפורש שם "ומהו השוחד שהקב"ה
7 נוטל מן הרשעים בעולם-הזה – תשובה", וכפי שמסיים שם "אמר הקב"ה לישראל, בני, עד ששערי
8 תשובה פתוחים עשו תפילה ותשובה, שאני נוטל שוחד בעולם-הזה", כדלקמן.

9 כה. הביאור בחילוק שבין השוחד דקיום מצוה (שעל-זה נאמר "לא יקח שוחד") לשוחד דעבודת
10 התשובה (שזהו השוחד שנוטל הקב"ה):

11 כאשר עבודת התשובה היא כדבעי, תשובה שלימה – נעשה האדם מציאות חדשה לגמרי, היינו, שאין
12 זה אותו האדם שחטא, אלא אדם אחר, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ב הלכה ד) שעבודת
13 התשובה צריכה להיות באופן כזה ש"אני אחר, ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים כו".

14 ועל-פי-זה מובן שאף-על-פי שאין הקב"ה לוקח "שוחד" דקיום מצוה תמורת עבירה, הרי הוא לוקח
15 שוחד דעבודת התשובה – כי מה שאין הקב"ה מעניש את החוטא לאחרי ששב בתשובה, אין זה גדר
16 של "שוחד" כלל (למרות שכלפי חוץ נראה הדבר כ"שוחד"), כי אין הפירוש שהאדם אינו מקבל את
17 העונש המגיע לו בגלל שנתן "שוחד", אלא הפירוש בזה הוא – שעל-ידי התשובה מתבטלת מציאותו
18 של החוטא, כי הוא נעשה מציאות חדשה לגמרי, ושוב אין כבר את מי להעניש.

19 זאת אומרת: ישנם כמה דרגות בעבודת התשובה – ישנה דרגא בתשובה הפועלת שיקבלו את קרבנו,
20 היינו, שקרבנו לא יהיה בבחינת "זבח רשעים תועבה" חס-ושלום, שלזה מספיק דרגת התשובה דשב
21 מדעתו בלבד; אבל כאשר מדובר אודות ענין ה"שוחד" שבתשובה ("אתה נוטל שוחד מן הרשעים
22 בעולם-הזה – תשובה"), הרי זה שייך רק כאשר התשובה היא בתכלית השלימות, "תשובה שלימה",
23 היינו, לא זו בלבד שמתקן את מעשה החטא, אלא כללות מציאותו נעשית מציאות חדשה לגמרי.

24 ובדוגמת המדובר כמה פעמים שישנם ג' אופנים בענין השליחות: (א) מעשה השליח נחשב למעשה
25 המשלח, כאילו שהדבר נעשה על-ידי המשלח, למרות שזהו המעשה של השליח, (ב) המעשה עצמו
26 מתייחס למשלח, כי ידו וכח העשיה של השליח נעשים ידו וכח העשיה של המשלח, (ג) מציאותו של
27 השליח מתבטלת לגמרי, וכל מציאותו היא – מציאותו של המשלח, שזוהי תכלית השלימות בענין
28 השליחות (וכמו העבד שאינו מציאות לעצמו, כי כל מציאותו היא – מציאות האדון, כידוע ה'נפקא-מינה'
29 בזה בנוגע להלכה בפועל).

30 ועל-דרך-זה מובן בנוגע לענינו: ישנה דרגא בתשובה שהאדם שב מדעתו, ומתקן את המעשה בפועל
31 בלבד, ואילו הדרגא הכי נעלית שבתשובה היא – שלא זו בלבד שמתקן את המעשה בפועל, אלא כל
32 מציאותו נעשית מציאות חדשה לגמרי, וכמו גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ועל-דרך החילוק בין שליח
33 שהוא מציאות לעצמו אלא שהמעשה שלו מתייחס למשלח, לשליח שאינו מציאות לעצמו כלל וכל
34 מציאותו היא – מציאות המשלח.

35 ועל-פי-זה מובן מדוע עבודת התשובה אינה בגדר של "שוחד" כלל – כי המדובר אודות "תשובה
36 שלימה", היינו, לא זו בלבד שמתקן את המעשה, ולא זו בלבד שמתקן את כח המעשה (כמו דרגות א'
37 וב' שבענין השליחות), אלא כל מציאותו נעשית מציאות חדשה לגמרי (כמו הדרגא הכי נעלית שבענין
38 השליחות).

39 כו. אבל עדיין צריך להבין:
40 במדרש תהלים (וכן בילקוט שמעוני) נאמר שהקב"ה "נוטל שוחד מן הרשעים בעולם-הזה, תשובה

ומעשים טובים ותפילה". ולכאורה, על-פי המבואר לעיל אודות גודל העילוי דעבודת התשובה – לשם
 מה צריכים גם את הענין ד"מעשים טובים ותפילה", ואדרבה: "שוחד" ד"מעשים טובים" (מצוות) לא
 לוקח הקב"ה, מלבד ענין התשובה, ואם-כן, מדוע מודגש במדרש שמלבד תשובה צריך להיות גם
 "מעשים טובים ותפילה", ועל-דרך-זה בסיום דברי המדרש: "עשו תפילה ותשובה"?!
 4

[בילקוט שמעוני ובמדרש-תהלים הוצאת "באבער" – ליתא תיבת "תפילה" בסיום הענין, אלא "עשו
 תשובה" בלבד ("עד ששערי תשובה (או "שערי תפילה" – כגירסת המדרש-תהלים) פתוחים, עשו
 תשובה"). אבל: נוסף על זה שבהתחלת דברי המדרש נאמר שהקב"ה נוטל מן הרשעים שוחד בעולם-הזה
 "תשובה ומעשים טובים ותפילה" – הרי צריכים לתרץ זאת גם על-פי הגירסא שבמדרש-תהלים סתם,
 שגם בסיום הענין נאמר "עשו תפילה ותשובה". ובפרט שה'כתב-יד' דמדרש-תהלים (ד"באבער") התגלה
 בזמן מאוחר יותר, ועד אז למדו הכל כגירסא "עשו תפילה ותשובה"].
 10

וקושיא זו אינה בנוגע לדברי המדרש בלבד, אלא גם בנוגע לנוסח התפילה שמתפלל כל אחד ואחת
 מישראל בימים נוראים (ראש-השנה ויום הכיפורים) – "ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין כו'". דלכאורה:
 מאחר שישנו העילוי דעבודת התשובה, ובפרט כאשר מדובר אודות עבודת התשובה דיום הכיפורים,
 כמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ב הלכה ז) ש"יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל . . . והוא קץ
 מחילה וסליחה לישראל" – לשם מה צריכים גם את הענין ד"תפילה וצדקה"?!
 15

כז. והביאור בזה:

ידוע המבואר בכתבי האריז"ל אודות רבי אלעזר בן דורדיא שעליו אמר רבי "יש קונה עולמו בשעה
 אחת" – שאף-על-פי שעבודת התשובה דרבי אלעזר בן דורדיא היתה בתכלית השלימות, אף-על-פי-כן,
 צריך להיות גם ענין ה"כלים", שעל-ידי-זה נעשה המציאות ד"עולמו", ועל-זה מבואר שרבי אלעזר בן
 דורדיא קיבל את עולמו של יוחנן כהן גדול ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה ולבסוף כו', שהרי
 מובן שעל-ידי עבודת יוחנן כהן גדול במשך שמונים שנה, נפעל "עולם" גדול ונעלה ביותר – הנה
 "עולם" זה קיבל רבי אלעזר בן דורדיא (לאחרי עבודת התשובה).
 22

זאת אומרת: למרות גודל העילוי שבעבודת התשובה, עד שהאדם נעשה למציאות חדשה לגמרי –
 אינו יכול להסתפק בעבודת התשובה בלבד, אלא הוא זקוק גם לענין של "כלים" כדי לבנות את "עולמו",
 שזה נעשה על-ידי כללות הענין דקיום המצוות.
 25

וענין זה אינו שייך לכתבי האריז"ל בלבד, אלא זהו דין מפורש גם בנגלה תורה:

כאשר מדובר אודות חטא דגזל וכיוצא-בזה, הרי לא מספיק ענין התשובה בלבד, אלא צריך להיות
 "והשיב את הגזילה אשר גזל", ולולי זאת אין התשובה בשלימותה. ויתירה מזו: "המקדש את האשה
 על מנת שאני צדיק גמור (כגירסת ה'אור זרוע'), אפילו רשע גמור מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו",
 היינו, למרות שעדיין לא הספיק להשיב את הגזילה (תיכף ומיד כאשר הרהר תשובה בדעתו), הרי הוא
 נקרא כבר "צדיק גמור", והאשה מקודשת, אבל ביחד עם זה חלה עליו החובה להשיב את הגזילה, ולולי
 זאת – חסר בענין התשובה.
 32

ועל-פי-זה מובן שלמרות גודל העילוי שבעבודת התשובה, עד שהאדם נעשה למציאות חדשה לגמרי
 – עליו לתקן את מה שנפעל על-ידו בעולם, כי בנוגע למציאות העולם לא משנה מה שהוא נעשה
 למציאות חדשה, כי מציאות העולם "צועקת" שצריך להיות "והשיב את הגזילה" [ועל-דרך המבואר
 במדרש (תהלים עג) ש"לעתיד לבוא אם אדם הולך ללקוט תאנה בשבת, היא צווחת ואומרת שבת היום",
 וזהו שכתוב "אבן מקיר תזעק"].
 37

ועל-דרך-זה מובן גם בנוגע לעניננו: למרות גודל העילוי הנפעל על-ידי עבודת התשובה, שהאדם
 נעשה למציאות חדשה לגמרי, עד שלא שייך כללות הגדר ד"שוחד", מאחר שאין זה אותו האדם שחטא,
 ולכן אין את מי להעניש – בהכרח שיהיה גם הענין ד"מעשים טובים ותפילה", או "תפילה וצדקה"
 40

- 1 (בנוסח התפלה ד"ימים נוראים"), כדי לתקן ולהשלים מה שנחסר בנוגע למציאות העולם, כאמור לעיל
 2 שנוסף על ענין התשובה צריך להיות גם בנין עולמו על-ידי ה"כלים" דמעשה המצוות.
- 3 וזהו כללות הענין ד"מעשים טובים ותפילה", או "תפילה וצדקה": "מעשים טובים" קאי על כללות
 4 מעשה המצוות, וזהו גם ענין הצדקה שהיא כללות כל המצוות. וכדי להעלותם ולחברם למקום הראוי
 5 – צריך להיות גם ענין התפלה.
- 6 ועל-פי-זה מובנת גם הגירסא במדרש-תהלים שבסיום הענין נאמר רק "עשו תשובה" – כי "תשובה"
 7 בכללותה כוללת את כל פרטי הענינים הקשורים עם עבודת התשובה, "והשיב את הגזילה אשר גזל",
 8 וכיוצא-בזה, ולכן, ב"תשובה" נכלל כבר הענין ד"מעשים טובים ותפלה". ובגירסא הב' – "עשו תפילה
 9 ותשובה", מפורט ענין זה בפרטיות יותר, ולכן נאמר ענין ה"תפילה" בפני-עצמו.
- 10 וזהו הקשר דכל האמור לעיל אודות ענין התשובה (השייך לשיעור חומש דמחרת חמשה עשר באב,
 11 ששם מדובר אודות ענין ה"שוחד") לכללות הענין דחמשה עשר באב ויום הכיפורים (שאודותם מדובר
 12 בסיום מסכת תענית) – כי חמשה עשר באב קשור עם ענין התשובה ולוחות אחרונות (הבאים לאחרי
 13 שבירת לוחות ראשונות ב"ז בתמוז), וגם יום הכיפורים הוא ענין התשובה, כפי שאומרים בתפילת יום
 14 הכיפורים "סלחתי כדברך", והוא יום שבו ניתנו לוחות אחרונות, כנ"ל מסיום מסכת תענית.
- 15 כח. בהמשך להמדובר לעיל אודות "תורה" – הנה נוסף על ההוספה בכללות ענין ה"מבצעים", צריכה
 16 להיות הוספה מיוחדת במבצע הקשור עם כתיבת ספרי תורה כלליים, להשתדל שכל יהודי ירכוש אות
 17 אחת בספר תורה, שעל-ידי-זה נפעל הענין ד"יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך", שהוא
 18 מלמד זכות ומגין ופועל ש"ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר".
- 19 וכמדובר כמה פעמים שההשתדלות שלפלוני יהיה אות בספר תורה נוגעת גם אליו – כי גם לו יש
 20 אות בספר תורה זה, וכדי שהאות שלו בספר תורה תהיה בשלימותה, צריכים כל האותיות שבספר תורה
 21 להיות בשלימותם, ולכן נוגע לו שגם האות של יהודי פלוני תהיה בשלימותה.
- 22 וענין זה אמור לא רק בנוגע לספר תורה אחד (שיש בה מספר אותיות מסויים), אלא גם בנוגע לכל
 23 ספרי התורה – כי כל ספרי התורה מתאחדים ונעשים למציאות אחת עם ספר התורה המיוחד (מכל י"ג
 24 ספרי התורה) שכתב משה רבינו עבור כלל ישראל, כאשר נאמר הציווי ד"ועתה כתבו לכם את השירה
 25 גו'", ולכן, שלימות האות שלו בתורה קשורה עם שלימותם של כל האותיות שבכל ספרי התורה, ומזה
 26 מובן שבהכרח להשתדל שלא ישאר אפילו יהודי אחד בלבד שלא תהיה לו אות באחד מספרי התורה,
 27 כי שלימות האות שלו נוגעת לשלימות כל האותיות שבכל ספרי התורה.
- 28 ועל-דרך המדובר כמה פעמים שגאולת כל אחד ואחת מישראל באופן פרטי נוגעת וקשורה לגאולה
 29 דכללות בני ישראל, כי הגאולה העתידה תהיה באופן שאפילו יהודי אחד לא ישאר בגלות.
- 30 ויהי-רצון שיעסקו בפועל ממש (כי "המעשה הוא העיקר") בכל הענינים האמורים באופן של הוספה,
 31 "דמוסיף יוסיף", ולכל לראש – בנוגע למבצע הקשור עם כתיבת ספרי תורה כלליים, להוסיף עוד יהודי
 32 ועוד יהודי, עד שהספר תורה יהיה בשלימותו – שלימות התורה ביחד עם שלימות העם.
- 33 וכאשר משלימים את צחצוח הכפתורים (כלשון הידוע דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו) – אזי קא
 34 אתי מר דא מלכא משיחא, ו"יבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן".
- 35 כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו", אחר-כך אמר: היות
 36 שמסיימים מחר את כתיבת ספר תורה השלישי ומתחילים בכתיבת ספר תורה הרביעי (על-ידי ישיבת
 37 תומכי תמימים המרכזית) – אתן דבר גשמי מהתוועדות זו, בתור השתתפות בזה. ונתן בקבוק משקה
 38 להרש"ג שי' ולסופר הרב צבי זאב שי' צירקנד.
- 39 אחר-כך קרא להרב מנחם מענדל שי' הלוי וואלפא (בקראו לו "מיינער א שוועסטער-קינד"), ונתן
 40 לו בקבוק משקה עבור אלו הנוסעים ללבנון (נוסף על זה שיארגן התוועדות בכפר חב"ד בפני-עצמה).

והוסיף, שימסרו להם שכשם ששלחו לכאן כמה ספרי תניא שהודפסו בלבנון (בהראותו על ספרי התניא
 שהיו מונחים על השולחן), כמו כן ישלחו לכאן את שאר ספרי התניא שמדפיסים בשאר המקומות שם.
 אחר-כך קרא לחתן הת' משה שיחי' תמרי (חתנו של ר' ראובן שי' הילמן), ונתן לו בקבוק משקה
 עבור כל ה"בתי-חב"ד" שבארץ ישראל, עבור הישיבה בכפר חב"ד, ועבור החתונה.
 כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ניגון "הקפות" לאביו ר' לוי יצחק ז"ל. אחר-כך צוה להכריז אודות
 סיום כתיבת 'ספר תורה'.
 צוה לנגן "לכתחילה אריבער", ואחר-כך התחיל לנגן "ניעט ניעט ניקאווא".
 הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.
 טרם צאתו התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו".

המשך ביאור למס' גיטין ליום רביעי עמ' א

1 הא גיטין, דברי רבי. רבי שמעון בן אלעזר אומר, לעולם אינו גט
 2 עד שישלחו תימנה ויחזור ויתננו לה ויאמר לה הא גיטין.
 3 הגמרא מבארת מדוע הוצרכה הברייתא לשנות את מחלוקת רבי
 4 ורבי שמעון בן אלעזר בשני אופנים:
 5 וצריך, דאי איתמר – אם היתה הברייתא שונה את המחלוקת בת
 6 קפ"ת – בדין 'כנסי שטר חוב זה', הייתי סבור שדוקא פהיא
 7 קאמר רבי שאין צריך לשוב ולתת לה את הגט, משום דבשעה
 8 שקיבלה הגט בת אינושי היא – היתה בת גירושין, אכל אם נתן
 9 בידה והיא ישנה, דלאו בת אינושי היא – שהיא אינה בת גירושין,
 10 א"א – הייתי אומר שמודי ליה רבי לרבי שמעון בן אלעזר שאינה
 11 מגורשת אלא אם כן ישוב ויתן לה הגט. וכן לאידך גיסא, אי איתמר
 12 ב"א – אם היתה הברייתא שונה את המחלוקת רק לגבי ישנה,
 13 הייתי אומר שדוקא ב"א – (בוז) קאמר רבי שמעון בן אלעזר שצריך
 14 לשוב ולתת לה הגט לפי שאינה בת גירושין, אכל בתה באומר 'כנסי
 15 שטר חוב זה' א"א מודי ליה לרבי שאין צריך לשוב ולתת לה,
 16 לפיכך צריך המשנה לשנות את המחלוקת בשני האופנים.
 17 הגמרא עוברת לדרון בענין נוסף: א"א רבא, כתב לה גט ונתנו ביד
 18 עבדה, אם היה העבד ישן, ומשמרתו – והיא שומרת עליו, הרי זה
 19 גט, שהעבד נחשב כחצרה וכשאינו משמרתו הרי זה חצר
 20 המשמרת. אך אם העבד יגיעו אינו גט, משום דתו"א ליה חצר
 21 המשמרת שלא לדעתה אלא לדעת העבד, וכמבאר לעיל (ע"ה)
 22 שאין האשה קונה את גיטה אלא בחצר המשמרת לדעתה.
 23 מקשה הגמרא, וכי ישן ומשמרתו הרי זה גט, אמאי – מדוע, אמנם
 24 העבד הוא כחצרה אך חצר מהלכת היא שהרי הוא יכול להלך,
 25 והרי רבא עצמו (ב"מ ט) פוסק שחצר מהלכת לא קנה. וכי תימא ישן
 26 שאני – ואם תאמר שבעודו ישן אינו נחשב לחצר מהלכת, והא
 27 א"א רבא (שם) כלל, כל שאילו מהלך לא קנה מפני שהוא חצר
 28 מהלכת, גם אם הוא עומד ויושב לא קנה כיון שהוא יכול להלך,
 29 ומדוע אמר כאן רבא עצמו שבעבד ישן קונה האשה את גיטה
 30 בקנין חצר.
 31 מתרצת הגמרא, והלכתא – הלכה זו שאמר רבא, צריך לומר
 32 שמדובר ב"בית" – שהעבד קשור, שכיון שאינו יכול להלך הרי
 33 הוא חצר שאינה מהלכת.
 34 משנה
 35 היתה האשה עומדת ב"בית" ויהיה לה את הגט, אם נפל הגט

36 קרוב לה הרי זו מגורשת, אך אם נפל הגט קרוב לו אינה מגורשת.
 37 ואם נפל במקום שהוא מחצה על מחצה, שהוא ספק אם נחשב
 38 קרוב לה או לו, הרי זו מגורשת ואינה מגורשת – ספק מגורשת.
 39 וכן לענין קידושין, אם זרק לה כסף קידושין, ונפל הכסף קרוב לה
 40 הרי זו מקודשת, קרוב לו אינה מקודשת, מחצה על מחצה הרי זו
 41 ספק מקודשת.
 42 וכן לענין תחוב, אם א"א לו בעל חובו – המלוה ללוהו כשהם
 43 ברשות הרבים, וזק לוי חובי שאתה חייב לי, וזקן לו ואבדו
 44 המעות קודם שהגיעו לידי המלוה, אם נפלו המעות קרוב למלוה,
 45 כבר זכה המלוה בכסף קודם שאבדו המעות ונפטר הלוה מחובו.
 46 ואם נפלו המעות קרוב ללוה, אין כאן פירעון והלוה חייב. וכשנפלו
 47 במקום שהוא מחצה על מחצה, הרי זה ספק אם זכה המלוה,
 48 ולפיכך שניהם יהיו חייבים – הלוה ישלם חצי מהחוב והמלוה יפסיד
 49 חצי חובו.

גמרא

50 מבררת הגמרא, היכי דמי באיזה אופן נחשב קרוב לה, והיכי דמי
 51 ובאיזה אופן נחשב קרוב לו. א"א רב, אם נפל הגט תוך ארבע
 52 אמות שלה, והו קרוב לה. והטעם שמגורשת, לפי שארבע אמותיו
 53 של אדם קונים לו חפץ הנמצא בתוכם (ב"מ י). וקתה הגט בקנין ד' אמות.
 54 ואם נפל הגט בארבע אמות שלה, והו קרוב לו ואינה מגורשת.
 55 מבררת הגמרא, והיכי דמי – באיזה אופן הוא מחצה על מחצה.
 56 א"א רב שמואל בר רב יצחק, כגון שהיו שניהם – (הבעל והאשה)
 57 עומדין בתוך ארבע אמות של הגט, כגון שעמדו במרחק ז' אמות
 58 זה מזו, והגט באמה האמצעית שאותה המה היא גם בד' אמותיו
 59 וגם בד' אמותיה וכיון שהגט ברשות שניהם הרי זו ספק מגורשת.
 60 שואלת הגמרא, וליתו חי מיניהו קדים – נראה מי מהם קדם לבא,
 61 אם האשה קדמה הרי זכתה לבדה במקום, ואם הבעל קדם זכה
 62 הוא, ומדוע היא ספק מגורשת. וכי תימא – ואם תאמר שמדובר
 63 באופן דא"א תרניהו ב"בית" דדי – שבאו שניהם כאחד, והא הרי
 64 אי אפשר לצמצם שיבואו שניהם כאחד ממש.
 65 מתרצת הגמרא, א"א א"א רב פה"א, ה"א בשמנה אמות
 66 מצומצמות עסקינן – מדובר באופן שבין שניהם היו שמונה אמות
 67 לא פחות ולא יותר, וכל אחד זכה בד' אמות הסמוכות לו,
 68

בס"ד. שיחת ש"פ עקב, ח"י מנחם-אב, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- 1 א.ב. ביאור סדר¹ ההפטרות של "שבע דנחמתא", שההפטרה השני', "ותאמר ציון עזבני ה'²", באה
- 2 לאחרי ההפטרה הראשונה³, "נחמו נחמו עמי"⁴, ושייכותם לפרשיות ואתחנן ועקב, כי:
- 3 פרשת ואתחנן קשורה עם ענין הראי'⁵ ("אעברה⁶ נא ואראה"⁷), שהו"ע שבא מלמעלה⁸ באופן של
- 4 "מתנת חנם"⁹, ואילו פרשת עקב קשורה עם עבודת בני מצד עצמם¹⁰ (במעמד ומצב של העדר גילוי
- 5 האור מלמעלה).
- 6 וזהו גם החילוק בין פרשה ראשונה דק"ש (בפ' ואתחנן), שהיא "אזהרה ליחיד", בחי' יחידה

(8) והרי הסדר הוא שתחילה יש אתערותא דלעילא, ולאח"ז באה עבודת האדם באופן של אתערותא דלתתא, וכלשון הכתוב: "השיבנו ה' אליך" ואח"כ "ונשובה".

(9) וכפירוש רש"י (ואתחנן שם, כג), שענין זה שייך גם לצדיקים, ש"אע"פ שיש להם .. לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם".

ולאידך גיסא, כיון שפירוש רש"י הוא פשוטו של מקרא ל"בן חמש למקרא", שלא הגיע עדיין ללימוד הגמרא, ואפילו לא ללימוד המשנה, וכל שייכותו לתורה היא רק מצד פשטות הכתובים – הרי מובן, שגם הוא יכול לדרוש "מתנת חנם".

(10) והרי סדר עבודת האדם הוא מלמטה למעלה ("סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" (ויצא כת, יב)): תחילה – והי' עקב תשמעון", שזוהי הפעולה על העקב שמורה על המדרגה היותר תחתונה, ולאח"ז מתעלים לדרגות נעלות יותר, ועד שבאים לעבודה דפ' ראה – "דאה אנכי גוי" [ובאופן ד"לפניכם", היינו, שגם ענין הראי' נמשך באופן של פנימיות (אף שברוך כלל ענין הראי' הוא בבחי' מקיף לגבי שמיעה שבאה בפנימיות, וכפי שיתבאר לקמן (במאמר – פ"ג (תורת מנחם חנ"ז ע' 211 ואילך)) מעלת השמיעה על הראי']], ועד שבאים "אל המקום אשר יבחר ה' גוי" (פ' ראה יב, ה. ועוד), דקאי על ביהמ"ק (שבו מאיר הבל"ג דאלקות בגילוי***, ומשם נמשך גילוי אלקות בכל ארץ ישראל, ומארץ ישראל – "ארץ אשר גוי עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" (פרשתנו יא, יב), נמשך גם בכל הארצות), שייבנה ע"י משיח, שענינו הו"ע הראי' (ראה לקו"ת צו יז, א ואילך. ובכ"מ).

(1) כידוע שגם סדר בתורה הו"ע של תורה (ראה פסחים ו, ב. של"ה תב, ב) – נוסף לכך שכל ענין הוא מכוון, אפילו בעניני העולם, וכידוע שאפילו עלה שנתלש מהאילן, ומתגלגל ממקום למקום, הנה סיבת ואופן הילוכו הם בהשגחה פרטית (ראה כש"ט בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ), ועאכ"כ בעניני התורה, שלא זו בלבד שהענין הוא מכוון, אלא זהו גם ענין של תורה והוראה לכאו"א מישראל (לא רק כמו ההוראה בעניני העולם, כתורת הבעש"ט (ראה כש"ט שם סרכ"ג ואילך. וש"נ) שכל דבר שיהודי רואה או שומע מהוה הוראה בעבודתו לשמש את קונו – שההוראה היא רק למי שהדבר הגיע אליו ע"י ראי' או שמיעה, משא"כ בתורה, כיון שניתנה כולה לכאו"א מישראל, שלכן נאמר "אנכי" ו"לא יהי' לך" בלשון יחיד (ראה יל"ש יתרו רמז רפו), שייכים כל הוראות' לכאו"א מישראל).

(2) ישע"י מט, יד.

(3) שלהיותה ההתחלה*, הרי היא כוללת את כל ה"שבע דנחמתא", וכמודגש בשמה: "נחמו", שזהו כללות ענין הנחמה.

(4) שם מ, א.

(5) וכידוע שבין ד' החושים** שהם כנגד ד' אותיות שם הוי' – הנה חוש הראי' הוא החוש היותר נעלה, והוא כנגד אות יו"ד של שם הוי', בחי' החכמה (ראה ע"ח ש"ד בתחלתו).

(6) ואתחנן ג, כה.

(7) ראיית ארץ ישראל, "ארץ טובה ורחבה" (שמות ג, ח) – לאחרי היציאה מה"מדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים" (פרשתנו ח, טו), כפי שנדפס עתה (בלקו"ש"ש השבועי – מלקו"ש ח"ב ע' 371 ואילך) ביאור פרטי ענינים אלו.

(* נוסף על התחלת הנחמה בתשעה באב עצמו. כמסופר במדרש איכה (איכ"ד פ"א, נא) שכאשר געתה פרתו, אמר, שחבר בית המקדש, ומיד געתה פרתו פעם שני', אמר, שנולד גואלן של ישראל (וכפי שמצינו להלכה, שיש כמה ענינים שמוותרים כבר בת"ב לאחרי חצות היום (ראה רמ"א או"ח סתקנ"ד סכ"ב. וראה גם נטעי גבריאל הל' בין המצרים פע"ז. וש"נ)). ולכן אומרים תפלת נחם (לא במוצאי תשעה באב, אלא) במנחה של תשעה באב עצמו (ראה שער הכוונות ענין ת"ב בסופו). ולא עוד אלא שאפילו באמידת איכה – שנקראת בשם "קנינות" – מסיימים (וחוזרים וכופלים) "השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם" (איכה ה, כא), שזוהו ענין הגאולה שבא ע"י התשובה.

(** שעל ידם לוקחים דברים גשמיים, מלבד חוש הריח שלוקח ענין רוחני (ראה ברכות מג, ב. חדא"ג מהרש"א סנהדרין צג, ב).

(*** ולא כמו בזמן הזה, שאף שיטנו הענין ד"השוכן אתם בתוך טומאותם" (אחרי טו, טז), הרי זה בעלעל.

- שבנפש¹¹, ונאמר בה¹² "בכל מאדך", בל"ג, לפרשה שני' דק"ש (בפ' עקב), שהיא "אזהרה לציבור",
 עשר כחות פנימיים, ובאופן של התיישבות, "בכל לבבכם ובכל נפשכם"¹³.
- ולכן, ההפטרה דפ' ואתחנן היא "נחמו נחמו עמי יאמר אליכם", נחמה שבאה מצד הקב"ה, ואילו
 ההפטרה דפ' עקב היא "ותאמר ציון גו'", שבנ"י דורשים את ענין הנחמה. ודוקא ע"י עבודת המטה
 מגיעים לתכלית העילוי –
- הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס¹⁴ בלקו"ש ח"ט ע' 79 ואילך.
- ג. המורם מכל האמור לעיל בנוגע לעבודת האדם, וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁵, שבכל ענין צריך
 להיות ה"בכץ" בעבודה – הרי זה בנוגע לענין התשובה:
- ובהקדמה – שכיון שאפילו בנוגע לצדיק נאמר¹⁶ "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא",
 ועאכו"כ בנוגע למי שאינו בדרגת צדיק, הרי מובן, שכאשר יהודי עושה חשבון צדק מכל ענינו, נעשה
 אצלו שברון לב.
- ובכץ, צריך לידע, שאין לו לבוא לידי יאוש, ואדרבה כו', כמ"ש בתניא¹⁷: "הן אמת כו' אך אני לא
 עשיתי את עצמי, ולמה עשה ה' כזאת .. אין זה כי אם ירידה זו היא צורך עלי' וכו'" – שזוהי מעלת
 התשובה, שאפילו צדיק גמור אינו יכול להגיע לזה, כהפס"ד בהלכות תשובה¹⁸ להרמב"ם ("יד החזקה"
 בעניני הלכה, שמזה מובן שגם למעלה הרי זו ההלכה).
- ד. ולהעיר, שכללות ענין התשובה הו"ע של "מתנת חנם":
- "מתנת חנם" – מורה על מדריגה נעלית ביותר שלמעלה ממדידה והגבלה, שלכן אי אפשר לבוא
 אלי' ע"י עבודה בכח עצמו, כי אם באופן של מתנה מלמעלה.
- ובענין זה הוא העילוי של בעל תשובה לגבי צדיק – כי, "אפילו .. צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה
 בתענוגים .. הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואהבו"¹⁹, "יש מי שאוהב"²⁰, וכיון שהוא עדיין "מציאות",
 הרי כל עניניו הם במדידה והגבלה, ואין ביכלתו להגיע לדרגה שלמעלה מהגבלות; וזוהי מעלת הבע"ת,
 שנתבטל ממציאותו, ונעקר ממעמדו ומצבו הקודם, וכל הנהגתו אינה ע"פ הסדר הרגיל, ולכן מגיע לדרגה
 שלמעלה ממדידה והגבלה – "מתנת חנם" (אלא שלאח"ז הרי זה צריך להיות נמשך גם בעבודה
 המסודרת, כמובן מהמבואר לעיל בנוגע לסדר הפרשיות ואתחנן ועקב – בחי' היחידה ועשר כחות
 פנימיים).
- והענין ד"מתנת חנם" גם אצל צדיקים – יהי' לעתיד לבוא, כיון ש"משיח אתא לאתבא צדיקיא
 בתיובתא"²¹.
- ה. וכללות ענין התשובה שבו מודגש הענין דירידה צורך עלי', קשור גם עם תוכן מעלת היו"ט
 דחמשה עשר באב (שהעלי' שלו היא ביום הש"ק זה) – כיון שבא לאחרי גודל הירידה דתשעה באב²².
- ומחמשה עשר באב לכתובה וחתימה טובה בר"ה על כל השנה כולה, כדאיתא בספרים²³ ש"חמשה
 עשר באב" בגימטריא "כתיבה וחתימה טובה".

17 ספלא"א.

18 פ"ז ה"ד.

19 תניא פל"ה (מד, סע"א ואילך).

20 תו"א בהוספות ויקהל קיד, ד.

21 ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.

22 ראה שיחת ש"פ עקב, כ"ף מנ"א תשכ"ו סכ"ו (תורת

מנחם חמ"ז ע' 279). וש"נ.

23 שערי יששכר מאמר יום תבר מגל ס"ב. הובא בדרכי חיים

ושלום סתרפ"ד. וראה גם שיחת כ"ף מנ"א תשכ"ב ס"כ (תורת

מנחם חל"ד ע' 235). וש"נ.

11 ועל בחי' זו אין שום מנגד, כידוע בענין "בבואה דבבואה

לית להו" (ראה לקו"ת תצא לו, ג ואילך. ובכ"מ), ו"אף בשעת

החטא היתה באמנה אתו ית"י" (תניא ספכ"ד), ועז"נ (תהלים עה,

סה) "ויקץ כישן הוי"י" (ראה תניא פי"ט).

12 ו, ה.

13 יא, יג ובפרש"י.

14 בשילוב שיחת ש"פ עקב תשכ"ח.

15 ראה סה"מ ה'ש"ת ע' יא. וראה גם תורת מנחם חנ"ב ע'

253. חנ"ו ע' 161. וש"נ.

16 קהלת ז, כ.

1 וזוכים להענין ד"אתם²⁴ נצבים היום כולכם", "ראשיכם שבטיכם גו' מחוטב עציך עד שואב מימין"²⁵,
 2 ובאופן ד"מה יפו פעמיך בנעלים"²⁶, שזה קשור עם הענין ד"והדריך בנעלים"²⁷, כפי שיהי' בביאת
 3 משיח צדקנו.

4 וכל זה נעשה ע"י "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"²⁸, ובפרט בענין דהפצת המעיינות חוצה,
 5 כמ"ש באגה"ק של הבעש"ט²⁹ שביאת המשיח תהי' "כשיפוצו מעינותיך חוצה", כפי שהתחיל ע"י
 6 הבעש"ט, ונמשך לאח"ז ע"י רבינו הזקן, וכל הנשיאים שלאחריו, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו,
 7 אשר, ע"י הפצת מעיינותיו ("מעיינותיך" של הנשיא) דוקא זוכים לביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

8 * * *

9 ו. מאמר (כעין שיחה) ד"ה וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך.

10 * * *

11 ז. בנוגע להתועדות ביום הש"ק זה³⁰ – הנה למרות שלכתחילה היתה הסברא שלא תתקיים
 12 התועדות, מ"מ, נערכת התועדות מצד כמה סיבות, ואחת מהם היא – בגלל שבפרשת עקב מדובר
 13 אודות מצות תפילין: בפרשת "והי' אם שמוע", הפרשה הרביעית שבתפילין, שבה נאמר³¹ "וקשרתם
 14 אותם לאות על ידכם והיו לטוטפות בין עיניכם".

15 ובפרט שענין התפילין שבפרשת עקב הוא באופן של שלמות:

16 ענין התפילין הוא³² – שלוקחים קלף גשמי ודיו גשמי, וכותבים בו "שמע ישראל הוי' אלקינו הוי'
 17 אחד"³³, ועי"ז עושים ממנו ענין רוחני, שעל ידו נתגלה אלקות כו'. ולכן "הוקשה כל התורה כולה
 18 לתפילין"³⁴, וכפי שמבאר אדמו"ר האמצעי³⁵ המעלה ד"הוקשה כו'" לגבי "שקולה כנגד כל המצוות"
 19 (כפי שמצינו בנוגע לשבת³⁶ וכיו"ב), ש"ההיקש מורה לענין תכלית הכוונה שכמו שבתפילין תכלית
 20 הכוונה כך בכל התורה הוא תכלית הכוונה" – "שיומשך בחי' אחד עליון ויתגלה גם במעשה גשמית",
 21 לעשות מהגשמיות אלקות, דירה לו ית' בתחתונים³⁷.

22 והרי עיקר הפעולה לשנות את העולם ("איבערמאכך די וועלט") ע"י המשכת גילוי אלקות היא
 23 בפרשת ויהי' אם שמוע, כי:

24 בפרשת שמע מדובר רק אודות העבודה עם האדם עצמו – "ואהבת את ה' אלקיך"¹², ובאופן
 25 שהאהבה חודרת את כל מציאותו: "בכל לבבך ובכל נפשך" ועד לדרגא ד"בכל מאדך"¹², שזוהי דרגא
 26 היותר עליונה ברוחניות³⁸, בבחי' "הנסתרות"³⁹, וכפירוש הרב המגיד⁴⁰ ש"בכל מאדך" מורה על המעמד
 27 ומצב ד"עושיין רצונו של מקום"⁴¹.

(24) ר"פ נצבים.
 (25) חסר קצת (המו"ב).
 (26) שה"ש ז, ב.
 (27) ישע"י, יא, טו.
 (28) תניא רפ"ז.
 (29) כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.
 (30) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שמצד הענין ד"והייתם נקיים
 מה' ומישראל" (מטות לב, כב), צריך להבהיר בנוגע לאלו ייש
 להם טענות על כך שלכתחילה הודיעו שלא תתקיים התועדות
 ביום הש"ק זה (וכן יש להתנצל בפני אלו שהטענה שלהם היא
 שבגלל ההתועדות אינם יכולים לישון במנוחה...)
 (31) יא, יח.
 (32) ראה גם שיחת ש"פ ואתחנן ס"ז ואילך (תורת מנחם חנ"ז
 ע' 197 ואילך). וש"נ.
 (33) ואתחנן ו, ד.
 (34) קידושין לה, א. וש"נ.
 (35) סידור (עם דא"ח) ערב שבת (קסד, ב).
 (36) ירושלמי נדרים ספ"ג. ועוד.
 (37) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר
 פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.
 (38) ראה תו"א מקץ לט, ג ואילך. ובכ"מ.
 (39) נצבים כט, כח.
 (40) אור"ת פירשתנו (סקס"ו).
 (41) ברכות לה, ב.

1 ואילו בפרשת והי' אם שמוע נאמר גם "ואספת דגנך גו"⁴², היינו, שמדובר אודות מי שעוסק בעניני
 2 העולם כפשוטם, ועד צצריכים להזהיר "השמרו לכם פן גו"⁴³, ועד להמעמד ומצב ד"ואבדתם מהרה
 3 גו"⁴⁴, שזוהי"ע הגלות, ואעפ"כ, גם בזמן הגלות מניחים תפילין כו' (כפי שמפרש רש"י³¹ "אף לאחר
 4 שתגלו . . הניחו תפילין כו'"), ומשנים את העולם ופועלים בו גילוי אלקות – שזוהי השלימות שבענין
 5 התפילין.

6 ולכן: כאשר מרבים כ"כ לדבר ("מרעדט אַזויפיל") אודות מצות תפילין, ודורשים לעסוק בזה בכל
 7 התוקף – אין מקום לוותר ולדלג ("דורכלאָזן") על פרשה כזו שבה מדובר אודות השלימות של תפילין,
 8 ויש בה כו"כ מדרשי חז"ל וכו"כ ענינים שיכולים לדבר אודותם.

9 ח. ויה"ר שיתרבו מניחי תפילין, ועד שלא ישאר אפילו יהודי אחד שמחוייב במצות תפילין ואינו
 10 מקיימה ח"ו; וכמו"כ יתוסף גם אצל אלו שכבר מניחים תפילין – בנוגע לכוונת התפילין, שעבוד המוח
 11 והלב (כדאיתא בשו"ע⁴⁵ ומבואר בתניא⁴⁶ ובדרושי חסידות), ועד לתכלית השלימות שבזה.

12 וע"ד הסיפור⁴⁷ אודות רבינו הזקן, בהיותו בגלות, בבית האסורים, בסכנה דהיפך החיים – שכאשר
 13 הניח תפילין, נפל עליהם פחד. וכאשר שאלו אותו לפרש הדבר, השיב, שזוהי גמרא מפורשת: "וראו
 14 כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך"⁴⁸ . . אלו תפילין שבראש⁴⁹. וכאשר הקשה השואל, שגם
 15 הוא מניח תפילין, ואעפ"כ אין זה פועל ענין של יראה – השיב רבינו הזקן, שבשביל זה יש צורך
 16 ב"תפילין שבראש" (כלשון הגמרא), היינו, שהתפילין יפעלו בכל עניני הראש, שזוהי הדרגא היותר נעלית
 17 בהנחת תפילין.

18 אמנם, האמת היא, שכדי לפעול הענין ד"ויראו ממך" עתה, אין צורך בדרגא היותר נעלית בהנחת
 19 תפילין:

20 כאשר רבינו הזקן הי' אסיר אצלם, וטענו שיש להם שליטה על גופו, ומה גם שע"פ תורה ישנו הציווי
 21 "הוי מתפלל בשלומה של מלכות"⁵⁰ – הנה כדי לפעול הענין ד"ויראו ממך" הי' צורך בדרגא נעלית
 22 בהנחת תפילין;

23 משא"כ עתה, שלא צריך להתפעל כלל מהגוים (ואדרבה, צריך להיות הענין ד"טרף זרוע אף קדקד"⁵¹)
 24 – די בהנחת תפילין סתם (לאו דוקא דרגא נעלית) כדי לפעול הענין ד"ויראו ממך", ואם יש צורך – גם
 25 הענין ד"טרף זרוע אף קדקד".

26 ולכן: אלו שאינם שייכים לדרגות נעלות וכוונות מיוחדות – די להם בכוונה הפשוטה,
 27 – ומזה גופא שאין ביכלתם לכוין כוונות מיוחדות, מוכח, שאין זה ענינם. וזהו הביאור בדבריו של
 28 גדול בישראל שאמר "אני מתפלל לדעת זה התינוק"⁵², דלכאורה אינו מוכן: איך יתאים הדבר עם ענין
 29 התפלה ע"פ כוונות האריז"ל כו' ? אלא, שהענין שלו בתומ"צ כו' הי' באופן אחר –

30 ואלו ששייכים לכוונות מיוחדות, וזהו ענינם כו' – יעשו זאת, ויפעלו גם עבור אלו שאינם שייכים
 31 לזה, וכפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר אמר פעם בנוגע לתפלה, שאלו שיודעים לכוין, צריכים לכוין, וכוונתם
 32 תפעל גם בנוגע לאלו שאינם יודעים לכוין.

(49) ברכות ו, א. וש"נ.

(50) אבות פ"ג מ"ב.

(51) ברכה לג, כ. וראה גם תורת מנחם חנ"ז ע' 147. ע' 174.

וש"נ.

(52) ראה שו"ת הריב"ש סקנ"ז. הובא בסהמ"צ להצ"צ שרש

מצות התפלה רפ"ח.

(42) פרשתנו יא, יד.

(43) שם, טז.

(44) שם, יז.

(45) אדה"ז או"ח סכ"ה סי"א. וש"נ.

(46) רפמ"א.

(47) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' שכב. וש"נ.

(48) תבוא כח, יו"ד.

1 ומצינו זאת גם בנגלה – בנוגע ליששכר וזבולון, שזבולון עסק בעניני העולם (אף שהיתה לו גם
2 קביעות עתים לתורה), ועי"ז הי' יששכר יכול לעסוק בתורה (ולכן "הקדים זבולון ליששכר"⁵³), ועי"
3 יששכר נפעל ענין התורה גם אצל זבולון⁵⁴. וכשם שמצינו אצל יששכר וזבולון, יושבי אוהל ובעלי עסק,
4 שאחד פועל על השני, הנה כן הוא גם בנוגע לכל הענינים, ובנדודי, בנוגע למצות תפילין, ששלימות
5 הכוונה אצל אלו שידועים לכוין, מועילה גם עבור אלו ששייכים רק לכוונה הפשוטה.

6 ויה"ר – כאמור לעיל – שאצל מניחי תפילין יתוסף בענין הכוונה עד לתכלית השלימות, ובפרט
7 לאחרי פתיחת הצינור בענין זה עי"רבינו הזקן;

8 ואלו שלעת-עתה אינם מניחים תפילין עדיין, מאיזה סיבה שתהי', הנה מכאן ולהבא יתחילו להניח
9 תפילין, ובאופן של קיימא, בכל יום ויום,

10 ויקויים הענין ד"ויראו ממך", ובמקרה הצורך – גם הענין ד"טרף זרוע אף קדקד", ובאופן ד"חלוצים
11 תעברו"⁵⁵, וזו תהי' ההכנה לכניסה לארץ בגאולה העתידה.

12 ט. ובהמשך לזה – נתעכב עתה על פירוש רש"י שבו מתבטאת השלימות שבענין התפילין בנוגע
13 לפעולה בעולם (כנ"ל ס"ז).

14 הביאור בפירוש רש"י על הפסוק³¹ "ושמתם את דברי", "אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצוות,
15 הניחו תפילין, עשו מזויות, כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו, וכן הוא אומר⁵⁶ הציבי לך ציונים" –
16 שההוכחה לכך שהחידוש שבכתוב הוא שקיום המצוות צ"ל גם בזמן הגלות היא (לא מכפל הענין, אלא)
17 מהסמיכות וההמשך ד"ושמתם"⁵⁷ (בוא"ו המחבר) ל"ואבדתם"⁴⁴; והטעם שרש"י מזכיר רק תפילין
18 ומזויות, ולא לימוד התורה (שביניהם), כי, המעלה "שלא יהיו לכם חדשים" היא רק בנוגע לקיום
19 המצוות, שקיומם נקל יותר כשרגילים בהם⁵⁸, משא"כ בתורה, לימוד חדש נקל ומצליח יותר מאשר לחזור
20 על ענין ישן שכבר יודעו⁵⁹ – הוגה עי"כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ט ע' 81-80 בשוה"ג.

* * *

21
22 י. כרגיל לבאר ענין באגרת התשובה, הנה כשם שבהתוועדות שלפנ"ז⁶⁰ דובר אודות הענין ד"כפול
23 ומכופל"⁶¹ שקשור עם ענין התפילין, ידובר גם עתה אודות ענין הקשור עם תפילין – בפרק ד' (שבו
24 אוחזים עתה), שיש בו שאלה פשוטה בחשבון, ולעת-עתה לא ראיתי שיתעכבו על זה:

ומזה מוכח שקאי על קיום המצוות בזמן הגלות, דכיון
שהכוונה בזה היא (לא מצד עצם הענין, אלא) רק "כדי שלא יהיו
לכם חדשים כשתחזרו", יש צורך בהשתדלות מיוחדת –
"ושמתם את דברי" – בשביל קיומם.

58) וכדמוכח מחנוכת המשכן, שהוצרכה להיות במשך
שבעה-שמונה ימים, כדי להתרגל כו'.

59) אף שלאמיתתו של דבר יש מעלה גדולה בחזרת ענין
ישן, וכידוע הסיפור אודות אדמו"ר מהר"ש (ראה תורת מנחם –
רשימת היומן ע' רנט. וש"נ) שהי' רגיל לחזור כל מאמר ששים
פעמים, וכאשר שאלו אותו מה ניתוסף בפעם הס' על הפעם
הנ"ט, השיב, שניתוסף עילוי שבאין ערוך!

60) שיחת ש"פ ואתחנן סייג"ז (תורת מנחם חנ"ז ע' 202
ואילך).

61) אגה"ת ספ"ט.

53) פרש"י ברכה לג, יח.

54) ראה רמ"א יו"ד רסרמ"ו.

55) דברים ג, יח.

56) ירמ' לא, כ.

57) נוסף לכך שהלשון "ושמתם" ביחס לדיבור ("את דברי")
– אף שבדרך כלל נופל על עשי', כמו "ושמת שם את ארון
העדות" (פקודי מ, ג) – שייך רק כאשר יש צורך בהשתדלות
מיוחדת, וכמו בבלעם: "הדבר אשר ישום אלקים בפי אותו
אדבר" (בלק כב, לח) – כיון שהי' בניגוד לרצונו. וכן "ואלה
המשפטים אשר תשים לפניהם" (ר"פ משפטים), "אמר לו הקב"ה
למשה, לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה...
ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר
תשים לפניהם, כשלתן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם" (פרש"י
עה"פ),

(* אף שלאמיתו של דבר אין זה צריך לפעול חלישות בקיום המצוות בזמן הגלות, כיון שלפעל צוה הקב"ה גם על זה; החילוק הוא רק בטעם
הדבר – שבזמן הבית הטעם הוא "למען תהי' תורת ה' בפיך" (בא יג, ט), ובזמן הגלות הטעם הוא "כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו",
אבל ציווי הקב"ה הוא בשניהם בשוה, כך, שגם מצוה שבזמן הגלות היא מצוה רגילה.

1 רבינו הזקן מביא "ממאמר אליהו"⁶² אתה הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא
2 בהון עלמין סתימין וכו", ומבאר ש"כל הי' ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי' ב"ה, כי היו"ד שהיא
3 בחי' נקודה לבד מרמזת לחכמתו ית' וכו", וממשיך לבאר ענינה של אות ה' – בינה, ואותיות ו"ה –
4 שש מדות ומלכות. ולכאורה, נימנו כאן רק ט' ספירות, ולא יו"ד?

5 וכן בהמשך הענין, בביאור ענין ד' אותיות שם הוי' בנשמת האדם: "שכל הנעלם המרומז באות יו"ד
6 .. וכפי אשר מעמיק שכלו ומרחיב דעתו ובינתו להתבונן בגדולתו ית' אזי מרומזת בינתו באות ה"א
7 שיש לה רוחב וגם אורך המורה על ההמשכה מלמעלה למטה הוליד מבינתו והתבוננותו בגדולת ה'
8 אהבה ויראה ותולדותיהן .. ומזה נמשכה עבודה האמיתית בעסק התורה והמצוות בקול ודבור או מעשה
9 הן אותיות וא"ו ה"א" – שגם כאן חסר במספר יו"ד?

10 לכאורה אפשר לומר שהשלמת המספר דעשר ספירות היא עי"ז שמוסיף ש"הקוץ שעל היו"ד רומז
11 לבחי' רצון כו"; ולכן לא מנה דעת, כי במקום שהרצון נמנה אין הדעת נמנה⁶³. ובביאור הענין בנשמת
12 האדם, יש לומר, שבדיוק הלשון "מעמיק שכלו ומרחיב דעתו כו" נרמז ענין הדעת, כי כאן לא נזכר
13 ענין הרצון. אלא שעדיין צריך ביאור, מדוע למעלה מונה רצון ולא דעת, ובנשמת האדם מונה דעת ולא
14 רצון.

15 אבל: נוסף לכך שלאחרי שמתחיל מאות יו"ד שמרמזת לחכמה, הי' מתאים יותר למנות (לאחרי בינה)
16 דעת, ולא רצון, ומה גם שבמאמר אליהו נזכר "כתר", ולא רצון – הרי ענין הרצון נזכר כאן במאמר
17 המוסגר בחצאי עיגול, כך, שיכולים ללמוד את הענין גם ללא המוסגר, שבא רק בשביל תוספת ביאור,
18 או ביאור על ענין אחר כו', ולכן אי אפשר לומר שזהו חלק מביאור ענין עשר הספירות.
19 יא. וביאור הענין:

20 בחלק ראשון שבתניא, בפרק ג', מבאר רבינו הזקן הענין דעשר ספירות כפי שהם בנפש האדם –
21 "כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן" – "שכל ומדות, השכל כולל חכמה בינה ודעת, והמדות
22 הן אהבת ה' ופחדו ויראתו ולפארו כו".

23 וכאן לא הזכיר ענין הכתר (רצון) – כיון שזהו ענין של מקיף, ואילו כללות עבודת האדם (ובפרט
24 עבודת הבינוני) – כפי שמתבארת בספר התניא ("ספר של בינונים") ש"מיוסד על פסוק⁶⁴ כי קרוב אליך
25 הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו" (כמ"ש ב"דף השער") – צריכה להיות באופן של פנימיות דוקא,
26 וההמשכה בפנימיות היא ע"י הדעת דוקא, שהוא "קיום המדות וחיותן", כיון שדוקא עי"ז ש"מקשר
27 דעתו בקשר אמין וחזק מאד ויתקע מחשבתו בחוזק כו", אזי "יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית",
28 ולא "דמיונות שוא".

29 אמנם, בנוגע לענין התשובה – יש צורך בענין המקיף כו', כי, כדי לפעול מציאות חדשה (שזהו מה
30 שנפעל ע"י התשובה⁶⁵) יש צורך בהמשכה מדרגא שלמעלה מהגבלה, בחי' אנכי שלמעלה מעשר ספירות,
31 שזהו ענין הכתר⁶⁶; אלא שצריך להמשיך זאת באופן שיפעל בפנימיות עד לעבודה במעשה בפועל.

32 ולכן, כשמבאר רבינו הזקן באגרת התשובה ענין הע"ס כפי שהם בנשמת האדם – שבזה מודגשת
33 ההמשכה בפנימיות כו', נוסף על חיבור החבל שנפסק ע"י העיונות שהם נגד רצון העליון ב"ה (כפי
34 שמבאר בפ"ה) – נזכר ענין הדעת בין חכמה לבינה, שבזה נרמז בחי' דעת עליון שקרוב יותר לבחי'
35 הכתר (רצון) מאשר לבחי' דעת תחתון שמחבר מוחין למדות (כידוע⁶⁷ בב' האופנים שבעמידת הספירות,

196). וש"נ.

(66) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות וידי ותשובה פ"ב (דרמ"צ

לח, ב ואילך). ובכ"מ.

(67) ראה תו"א תולדות יט, א. ובכ"מ.

(62) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

(63) ראה ע"ח שכ"ג פ"ח. לקו"ת שלח לט, ג. ובכ"מ.

(64) נצבים ל, יד.

(65) ראה גם שיחת ש"פ ואתחנן ס"ד (תורת מנחם חנ"ז ע'

1 זה תחת זה או בג' קוין, שבעמדם בג' קוין, אזי מקום הדעת הוא בין חכמה לבינה, ועי"ז נמשך בהם
2 מבחי' הכתר).

3 וכל זה – בנוגע לעבודה בנפש האדם; אבל כשמדבר לפנ"ז אורות הענין דעשר ספירות למעלה, ששם
4 לא נוגע ענין ההמשכה בפנימיות, שזהו"ע הדעת – צריך להזכיר בחי' הכתר, כבמאמר אליהו.

5 אך כיון שבכתר יש חיצוניות הכתר (אריך) ופנימיות הכתר (עתיק), ופנימיות הכתר היא למעלה לגמרי
6 מכללות הענין דע"ס – לכן לא הזכיר "כתר", אלא "רצון", שזהו גם ענין הכתר – חיצוניות הכתר,
7 ששייך לע"ס.

8 והטעם שענין הרצון (כתר) הובא רק בחצאי עיגול – כיון שכל עיקר הביאור בענין ע"ס למעלה הוא
9 כדי לבאר ענינו בנפש האדם (בשייכות לענין התשובה), ששם נוגע בעיקר ענין הדעת (המשכה
10 בפנימיות)²⁵.

* * *

12 יב. במאמר אליהו הנ"ל מדובר גם אודות ענין התפילין – "ואיהו קרקפתא דתפילין וכו'":

13 הנוסח הרגיל בכל הדפוסים עד לדפוס הראשון – וכן מביא רבינו הזקן בסידורו – הוא: "ואיהו
14 קרקפתא דתפילין כו'". אבל יש גם גירסא: "קרקפתא דלא מנח תפילין". וצריך להבין פירוש הדברים
15 לפי גירסא זו – שאף שאינה בכל הדפוסים, מ"מ, יש לה מקום כו'.

16 יג. וביאור הענין:

17 בנוגע לדברי הגמרא⁴⁹ ש"הקב"ה מניח תפילין" – מצינו בתורה אור⁶⁸ ב' פירושים:

18 (א) "הקב"ה ר"ל ז"א דאצי", והתפילין הן מוחין מאו"א הנמשכים לו, וא"כ הם למעלה ממנו", והיינו,
19 שע"י התפילין, בחי' המוחין⁶⁹, ניתוסף עליו בהקב"ה, בחי' ז"א.

20 (ב) "הקב"ה מניח התפילין דהיינו התלבשות או"א"ס בחכמה", כי, הקב"ה קאי (לא על בחי' ז"א,
21 אלא) על בחי' אריך שבכתר, ומשם נמשך "תוספת אור בבחי' חכמה ומוחין גדולים עד שהן בולטים
22 על הראש", והיינו, שע"י הקב"ה ניתוסף עליו בהתפילין, בחי' המוחין.

23 וכן הוא בכל המצוות, "שיש בחי' מצותי של המאציל ית' עצמו, ובחי' מצות הוי"ה, דו"א דאצי",
24 ובודאי בז"א המצות הן המשכה שלמעלה ממנו, משא"כ למעלה יותר בא"ס ב"ה, מצותי, הן המשכות
25 ממנו לשרשי הכלים כו'".

26 וכיון ש"כמים הפנים לפנים גו"⁷⁰, הרי כשם שבהנחת תפילין דהקב"ה יש ב' ענינים הנ"ל, פעולת
27 התפילין בהקב"ה, ופעולת הקב"ה בהתפילין, כמו"כ ישנם ב' ענינים אלו גם בהנחת תפילין ע"י האדם
28 למטה:

29 פעולת התפילין על האדם – כמו הענין ד"וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך ויראו ממך",
30 וכן הענין ד"טרף זרוע אף קדקד" (כנ"ל ס"ח), שפעולה זו נעשית אצל כאו"א מישראל, אפילו קל
31 שבקלים [החל מעצם העובדה שע"י חדל להיות "קל שבקלים", כיון ש"מצוה גוררת מצוה"⁷¹, ועד שבא
32 לקיום כל המצוות], ועד לדרגא הכי גבוהה שבפעולת התפילין – שכל זה לא שייך אצל האדם מצד
33 עצמו, אלא נפעל וניתוסף בו ע"י התפילין.

(70) משלי כו, יט.

(71) אבות פ"ד מ"ב – פרק דשבת זו.

(68) מקץ לה, ב ואילך.

(69) נזכר גם שזהו שתפילין (טוטפות) הו"ע התכשיטין (ראה

אוה"ת ואתחנן ע' שטז).

- 1 וכמו"כ ישנה גם פעולת האדם על התפילין – החל מזה ש"כשהאדם .. מניח התפילין .. אז תהי'
 2 מצוה, כי בלתי ההנחה של התפילין על הראש והיד, הגם שכתובים ה'ד' פרשיות בטוב, ויש בהם קדושה,
 3 עכ"ז אין בזה עדיין גילוי רצה"ע, עד שיניחם האדם בראשו וזרועו"⁶⁸, וכמבואר גם בד"ה הבאים ישרש
 4 יעקב⁷², ש"כשאישי ישראל מניח אותם על ראשו, נתהווה בחי' גלוי אלקותו .. וזהו דוקא כשאישי ישראל
 5 מניח אותם על ראשו, משא"כ כשמונחים על השולחן, לא נתהווה מזה שום גלוי כלל".
 6 והסדר בזה – שתחילה ישנה פעולת התפילין על האדם, ולאח"ז מתעלה האדם לדרגא נעלית יותר,
 7 שהוא פועל עילוי בהתפילין.
 8 וכמו בתורה, שתחילת הלימוד הוא באופן ש"בתורת ה' חפצו", ואח"כ בא לדרגא נעלית יותר,
 9 ש"בתורתו יהגה"⁷³, שנעשה בעה"ב על התורה, שלכן, "הרב שמחל על כבודו, כבודו מחול", כי, "תורה
 10 דילי היא, מחיל לי ליקרי"⁷⁴.
 11 [ומובן, שענין הבעלות על התורה אינו באופן שכל אחד – גם אם הוא "עם הארץ" – יכול להיות
 12 "סאם סאפאזשניק" (כידוע הסיפור בזה⁷⁵), ולפסוק בתורה כרצונו כו'; המדובר הוא אודות מי שלמד
 13 תורה כדבעי, ועד שנתאחד עם התורה באופן שכל מציאותו היא מציאות התורה, שלכן, "רבנן איקרו
 14 מלכים .. דכתיב⁷⁶ בי מלכים ימלוכו וגו"⁷⁷. וכמובן גם מזה שהענין ד"אתם אפילו שוגגין, אתם אפילו
 15 מזידין"⁷⁸, נאמר דוקא בנוגע לסנהדרין].
 16 וכן הוא בנוגע למצוות, שתחילה ישנו הענין של קיום המצוה באופן שפועלת בו עילוי, ואח"כ מגיע
 17 לדרגא נעלית יותר – שפועל עילוי בהמצוה.
 18 ועפ"ז יש לבאר הגירסא "קרקפתא דלא מנח תפילין" – שזהו מצד הדרגא שנעשה למעלה מהתפילין,
 19 אלא שעושה להם "טובה" כביכול ופועל בהם עילוי כו"⁷⁹.
 20 יד. ובהמשך לזה יש לבאר ה"יינה של תורה" שבפירוש רש"י, "וכן הוא אומר הציבי לך ציונים" –
 21 שקיום המצוות בזמן הגלות הוא בבחי' "ציונים" לקיום המצוות לעתיד לבוא:
 22 בנוגע להקישור של ישראל עם קוב"ה, ידוע שבזמן הזה ישנה רק הארת הנשמה שמלוכשת בגוף,
 23 שהתקשרותה עם הקב"ה היא ע"י קיום המצוות, ואילו לעתיד לבוא יתגלה למטה שרש הנשמה כפי
 24 שהיא למעלה, שהתקשרותה עם הקב"ה היא למעלה מהמצוות. ובאופן כזה הו"ע קיום המצוות דלעתיד
 25 לבוא.
 26 אבל כדי לבוא לזה, צריך להיות תחילה קיום המצוות בזמן הזה, ועי"ז באים להמצוות דלעתיד לבוא.
 27 וזהו מ"ש בפירוש רש"י "אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצוות, הניחו תפילין כו" – שזהו"ע קיום
 28 המצוות בזמן הזה, כמו הנחת תפילין, הן פעולת אישי ישראל בתפילין, והן פעולת התפילין באישי ישראל;
 29 וענין זה הוא בבחי' "הציבי לך ציונים" – הכנה להתגלות עצם הנשמה לעתיד לבוא.
 30 טו. בהמשך הדברים נזכר גם מ"ש בפרשת השבוע⁸⁰ "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך",

ואיהו שקיו דאילנא כו", שיש מקום לשקו"ט אם קאי על כל
 עשר הספירות, או שקאי רק על הסיום "כתר עליון כו"
 (דלכאורה, כיון ש"אילנא" קאי על הע"ס, עכצ"ל ש"שקיו
 דאילנא .. דאשקי לאילנא" קאי (לא על הע"ס עצמם, אלא)
 על דרגא שלמעלה מהם, בחי' הכתר) – כי, ע"י הענין דהקב"ה
 מניח תפילין, תחילה כפירוש הא', המשכת המוחין בז"א, ואח"כ
 כפירוש הב', תוס' אור במוחין מבחי' אריך שבכתר, אזי נעשים
 התפילין (מוחין) בבחי' "שקיו דאילנא".
 (80) פרשתנו ת, יו"ד.

(72) תו"א שמות נג, ד.
 (73) תהלים א, ב. וראה ע"ז יט, א.
 (74) קידושין לב, סע"א.
 (75) ראה סה"ש תרח"צ ע' 264. וראה גם תורת מנחם ח"ג
 ריש ע' 134. וש"נ.
 (76) משלי ח, טו.
 (77) גיטין סב, סע"א. וראה זח"ג רנג, ב (ברע"מ).
 (78) ר"ה כה, א.
 (79) נתבאר גם המשך המאמר "ואיהו קרקפתא דתפילין כו"

1 וכפי שמבאר אאמ"ר (ברשימותיו על גליון הזהר – כפי שכבר נדפס⁸¹) בפירוש מאמר הזהר⁸² בענין
 2 נוסח הברכה: "ברוך דא רזא דמקורא עילאה מכלא לארקא ולאמשכא ולאנהרא כל בוצינין" – "הג'
 3 לשונות לארקא לאמשכא לאנהרא, י"ל, כי ברוך שהוא רזא דמקורא עילאה, דהיינו יסוד אבא, הנה חכמה
 4 הוא יו"ד שבשם, שיש בזה ג' בחי', והם הג' אותיות יו"ד, י' נקודה, ו' קו, ד' שטח, ורומזים ג"כ על
 5 חב"ד, כי חכמה כולל בינה ודעת ג"כ, י' חכמה, ו' דעת, ד' בינה. זהו לארקא מ', ולאמשכא מו' ולאנהרא
 6 מד', כי הארת אור הוא בהתפשטות, והיינו שטח".

7 וסיים בברכה שיקויים היעוד⁸³ "ונתתי שלום בארץ גו' וחרב לא תעבור בארצכם", "אפילו חרב של
 8 שלום"⁸⁴, ועד להענין ד"ואולך אתכם קוממיות"⁸⁵, לאחר הכריתת ברית ד"והייתי לכם לאלקים ואתם
 9 תהיו לי לעם"⁸⁶, בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

10 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "פרזות תשב ירושלים"].

(82 ריש פרשתנו (ח"ג רעא, א).
 (83 בחוקתי כו, ו.
 (84 תענית כב, א"ב.
 (85 שם, יג.
 (86 שם, יב.

81 בהוספה ללקו"ש השבועי – ממכתב עש"ק פ' עקב כ"ף
 מנחם-אב תשכ"ו (אג"ק חכ"ד ע' קצא ואילך). ולאח"ז בלקוטי
 לוי"צ הערות לזו"ג ע' תנח. וראה גם שיחת ש"פ עקב, כ"ף מנ"א
 תש"כ ס"ט ואילך (תורת מנחם חכ"ח ע' 276 ואילך). ד"ה ואכלת
 ושבעת דש"פ עקב, כ"ף מנ"א תשכ"ו פ"ג (תורת מנחם חמ"ז ע'
 254 ואילך). וש"נ.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' א

27 נישואיה דין ודברים אין לי בנכסיה, ובכך סילק עצמו מחלקו
 28 בנכסיה והחזיר שלה לגמרי.
 29 מקשה הגמרא, וכי כתב לה הכי מאי הוי – כיצד זה מועיל לסלק
 30 עצמו מנכסיה, והתניא, האומר להכירי שהוא שותף עמו בשדה, –
 31 דין ודברים אין לי על שדה זו, ואו שאמר אין לי עסק בה, ואו שאמר
 32 די מסילקת הימנה, לא אומר כלום. שאין בעלותו של אדם נפקעת
 33 על ידי שאומר שאינו רוצה חלק בשדה (סילוק), אלא צריך
 34 לעשות מעשה כגון מתנה או מכירה. ואם כן איך מועילה אמירת
 35 דין ודברים אין לי בנכסיה (שהוא לשון סילוק) להפקיע את זכותו
 36 בשדה.
 37 מתרצת הגמרא, אמרי רבי ינאי, שמדובר בכותב לה ועודה
 38 ארוסה שכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיה כבר בעודה ארוסה
 39 שעדיין לא זכה בנכסיה, וקודם שזכה אדם בנכסים יכול להסתלק
 40 מזכותו העתידית בלשון סילוק בעלמא. ואף שאין אדם מקנה דבר
 41 שלא בא לעולם והוא הדין שאינו יכול לסלק עצמו מדבר שלא
 42 בעולם, מכל מקום יכול לסלק עצמו מזכותו העתידית בנכסי
 43 אשתו, וכד"ב בהנא שאמר אדם יכול למנוע זכותו בנכסים
 44 שעדיין לא באו לעולם, האמר רב בהנא, נחלה הפאה לו לאדם
 45 ממקום אחר כלומר, ירושה דרבנן (כגון ירושת אשתו לאחר מותה,
 46 להבדיל מירושת אביו שהיא דאורייתא), אדם מתנה עליה קודם
 47 שזכה בה, שלא ירשנה. הרי שיכול אדם לסלק עצמו מנכסים
 48 שעתידי הוא לזכות בהן.
 49 מוסיפה הגמרא ליתן טעם לדברי רב כהנא, מדוע יכול לסלק
 50 עצמו ואין בכך חסרון של דבר שלא בא לעולם, וכד"ב, האמר
 51 רבא, האמר

1 – לא שמענו שבגניבתו מתחייב כפל, אלא אם גנב בידו וקנה
 2 במשיכה או בהגבהה, אך אם נכנסה הבהמה מאליה אל גג או
 3 אל הצידי ואו אל קרפיו, ונעל בפניה כדי לקנותה בקנין חצר, מנין
 4 שאף באופן זה חייב כפל, תלמוד לומר 'המצא תמצא' מכל מקום
 5 – לרבות כל אופני הגניבה.
 6 הגמרא מבארת, מדוע הוצרכה התורה לרבות קנין חצר גם בגט
 7 וגם בגניבה. וצריך לרבות קנין חצר גם בגט וגם בגניבה
 8 ואין ללמוד דין אחד מהשני, דאי אשמועינן – אילו השמיעה תורה
 9 רק בנכס, הייתי אומר שדווקא בגט מועיל קנין חצר, משום ששונה
 10 הוא קנין הגט משאר קנינים דקל פרהה מנרשעה שהאשה
 11 מתגרשת בעל כרחו והוא אמינא שדווקא בקנין כגון זה מועיל
 12 קנין חצר אכל נגב דליתיה בעל פרהיה, שאינו מתחייב אלא אם
 13 קונה הגניבה מרצונו אימא לא נאמר בו קנין חצר, לכך השמיענו
 14 קנין חצר אף בגניבה. ואי אשמועינן קנין חצר רק גבי נגב, הייתי
 15 אומר שדווקא בגניבה רבתה תורה קנין חצר, משום דקניניה
 16 רחוקים – שקנסתו תורה, שאף חצירו קונה לו להתחייב על הגניבה
 17 באונסין ותשלומי כפל, אכל גם שאין שייך בו ענין קנס אימא לא
 18 נאמר בו קנין חצר. צריך – לכך הוצרכה התורה לחדש קנין חצר
 19 גם גבי גניבה וגם גבי גט.
 20 שנינו במשנה, הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חצירה
 21 הרי זו מגורשת. מקשה הגמרא, הוצרה – איך שייך שתהיה לאשה
 22 חצר שתקנה בה בקנין חצר, והרי תקנו חכמים שכל מה שנקנתה
 23 אשה קנה בעלה כלומר, שלבעל יש זכות שימוש בנכסיה לאכילת
 24 פירות, וכיון שהחצר שלו היא לא יצא הגט מרשותו לרשותה,
 25 ואיך קונה בקנין חצר.
 26 מתרצת הגמרא, אמר רבי אלעזר, מדובר בכותב לה הבעל לאחר

לקוטי שיחות

כ' מנחם-אב*

כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

19 חיובם), ואילו לגבי עצי כהנים והעם אין מוזכרת בגמרא
20 שום סיבה.⁷
21 בענין זה יש הבדל, ולכאורה סתירה, בין פירוש רש"י
22 לגמרא, לבין פירוש רש"י לרי"ף⁸:
23 בגמרא מסביר רש"י: "אכתי לא מטא זמן חיוביהו,
24 ואם יקדימוה לא יצאו ידי חובתן וכן עצי כהנים שקבוע
25 להם זמן קבוע בנדרים". כלומר, גם לגבי עצי כהנים חלה
26 הסיבה ש"אכתי לא מטא זמן חיוביהו"⁹.
27 לעומת זאת כתוב בפירוש רש"י לרי"ף, ש"מאחרין עד
28 אחר השבת לפי שכל היום של ערב-שבת זמן הוא למביא
29 עצים עד עכשיו, ואינם רוצים שיכנסו בזמנם להביא עצים
30 וקרבת עצים בעוד שזמן הישנים עדיין להביא"¹⁰ (כלומר,
31 שאז עדיין זמנם של הקודמים), ולכן אין הגמרא צריכה
32 להגיד את הסיבה שבגללה "מאחרין ולא מקדימין" לגבי
33 "זמן עצי כהנים והעם" – מפני שכאן זהו "מילתא
34 דפשיטא" (=דבר פשוט ביותר).
35 לפי טעם זה יוצא, שלו ל"מביא עצים עד עכשיו" לא
36 היה איכפת שמשפחה אחרת תביא עצים וקרבת עצים
37 בזמנו, ניתן היה להקדים את קרבן-העצים לערב-שבת,
38 למרות ש"אכתי לא מטא זמן חיוביהו"¹¹.

א.

"עצי כהנים והעם" – "מאחרין ולא מקדימין"

1 פעמים רבות כבר דובר¹ על יום "עשרים באב", שהוא
2 אחד מתשעת הזמנים של "עצי כהנים והעם"², כמסופר
3 בגמרא³ "כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה",
4 ומשפחות מסוימות נדבו עצים למזבח "משלהם", לפיכך
5 נקבעה תקנה, שכל אחת ממשפחות אלו תזכה ביום זה
6 מידי שנה בשנה לתת עצים למערכה, ושישתמשו בעציהן
7 למזבח "אפילו לשכה מלאה עצים". יום זה היה אצלם
8 יום-טוב, והם הקריבו גם "קרבת עצים"⁴.
9 כאשר אחד ממועדים אלו, כגון עשרים באב, חל
10 בשבת, ואי-אפשר להקריב את קרבן-העצים, שאינו דוחה
11 שבת, נאמר במשנה⁵, ש"מאחרין ולא מקדימין". כך היא
12 ההלכה גם במקרים נוספים, כפי שמונה המשנה: "תשעה
13 באב, חגיגה, והקהל"⁶.
14 לגבי המקרים האחרונים המוזכרים, מוסבר בגמרא⁵
15 מדוע "מאחרין ולא מקדימין": "תשעה באב אקדומי
16 פורענות לא מקדמי (=תשעה באב – אין מקדימים
17 פורענות), חגיגה והקהל משום דאכתי לא מטי זמן
18 חיוביהו" (=חגיגה והקהל – משום שעדיין לא הגיע זמן

(7) אבל נוסח הכת"י בדק"ס מגילה שם: אלא זמן עצי כהנים מ"ט משום דזמן קבוע הוא.
(8) ידועה השק"ט (יד מלאכי כללי רש"י אות ה. שד"ח (כרך ט) כללי הפוסקים ס"ח (כללי רש"י) אות ז) ע"ד מחבר פירוש זה. ובכל אופן מסתבר דכל מה שאפשר להשוותן משויינן, ובפרט לפרש"י לש"ס ע"נ אתר.
(9) וכן מוכח ברי"ף שם "וחתן (כולם – לבד תשעה באב) דאכתי לא מטא זמן חיוביהו". ועד"ז בפיה"מ להרמב"ם ומאירי שם. וראה הערה 7.
(10) ועד"ז כתב הר"ן (ד"ה והנך) "מפני חבירו שהוא מספיק דא"א לו להכנס בתחומו".
(11) ועד"ז צ"ע במ"ש בר"ן שם "מפני חבירו כו" – והרי בא לפרש דברי הר"ף, ובר"ף שם מפורש הטעם משום דאכתי לא מטא זמן חיוביהו, כנ"ל. וראה לקמן הערה 21.

(* הוא יום ההילולא של הרה"ג והרה"ח וכו' המקובל מוה"ר לוי יצחק ז"ל שניאורסאהן (אביו של – יבלח"ט – כ"ק אדמו"ר שליט"א). נפטר בשנת תש"ד בגלות, בעיר אַלמָא אַטָא במחוז קאַזאַכסטאַן. הנו"ל.
(1) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 85 ואילך. ח"ט [המתורגם] ע' 89 ואילך.
(2) תענית כו, א במשנה. וצ"ע השינוי מלשון הכתוב (נחמ"י, י, לה) ושהובא לקמן בסוגיא (כח, א): ההכנים הלויים והעם.
(3) שם כח, א. ירושלמי שקלים פ"ד ה"א. תענית פ"ד ה"ד. מגילה פ"א ה"ד.
(4) ראה תענית יב, א ובפרש"י שם ד"ה שיו"ט. ובכ"מ.
(5) מגילה ה, א.
(6) ובירושלמי מגילה שם מוסף "סעודת ר"ח וסעודת פורים". ובתוספתא שם (פ"א ד) מוסף "ספק מילה" – הובאו ברי"ף (ראה ר"ן) ורי"ח מגילה שם.

ב.

השלכת פירוש רש"י לש"ס בענין הצדקה

23 הנ"ל לר"ף, שאין מקדימים את קרבן-העצים לערב שבת
24 מפני שזהו זמנו של "מביא עצים עד עכשיו, ואינם רוצים
25 שיכנסו בזמנם". לכאורה, אין מובן:
26 מדוע קשורה לענין זה דעתה של המשפחה הקודמת,
27 והרי הזמן לקרבן העצים נקבע על-ידי הנביאים¹⁶ (דעת
28 ב"ת ד"ן), ואם יש מקום להקדמת קרבן העצים לערב-שבת,
29 אין להתחשב ברצון המשפחה הקודמת?

ד.

שני הפירושים משלימים זה את זה

30 יש להסביר, ששני פירושי רש"י אלה אינם סותרים זה
31 את זה, אלא להיפך – הם משלימים זה את זה, כמוסבר
32 להלן:

33 חובת המשפחות לגבי "זמן עצי הכהנים והעם" –
34 בהבאת קרבן העצים, נובעת מדיני נדר¹⁷, שיש להתחשב
35 בדעת הנודר¹⁸ כפי שהיתה בעת נדרו.

36 כיוון שזה דבר מצוי, שאחד או יותר מתשעת הזמנים
37 הללו חל בשבת¹⁹, ברור, שהמתנדבים חשבו מלכתחילה²⁰
38 על מועד הקרבת הקרבן כשחל בשבת – לפני כן, או
39 אחר-כך.

40 וכך מוסיף פירוש רש"י לר"ף הסבר בנוסף לפירושו
41 לש"ס²¹: זמן עצי כהנים והעם "אכתי לא מטא זמן
42 חיוביהו" לא מפני שזה לפני יום השבת, שבו חלה החובה
43 בשנים האחרות, אלא שבמקרה זה חל "זמן חיוביהו" רק
44 לאחר שבת, שהרי, המשפחה הקודמת אינה רוצה "שיכנסו
45 בזמנם", ולכן היה בדעת הנודר – המשפחה המאוחרת –
46 מלכתחילה²², שאם יחול זמנו בשבת, יביאו את העצים

1 להבדל בין שני פירושי רש"י אלה, אם "לא מקדימין"
2 במקרה זה מפני ש"אכתי לא מטא זמן חיוביהו" אם לאו,
3 יש השלכות גם על ענינים אחרים, כדלהלן:

4 ב"ירושלמי"¹² מצויה מחלוקת בין אמוראים, אם גבאי
5 צדקה צריך ללוות כסף למען עני נצרך כש"אין בכיס",
6 ולהחזיר זאת ממצות צדקה שיתקבלו מאוחר יותר.
7 ה"רוגוטשובי" אומר¹³, שהסיבה לדיעה ש"אין אומרים
8 ללוות" קשורה לפירוש רש"י¹⁴ הנ"ל על הגמרא, לפיו
9 רואים ש"האומר שיביא קרבן לזמן פלוני אם הביא קודם
10 לא יצא" – וכך גם בענין זה של צדקה:

11 לגבאי צדקה אסור ללוות כסף "כשאין בכיס", כי
12 אסור להשתמש בכספי-צדקה שינודבו מאוחר יותר כדי
13 לשלם חוב מוקדם יותר, מפני שאז יוצא ש"נתקיים הצדקה
14 קודם זמן קביעות הנדר"¹⁵ – מצות הצדקה נעשתה לפני
15 הזמן שנדר הנותן את הכסף לצדקה, ובאמצעות החזרת
16 החוב הקודם אין האדם יוצא ידי חובת נדרו לצדקה.

17 לפי"ז יוצא, שלפי פרש"י לר"ף, שלולא אירצון
18 המשפחה הקודמת "שיכנסו בזמנם" מותר היה להקדים את
19 קרבן-העצים, למרות שזה "קודם זמן קביעות הנדר" – "לא
20 מטא זמן חיוביהו", אינו קיים הטעם הנ"ל לדעתם של
21 הסוברים ש"אין אומרים .. ללוות".

ג.

השאלה על פירוש רש"י לר"ף

22 הדברים יובנו על-ידי הצגת תמיהה על פירוש רש"י

ריש הל' ממרים (ובהקדמתו) דתקנות – שייך לסנהדרין. ועפ"ז – כצ"ל
בכ"מ שנוצר תקנת נביאים וכיו"ב. – וכמוכן כ"ז בשבת שם. תמורה טז,
א. ועוד. וראה הקדמת הרמב"ם לפיה"מ בארוכה.
17) אף שעצם הענין דזמני עצי כהנים והעם "התנו נביאים
שביניהן" (מקומות שצויינו לעיל הערה 3) – מ"מ, (הנעצים ו)קרבן עצים
היו נדבה, ויש עלי' דין נדר כמפורש ברש"י מגילה שם "שקבוע להם
זמן קבוע בנדרים". וכן מוכח בצפ"ע הנ"ל.
18) נדרים נה, ב. טושו"ע יו"ד סו"ח. ובכ"מ.
19) ובפרט שבזמן הבית היו מקדשים ע"פ הרא"י.
20) אבל להעיר משו"ע אדה"ז אר"ח סו"ס רמט.
21) ועד"ז י"ל בר"ן מגילה שם (וראה לעיל הערה 11), שבא
להוסיף ביאור למ"ש בר"ף שם.
22) להעיר גם מקול הרמ"ז מגילה שם: הכי התנו ביניהם מעיקרא.

12) כתובות פ"ו ה"ה.

13) צפ"ע מהר"ת י, רע"ג.

14) וצ"ע בצפ"ע שם שמביא ג"כ מר"ן מגילה שם (וכנראה כונתו
למ"ש שם במשנה ד"ה זמן וזמן ויהי לכל אחד זמן קבוע לספק בו עצים ..
לפי שאינו רוחה מאחרין כו") – שהרי בר"ן שם (לאח"ז) מפורש
שהטעם הוא "מפני חבדו כו", כנ"ל הערה 10.

15) ומאן דפליג שם וס"ל שאומרין ללוות*, הוא (לא מפני שפליג
על סברא זו, כ"א) מפני "דמאר" דמועדא קיים", היינו משום ד"אצל
(הקב"ה) ליכא גדר זמן" (מהר"ת שם, ע"ש).

16) לכאורה צ"ע מה ענין נבואה לכאן, אבל ראה ריש אבות:
"זוקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנה"ג", ותקנתנו קדמה לכנה"ג,
או – בתחלתם. ונביאים – בתור מקבלי התורה מהזקנים ולא מצד
הנבואה. וגם בימי הזקנים מצינו כן בשבת (קד, א) ועוד. – וראה רמב"ם

(* וכ"ה להלכה – שו"ע יו"ד סו"ס ט"ה (כי בירושלמי שם משמע דרב אמי עבד עובדא כר"ז – הגהות מרדכי ריש מס' ב"ב, הובא בב"י יו"ד שם. ביאורי הגר"א יו"ד
שם). אבל ראה שירי קרבן בירושלמי שם. דמהא דמביא (בירושלמי) בתר הך עובדא ואתייא כו' משמע דלא הוה לו. ואכ"מ.

19 מלכתחילה לזמן מאוחר יותר, ואי אפשר להסיק מכך
20 למקרה אחר, כאשר הנודר אינו חושב על דבר שאינו מצוי
21 כל-כך – פריעת חוב בממונו – כך שהצדקה ניתנה "קודם"
22 זמן קביעות הנדר"²⁶.

ה.

ההשלכה לגבי יום הסתלקות

23 מכך יש ללמוד גם לגבי יום-הסתלקות ("יארצייט")
24 שחל בשבת, שהרי נוהגים לתת צדקה ביום-הסתלקות,
25 ואף יש מנהג במספר מקומות לצום ביום זה²⁷, וזהו ענין
26 של נדר²⁸, וניתן היה לחשוב²⁹ אם להקדים את המנהג
27 לערב-שבת או לאחר ליום-ראשון.

28 לפי דבריו של ה"רוגוטשובי" שהובאו לעיל יוצא,
29 לכאורה, שצריך לאחר³⁰ עד לאחר זמן "קביעות הנדר"³¹.
30 אך לפי המוסבר לעיל מובן, שכיוון שיודעים מלכתחילה
31 שיום-ההסתלקות יחול בשנים מסוימות בשבת, הרי הנדר
32 נעשה מלכתחילה³² באופן הקרוב יותר להוראת חז"ל
33 ש"מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה"²⁴ – הקדמת נתנת
34 הצדקה לערב שבת, להקדים דבר מצוה³³.

(משיחת ש"פ עקב, כ' מנ"א, תשכ"ז)

1 לאחר שבת, כי גדול השלום, ובמיוחד בעניני מזבח
2 וקרבת²³.

3 ואדרבה: לולא אירצונה של המשפחה הקודמת
4 "שיכנסו בזמנם", סביר לומר, שדעת הנודר היתה להקדים
5 את קרבן-העצים לערב שבת, כי: (א) "מצוה הבאה לידך
6 אל תחמיצנה"²⁴. (ב) לו השימוש בעצים שלהם לקרבן
7 ציבור היה במועד (בעשרים באב וכדומה) אף כשחל
8 בשבת²⁵, היה יוצא, שכאשר נדחה קרבן-העצים עד לאחר
9 שבת, עובר יום שבו אין הם מודים לה' על זכות הבאת
10 העצים.

11 לפיכך מקרה זה הוא "מילתא דפשיטא" ש"מאחרין
12 ולא מקדימין", ואין הגמרא צריכה להסביר זאת, אף כאשר
13 המשפחה הקודמת הסכימה שביאו בזמנה, מפני שדעת
14 הנודר היתה מלכתחילה על מאחרין, ולכן "אכתי לא מטא
15 זמן חיוביהו"

16 לפי זה אין לפענ"ד הוכחה מדין זה לגבי המחלוקת
17 אם "אומרין ללוות" (כדברי ה"רוגוטשובי" בסעיף ב) –
18 כי במקרה שלנו "לא מקדימין", מפני שדעת הנודר היתה

23 ראה מכילתא ופרש"י יתרו כ, כב (וראה גיטין בסופה). תו"כ ופרש"י ויקרא ג, א.

24 ראה מכילתא (ורש"י) בא יב, יז. וראה אנציקלופדי תלמודית ע' אין מעבירין על המצות, וש"נ.

25 כן משמע לכאורה בפיה"מ להרמב"ם מגילה שם, דרך "הקרבן (נדחה ל)יום ראשון". ועד"ז בפרש"י לרי"ף שם. ועפ"ז י"ל דהבאת העצים למערכה היתה בזמנם הרגיל. וכן מסתבר, כי זמן עצי כהנים כו' נקבע מצד נדבת העצים (של אותן המשפחות) "כשעלו בני הגולה" – ונדבת העצים אז היתה משום ש"לא מצאו עצים בלשכה", ופשוט שאז הבאת העצים דוחה שבת שלא יבטל התמיד כו'.

אבל בר"ן שם משמע דגם הבאת העצים (באם יש עצים בלשכה) נדחתה ליום ראשון (שהרי לא הזכיר הקרבן עצים). וראה הנסמן בהערה 4. וראה שפת אמת מגילה שם.

26 כי י"ל דאינו דומה לחגיגה כו' שמאחרין משום דאכתי לא מטא זמן חיוביהו – כי בדינים הנ"ל "זמן חיוביהו" הוא זמן חיוב בעצם, משא"כ בנדרים שתלוי בדעת הנודר, י"ל דניחא לי' גם אם תתקיים הצדקה קודם זמן קביעות הנדר. וראה הגהות מרדכי הנ"ל, בטעם שאין

צריך ליטול רשות מן הנותנין כביס, ע"ש. ולהעיר מהא דתורמין על הענין לגבות (כתובות קח, א. וראה שקלים ספ"ג).

27 ב"י יו"ד סו"ס תג. רמ"א שם ששע"ו ס"ד. סו"ס תב. 28 ב"ח, ט"ז ושו"ע אדה"ז או"ח סו"ס רמט. ועוד. וראה שו"ת חת"ס או"ח סי' קסב.

29 ראה ע"ד שאלה זו – שד"ח אסיפת דינים מע' אבלות אות צו, וש"נ ועוד.

30 ראה גם ב"י יו"ד שם, שו"ע או"ח סתק"ס ס"ט (לענין תענית). וברמ"א (הנ"ל או"ח שם) דאם אירע ביום שא"א תחנון אין מתענין כלל. וראה שד"ח שם.

31 אבל אולי שייך בזה טעם הירושלמי (הנ"ל הערה 15), שהרי נותנין הצדקה לעילוי הנשמה (וכן התענית – להטעם (הובא בחת"ס שם) שהוא כדי להקל לו מדין של מעלה).

32 אבל ראה שו"ע אדה"ז שם.

33 ראה גם שו"ת חת"ס שם ועוד (הובאו בשד"ח שם). מג"א סתק"ס"ח סק"כ ומחה"ש שם.

לקוטי שיחות

פרשת עקב

כרך כד שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

19 הן בשולחן ערוך והן בסדר ברכת הנהנין – אומר אדמו"ר
 הזקן⁸ "וכל הנהנה מהעולם הזה (מן העולם הזה) בלא
 20 ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר⁹ לה' הארץ
 21 ומלואה". ובהלכה זו קיים אותו הבדל באופן הפוך:
 22 בשולחן ערוך אין אדמו"ר הזקן מוסיף לאחר הציטוט מן
 23 הפסוק את המילה "וגו"¹⁰, ודוקא בסדר ברכת הנהנין הוא
 24 כן מוסיף "וגו"¹¹!
 25 למרות, שלכאורה, נראה שאלו הם שינויים קלים, הרי
 26 ביודענו עד כמה מדוייקת לשונם של הרמב"ם ושל
 27 אדמו"ר הזקן ובמיוחד בענייננו, כאשר אדמו"ר הזקן משנה
 28 את הלשון שהוא מצטט מן הרמב"ם, וכן הוא משנה את
 29 לשונו שלו בשולחן ערוך – הרי בודאי יש בשינויים אלו
 30 משמעות.
 31

ב.

לשם מה צריך לציין "לברך את ה'?"

32 לגבי ההבדל הראשון בין לשון הרמב"ם לבין לשונו
 33 של אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך ניתן להסביר:
 34 הרמב"ם אומר רק "לברך", ללא התוספות "את ה'",
 35 כי ב"כותרת"¹¹ של הלכות ברכות הוא אומר "מצות עשה
 36 אחת, והיא לברך את השם הגדול והקדוש אחר אכילה",

א.

"מצות עשה... לברך אחר אכילת מזון"

1 בתחלת סדר ברכת¹ הנהנין² כותב אדמו"ר הזקן:
 2 "מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון שנאמר³
 3 ואכלת ושבעת וברכת את ה'".
 4 דברים אלו, אשר אותם מצטט אדמו"ר הזקן גם
 5 בשולחן ערוך שלו⁴, לקוחים מן הרמב"ם, בתחלת הלכות
 6 ברכות⁵. אך ישנם מספר הבדלים בין לשונו של אדמו"ר
 7 הזקן בספריו הללו לבין לשון הרמב"ם, וכן ישנם הבדלים
 8 בין הלשון בשולחן ערוך של אדמו"ר הזקן לבין סדר
 9 ברכת הנהנין:
 10 (א ברמב"ם⁶ ובסדר ברכת הנהנין נאמר "מצות עשה
 11 .. לברך אחר אכילת מזון...". ובשולחן ערוך מוסיף
 12 אדמו"ר הזקן "מצות עשה .. לברך) את ה'...".
 13 (ב הרמב"ם מצטט מן הפסוק גם את המילה "וברכת
 14 את ה') אלקיך"⁷, ואילו אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך רומז
 15 להמשך הפסוק באמצעות המילה "וגומר", ואילו בסדר
 16 ברכת הנהנין נאמר רק "וברכת את ה'", ללא המילה
 17 "וגו".
 18 הדיוק לגבי הבדל זה מודגש יותר: בהמשך הסעיף –

בתרגום קאפח ליתא תיבת "אלקיך").

(8 מברכות לה, סע"א. וברמב"ם הל' ברכות שם (הלכה ב) הובא
 המאמר שלפניו (בברכות שם) "וכל הנהנה בלא ברכה מעל". וי"ל
 בפשטות: ברמב"ם שלא כתב בספרו טעמי ההלכות (ראה הל' ת"ת
 לאדה"ז רפ"ב בקו"א) נקט ההלכה – "מעל"; בשו"ע אדה"ז כתב ההלכה
 עם טעמה (ראה לקמן ס"ה) – "כאלו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה'
 הארץ ומלואה" (ראה רש"י ברכות שם ד"ה מעל).
 (9 תהלים כד, א.
 (10 וכ"ה בברכות שם. אבל ברי"ף (ונוסח הכ"י בדק"ס) שם הובא
 גם סיום הכתוב. ועד"ז בירושלמי שם.
 (11 שגם כותרות אלו הם להרמב"ם (ראה רמב"ם דפוס שולזינגער
 תש"ז צילום כתי"י הרמב"ם דריש הל' שאלה ופקדון).

1 (כן הוא בדפוסים שראיתי (ולא "ברכות" – לי רביס). – ואולי אגב
 דברכת המזון (שמדובר בו בראשון), שהוא מ"ע (וברכה*) אחת מה"ת.
 (2 ועד"ז ב"לוח ברכת הנהנין" (הוצאה חדשה (ביחד עם סדר ברכת
 הנהנין) עם מ"מ וכו' – קה"ת (כפר חב"ד) תשל"ח).
 (3 פרשתנו ת, י.
 (4 אר"ח ס"י קסו ס"א.
 (5 וראה ברכות כא, א. מח, ב. וסופתא שם רפ"ו.
 (6 וכן במנין המצות שלו בריש ספר היד (מ"ע יט) – "לברך" (סתם).
 ובסהמ"צ ש "לברכו" (ובתרגום קאפח: להודות לו יתעלה). וראה לקמן
 בפנים סעיף ב והערה 12.
 (7 וכ"ה במנין המצות שלו שם (וראה רמב"ם ספר המדע – ירושלים,
 תשכ"ד – גירסאות שונות בזה מכת"י) ובסהמ"צ שלפנינו שם (אבל

(* שו"ע אדה"ז אר"ח קסט"ח ס"ח. שם סקצ"א ס"א (ולהעיר מהגהה על הגליון שם, דלפמ"ש אדה"ז בסידורו אתי גם לדעת הפוסקים דמנין הברכות מן התורה).
 ולהעיר משו"ע אדה"ז שם סקצ"ח ס"ט שג' ברכות של בהו"ז חשבות ככרכת אחת.

24 להנהגה למעשה בחיי היום-יום¹⁵, כפי שרואים ב"הלכות
25 נטילה שחרית", "הלכות ציצית", וכדומה, אלו מהן בחזר
26 אדמו"ר הזקן להכניס לסידור¹⁶.

27 כלומר, ההלכות הכתובות בסדר ברכת הנהנין לא
28 נכתבו באופן של לימוד לשם ידיעת ההלכות, אלא באופן
29 ניסוח של הוראות למעשה בפועל¹⁷.

ד.

וברכת "את" – לרבות בעל הבית

30 אחד ההבדלים הנובעים מכך בין לשונו של אדמו"ר
31 הזקן בשולחן ערוך לבין לשונו בסדר ברכת הנהנין
32 ובהלכות שבסידור בכלל הוא:
33 בסדר ברכת הנהנין, הוראות להתנהגות מידית
34 בפועל¹⁸, הדיוק בלשון הוא בעיקר כדי להבהיר שהלכה
35 זו תבטא באופן ברור כיצד צריך לנהוג מיד עתה. אך דיוק
36 הלשון איננו בא כל כך להדגיש את מה שילמד מכך לגבי
37 הנהגה אחרת, לגבי הלכה שונה.

38 ואילו בשולחן ערוך, שזהו אוסף של כל פסקי
39 ההלכות, צריכה הלשון להיות מדוייקת באופן כזה שלא
40 תילמד מכך מסקנה כלשהי שאיננה מתאימה לשולחן ערוך
41 בכל ענין שהוא.

42 לפי זה ניתן להבין מדוע בשולחן ערוך מדייק אדמו"ר
43 הזקן ומוסיף "לברך את ה'", ואילו בסדר ברכת הנהנין
44 הוא משמיט זאת:

45 ישנו כלל¹⁹, שהמילה "את" בתורה שבכתב (אך לא
46 בתורה שבעל-פה²⁰) היא לשון ריבוי. כפי שלומדים²¹ מן

1 ולכן אין הרמב"ם צריך לחזור ולומר "לברך את ה"
2 בהלכה עצמה¹², ובמיוחד כאשר זוהי ההלכה הראשונה
3 בהלכות ברכות, המופיעה מיד לאחר ה"כותרת" הזאת.

4 ואילו בשולחן ערוך של אדמו"ר הזקן, כאשר אין
5 הקדמה כזו, הוא אומר בהלכה עצמה שמצות העשה היא
6 "לברך את ה".

7 אך יש להבין: מדוע צריכים הרמב"ם (בכותרת) ואדמו"ר
8 הזקן לציין בכלל ש"מצות עשה... לברך את ה'", והרי
9 הדבר נאמר במפורש בפסוק המצוטט כאן "וברכת את ה" ?

10 ומצד שני, אם אכן יש צורך להדגיש זאת, הרי קשה,
11 כאמור לעיל בסעיף א, מדוע אדמו"ר הזקן משמיט זאת
12 בסדר ברכת הנהנין?

ג.

סדר ברכת הנהנין – הוראות למעשה

13 כדי להבין זאת יש להסביר את ההבדל שבין מטרת
14 החיבור של (הרמב"ם ו) השולחן ערוך לבין מטרת כתיבת
15 סדר ברכת הנהנין:

16 ספרי הרמב"ם והשולחן ערוך חוברו כאוסף של פסקי
17 הלכות. ההבדל ביניהם הוא רק בכך, שהרמב"ם הוא
18 "מקבץ לתורה שבעל-פה כולל¹³ – כולל ההלכות שאינן
19 נהוגות בזמן הזה, ואילו השולחן ערוך מכיל רק את
20 ההלכות החלות בזמן הזה. אך השוויון שביניהם הוא,
21 שזהו לקט הלכות.

22 לעומת זאת, את סדר ברכת הנהנין קבע אדמו"ר הזקן
23 בסידור¹⁴, שהסידור, ואף ההלכות הכתובות בסידור, קשור

תפילה" הוא כנ"ל,

אבל בסידור עם דא"ח בהוצאה הראשונה שהו"ל ע"י אדמו"ר
האמצעי (וכן בשלאחר) באו דיני נט"י לסעודה לפני ברהמ"ז, וסדר
ברה"נ – לאחרי ברהמ"ז [וכ"ה גם בסידור אור המאיר (ווילנא תרנ"ה).
ועוד].

בסדר תפלות לכל השנה (טשערנאוויץ תרכ"ה), וסידור המאיר לארץ
(ווילנא תר"ל) ושני המאורות (ווילנא תרנ"ו) באו שניהם לפני ברהמ"ז.
בסידור שלמי תורה (ווילנא תרס"ו) באו כל ההלכות (גם דנט"י וסדר
ברה"נ) בתחלת הסידור – אבל נראה שבסידורים אלו נהגו המו"ל ע"ד
עצמם בכל כיו"ב.

ולמעשה אשר בסי' הארז"ל (דר' שבתי וסי' קול יעקב) כוונת הנטילה
הן לפני ברהמ"ז וכוונת ברכת הנהנין – לאחרי ברהמ"ז (אלא שבסי' קול
יעקב בא בין ברהמ"ז לכוונת ברה"נ "כוונת הלימוד").

19 "בכולי הש"ס אמר"י אתיך .. ריבויא" (רא"ש בכורות פ"א ס"ה).
וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך אתיך וגמין. וש"נ.

20 ומשמע בכ"מ בש"ס וכיו"ב – דאדרבא הוספת "את" מוסיפה
דיוק ושלילת הוספה אפילו טפל דטפל. ואכ"מ.

21 פסחים כב, ב. וש"נ.

12 אבל זה שלא כתב תיבות אלו במנין המצות (כנ"ל הערה 6) לא
קשה כלל, כי שם נכתבו בקיצור הכי נמרץ.

13 לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר היד.

14 שקלאו תקס"ג (שער הכולל בהקדמתו. בית רבי ח"א פכ"ז. ס'
התולדות אדה"ז (גליצנשטיין תשכ"ז, תשל"ו) ע' שכג).

15 ראה לקו"ש (המתורגם) חט"ו (ע' 402) שבכללות זהו ההפרש
בין ספר היד (הרמב"ם) להשולחן ערוך, ע"ש. אבל מובן, שלגבי
ההלכות שבסידור (שבו רק ליקוט הלכות הצריכות ממש, ע"ד הרג"ל) גם
השו"ע ענינו "קיבוץ" פסקי הלכות.

16 ובכל אופן צ"ע למה הכניס אדה"ז בסידורו כל סדר ברכת
הנהנין, שהוא חיבור שלם בפ"ע (ולא רק ליקוט של הלכות הרגילות
ביותר, כהלכות נטילה שחרית, ציצית וכו' שבסידור). – וראה הגש"פ עם
ביאורים (קה"ת תשמ"ו ושלאח"ז) ע' טט.

17 ועאכ"כ "לוח ברכת הנהנין" – ד"א שנק' כן מפני שלכתחילה
הי' כמו לוח על כותלי ביהמ"ס ובהמ"ד כו'.

18 וצ"ע למה נשתנו ה' נט"י לסעודה ודברה"נ – שבאו בהסידור
לאחרי ברהמ"ז (ותקצ"ו וכו') ולא לפניהם כשאר ההלכות שבסידור.

בכל סידורי תורה אור שראיתי (כולל ההוצאה דשנת תרנ"ב "שערי

החידוש של אדמו"ר הזקן בשלחן ערוך, לעומת 26
 שולחן ערוך של ה"בית יוסף", הוא בכך שאדמו"ר הזקן 27
 מביא "מילתא בטעמא", "הלכות בטעמיהן"²⁷. ואילו 28
 ההלכות בסידור הן פסקי הנהגות לגבי המעשה בפועל 29
 בלבד. למרות שגם בסידור מובאים במספר מקומות טעמי 30
 ההלכה בקצרה²⁸, הרי ההבדל בין שולחן ערוך של 31
 אדמו"ר הזקן לבין סידורו הוא: 32

אדמו"ר הזקן הכניס את טעמי ההלכות בשולחן ערוך 33
 כדי שלא יהא זה כעין מה שנקרא "מבלי עולם"²⁹, כלומר, 34
 לשם ידיעת התורה³⁰, שהיא לדעת "הלכות בטעמיהן" 35
 (בדרך קצרה)³¹. 36

ואילו בסידור, וכן בסדר ברכת הנהנין, שמטרתו היא 37
 פסקי הנהגות למעשה, גם הטעמים שבו אינם מובאים 38
 לשם ידיעת הטעמים, אלא כדי להבהיר את הנהגה 39
 למעשה בפועל, לעשותה ביתר כוונה, חיות וכדומה³². כפי 40
 שרואים במספר מקומות, ששם מובא טעם ההלכה 41
 בקצרה. 42

ו.

ההבדל בציטוט הפסוק כרוך במטרת הבאתו

לפי זה ניתן להבין גם את ההבדל השני בין לשון 43
 השולחן ערוך לבין לשון סדר ברכת הנהנין, כמובא לעיל 44
 בסעיף א: 45

בשולחן ערוך, ששם מביא אדמו"ר הזקן את טעמי 46
 ההלכות לצורך ידיעתם, כדלעיל, הוא מציין במספר 47
 מקומות גם את הפסוקים שמהם נלמדות ההלכות. וכן 48
 בענינו מצטט אדמו"ר הזקן את המקור למצות העשה מן 49
 התורה לברך אחר אכילת מזון³³ – "ואכלת ושבעת וברכת 50
 את ה'". 51

הפסוק "את ה' אלקיך תירא"²² – "לרבות תלמידי חכמים". 1
 וכך גם בפסוקנו "ואכלת... וברכת את ה' אלקיך" – מהוה 2
 המילה "את" לשון ריבוי, כנאמר בדברי ה"ראשונים"²³: 3
 "וברכת את – לרבות בעל הבית", ולכן קובעת ההלכה 4
 ש"אורח²⁴ מברך (המזון) כדי שיברך לבעל הבית". 5

לפיכך צריך אדמו"ר הזקן לדייק בשולחן ערוך שלו 6
 ולומר "מצות עשה מן התורה לברך את ה'" – כדי למנוע 7
 את הטעות, שלא יחשבו ש"מצות עשה מן התורה" כוללת 8
 גם את הברכה לבעל הבית²⁵, הנלמדת מן המילה "את", 9
 כדלעיל. 10

ואילו בסדר ברכת הנהנין, כאשר חשוב רק להביע 11
 בבירור את הנהגה המידית, אין הכרחי להוסיף "לברך 12
 את ה'", כי כתוב בסידור "וברכת את ה' אלקיך", וכן מובן 13
 מאילו שברכת המזון היא לקדוש-ברוך-הוא, ובנוסף לכך 14
 מצוטט בסדר ברכת הנהנין מיד לאחר מכן הפסוק "וברכת 15
 את ה'". 16

וכן יש להוסיף: בסדר ברכת הנהנין אין מובאת 17
 ההלכה²⁶ "האורח מברך כדי שיברך לבעל הבית", ולכן 18
 אין צורך למנוע בסדר ברכת הנהנין טעות זו, ואין צורך 19
 להדגיש שמצות עשה מן התורה אינה כוללת את הברכה 20
 לבעל הבית. אך לא כן ברמב"ם (ובשולחן ערוך של 21
 אדמו"ר הזקן, שבהם מובאת הלכה זו. 22

ה.

ההבדל בהבאת טעמי ההלכות בין השולחן ערוך לבין הסידור

הבדל נוסף בין שולחן ערוך של אדמו"ר הזקן לבין 23
 סדר ברכת הנהנין הנובע מההבדל שהוזכר לעיל בסעיף ג, 24
 הוא בענין טעמי ההלכות: 25

"הרחמן כו' בעל הבית הזה", וכמו שתמה במעדני יו"ט לרא"ש ברכות
 שם (פ"ז סי"א). וראה לבוש א"ח שם ס"א.
 (27) הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל.
 (28) בהתחלתו ב"השכמת הבוקר" ועוד רבות. ומודגש בכ"מ גם
 בהסגנון (וע"י האריכות) וכמו בהל' נטילת שחרית "לפי שבנוסח כו' אין
 איסור כו' אבל להזכיר כו'".
 (29) סוטה כב, א.
 (30) כמוכן מהקדמה הנ"ל, ע"ש.
 (31) הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג. ועד"ז שם רפ"ב.
 (32) ואף שגם ידיעת הטעמים הוא מפני שי"אם אינו יודע טעמי
 ההלכות אינו מבין גופי ההלכות לאשורן על בוריי"ן (הל' ת"ת שם רפ"ב)
 – מובן, גודל החילוק בין הבנה "לאשורן על בוריי"ן", להוספת ידיעה
 בהנהגה בפועל וכוונה הבאות ע"י טעם קצר.
 (33) נוסף לזה שהוא גם טעם ההלכה, כדלקמן בפנים. וראה הערה
 39.

(22) פרשתנו י, כ.
 (23) סמ"ג עשין כז בשם הירושלמי. ס' המנהיג הל' סעודה ס"טו'
 (הובא באבודרהם דיני ברכת המזון) בשם התוספתא. ועוד (ראה הנסמן
 באנציקלופדי' תלמודית ע' אורח הערה 72).
 (24) ברכות מו, א. רמב"ם הל' ברכות פ"ז ה"ב. טושו"ע (ודאדה"ז)
 אור"ח סי' רא ס"א (ס"ד).
 (25) ואף שהרמב"ם שם (הלכה א) מקדים "מנהגות רבות נהגו .. וכולן
 דרך ארץ", וא"כ אין מקום לטעות שהוא מ"ע מה"ת (וכן משמע בשו"ע
 אדה"ז שם, מדמותו לבעה"ב לוותר על ברכתו) – כותב "לברך את השם
 כו'", כי מכללי הרמב"ם שאינו סומך על מה שיכתוב לאח"ז בריחוק
 מקום (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ו"א).
 ולהעיר מתוד"ה והא ברכות ב, סע"א (והנסמן שם), דרגילות של
 משניות לאשמעין בקוצר אף למה שמפורש כבר.
 (26) ולהעיר שאין נוהגין שהמזמן יברך ברכה זו לבעה"ב, כ"א כולם
 (ואפילו כשאין זמן) אומרים בסוף ברהמ"ז (לאחרי ברכת אל יחסרנו)

לצורך ידיעת מטרת הברכה, אלא מילה זו באה ללמד 31
 אודות סוג ברכה ההפוך מברכת המזון וברכת הנהנין.³⁹ 32
 נאמר בתוספתא⁴⁰ שמהמילה "אלקיך", מלשון 33
 "דיינך", לומדים "שכשם שאתה מברך על הטובה כך אתה 34
 מברך על הרעה", "בכל דין שדנך בין במדת הטוב בין 35
 במדת הפורענות" – וזהו ההיפוך⁴¹ מברכת המזון וברכת 36
 הנהנין הבאות על שביעת הגוף והנאתו, וההשוואה 37
 ל"מברך על הטובה" היא רק בענין של "לקבלינהו 38
 בשמחה"⁴². 39

ז.

"לה' הארץ ומלואה"

לפי ההבדל הכללי הנ"ל בין השולחן ערוך של 40
 אדמו"ר הזקן לבין סדר ברכת הנהנין ניתן להסביר גם את 41
 ההבדל ביניהם בהמשך הסעיף, בציטוט הפסוק "לה' 42
 הארץ ומלואה", כדלעיל בסעיף א': 43
 למרות שמניעת טעות העלולה להתעורר במקום אחר 44
 שייכת לשולחן ערוך ולא כל כך לסדר ברכת הנהנין, 45
 כדלעיל בסעיף ד, הרי לגבי הבהרת ההלכה וההנהגה 46
 למקום זה מיד, הענין הוא להיפך: 47
 בסדר ברכת הנהנין שכולל הוראות למעשה, באה גם 48
 תוספת בלשון המבהירה אפילו דבר מובן, ובלבד 49
 שההנהגה בפועל תתבצע בודאי כראוי, ואילו בשולחן 50
 ערוך הניסוח הוא בקיצור ואין נכתב שם דבר המובן 51
 מאליו. 52
 ולכן בסדר ברכת הנהנין מוסיף אדמו"ר הזקן לאחר 53
 "לה' הארץ ומלואה", את "וגו'": כך מובנת יותר ההלכה 54
 "כל הנהנה מן העולם הזה כו' כאילו נהנה מקדשי שמים", 55
 אשר כוונתה להנאה של כל דבר בעולם הזה, כי הכל שייך 56
 לה'. וענין זה, שכל העולם הזה שייך לה' מפורט, ונאמר 57
 בהמשך הפסוק "תבל ויושבי בה"⁴³: 58

1 ולכן מוסיף אדמו"ר הזקן לאחר מכן "וגו'", כי לצורך
 2 ידיעת המקור לברכת המזון "מן התורה", חשוב גם המשך
 3 הפסוק, ולא רק המילים "וברכת את ה'", כפי שמציין
 4 אדמו"ר הזקן בשולחנו³⁴, שמן המילים "על הארץ
 5 הטובה" אשר בפסוק לומדים שמן התורה צריכה ברכת
 6 המזון לכלול ברכה "על הארץ ועל המקדש (ירושלים)".
 7 לעומת זאת ברמב"ם³⁵, כאשר הלימוד של הלכה זו
 8 אינו כתוב³⁶, מצוטטות רק המילים "וברכת את ה' אלקיך"
 9 – ללא הוספת "וגו'", כי הלכה זו ש"מצות עשה... לברך
 10 אחר אכילת מזון", קשורה רק למילים "וברכת את ה'
 11 אלקיך"³⁷.
 12 ואילו בסידור³⁸, כולל סדר ברכת הנהנין, כאשר
 13 הטעמים מובאים רק כדי להבהיר את ההתנהגות למעשה,
 14 אין צורך לצטט פסוקים.
 15 לעומת זאת מביא אדמו"ר הזקן את הפסוק בעניינו,
 16 כי הפסוק מביע את המשמעות של ההלכה, הנובעת
 17 מטעמה, שהכוונה היא ליתר הבנה, חיות ותענוג בהנהגה
 18 זו.
 19 הטעם והמהות של ברכת המזון הוא "ואכלת ושבעת
 20 וברכת את ה'": כאשר האדם שבע, עליו לברך ולהודות
 21 על כך לקדוש-ברוך-הוא.
 22 וזוהי הקדמה להמשך הסעיף לגבי כל ברכות הנהנין
 23 – "וכל הנהנה מן העולם הזה... כאילו נהנה מקדשי
 24 שמים" – כיון שמתעתדים ליהנות מדבר השייך "לה'",
 25 יש לברכו על כך, בדומה לברכת המזון, שבה השביעה
 26 מחייבת ברכה.
 27 ולכן משמיט אדמו"ר הזקן את "וגו'", כי המשמעות
 28 של ברכת המזון אינה קשורה להמשך הפסוק, ואפילו לא
 29 למילה "אלקיך".
 30 ואדרבה: לא זו בלבד שאין הכרח במילה "אלקיך"

(39) ועפ"י מובן ג"כ הא שלא העתיק אדה"ז תיבת "אלקיך" בשולחנו
 (דלאכורה הו"ל להעתיק "אלקיך" (כברמב"ם) ואח"כ להוסיף "וגומר")
 – כי זה שהביא הכתוב בשו"ע הוא – (בעיקר) מפני שהוא טעם ההלכה
 (כנ"ל), ובטעם ברכה זו תיבת "אלקיך" מיותרת (וגם) הפכית, ככפנים
 (משא"כ ברמב"ם שלא כתב (ובפרט כאן) טעם ההלכה (כנ"ל הערה 8)
 העתיק גם תיבה זו).
 (40) ברכות פ"ו, ג. ברכות מח, ב.
 (41) נוסף לזה שהוא ממין אחר דברכות שנמנו – ראה רמב"ם הל'
 ברכות פ"א ה"ד.
 (42) ברכות ס, ב. רמב"ם שם פ"י ה"ג. טושי"ע או"ח סרכ"ב ס"ג.
 סדר ברכת הנהנין פ"ב ה"י.
 (43) וראה לעיל הערה 10.

(34) סק"ח ס"ח, ר"ס קפז – מברכות מח, ב. תוספתא שם רפ"ו.
 (35) הל' ברכות רפ"ב.
 (36) להעיר מכס"מ שם (ה"ב, וכ"ה בב"י לטאו"ח סקצ"א)
 דלהרמב"ם הנך קראי אטמכתא בעלמא נינהו. אבל כוונתו רק בנוגע למנין
 הברכות (שאינו מה"ת), כי "מן התורה ה' די בברכה א' מעין שלש"
 (שו"ע אדה"ז סק"ח שם (ובקור"א). סקצ"א).
 (37) וצ"ע שהרמב"ם מביא גם תיבת "אלקיך" (ואולי מפני שהיא
 סיום הענין) – ויש לברר בכת"י וכו'. וראה לעיל הערה 7.
 (38) אבל ראה ב"השכמת הבוקר" שלשה פסוקים!
 וי"ל הטעם מפני שזוהו מעין פתיחה לכל ההנהגות והתפלות
 (הסידור). ויתרה מזו – חלק וחלק עקרי בהן.
 ועפ"י יובן ויומנתק זה שלא נקרא "הלכות השכמת הבוקר".

4 ולכן "כל הנהנה מן העולם הזה", ואפילו כאשר
 5 המאכל שייך לאדם אחר⁴⁵ ואף ללא יהודי, הרי זה "כאילו
 6 נהנה מן מקדשי שמים", ולכן יש לברך לפני כל הנאה.
 (משיחות כ"ד טבת ומוצש"ק וארא תשל"ט)

1 ב"לה' הארץ ומלואה" הכוונה היא לארץ ישראל⁴⁴,
 2 ובהמשך הפסוק נוסף, שגם "תבל", כל העולם, הוא "לה",
 3 ויותר מכך – גם "ויושבי בה" הם לה.

45) להעיר מהשקו"ט אם אורח קונה חלקו – ראה אנציקלופדי
 תלמודית ערך אורח (ע' שפז) וש"נ.

44) רש"י תהלים עה"פ (ע"פ מדרש תהלים עה"פ בתחלתו (והעיר
 זה ארצו (ארץ ישראל) .. לכך נאמר לה' הארץ ומלואה)).

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' א

11 עותנאי בקצה הגליל ואנטיפרס בקצה יהודה. ולפי המבואר
 12 בברייתא זו, צריך להיות הדין להיפך ממשנתינו, שאם התנה אם
 13 לא באתי מכאן ועד שלושים יום והיה הולך מיהודה לגליל, והגיע
 14 לאנטיפרס שהיא קצה יהודה, וחזר לא ביטל תנאו, שהרי עדיין
 15 לא הגיע לגליל. וכן להיפך אם היה הולך מגליל ליהודה והגיע
 16 לכפר עותנאי שהוא קצה הגליל וחזר, לא ביטל תנאו אלא עד
 17 שיגיע ליהודה. ומוסיפה הברייתא, אם הגיע ב'ימים – בין
 18 אנטיפרס לכפר עותנאי, מ'ילין אותו לחומרא – נהגים באשתו
 19 חומרי נשואה וחומרי גרושה, ודינה כמגורשת לענין זה שפטולה
 20 לינשא לכהן.

1 כמל תנאו. ואם אמר 'הרי זה גיטך כל זמן שאשתה ואעבור מ'כפר
 2 פ'נך שלשים יום', אף אם היה הולך וכא הולך וכא כנגד פניה, הואיל
 3 ולא נ'ת'ח ע'מה, נחשב כאילו קיים התנאי והרי זה ג'ט.

גמרא

4 בתחילה סברה הגמרא שכוונת המשנה שהתנה את גיטו בכך
 5 שילך לגליל ולא יחזור עד שלושים יום, וכשהלך עד אנטיפרס
 6 הרי יצא לגליל, וכיון שלא נשתהה בטל תנאו. מקשה על כך
 7 הגמרא, ל'מ'מרא ד'אנטיפרס כ'גליל ה'נה ק'ימא, ו'ימ'נהי – והלא
 8 שנינו בברייתא, אנטיפרס ביהודה היא, ואילו כ'פר ע'תנאי שמוזכר
 9 במשנה כתחילת יהודה, הריהו כ'גליל והיו סמוכים זה לזה, כפר
 10

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' ב

27 אבא, כך אמר רבי יוחנן, היתר אשה זו להינשא, רבי יהודה נ'שיא
 28 כ'נו של ר'בן כ'מליאל כ'ר רבי הוא זה שהודה כן, ולא הודו לו כ'ל
 29 ס'עתו – כל חבריו בבית תלמודו, ואמרי לה כ'ל ש'עתו – ויש
 30 אומרים כי לא הודו לו בכך כל ימי חייו.
 31 מבררת הגמרא: אמר ליה רבי אלעזר ל'הוא סבא – לאותו זקן
 32 שהיה עם רבי יהודה הנשיא בהיתר אשה זו. כ' ש'ריתוה – כאשר
 33 התרתם לאשה זו שמת בעלה קודם שנים עשר חודש להינשא,
 34 האם ל'אלתר ש'ריתוה – מיד כשמת הבעל אף קודם שמלאו שנים
 35 עשר חודש התרתם אותה, או שרק ל'אחר שנים ע'שר ח'ש ש'ריתוה.
 36 ומבארת הגמרא את הספק, הטעם לומר ש'אלתר ש'ריתוה, הוא
 37 משום ד'הא לא אתי – כיון שמת ודאי לא יבוא לעולם, ובכך
 38 התקיים התנאי. או ד'למא ל'אחר שנים ע'שר ח'ש ש'ריתוה – התרתם
 39 אותה, ד'הא רק אחר זמן זה אי'נים ליה תנאו. שואלת הגמרא:
 40 מדוע הסתפק כן רבי אלעזר רק על היתרו של רבי יהודה הנשיא,
 41 והלא תיב'ע ליה מ'תניין – יכול להסתפק בו אף על דברי המשנה,
 42 אם אמר 'הרי זה גיטך מ'עכשיו אם לא באתי מכאן ועד שנים ע'שר
 43 ח'ש' ו'מת כ'תוף שנים ע'שר ח'ש, שנינו ש'הרי זה ג'ט. ואף בזה יש
 44 לדון כאמור, האם כוונת המשנה ש'אלתר – מיד כשמת ה'ני ג'ט
 45 ד'הא לא אתי – שהרי לא יבוא, או ד'למא – שמת רק ל'אחר שנים
 46 ע'שר ח'ש חל הג'ט, ד'הא אי'נים ליה תנאי – שהרי רק אז נתקיים
 47 תנאו שעברו שנים עשר חודש ולא בא. מיישבת הגמרא, אין ה'בי
 48 נ'מי – אכן אף בדין משנתינו יש להסתפק ספק זה, ו'משום ד'הנה
 49 כ'הוא מ'עשה – משום שאותו סבא היה שם במנין שהתירו את
 50 האשה, לכך בירר אצלו איך נפסק ההיתר. הגמרא מבארת את
 51 האופן בו נחלקו משנתינו ורבותינו: אמר אב'י, ח'בל – הן משנתינו
 52 והן רבותינו מודים, ח'קא ד'אמר – כאשר אמר לאשתו בלילה 'הרי
 53 זה גיטך ל'ש'תנא ח'מה מ'ת'יקה'

1 היה שגם הכתיבה וגם הנתנה יהיו אחר שנים עשר חודש. אולם
 2 אם אמר לשלוחיו, כ'תבו ותנו ג'ט ל'אשתי אם לא באתי מכאן עד
 3 שנים ע'שר ח'ש, שבאופן זה הקדים ציווי 'כתבו ותנו' לפני אמירת
 4 'אם לא באתי, וכ'תבו השליחים כ'תוף שנים ע'שר ח'ש ו'נתנו ל'אחר
 5 שנים ע'שר ח'ש, אינו ג'ט. רבי יוסי אמר שבאופן כ'זה, הרי זה ג'ט.
 6 ויבואר בגמרא להלן החילוק שבין שני מקרים אלו. ואם כ'תבו
 7 את הג'ט ל'אחר שנים ע'שר ח'ש, ו'נתנו לה ל'אחר שנים ע'שר ח'ש,
 8 ו'מת הבעל, הדין כן. אם נתינת הג'ט היתה קודם ל'מ'תה, ה'רי זה ג'ט.
 9 ואם מ'תה כ'דמה ל'ג'ט, אינו ג'ט, שהרי אין ג'ט לאחר מ'תה. ואם אין
 10 ידוע אם קדמה נתינת הג'ט למ'תה הבעל או להיפך, זו היא ש'אמרו
 11 מ'גורשת ואינה מ'גורשת – הרי היא בספק, ו'נהגת חומרת גרושה
 12 וחומרת אשת איש.

גמרא

13 שנינו במשנה, שאם אמר לה 'הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד
 14 שנים עשר חודש', ולא אמר 'מעכשיו', הרי כוונתו לגרשה רק
 15 אחר שנים עשר חודש, וכיון שמת בתוך שנים עשר חודש, אינו
 16 ג'ט, משום שאין ג'ט לאחר מ'תה. מביאה הגמרא את דעת
 17 החולקים על כך, תנא בתוספתא, ש'רבותינו התירוה ל'ינשא לכל
 18 אדם משום שהג'ט כשר אף כשלא אמר מעכשיו. מבארת הגמרא
 19 מאן רבותינו שהתירו לינשא, אמר רב יהודה אמר שמואל, אלו
 20 הם כ'י ד'נא ד'שרו מ'שקא – בית דינו של רבי יהודה הנשיא שהתיר
 21 שמנן של עובדי כוכבים. והטעם שהתירוה להינשא, משום ש'כ'רי
 22 לה כ'רבי יוסי ד'אמר ו'מנו של ש'מ'ר מוכיח עליו שכוונתו לגרשה
 23 מהזמן הכתוב בג'ט, לכך אף שלא אמר 'מעכשיו' כיון שהזמן
 24 הכתוב בג'ט הוא תחילת השנים עשר חודש, אף אם מת תוך שנים
 25 עשר חודש הרי היא מגורשת. אמר רבי אבא כ'ריה ד'רבי תנאי כ'ר

ילקוט לוי יצחק על התורה

גן. יש לומר: יש³ ב' בחי' יציאת מצרים:

א', בעלמא דאתכסיא⁴ דלאה למעלה מהחזה, מהירידה למצרים האמורה בפרשת ויגש.

ב', בעלמא דאתגליא דרחל למטה מהחזה, מהירידה למצרים האמורה בפרשת שמות⁵.

וכ"ז יבואר בפנים.

(3) ראה בכ"ז תורה אור פרשת שמות נ, א ואילך, דהב' בחי' יציאת מצרים הם כנגד גאולת מצרים וגאולה העתידה, ע"ש. ועייג"כ מאמר ד"ה ואלה שמות ה'תשל"ג. ה'תשמ"ו. ועוד.

(4) פירושו: ראה אגרת התשובה פרק ד, דהד' אותיות דשם הוי' הם: אות י' חכמה (אמונה), אות ה' ראשונה הוא בינה (השכל והבנה), אות ו' ז"א (הששה מדות), אות ה' אחרונה מלכות (בחי' דיבור ומעשה). ע"ש.

ומבואר בחסידות* (עפ"י מש"כ בזהר חלק ג' – רעיא מהימנא – דף רמד, ב) דמש"כ "שם הגדולה לאה" נוט' "ה-גדולה", "ושם הקטנה רחל" נוט' "ה-קטנה", ו"לאה" ה-גדולה מרמז לבחי' בינה, ו"רחל" ה-קטנה מרמז לבחי' מלכות (דיבור). ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן טו. טז. יז.

וזהו שלאה בחי' "בינה" שהוא בראש, בחי' ש"למעלה" מהחזה, הנק' עלמא דאתכסיא שהוא בפנימיות ולא בהתגלות לחוץ, משא"כ רחל בחי' ה' תתאה – מלכות, בחי' דיבור, שהוא בגלוי, עלמא דאתגליא, בחי' ש"למטה" מהחזה. ראה הערות 6. 7. החילוק בין הים (עלמא דאתכסיא), והארץ (עלמא דאתגליא).

וראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד קצו, דלאה רומז על המצה האפיקומן, החלק הגדול – שהוא צפון "עלמא דאתכסיא", וחלק הפרוסה החלק הקטן – נגד רחל, ועיין שם בעמוד רל דחלק הקטן מרמז על הוויית אביו ורבא – נגלה דתורה בחי' גליא שבתורה, וחלק הגדול מרמז לפנימיות התורה דיתגלה לעתיד ע"ש.

(* ראה אור התורה פרשת בשלח עמוד תסה. בהעלותך ע' שצו. מובא לקמן סי' צו הערה 3.

(5) ראה תורת מנחם התועודיות ה'תנש"א חלק ב' עמוד 136 וז"ל: 'שם "ישראל" – הוא ע"ש (וישלה לב, כט) "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל", ויתירה מזה – "ישראל" אותיות "לי ראש"*

ומובן, שבדרגא ד"ישראל" אין נתינת מקום להירידה "מצרימה" – מדידה והגבלה, "מצרים" מלשון מיצר וגבול, ועאכו"כ מצב של גלות, "מצרים" כפשוטו ("כל המלכיות נקראו ע"ש מצרים ע"ש שהם מצריות כו" (ב"ר פט"ז, ד)) – כיון ש"שרית עם אלקים ועם אנשים (ועאכו"כ עם מצרים) ותוכל", ולא עוד אלא שנעשה בבחינת "לי ראש",

שמות יב, לז – והי' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים

פד

ביאור מאהז"ל (ברכות ט, ב) וינצלו את מצרים שעשאוה כמצולה שאין בה דגים וכמצודה שאין בה דגן – ב' בחי' ביציאת מצרים וכו'

וינצלו את מצרים אמר רב אמי' מלמד שעשאוה כמצולה שאין בה דגים, וריש לקיש אמר עשאוה כמצודה שאין בה דגן.

ברכות ט, ב.

כמצולה² שאין בה דגים, כמצודה שאין בה

(1) כך הוא הגירסא לפי כמה כתבי יד למימרא זו כאן בברכות, ובפסחים דף קיט, א. וראה דקדוקי סופרים שם.

(2) עפ"י הביאור בסיומן זה יבואר כמה שאלות:

(א) מאהז"ל (ברכות ט, ב) "וינצלו את מצרים א' אומר שעשאוה כמצולה שאין בה דגים, וא' אומר כמצודה שאין בה דגן", מהו חילוק הלשונית?

(ב) דיוק סדר הלשון במאהז"ל הנ"ל, דנקט תחלה "כמצולה שאין בה דגים", ואח"כ "כמצודה שאין בה דגן"? דגם זה מדוייק, (כך הגירסא בכמה מהכתבי יד למימרא זו בפסחים קיט, א. – ראה דק"ס שם).

(ג) עוד דיוק יבואר, דהמאן דאמר "שעשאוה כמצולה שאין בה דגים", הוא "רב אמי", והמ"ד "כמצודה שאין בה דגן" הוא "ריש לקיש", מהו הקשר שדוקא רב אמי דרש כך, וריש לקיש דרש כך?

(ד) למה כתוב בתורה פעמיים ירידת בני' למצרים, א' בפ' ויגש (מו, ח) "ואלה שמות בני' הבאים מצרימה יעקב ובניו", וא' בפ' שמות (א, א)

"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו"?

(ה) בפסוק "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו", כולל יעקב בכלל בני ישראל, והרי יעקב הוא ישראל עצמו כמ"ש (בראשית לב, כט) "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל", וא"כ איך נק' "בני ישראל"?

(ו) מהו הטעם שבהתחלת הפסוק נאמר "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", ובהמשך הפסוק עצמו נאמר "את יעקב" – יעקב דוקא?

(ז) מהו הטעם לשינוי לשון הכתובים – שבפרשת ויגש נאמר "הבאים מצרימה יעקב ובניו", ובפרשתנו שמות נאמר "הבאים מצרימה את יעקב"?

וזהו שאמר שא"כ אומר שעשאוה כמצולה שאין בה

הירידה "מצרימה" שייכת רק בדרגה שלמטה מ"ישראל" – בני ישראל (שהם) הבאים מצרימה, וכהמשך הכתוב ("הבאים מצרימה) את יעקב", מלשון עקב, ועד ש"ידו אוהות בעקב עשו" (תולדות כה, כו).

ובפרטיות יותר – יש חילוק בין פרשת ויגש, שבה נאמר "הבאים מצרימה יעקב ובניו", לפרשתנו, שבה נאמר "הבאים מצרימה את יעקב":

הירידה למצרים שבפרשת ויגש שאינה במצב של גלות** – שייכת גם ביעקב ("הבאים מצרימה יעקב ובניו"), משא"כ הירידה למצרים שבפ' שמות שהיא במצב של גלות – אינה שייכת ליעקב*** (כפשטות הענינים – ב"ר ופרש"י ר"פ ויחי – ששעבוד מצרים התחיל רק לאחר מיתת יעקב (ויסוף – שמו"ר פא, ד)), ורק בדרגה ד"את יעקב" הטפל ליעקב (ראה תו"ח ריש פ' שמות שם קח, ב), נעשית הירידה לגלות מצרים באופן ד"איש וביתו באו", ע"ש כל הביאור.

(* וראה בהנסמן במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ס"ע צה. (** ואדרבה: "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" – בגימטריא טוב, מבחר שנותיו, "כאילו כל ימיו חי בטובה" (תדבא"ר פ"ה).

*** דאף ש"יעקב" הוא מלשון "עקב" (ועד להירידה ד"ידו אוהות בעקב עשו"), הרי, בתחילתו יש יו"ד (יו"ד עקב), ר"ת דשם הוי', והיו"ד נעשה ראש התיבה ד"יעקב", שהוא העיקר וגובר על ה"עקב", שגם בה"עקב" יומשך הוי"ד דשם הוי'.

6) מבאר בזה חילוק הלשון, א) "כמצולה שאין בה דגים", ב) "כמצודה שאין בה דגן", והחילוק ביניהם, ד"דגים" שבים הם מכוסים – עלמא דאתכסיא (בחי' לאה), ו"דגן" הוא ביבשה בארץ – עלמא דאתגליא (בחי' רחל), והשני לטובתם הם כנגד הב' בחי' ביציאת מצרים, ולכן נקט מתחלה "כמצולה שאין בה דגים" כנגד לאה הגדולה, ואח"כ "כמצודה שאין בה דגן" כנגד רחל הקטנה.

וראה לקוטי תורה פרשת צו יד, ב וז"ל: ענין ים ויבשה למעלה הן בחי' עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא והוא עד"מ ים וארץ למטה, דכל מה שיש ביבשה יש בים, אלא שביבשה הם באתגליא משא"כ בהים הם באתכסיא לפי שהן מובלעין ומכוסים בתוך הים שמכסה עליהם (וע' בפ' בשלח בד"ה אז ישיר). וכמו כן למעלה, הנה בחי' מלכות דאצי' נק' ארץ ונק' ג"כ ים. והיינו כי הנה הארת והמשכת המלכות שנמשך ומתלבשת בבי"ע להחיות העולמות מאין ליש שהם בחי' עלמין דאתגליין שנראים דבר נפרד ויש בפני עצמו נק' בחי' זו ארץ...

והנה המל' היא מקבלת האור והשפע מאור א"ס ע"י המדות דאצי' וממנה דוקא נמשך אח"כ בבי"ע... ולכן נק' בחי' מלכות ים להיות כמו שהים מכסה ומעלים מה שבתוכו כמו"כ בחי' מלכות מעלמות ומכסה על בחי' מדות העליונים דאצי' (ועמ"ש מענין והים עליהם מלמעלה בפ' בלק ע"פ מי מנה עפר יעקב [לקו"ת בלק סח, א]), ולכן נק' בחי' זו דמלכות עלמא דאתכסיא. אמנם מה שמאיר ומתפשט ממנה לנבראים דבי"ע להיות עלמין דאתגליין הנה בחי' זו נק' ארץ, ע"ש.

דגים, וא' אומר שעשאוה כמצודה שאין בה דגן.⁸ כמו"ש ברשימה על מארז"ל ע"פ וינצלו את מצרים, עי"ש, ועיין ג"כ ברשימה ע"פ ויעשו בני" את הפסח במועדו ע"ש.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד ער

ידועה תורת הבעש"ט, שבכל דבר שנמצא ברשותו של ישראל ישנם ניצוצין קדושים השייכים לשרש נשמתו, ובה מבאר מה שהתורה חסה על ממונם של ישראל (אף שהוא רק ממונם), כי מכיון שהממון (וכן שארי דברים) הוא של ישראל, זה מורה (שהרי כל הענינים הם בהשגחה פרטית) שניצוצות אלו שייכים לשרש נשמתו, והברור דניצוצות אלו הוא חלק מעבודתו, וע"י שמבררים את הניצוצות ומזככים ומעלים אותם לשרשם הם מוסיפים עליו גם כן.

לקוטי שיחות חלק כ' עמוד 172. ספר המאמרים תרנ"ט [קה"ת ה'תשע"א] עמוד קנב, ובהנסמן שם הערה 48.

7) ראה תורת מנחם התועודיות חלק מו' ע' 331 (משיחת אחרון של פסח ה'תשכ"ו) וז"ל: "... ובהקדם ביאר כללות החילוק שבין יצי"מ לגאולה העתידה: גם יציאת מצרים היתה גאולה שלימה – שהרי ביצי"מ ביררו את כל ניצוצות הקדושה, כמו"ש "וינצלו את מצרים", "שעשאוה כמצודה שאין בה דגן". כמצולה שאין בה דגים", דקאי על הניצוצות של עלמא דאתגליא ("דגן") ושל עלמא דאתכסיא ("דגים"), כפי שפירש אאמור"ר ז"ל...". עיי"ש. וראה גם תו"מ התועודיות חנ"ז ע' 240 (משיחת כ"ף מנחם אב ה'תשכ"ט). לקמן הערה 8.

8) בדרך אפשר י"ל בסגנון שיטת הלימוד דבעל המחבר, דעפ"י הביאור (בהערה 6) דהלשון "שעשאוה כמצולה שאין בה דגים" הוא בחי' עלמא דאתכסיא – בינה, והלשון "שעשאוה כמצודה שאין בה דגן" הוא בחי' עלמא דאתגליא – מלכות, הנה עפ"י יומתק – ע"פ כתבי הרב המחבר – גם הבעל המימרא, דבגמרא שם "רב אמי אמר שעשאוה כמצולה שאין בה דגים (בינה), וריש לקיש אמר שעשאוה כמצודה שאין בה דגן (מלכות)".

והנה כתוב בלקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שלה וז"ל: "ורב אמי בחי' בינה כשמו אמי מלשון אָם", ע"ש. (וראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד ער"ב דיוק התיבה "אמי" באות יו"ד ולא אָם).

ובלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד כג וז"ל: וריש לקיש שמתחלה הי' ראש הגולנים (ב"מ פד, א), ואחר כך עלה לסטרא דקדושה ונעשה גדול מאד מאד שהי' חריף ומפולפל מאוד עוקר הרים דתהו, ע"ש – בירור עלמא דאתגליא. וד"ל.

דאתגליא (כמצודה שאין בה דגן), עי"ז נעשה עילוי גם בישראל, ע"ש.

תורת מנחם – ספר המאמרים באתי לגני חלק א' עמוד 708

דכמו"כ הי' בגלות מצרים, שע"י וינצלו את מצרים שעשאוה כמצולה שאין בה דגים וכמצודה שאין בה דגן, שביררו את הניצוצות השייכים לעלמא דאתכסיא (כמצולה שאין בה דגים), והניצוצות השייכים לעלמא

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' א

18 היחיד חייב משום מוציא מרשות הרבים לרשות היחיד, משום
 19 שקלוטה באויר הרי זה כמי שהונחה בקרקע, ופליגי רבנן עליה –
 20 ורבנן חולקים, הני מילי – אין דברי רבנן אמורים אלא לענין
 21 הוצאה בשבת, אבל הקא לענין קנין הגט, אין צריך שהגט ינוח
 22 בקרקע החצר, אלא משום אינמוי הוא והא מינמר – כל שבא הגט
 23 לרשותה המשתמרת וואף אויר בכלל הרי זו מגורשת.
 24 ענין נוסף שחלוק בו דין הגט מדיני שבת, והא דאמר רב חסדא, נעץ
 25 קנה פרשות היחיד ובראשו (בראש הקנה) מרסקל – סל, וזרק חפץ
 26 מרשות הרבים לרשות היחיד ונת החפץ על גבי הקנה, על גבי הקנה,
 27 אפילו היה הקנה גבוה מאה אמה, חייב משום מוציא מרשות
 28 הרבים לרשות היחיד, לפי שגם בגובה מאה אמה נחשב המקום
 29 כרשות היחיד כיון שפרשות היחיד עולה עד לרקיע. הני מילי – אין
 30 דין זה אמור אלא לענין שבת, אבל הקא לענין גט, אם היה קנה
 31 נעוץ ברשותה גבוה ממחיצות החצר, והניח על גביו את הגט אינה
 32 מגורשת, כיון דמשום אינמוי הוא, שמה שמועיל הנחת גט
 33 ברשותה אינו אלא במניח במקום המשתמר, והא במקום גבוה
 34 כזה, לא מינמר – אין הגט משתמר מזהו.

1 באויר חצר אינה מגורשת, שלא השאיל לה אלא את הגט, וכן
 2 בסיפא להיפך, ומוכח אם כן ממשנתנו דהך מקום מושלי אינשי
 3 הרי מקומות לא מושלי אינשי – שאין אדם משאיל אלא מקום
 4 אחד שבו ינוח לבסוף הגט ואינו משאיל שני מקומות.
 5 דוחה הגמרא, אמר ליה רמי בר חמא לרבא, מידי אייתי – וכי
 6 בדווקא צריך להעמיד שהרישא והסיפא עוסקים באותו אופן,
 7 דלמא הא פדאיתא והא פדאיתא – הרי אפשר שכל בבא במשנה
 8 מתפרשת באופן אחר, שהרישא עוסקת פגג דידיה – שלה והצד
 9 דידיה – שלו, ולפיכך אינה מגורשת אלא בהגיע הגט לאויר הגג,
 10 ואילו סיפא פגג דידיה – שלו והצד דידיה – שלה ולפיכך כשהגיע
 11 הגט לחצירה הרי זו מגורשת, אך אם שניהם שלו והשאילה מקום
 12 לקבלת גיטה, אפשר שאינו מקפיד ומשאיל לה כל מקום שבו ינוח
 13 הגט.
 14 אמר רבא, שלש מדות פגגין – בשלשה דברים חלוקים דיני גיטין
 15 מדיני שבת:
 16 הא דאמר רבי (שבת ד:) שהזורק חפץ מרשות הרבים לרשות
 17 הרבים ורשות היחיד באמצע, אף על פי שלא נח החפץ ברשות

המשך ביאור למס' גיטין ליום שבת קודש עמ' ב

27 לשני שלא כדון, ולכן תולד שנוולד מהשני פגג. אבל אם היו
 28 קשריו שלשה ועדיו שנים, דברי הכל – בין לבן ננס ובין לרבי עקיבא
 29 אין משלימין עליו עבד שהוא פסול לעדות, אלא רק קרוב. הרי
 30 בהדיא שאם היו רק שני עדים כשרים אי אפשר להשלים פסול
 31 כעד שלישי. הגמרא מביאה גירסא אחרת בדברי רבי זירא בשם
 32 רבה בר שאילתא: רב יוסף מתני – היה שונה בדבריהם, אם היו
 33 קשריו שלשה ועדיו שנים דברי הכל אין משלימין עליו אלא עד
 34 פגג, ולא גרס משלמים עליו עד קרוב. מקשה הגמרא, והתניא
 35 בברייתא לעיל בסמוך בהדיא שמשלימין עליו עד קרוב. מתרצת
 36 הגמרא, אמר רב פפא תני – תגרסו בברייתא שמשלימין עליו עד
 37 פגג. הגמרא מביאה דינים נוספים בענין השלמת עד קרוב: אמר
 38 רבי יוחנן, מה ששינוי שגט קרח אפשר להשלים עליו עד קרוב, לא
 39 הוכשרו להשלים בו אלא עד אחד קרוב בלבד, אבל הרי לא – אם
 40 חסרים בו חתימת שני עדים אין להשלים בשני קרובים אלא
 41 באחד קרוב ואחד כשר, וטעם הדבר, דלמא אתי לקוימי – שמא
 42 יבואו לקיים את הגט בפתי קרובים וחד פגג – בחתימת שני עדים
 43 קרובים ועד אחד כשר. וכגון, שבעתיד יצא ערעור שהגט מוזיק,
 44 והעדים החתומים לא יהיו לפנינו לברר אצלם, ויבואו לפני בית
 45 דין עדים שמכירים רק את חתימות שני הקרובים ועד אחד כשר
 46 ויקיימו את הגט על פיהם, ובית דין לא ידעו שהשנים קרובים,
 47 ויכשירו את הגט בטעות אף שיש כאן רק קיום חתימת עד כשר
 48 אחד. ומשום כך, אסור להשלים בגט קרח יותר מקרוב אחד,
 49 ותמיד כשיקיימו שלשה חתימות וכדינו גט מקושר שאינו כשר
 50 אלא בג' עדים יתקיים הגט על ידי שנים כשרים. הגמרא מוכיחה
 51 דין זה מהברייתא: אמר רב אשי, מתניתא נמי דיקא – גם בברייתא
 52 מדייק שלא משלמים יותר מקרוב אחד,

1 אהבה, גט קרם שהיו קשריו (תפירותיו) שבעה ועדיו ששה, שחסר
 2 בו חתימה אחת, או שהיו קשריו ששה ועדיו חמשה, או שהיו
 3 קשריו חמשה ועדיו ארבעה, או שהיו קשריו ארבעה ועדיו שלשה,
 4 עד פגג – בכל אופנים אלו נאמרה מחלוקת פן ננס ורבי עקיבא.
 5 אבל אם היו קשריו שלשה ועדיו שנים, בזה לדברי הכל וגם לפי בן
 6 ננס) אין משלימין עליו אלא קרוב, מפני שגט מקושר שלא חתמו בו
 7 שלשה עדים כשרים פסול הוא, ותקנו כן כדי שיתרח הכהן לחפש
 8 שלשה עדים כשרים פסול הוא, ותקנו כן תנוח דעתו ויתפייס. אמר
 9 ליה רבי יודא לרבה בר שאילתא, אם כן מדוע קרוב כשר להצטרף
 10 ולחתום כעד שלישי בגט מקושר, מפני – הרי כל שלשה במקושר
 11 פגגים כפשוט דמי תיקנו חכמים שיחתמו בגט מקושר שלשה
 12 עדים כשם שחתומים שני עדים בגט פשוט, ואם כן מה הם – בגט
 13 פשוט קרוב לא כשר, אף הקא נמי בגט מקושר קרוב לא יחיה כשר
 14 לעדות. אמר ליה רבה בר שאילתא, אף לדידי קשיא לי – גם לי
 15 הוקשה קושיא זו, ושאלתייה – ושאלתי זאת לרב המנונא ורב
 16 המנונא שאלה לרב אדא בר אהבה ואמר ליה – תירץ לו הנח לדין
 17 שלשה עדים במקושר ואל תקשה בן, מכיון דהחתימה השלישית
 18 לאו דאורייתא היא, רק מדרבנן, לכך הקילו בו שיוכל עד שלישי
 19 שהוא קרוב להתווסף, ובלבד שלא יהיה מפסולי עדות כגון גזל או
 20 עבד. הגמרא מביאה ברייתא כדברי רב אדא בר אהבה: תניא נמי
 21 הכי, ששינוי (ותוספת פ"ו ה"א), גט קרם שהיו קשריו (תפירות)
 22 שבעה ועדיו היו ששה, או שהיו קשריו ששה ועדיו חמשה, או שהיו
 23 קשריו חמשה ועדיו ארבעה, או שהיו קשריו ארבעה ועדיו שלשה,
 24 עד פגג – בכל אופנים אלו נאמרה מחלוקת פן ננס ורבי עקיבא אם
 25 הגט כשר כשהשלים עליו עבד, שגן ננס אמר כשר, ולכן תולד
 26 שנוולד מהשני פגג. ורבי עקיבא חולק ואומר שהגט פסול ונישאת

ילקוט גאולה ומשיח

תורה בלבם והיו למדים ולא היו משתכחים וכיון שבאו אצל משה ואמרו דבר אתה עמנו ונשמעה חזרו להיות למדים ומשתכחים עכ"ל. נראה מכאן שהשכחה באה משום דבר אתה עמנו וכו', ולכאורה זה סותר למאי דאמרינן בפ"ה דעירובין אר"א אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, דהא קודם שבירת הלוחות נמי כבר באה השכחה משום דבר אתה עמנו.

ונראה לתרץ דאיתא להא ואיתא להא שכתב העשרה מאמרות ח"ב מאמר חיקור דין פי"ו שכשאמרו ישראל למשה דבר אתה עמנו ונשמעה מאז כדי שלא ישכחה ניתנה התורה להכתב על לוחות האבן להסיר לב האבן עכ"ל. א"כ השכחה באה לעולם ע"י שאמרו למשה דבר אתה עמנו וכו', אלא שבאה להם תקנה ע"י הלוחות ואח"כ ששיבר משה אותם הלוחות נשארה השכחה בלי שום תקנה, ועיין עוד בפ' ואתחנן על ואתנה לך את לוחות האבן וכו', ולפי שבאה השכחה בעולם הוצרך להוסיף להם את התורה כדאי' במדרש ע"פ וארא והנה חטאתם לה' אלקיכם התחיל משה מצטער על ששיבר את הלוחות, א"ל הקב"ה אל תצטער, בראשונות לא היו אלא י' הדברות ובשניות אני נותן מקרא ומשנה עכ"ל.

והענין הוא שבלוחות היו מרומזים כל הנביאים והכתובים והמשנה והגמרא והיתה התורה כתובה בלב כל א' וא', וזהו מ"ש בירמי' נתתי תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה ולא היו צריכים ללמוד התורה כי כלם היו כאברהם שנעשו לו ב' כליותיו כשני רבנים והיו נובעות חכמה, ודי הי' להם החמשה חומשי תורה כדי לידע הדינים והמצוות ולא היו משתכחים והיו מבינים כל הרמזים שבלוחות. אבל לאחר שחטאו נעלמו מהם מעיינות החכמה ועוד נשתברו הלוחות שגרם להם השכחה.

ומש"ה התחיל משה מצטער דלמא לא יגלה עוד הקב"ה לישראל כל תעלומות החכמה שהיו בלוחות הראשונות, ואף אם יגלה להם דלמא ח"ו תהי' משתכחת מהם הואיל שבאה השכחה בעולם, וא"ל הקב"ה אל תצטער שאני נותן להם מקרא ומשנה, דהיינו כל התורה שהיתה רמוזה בלוחות הראשונות ואף שתהי' נשכחת מהם מ"מ יוכלו לחזור וללמדה ובהכי נתקיים בידם ולא הי' להם הפסד אחר רק הטורח שיצטרכו לעשות לחזור וללמדה וגם על טורח זה יקבלו שכר ועיין לעיל בפ' כי תשא באורך ע"ז.

רע שמשון ריש שיר השירים

ט, י – ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלקים

א. הלוחות ארכן ששה טפחים וכו' משה תופס בטפחיים (כנגד השגת משה לבדו), "והקב"ה תופס בטפחיים" – כנגד שער הנו"ן שעתיד להודיע לבנ"א לע"ל, "וטפחיים חלק" (כנגד מה שהשיגו כל ישראל)

רבי שמואל בר נחמני אמר הלוחות היו ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים והי' משה תופס בטפחיים והקב"ה בטפחיים ריוח באמצע וכיון שעשו ישראל אותו מעשה בקש הקב"ה לחטפן מידו של משה וגברה ידו של משה וחטפן ממנו הוא שהקב"ה משבחו בסוף (דברים לד) ולכל היד החזקה. יהא שלמא על ידא דגברה על ימינא.

ירושלמי שקלים פ"ו ל"ב

ר"ש בר נחמני אומר הלוחות היו ארכן ו' טפחים ורחבן ו' טפחים כו'. נוכל לומר שידוע שנו"ן שערי בינה נבראו בעולם, והמה חלוקים לשלשה חלקים, חלק אחד דהיינו שער הנו"ן הוא בלתי נודע ונישג לבני אדם אפילו למרע"ה כי הוא בלתי תכליתית ועתיד להודיע לבני אדם לעוה"ב לכן היא לה' לבדו, חלק ב' היינו מה שהשיג מרע"ה עצמו ולא הודיע לישראל מפני כי נגדה היא ג"כ חכמה בלתי מוגבלת ע"כ לא הודיע להם, חלק ג' היינו מה שהשיגו כל ישראל איש לפי ערכו.

והנה ידוע שהלוחות הם כלל התורה כולה, לכן כדי שלא נטעה לומר שאינו רק כללי התורה שהשיגו ישראל אבל לא כללו כל ג' חלקי החכמה בין שער הנו"ן שהוא לה' לבדו ובין חלק של השגת משה, לכן בא ר"ש להודיענו בדרך משל ומליצה שהם כלולים מכל ג' חלקי החכמה ומחלק הלוחות לג' חלקים וקאמר שב' טפחים הי' תופס משה (היינו נגד חלק החכמה שהשיג יותר מכולם), וב' טפחים הי' תופס הקב"ה (היינו נגד החלק שמושיג הקב"ה לבדו), וטפחיים ריוח (היינו חלק שהשיגו בו כל ישראל), ואחר מעשה העגל שנתמעטה מעלת מרע"ה כמש"כ לך רד וגו' זהו שרמז שביקש הקב"ה לחטוף מידי משה הב' טפחים שבידו של מרע"ה כדי שישכח החכמה ומסיים וגברה ידו של משה בתפלתו ונשארו בידו (גליון ע"י).

חידושי גאונים לירושלמי שקלים – מובא בעין יעקב

ב. מדרש רבה ע"פ ישקני מנשיקות פיהו א"ר יודא בשעה ששמעו ישראל אנכי ה' אלקיך נתקע תלמוד

חומש יומי

פרשת עקב

~ יום ראשון י"ב מנחם-אב ~

יב ויהי חלף די תקבלון ית דינא האליו
ותטרון ומעברון יתהוין ויטר יי אלהו לך
ית קומא וית חסדא די קיים לאברהם:

ז (יב) וְהָיָה | עֲקֵב תִּשְׁמְעוֹן אֶת הַמְּשֻׁפְטִים הָאֵלֶּה
וְשִׁמְרֹתֶם וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַרְתֶּם יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְךָ
אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֹסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם:

כ"ז וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוֹן • אם המצות הקלות, שאדם דש בעקביו, תשמעון. ושמר ה' וגו' • ישמר
לך הבטחתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

מעלת העקב על הראש

ועל-פי-זה יש לפרש את הפסוק 'והיה עקב תשמעון את
המשפטים'. דנרמז בזה, שאפילו מצות שיש עליהן
טעם, מצוה האדם לקימן מצד קבלת על מלכות שמים
ולא רק מצד הטעם לבר.
כי אם יסמך האדם רק על שכלו, מי יודע אם סוף סוף
גם מצות אלו יקיים. וכדי להיות בטוח שכל מצב יקיים
את המצות, הרי זה רק אם יקיים אותם בבחינת "עקב"
— בקבלת על.
(על-פי לקוטי שיחות חלק ל"ד עמוד 254 – מתוך 'לקראת שבת')

והיה | עקב תשמעון את המשפטים (ז, יב)
ידוע שיש ג' סוגים במצות, עדות חקים ומשפטים.
ו'משפטים' הם המצות שיש להם טעם, ושכל האדם
מבינם ומשיגם.
והנה מבאר בספרי חסידות, שעקבו של אדם מורה על
ענין קבלת על, שהרי העקב אינו מרגיש או מבין מאומה,
ועושה ככל אשר יורהו הלב או הראש, גם אם יצטוו
להקניט למים רותחים, אף שיפנה על-ידי-זה, כנראה
במוחש.

יג ויירחמנו ויברכנו ויסגנו ויברך וילדא
דמיעו ואבא דארעו עבונך וחקרך ומשחך
בקרי תוריק ועדרי ענף על ארעא די קיים
לאברהם למתן לך:

יג) וַיִּרְחַמְנוּ וַיְבָרְכֵנוּ וַיִּסְגְּנוּ וַיְבָרְכֵנוּ וַיְלֵדָא
דְּמִיעָא וְאַבָּא דְּאַרְעָא עֲבֻנְךָ וְחֻקְךָ וּמִשְׁחָךָ
בְּקָרִי תוֹרִיק וְעַדְרֵי עֵנָף עַל אַרְעָא דִּי קַיִים
וְעֲשִׂיתֶם עָלַי אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם
לְתֵת לְךָ:

קרינים", לשון חזק. ואונקלוס תרגם: 'ועדרי ענף'.
(חולין פד) ורבותינו אמרו: למה נקרא שמם
"עשירות"? שמעשרות את בעליהן.

כ"ז וְעֲשִׂיתֶם עָלַי אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם
לְתֵת לְךָ • ולדי ברך, שהנזקה משגרת
ממעיה. ועשירות צאנה • מנחם פרש (תהלים כב)
'אבירי בשן', מבחר הצאן, כמו (בראשית יד) "עשירות"

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) עקב. כמו לעולם עקב שחר
באתרונה וטעם הפסוק הראשון שומר
הברית ששמר ברית אברהם ואתם
אם תהיו מאוהביו לשמור עוד הברית
ואם היית מאוהביו ואתה וברך
והרבה זה פירוש הברית והחסד:
תורה יג
יג) פרי בטנה. הבנים ובטן רמז:

(יד) בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר וְעַקְרָה וּבְבִתְּמֶיךָ:

כ"ט • עקר • שאינו מוליד.

טו וְנִעַדִי יְיָ מִנֶּהָ כֹּל מְרַעֵין וְכֹל מִכְתָּשֵׁי מִצְרַיִם בִּישׂאָה דִּי יִדְעַת לֹא יִשׁוּנְנִין בָּךְ וְיִתְנַנְּנִין בְּכֹל סְנַאָךְ:

(טו) וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל־חֲלֵי וְכָל־מְדוּיֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יִדְעַת לֹא יִשְׁימֶם בְּךָ וּנְתַתֶּם בְּכָל־שְׁנָאוֹךְ:

טז וְתִגְמַר יְיָ כֹּל עֲמֻמַּיָּה דִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ זָהָב לָךְ לֹא תַחֲוִס עֵינְךָ עֲלֵיהוֹן וְלֹא תִפְלַח יְיָ טַעֲוִתְהוֹן אַרְי לְתַקְלָא הוּא לָךְ:

(טז) וְאִכְלַתְּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא־תַחֲוִס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹל אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ם

יז דִּילְמָא תִימַר בְּלִבְךָ סְגִיִּיאִין עֲמֻמַּיָּה הָאֵלִין מְנִי אֶבְדִּין אֲפּוּל לְתַרְכוּתְהוֹן:

(יז) כִּי תֹאמַר בְּלִבְבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוֹכֵל לְהוֹרִישָׁם:

יח וְתִפְכֵן לְפָרְשׁוֹ בְּאֶחָד מִשְׂאָר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל 'כִּי', שְׁיִפֵּל עָלָיו שׁוֹב "לֹא תִירָא מֵהֶם".

כ"ט • כי תאמר בלבבך • על פרוךך, לשון דלמא הוא: ששא תאמר בלבבך, מפני שהם רבים לא אוכל להורישם, אל תאמר בן, "לא תירא מהם".

יח לֹא תִדְחַל מִנְהוֹן מְדַפֵּר תְּדַפֵּר יְיָ דִּי עֲבַד יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה וּלְכָל מִצְרַיִם:

(יח) לֹא תִירָא מֵהֶם זָכַר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה וּלְכָל־מִצְרַיִם:

יט נִסִּין רַבְרַבִּין דִּי תִזְאָה עֵינְךָ וְאִתְּמַיָּה וּמוֹפְתִיָּה וּיְדָא תִקְפִּתָּה וּדְרַעָא מְרַמְמָא דִּי אִפְקִיָּה יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּן יַעֲבֹד יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְכָל עֲמֻמַּיָּה דִּי אֶת דְּחַל מִקְדָּמֵיהוֹן:

(יט) הַמִּפְתֵּי הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהַאֲתֵת וְהַמִּפְתִּים וְהִידֵּי הַחֲזָקָה וְהַזְרַע הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּנִי־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אֵתָהּ יִרְא מִפְּנֵיהֶם:

הַמִּפְלְאוֹת. וְהִידֵּי הַחֲזָקָה • זֶה הַדְּבָר. וְהַזְרַע הַנְּטוּיָה • זֶה הַחֶרֶב שֶׁל מֶכֶת בְּכוֹרוֹת.

כ"ט • המפת • נסיונות. והאתת • כגון: (שמות ד) "ויקחי לנחש", "והיו לדם בכיבשת". והמפתים • המכות

כא וְגַם אֶת־הַצְרָעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנְּשֹׂאִיִּים וְהַנְּסֻתָּיִם מִפְּנֶיךָ:

(כ) וְגַם אֶת־הַצְרָעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנְּשֹׂאִיִּים וְהַנְּסֻתָּיִם מִפְּנֶיךָ:

כא וְגַם אֶת־הַצְרָעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנְּשֹׂאִיִּים וְהַנְּסֻתָּיִם מִפְּנֶיךָ:

יְהִי בְּךָ עֶקֶר שְׂאִין וְרַעוּ מוֹלִיד וְכֵן בְּבִקְמֶתְךָ כִּי עוֹד תִּהְיֶה בְּרִיא מִכָּל מִין חוֹלֵי יָדוּעַ לְהִיּוֹת כְּמִנְהַג הָעוֹלָם וְכָל מְדוּיָה שֶׁהִיוּ חוּץ מִמִּנְהַג: תוֹרַה יִד (טז) וְאִכְלַתְּ. מִצְוָה הוּא לְכַלּוֹתָם

הִיָּה בְּסִפְרָד וְהוֹצִיא טַעַם לְמַה קָרָאוּ הָעִבְרִיִּים הַבְּקָר בְּשֵׁם אֱלֹף וְהוֹצִיא בְּעִשְׂתָּרוֹת וְכֵן הִיָּה מִפְּרֵשׁ הַבְּעָלִים וְעִשְׂתָּרוֹת בְּעַל הַפָּזֵל הַצּוֹמֵחַ וְהַעֲשִׂירִי עוֹד לֹא דִי שִׁבְרָךְ פְּרִי בְּטָנְךָ כִּי לֹא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שיעור יומי ליום ראשון י"ב מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - ח - פרשת עקב
 כ"ט • הצרעה • (סוטה לו) מִיַּן שָׂרָץ הָעוֹף שֶׁהִיְתָה זוֹרֶקֶת בֵּהֶם מְרָה וּמִסְרֶסֶתָן, וּמִסְמָאָה אֶת עֵינֵיהֶם בְּכָל מְקוֹם שֶׁהָיוּ נֹסְתִים שָׁם.

(כ"א) לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא:

(כ"ב) וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֶיךָ מֵעַט מֵעַט לֹא תוֹכַל פְּלַתָּם מֵהָר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:

כ"ט • פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה • והלא אם עוֹשִׂין רְצוֹנֵוֹ שֶׁל מְקוֹם אֵין מִתְרַאֲוִין מִן הַחַיָּה, שְׁנַאֲמַר (איוב ה'): "וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הַשְּׁלֵמָה־לָּךְ? אֵלֶּא גְלוּי הִנֵּה לְפָנָיו שְׁעֵתִידִין לַחֲטָא.

(כ"ג) וּנְתַנֶּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה גְדוֹלָה עַד הַשְּׂמֹדִים:

כ"ט • וְהָמָם • נְקוּד קִמֵּץ בְּלוּ, לְפִי שְׂאִין מ"ם אַחֲרוֹנָה מִן הַיִּסוּד, וְהָרִי הוּא כְּמוֹ: וְהֵם אוֹתָם, אֲבָל (ישעיה כח) "וְהָמָם גִּלְגַּל עֲגָלָתוֹ", בְּלוּ יִסוּד, לְפִיכָךְ חֲצִיֹו קִמֵּץ וְחֲצִיֹו פִּתַח, כְּשֶׁאֵר פֶּעַל שֶׁל שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת.

(כ"ד) וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ וְהִאֲבִדְתָּ אֶת־שִׁמְם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְיַצַּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשְּׂמֹדֶךְ אֹתָם:

(כ"ה) פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בְּאֵשׁ לֹא־תִחְמוֹד בְּסָף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחַתָּ לָךְ פֶּן תִּוְקַשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא:

(כ"ו) וְלֹא־תִבְיֵא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתְךָ וְהִיְתָּ חֶרֶם כְּמָהוּ שֶׁקָּץ | תִּשְׁקָצוּן וְתַעֲב | תִּתְעַבְנוּ כִּי־חֶרֶם הוּא: פ

ח (א) כָּל־הַמְצוּהָ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצוֹנֶךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבֵאתֶם יוֹרְשֵׁתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ
 (כ"א) לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם. רק תַעֲרֹץ מִמָּשָׁם שֶׁהוּא אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא. אָמַר הַגָּאוֹן כִּי פֶן תִּרְבֶּה עָלֶיךָ סִי' לְזַמֵּן שְׁיִנְצָחוּם וְאֵין צוֹרֵךְ וּכְבֹר פִּירְשֵׁתִיו: תורה כ"ב
 (כ"ד) הַשְּׂמֹדֶךְ. שֵׁם הַפֶּעַל וְאֵם הוּא בְּחִירָה יִתְכַן הֵיטָב כְּמָוֶהוּ הַשְּׂאִיר לוֹ שְׂרִיד וְהַעֲד אוֹתָם שֶׁהוּא הַפְּעוּל. כְּסָף וְזָהָב שֶׁעֲלֵיהֶם אוֹ מוֹזֵן תִּקַּח לְעַזְבֶּם: תורה כ"ה
 (כ"ה) תִּוְקַשׁ. הַיְי"ו תַּחַת יו"ד יִקְשֵׁתִי לָךְ: תורה כ"ו
 (א) כָּל הַמְצוּהָ. הַטַּעַם אֵם רְצִיתָם לְשִׁמּוֹר הַמְצוּת לְמַעַן תִּחְיוּ וְזָכְרוּ אֶת הַדְּרָךְ: תורה ב

קברו בשכם", והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם? אלא לפי שלא הספיק לגומרה וגמורה ישראל, נקראת על שםם.

כ"י « פל-המצוה • כפשוטו. ומדרש אגדה (תנחומא): אם התחלת במצוה, גמר אותה, שאינה נקראת המצוה אלא על שם הגומרה, שנאמר (יהושע כד): "ואת-עצמות יוסף אשר-העלו בני-ישראל ממצרים"

בומדבר ית כל ארמא די דברך יי אלקיך דנן ארבעין שנין במדברא בדיל לענייתך לנסייתך למדע ית די בלבך התטר פקודוהי אם לא:

(ב) וזכרת את-פל-הדרך אשר הולכת יהוה אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את-אשר בלבבך התשמר מצותיו אם-לא:

כ"י « התשמר מצותיו • שלא תנסהו ולא תהרהר אחריו.

גוענך וירעבך ויאכלך את-המן אשר לא-ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא על-הלחם לבדו יחיה האדם כי על-פל-מוצא פרי-יהוה יחיה האדם:

(ג) ויענך וירעבך ויאכלך את-המן אשר לא-ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא על-הלחם לבדו יחיה האדם כי על-פל-מוצא פרי-יהוה יחיה האדם:

~ נקודות משיחות קודש ~

מגבל אוכל מאכל זה, הוא מקבל טעם מגבל בלבד, ואינו מקבל בלי-גבול טעמים; לכן מעוררת בו אכילה זו רעב, כי הוא נמשך אל הבלי גבול, שלא נתן כלל לתפיסה. ואף בתורה, שקרית לחם, כף: כל השגה בתורה, שאין לה חקר, מעוררת רעבון וצמאון להשיג יותר ויותר.

ויענך וירעבך ויאכלך את המן (ח, ג) יש להבין, כי צד עורר המן רעבון? ויש לבאר, דהנה לחם מן הארץ הוא מגבל, כמו כל דבר שבעולם (הוא מזון, לא דבר אחר; ויש לו טעם אחד בלבד). ולכן הוא מתקבל ונקלט באדם ומשביע אותו. אף המן היה לחם מן השמים, מאכל אלקי, וכשם שהקב"ה הוא אין סוף, אף המן היה מאכל בלתי מגבל, הכולל כל הטעמים שבעולם. כאשר אדם

(לקוטי שיחות ד עמ' 1099)

ד פסותך לא אבליאת מנה ומסנך לא יחפו דנן ארבעין שנין:

(ד) שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה:

פלבוש הזה של חמט, שגדל עמו. לא בצקה. לא נפחה בפצק, כדרך הולכי יחף, שרגליהם נפוחות.

כ"י « שמלתך לא בלתה • ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים אותם כמין בלים מגהצים, ואף קטניהם, כמו שהיו גדלים, היה גדל לבושן עמקם,

אכן עורא על התרה - מהורות כלום, אברטובין

(ד) שמלתך. יש אומרי' דרך אות ואחרים אומרים כי הוציאו מלבושים רבים ממצרים ויתכן שאין בתולדת המן להוליד זעה: לא בצקה. מגזרת ויאפו את הפצק כי מנהג רגל האורח שהלך רגלי דרך רב שינפחו רגליו ויתכן שנתן להם השם פח או הולכים אט: תורה

הפעל: הלחם. שאדם תדיר בו: מוצא פי ה'. כמו מה שגזר כמו הדבר יצא מפי המלך והטעם כי על הלחם לבדו לא יחיה האדם רק הפח או עם הפח הבא מהעליונים במצות השם וזה פי מוצא פי ה' והעד שלא אכלתם לחם וחייתם: תורה ד

(ב) למען ענותך לנסותך לדעת. פירשתי: תורה ג (ג) ויענך. בדרך: וירעיבך. קודם בא המן או בפון בעצמו בעבור שהיה קל על לבם וזה לא יתכן ויתכן מתאוות אחרות: ידעון. בנו"ן וכן צקון לחש גם ויחננו בעבר ארנון: הודיעך. שם

ה וַתֵּדַע עִם לִבָּהּ אֲרִי כָמָא דִּי מְאַלְף גְּבֵרָא
יַת בְּרַהּ יְיָ אֱלֹהֵהּ מְאַלְף לָהּ :

(ה) וַיֵּדַעַת עִם-לִבְבָהּ כִּי כַּאֲשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ
יְהוָה אֱלֹהֵיךָ מִיִּסְרֶךָ :

ו וַתִּשֶׂר יַת פְּקוּדֵיָא דִּי אֱלֹהֵהּ לְמַהֵךְ בְּאַרְסֵן
דְּמַקְנֵן קְדָמוּהֵי וּלְמַדְחַל יַתָּה :

(ו) וַשְׁמֵרְתָּ אֶת-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכֵי
וּלְיִרְאָה אֹתוֹ :

ז אַרִי יְיָ אֱלֹהֵהּ מְעַלְף לְאַרְעָא טַבְתָּא אַרְעָא
נְגֵדָא נְחָלִין דְּמִיָּין מְבוּעֵי עֵינָן וַתְּהוּמִין
נְפִקִין בְּבַקְעֹן וּבְטוּרִין :

(ז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל-אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ
נַחְלֵי מַיִם עֵינַת וַתְּהַלֵּמַת יִצְאִים בְּבַקְעָה וּבְחָר :

ח אַרְעָא חֲטִין וְסַעֲרִין וְגוֹפְנִין וַתְּאַנִּין
וְרַמּוֹנִין אַרְעָא דְּזִימְתָּה עֲבָדִין מְשַׁחָא וְהִיא
עֲבָדָא דְּבָשׁ :

(ח) אֶרֶץ חֲטָה וְשַׁעֲרָה וְגִפְן וַתְּאַנֶּה וְרַמּוֹן אֶרֶץ-זֵית
שֶׁמֶן וְדִבְשׁ :

כ"ט • זֵית שֶׁמֶן • זֵיתִים הַעוֹשִׂים שֶׁמֶן .

ט אַרְעָא דִּי לֹא בְּעֲצוּרִין תִּיכּוּל בַּהּ לְחִמָּא
לֹא תַחֲסֵר כָּל מַדְעָם בַּהּ אַרְעָא דִּי אֲבַנְהָא
פְּרֻזְלָא וּמְטוּרְהָא תַּפְסוּל נְחָשָׂא :

(ט) אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְפַּנַּת תֹּאכַל-בָּהּ לֶחֶם לֹא-
תַחֲסֵר כֹּל בַּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבַנְיָה בְּרֹזֶל וּמַהֲרִיחַ
תַּחֲצַב נְחָשֶׁת :

י וַתִּיכּוּל וַתִּשְׁבַּע וַתִּכְרַף יַת יְיָ אֱלֹהֵהּ עַל
אַרְעָא טַבְתָּא דִּיהִב לָהּ :

(י) וַאֲכַלְתָּ וְשִׁבַּעְתָּ וּבְרַכַּתְתָּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל-
הָאֶרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן-לָךְ :

~ יום שני י"ג מנחם-אב ~

יא אַסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תַתְּנָשִׁי יַת דִּחְלַתָּא דִּי
אֱלֹהֵךְ בְּדִיל דְּלֹא לְמַשֵּׁר פְּקוּדוּהֵי וְדִינּוּהֵי
וּקְדָמוּהֵי דִּי אָנָּא מְפַקְדֵךְ יוּמָא דִּין :

(יא) הַשְּׁמֹר לָךְ פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבַלְתִּי
שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וַחֲקֵתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
הַיּוֹם :

~ נקודות משיחות קודש ~

חֲמֵר אֶסוּר גְּאֹה

מְקוּם אַחְרֵי שֶׁהַתּוֹנֵן שֶׁפְּסוּקִים אֵלּוּ הֵם "יְסוּד גְּדוּל",
מְנַה בְּמִנְיַן הַלְּאוּיִן "אֲזַחְרָה שְׁלֹא יִתְגָּאוּ בְּגֵי יִשְׂרָאֵל".
וּכְבָר הַקָּשׁוּ מְדוּעַ לֹא מְנַה הַרְמַב"ם אֶת עֵנְיַן הַגְּאֹה
בְּחֻשְׁבוֹן הַלְּאוּיִן.

הַשְּׁמֹר לָךְ פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גּוֹ', וְרַם לְבָבְךָ
וְשִׁכַּחְתָּ גּוֹ' (ח, יא"ד)
אֵימָא בְּסִפְרֵי מִצְוֹת גְּדוּל' (מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה סד) שְׁאַף
שֶׁהַרְמַב"ם לֹא מְנַה עֵנְיַן זֶה בֵּין חֻשְׁבוֹן הַלְּאוּיִן, מְכַל-

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

(ה) וַיֵּדַעַת עִם לִבְבָהּ. שִׂדַע בְּאִמּוּנַת
לְבוּ שְׁהוּא הַעִיקָר וּבַעֲבוּר שְׁתַּשְׁמַע
אֶל הַאֲלוֹת הַמְּנַסֵּר אוֹתָךְ וְאִם הַרְעִיבְךָ
וְדִבְשׁ. פִּירֻשְׁתּוֹ: תוֹרָה ט
(ט) בְּמִסְפַּנּוֹת. בְּדִלּוֹת וְעֵנְיֹת וְכֵן יֵלֵךְ
מִסְפֵּן וְחִכּוּם: תוֹרָה י
(ח) אֶרֶץ חֲטָה. הַזְכִּיר הַמּוֹלִידִים הַהֵם.

יג' לומר בנה על דרך הסיסודות:

מצינו בנוגע לרב העברות, שאפילו אם עברו עליהם בני ישראל, עדין שוכן הקב"ה אתם, וכמו שכתוב (ויקרא טז, טז) "השוכן אתם בתוך טמאתם". אף שונה הוא אסור הגאונה, שאמרו חכמינו ו"ל (סוטה ה, א) "כל אדם שיש בו גסות הרוח, אומר הקב"ה: אין אני והוא יכולים לדור בעולם". והנה, שקמור אסור גאונה יותר מכל העברות. דבשאר עברות, עדין נשאר לאדם קשר עם הקב"ה. מה שאין כן בגאונה אי אפשר שיהיה לאדם קשר לאלקות, כי

כשמתגאה הרי זה מורה שהוא מתרחק ומנגד לגמרי להקב"ה, ורחמנא ליצולן.

ועל-פי-זה יש לומר שהטעם שלא מנה הרמב"ם את עגון הגאונה כלאו בפני-עצמו הוא, כי סבירא-ליה שפבר נקלל עון זה באסור עבודה-זרה. דכמו שהעובד עבודה-זרה הוא מנגד גמור להקב"ה, כן הוא בגאונה, שמונה על רחוק גמור רחמנא ליצולן.

(על-פי 'תורת מנחם - התועדויות' חלק ט עמוד 116 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(יב) פֶּן-תֵּאכַל וְשִׁבַּעַת וּבַתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וַיִּשְׁבַּת:

יב דילמא תיכול ותשבוע ובתיין שפירין תבני ותיתב:

(יג) וּבִקְרָךְ וְצִאנְךָ יִרְבִּין וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה-לְךָ וְכָל אֲשֶׁר-לְךָ יִרְבֶּה:

יג ותורך וענך יסגון וכספא וזהבא יסגא לך וכל די לך יסגא:

(יד) וְרָם לְבַבְךָ וְשִׁכַחְתָּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

יד וירים לבך ותנשי ית דחלתא דיי אלקך די אפקך מארעא דמצרים מבית עבדומא:

(טו) הַמוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר | הַגִּדְל וְהַנּוֹרָא נַחֲשׁ | שָׂרָךְ וְעַקְרָב וְצִמְאוֹן אֲשֶׁר אֵין-מָיִם הַמוֹצִיא לְךָ מֵיָם מִצּוֹר הַחֲלָמִישׁ:

טו דדברך במדברא רבא ודחילא אטר חיון קלן ועקרביין ובית צחונא אטר די לית מיא דאפק לך מיא מטגרא תקיפא:

(טז) הַמֵּאֲבִלְךָ מִן בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר לֹא-יִדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עֲגֹתְךָ וּלְמַעַן נִסְתָּךְ לְהִיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתְךָ:

טז דאובלך מנא במדברא די לא ידעון אבתיך בדיל לעגיותך ודדיל לנפיותך לאוטבא לך בסופך:

(יז) וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ כַּחַי וְעוֹצֵם יָדַי עָשָׂה לִי אֶת-הַחַיִּל הַזֶּה:

יז ומימר בלבך כחילי ותקף ידי קנו לי ית נכסא האלין:

(יח) וְזָכַרְתָּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הֵנִיחָ לְךָ כַּח לַעֲשׂוֹת חַיִּל לְמַעַן הָקִים אֶת-בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם בְּיוֹם הַזֶּה: פ

יח ותדבר ית יי אלקך ארי הוא קב לך עצה למקני נכסין בדיל לקומא ית קנמה די קיים לאבתיך פיומא הדין:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(יג) ירביין. היי"ד פחת ה"א ואין זה דעת רבי משה הפהן הספרדי: תורה יד (יד) ורם לבבך. ותשפח כי עבד היית בשפלות לב ותשפח הענוי והרעב והצמא שהיה לך במדבר ואף על פי כן השם כלכל אותך: תורה טו (טו) במדבר. מושף עצמו ואחר עמו וכן הוא במדבר הגדול. שהוא ארוך ורחב: והנורא. שהוא מדבר שרף: החלמיש. הצור התקיף: תורה טו (יז) החיל הזה. הממון וכן ועזבו

יט ויהי אם מנשאה תנשי ית דחלתא דיי
אלהך ותהך פתר טעות עממיא ותפלהגון
ותסגוד להון אסהדית פכוז יומא דין ארי
מיבד תיבדון:

כ כפעממיא די יי מאביד מקדמיכון פן
תיבדון חלף דלא קבלתון פמימרא דיי
אלהכון:

א שמע ישראל את עבר יומא דין ית ירדנא
למעל למירת עממין ברכבין ותקיפין מנה
קרוין ברכבן וקריבן עד צית שממיא:

ב עם רב ותקיף בני גבריא די את ידעת ואת
שמעת מן יפול למיקם קדם בני גבריא:

ג ותדע יומא דין ארי יי אלהך הוא יעבר
קדמך מימרה אשא אכלא הוא ישצנון
והוא יתרכנון קדמך ותתרכנון ותובדנון
כפריע פמא די מליל יי לך:

(יט) והיה אם שפח תשפח את־יהוה אלהיך
והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחית
להם העדתי בכם היום כי אבד תאבדון:

(כ) פגזים אשר יהוה מאביד מפניכם פן תאבדון
עקב לא תשמעון בקול יהוה אלהיכם: פ

ט (א) שמע ישראל אתה עבר היום את־הירדן
לבא לרשת גזים גדלים ועצמים ממך ערים
גדלת ובצרת בשמים:

כ"י ◀ גדלים ועצמים ממך • אתה עצום, והם עצומים ממך.

(ב) עם־גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת
ואתה שמעת מי יתיצב לפני בני ענק:

(ג) וידעת היום כי יהוה אלהיך הוא־העבר לפניך
אש אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך
והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר יהוה לך:

~ יום שלישי י"ד מנחם-אב ~

ד לא תימר בלבך בדיחבר יי אלהך תהון
מקדמך למימר בזכותי אעלני יי למירת ית
ארעא קדא ובחובי עממיא האלין יי מתרף
להון מקדמך:

(ד) אל־תאמר בלבבך בהרף יהוה אלהיך אתם
מלפניך לאמר בצדקתי הביאני יהוה לרשת
את־הארץ הזאת וברשעת הגזים האלה יהוה
מורישם מפניך:

כ"י ◀ אל־תאמר בלבבך • צדקתי ורשעת ה'עובדי כוכבים' גרמו.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כ) עקב. שקר באחרית. לטוב או טעמו חשוב כי אתה עובר היום: (ג) אש אוכלה. במהירות על פן אָמר
לרע: תורה א תורה ב מחר: תורה ד
(א) אתה עובר היום. בזמן הזה או

ה לא בזכותך ובקשיותות לבך את עלל למירתת את ארעהון ארי בחובי עממיא האליון יי אלקה מתרבהון מקדמך ובדיל לאקמא את פתגמא די קיים יי לאבקהתך לאבקהם ליצחק וליעקב:

(ה) לא בצדקתך ובישר לבבך אתה בא לרשת את-ארצם כי ברשעת הגוים האלה יהוה אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את-הדבר אשר נשבע יהוה לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב:

כ"י < לא בצדקתך וגו' אתה בא לרשת וגו' • פי ברשעת הגוים. הרי 'כי' משמש בלשון: 'אלא'.

ו ונדע ארי לא בזכותך יי אלקה יהב לך את ארעא טבתא דא למירתה ארי עם קשי קבל את:

(ו) ונדעת כי לא בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך את-הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם-קשה ערף אתה:

ז הוי דכיר לא תנשי את די ארצתא קדם יי אלקה במדברא למן יומא די נפקתא מארעא דמצרים עד מיתוכון עד אתרא הדיו מסרבין הויתון קדם יי:

(ז) זכר אלתשפח את אשר-הקצפת את-יהוה אלהיך במדבר למן-היום אשר-יצאת מארץ מצרים עד-באכם עד-המקום הזה ממרים הייתם עם-יהוה:

ח ובחרב ארצותיו קדם יי ויהוה רגז מן קדם יי בכון לשצאה יתכון:

(ח) ובחרב הקצפתם את-יהוה ויתאנף יהוה בכם להשמיד אתכם:

ט במסקי לטורא למסב לוחי אבניא לוחי קמא די גזר יי עמכון ויתבית בטורא ארבעין יממין וארבעין לילון לחמא לא אכלית ומיא לא אשתיית:

(ט) בעלתי החרה לקחת לוחת האבנים לוחת הברית אשר-פרת יהוה עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי:

כ"י < ואשב בהר • (מגילה כא) אין 'לשיבה' אלא לשון עכבה.

י ויהב יי לי את תרין לוחי אבניא פתיבין באצבעא די ועליהון פכל פתגמיא די מליל יי עמכון בטורא מגו אשתא פיומא דקהלא:

(י) ויתן יהוה אלי את-שני לוחת האבנים פתבים באצבע אלהים ועליהם ככל-הדברים אשר דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל:

יא ויהוה מסוף ארבעין יממין וארבעין לילון יהב יי לי את תרין לוחי אבניא לוחי קמא:

(יא) ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה נתן יהוה אלי את-שני לחת האבנים לחות הברית:

כ"י < לוחת • "לוחת" פתיב, ששתיקן שוות.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטובין

והנה תראייה פי ביום שנתנו תלוחות למשה נעשה העגל: תורה יב

(י) באצבע. מפורש: תורה יא (יא) מקץ. סוף או תחלת ארבעים

(ז) במדבר. אתר שנסעו מחורב: למ"ד למן היום נוסף וכן רבים: תורה ח

יבואמר יי לי קום חות בפריע מִכָּא אַרְי
חביל עמך די אפקתא ממצרים סטו בפריע
מן ארְחא די פקדתנן עבדו להון מתְכָּא :

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רַד מֵהַר מִזֶּה כִּי שַׁחַת
עִמָּךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם סָרוּ מֵהַר מִן־הַדְרֹךְ
אֲשֶׁר צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה:

יבואמר יי לי למימר גלי קדמי ית עמא
הדין והא עם קשי קדל הוא :

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר רְאִיתִי אֶת־הָעַם הַזֶּה
וְהִנֵּה עִם־קִשְׁיָה־עֲרָף הוּא:

יד אנה בעתך מקדמי ואשצנן ואמחי ית
שמהון מתחות שמא ואעבד יתך לעם
תקיף וסגי מנהון :

(יד) הֲרַף מִמֶּנִּי וְאֲשִׁמְדֶם וְאִמְחֶה אֶת־שִׁמְם מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי־עֲצוּם וְרַב מִמֶּנּוּ:

טו ואתפניתי ונתחית מן טורא וטורא בער
באשתא ותריץ לוחי קמא על תרתינ ידי :

(טו) וְאֶפֶן וְאֶרֶל מִן־הַהָר וְהָרַר בְּעַר בְּאֵשׁ וּשְׁנֵי
לוֹחַת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדָי:

טז ונחזיתי והא חבתין קדם יי אלהכון
עבדתון לכוז עגל מתכא סטתון בפריע מן
ארְחא די פקיד יי יתכוז :

(טז) וְאֶרָא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם
לָכֶם עֵגֶל מִסְכָּה סֶרְתֶם מֵהַר מִן־הַדְרֹךְ אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם:

יז ואתפשי בשני הלחת ואשלכם מעל שתי ידי
תרתין ידי ותברתנן לעיניכוז :

(יז) וְאֶתְפַּשׂ בְּשְׁנֵי הַלַּחַת וְאֲשַׁלְכֶם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי
וְאֲשַׁבְּרֶם לְעֵינֵיכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~

טעם תפיסת משה בלוחות

למשה, ומפשטות לשון הכתוב ש"ויתן" קאי (גם) על
הלוחות, מוכן שגם הלוחות נתנו למשה. וכמו שבלוחות
השניות אמרו חכמינו ז"ל (נחומא, פרשתנו ט) שנהג בהם
עין טובה ונתנם לישראל, על-דרך-זה לש לומר שהיה
בלוחות הראשונות, דלקיותו "טוב עין" רצה לתנם
לישראל.

וזה משמיענו הכתוב "ואתפש בשני הלוחות גו' ואשברם
גו'" דבכדי שהיה מתר למשה לשבר הלוחות בלי כל
חשש אסור גזל וכו', היה צריך בתפישה מקודמת כדי
להפקיע מחשבתו הקודמת, ולקנותם לעצמו שהיה שלו
לגמרי.

(יעוין בלקוטישיחות חלק ל"ד עמוד 51 - מתוך 'לקראת שבת')

ואתפש בשני הלחת ואשלכם מעל שתי ידי ואשברם
לעיניכם: (ט, יז)

איתא במדרש (אבות דרבי נתן, פרק ב, ג' בסופו) "נסתבל
(משה) בהון, וראה שפרח קרב מעליהון, אמר האיף אני
נותן להם לישראל את הלוחות שאין בהם ממש, אלא
אאחו ואשברם, שנאמר ואתפש גו'".

וידועה השאלה, הרי בדרת משה מההר כבר היו הלוחות
בידו, ולשם מה הזקק לתופסם שוב בכדי להשליכם?
ויש לבאר בזה, דטעם התפיסה בלוחות היה כדי לקנותם
שהיו שלו לגמרי, ורק על-ידי-זה יוכל לשברם:

דהנה על הפסוק "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו גו'
שני הלוחות העדת גו'" פרוש חכמינו ז"ל: (נדרים לח, א
יעוד) ש"ויתן" לשון מתנה, שדברי תורה נתנו במתנה

יח ואשתטחית קדם יי בקדמתא ארבעין
יממין וארבעין לילון לחמא לא אכלית
ומיא לא אשתיתי על כל חוביכוון די חבתון
למעפד דביש קדם יי לארזא קדמוהי:

(יח) וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי יְהוָה פְּרֹאשְׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי
עַל כָּל־חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר חָטַאתֶם לַעֲשׂוֹת הַרְעָ
בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיבוֹ:

נתרצה הקדוש-ברוך-הוא לישראל בשמחה, ואמר
לו למשה (במדבר יד): "סלחתי פדברך", לךך הקבע
למחילה ולסליחה. ומנין שנתרצה ברצון שלם?
שנאמר בארבעים של לוחות אחרונות (דברים ט):
"ואנכי עמדתי בקר פנימים הראשונים", מה
הראשונים ברצון, אף האחרונים ברצון; אמר
מעשה, אמצעיים היו בכעס.

כ"ט ◀ וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי ה' פְּרֹאשְׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם
שְׁנָאֹמֵר (שמות לב): "וַעֲתָה אֵעֲלֶה אֵל ה' אוֹלִי
אֲכַפְּרָה", באותה עליה נתעכבתי ארבעים יום,
נמצאו פלים בכ"ט באב: שהיא עליה ב"ח בתמוז,
בו ביום נתרצה הקדוש-ברוך-הוא לישראל, ואמר
לו למשה (שם לה): "פֶּסֶל־לָךְ שָׁנִי־לוֹחַת". עשה עוד
ארבעים יום, נמצאו פלים ביום הפפורים. בו ביום

יט ארי דחלית מקדם יגזא וחמתא די רגו
יי עליכוון לשצאה תכוון וקביל יי צלותי
אף בזמנא ההיא:

(יט) כִּי יִגְרַתִּי מִפְּנֵי הָאָרֶץ וְהַחֲמָה אֲשֶׁר קָצַף יְהוָה
עָלֶיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם
בַּפֶּעַם הַהוּא:

כ זעל אהרן הנה רגו מן קדם יי לחדא
לשצויתתה וצליתי אף על אהרן בעדנא
ההיא:

(כ) וּבְאַהֲרֹן הַתַּאֲנֵף יְהוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וְאֶתְפַּלֵּל
גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בְּעַת הַהוּא:

והועילה תפילתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו
השנים.

כ"ט ◀ וּבְאַהֲרֹן הַתַּאֲנֵף ה' • לִפִּי שָׁשְׁמַע לְכֶם.
לְהַשְׁמִידוֹ • זֶה כְּלוּי בְּנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עמוס ב):
"וְאַשְׁמִיד פְּרִיּוֹ מִמֶּעַל". וְאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן •

כא ונת חובתכוון די עבדתון זת עגלא נסבית
ואוקדית זתה בנורא ופשית זתה בשופינא
זאות עד די הנה דקיק לעפרא ורמת זת
עפרה לנתלא דנחת מן טורא:

(כא) וְאֶת־חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֶגְלָה
לְקַחְתִּי וְאֲשַׁרְף אֹתוֹ • בְּאֵשׁ וְאָכַת אֹתוֹ טָחוֹן
הַיֵּטֵב עַד אֲשֶׁר־דָּק לְעֹפֵר וְאֲשַׁלֵּךְ אֶת־עֲפָרוֹ
אֶל־הַנַּחַל הַיָּרֵד מִן־הַהָר:

כ"ט ◀ טָחוֹן • לשון הנה, כמו: "הלוף וכלות", מולאנט בלע"ז (מאהלענד).

כב ובדלקתא ובנסתא ובקברי דמשאלי
מרגזין הניתון קדם יי:

(כב) וּבִתְבַעֲרָה וּבְמִפָּה וּבְקִבְרַת הַתַּאֲוָה מְקַצְפִּים
הֵייתֶם אֶת־יְהוָה:

חטאת. על פן הוסיף לבאר ואמר את
העגל וְאָכַת. לְעֹפֵר. דק בעפר הארץ:
תורה כב

בעדם בהיותם על הזם וְהָעֵד מֵה
תצעק אלי ועוד ויצעק אל ה' ויורהו
ה' עץ: תורה כ
(כא) וְאֶת חַטָּאתְכֶם. נקרא העגל

יח) וְאֶתְנַפֵּל. זהו שאמר וַעֲתָה אֵעֲלֶה
אל ה': וטעם וְאֶתְנַפֵּל. נופל על פניו
ארצה: תורה יט
(יט) גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא. פי כבר התפלל

כג וכד שְׁלַח יְיָ יְתְכוֹן מִרְקַם גִּיאָה לְמִימְרֵי סָקוֹ וְאַחְסִינוּ יְתֵ אַרְעָא דִּי יְהִבִּית לְכוּן וְסָרְבָתוֹן עַל גְּזֵרַת מִימְרָא דִּי אֵלֶּהֱכוֹן וְלֹא הִימְנָתוֹן לֵה וְלֹא קִבְּלָתוֹן לְמִימְרָה :

(כג) וּבְשִׁלַּח יְהוָה אֶתְכֶם מִקְדָּשׁ בְּרִנֵּעַ לֵאמֹר עֲלוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וּתְמִרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֵאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שָׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ:

כד מְסָרְבִין תְּוִיתוּן קָדָם יְיָ מִיּוֹמָא דִּידְעִית יְתְכוֹן :

(כד) מִמְרִים הָיִיתֶם עִם־יְהוָה מִיּוֹם דַּעַתִּי אֶתְכֶם:

כה וְאַשְׁתַּשְׁחִית קָדָם יְיָ יְתֵ אַרְבְּעִין יְמִינִין וְיְתֵ אַרְבְּעִין גִּילּוֹן דִּי אֲשַׁתַּשְׁחִית אֲרִי אֲמַר יְיָ לְשַׁעֲרָה יְתְכוֹן :

(כה) וְאַתְנַפֵּל לִפְנֵי יְהוָה אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפַּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:

כ"ט • אֵלוֹ הֵן עֲצָמָם הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה. וּכְפֻלָּן בָּאוּ, לְפִי שְׁכָתוּב בְּאֵן סֵדֵר תְּפִלְתוֹ, שְׁנַאֲמַר: "ה' אֱלֹהִים אֵל תְּשַׁחַת עִמָּךְ וְגו'".

כו וְצִלְתִּי קָדָם יְיָ וְאַמְרִית יְיָ אֱלֹהִים לֹא תַחֲבֹל עִמָּךְ וְאַחְסִנְתָּךְ דִּי פְּרַקְתָּא בְּתַקְפָּךְ דִּי אֲפַקְתָּא מִמְצָרִים בִּידָא תְּקִיפָא :

(כו) וְאַתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וְאָמַרְתִּי יְהוָה אֱלֹהֵי־תְשַׁחַת עִמָּךְ וְנַחֲלַתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמְצָרִים בְּיַד חֲזָקָה:

כז אֲדַכֵּר לְעַבְדֶּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֹא תַתְּפִנִי לְקַשְׁיוֹת עִמָּא הַדִּין וּלְחֻבוֹבִיהוֹן וּלְחַטְאִיהוֹן :

(כז) זָכַר לְעַבְדֶּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אֱלֹהֵי־קִשֵׁי הָעַם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטְאֵתוֹ:

כח דִּילְמָא יִימְרוּן דִּירִי אַרְעָא דִּי אֲפַקְתָּנָא מִתְּמִן מִדְּלִית יוֹכְלָא דִּי לְאַעְלֵתְהוֹן לְאַרְעָא דִּי מְלִיל לְהוֹן וּמְדִסְגִי תְהוֹן אֲפַקְתָּנָא לְקַשְׁלוֹתְהוֹן בְּמַדְבָּרָא :

(כח) פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשֵּׁם מִבְּלִי יְכַלֵּת יְהוָה לְהַבְיֹאֵם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דָּבַר לָהֶם וּמִשְׁנֵאתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לְהַמָּתָם בְּמַדְבָּר:

כט וְאַגְנוּן עִמָּךְ וְאַחְסִנְתָּךְ דִּי אֲפַקְתָּא בְּחִילְךָ רַבָּא וּבְדִרְעָךְ מְרַמְמָא :

(כט) וְהֵם עִמָּךְ וְנַחֲלַתְךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכַחַךְ הַגָּדֹל וּבְזוֹרְעֶךָ הַנְּטוּיָה: פ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

בְּמַעֲשֵׂה וְשָׁב לְבָאָר הַתְּפִלָּה שֶׁהַתְּפִלָּל: תורה כד
(כט) עִמָּךְ וְנַחֲלַתְךָ. בְּעֵבוֹר אֲבוֹתָם: וְטַעַם וְהֵם עִמָּךְ. יָדוּעַ פִּי הֵם עִמָּךְ בְּעֵבוֹר שֶׁהוֹצֵאתָם בְּכַחַךְ הַגָּדוֹל שֶׁהָרְאִיתָ בְּעוֹלָם: תורה א

לָהֶם כְּלוּם וְי"א פִּי בָּא עֲמַלְק בְּעֵבוֹר שְׁנֵסוּ הַשֵּׁם וְעַל כֵּן הִזְכִּיר בְּעִירַת אֵשׁ הַשֵּׁם בָּהֶם וְזוֹנָב עֲמַלְק וּמַכַּת הַמַּתְאִוִּים הִזְכִּיר בְּתַחֲלָה הַקָּשָׁה וְי"א פִּי תְּבַעְרָה הִיא מִסָּה כְּמוֹ מְרַאשׁ שְׁנִיר וְתִרְמוֹן וְהִנְכוֹן מֵה שְׁפִירְשֵׁתִי: תורה כג
(כג) לֹא הֵאֱמַנְתֶּם. בְּלֹב וְלֹא שָׁמַעְתֶּם

מְקוֹם וְלֹא חָנוּ שָׁם פִּי אִם יוֹם א' עַל כֵּן לֹא הִזְכִּירוּם בְּאֵלָה מְסַעֲי וְהוּא א' מִשְׁלֵשָׁה מְסַעִים שְׁנֵסוּ מִהַר סִינַי עַד קְבֻרוֹת הַתַּאֲנִן כְּאֲשֶׁר פִּירְשֵׁתִי. וְטַעַם לְחַבֵּר תְּבַעְרָה עִם מִסָּה פִּי הָיָה הָעַם מִתְּאוּנָנִים כְּמוֹ מְנַסִּים לְשֵׁם וְהִזְכִּיר תְּבַעְרָה קוֹדֵם מִסָּה פִּי בְּמִסָּה לֹא אֵינְע

~ יום רביעי ט"ו מנחם-אב ~

א בעדנא ההיא אמר יי לי פסל לך תרין לוחי אבניא פקדמאי וסק לקדמי לטורא ומעבד לך ארונא דאעא:

י (א) בעת ההוא אמר יהוה אלי פסל-לך שני-לוחות אבנים פראשנים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ:

פי ברדתו מן ההר צנה להם על מלאכת המשכן, ובצלאל עשה משכן תחלה, ואחר-כך ארון וכלים. נמצא זה ארון אחר הנה, וזהו שהיה יוצא עמהם למלחמה. ואותו שעשה בצלאל, לא יצא למלחמה אלא בימי עלי, ונענשו עליו ונשבה.

כט"ו ◀ בעת ההוא • לסוף ארבעים יום נתרצה לי ואמר לי: "פסל-לך", ואמר-כך: "ועשית לך ארון", ואני עשיתי ארון תחלה, שפשעאב והלוחות בנדי, היכן אתנם? ולא זה הוא הארון שעשה בצלאל, שהרי משכן לא נתעסקו בו עד לאחר יום הכפורים,

~ נקודות משיחות קודש ~

כזה צריך לדעת, שיש 'ארון' שעשה משה רבנו, וארון זה יוצא עמו ולפניו והורג נחשים ועקרבים. עליו להאחז בארון זה, וזה ימן לו את הכח לנצח במלחמה בהצלתה יותר ובהקדם יותר.

ועשית לך ארון עץ (י. א) והו שהיה יוצא עמהם למלחמה (רש"י) זמן הגלות הוא זמן של מלחמה נגד רוח הטמאה שיש בעולם הזה. ומלחמה זו חזקה יותר וקשה יותר במקום שבו שוררת אוריה של קרירות ליהדות, ועל כל צד ושעל צריכים להלחם באוריה זו. מי שנמצא במקום

(שיחת כ' מנחם אב תשי"ח - תורת מנחם התוועדות כג עמ' 240)

ב ואכתוב על לוחיאת ית פתגמיא די הווי על לוחיאת קדמאי די תברתא ותשונן בארונא:

(ב) ואכתוב על-הלחת את-הדברים אשר היו על-הלחת הראשנים אשר שברת ושמתם בארון:

ג ובעבדית ארונא דאעאי שטיין ופסלית תרין לוחיאת אבניא פקדמאי וסלקית לטורא ותרין לוחיאת בידי:

(ג) ואעש ארון עצי שטים ואפסל שני-לוחות אבנים פראשנים ואעל ההרה ושני הלחת בידי:

ד וכתב על לוחיאת פכתבא קדמאה ית עשרא פתגמיא די מליל יי עמכון בטורא מגו אשתא ביומא דקהלא ויהבנן יי לי:

(ד) וכתב על-הלחת כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר יהוה אליכם בהר מתוך האש ביום הקהל ויתנם יהוה אלי:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בצלאל: תורה ב ג) ואעש ארון. בצווי ויהיה פי ויקהל משה וכבר הקהיל משה וכבר הראיתיך רבים בן וכל זה בעבור שאמר ויהיו שם פאשר צוני ה' וזהו ונתת אל הארון את העדות גם יתכן להיות פירושו על ועשית לך ארון עץ והקבלה תנצח: תורה ד

מתי עלה משה פי היה נראה בדרך הפשט פי משה לא נתענה פי אם שמונים יום פי פי אנכי עמדתי בהר כימים הראשונים הוא שנוי והטעם פאשר עמדתי בהר אותם הארבעים יום שמע ה' אלי ואמר לך למסע וזהו לך נחה את העם והנה יהי ארון עץ בצווי והוא הארון שעשה

א) בעת ההיא. בארבעים היום הנזכרים: ארון עץ. אמרו המעתיקים ז"ל כי ארון אחר עשה משה בתחלה והעד ואעש ארון ואח"כ אמר ואפסול ואמר ואשים את הלוחות בארון אשר עשיתי ודעתם רחבה מדעתנו כי היה נראה לנו כי וישכון כבוד ה' דבק עם הכבוד שראו הזקנים ולא געד

ה ואתפניתי ונתתית מן טורא ושויתי ית לוחיא בארונא די עבדית והוה תמן כמא די פקדני יי:

(ה) וְאֵפֶן וְאֵרֵד מִן־הַהָר וְאֲשֶׁם אֶת־הַלְחַת בְּאֵרֶן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיְהִי שֵׁם כַּאֲשֶׁר צִוִּי יְהוָה:

ובני ישראל נטלו מבארות בני יעקן למוסרה תמן מית אהרן ואתקבר תמן ושמש אלעזר ברה תחותיה:

(ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי־יַעֲקֹב מוֹסְרָה שֵׁם מֵת אֶהְרֹן וַיִּקְבְּר שֵׁם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַּחְתָּיו:

כשמת אהרן בהר ההר לסוף ארבעים שנה ונסתלקו ענני כבוד, יראתם לכם ממלחמת מלך ערד ונתתם ראש לחזר למצרים, וחוורתם לאחוריקם שמנה מסעות עד בני-יעקן, ומשם למוסרה. שם נלחמו לכם בני לוי והרגו מכם ואתם מהם, עד שהחזירו אתכם בדרך חזרתכם, ומשם חזרתם הגדגדה, הוא חר הגדגד.

כ"ט • ובני ישראל נסעו מבארת בני-יעקן מוסרה • מה ענין זה לכאן? ועוד, וכי מבארות בני-יעקן נסעו למוסרה, והלא ממוסרות באו לבני-יעקן, שנאמר (במדבר לג): "ויסעו ממוסרות וגו'?" ועוד, שם מת אהרן, והלא בהר ההר מת? צא וחשב, ותמצא שמונה מסעות ממוסרות להר ההר. אלא אף זו מן התוכחה: ועוד זאת עשיתם,

ומתמן נטלו לגדגד ומן גדגד ליטבת ארצא נגדן נחלין דמיין:

(ז) מִשָּׁם נָסְעוּ הַגְּדַגְדָּה וּמִן־הַגְּדַגְדָּה יִטְבְּתָה אֶרֶץ נַחְלֵי־מַיִם:

הקדוש-ברוך-הוא, כיום שנסתפרו בו הלוחות, ולהודיעך שהקשה לו מה שאמר: "נתנה ראש", לפרש ממנו, כיום שעשו בו את העגל.

כ"ט • ומן-הגדגדה וגו' • ובמוסרה עשיתם אכל כבד על מיתתו של אהרן שגרמה לכם זאת, ונדמה לכם כאלו מת שם. וסמך משה תוכחה זו לשבירת הלוחות, לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני

ה בעדנא ההיא אפרש יי ית שבטא דלוי למטל ית ארון קומא דיין למקם קדם יי לשמשותה ולברכא בשמה עד יומא הדין:

(ח) בַּעַת הַהוּא הַבְּדִיל יְהוָה אֶת־שֵׁבֶט הַלְוִי לְשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לְעֹמֹד לְפָנַי יְהוָה לְשֵׂאתוֹ וּלְכַרְךָ בְּשֵׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

ממצרים, וטעיתם בעגל, ובני לוי לא טעו, הבדילים המקום מכם. וסמך מקרא זה לחזרת בני-יעקן,

כ"ט • בעת ההוא הבדיל ה' וגו' • מוסב לענין הראשון. בעת ההוא • בשנה הראשונה לצאתכם

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לך פי ישראל לא הקריבו וקחים אחר נסעם מהר סיני ויתכן שהקריבו כבואם אל צלמונה ופונן והיתה תחלת כהונת אלעזר ככהונה גדולה באותם המקומות בראש השנה ושמש במקום הנקרא באר ביום הכפורים והנה הפירוש כן וכהן אלעזר כאשר נסעו אל מקום פלוני ולמה כהן אלעזר כי השם הבדיל בעת עבודת העגל את שבט הלוי לשאת את הארון לעמוד לפני השם: תורה ח
ה) לשרתו. בני לוי עם בני אהרן: ולכרף בשמו. כי אלעזר היה נושא את כפיו: תורה ט

מוסרות רק קדש יקרא בארות בני יעקן ושם מדבר הר ההר מוסרה ורבים כן הלא תראה הכתוב אמר מדבר שור ובפסוק אחר מדבר איתם: תורה ז
ז) משם נסעו הגדגדה. איננו חור הגדגד רק הוא שם כלל צלמונה גם פונון ואבות ויטבתה הוא המקום הנקרא באר כי כן כתוב ומשם בארה וזה טעם ארץ נחלי מים כי במשענותם כרו הנדיבים ויצאו המים וזה הפסוק שהוא ומשם נסעו הגדגדה דבק עם וכהן אלעזר והנה פירשתי

ו) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקב מוסרה. נכנס זה הפסוק במקום הזה בעבור שאמר ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא ואמר כי לא מת אהרן רק בשנת הארבעים והעד שכן פירושו שאמר בעת ההיא הבדיל ה' את שבט לוי וזה היה בהר סיני כאשר פירשתי בפרשת וידבר וקדמונינו אמרו שנסעו לאחור ומה נעשו במלת שם מת אהרן ויקבר שם ור' יצחק אבן גיאת ו"ל הספדי פי שם כמו אז וכמוהו משם רוע' ואין צורך רק לפי דעתי כי מבארות בני יעקן איננו בני יעקן גם מוסרה איננו

לומר שאף בזה לא טעו בה בני לוי, אלא עמדו | לפני ה' לשרתו ולברך בשמו • הכתנים, והוא
באמונתם. לשאת את-ארון • הלויים. לעמד

ט על פן לא תהיה ללוי חלק ואחסנא עם | (ט) על-פן לא-היה ללוי חלק ונחלה עם-אחיו יהוה
אחיה מתנן דייב לה יי אנון אחסנתה | הוא נחלתו כאשר דבר יהוה אלהיך לו:

כט"א על-פן לא-היה ללוי חלק • לפי שהבדלו לעבודת מזבח, ואינן פנויין לחרש ולזרע. ה' הוא
נחלתו • נוטל פָּרַס מְזֶמֶן מבית המלך.

י ואנכי עמדתי בהר פימים הראשנים ארבעים | (י) ואנכי עמדתי בהר פימים הראשנים ארבעים
יום וארבעים לילה וישמע יהוה אלי גם בפעם | יום וארבעים לילה וישמע יהוה אלי גם בפעם
ההוא לא-אבה יהוה השחיתך: | ההוא לא-אבה יהוה השחיתך:

כט"ב ואנכי עמדתי בהר • לקבל הלוואות | (כ) ואנכי עמדתי בהר • לקבל הלוואות
האחרונות, ולפי שלא פרש למעלה כמה עמד בהר | האחרונות, ולפי שלא פרש למעלה כמה עמד בהר
בעליה אחרונה זו, חזר והתחיל בה. פימים | בעליה אחרונה זו, חזר והתחיל בה. פימים

יא ואמר יי לי קום זיל למטיל גדם עמא | (יא) ואמר יהוה אלי קום לך למסע לפני העם
ויבאו וירשו את-הארץ אשר-נשבעתי לאבתם | ויבאו וירשו את-הארץ אשר-נשבעתי לאבתם
לתת להם: פ | לתת להם: פ

כט"ג ויאמר ה' אלי וגו' • אף-על-פי שסרתם מאחריו וטעיתם בעגל, אמר לי (שמות לב): "לך נחה את העם
וגו'".

~ יום חמישי ט"ז מנחם-אב ~

יב ויבצעו ישראל מא יי אלהיך תבע מקד | (יב) ועתה ישראל מה יהוה אלהיך שאל מעמך פי
אלהן למדחל גדם יי אלהיך למהיך בכל | אם-ליראה את-יהוה אלהיך ללכת בכל-דרכיו
ארסן דתקנן גדמוהי ולמרחם יתה | ולאהבה אתו ולעבד את-יהוה אלהיך בכל-לבבך
ולמפלח גדם יי אלהיך בכל לבך ויבכל | ובכל-נפשך:

כט"ד ועתה ישראל • אף-על-פי שעשיתם כל זאת, | (כט"ד) ועתה ישראל • אף-על-פי שעשיתם כל זאת,
עודנו רחמיו וחבתו עליכם, ומכל מה שחטאתם | עודנו רחמיו וחבתו עליכם, ומכל מה שחטאתם
לפניו, אינו שואל מכם. פי אם-ליראה וגו' • (ברכות) | לפניו, אינו שואל מכם. פי אם-ליראה וגו' • (ברכות)

יג למטר ית פקודיא דיני וית קנמוהי דאנא | (יג) לשמר את-מצות יהוה ואת-חקתיו אשר אנכי
מצינך היום לטוב לך: | מצותך היום לטוב לך:

כט"ה לשמר את-מצות ה' • ואף היא לא לחנם, אלא: לטוב לכם שתקבלו שכר.

ט) ה' הוא נחלתו. כטעם ה' מנת | (ט) ה' הוא נחלתו. כטעם ה' מנת
חלקי וכוסי וזו היא עבודת השם | חלקי וכוסי וזו היא עבודת השם
י) ואנכי עמדתי בהר. פי-ישתיו: | י) ואנכי עמדתי בהר. פי-ישתיו:
יא) למסע. שם הפועל: תורה יב | יא) למסע. שם הפועל: תורה יב

(יד) הֲיֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ:

כ"י • הֲיֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ • הַכֹּל, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן "רַק בְּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק ה'" מִן הַכֹּל.

(טו) רַק בְּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזֵרַעַם אַחֲרֵיהֶם בְּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים בַּיּוֹם הַזֶּה:

כ"י • בְּכֶם • כְּמוֹ שְׂאֵתָם (רזאים אֶתְכֶם) חָשׂוּקִים מִכָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים הַיּוֹם הַזֶּה.

(טז) וּמַלְּתֶם אֶת עַרְלַת לְבַבְכֶם וְעַרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד:

כ"י • עַרְלַת לְבַבְכֶם • אֵטֶם לְבַבְכֶם וְכִסּוּיֹו.

(יז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגָּבֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנָיִם וְלֹא יִקַּח שָׁחַד:

כ"י • וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים • לֹא יוּכַל שׁוֹם אֲדוֹן לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ. לֹא־יִשָּׂא פָנָיִם • אִם תִּפְרְקוּ עֲלוֹ. וְלֹא יִקַּח שָׁחַד • לְפִיָּסוֹ בְּמִמּוֹן.

(יח) עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאֶלְמָנָה וְאֵתֵב גֵּר לְתֵת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה:

כ"י • עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאֶלְמָנָה • הָרֵי גְבוּרָה, וְאֶצֶל גְּבוּרָתוֹ אֵתָה מוֹצֵא עֲנוּתְנֹתוֹ (מגילה לא) • וְאֵתֵב גֵּר לְתֵת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה • וְדָבָר חָשׁוּב הוּא זֶה, שְׂכָל עֲצָמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל זֶה הִתְפַּלֵּל: "וַיִּנָּתֶן לִי לֶחֶם לְאָכַל וּבִגְד לְלַבֵּשׁ".

~ נקודות משיחות קודש ~

למוד התורה, שהיא אור פנימי. שמלה – היינו קיום המצוות, אור מקיף. וכמבאר בתנ"א (סוף פ"ה), שתורה היא בחינת מזון לנשמה, ותורתך בתוך מעי (תהילים מ, ט), אור פנימי; ומצוה היא בחינת לבוש לנשמה, אור מקיף. (רשימות חוברת י עמ' 25)

ואהב גר לתת לו לחם ושמלה (י, יח) לחם זו תורה . . שמלה זו טלית (ילקוט שמעוני רמז קכג) גר – היינו הנפש האלקית, שהיא בגלות הגוף, בארץ לא לה. וכמבאר בתפילות על הפסוק (בתקופת מט, א) הגר אשר בקרבך, שהכונה לנצוץ האלקי המתחיה את הגוף. לחם – היינו

(טו) וַיִּבְחַר בְּזֵרַעַם. והם אתם וזה טעם בְּכֶם: תורה טו
(טז) וּמַלְּתֶם אֶת עַרְלַת לְבַבְכֶם. להתרחק מהמתאוות העבות והקבדות כְּעָרְלָה גַם יִתְכַּן לְהִיּוֹת פִּירוּשׁוֹ לְטַהַר טעם בְּכֶם: תורה טז
(יז) אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים. פִּירוּשְׁתּוֹ: וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים. פי מעלות גבוהות הם הלב עד שביני האמת: וְעַרְפְּכֶם. פִּירוּשְׁתּוֹ יְעוֹד בְּעִבּוּר שְׂאֵמֶר כִּי קָשָׁה עוֹרְף־אֵתָה: תורה יז
(יח) עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט. אע"פ שהוא נשגב הוא עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאֶלְמָנָה שֶׁאֵין לָהֶם עוֹזֵר כְּטַעַם אָבִי יְתוּמִים

(יט) וְאֶהְבֶּתֶם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

יט וְתִרְחַמוּן ית גֵּיורָא אַרִי דְרִין הַוִּיתוּן בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם:

כט"ו « כִּי־גֵרִים הֵייתֶם • מוֹם שָׁבַד, אֵל תֹּאמֶר לְחֻבְרָךְ •

(כ) אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׂמוֹ תִשָּׁבַע:

כ ית יי אֱלֹהֶךָ תִדְמַל וְקַדְמוּהִי תִפְלַח וְלִדְמַלְתָּהּ תִקְרַב וּבִשְׂמָהּ תִקְנִים:

כט"ו « אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא • וְתַעֲבֹד לוֹ וְתִדְבָּק בּוֹ, וְלֹאֲחֵר שִׁיְהִיֹּךְ בְּךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלְלוּ, אֹז "בִּשְׂמוֹ תִשָּׁבַע" •

(כא) הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶתְךָ אֶת־הַגְּדֻלָּת וְאֶת־הַגְּזֹרָאוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ:

כא הוּא תְשִׁבְחָתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶךָ דְעֵבֵד עִמָּךְ ית בְּרַבְרָמָא וְיִת חֲסִינְתָא הָאֵלִין דִּי חֲזוּ עֵינֶיךָ:

(כב) בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִם וְעַתָּה שְׂמֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב:

כב בְּשִׁבְעִין נֶפְשׁוֹן נִחְתוּ אֲבֹהֶתְךָ לְמִצְרַיִם וְכַעַן שְׂוִיךָ יי אֱלֹהֶךָ כְּכֹכְבֵי שְׁמַיָא לְמִסְגֵי:

(א) וְאֶהְבֶּתְ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְרַת מִשְׁמֵרָתוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים:

א וְתִרְחַם ית יי אֱלֹהֶךָ וְתִטֵּר מִטְרַת מִימְרָה וְקַנְמוּהִי וְדִינוּהִי וּפְקוּדוּהִי כָּל יוֹמֵיָא:

(ב) וַיִּדְעֶתֶם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וְאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוֹסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גְּדֻלָּתוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וְזִרְעוֹ הַנְּטוּיָה:

ב וְתִדְעוּן יוֹמָא דִּין אַרִי לֹא ית בְּנֵיכוֹן דִּי לֹא יָדְעוּ וְדִי לֹא חֲזוּ ית אֶלְפִנָא דִּין אֱלֹהֵכוֹן ית רְבוּתָהּ ית יָדָהּ תִּקְיָפָא וְדִרְעָה מְרַמְמָא:

כט"ו « וַיִּדְעֶתֶם הַיּוֹם • תִּנּוּ לֵב לְדַעַת וְלִהְבִּין וְלִקְבֹּל תּוֹכַחְתִּי. כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם • אֲנִי מְדַבֵּר עִכְשָׁו, שִׁיּוּכְלוּ לֹאמַר: 'אֲנֹו לֹא יָדְעִנוּ וְלֹא רָאִינוּ כְּכֹל זֶה' •

(ג) וְאֶת־אֲתוֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לְפָרְעָה מִלֶּךְ־מִצְרַיִם וְלְכָל־אַרְצוֹ:

ג וְיִת אֲתוֹתָהּ וְיִת עוֹבְדוּהִי דִי עֵבֵד בְּגוּ מִצְרַיִם לְפָרְעָה מִלְכָּא דְמִצְרַיִם וְלְכָל אַרְעָה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וכן הגר ויכלכלהו בהשענו עליו ואחר שהשם אוהב הגם אתם תיביים שתאהבוהו: תורה יט

(כא) הוּא תְהִלָּתְךָ. הַטַּעַם כִּי יֵשׁ לְךָ לְהִתְחַלֵּל בּוֹ כִּי עָשָׂה עִמָּךְ נִוְרָאוֹת: תורה כב

(כב) בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ. פִּירִשְׁתִּיו וְאֲחֵר שֶׁהוּא הַרְבֵּי אֲתָכֶם תִּיבִיִּים אֲתָם לְאַהֲבֹב אוֹתוֹ וְהוֹסִיף כָּל הַיָּמִי: תורה א

(ב) כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם. הַתְּשׁוּבָה הִיא כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וְאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוֹסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גְּדֻלָּתוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וְזִרְעוֹ הַנְּטוּיָה: תורה ג

אֲתָכֶם מִמִּצְרַיִם: תורה ד

(ג) וְאֶת אוֹתוֹתָיו וְאֶת מַעֲשָׂיו. לְפָרְעָה שֶׁהוּא עִיָּקָר: תורה ד

הוּא מְפֹרָשׁ: תורה כא

וְיָדִי עֶבֶד לְמַשְׁרֵיט מְצָרִים לְסוּסוֹתָהּ
וְלִרְתִּיכוֹהִי דִּי אֲטִיף יָת מִי יִמָּא דְסוּף עַל
אֲפִיהוֹן בְּמַדְבְּרוֹן בְּתַרְיִכוֹן וְאוֹבְדָנוּן יְיָ עַד
יִוְמָא הַדִּין :

(ד) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מְצָרִים לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר
הֲצִיף אֶת־מִי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרַדְפָם אַחֲרֵיהֶם
וַיֹּאבְדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

ה וְיָדִי עֶבֶד לְכוֹן בְּמַדְבְּרָא עַד מִיתִיכוֹן עַד
אַתְרָא הַדִּין :

(ה) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמַדְבַּר עַד־בְּאֵכֶם עַד־הַמָּקוֹם
הַזֶּה:

ו וְיָדִי עֶבֶד לְדַמֵּן וּלְאַבִּירִים בְּנֵי אֱלִיאָב בַּר
רְאוּבֵן דִּי פְתַח אַרְעָא יָת פּוּמָה וּבְלַעְתָּנוּן
וְיָת אָנֶשׁ בְּתִיהוֹן וְיָת מִשְׁקָנִיהוֹן וְיָת כָּל
יְקוּמָא דִּי עֲמַהוֹן בְּגוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל :

(ו) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַתְּן וּלְאַבִּירִים בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן
אֲשֶׁר פָּצְתָהּ הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַעֵם וְאֶת־בְּתִיחֵם
וְאֶת־אֶהֱלִיחֵם וְאֶת כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם
בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל:

יִשְׂרָאֵל? אָמַר לוֹ: שְׁנַעֲשִׂית הָאָרֶץ מִדְּרוֹן כְּמִשְׁפָּךְ,
וְכָל מְקוֹם שֶׁהִיָּה אֶחָד מֵהֶם, הִיָּה מִתְגַּלְגֵּל וְכָא עַד
מְקוֹם הַבְּקִיעָה. וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם •
זֶה מְמוֹנֵי שֶׁל אָדָם, שְׁמַעְמִידוֹ עַל רַגְלָיו.

כ"ט • בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל • כָּל מְקוֹם שֶׁהִיָּה אֶחָד
מֵהֶם בּוֹרֵחַ, הָאָרֶץ נִבְקַעַת מִתְחַתָּיו וּבּוֹלַעְתּוֹ, אֵלּוּ
דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נַחֲמִיָּה: 'וְהֵלֵא כָּבֹד
נֶאֱמַר (בְּמִדְבָר טו) : 'וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ', וְלֹא
פִּיּוּתִיָּה? אָמַר לוֹ: 'וּמָה אֲנִי מְקִיָּם "בְּקֶרֶב כָּל־

ז אֲרִי עֵינֵיכֶם הֲזָאן יָת כָּל עוֹבְדָא דִּי רַבָּא
דִּי עֶבֶד :

(ז) כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאִיתִי אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל
אֲשֶׁר עָשָׂה:

כ"ט • כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאִיתִי • מוֹסֵב עַל הַמִּקְרָא הָאֵמֹר לְמַעֲלָה: "כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וְגו'", כִּי־אִם
עִמְכֶם אֲשֶׁר "עֵינֵיכֶם הִרְאִיתִי וְגו'".

ח וְתִטֵּר יָת (כָּל) תַּפְקִדְתָּא דִּי אָנָּא מִפְּקִדְךָ
יִוְמָא דִּין בְּדִיל דְתַתְּקִפוֹן וְתַעֲלוֹן וְתִירְתוֹן
יָת אַרְעָא דִּי אַתוֹן עֲבָרִין תַּמָּן לְמִירְתָּהּ :

(ח) וְשָׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם
לְמַעַן תִּחְזְקוּ וּבִאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

ט וּבְדִיל דְתוֹרְכוֹן יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי קִיָּים
יְיָ לְאַבְהַתְכוֹן לְמַתָּן לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן אַרְעָא
עֶבְדָא חֵלֵב וּדְבָשׁ :

(ט) וּלְמַעַן תִּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאָדְמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזֶרְעָם אֶרֶץ זֹבַת חֵלֵב
וּדְבָשׁ: ׀

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאַחַר שְׁעֵינֵיכֶם יָאוּ אֶת כָּל אֱלֹהֵי
הַשָּׁמַיִם וְיִרְשְׁתֶּם. שְׁבוּר הַרְי"ש בְּעֶבֶר
שְׁבוּר הַרְי"ו: תורה ט

הַמֶּן: תורה ו
(ו) וְאֵת בְּתִיחֵם. הֵם נְשִׂיחֵם וּבְנֵיהֶם: וְאֵת כָּל הַיְקוּם. שֵׁם כָּל־ל: אֲשֶׁר
בְּרַגְלֵיהֶם. בְּעֶבְרָתָם אוֹ כְּמִשְׁמַעַם

(ד) אֲשֶׁר הֲצִיף. מְגוֹרֵת צְפוּ מִיָּם עַל
רִאשִׁי: וַיֹּאבְדֵם. הַטַּעַם כִּי לֹא קָמוּ עוֹד
בְּנֵיהֶם תַּחְתֵּיהֶם לְהִיּוֹת כְּמוֹתֶם: תורה ה
(ה) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמַדְבַּר. דְּבַר

~ יום שישי י"ז מנחם-אב ~

כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְּאָרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זֵרְעֶךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלֶךָ בְּגֵן הַיַּרְק:

יֹאֲרִי אֲרַעָא דִּי אַתְּ עֲלִל לְתַמְן לְמִירְתָּהּ לֹא כְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם הִיא דִּי נְפַקְתוּן מִתַּמְן דִּי תִזְרַע יַת זֵרְעֶךָ וּמִשְׁקִיתָ לָהּ בְּרִגְלֶךָ כְּגִנְתָּא יִרְקָא:

הקצויה לקבורת מתים, ואף-על-פי-כן היא יפה מצען. וב'כתובות' (דף קיב) דרשו בענין אחר: אפשר אדם בונה בית לבנו הקטן, ואחר-כך לבנו הגדול? אלא שמבנה על אחד משכעה בצען. אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִשָּׁם • אפלו ארץ רעמסס אשר ישבתם בה, והיא במיטב ארץ מצרים, שנאמר (בראשית מז): "במיטב הארץ וגו'", אף היא אינה כארץ ישראל. והשקית ברגלך • ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מגילוס: "ברגלך", ולהשקותה, וצריך אתה לגדד משנתך, ולעמל, והנמוך שותה ולא הגבה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבה, אבל זו: "למטר השמים תשתה מים", אתה ישן על מטתך, והקדוש-ברוך-הוא משקה נמוך וגבה, גלוי ושאינו גלוי כאחת. כגן הירק • שאין די לו בגשמים, ומשקין אותו ברגל ובכתף.

כ"ט • לא כארץ מצרים הוא • אלא טובה הימנה, ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים, שהיו אומרים: 'שמה לא נבא אל ארץ טובה ויפה כזו'. (ספרי) יכל בגנותה - הכתוב מדבר, וכך אמר להם: 'לא כארץ מצרים היא, אלא רעה הימנה'? תלמוד-לומר: (במדבר יג) "והכרוזן שבע שנים נבנתה וגו'", אדם אחד בנאן, וחס בנה צען למצרים בנו, והכרוזן לנצען, הרך-ארץ אדם בונה את הנאה ואחר-כך בונה את הפעור (ספרים אחרים: הגרוע), שפסלתו של ראשון, הוא נתן בשני, ובכל מקום החביב קודם. הא למדת שחכרון יפה מצען, ומצרים משפחת מכל הארצות, שנאמר (בראשית יג): "כגן ה' כארץ מצרים", וצען שבח מצרים היא, שהיתה מקום מלכות, שכן הוא אומר (ישעיה ל): "כי היו בצען שריו", והכרוזן פסלתה של ארץ ישראל, לכך

~ נקודות משיחות קודש ~

רז"ל (מדרש לקח טוב וארא ז, יג) הואיל וזה משקה שדויתנו וכרמינו . . . ודאי הוא אלקה. כארץ ישראל, לעמת זאת, הרי "למטר השמים תשתה מים", ומי שנוקד לגשם לא ישבח על ה' גם כשיש לו שפע רב, שהרי הוא תלוי בחסדי שמים.

הארץ . . . לא כארץ מצרים היא . . . למטר השמים תשתה מים (יא, י"א) במצרים לא יורד גשם, והגילוס עולה ומשקה את השדות. ומכיון שבעיני בשר לא מרגישים שיש צורך בעזרת ה', עלולים לשכח שהקב"ה הוא הנותן לה פת לעשות חיל. ואכן, פרעה מלך מצרים אמר איני צריך לעליונים, כי יש לי יאורי (יחזקאל כט, ג וברש"י שם). ולכן היה הגילוס העבודה זרה של מצרים, כמאמר

(לקוטי שיחות כרך 1 עמ' 30. טז עמ' 14. רשימות חוברת כז עמ' 8)

וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֲרֶץ הָרִים וּבְקַעַת לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה־מִּמֶּי:

יֹא אַרְעָא דִּי אַתּוּן עֹבְרִין תַּמְן לְמִירְתָּהּ אַרְעַ תּוּרִין וּבְקַעָן לְמִטַּר שְׁמַיָא תִּשְׁתִּי מֵיָא:

בבית כור ממנו, תמשת כורין: ארבע מארבע שפועיו, ואחד בראשו. ובקעת • הן מישור.

כ"ט • ארץ הרים ובקעת • משבח החר מן המישור. שהמישור, בבית כור אתה זורע כור. אבל החר,

י) כי הארץ. הגה טעם אחר שאתם חזבים לשמור מצותיו כי הארץ איננה כארץ מצרים רק יש לה צורך אל השנה לשום השם עינו עליה והטעם שהיא צריכה ויתן הכל בעתו: תורה יא

יב ארץ אשר יהוה אלהיך דרש אתה תמיד עיני יהוה אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית דשמה:

יב) ארץ אשר יהוה אלהיך דרש אתה תמיד עיני יהוה אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה: ס

לראות מה היא צריכה, ולחדש בה גזרות: עתים לטובה ועתים לרעה וכו', כדאימא ב"ראש השנה" (י"ג). מרשית השנה • (שם ח) מראש-השנה נדון מה יהא בסופה.

כ"ט • אשר-ה' אלהיך דרש אתה • והלא כל הארצות הוא דרש, שנאמר (איוב לח): "למטיר על-ארץ לא-איש"? אלא כפיכח אינו דרש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה, דרש את כל הארצות עמה. תמיד עיני ה' אלהיך בה •

יג ויהי אם קבלא תקבלון לפקודי די אנא מפקד יתכון יומא דין למרחם ית יי אלהכון ולמפלח קדמוהי בכל לבכון ובכל נפשכון:

יג) והיה אם-שמעו תשמעו אל-מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את-יהוה אלהיכם ולעבדו בכל-לבבכם ובכל-נפשכם:

עשו מאהבה, וסוף הפכוד לבא. ולעבדו בכל-לבבכם • עבודה שהיא בלב, וזו היא תפלה, שהתפלה קרויה עבודה, שנאמר (דניאל א): "אלהיך די אנת פלח לה בתדירא", וכי יש פלחן בכבל? אלא על שהיה מתפלל, שנאמר (שם): "וכוין פתיחן לה וגו'", וכן בדרך הוא אומר (תהלים קמא): "תפון תפלתי קטרת לפניך". בכל-לבבכם ובכל-נפשכם • והלא כבר הזהיר (דברים א): "בכל לבבך ובכל נפשך", אלא אזרה לחדיד, אזרה לצבור.

כ"ט • והיה אם-שמעו • "והיה" מוסב על האמור למעלה: "למטר השמים תשתה מים". והיה אם שמעו תשמעו • (סוכה מז) אם תשמע בישן, תשמע בחדש, וכן (דברים ח): "והיה אם שכת תשפח", אם התחלת לשפח, סופך שתשפח בלה, שכן כתיב במגלה: אם תעזבני יום, יומים אעזבך. מצוה אתכם היום • שיהיו עליכם חדשים, כאלו שמעתם בו ביום (ספרי). לאהבה את-ה' • שלא תאמר: 'הרי אני לומד, בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רב, בשביל שאקבל שכר', אלא כל מה שתעשו –

יד ונתתי מטרא ארצכם בעתו יורה ומלקוש יד ונתן מטר ארצכון בעדנה בפיר ולקיש ותכנוש עבונך וחמרך ומשחך:

יד) ונתתי מטרא ארצכם בעתו יורה ואספת דגנך ותרשך ויצהרך:

מ'מלקוש', דבר המאחר, כדמתרגמינן: (בראשית ל) "והיה העטופים ללבן", 'לקוש' אחר: דבר אחר: לכה נקראת מלקוש, שיורדת על המלילות ועל הקשין. ואספת דגנך • אתה תאספנו אל הבית ולא אויביך, כענין שנאמר (ישעיה סב): "אם אתן את דגנך וגו' כי מאספיו יאכלהו", ולא כענין שנאמר (שופטים א): "והיה אם זרע ישראל וגו'".

כ"ט • ונתתי מטרא ארצכם • (ספרי) עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי. בעתו • בלילות, שלא יטריחו אתכם. דבר אחר (שם): "בעתו", בלילי שבתות שהכל מצויין בבתיהם. יורה • (תענית א) היא רביעה הנופלת לאחר הזריעה, שמרנה את הארץ ואת הזרעים. ומלקוש • רביעה היורדת סמוך לקציר, למלאות התבואה בקשיה, (שם) ולשון

טו ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: טו ונתן עשבא במחלך לבעירך ותיכול ותשבוע:

טו) ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת:

יב) מרשית. בלא אלף ורבים כן ע"כ כ' והיה אם שמעו תשמעו ונתתי מטרא ארצכם וזהו עיני ה' אלהיך בה: תורה יג
יד) יורה. גשם שיורה על שנה טובה והוא בתחלת השנה: ומלקוש. ידוע: תורה טו

פוחתת מדגננה. ואכלת ושבעת. הרי זו ברכה אחרת: שתהא ברכה מצויה בפת בתוך המעים. ואכלת ושבעת."

כ"י ◀ ונתתי עשב בשדך • (ספרי) שלא תצטרך להוליכה למדבריות. דבר אחר: שתהיה גוזז תבואתך כל ימות הגשמים ומשליך לפני בהמתך, ואתה מונע ירך ממנה שלשים יום קדם לקציר ואינה

טז אסתמרו לכו דילמא יטעון לכפון ותסטון ותפלחון לטעות עממיא ותסגדון להון:

(טז) השמרו לכם פני יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם:

הולך ומדבק בעבודת כוכבים, וכן דוד אומר (שמואל-א כ): "כי-גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד וגו'", ומי אומר לו כך? אלא פניו שאני מגרש מלעסק בתורה, הריני קרוב לעבד עבודת כוכבים. אלהים אחרים • (ספרי) שהם אחרים לעובדיהם, צועק אליו ואינו עונה, נמצא עשוי לו כנכרי.

כ"י ◀ השמרו לכם • פנין שתהיו אוכלים ושבעים, השמרו לכם שלא תכעטו, שאין אדם מורד בהקדוש-ברוך-הוא אלא מתוך שביעה, שנאמר (דברים ח): "פן תאכל ושבעת", ויבקרך וצאנך ירבינן, מה הוא אומר אחריו? ורם לבבך ושכחת. וסרתם • לפרש מן התורה, ומתוך כך: "ועבדתם אלהים אחרים", שפנין שאדם פורש מן התורה,

יז ויתקוף רגזא דני ככון ויחוד ית שממיא ולא יהי מטבא וארעא לא תתן ית עללתה ותיבדון בפריע מעל ארעא טבתא דיי זהב לכון:

(יז) וחרה אפי יהוה בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן לכם:

ההוא, אכל ושתה יותר מצרכו, והקיא וטגף את כל בני המסבה. נטלוהו בידיו וברגליו, וזרקוהו אחורי פלטרין. מהרה • (ספרי) איני נותן לכם ארבה, ואם תאמרו: והלא נתנה ארבה לדור המבול, שנאמר (בראשית ו): "והיו ימיו מאה ועשרים שנה"? דור המבול לא הנה להם ממי ללמד, ואתם יש לכם ממי ללמד.

כ"י ◀ את יבולה • אף מה שאתה מוביל לה, כענין שנאמר (תג א): "ורעתם הרבה והבא מעט". ואבדתם מהרה • על כל שאר היסורין אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטא. משל למי ששלח בנו לבית המשתה, והנה יושב ומפקדו: אל תאכל יותר מצרכך, שתבא נקי לביתך. ולא השגיח הבן

יח ותשוון ית פתגמי אלין על לכפון ועל נפשכון ותקטרו תהון לאת על ידכון ויהון לתפלין בין עיניכון:

(יח) ושמתם את דברי אלה על-לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות עלידכם והיו לטוטפת בין עיניכם:

שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו, וכן הוא אומר (ירמיה א): "הציבי לך צינים".

כ"י ◀ ושמתם את דברי • (ספרי) אף לאחר שתגלו, היו מצנינים במצות: הניחו תפלין, עשו מזוזות, כדי

יט ותלפון תהון ית פניכון למללא כהון במתבך בביתך ובמהבך בארעא ובמשכבך ובמקימך:

(יט) ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך:

אבן עזרא על התורה - מהרות בלום, אברמובין

(יח) לטוטפות. מפורש ואם תשימון על לב לא תאבדון מעל הארץ רק תאריכו ימים כימי השמים על הארץ: תורה יט

מהרה. שיגלו ממנה כאובדים ברעב אחר שהיתה הארץ טובה על פן אתם חייבים שתשימו אלה הדברים על לבבכם: תורה יח

שב אל דגנך ואתה הקרוב שהוא עשב בשדך: תורה טז
פירשתי: ואבדתם (יז) יבולה.

שיעור יומי לשבת קודש י"ח מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - יא - פרשת עקב
 עט
 מש"י ◀ לְדַבֵּר בָּם • (ספר) מִשְׁעָה שֶׁהֵבֵן יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, לְמַדְהוּ: "תוֹרָה צְוָה לָנוּ מִשֶּׁה", שִׁיחָא זֶה לְמוֹד דְּבוּרוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ: בְּשִׁתְּיִנוּק מִתְחִיל לְדַבֵּר, אָבִיו

~ נקודות משיחות קודש ~

חינוך הילדים - חייב תמידי

שהשפעתו עליהם, אלא המחשבה אודות חינוך הילדים צריכה להיות כל הזמן, החל מ"בשבתך בבייתך", ואפילו כאשר הולך בדרך ועוסק בעניניו שלו - "בלכתך בדרך", אסור לו לשכוח מ"ולמדתם אתם את בניכם".
 וגם כאשר עיף מעבודתו במשך היום והולך לנחת, הגה כאשר מכין עצמו לקראת השינה "בשבתך צריכות מחשבותיו להיות בנוגע לחינוך הילדים. ומיד כאשר קם ממטתו "ובקומך", הגה המחשבה הראשונה שעולה לו בראש צריכה להיות על "ולמדתם אתם את בניכם".
 (ע"פ שיחת כ' מנחם אב תשל"ז - מתוך 'לקראת שבת')

בפרשתנו כתוב "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בבייתך ובלכתך בדרך ובשבתך ובקומך" (יא, ט). בדרך כלל לומדים שסיום הפתוח בנוגע ל"בשבתך ובקומך" קאי על מצות קריאת שמע ומצות תלמוד תורה. אף אין המקרא יוצא מידי פשוטו, ש"בשבתך בבייתך ובלכתך בדרך ובשבתך ובקומך" קאי על "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם", והינו שעל האדם להיות שקוע בחינוך ילדיו בכל עת ושעה.
 ומכאן, שאל יאמר האדם שדי לו במה שזמן מסויים ביום, חושב הוא אודות חינוך ילדיו או ילדי ישאל

כ ותכתבנון על מזוזונו ותקבענון בספי ביתך ובתריץך :

(כ) וכתבתם על-מזוזות ביתך ובשעריך :

כא בדיל דיסגונו יומיכוון וימי בניכוון על ארעא די קמים ?? לאבקהכוון למתן להון כיומי שמיא על ארעא :

(כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם בימי השמים על-הארץ: ם

'לתת לכם' אין פתיב כאן, אלא "לתת להם", מכאן מצינו למדים תחית המתים מן התורה.

מש"י ◀ למען ירבו ימיכם וימי בניכם • אם עשיתם כן, ירבו, ואם לאו, לא ירבו, שדברי תורה נדרשין מפלל לאו, הן, ומפלל הן, לאו. לתת להם • (ספר)

~ שבת קודש י"ח מנחם-אב ~

כב ארי אם מטר תטרונו ית כל תפקדתא קדא די אנא מפקד יתכוון למעפדה למרחם ית ?? אלהכוון למיהו בכל ארחון דתקנון קדמוהי ולא תקרא לדחלתה :

(כב) כִּי אִם-שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָהּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַכֵּת בְּכָל-דְּרָכָיו וּלְדַבְּקָה-בּוֹ:

(כב) כִּי אִם שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן. הַטַּעַם זֶה שְׁאֵמַרְתִּי לָכֶם שֶׁתִּאָּבְדוּן מִהַרָּה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה דְּעוּ כִּי לֹא תִפְּנְסוּ שֶׁם בְּתַחֲלָה וְלֹא תִנְצְחוּ אִם לֹא תִשְׁמְרוּ מִצְוֹת ה': לְאַהֲבָהּ. בְּלִב: לְלַכֵּת בְּכָל דְּרָכָיו. שְׁלֹא יִשְׁנֶה וְלֹא

כ"י • שמר תשמרו • אזרת שמירות הרבה, להזהר בתלמודו שלא ישתפת. ללכת בכל-דרךיו • הוא רחום, ואתה תהא רחום. הוא גומל חסדים, ובחכמים, ומעלה אני עליך כאלו נדבקת בו.

~ נקודות משיחות קודש ~

איך אפשר שדיבורו של אדם יעשה מעשה?
 בפרשתנו כתוב "ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו" (יא, כב), שנצטוינו ללכת בדרכי המקום.
 והנה מצינו שדיבורו של הקב"ה עושה מעשה, שדיבורו בלבד ברא את העולם.
 ומכיון שעלינו ללכת "בכל דרכיו", יש לתמוד מזה, שגם האדם צריך להשתדל שדיבורו יעשו מעשה.

ותלוי הדבר באדם המדבר, ובשני פרטים:
 א. יש לדבר בדברים היוצאים מן הלב, שאזי נכנסים ללב השומע ופועלים פעולתם, כפתגם הידוע. ב. צריך שיהא בו יראת שמים, כמאמר חז"ל (ברכות ו, ב) "כל אדם שיש בו יראת שמים, דבריו נשמעים".
 ואז גם דבורו של אדם – יעשה מעשה.

(ע"פ אגרות קודש חט"ו אגרת ה'תכט – מתוך 'לקראת שבת')

(כג) והוריש יהוה את-כל-הגוים האלה מלפניכם וירשתם גוים גדלים ועצמים מכם:

כ"י • והוריש ה' • עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי. ועצמים מכם • אתם גבורים והם גבורים מכם, שאם לא שישראל גבורים, מה השבח ההוא שמשבח את האמוריים, לומר: "ועצמים מכם"? אלא אתם גבורים משאר העובדי כוכבים, והם גבורים מכם.

(כד) כל-המקום אשר תדרוך פה-רגלכם בו לכם יהיה מן-המדבר והלבנון מן-הנהר נהר-פרת ועד הים האחרון יהיה גבולכם:

(כה) לא-יתיב איש בפניכם פחדכם ומוראכם יתן • יהוה אלהיכם על-פני כל-הארץ אשר תדרכו בה פאשר דבר לכם:

כ"י • לא-יתיב איש וגו' • (ס) אין לי אלא איש, אמה ומשפחה ואשה בכשפיה מנין? תלמוד-לומר: "לא יתיב", מכל-מקום. אם כן, מה תלמוד-לומר: "איש"? אפלו כעוג מלך הבשן. פחדכם ומוראכם • והלא פחד הוא מורא? אלא, פחדכם – על הקרובים, ומוראכם – על הרחוקים. פחד לשון בעינת פתאם. מורא • לשון דאגה מימים רבים. פאשר דבר לכם • והיכן דבר? (שמות כג) "את אימתי אשלח לפניך וגו'":

ק"י פסוקים, יעל"א סימן. חסלת פרשת והיה עקב

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסג - רסז

לוח תהלים

יום ראשון, י"ב מנחם-אב < מפרק סו עד פרק סח

יום שני, י"ג מנחם-אב < מפרק סט עד פרק עא

יום שלישי, י"ד מנחם-אב < מפרק עב עד פרק עו

יום רביעי, ט"ו מנחם-אב < פרק כ. מפרק עז עד פרק עח

יום חמישי, ט"ז מנחם-אב < מפרק עט עד פרק פב

יום שישי, י"ז מנחם-אב < מפרק פג עד פרק פז

שבת קודש, י"א מנחם-אב < פרק כ. מפרק פח עד פרק פט

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י"ב מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קו, וזהו צדק לפניו... עד עמ' 212, אכ"ר:

הנקראים "שלום", "נפשי" דיקא²⁶. – המלה "נפשי" היא בדיוק. שכן, זה מוסב על השכינה שהיא הנפש של יהודי; וכך בכל אחד מישראל – על הניצוץ האלקי שלו המחיה את נפשו, הנפדים על ידי "שלום", על ידי מעשה הצדקה. וְהוּא גַם-כֵּן

הַטַּעַם שֶׁנִּקְרָא הַצְדָּקָה "שְׁלוֹם", לְפִי שֶׁנַּעֲשֶׂה –

על ידי הצדקה, שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאֲבֵיהֶם שְׂבִיבִים, כְּמֵאֵמֶר רַבּוֹתֵינוּ וְקִרְוָנָם לְבִרְכָּהּ²⁷, דְּהֵינּוּ עַל-יְדֵי פְדִיּוֹן נַפְשׁוֹתֵיהֶן, הֵם חֵלֶק ה' מִמֶּשֶׁ, – נַפְשׁוֹתֵיהֶם שֶׁהֵן חֵלֶק מֵה' מִמֶּשֶׁ, וְהֵן נִפְדוֹת מִיְדֵי הַחַיִּצוֹנִים, – מִיְדֵי הַקְּלִיפּוֹת, וְכַפְרֵט צְדָקָת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, – רַבְּנוּ הַזֶּקֶן כֹּתֵב אַגְרֹת זו – וְכֵן אַגְרוֹת רְבוֹת שֶׁבְחֵלֶק "אַגְרֹת הַקְּדוּשָׁה" שֶׁבְּתַנְיָא" – בַּהֲקֶשֶׁר לְנִתְיַנֵּת צְדָקָה עֲבוּר "כּוֹלֵל חֶב"ד" בֶּאֱרָץ

ישראל, להחזקת תלמידי החכריא של רבי מנחם מענדל מהורודוק וחבריו שהתיישבו בארץ ישראל, שְׁהֵיא צְדָקָת ה' מִמֶּשֶׁ, – צְדָקָה לְמָקוֹם שֶׁבּו שֵׁם הוּא' בְּהַתְגַּלוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²⁸: "תְּמִיד עֵינֵי – וְהַמְשַׁכָּה פְּנִימִית שֶׁל ה' אֱלֹהֵינוּ בָּה", – בֶּאֱרָץ יִשְׂרָאֵל, "וְהָיוּ עֵינֵי וְלִבֵּי שֵׁם כָּל הַיָּמִים"²⁹. – הֵרִי שְׁבֵאֲרָץ יִשְׂרָאֵל מֵאִירָה הַמְשַׁכָּה פְּנִימִית מֵהוּי, וְהַצְדָּקָה שְׁעוֹשִׂים עִם תְּלַמְדֵי חֲכָמִים שְׁבֵאֲרָץ יִשְׂרָאֵל, הֵיא צְדָקָת ה' מִמֶּשֶׁ, וְהֵיא – צְדָקָת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲמֵדָה לָנוּ לְפָדוֹת חַיֵּי נַפְשֵׁנוּ מִעֲצַת הַחוֹשְׁבִים לְדַחּוֹת פְּעַמֵּינוּ, – מִעֲצַת הַרוֹצִים

וְהוּא "צְדָק לְפָנָיו וְיִהְיֶה", – שֶׁשָּׂאלוּ לְעִיל, שֶׁהֵיא צְרִיךְ לִוְמֵר "יֵלֶךְ" וְלֹא "יִהְיֶה", שֶׁכֵּן "יִהְיֶה" מִשְׁמַעוֹ שֶׁהוּא גֹרֵם לְמִישְׁהוֹ אַחֵר לְלַכַּת – "לְפָנָיו" – הוּא מְלִשׁוֹן פְּנִימִיּוֹת, – לְפָנִימִיּוֹת שֶׁלוֹ, וְ"יִהְיֶה" – הוּא מְלִשׁוֹן הוֹלְכָה, שְׁמוּלֵיךְ – הַצְדָּק –

הַצְדָּקָה – מוֹלִיךְ אֶת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב לְה', וְאַחֲרֵיכֵךְ – לְפִי הַפְּסוּק: יֵשִׁים לְדָרֶךְ ה' פְּעַמֵּיו²⁰, – שֶׁהוּא יִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ ה', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²¹: "וְהוֹלְכֶתָ בְּדַרְכָּיו", "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תִּלְכוּ"²², כְּכֹל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, וְתִלְמוּד תּוֹרָה – שֶׁהוּא כְּנֶגֶד כְּלָן²³, – וְכֹכֵל הַעֲנִינִים הָאֵלֶּה שֶׁל מִצְוֹת וְתוֹרָה, יֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ ה' בְּאוֹפֵן שֶׁל הַלִּיכָה, שֶׁכְּלָן – הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת שֶׁלוֹ עוֹלִין לְה' עַל-יְדֵי פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב, – שֶׁהוּא גִילָה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַצְדָּקָה, בְּיַתֵּר שֶׁאֵת וּמַעֲלָה מַעֲלָה – הַעֲלִיָּה

עַל יְדֵי פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב הֵיא נַעֲלִית הַרְבֵּה יוֹתֵר מִעֲלִיתָן לְה' עַל-יְדֵי חַיִּצוֹנִית הַלֵּב, הַנּוֹלֵךְ מִהַתְּבוּנָה וְהַדַּעַת – בְּגַדְלוֹת ה' לְבָדוֹן, כְּלֵי הָאֲרֶת פְּנִיִם מִלְּמַעְלָה אֶלָּא בְּבַחֲיַנֵּת הַסֵּתֵר פְּנִיִם, כִּי אֵין הַפְּנִיִם הַעֲלִיּוֹנִים מְאִירִים לְמַטָּה אֶלָּא בְּאַתְעֲרוֹתָא דְלִתְתָא, – בְּהַתְעוֹרְרוֹת מִלְּמַטָּה, כְּמַעֲשֵׂה הַצְדָּקָה הַנִּקְרָא "שְׁלוֹם". – מַעֲשֵׂה הַצְדָּקָה עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בֵּין מַעֲלָה לְמַטָּה, וְזוֹ הַדְרֵךְ הַיַּחֲדָה שֶׁהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁלְמַעֲלָה תֹאִיר וְתִתְגַּלֵּה לְמַטָּה. וְהוּא שֶׁכָּתוּב²⁴: "פְּדָה בְּשְׁלוֹם נַפְשִׁי", – שֶׁלְפִי מֵאֵמֶר חֲכָמֵינוּ ז"ל²⁵ זֶה מוֹסֵב עַל צְדָקָה וְגַמְלוֹת חֲסָדִים

20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הל' פעמי (ובהמשך לזה לקמן פעמינו) – מציון הצ"צ (לתהלים עה"פ) לר"ה פעמון ורמון (נדפס באוה"ת תצוה)". 21. תבוא כח, ט. 22. ראה יג, ה. 23. משנה ריש פאה. 24. תהלים נה, י. 25. ברכות ח, א ובפרש"י. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהול"ל אותי וכמו "פדית אותי" (תהלים לא, ו). 27. תוספתא פאה פרק א'. 28. עקב יא, יב. 29. מלכים א ט, ג.

להאיר, באור החיים,
אשר יאר ה' פניו
אתנו סלה, אמן בן
יהי רצון:

אגרת הקדש

נפשנו בחיים אמיתים מחיי החיים לאור באור החיים
אשר יאר ה' פניו אתנו סלה אכ"ר:

להזיק לנו, ותעמד לנו
לעד, לשום – להעמיד,
נפשנו פתחים אמתים,
מחיי החיים, לאור –

~ יום שני י"ג מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 212, ה ויעש דוד שם... עד עמ' 214, שמבין הכל:

שמחתענגים בהשגתם והשפלתם, – תענוג של שכל ושל
הבנה, שמשכילים – בכוח ה"חכמה", ויודעים – בכוח
ה"דעת", ומשיגים – בכוח ה"בינה", שהוא הכוח להבנה
והשגה, בשלשה כוחות אלה של חכמה-בינה-דעת, הם מבינים

ה. "ויעש דוד שם"1. – פירושו הפשוט של פסוק זה, הוא:
דוד עשה שם טוב לבני ישראל – בקברו מתיחה של
השונאים, כפירושו של רש"י, או: דוד קנה לעצמו שם, על
ידי גבורתו – כפי פירושו שאר המפרשים, ופרש בזה

איזה השגה באור
והיות השופע שם
מאין-סוף ברוך-הוא,
בבחינת גלוי – באופן,
שהחיות המאירה שם
מ"אין-סוף" היא בגילוי,
והם משיגים מהותה של
חיות זו, שלא כמו בעולם
הזה, שהחיות באה שם
באופן של העלם,
וההשגה שיכולים להשיג
שם באותה חיות, היא
ידיעת המציאות בלבד
ולא השגת המהות, ואילו
בגן-עדן החיות היא

אגרת הקדש

ה ויעש דוד שם ופי' בזה"ק משום שנאמר
ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל

עמו כו' בכה ר"ש ואמר מאן עביד שמא קדישא בכל
יומא מאן דיהיב צדקה למסכני כו'. ויובן בהקדים
מאמר רז"ל ע"פ כי ביה ה' צור עולמים בה' נברא
עוה"ז ביו"ד נברא עוה"ב. פי' שהתענוג שמתענגים
נשמות הצדיקים ונהנין מזיו השכינה המאיר בג"ע
עליון ותחתון הוא שמתענגים בהשגתם והשכלתם
שמשכילים ויודעים ומשיגים איזה השגה באור וחיות
השופע שם מא"ס ב"ה בבחינת גילוי לנשמתם ורוח
בינתם להבין ולהשיג איזה השגה כאו"א לפי מדרגתו
ולפי מעשיו ולכן נקרא עולם הבא בשם בינה בזה"ק

הקדוש, משום
שנאמר: "ויהי דוד
עשה משפט וצדקה
לכל עמו כו'", – הזוהר
הקדוש מפרש של"ויעש
דוד שם" יש קשר לאמור
להלן שדוד היה עושה
משפט וצדקה לכל עמו,
ובעשייתו משפט וצדקה,
עשה את ה"שם" היינו
שמו הקדוש של הקב"ה.
"בכה רבי שמעון
ואמר: מאן עביד שמא
קדישא בכל יומא –
מאן דיהיב צדקה

בבחינת גילוי, שמשגיגים את המהות של החיות, שהיא בבחינת
גילוי לנשמתם ורוח בינתם, להבין ולהשיג איזה השגה
כל אחד ואחד לפי מדרגתו ולפי מעשיו, – ב"לקוטי לוי
יצחק" לאביו של הרבי שליט"א, הגאון הצדיק רבי לוי יצחק
נשמתו "עדן מפרש, "לפי מדריגתו" הכוונה לנשמות שבגן-
עדן העליון – שהשגתן היא בהתאם למדריגת הכוונה ורעותא-
דלכא שלהן, שהיא עבודה של מוחין, ומוחין מתוארים במלה
"מדריגה", כפי שהוא מציין שם מ"שער היחוד והאמונה" פרק
ט' שלגבי מוחין חב"ד, מוסיף רבנו הזקן המלה "ומדרגת";
ו"לפי מעשיו" הכוונה לנשמות שבגן-עדן התחתון, הזוכות
לכך על ידי מצוות מעשיות דוקא, שלכן זה נקרא "לפי
מעשיו"6. בכל אופן מובן שהתענוג שבגן-עדן הוא תענוג של
שכל ושל הבנה באלקות, ולכן נקרא עולם-הבא בשם
"בינה" בזה"ק הקדוש. – שכן, שם מאירה ספירת ה"בינה"7,

למסכני כו'1. – מי "עושה" את השם הקדוש (של הקב"ה)
בכל יום? – זה שנותן צדקה לעני. הדברים טעונים הסבר: (א
כיצד מתאים לומר על שמו הקדוש של הקב"ה הביטוי
'לעשות שם' (כלשון הפסוק "ויעש", וכלשון הזוהר הקדוש
"עביר"?) (ב) כיצד עושים דבר זה על ידי ענין הצדקה? ויובן
בהקדים מאמר רבותינו וברונם-לברכה: על פסוק: "כי
ביה ה' צור עולמים" – פה' – באות ה' של שם הוי', נברא
עולם הזה, ביו"ד – ובאות יו"ד של שם הוי', נברא עולם
הבא. – מה היא השייכות שיש דוקא בין העולם הזה לאות
ה' של שם הוי', ובין העולם הבא דוקא לאות י' של שם הוי'?
לשם כך מסביר רבנו הזקן מהו ענינו של עולם-הבא וגן-עדן,
ובכך תובן השייכות של עולם-הבא לאות י' של שם הוי':
פרוש, שהתענוג שמתענגים נשמות הצדיקים ונהנין
מזיו השכינה המאיר בגן-עדן עליון ותחתון, הוא

1. שמואל ב ח, יג. 2. זח"ג קיג, ב. 3. פסוק טו. 4. מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. 5. ישעי' כו, ד. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, ב) דהלבושים בגעה"ע מרעותא וכוונה ובגעה"ת - דמצות מעשיות ממש, וכ"ה בקו"א קנה, רע"א. ובכ"מ. וראה לקו"ת ואתחנן ר"ה ואת המצוה". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם בגעה"ת (אף שבערך געה"ע - הוא מל') ראה

שָׁל שֵׁם הַיְיָ הַפְּרוֹדָה הוּא. – תמונת וציור האות יו"ד הוא הרי "נקודה", המרמז? על הנקודה של ספירת ה"חכמה", ונקרא "עֵדוֹן", אֲשֶׁר עָלָיו נֶאֱמָר¹⁰: "עֵדוֹן לֹא רָאָתָה כּוֹי". – שאין בזה שום השגה כלל. שכן, הוא בעצם אור שלמעלה משכל ומהשגה, ונקרא¹¹:

"אָבָא יִסְדַּר בְּרֵתָא". –

חכמה היא "אבא" והיא היסוד לאותיות הנקראות "ברתא", בחינת "בת" ו"מלכות", כפי שיסביר להלן. איזו שייכות יש ל"ברתא" ("מלכות" – אותיות הדיבור) ל"חכמה"? לכאורה יש לאותיות הדיבור שייכות למדות ול"בינה", כמו למשל באדם המדבר (באותיות הדיבור) או ענין של מדות או ענין של השגת השכל. אך, איזו שייכות יש בין

אותיות הדיבור ל"חכמה" שהיא (כמוסבר לעיל) למעלה מענין השגת השכל? רבנו הזקן יסביר להלן, שאותיות הדיבור נוצרות מ"חכמה" דוקא – ובלשונו: פְּרוּשׁ, כִּי הֵנָּה הַתְּהוּוֹת אוֹתוֹת הַדְּבִיר – של הנפש, הַיּוֹצְאוֹת מִחֻמְשָׁה מוֹצְאוֹת הַפֶּה – אֵינֶן דְּבִיר מְשַׁבֵּל – שנאמר שהשכל מחייב יציאתן של האותיות מה"מוצאות", וְלֹא – וכן גם לא מִמְּבַע מְטַבַּע מוֹצְאוֹת הַלָּלוּ, – יש לפעמים ענין שאיננו על פי שכל, אך כך הדבר מצד טבעו, ואילו כאן זה גם לא מטבע ה"מוצאות", לְהוֹצִיא מִמְּטָא הַאוֹתוֹת עַל-יְדֵי הַתְּקַבֵּל וְהַקּוֹל הַמְּבַח בְּהֵן – ב"מוצאות", ההכאה של ההבל והקול ב"מוצאות", אינה מחייבת יציאתן של אותיות הדיבור, עַל-פִּי דְרָף – וסדר הַמְּטַבַּע וְלֹא עַל-פִּי דְרָף הַשְּׁבֵל – השכל אינו מחייב שמהכאת ההבל והקול ב"מוצאות", תצאנה אותיות אלו ואלו, כְּגוֹן הַשְּׁפָתִים, עַל-דְּרָף מְשָׁל, שְׁאוֹתוֹת בּוֹמ"פ – ב"ית", וי"ו, מ"ם, פ"א, וְיוֹצְאוֹת מִהֵן – בשפתיים שהן יותר גלויות ונראות לעין האנושית – קל יותר לראות ולהרגיש איך שהאותיות הבאות על ידי תנועת השפתיים, אינן על פי שכל או על פי טבע, שכן – אֵין הַמְּטַבַּע וְלֹא הַשְּׁבֵל נוֹתֵן לְיִצְיָא מִמְּטָא אֲרִבַּע חֲלָקִי שְׁנַיִם מְטָוִי אוֹתוֹת אֵלוֹן, – לא השכל ולא הטבע מחייבים שמתנועת השפתיים יצאו ארבעה סוגי ביטויים שונים המתבטאים בארבעת האותיות ב"ית", וי"ו, מ"ם

שתהיה לנשמות השגה והבנה באלקות; וְהַשְּׁפָעָה זו נִמְשָׁכֶת מִבְּחִינַת 'חֲכָמָה עֲלֵאָה', – חכמה עליונה, שְׁהוּא – החכמה העליונה, מְקוֹר הַהִשְׁבָּלָה וְהַשְּׁפָעָה הַנְּקָרָא בְּשֵׁם בִּינָה, – "חכמה" היא מקור ההשגה של "בינה", וְהוּא – וזהו, קְדָמוֹת

הַשְּׁבֵל קָדָם שְׁבָא לְכָל

גְּלוֹי הַשְּׁנָה וְהַכְּנָה, רַק

עֵדוֹן הוּא בְּבְחִינַת

הַעֲלָם וְהַסְּתֵר, – וזהו

הבחינה ב"חכמה"

שלמעלה משכל והבנה,

שלא כמו החיצוניות של

"חכמה" שהיא נקודת

ההשכלה בה כבר מאיר

אור השכל, אלא שם זה

בבחינת "נקודה" ו"כלל"

– ורק לאחר מכן באים

הדברים בפרטים של

"בינה"; ואילו כאן

מדובר אודות מדרגה זו

של "חכמה" שלמעלה

לגמרי משכל, רַק שְׁמַעֲט

מְזַעֵר שֵׁם זְעִיר שֵׁם – מעט מן המעט, שׁוֹפֵעַ וְנִמְשָׁךְ מִשֵּׁם

לְבְּחִינַת בִּינָה, – על השפעה זו להיות מועטה ואחרי צמצום

ועוד צמצום, זהו כפל הלשון "זעיר שם זעיר שם", על ידי

צמצום אחד נעשית ההשפעה מועטה, ובמעט זה צריך להיות

שוב צמצום כדי שגייע או משהו ("זעיר שם") בבחינת

ה"בינה". שכן, אחרי הצמצום הראשון אין ההשפעה יכולה

עדיין לרדת בהבנת ה"בינה", רק אחרי הצמצום השני היא

באה ונשפעת ב"בינה", לְהִבְיֵן וְלְהַשִּׁיג שְׁבֵל הַנְּעֲלָם – שכל

כזה שבעצם הוא נעלם, למעלה מהשגה – יומשך ויהיה

בר-השגה, זהו הרי "זיו השכינה", הארה מ"אין-סוף" המאירה

בגן-עדן, שבעצם היא למעלה לגמרי מהבנתו של נברא – לא

משנה אם זה נברא כמו נשמה כפי שהיא בגן-עדן העליון או

בגן-עדן התחתון – וכדי שהארה זו תרד ותגיע להשגת השכל

של הנברא, עליה לעבור צמצום אחר צמצום, עד לירידתה

בהשגת והבנת הנשמה. ברם, אחרי כל הצמצומים הרי זו

המהות של אלקות, שהיא הרי השגת הנשמה בגן-עדן – השגה

במהות האלקות. וְלָבֵן – זה נְקָרָא בְּשֵׁם "נְקָדָה בְּחִיכְלָא"

בְּזִהַר הַקְּדוּשָׁה⁸, – שזוהי נקודה של "חכמה" כפי שהיא

מאירה בהיכל ה"בינה", שגם בהיותה ב"בינה", בהבנה

ובהשגה, היא עדיין "נקודה" שלמעלה מהפרטים של הבנה

והשגה ש"בינה" מייצגת עצמה בהן. וְזוּ הִיא תְּמוּנַת יו"ד

אוה"ת ח"ש (קיד, א). לקו"ת ואתחנן י, ב. ובכ"מ" 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בארוכה בלקו"ת ר"פ ראה וש"נ" 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תמונת האות מורה על ציור ההמשכה וההתגלות כו' (הגה ברפ"ב דשעוה"א)". 10. ישע"י סד, ג. 11. זח"ג רכח, א.

כך בדרך ממילא. ויותר נראה בן בבטוי הנקודות, – קמץ, או פתח וכדומה, ששש הנפש רצונה להוציא מפיה נקדת קמץ – אזי ממילא נקמצים השפתים, ובפתח – נפתחים השפתים, ולא שרצון הנפש לקמץ ולא לפתח

– את השפתיים, כלל וכלל. ואין להאריך בדבר הפשוט ומוכן ומשכל לכל משכיל, שמקטא האותיות והנקודות הוא למעלה מהשכל המשג ומיון, אלא – האותיות באות משכל הנעלם וקדמות השכל – זה שלפני ולמעלה מהשכל, שזה "חכמה", המדברת, ולכן אין התינוק יכול לדבר, אף שמבין הכל: – שכן, הדיבור אינו בא מהשכל הגלוי שהוא מבין, כי-אם מ"חכמה" שלמעלה מכך – וכוח זה עדיין אינו מפותח וגלוי אצלו. על-

כל-פנים, הרי שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", שזהו הענין של "אבא יסד ברתא", שהיסוד ל"ברתא" – "מלכות" ואותיות הדיבור – הוא "אבא", "חכמה".

עד כאן הוסבר מאמר חכמינו ז"ל, שהעולם הבא נברא מהאות יו"ד שבשם הוי'. שכן, האות יו"ד, "חכמה", היא המקור ממנו נמשכת המשכה של גן-עדן שבעולם הבא. כרס, בהתאם למה שאמר בענין "אבא יסד ברתא", שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", הרי שגם העולם הזה, שנברא על ידי אותיות הדיבור שלמעלה, נמשך מהיו"ד של "חכמה", אם-כן מדוע אומרים חכמינו ז"ל, שרק העולם הבא נברא ביו"ד, ואילו העולם הזה נברא בה' שבשם הוי'? יסיכר רבנו הזקן להלן, ששני ענינים באותיות הדיבור: צורת (ציוור) האותיות, בה נראה השוני בין אות לאות, באה אכן מ"חכמה"; ואילו גוף (וחומר) האותיות, שהוא ה"הכל" – בא מן הלב. וגם למעשה הדבר כך, שישנה הפנימיות של האותיות הבאה מ"חכמה", וממנה התהוות הנבראים הרוחניים (שיש בהם ענין החכמה וההבנה באלקות), והגוף וחיצוניות אותיות הדיבור שלמעלה בא מ"הכל", והוא האות ה' של שם הוי', ומזה היתה ההתהוות של העולם הזה. ובלשון רבנו הזקן:

ופ"א, על-פי שנויי תנועת השפתים, – שבכיוונו האות ב"ת, למשל, תנועת השפתיים היא באופן אחד, ובאות וי"ו באופן שני וכו', שמתנוענות – השפתיים, בהכל אחד וקול אחד הפוגע בהן בשוה – נגיעת ההבל והקול בשפתיים בשעה שהוא

מבטא האות ב"ת, או האות וי"ו, או האות מ"ם ופ"א – הוא אותו הבל ואותו קול, הרי שמצד ההבל והקול לא בא עדיין השינוי בכיוונו את זה או את אחרת, ומן ההכרח לומר שהשינוי בא בעקבות תנועת השפתיים, שבשעת ביטוי האות ב"ת תנועת השפתיים שונה מאשר בשעת ביטוי האות ו' למשל. בהתאם לכך, הרי היה צריך להיות שהאדם בשכלו יכונן אחרת נענוע השפתיים ברצונו לבטא האות ב"ת, ואחרת ברצונו לבטא האות וי"ו¹², או שהיה צריך להיות כך בטבע, שברוך הטבע ירצה לנענע את השפתיים אחרת כדי לבטא את השוני של כל אות – ולמעשה אין הדבר כך, ואדרבה, שנויי התנועות שבשפתים הוא לפי שנויי פטוי האותיות שברצון הנפש, – לפי השינויים שברצון, לבטא בשפתים ברצונה, – של הנפש, לומר: אות ב' או ו' או מ' או פ'. – כשברצונו לבטא את האות ב"ת, למשל, מתנוענות השפתיים בדרך ממילא באופן שונה מאשר כשהוא רוצה לבטא האות וי"ו וכדומה – ביטוייה של האות היא שמביאה את השינוי בתנועת השפתיים, ולא להפך, שיהיה רצון הנפש ובנותה לעשות שנויי תנועות השפתים כמו שהן מתנוענות עתה כביטויי ד' אותיות אלו. וכנראה בחוש שאין הנפש מתכוונת ויודעת לכוין כלל שינויי תנועות השפתים בשינויים אלו ויותר נראה כן בכיוונו הנקודות שכשהנפש רצונה להוציא מפיה נקודת קמץ אזי ממילא נקמצים השפתים ובפתח נפתחים השפתים ולא שרצון הנפש לקמץ ולא לפתח כלל וכלל ואין להאריך בדבר הפשוט ומוכן ומשכל לכל משכיל שמבטא האותיות והנקודות הוא למעלה מהשכל המושג ומוכן אלא משכל הנעלם וקדמות השכל שבנפש המדברת ולכן אין התינוק יכול לדבר אף שמבין הכל:

וי"ו¹², או שהיה צריך להיות כך בטבע, שברוך הטבע ירצה לנענע את השפתיים אחרת כדי לבטא את השוני של כל אות – ולמעשה אין הדבר כך, ואדרבה, שנויי התנועות שבשפתים הוא לפי שנויי פטוי האותיות שברצון הנפש, – לפי השינויים שברצון, לבטא בשפתים ברצונה, – של הנפש, לומר: אות ב' או ו' או מ' או פ'. – כשברצונו לבטא את האות ב"ת, למשל, מתנוענות השפתיים בדרך ממילא באופן שונה מאשר כשהוא רוצה לבטא האות וי"ו וכדומה – ביטוייה של האות היא שמביאה את השינוי בתנועת השפתיים, ולא להפך, שיהיה רצון הנפש ובנותה לעשות שנויי תנועות השפתים כמו שהן מתנוענות עתה כביטויי ארבע אותיות אלו. וכנראה בחוש, – וכמו שאנו רואים בבחירות ובמוחש, שאין הנפש מתכוונת ויודעת – איך לכוין כלל שנויי תנועות השפתים בשינויים אלו. – לגבי כל אות לחוד, וכיוון שאין הנפש מתכוונת ואינה יודעת כלל איך לכוון ולעשות את השינוי בתנועות השפתיים בהתאם לאות שברצונו לבטא – הרי, שהשוני בתנועת השפתיים אינו בא בכוונה זו, כדי לבטא אות מסויימת, אלא להיפך, כיוון שהאדם רוצה לומר אותיות מסויימות, מתנוענות השפתיים

12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד הקולות מהכינור ע"י הכאה באצבע על הנימין כו' (המשך תרס"ו עמוד תמו)."

~ יום שלישי י"ד מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 214, אך האותיות הן... עד עמ' 214, נברא בה':

החלוקה והשוני נעשים בְּחֵמֶשׁ מוֹצְאוֹת הַיְדוּעוֹת: אַחַה"ע"י – האותיות א', ח', ה', ע' באות מְהַגְרוֹן, גִּב"ק – האותיות ג', י, כ', ק באות מְהַחֵךְ כו"ו. – האותיות ב', ו, מ', פ' – בומ"ף – באות מהשפתיים וכו'. וּמְכַמָּא – וצליל הַהֶבֶל – ההבל כשלעצמו יש לו גם כן צורה של ביטוי וצליל, גם כשאין הוא מתבטא באות, הוּא אוֹת ה' – בצאת ההבל מהפה נשמע הצליל של אות ה', שהיא "אָתָא קְלִילָא כו"ו", – אות קלה, שאין בה ממש וממשות של אות מושלמת, וְהוּא מְקוֹר הַחֹמֶר וְגוֹף הָאוֹתוֹת, מְרַם הַתְחַלְקוֹתָן לְב"ב – אותיות. הרי, שהאות ה'

אֵךְ הָאוֹתוֹת – שכאמור באות מ"חכמה", הֵן בְּבַחֲנֵית הַמֶּר וְצוּרָה, – שישנם ה"חומר" של האותיות וה"צורה" של האותיות, הַנִּקְרָא פְּנִימִית וְחִיצוֹנִית, – ה"חומר" של האותיות הוא החיצוניות של האותיות (הגוף של האותיות), וה"צורה" של האותיות היא הפנימיות והרוחניות של האותיות, כִּי הַגֵּם שְׂמֻקָּוֶן – של האותיות, הוּא מְקַדְמוֹת הַשְּׂכָל – מבחינת ה"חכמה" שהיא למעלה וקודמת לשכל וְרִצּוֹן הַנֶּפֶשׁ, – שכאמור, מרצון הנפש לבטא את זו או אחרת, בא צורה של האות, זו היא בְּחֵינֵית צוּרָת שְׁנוֹי הַמְכַמָּא שְׂכָב"ב אוֹתוֹת, – בשניו שבין

אגרת הקדש
אֵךְ הָאוֹתוֹת הֵן בְּבַחֲנֵית חוֹמֶר וְצוּרָה הַנִּקְרָא פְּנִימִית וְחִיצוֹנִית כִּי הַגֵּם שְׂמֻקָּוֶן הוּא מְקַדְמוֹת הַשְּׂכָל וְרִצּוֹן הַנֶּפֶשׁ זֶה הוּא בַחֲנֵית צוּרָת שִׁינוֹי הַמְכַמָּא שְׂכָב"ב אוֹתוֹת אֲבָל בַּחֲנֵית הַחוֹמֶר וְגוֹף הַתְּחוּוֹתָן וְהוּא בַחֲנֵית חִיצוֹנִית הוּא הַהֶבֶל הַיּוֹצֵא מֵהַלֵּב שְׂמֻמְנוּ מִתְּהוּה קוֹל פְּשוֹט הַיּוֹצֵא מֵהַגְרוֹן וְאִח"כ נַחֲלֵק לְב"ב הַכְּרוֹת וּבִיטוּי כ"ב אוֹתוֹת כֹּה' מוֹצְאוֹת הַיְדוּעוֹת אַחַה"ע מֵהַגְרוֹן גִּב"ק מֵהַחֵךְ כו"ו וּמְכַמָּא הַהֶבֶל הוּא אוֹת ה' אַתָּא קְלִילָא כו"ו וְהוּא מְקוֹר הַחוֹמֶר וְגוֹף הָאוֹתוֹת מֵרַם הַתְחַלְקוֹתָן לְב"ב וְלִכְּן אַרְז"ל שְׁעוּדָה"ו נְבֵרָא כֹּה':

אֵךְ הָאוֹתוֹת הֵן בְּבַחֲנֵית חוֹמֶר וְצוּרָה הַנִּקְרָא פְּנִימִית וְחִיצוֹנִית כִּי הַגֵּם שְׂמֻקָּוֶן הוּא מְקַדְמוֹת הַשְּׂכָל וְרִצּוֹן הַנֶּפֶשׁ זֶה הוּא בַחֲנֵית צוּרָת שִׁינוֹי הַמְכַמָּא שְׂכָב"ב אוֹתוֹת אֲבָל בַּחֲנֵית הַחוֹמֶר וְגוֹף הַתְּחוּוֹתָן וְהוּא בַחֲנֵית חִיצוֹנִית הוּא הַהֶבֶל הַיּוֹצֵא מֵהַלֵּב שְׂמֻמְנוּ מִתְּהוּה קוֹל פְּשוֹט הַיּוֹצֵא מֵהַגְרוֹן וְאִח"כ נַחֲלֵק לְב"ב הַכְּרוֹת, וּבִיטוּי כ"ב אוֹתוֹת – אות לאות בשעת ביטויין. אֲבָל בְּחֵינֵית הַחֹמֶר וְגוֹף הַתְּחוּוֹתָן, וְהוּא בְּחֵינֵית חִיצוֹנִית, הוּא הַהֶבֶל הַיּוֹצֵא מֵהַלֵּב, שְׂמֻמְנוּ מִתְּהוּה קוֹל פְּשוֹט הַיּוֹצֵא מֵהַגְרוֹן, וְאִח"כ נַחֲלֵק לְב"ב הַכְּרוֹת, וּבִיטוּי כ"ב אוֹתוֹת –

~ יום רביעי ט"ו מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 214, והנה הגם שהיא... עד עמ' קה, ע"ש):

אותיות הדיבור? הֵינּוּ – הרי זה, לְפִי שְׂמֻקָּוֶרָה וְרֵאשִׁיתָה לְבָא לְבַחֲנֵית גְּלוּי מֵהַעֲלָם הַיּוֹד – ש"העלם" הַיּוֹד של "חכמה" הוא הרי המקור והשורש לכל סוג של גילוי, גם הגילוי של עולם הבא וגם הגילוי של עולם הזה, כמו באותיות גם הציור של האותיות וגם החומר של האותיות, אלא שבכוּאֵן בהתגלות, כפי שהן באות במאוחר יותר, הרי ציור האותיות והגילוי של עולם הבא, באים מהיוד עצמה, מ"חכמה" עצמה, ואילו הגילוי של החומר וחיצוניות האותיות, באים מהבל הלב, ה' תתאה

וְהֵנָּה הַגֵּם – למרות, שְׁהִיא ה' תַּתְּאָה, ה' אַחֲרוֹנָה שְׂכָשֵׁם הַיּוֹד"ה, – הדיבור שלמעלה הוא הרי הבחינה של "מלכות", "דבר מלך שלטון"¹⁴, והאות ה' שהיא מקור הדיבור, היא הה' האחרונה (תתאה) של שם הוי', שהיא בחינת ה"מלכות", וְרַבּוּתֵינוּ וְכְרוֹנֵם לְכַרְכָּה דְרִשּׁוּ זֶה – שביוד נברא עולם הבא ובה' נברא עולם הזה, עַל פְּסוּק: "כִּי בִּיָּה", – ה' צוֹר עוֹלָמִים, אִם-כֵּן, כיצד אנו מסבירים כאן, שהכוונה במאמר חכמינו ז"ל בה' נברא העולם הזה, היא הה' תתאה (האחרונה), מקור ההבל של

אגרת הקדש
וְהֵנָּה הַגֵּם שְׁהִיא ה' תַּתְּאָה ה' אַחֲרוֹנָה שְׂכָשֵׁם הַיּוֹד"ה וְרֵאשִׁיתָה לְבָא לְבַחֲנֵית גְּלוּי מֵהַעֲלָם הַיּוֹד – ש"העלם" הַיּוֹד של "חכמה" הוא הרי המקור והשורש לכל סוג של גילוי, גם הגילוי של עולם הבא וגם הגילוי של עולם הזה, כמו באותיות וגם הציור של האותיות וגם החומר של האותיות, אלא שבכוּאֵן בהתגלות, כפי שהן באות במאוחר יותר, הרי ציור האותיות והגילוי של עולם הבא, באים מהיוד עצמה, מ"חכמה" עצמה, ואילו הגילוי של החומר וחיצוניות האותיות, באים מהבל הלב, ה' תתאה

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "טעם שינוי סדרן אחה"ע ולא אהח"ע כסדר הא"ב מובן ע"פ מ"ש בוח"ב קכג, א (ועייג"כ ע"ה שער דרושי הצלם ד"ב)". 14. קהלת ה, ד.

היא מקור כל העולמות, והיא מתפשטת לְמַעְלָה וּלְמַטָּה וְלִדְ סַטְרִין, – ולארבע הרוחות, הַמְתַּפְשָׁטוֹת – המעלה והמטה וד' רוחות העולם מתפשטות וְנִמְשָׁכוֹת מֵאוֹתוֹת דְּבַר ה', – מאותיות דיבורו של הקב"ה, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב בְּקַהֲלָתָּי:

"בְּאִשְׁרֵי דְבַר מֶלֶךְ שְׁלֵמוֹן", – דיבורו של

המלך שולט, כפי שהדבר במלוכה

שהנהגה שהמלך מנהיג את המלוכה היא על ידי

דיבורו, שהוא מצווה לעשות, כך גם למעלה

פועל הדיבור שלמעלה את התפשטות המלוכה

של הקב"ה בכל ששת קצוות העולם, במעלה,

מטה וד' רוחות, המקיפים את כללות העולם, כְּמוֹ

שְׁמִבּוּאֵר בְּמָקוֹם אֶחָד [וְלִהְבִּין מְעַט מוֹעֵיר –

משהו עֲנִין וְקָהוֹת אוֹתוֹת הַדְּבֹר

בְּאַלְהוּת, שְׁאִין לוֹ דְמוֹת הַגּוֹף וְלֹא הַנֶּפֶשׁ חֲסִי וְשָׁלוֹם, – אִם-כֵּן כִּיצַד מֵתָאִים לוֹמַר לְמַעְלָה הַעֲנִין שֶׁל אוֹתוֹת הַדְּבֹר,

חִיצוֹנוֹת וְגוֹף, וּפְנִימִיּוֹת וּנְפֶשׁ שֶׁל אוֹתוֹת הַדְּבֹר? – כְּבָר

נִתְבָּאֵר בְּדֶרֶךְ אֲרַבָּה וְקִצְרָה (בְּלִקוּטֵי אֲמָרִים – סֵפֶר הַ"תְּנִינָא", חֵלֶק ב' פָּרָק י"ב, עֵין שָׁם): – עַל-כִּלְפֵינֵים,

הָרִי, לִכֵּן אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא מֵאוֹתוֹת הַדְּבֹר שֶׁלְמַעְלָה, שֶׁמְקוֹרָם הוּא הָאוֹת ה' שֶׁל שֵׁם הוּי'.

(אחרונה) של שם הוּי', הָרִי הָרֵאשִׁית וְהַמְקוֹר, כְּשֶׁמִּתְחִיל הַגִּילּוּי שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה – הוּא מְשַׁפֵּעַ וְנִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת ה' עֲלֵאָה, – הָאוֹת ה' הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁבִּשְׁם הוּי', שֵׁשׁ לָהּ – לְצִיּוֹר וְתִמּוֹנַת הָאוֹת ה', הַתַּפְשָׁטוֹת אֲרַבָּה וְרַחֲב, – וְזֹאת כְּדִי לְהוֹרוֹת – לְהֵרֹאוֹת, עַל

בְּחִינַת בִּינָה, – ה' עֵילָאָה שֶׁל שֵׁם הוּי', הִיא

בְּחִינַת "בִּינָה", שֶׁהִיא הַתַּפְשָׁטוֹת הַשְּׂכָל

הַנְּעֵלָם בְּבְחִינַת גִּלּוּי וְהַשְׁגָּה בְּהִרְחֵבַת הַדַּעַת, וְהַשְּׁפָעָתָה –

שֶׁל ה' עֵילָאָה, בִּינָה, מְסַתֵּימַת בְּלֵב, וְכְמוֹ

שְׁפָתוֹב בְּתַקְוָנִים¹⁵, דְּ"בִינָה – לְפָא, וְכֵה

הַלֵּב מִבִּין", – ש"בִּינָה" הִיא בְּחִינַת הַלֵּב, וְכֵה

הַלֵּב מִבִּין, הָרִי שֶׁהַשְּׁפָעַת ה"בִּינָה" הִיא בֵּלֵב, וּמִשָּׁם

יוֹצֵא הַהֶבֶל – שֶׁהוּא, מְקוֹר גִּלּוּי גּוֹף

הָאוֹתוֹת הַדְּבֹר, הַמְתַּגְלּוֹת בְּחֵמֶשׁ מוֹצְאוֹת מִהָעֵלָם – שֶׁהִיוּ עַד אַז בְּהַעֲלָם, הַיּוֹד – בִּיּוֹד, וְתִמּוֹנַת ה' תְּהֵאָה –

הָאוֹת ה' הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁבִּשְׁם הוּי', בְּבְתִיבְתָּהּ – כְּשִׁכּוֹתֵבִים אוֹתָהּ הִיא הָרִי גַם כֵּן בְּהַתַּפְשָׁטוֹת אֲרַבָּה וְרַחֲב, – כְּפִי שֶׁהַדְּבַר

בִּיה' עֵילָאָה, אֵלֶּא שֶׁבִּיה' עֵילָאָה" זֶה מֵרָאָה עַל הַתַּפְשָׁטוֹת הַהִשְׁגָּה, וְאֵילוֹ בִּיה' תְּתָאָה" – מוֹדָה עַל הַתַּפְשָׁטוֹת בְּחִינַת

מְלָכוּתוֹ וְתַבְרָה, "מְלָכוּת כָּל עוֹלָמִים", – סְפִירַת הַמְלָכוֹת

אגרת הקדש

מוֹשַׁפֵּעַ וְנִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת ה' עֵילָאָה שֵׁישׁ לָהּ הַתַּפְשָׁטוֹת

אוֹרֵךְ וְרוֹחֵב לְהוֹרוֹת עַל בְּחִינַת בִּינָה שֶׁהִיא הַתַּפְשָׁטוֹת

הַשְּׂכָל הַנְּעֵלָם בְּבְחִי' גִּלּוּי וְהַשְׁגָּה בְּהִרְחֵבַת הַדַּעַת

וְהַשְּׁפָעָתָה מְסַתֵּימַת בֵּלֵב וְכְמוֹ"שׁ בְּתִקְוָנִים דְּבִינָה לְבָא

וְכֵה הַלֵּב מִבִּין וּמִשָּׁם יוֹצֵא הַהֶבֶל מְקוֹר גִּלּוּי גּוֹף

הָאוֹתוֹת הַדְּבֹר הַמְתַּגְלּוֹת בִּיה' מוֹצְאוֹת מִהָעֵלָם הַיּוֹד

וְתִמּוֹנַת ה' תְּתָאָה כְּכִתְיבְתָהּ גַם כֵּן בְּהַתַּפְשָׁטוֹת אוֹרֵךְ

וְרוֹחֵב מוֹרָה עַל הַתַּפְשָׁטוֹת בְּחִי' מְלָכוּתוֹ יִתְבַּרֵךְ מְלָכוֹת

כָּל עוֹלָמִים לְמַעְלָה וְלְמַטָּה וְלִדְ סַטְרִין הַמְתַּפְשָׁטוֹת

וְנִמְשָׁכוֹת מֵאוֹתוֹת דְּבַר ה' כְּמוֹ"שׁ בְּקַהֲלָתָּי בְּאִשְׁרֵי דְבַר

מֶלֶךְ שְׁלֵמוֹן כְּמוֹ"שׁ כְּמוֹ"א. [וְלִהְבִּין מְעַט מוֹעֵיר עֲנִין

וְמַהוֹת אוֹתוֹת הַדְּבֹר בְּאַלְהוּת שְׁאִין לוֹ דְמוֹת הַגּוֹף

וְלֹא הַנֶּפֶשׁ חֲסִי כְּכֹר נִתְבָּאֵר בְּדֶרֶךְ אֲרַבָּה וְקִצְרָה

~ יום חמישי ט"ז מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קה, אך ביאור הענין... עד עמ' 216, בעשיה:

העליונים הרוחניים בא גם כן מצירופי אותיות של הדיבור שלמעלה, שמפני שבצירופי אותיות הדיבור שלמעלה ישנם

צירופים עד אין קץ, ישנם גם כן נבראים עד אין קץ – אך, הנבראים הרוחניים שהם

בעלי חכמה ודעת ויש להם ידיעה באלקות, באים מפנימיות אותיות הדיבור שלמעלה, שכפי

שהוסבר לעיל זה בא מ"חכמה", שלכן הנבראים הרוחניים הם בעלי ענין של חכמה באלקות; ואילו העולם הזה והחיות שבו

אך באור הענין, למה אמרו רבותינו זכרונם לברכה שיעולם-הזה דוקא נברא בה' – כיוון שהרי הסברנו, שהכוונה היא ל"ה' תתאה", בחינת ה"מלכות" ודיבור

שלמעלה, שמהם הרי נבראים כל הנבראים (גם הנבראים של העולמות העליונים שלמעלה מהעולם הזה), אם-כן

כיצד אומרים, שדוקא העולם הזה נברא באות ה' יסביר רבנו הזקן להלן, שהן אמת הדבר שריבוי הנבראים של העולמות

אגרת הקדש

אך ביאור הענין למה אמרו רז"ל ש"עוה"ז דוקא נברא בה'. הנה ידוע לכל חכמי לב כי ריבוי העולמות

15. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו").

הדיבור שלמעלה, כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב בְּסֵפֶר יִצְרָה²⁰: שְׁבַע²¹ אַבְנִים בּוֹנוֹת הַמִּשְׁתָּ אֲלֵפִים וְאַרְבָּעִים פְּתִים, – ב'ספר יצירה' נקראות האותיות "אבנים", והמלים – "בתים", המלה מצטרפת מאותיות, כמו בית שמצטרף מאבנים, ומשבע

אותיות אפשר לצרף חמשת אלפים וארבעים מלים שונות, מִכָּאן וְאֵילָךְ, צֵא וְחָשֵׁב מָה שְׂאִין הַפֶּה יִכּוֹל לְדַבֵּר בּו' – ואין האוין יכולה לשמוע – כל כך הרבה הן האפשרויות לצירופים הרבים המצטרפים מכ"ב האותיות. עד שבע אותיות מונה ב'ספר יצירה' מספר הצירופים הנוצרים משתי אותיות, שלש אותיות, עד שבע אותיות. ואילו למעלה משבע אותיות, אפשרויות הצירופים הן כל כך רבות

שהם בלי גבול, כך גם באותיות הדיבור שלמעלה, הרי ריבוי הצירופים שיכולים לצרף מהן, הוא בלי קץ ותכלית, ומריבוי הצירופים באים ריבוי הנבראים, שהם ריבוי עד אין קץ. וְהַגֵּם שֵׁשׁ בְּמַעֲלוֹת וּמְדִרְיָנוֹת הַמְּלֵאכִים וְנִשְׁמוֹת – לא רק הרבה מלאכים ונשמות, אלא גם כְּמָה וְכְמָה מֵינֵי מַעֲלוֹת וּמְדִרְיָנוֹת חֲלוֹקוֹת לְאִין קָץ, גְּבוּהָ עַל גְּבוּהָ – מדריגה אחת – למעלה מהמדריגה השניה, למרות שגם המדריגה הראשונה נעלית ביותר. ואם כל ריבוי הנבראים באים מאותיות הדיבור שלמעלה – ההבדל הוא רק בהצגת וסדר האותיות – הרי לא היה צריך להיות, ההבדל בין מדריגה אחת לשניה, בבחינת גבוה על גבוה, – הַנְּהָה הַכֹּל – התחלקות המדריגות, גם גבוה על גבוה, נִמְשָׁךְ לְפִי חֲלוֹפֵי הַצִּירוֹפִים – דכ"ב אותיות שבאים גם כן בחילוף הצירופים והתמורות דא"ת ב"ש – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א, וְהַתְּמוֹרוֹת בְּא"ת ב"ש בּו' – בסדר האחר של ה"אל"ף-ב"ת", הסדר של "א"ת ב"ש", שהאות אל"ף (האות הראשונה) מוחלפת באות תי"ו (האות האחרונה), והאות ביי"ת (האות השניה) מוחלפת באות שי"ן (האות השניה שלפני האחרונה) וכו'. (וכמו שְׁנַתְּכֵבֶּאֱרָ בְּפִרְק (יב). – ב"שער היחוד והאמונה"²² החלק השני של ספר

קטנים מדי מכדי שיוכלו לקבל ולסבול את האור והחיות של הצורה והפנימיות של האותיות, אלא האור והחיות של העולם הזה באים מהחומר והגוף של אותיות הדיבור (על-דרך-משל, כמו שהדבר באדם, שזה בא מהגוף, מההבל הנובע מהלב דרך

הגרון, שהוא הבל וקול גשמי, כך גם למעלה הרי זה בא מההבל שלמעלה ומגוף האותיות), לכן אומרים חכמינו ז"ל על העולם הזה דוקא, שהוא נברא באות ה', המוסכת על ההבל שלמעלה, כפי שהוסבר לעיל. ובלשון רבנו הזקן: הַנְּהָה יְרוּעַ לְכָל חֲכָמֵי לֵב²⁶, פִּי הַעוֹלָמוֹת רַבּוּי וְהַחִיבּוֹת אֲשֶׁר אֵין לָהֶם מְסַפֵּר, כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב²⁷: "הֵישׁ מְסַפֵּר לְגִדּוּדָיו", – הכוונה לעולמות ולהיכלות

שלמעלה, שאין להם מספר. וּבְכָל הַיְכָל וְגִדּוּד – בהם יש כבר מספר, כמו שכתוב²⁸: "אלף אלפין ישמשוני" ורובא רבבן קדמוהי יקומו" – אך המספר הוא גדול מאד, שיש בהם אֲלֵף אֲלֵפִין וְרִבּוּא רַבְבָּן מְלֵאכִים²⁹, וְכֵן – בנשמות, שיש בהן חמש מדריגות כלליות של נפש, רוח, נשמה, חי, יחידה, הן נִפְשׁ רֹחַ נְשָׁמָה תְּיָה יְחִידָה – נרנח"³⁰, מְדִרְיָנוֹת לְאִין קָץ, – שישנן מדריגות לאין קץ במדריגת ובחינת "נפש", ובמדריגת ובחינת "רוח", עד במדריגה של "נשמה", "חי", "יחידה", וּבְכָל עוֹלָם וְהַיְכָלוֹת מְרַבּוּי הַיְכָלוֹת שְׁבַאֲצִילוֹת בְּרִיאָה יִצְרָה – שהן כולם עולמות ורחניים שלמעלה מעולם ה"עשיה", למעלה מהעולם הזה ולמעלה מעולם ה"עשיה" הרוחני – שכן, "עולם הזה" שהוא עולם ה"עשיה", מכון לא רק לעולם הזה הגשמי, כִּי-אִם גַּם כּוֹלֵל אֶת עוֹלָם הַעֲשִׂיָה הרוחני – הַנְּהָה כָּל רַבּוּיִים אֵלּוּ, רַבּוּי אַחַר רַבּוּי עַד אֵין קָץ מְמַשׁ, – שיש בהם כל כך הרבה נאצלים ונבראים בלי קץ ממש, הַכֹּל נִמְשָׁךְ וְנִשְׁפָּע מְרַבּוּי צִירוֹפֵי כ"ב אוֹתוֹת דְּבַר ה', הַמִּתְחַלְקוֹת – כ"ב האותיות של הדיבור שלמעלה, מתחלקות נִסְכָּן לְצִירוֹפִים רַבִּים עַד אֵין קָץ וְתַכְלִית מְמַשׁ, – אין קץ ואין סוף לצירופים הנוצרים מכ"ב אותיות

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"מ ש"כ בתו"א (ואוה"ת) עה"פ ועשית גו' ועשו כל חכמי לב". 17. איוב כה, ג. 18. הניאל ז, י. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מביא ג"ז (וכן בח"א פמ"ו סה, ב) – דלכאורה מה מוסיף (ראה שם רפמ"ח) – וי"ל שזוה מוכיח דהמדובר ב"גדודים" שנתהוו מאותיות שלכן שייך בהם (גבול ו)מספר, ובכ"ז יש בהם גם בל"ג". 20. פ"ד מ"ב. 21. הרבי שליט"א מציין ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר", שאולי צריכים לומר "שבע", לשון נקבה, כמו שאומר להלן "בונות", לשון נקבה. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שע"י יורד מגבוה ביותר לגבוה שתחתיו כו', הארה דהארה כו' – משא"כ בשינוי הצירוף בלבד דאינו פחות במעלה".

ה', מוצא פי ה', וכתובו – בהבל ובמוצא פי ה', מלפשת
 מְחִינַת צוּרַת אוֹתוֹת הַדְּבָר וְהַמְחַשְׁבָּה, – שלמעלה,
 הבאה – ממדותיו הקדושות ורצונו וחקמתו וכו', – כמו
 באדם למשל, שאותיות הדיבור ואותיות המחשבה באות הרי

בגילוי ממדותיו – שמפני
 שיש לו אהבה ותשוקה
 לדבר מסויים, לכן הוא
 חושב ומדבר אודות אותו
 דבר, והמדות באות
 מרצונו וחקמתו וכו', כך
 גם למעלה באות אותיות
 הדיבור והמחשבה
 שלמעלה בהתגלות,
 מהמדות הקדושות
 ומרצונו וחקמתו וכו',
 המיוחדות – מדותיו –
 הקדושות, ורצונו וחקמתו
 (הספירות), מאחדות
 באין סוף ברוך הוא
 בתכלית – הרי שהאור
 שמצורת האותיות,
 שהוא אור הבא ממדותיו
 הקדושות ומרצון וחקמה

– נמצא רק בתוכו, בפנימיות של "מוצא פי ה'" המהווה
 ומחיה את העולם הזה, ואילו בגילוי אין הדבר כך. ומהיכן
 באה ההתהוות והחיות של העולם הזה? – הרי זה מחיצוניות
 וגוף האותיות, "הבל" הדיבור שלמעלה. (וזהו שכתב האר"י
 וברונו לברכה²⁷, שפחינת חיצוניות הבלים דמלכות
 דאצילות, המרמזות בה' של שם הנו"ה ברוך הוא, –
 "ה' תתאה" שהיא ספירת המלכות, הם ירדו ונעשו נשמה'
 לעולם העשיה). וכן כתוב ב'תקונים'²⁸ – ב'תיקוני זוהר',
 שתי"ד – של שם הוי", הוא – מאיר, באצילות כו', – ו"ה'
 עילאה" – בעולם ה'בריאה', "ו"ו" – בעולם ה'יצירה", ו"ה'
 תתאה מקננת – ומאירה, פְּעֻשָׁה: – ארבע האותיות של
 שם הוי' הן האלקות של העולמות²⁹: הגילוי שמאיר בעולם
 ה"אצילות" הוא ספירת ה"חכמה" (י"ד של שם הוי'),
 ו"חכמה" היא הרי הענין של ביטול באופנו הנעלה ביותר, של
 "הוא לבדו ואין זולתו" (כפי שרבונו הזקן אומר בהגה"ה
 שבפרק ל"ה (בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), הרי
 "חכמה" זו מאירה בכללות עולם ה"אצילות", שבכל עניני
 עולם ה"אצילות" שורר אופן הביטול האמור; בעולם
 ה"בריאה" מאירה "ה' עילאה", ספירת ה'בינה' וכל הנבראים

ה'תניא". הרי, למרות שישנו ריבוי מדריגות כזה וחילוקי
 מדריגות עד אין קץ, אך דרך כלל, הנה כלם פעלי חכמה
 ודעת, – ענינם הוא ענין החכמה ודעת באלקות, ויודעים את
 בוראם, מפני היות חיותם מפנימיות האותיות
 הנמשכות – פנימיות
 האותיות נמשכות
 מבחינת חכמה עלאה,
 – "חכמה עליונה",
 ופנוף לעיל. – לכן
 אמרים על כל הנבראים
 הנכללים בשם הכללי
 "עולם הבא", שהם נבראו
 ביו"ד, שכן חיותם באה
 מפנימיות ומאור אותיות
 הדיבור שלמעלה, הבא
 מהיו"ד של שם הוי". אך
 העולם הנה השפלה עם
 החיות שכתובו, קטן
 מהכיל ולסבל אור
 וחיות מבחינת צורת
 האותיות ופנימיותן,
 להאיר – שהאור והחיות
 של פנימיות האותיות,

אגרת הקדש

ויודעים את בוראם מפני היות חיותם מפנימיות האותיות
 הנמשכות מבחי' ח"ע וכנ"ל. אך העולם הזה השפל
 עם החיות שכתובו קטן מהכיל ולסבל אור וחיות
 מבחינת צורת האותיות ופנימיותן להאיר ולהשפיע בו
 בלי לבוש והסתר כמו שמאירות ומשפיעות לנשמות
 ומלאכים רק ההארה וההשפעה באה ונשפע לעוה"ו
 מבחינת חומר וגוף האותיות וחיצוניותם שהוא בחינת
 ההבל המתחלק לו' הבלים שבקבלת שעליהם העולם
 עומד כמו"ש בווה"ק והוא מוצא פי ה' המתלבש בעולם
 הזה וכל צבאיו להחיותם ובתוכו מלוכשת בחינת
 צורת אותיות הדיבור והמחשבה ממדותיו הקדושות
 ורצונו וחקמתו וכו' המיוחדות בא"ס ב"ה בתכלית
 (זו"ש האר"י ז"ל שבחינת חיצוניות הכלים דמל' דאצילות
 המרומזות בה' של שם הוי' ב"ה הם ירדו ונעשו נשמה
 לעולם העשיה) וכ"כ בתקונים שהיו"ד הוא באצ"ו כו'
 ור' תתאה מקננת בעשיה:

יאיר בו, ולהשפיע בו בלי לבוש והסתר כמו ש – פנימיות
 האותיות, מאירות ומשפיעות לנשמות ומלאכים, –
 לנשמות ומלאכים זה מאיר ומשפיע בלי הלבוש והסתר של
 חומר וגוף האותיות המתהווה מההבל²³, רק התארה
 וההשפעה באה ונשפעת לעולם הנה מבחינת המר וגוף
 האותיות וחיצוניותם, שהוא – חיצוניות האותיות, היא
 בחינת התבל, – כמו על-דרך-משל חיצוניות וגוף אותיות
 הדיבור באדם המתהווים מההבל הבא מהלב, והוא הבל גשמי,
 המתחלק לו' הבלים שבקבלת²⁴ – בפסוק ב"קהלת"²⁵
 מוזכרים שבעה ענינים של הבל: "הבל הבלים אמר קהלת,
 הבל הבלים הכל הבל", "הבל" פעם אחת, "הבלים" לשון
 רבים, פעמיים, ביחד שלשה, עוד הפעם "הבל הבלים", שוב
 שלשה, "הכל הבל" עוד פעם אחת, וביחד שבע פעמים
 "הבל". שעליהם – על שבעה ההבלים, העולם עומד, כמו
 שכתוב בזהר הקדוש²⁶. – "עלמא לא אתקיים אלא על
 הבלים דאמר שלמה מלכא" – העולם אינו מתקיים אלא על
 ההבלים שאמר שלמה המלך, שהם שבעת ההבלים האמורים,
 והוא "מוצא פי ה'" המתלבש בעולם הנה וכל צבאיו –
 כל הנבראים שבעולם הזה, להחיותם, – שזה ההבל הבא מפי

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהוא בטל להמלוכש בו ואינו מסתיר". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ באוה"ת עה"פ".
 25. א, א. 26. ח"א קמו, ב. 27. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. ובכ"מ. 28. ראה תיקון ו (כג, א). ע"ח שמ"ב ספ"ד. 29. הערת כ"ק אדמו"ר
 שליט"א: "עפמשת"ל בח"א פל"ט".

מתוך קבלת עול מלכות שמים. ברם, זהו הנשמה של עולם זה, הבאה מפנימיות צירופי אותיות הדיבור המלוּבשת בעולם בחומר וגוף האותיות שהוא ה"הבל", ואילו התהוות וחיות העולם עצמו, הם רק מחיצוניות אותיות הדיבור – מה"הבל", ולכן עולם זה הוא עולם גשמי וחומרי.

של עולם זה (גם נשמות וגם מלאכים) הם בעלי השגה גדולה באלקות; בעולם ה"צירה" מאירות שש המדות, ועבודת הנבראים שבעולם זה, היא בענין ה"מדות", התפעלות של אהבה ויראה באלקות; ובעולם ה"עשיה" מאירה ה' תתאה, ספירת ה"מלכות", ועולם זה – הוא עולם המעשה, ומעשה

~ יום שישי י"ז מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 216, והנה באדם התחתון... עד עמ' קט, ממנה ח"ו.

שֶׁל שֵׁם הַיְיָ הַבְּרוּךְ-הוּא, – שהיא "אֵתָא קַלִּילָא", – אות "קלה", – לא זו בלבד שהיא אות אחת, היא גם נקראת "אתא קלילא", אות "קלה" שאין בה ממש. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּהִבְרָאם", – כמו שכתוב³⁰: "בהבראם",

ועל כך דרשו חכמינו ז"ל³¹: "בה' בראם",

באות ה' הוא ברא אותם, את תולדות השמים והארץ, שעליהם כתוב

"בהבראם", הִיא – האות ה', היא מְקוֹר הַט' מְאֲמָרוֹת שֶׁנִּמְשְׁכוֹ מִמְאָמֵר רֵאשׁוֹן

"בְּרֵאשִׁית" ד' נְמִי – שגם הוא מְאֲמָר הוּא³²,

– על "בראשית" אומרים חכמינו ז"ל שגם הוא

"מאמר" כמו שאר המאמרים שבהם כתוב

הלשון "ויאמר", אלא

שהוא המאמר הראשי והמקור לשאר המאמרות³³, הִיא בְּחִינַת חֶכְמָה הַנִּקְרָאת "רֵאשִׁית". – ראשית חכמה, הרי, הירידה

מ"חכמה", מקור תשעה המאמרות, לדיבור, "מלכות" – היא

צמצום גדול ביותר. אֵךְ אִזּו – תחילת הבריאה, הִיְתָה הַמְשָׁכָה וְיִרְדָּה זו – מ"חכמה" ל"מלכות" – דיבור, בְּלִי

אֲתֵעָרוּתָא דְלִתְתָא בְּלָל, – בלי התעוררות מלמטה כלל, כִּי³⁴ "אָדָם אֵין לְעֵבֵד" כו³⁵, – לא היה הרי אז האדם

שיעבוד ויעשה את התעוררות מלמטה, רַק "כִּי חֶפְזֵי חֶסֶד הוּא"³⁶, – הבריאה היתה מצד זה שהקב"ה הוא חפץ חסד,

וְ"עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה"³⁷. וְזֵהוּ "בְּהִבְרָאם" – "בְּאֲבִרָהֶם"³⁸,

להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד עושים את ה"שם" על ידי צדקה, כמו שכתוב בזהר הקדוש: "מאן עביד שמא קדישא בכל יומא, מאן דיהיב צדקה למסכנא" – שעל ידי נתינת צדקה לעני "עושים" את שם הוי'. שכן, ירדת אותיות הדיבור

שלמעלה משרשן ב"חכמה", הרי זה צמצום גדול ביותר, כמו למשל

חכם גדול המבין נפלאות חכמה, מצמצם את חכמתו באות אחת, כך

מתלבש הצמצום של חכמה ב"ה' תתאה" של שם הוי', "הבל" הדיבור,

וזה בא מהחסד שלמעלה, שמצד החסד הוא מצמצם

עצמו בצמצום זה, וכדי לעורר חסד זה – הרי זה

על ידי החסד שאדם למטה עושה צדקה וחסד.

הרי שבצדקה וחסד של יהודי למטה, הוא "פועל" את ההמשכה מהי"ד של שם הוי' –

"חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שעל ידי צדקה הוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. ובלשונו של רבנו

הזקן: וְהֵנָּה, בְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן לְמִשְׁלַל, מִי שֶׁהוּא חָכֵם גְּדוֹל לְהַשְׁבִּיל נַפְלְאוֹת חֶכְמָה, וּמְצַמֵּם שְׂכָלוֹ וּמְחַשְׁבֵּתוֹ

בְּאוֹת אֶחָד – אחת, מְדַבְּרוֹ, הֵנָּה זֶה הוּא צְמִצּוּם עֲצוּם וְיִרְדָּה גְּדוֹלָה לְחֶכְמָתוֹ הַנִּפְלְאָה – כְּכֹה מִמֶּשׁ עַל-דִּבְרֵי

מִשְׁלַל, וְיִתֵּר מִזֶּה לְאֵין קֵץ, הִיְתָה צְמִצּוּם גְּדוֹל עֲצוּם וְרַב, כְּאִשֶּׁר "בְּדַבְּרֵי ה' שְׁמִים נַעֲשׂוּ, בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, וּבְרִוּת פִּיּוֹ כֹּל צְבָאֵם", הִיא – "דבר ה'" הוא, אוֹת ה'

30. בראשית ב, ד. 31. מנחות כט, ב. 32. ר"ה לב, א. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אפ"ל בפי' דבה"א בראם – לאחרי שכבר ישנו המאמר דבראשית ברא גו'! שלכן הוא מקור רק לט' מאמרות!" 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל?

30. בראשית ב, ד. 31. מנחות כט, ב. 32. ר"ה לב, א. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אפ"ל בפי' דבה"א בראם – לאחרי שכבר ישנו המאמר דבראשית ברא גו'! שלכן הוא מקור רק לט' מאמרות!" 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל – שולל אתדל"ת גם דנשמות, ומכריח זה מקרא דאדם אין גו'. ועפ"ז תומתק ההדרגה 'אתדל"ת כלל". 35. בראשית ד, ה. 36. מיכה ז, יח. 37. תהלים פט, ג. 38. ב"ר פי"ב, ט.

הם גם "בונדך", הם בונים ומקיימים את העולם על ידי לימודם תורה – הרי המַשְׁכָּה זו – מ"חכמה" לאותיות הדיבור, היא בְּחִינַת יְרִידָה גְּדוּלָה, וְלוֹה צָרִיךְ לְעוֹרֵר חֶסֶד עֲלִיּוֹן, הַנִּמְשָׁךְ כְּמִים – טבע המים שהם נמשכים ממקום גבוה

למקום נמוך, כך גם נמשך החסד העליון שנמשל למים, מִמְּקוֹם גְּבוּהָ לְמִקוֹם נְמוּךְ, – ממקום ומדריגה גבוהים למקום ולמדריגה נמוכים, וחסד זה נמשך בְּאֲתֵרוֹתָא דְלִתְתָא, – בהתעוררות מלמטה, בְּצִדְקָה וְחֶסֶד תִּתְתָּא, – על ידי צדקה וחסד הנעשים למטה בגשמיות, שְׁמִמְשִׁיכִים – ונותנים, חַיִּים וְחֶסֶד, לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים. – על ידי החסד והחיים שנותנים וממשיכים לעני שפל ונדכא, ממשיכים את החסד שלמעלה, כדי להמשיך "חיים" מבחינת

"חכמה" שירד למקום נמוך – לאותיות הדיבור שהן מקור כל הנבראים. וְזוּהוּ שְׁפָתוֹב⁴⁰: "אֵל יִתְהַלֵּל חֶסֶד בְּחֻבְתּוֹ בּוֹ, בִּי אִם בּוֹזֵאת יִתְהַלֵּל בּוֹ, – השכל וידוע אותי⁴⁸, ומסיים שמשכיל באופן: בִּי אֲנִי ה' עֲשֵׂה חֶסֶד בּוֹ"⁴⁹, – הרי שמהללים את ה"חכמה" כשהיא עושה ופועלת חסד, שאז ה' עושה חסד, בִּי הַחֶסֶד – שהאדם עושה וממשיך את החסד שלמעלה, ש"אני ה' עושה חסד" – שבעשיה, הוּא הַמְּמַשֵּׁךְ חַיִּי הַחֻבְתָּה לְמַטָּה, – שבאותיות הדיבור יומשך מקור הנבראים, כדי שזה יומשך למטה. וְאִם לָאוּ – אם חסרה עשיית החסד, וישנו רק הענין של חכמה – של לימוד התורה בלבד, הַרְי נִקְרָאת "חֻבְתּוֹ" לְבִדּוֹ, – ככתוב "אל יתהלל חכם בחכמתו" – בחכמה שלו, בְּלִי הַמְּשַׁכֵּת חַיִּים מִמֶּנָּה – ה"חכמה" שלמעלה, חֲסִידֵי שְׁלֹם.

– זה מה שחכמינו ז"ל אומרים על הפסוק "בהבראם" שזה אותיות "באברהם", בִּי³⁹ "חֶסֶד לְאַבְרָהָם" בּוֹ⁴⁰. – אברהם הוא בחינת חסד, וזהו "בהבראם – באברהם", שהבריאה היא ממדת החסד. אַךְ אַחַר כְּרִיאַת הָאָדָם – שענינו הוא "לְעֵבְרָה בּוֹ"⁴¹, –

אגרת הקדש

כי חסד לאברהם בו'. אך אחר בריאת האדם לעבדה בו' אזי כל אתדל"ע לעורר מדת חסד עליון הוא באתדל"ת בצדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה לכן אמרו רז"ל כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמ"ח אפילו תורה אין לו אלא לעסוק בתורה ובגמ"ח כי הנה הגם דאורייתא מחכמה נפקת ובאורייתא מתקיים עלמא ובאינון דלעאן בה כי בדבורם ממשויכים הארות והשפעות (ג"א והשראות) ח"ע מקור התורה לבחינת אותיות הדבור שבהן נברא העולם כמארו"ל א"ת בנדך אלא בונדך הרי המשכה זו היא בחינת ירידה גדולה ולוה צריך לעורר חסד עליון הנמשך כמים ממקום גבוה למקום נמוך באתדל"ת בצדקה וחסד תתאה שממשיכי חיים וחסד להחיות רוח שפלים ונדכאים. וז"ש אל יתהלל חכם בחכמתו בו' כ"א בזאת יתהלל בו' כי אני ה' עושה חסד בו' כי החסד הוא הממשיך חיי החכמה למטה וא"ל הרי נקראת חכמתו לברו בלי המשכת חיים ממנה ח"ו.

שהוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. לְבִן אֲמָרוּ רְבוּתֵינוּ וְכְרוֹנֵם לְבָרְכָה⁴²: כֹּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֵלָא תוֹרָה בְּלִי גְמִילוֹת חֶסְדִים, אֲפִלוּ תוֹרָה אֵין לוֹ, אֵקָא – צריך לְעַסֵּק בְּתוֹרָה וּבְגְמִילוֹת חֶסְדִים. בִּי הֵנָּה, הֵגַם דְּאוֹרֵיתָא מְחַבְּמָה נְפַקְתָּ⁴³, – למרות שתורה באה מ"חכמה", וּבְאוֹרֵיתָא מִתְקַיֵּם עֲלֵמָא⁴⁴, – ועל ידי תורה מתקיים העולם, וּבְאֵינוֹן דְּלְעָאן בְּהָ⁴⁵, – ועל ידי אלה שעוסקים ומדברים בה (בתורה), בִּי גְדַבְּרִים – דיבורי תורה, מְמַשִּׁיכִים הָאָרוֹת וְהַשְּׁפָעוֹת (נְפֶח אַחַר: וְהַשְּׁרָאוֹת) הַחֻבְתָּה עֲלָאָה – חכמה עליונה, מְקוֹר הַתוֹרָה, לְבְחִינַת אוֹתֵיות הַדְּבִיר שֶׁבְּהֵן נִבְרָא הָעוֹלָם, בְּמֵאֵמֵר רְבוּתֵינוּ וְכְרוֹנֵם לְבָרְכָה⁴⁶: "אֵל תִּקְרֵי בְּנִיךְ אֵלָא בּוֹנֵיךְ" – תלמידי חכמים שהם העוסקים בתורה, הם לא רק "בניך", הבנים שלך, אלא

39. מיכה ז, כ. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"פ חסד, כי צ"ל אתדל"ע מצ"ע שיתהוו (1) עולמות שלמע' מהשתל' - שישיכיל 'נפלאות חכ' (במשל דאדם התחתון לדליל - כי מהוע"צ הנשמה פשוטה אלא שהכחות כלולים בה - ראה ח"א פנ"א) ע"י חפץ חסד (שבתענוג - חפץ), (2) עולם האצ"י - שכלו ומח' (שבמשל) ע"י עולם חסד יבנה (ז"י הבנין - ספי' דאצ"י), (3) ב"ע ועד עוה"ז - מ'צמצם כו' באות כו'" (שבמשל) ע"י בהבראם (בריאה כו') חסד (שנמשך ונותן) לאברהם. וי"ל שלכן מוסיף בזה "וזהו" בהבראם - כי רק זה באתגליא. ולמטה (ובפרטיות) יותר (וראה ח"א רפמ"ט): חפץ (עתיקא - בבינה) חסד הוא (בריאה - בורא חשך) - ראשונה, עולם חסד יבנה (יצירה - עולם "המדות") - וא"ו, בהבראם באברהם כי חסד כו' (עשי' - ראה לקמן ט"ו) - ה' אחרונה. 41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחילת האגה"ק צדקה לחוד. מכאן ואילך כמה שינויים: צדקה וחסד, גמ"ח, צדקה וחסד, צדקה וגמ"ח וכו'". 42. יבמות קט, ב. 43. זח"ב קכא, א. ובכ"מ. 44. זח"ב ר, א. ובכ"מ. 45. זח"א מז, א. ועוד. 46. ברכות סד, א. 47. ירמ"ט, יב. 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שג"ז חכמה ואדרבא עיקרה".

~ שבת קודש י"ח מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קט, ובוה יובן מ"ש... עד עמ' 218, יבנו:

אותיות הדבור, היא תורה שבעל-פה, – מלכות פה תורה שבעל-פה קרינן לה⁵¹, ומקור האותיות הוא מ'חכמה עלאה' – מ'חכמה עליונה", פנזכר לעיל, – הרי שבלמוד התורה שלהם הם ממשיכים מ'חכמה עליונה" –

לצירופי אותיות הדיבור של תורה שבעל-פה, ועל-ידי-זה הם ממשיכים חיות לנשמות ולמלאכים. אך להמשיך ולהוריד הארה וחיות מבחינת הכל העליון ה' תתאה – של שם הוי', לעולם הנה השפל, שהוא צמצום גדול ביותר עז – הרי זה אופן צמצום אחר לגמרי כדי שהאור יומשך בעולם השפל, לא באתערוותא⁵² דלתתא – התעוררות מלמטה", של תלמידי חכמים העוסקים מעוט ימיהם בצדקה וגמילות חסדים, אלא על-ידי אתערוותא – התעוררות, דבעלי מצות העוסקים רב ימיהם בצדקה וגמילות

ובזה יובן מה שכתב האריז"ל⁴⁹, שיש שני מיני נשמות בישראל: נשמות תלמידי חכמים העוסקים בתורה כל ימיהם⁵⁰, ונשמות פעלי מצות העוסקים בצדקה וגמילות חסדים. דלכאורה, הרי גם תלמידי חכמים צריכים לעסק בגמילות חסדים, כמאמר רבותינו זכרונם לברכת, ש'אפלו תורה אין לו'. – אם הוא אומר שאין לו אלא תורה בלי גמילות חסדים, גם תורה אין לו. אם-כן כיצד אומר האריז"ל שישנו סוג של נשמות העוסקות בתורה כל ימיהן? אלא – יסביר רבנו הזקן להלן, שאין הכוונה שנשמות אלו מתעסקות בתורה בלבד ואינן עוסקות בגמילות חסדים ח", אלא הכוונה היא שעיקר עניינן הוא שתתלמיד-יך חכמים שתורתן עקר ורב ימיהם פה, ומעוט ימיהם – הם עוסקים בגמילות חסדים, הנה פעלת אתערוותם

אגרת הקדש

ובזה יובן מ"ש האריז"ל שיש ב' מיני נשמות בישראל נשמות ת"ח העוסקים בתורה כל ימיהם ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה וגמ"ח. דלכאורה הרי גם ת"ח צריכים לעסוק בגמ"ח כמארז"ל שאפילו תורה אין לו אלא שהת"ח שתורתן עיקר ורוב ימיהם בה ומיעוט ימיהם בגמ"ח הנה פעולת אתערותם דלתתא לעורר חסד עליון להמשיך ולהוריד אוא"ם המלוכש בחכ"ע מקור תורת ה' שנפיהם הוא רק לעולם הנשמות שבכריאה ע"י עסק התלמוד ולמלאכים שביצירה ע"י לימוד המשנה יען חיות חיות הנשמות והמלאכים נשפעות מצירופי אותיות הדיבור היא תורה שבע"פ ומקור האותיות הוא מח"ע כנ"ל אך להמשיך ולהוריד הארה וחיות מבחינת הכל העליון ה' תתאה לעולם הזה השפל שהוא צמצום גדול ביתר עז לא די באתעדלת של ת"ח העוסקים מיעוט ימיהם בצדקה וגמ"ח אלא על ידי אתערותא דבעלי מצות העוסקים רוב ימיהם בצדקה וגמ"ח (וכמ"ש בלק"א בח"א פל"ד) ולכן נקראו תמכי אורייתא והן בחינות ומדרגות נו"ה להיותן ממשיכין אור התורה למטה לעולם העשייה. ובוה יובן למה נקרא הצדקה בשם

דלתתא – ה'פעולה" מהתעוררותם שלמטה, לעורר חסד עליון, להמשיך ולהוריד אור-אין-סוף המלכש בחכמה עלאה, – ב'חכמה עליונה", שהיא מקור תורת ה' ששפיהם, – בדבורם דברי תורה, אם-כן היכן הם ממשיכים זאת? – הוא רק לעולם הנשמות שבעולם הכריאה – שהם ממשיכים שם על-ידי עסק התלמוד, – גמרא הכוללת הטעמים והשקלא-וטריא של ההלכות, שיש לכך שייכות לעולם ה'כריאה" – עולם ההשגה, ולמלאכים שבעולם היצירה – הם ממשיכים, על-ידי לימוד המשנה, – שכן, "משנה" המורכבת מפסקי ההלכות "כשר" או "פסול", "טמא" או "טהור" – יש לה שייכות לעולם ה"יצירה" – עולם המדות, יען חיות חיות הנשמות והמלאכים נשפעות מצירופי

49. לע"ע לא מצאנו מקורו. 50. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל השאר נכללים במין ה'ב' – ולכן ל"ג בהב' – כל ימיהם". 51. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל מוכרחת היא – כי ההמשכה צריכה לעבור דרך בריאה ויצירה". 53. ע"פ משלי ג, יח. וראה ז"ח"ג נג, ב. שו"ע יו"ד סני"א ס"ט. ובכ"מ. 54. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו נוגע כ"כ כאן (כ"א ס"ב). ויומתק עמפש"כ הרמ"ז (ניצוצי אורות בזח"ג שם)".

חַכְמָה עֲלֵאָה – "חכמה עליונה" שהיא יו"ד שֶׁל שָׁם, – הו"י, לַה' שֶׁל שָׁם, – הו"י, בְּחִינַת הַדְּבִּיבּוּר וְרוּחַ פְּיּוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּדֵי לְהַשְׁפִּיעַ לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. – זהו דיוק הלשון "עביר" בלשון הזוהר במקום הלשון "עושה", עשיה. שכן, על ידי

נִקְרָא הַצְדָּקָה בְּשֵׁם "מַעֲשֵׂה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב⁵⁶: "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְדָּקָה שְׁלוֹם", – הרי שהוא קורא לצדקה בשם "מעשה", עַל שֵׁם שֶׁפָּעֲלָתָהּ לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶחַ ה' לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְזֶהוּ דְקָרוּק לְשׁוֹן וְחַר הַקְדוּשׁ: "מֵאֵן דְּעָבִיר"⁵⁷

מעשה הצדקה הוא ממשיך אור אין-סוף בעולם ה"עשיה", ועל־דְּרָדִי-מִשְׁלֵם⁵⁸, לְהַבְדִּיל הַבְּדִלּוֹת אֵין קִיץ, כְּמוֹ שְׂאֵדָם אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא לְאַחֲרִים (ולא בְּשֵׂהוּא בֵּינוֹ לְבֵין עֲצָמוֹ), וְאֵין מְצַמְצֵם שְׁכָלוֹ וּמְחַשְׁבֵּתוֹ בְּדְבִיבּוּר אֱלֵיהֶם. וְהַמְשַׁכְּלִים יְבִינוּ:

אגרת הקודש

מעשה כמ"ש והיה מעשה הצדקה שלום ע"ש שפעולתה להמשיך אור ה' לעולם העשיה. וזהו דקרוק לשון זוה"ק מאן דעביר שמא קדישא דעביר דייקא כי באתערותא דלתתא בצדקה וחסד תתאה מעורר חסד עליון להמשיך אור א"ס מבחינת חכמה עילאה יו"ד של שם לה' של שם בחינת הדבור ורוח פיו יתברך כדי להשפיע לעולם העשי' ועד"מ להבדיל הבדלות אין קץ כמו שאדם אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין עצמו) ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם. והמשכילים יבינו:

שְׂמָא קְדִישָׁא – מי שעושה את השם הקדוש, "דְּעָבִיר" דִּיקָא, – המלה "עביר" היא בדיוק, כִּי בְּאֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא – "בהתעוררות מלמטה", בְּצְדָקָה וְחֶסֶד תִּתְאַחַּ – בעשיית צדקה וחסד כאן למטה, מְעוֹרֵר חֶסֶד עֲלִיוֹן, – החסד שלמעלה, לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶחַ אֵין-סוּף מִבְּחִינַת

56. ישעי' לב, יז. 57. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה פשוט דצ"ל "עביר". וראה זח"ג שם (ק"ב. ב). 58. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה: (1) מה חסר לולא סיום זה, (2) פי' "המשכילים יבינו" - מה? (3) מה מוסיף בהמוסגר בחצע"ג, ועוד. ואולי י"ל (בנקודה עכ"פ): אינו מובן כלל - מהי השייכות דכל הביאור לענין שמו של הקב"ה? ה' ראשונה - היא גילוי וכו' דהיו"ד כנ"ל, וא"כ הוא ההכרח דוא"ו וה' תתאה? ולמה אינו מוכרח בעוה"ב? אמרו"ל עד שלנבה"ע (לא עוה"ב ולא עוה"ז) ה' הוא ושמו בלבד - וע"פ הנ"ל מהו ענין ג' אותיות אחרונות הדשם? ועוד. וע"ז מבאר דישנו בינו לבין עצמו (אלא שה"אחרים" יודעים עד"ז כש"מדבר" "אליהם") שצ"ל מצמצם "שכלו ומח" (רק בדבורו אליהם", שישנו "בינו לבין עצמו" - ב' ענינים (שמו הוא - אבל גם שמו "בלבד"), שגם ח"ע - הוא שם, וכו'. והמשכילים יבינו (כ"ז, ואיך) ששם - כמו ענין הדיבור - ג"כ א"צ בינו לבין עצמו כו' - ובכנה"ל בדבורו."

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג מנ"א, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

...כותב הנני... אליו אשר זה שהתלמידים נוסעים לביתם על כל משך חדש תשרי, הנה הנהגה זו היפך השכל והיפך הכוונה בהדרכה ביראת שמים, כי אם נחוצה היא בכל השנה הרי אין לך שעת הכושר ועת רצון ע"ז כבימי הסליחות ימים נוראים וכו', ואם אין לשנות הנהגה זו, צריך עכ"פ לזיינם בצידה רוחנית הן בשביל עצמם והן בשביל המקומות לשם נוסעים, ואם יש לעכב עכ"פ הגדולים שבהם בהשיבה עכ"פ לר"ה עשיית ויום הקדוש יש לנצל זמן זה כדי לקרוב למנהגי החסידים והדרכותי', ואף שאין לנגוע במנהגיהם הם הטובים שקבלו מדור דור, בכ"ז יש מנהגי חב"ד שצריכים להודיעם ע"מ שינהגו כן מבלי לנגוע במנהג הספרדים.

לוח היום יום...

יום ראשון	יום שישי	יב מנחם אב	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: ואתחנן, ששי עם פירש"י. תהלים: סוסח. תניא: אך מי . . . תדרשנו.		
	דער רבי - אדמו"ר הזקן - האָט געזאָגט פון מעזריטשער מגיד פון בעש"ט'ס וועגען: ואהבת לרעך כמוך איז א פירוש וביאור אויף ואהבת את ה' אלקיך. אז מ'האָט האָלט א אידען, האָט מען האָלט דעם אויבערשטען, ווייל א איד האָט דאָך אין זיך א חלק אלקה ממעל, איז אז מ'האָט האָלט דעם אידען, דעם אינוועניג פון איהם, ממילא האָט מען האָלט דעם אויבערשטען.		

הַרְבֵּי - אַדְמו"ר הַזְקֵן - אָמַר בְּשֵׁם הַמְּגִיד מִמְעֻרִיטֶשׁ, מִשְׁמוֹ שֶׁל הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב: "וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" הוּא פְּרוּשׁ וּבִיאור עַל "וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ": כְּאֲשֶׁר אוֹהֲבִים יְהוּדִי, אוֹהֲבִים אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁכֵן יְהוּדֵי יֵשׁ לוֹ הָרִי בְּתוֹכוֹ חֵלֶק אֱלֹקָה מִמְּעַל, הָרִי שְׁכָאֲשֶׁר אוֹהֲבִים אֶת הַיְהוּדִי, אֶת הַפְּנִימִיּוֹת שְׁבוּ, מִמִּילָא אוֹהֲבִים אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.

יום שני	שבת	יג מנחם אב	ה'תש"ג
	בשעת קריאת עשה"ד עומדים ופניהם אל הס"ת. שיעורים. חומש: ואתחנן, שביעי עם פירש"י. תהלים: סט"עא. תניא: ד. אין . . . קו בצדקה.		
	בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים ופניהם אל הספר-תורה. "וּדְבַרְתָּ בָּם בְּשַׁבְּתָךְ גּו'", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנּוּם-לְבִרְכָה: "וּדְבַרְתָּ בָּם - בְּדַבְרֵי תוֹרָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר". אָמְנָם בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה גּוֹפֵא יֵשׁ כְּמָה חֲלוּקֵי מַדְרָגוֹת, וּמִבְּאֵר כָּאֵן כָּל הַמַּדְרָגוֹת: בְּשַׁבְּתָךְ בְּבֵיתְךָ - הוּא מַעֲמַד הַנְּשֻׁמָּה לְמַעְלָה בְּאוֹצַר הַנְּשֻׁמוֹת, קִדְּם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, וְעוֹסְקֵת שָׁם בְּתוֹרָה. בְּלִבְתָּךְ בְּדֶרֶךְ - קָאֵי עַל הַזְּמַן שֶׁהַנְּשֻׁמָּה יוֹרֶדֶת מֵעוֹלָם לְעוֹלָם וּמִמַּדְרָגָה לְמַדְרָגָה, עַד בּוֹאָה לְמַטָּה לְעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוּף גַּשְׁמִי, וּמִתְחִיל לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ עוֹלָם זֶה עַד יְמֵי זְקֵנָה וְשִׁיבָה, עַד וּבְשִׁכְבְּךָ בְּבוֹא יְמֵי פְקוּדָתוֹ, וְגַם אִז הִנֵּה הַתּוֹרָה תִּשְׁמַר עֲלֶיךָ כְּמִבְּאֵר בְּשֵׁשׁ דְּאִבּוֹת, עַד וּבְקִיּוּבְךָ כְּאָמור "וְהִקִּיצוֹת גּו'".		

יום שלישי	יום ראשון	יד מנחם אב	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: עקב, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תניא: וזהו צדק . . . סלה אכ"ר. במנוחה אין אומרים תחנון.		
	י"ד מְנַחֵם אֶב תַּש"א - נִמְלָאוּ חַמְשִׁים שָׁנָה מִיּוֹם שֶׁאָמַר לִי אֲדֹנָי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] שְׁאֲתַחִיל לְרִשְׁם הַסְּפּוּרִים שֶׁמְסַפֵּר לִי. כְּאֲשֶׁר הַתַּחִיל ה"צִמְח צֶדֶק"		

לְכַתֵּב בְּעֵינַי נִגְלָה וַחֲסִידוֹת, אָמַר לוֹ אֲדַמּוּ"ר הַזֶּקֶן: "וְקָנָה לְךָ חֵבֶר", וְקָנָה (קוֹף בְּקִמְצָן, נוֹן בְּסִגּוּל) - לְשׁוֹן קוֹלְמוֹס - לְךָ חֵבֶר. פֶּעַם אָמַר אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] בְּשֵׁם אֲדַמּוּ"ר הַזֶּקֶן: וְקָנָה - לְשׁוֹן קוֹלְמוֹס - לְךָ חֵבֶר, וּפְרַשׁ אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב]: קוֹלְמוֹס הֵלֵב; שָׁכַל דְּבַר שְׁלוֹמֵדִים צָרִיף "לְחֵיוֹת" אוֹתוֹ.

ה'תש"ג

טו מנחם אב

יום שני

יום רביעי

אין אוזרים תחנון.

שיעורים. חומש: עקב, שני עם פירש"י.

תהלים: עז-עח.

תניא: ה. ויעש . . . 214 שמבין הכל.

רושם אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב]: מַעֲלַת טו בְּאָב עַל כָּל טו בַּחֲדָשׁ, שֶׁזֶהוּ רק הַשְּׁלֵמוֹת בְּהַגְלוֹי, אֲבָל מְכַל־מְקוֹם הִיא רק בְּחִינַת מְקַבֵּל, אֲבָל בְּטו בְּאָב הָאוֹר בְּהַבְּיָעוֹת, לְפִי שֶׁהַעֲלִיָּה הִיא לְפִי עֶרְךָ עֶצֶם הִירִידָה דִּתְשֻׁעָה בְּאָב, .. וְזֶהוּ "תִּשְׁשׁ כַּחַה שֶׁל חֲמָה", עֲפו"ם [=עֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת] מוֹנִים לְחֲמָה בִּישׂא, וּבִט"ו תִּשְׁשׁ כּו' בְּמַכְל־שֶׁכֶן מִזְמַן הַבֵּית שֶׁהָיוּ נִכְנָעִים לְשִׁלְמוֹה, כָּל־ שֶׁכֶן לְעֵתִיד, "וְנִהְרָו אֵלָיו", בְּכַחֲנִית בְּטוֹל לְגַמְרֵי, וְאֵת רוּחַ הַטְּמָאָה אֲעֲבִיר כּו', וּמַעֲיִן זֶה בְּטו בְּאָב תִּשְׁשׁ כּו'.

ה'תש"ג

טז מנחם אב

יום שלישי

יום חמישי

שיעורים. חומש: עקב, שלישי עם פירש"י

תהלים: עט-פב.

תניא: אך . . . קח וי"ב ע"ש.

נסיעות הבעש"ט בתחילת ההתגלות שלו היו ע"ד שלשה ענינים: פדיון שבויים, חיזוק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי הי' מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא מים און צו וואסער גייט מען. פנימיות התורה נקרא אש און פאר פייער האָט מען מורא. דערפאר דארף דער משפיע גיין צום מקבל און זאָגען איהם: האָב קיין מורא ניט ווייל ה' אלקיך אש אוכלה הוא.

נסיעות הבעל-שם-טוב בתחלת ההתגלות שלו היו על דבר שלשה ענינים: פדיון שבויים, חיזוק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי הָיָה מְבַאֵר בְּזֶה: גְּלִיָּא שְׁבַתוֹרָה נִקְרָא "מִים", וְאֵל מִים - הוֹלְכִים. פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה נִקְרָא "אֵש", וּמֵאֵשׁ - מִפְּחָדִים. לְכֵן צָרִיף הַמְשַׁפֵּיעַ לְלַכֵּת אֵל הַמְּקַבֵּל וְלוֹמַר לוֹ: אֵל תִּירָא, כִּי "ה' אֱלֹקֶיךָ אֵשׁ אוֹכֵלָה הוּא".

ה'תש"ג

יז מנחם אב

יום רביעי

יום שישי

שיעורים. חומש: עקב, רביעי עם פירש"י.

תהלים: פג-פו.

תניא: אך ביאר . . . קח ח"ע כנ"ל.

אדמו"ר הצ"צ ביאר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: אז ער לערענט א הלכה און ווייס אז די זעלבע

הלכה וועט ער לערנען נאָך מאה ועשרים שנה אין גן עדן גיט עס אריין א פייערעל.

אָדמו"ר ה'צמח צדק" באַר מַה שְׁמִיחָסִים אֵשׁ לְפָנֵימִיּוֹת הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁהִיא הַנּוֹתֶנֶת חַיּוֹת בְּגִלְיָא שְׁבַתְּוָרָה: כְּשֶׁהוּא לוֹמֵד הֶלְכָה וְיוֹדֵעַ שְׂאֵת אוֹתָהּ הֶלְכָה הוּא יִלְמַד לְאַחַר מְאֹה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּגִן־עֵדֶן – זֶה מִתְדַּיֵּר בּוֹ הַתְּלַהּבוֹת.

ה'תש"ג

יה מנחם אב

יום חמישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: עקב, חמישי עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תניא: אך עולם... 216 בעשי'.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל בעדארף דערנעמען ביו מיצוי הנפש.

אָדמו"ר הָאֲמֻצְעִי אָמַר בְּשֵׁם רַבִּינוּ הַזְּקֵן: אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל צְרִיכָה "לְתַפְס" עַד מִצְוֵי הַנְּפֹשׁ.

המשך ביאור למס' גיטין ליום ראשון עמ' א

8 הָתָם הִיָּה הַתְּנַאי בְּדָבָר אַחַד וַיַּמְעֵשֶׂה בְּדָבָר אַחֵר – הַתְּנַאי שִׁיעֲבֵרוּ
9 אֶת הַיִּרְדֵּן לְטֵייעַ בִּכְבוֹשׁ הָאָרֶץ, וְאִילוּ הַמַּעֲשֵׂה הִיָּה שִׁיקְבְּלוּ נַחֲלָה
10 בְּעֵבֶר הַיִּרְדֵּן הַמְּזוּרָחִי שְׁהוּא מְקוֹם אַחֵר, אָפֵף כָּל תְּנַאי צָרִיךְ לִהְיוֹת
11 בְּאוֹפֵן זֶה, שִׂיחִידָה הַתְּנַאי בְּדָבָר אַחַד וְהַמַּעֲשֵׂה בְּדָבָר אַחֵר. לְאַפְסוּקֵי
12 הָקָא – מַה שֶּׁאֵין כֵּן כֹּאן שֶׁאִמְרוּ לֵה 'הָרִי זֶה גִּיטָךְ עַל מִנַּת שַׁתְּחוּזֵי
13 לִי אֶת הַנֵּייר/

1 הַנֵּייר' הַגֵּט כּוֹשֵׁר, הוּא מְשׁוּם דְּנַעֲשֶׂה בְּאוֹפֵן שֶׁהַמַּעֲשֵׂה קוֹדֵם לְתְּנַאי,
2 וְעַל כֵּן וּמִטַּעַם זֶה אֵין הַתְּנַאי חָל, וְהַגֵּט כּוֹשֵׁר. מִתְּקַיֵּף לָהּ רַב אֲרֵא
3 בְּרֵ אֲהָבָה, מְעַמָּא שֶׁהַתְּנַאי בְּטַל וְהַגִּירוּשִׁין חָלִים הוּא מְשׁוּם דְּמַעֲשֵׂה
4 קוֹדֵם לְתְּנַאי. וּמִשְׁמַע הָאֵם אִם הִיָּה הַתְּנַאי קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה, הִיָּה הַתְּנַאי
5 חָל, וּכְיוּן שֶׁאֵינָהּ יִכְוָּלָה לְקִיּוּמוֹ לֹא הָיָה גִיטָא. וְהָלֹא בְּאוֹפֵן זֶה יֵשׁ
6 לְתְּנַאי לְהִבְטֵל אֵף אִם יִקְדִים הַמַּעֲשֵׂה, שֶׁהָרִי מְכַרֵּי כָּל דֵּינֵי תְּנַאי
7 מִהִיָּכָא גְמָרֵינָן לָהּ – מִהִיָּכֹן נִלְמַדוּ. מִתְּנַאי כְּנִי גַד וְכְנִי רְאוּבֵן. מַה

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' ב

18 בפּיסלא ד' על ד' אמות למה תהא מגורשת, והרי אין זו חצירה.
19 מבארת הגמרא, לא צריכא – חילוקן של רב יוסף לא הוצרך אלא
20 בכגון דאושלה מקום – שהשאליל לה הבעל מקום בחצרו כדי
21 שתקנה בו את הגט, ולכן אם אין בפּיסלא ארבע על ארבע הרי
22 הוא בטל לחצר והרי הוא בכלל המקום שהשאליל לה, אך אם יש
23 בו ארבע על ארבע אמות, חולק רשות לעצמו ואינו בכלל החצר
24 שהשאליל לה. ואין אומרים שהשאליל לה אף את הפּיסלא, דְּחַד
25 מְקוֹם מוֹשְׁלֵי אֵינְשֵׁי, תְּרֵי מְקוֹמוֹת לֹא מוֹשְׁלֵי אֵינְשֵׁי – כִּיּוֹן שֶׁאִדָּם
26 רָגִיל לְהַשְׂאִיל מְקוֹם אַחַד בְּרִשְׁתּוֹ וְלֹא שְׁנֵי מְקוֹמוֹת.
27 מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא, וְלֹא אֲמַרְיָן שֶׁאִם אֵין בְּרוּחָב הַפּוּסְלָא אַרְבַּע עַל
28 אַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁבְּכָלֵל הַחֲצֵר הוּא וּמְגוֹרְשָׁתָּהּ, אֲלֵא דְּלֹא גְבוּהָ
29 הַפּוּסְלָא עֲשָׂרָה טַפְחִים, אֲבָל אִם הוּא גְבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים, אָפֵף עַל
30 גַּב דְּלֹא הָיָה רַחְבּוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת חוֹלֵק הוּא רְשׁוֹת לְעַצְמוֹ וְאֵינוּ בְּכָלֵל
31 הַחֲצֵר וְאֵינָהּ מְגוֹרְשָׁתָּהּ. וְלֹא אֲמַרְיָן שֶׁאִם אֵין בְּרוּחָב אַרְבַּע אֲמוֹת
32 וְלֹא בְּגַבְהוֹ עֲשָׂרָה טַפְחִים שֶׁבְּכָלֵל הַחֲצֵר הוּא, אֲלֵא בְּאוֹפֵן דְּלִית
33 לָהּ

1 שֶׁאֵינָהּ קוֹנָה.
2 הַגְּמָרָא עוֹבֵרֶת לְדוֹן בְּאוֹפְנִים שֶׁאִשָּׁה קוֹנָה אֶת גִּיטָה אֵף בַּחֲצֵר
3 בְּעַלְתָּ: הוּוּוּא גְּבָרָא, דְּרִיבָּה לָהּ גִיטָא לְרִבִּיתָהּ – שׁוֹרֵק גֵּט לְאִשְׁתּוֹ
4 בַּחֲצֵר וְלַהֲלֵן תְּבַאֵר הַגְּמָרָא אִם הִיָּה זֶה בַּחֲצִירוֹ אוּ בַּחֲצִירָהּ,
5 וּבְאוֹתָהּ שַׁעֲהָ הָיָה כְּנֵימָא – הִיָּתָה הָאִשָּׁה עוֹמֵדֶת בְּחֲצֵרָהּ. אֲוֹל גִּיטָא
6 נְפִיל בְּפִיסְלָא – נִתְגַּלְגַּל הַגֵּט עַד שֶׁנָּח עַל חֲתִיכֵת עַץ שֶׁעַמְדָה
7 בַּחֲצֵר. אֲמַר רַב יוֹסֵף, הָיָה גִיטָא – נִרְאָה אֲנוּ כִּיִּצַד הִיָּה מַעֲשֵׂה, אִי הָיָה
8 – אִם אוֹתוֹ פִּיסְלָא יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת עַל אַרְבַּע אֲמוֹת, בְּאוֹפֵן זֶה
9 כְּלָג לִיָּה רְשׁוּתָא לְנַפְשָׁיָהּ – חוֹלֵק הוּא רְשׁוֹת לְעַצְמוֹ וְאֵינוּ בְּטַל
10 לְחֲצֵר, וְאֵינָהּ מְגוֹרְשָׁתָּהּ. וְאֵי לֹא – אִם אֵין בּוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת עַל אַרְבַּע
11 אֲמוֹת, בְּאוֹפֵן זֶה הָיָה רְשׁוּתָא הִיא – רְשׁוֹת אַחַת הוּא עִם הַחֲצֵר,
12 וְהָרִי זֶה מְגוֹרְשָׁתָּהּ.
13 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, כְּמָאי עֲקָרִינָן – בְּאִיזוֹ חֲצֵר מְדוּבֵר כֹּאן, אֵילִימָא
14 בְּחֲצֵר דִּידָה – אִם בַּחֲצֵר שְׁלָה, אִם כֵּן כִּי הָיָה אַרְבַּע אֲמוֹת מְאִי הָיָה
15 – אֵפִילוֹ אִם יֵשׁ בְּפִיסְלָא ד' עַל ד' אֲמוֹת מְדוּעָ אֵינָהּ מְגוֹרְשָׁתָּהּ, הָרִי
16 הַפּוּסְלָא שְׁלָה הוּא. אֲלֵא בְּחֲצֵר דִּידָה – וְאִם תֹּאמַר שֶׁמְדוּבֵר
17 בַּחֲצֵר, אִם כֵּן כִּי לֹא הָיָה אַרְבַּע אֲמוֹת מְאִי הָיָה – אֵפִילוֹ אִם אֵין

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ב מנחם-אב ~

נאמנות הגוי

הוא מסיח לפי תומו, ואינו יודע שסומכים עליו. והקשה עליו הש"ך (שם סק"ב): בגמרא (ב"ק קיד, ב) מבואר שבאיסורי תורה אין לסמוך על הפסול לעדות גם אם הוא מסיח לפי תומו, ואם כן איך אפשר לסמוך על גוי מסיח לפי תומו, והרי לרוב הפוסקים 'טעם כעיקר' אסור מן התורה (וכן פסק השלחן ערוך' שתערוכות מין בשאינו מינו אסור עד שישים מן התורה)? ותיירץ: הגוי אינו נאמן אף במסיח לפי תומו רק כאשר אי אפשר לברר את נכונות דבריו, אבל בתערוכות מין בשאינו מינו שאפשר לעמוד על אמיתותו – נאמן.

והט"ז (שם סק"ב) תירץ:

גוי מסיח לפי תומו אינו נאמן באיסורי תורה רק בדברים הצריכים 'תורת עדות', אבל באיסור והיתר לא צריך עדות גמורה אלא די בהוכחה, ולכן גוי המסיח לפי תומו נאמן. והראיה מגוי 'קפילא' שנאמן אף אם אינו מסיח לפי תומו, כי חושש שמא יפסיד את אומנותו, וזהו משום שדי בהוכחה, כי בדבר הצריך תורת 'עדות' אין לסמוך על סברא זו.

הלכות מאכלות אסורות פרק טו, הלכה ל': ואם היה בשר בחלב, או יין נסך... מועם אותן הגוי, וסומכין על פיו. אם אמר: 'אין בו טעם'... הכל מותר.

לדעת הרשב"א (תוה"א ד, א) הגוי נאמן באחד משני התנאים: א. אם הוא טבח אומן ('קפילא'), כיון שחושש לשקר שלא יפסיד את אומנותו. ב. אם הוא מסיח לפי תומו, אף שאינו אומן.

ולדעת רש"י (שם ד"ה לטעמיה) גם על גוי אומן סומכים רק במסיח לפי תומו, וכן היא מסקנת הרא"ש (ראה ש"ך יו"ד סי' צח סק"ב).

ואילו לדעת הרמב"ם סומכים על הגוי אף שאינו מסיח לפי תומו וגם אינו טבח אומן. ומה שאמרו בגמרא שסומכים על טבח אומן – לאו דווקא, אלא כל הבא לטעום מכונה בשם 'קפילא' כי טעימה זו היא מלאכתו (ראה בית יוסף יו"ד סי' צח).

והשלחן ערוך' (יו"ד שם ס"א) פסק כדעת הרשב"א, שבאיסור שנתערב בהיתר מין בשאינו מינו הגוי נאמן רק אם

~ יום שני י"ג מנחם-אב ~

אסיפת דגים והגבים

מהפסוק 'אוסף החסיל' שחגבים אינם צריכים שחיטה, והרי הכתוב לא מדבר ביחס ל'שחיטה' בבהמה?

ומבאר ה'דעת כהן' (סי' י"ב):

כוונת הגמרא שבדגים כתוב 'אסיפה' במקום שמוזכרת 'שחיטה' היא שה'אסיפה' כתובה ביחס להיתרם כמו השחיטה האמורה בצאן ובקר השחיטה המתירה אותם, אבל הפסוק 'ויאספו את השליו' הוא תיאור מעשה שהיה ואינו מציין היתר, ולכן אינו מלמד על פטור מחיוב שחיטה. ואילו הפסוק 'אוסף החסיל' – לדעת הרמב"ם – כן בא להשמיע היתר, כדרשת הגמרא (סנהדרין צד, ב): 'ואוסף שללכם – אוסף החסיל, אמר להם נביא לישראל אספו שללכם', היינו שיקחו את הכסף הנשאר מחיל סנחריב (רש"י). ואף שבכסף מעורב ממון שבזוו מעשרת השבטים ויש בו חשש גזל – הרי זה כ'אוסף החסיל', כי 'ממנם של ישראל כיון שנפל ביד עכו"ם – מיד טהר'. ואם כן, הפסוק 'אוסף החסיל' אינו סיפור אלא מדבר בהיתר החסיל, בדומה ל'אסיפה' הכתובה בדגים.

הלכות שחיטה פרק א, הלכה ג': דגים והגבים – אין צריכין שחיטה, אלא אספתן היא המותרת אותן; הרי הוא אומר: 'הצאן ובקר ישחט... אם את כל דגי הים יאסף להם... אספת דגים בשחיטת בקר וצאן; ובחגבים נאמר: 'אסף החסיל', באספה לבדה.

הגמרא (תולין כו, ב) שואלת: אם כוונת הפסוק 'דגי הים יאסף להם' היא שדי באסיפתם מן המים ואין צורך בשחיטה, מדוע השליו טעון שחיטה, והרי נאמר בו 'ויאספו את השליו' (במדבר יא, לב)? ומתצת: 'התם לא כתיבה 'אסיפה' במקום 'שחיטה' דאחרני, הכא כתיבה 'אסיפה' במקום 'שחיטה' דאחרני'. כלומר, כאשר התורה כותבת 'הצאן והבקר ישחט' ובאותו פסוק כותבת בדגים 'אסיפה' במקום 'שחיטה' – הדבר מלמד שדי לדגים ב'אסיפה' ואינם צריכים שחיטה, אך כאשר נאמר 'ויאספו את השליו' שלא ביחס לשחיטה במין אחר, אין ה'אסיפה' שוללת את הצורך בשחיטה.

והקשה ה'כסף משנה': אם כן, כיצד למד הרמב"ם

~ יום שלישי י"ד מנחם-אב ~

שני סוגי טריפות

ובנוסף לכך נאמר דין מהלכה למשה מסיני שיש מומים שעצם הימצאותם בבהמה פוסלת אותה, ואף אם מסיבה כלשהי לא תמות בתוך שנים עשר חודש, הרי היא טריפה. ויש שהוסיפו על כך: הטריפות שנאמרו למשה בסיני, פוסלות רק כאשר כבר נוצר בבהמה הפגם שמחמתו היא עתידה למות, אך יש בהמות האסורות מחמת מצב מסוים שסופו להחמיר ולהיעשות טריפה ומשום כך הן אסורות מלכתחילה. ואיסורן של אלו אינו מחמת עצם המום שהרי עדיין לא נולד, אלא מהפסוק "וזאת החיה אשר תאכלו" וזו אינה עתידה לחיות.

ו'נפקא מינה' למעשה: חלב של בהמה טריפה אסור כי "היוצא מן הטמא – טמא", אך כלל זה נאמר רק באיסור לאו ולא באיסור הנלמד ממצות-עשה (לאו הבא מכלל עשה), ולכן הוא חל רק בטריפות מחמת מום קיים שאיסורן נלמד מהפסוק "טריפה לא תאכלו" (איסור לאו), אבל הבהמות האסורות רק משום שסופן להיות טריפה שאיסורן נלמד מהכתוב "וזאת החיה אשר תאכלו" (לאו הבא מכלל עשה), אין החלב שלהן אסור מהתורה (מרחשת ח"א ס"ו כט"ב).

הלכות שחיטה פרק ה, הלכה ב: ויש שם הלאים אחרים, שאם יארעו לה תחשב טריפה, והן הלאים למשה מסיני; וישמונה מיני טריפות נאמרו לו למשה בסיני. יש להבין:

דין טריפה נלמד מהכתוב "וזאת החיה אשר תאכלו": חיה – אכול, שאינה חיה – לא תאכל" (חולין מב, א). כלומר: רק בהמה בריאה העומדת לחיות מותרת באכילה (על ידי שחיטה), אך אם יש לה מחלה שבעטיה היא עתידה למות בתוך שנים עשר חודש, הרי היא אסורה באכילה. ואם כן, מדוע נצרכה 'הלכה למשה מסיני' ללמד אלו הן הבהמות הטריפות, והרי ניתן לברר זאת על ידי חוות-דעת רפואית?

וביאר ה'דגול מרבבה' (יור"ד ס"ו כחסק"א):

מן הפסוק למדים שכשרות הבהמה תלויה בכך שיכולה לחיות שנים עשר חודש, ולפי זה, בהמה שנעשה בה מום שבאופן טבעי אינה יכולה לחיות שנים עשר חודש, אולם בפועל חיה יותר מכך אינה טריפה, כי אין עצם המום פוסל אלא העובדה שאיננה חיה ("שאינה חיה לא תאכל"), ואם למעשה היא חיה, הרי היא כשרה.

~ יום רביעי ט"ו מנחם-אב ~

נקב בריאה על ידי תולעת

משום שהריאה היא איבר הנשימה פעילה באופן תמידי, ואי אפשר שהתולעת תצא בעוד הבהמה בחיים. והביא הש"ך (שם סקט"ז) מה שכתב מהרש"ל (חולין פ"ג ס"ו נא) כי רק אם התולעת נמצאת סמוך לריאה הרי זו הוכחה שהתולעת ניקבה את הריאה, אבל אם לא נמצאה בסמיכות, אין תולים את הנקב בתולעת והבהמה טריפה (והב"ח הוסיף: צריך "שיהא התולע מקצתה בנקב ומקצתה חוץ לנקב"). אך לדעת המהר"ם מלובלין (תשובה קכו), גם אם נמצאו התולעים שלא בסמוך לנקבים, תולים שהנקבים נעשו על ידם "כיון שאנו מוצאים התולעים בפנינו על הריאה, יש הוכחה גלויה שהנקבים באו על ידי התולעים", והסכים עמו הש"ך שכתב "וכן ראיתי נוהגין". אמנם, אם לא נמצאו תולעים כלל, אין להקל ולומר שהנקבים נעשו על ידי תולעים, אפילו אם יאמרו הבודקים ש"הם בקיאים לידע איזה נקב בא מחמת תולעים".

הלכות שחיטה פרק ז, הלכה טו: תולעת שהייתה בריאה, ונקבה ויצאה, והרי הריאה נקובה בתולעת – הרי זו מותרת; חזקתה שאחר השחיטה תקב ותצא.

כתב הש"ך (יור"ד ס"ו לו סקט"ז):

מלשון הטור (שם) משמע שתולעת שניקבה את הריאה, הבהמה כשרה כי אף שספק מתי ניקבה את הריאה, תולים להקל שלאחר שחיטה יצאה מן הריאה וניקבה ומותרת. וכתב ה'מרומי שדה' (חולין מט, א) שאמנם אין וודאות מתי ניקבה התולעת אלא שמתברר לומר שלאחר השחיטה יצאה, כיון שאחר מות הבהמה מורגש קור בחלל הריאה והתולעת נדחקה לצאת החוצה לאוויר חם יותר. וטעם זה הובא ב'בית יוסף' (יור"ד שם) בשם ה'כלבו'.

אך מלשון הרמב"ם, "חזקתה שאחר השחיטה תיקוב ותצא", משמע שכך הוא בוודאות, שיציאת התולעת היא לאחר שחיטה, וטעם הדבר הוא (כהסבר השני של 'כלבו הני'ל)

~ יום חמישי ט"ז מנחם-אב ~

בין איסור לסכנה

ג. אם בשר מבהמה זו התבשל בקדירה ולאחר מכן התבשל בקדירה זו תבשיל אחר: אם מחמת איסור – הרי כלי שהתבשל בו איסור אוסר גם את התבשיל שיתבשל בו אחר כך, כי דפנות הכלי 'בלעו' את טעם האיסור וטעם זה עובר לתבשיל הבא, אך לגבי דבר האסור מחשש סכנה אין לחשוש כאשר מדובר בטעם בלבד שאין בו ממשות מהדבר. והגאון ה'רוגצ'ובי' הוסיף עוד חילוק בין איסור לסכנה: כתב הרמב"ם (הל' רוצח ושמירת נפש פרק יב, א): "בהמה או חיה שנשכן הנחש או שאכלו סם הממית האדם קודם שישנתה ב'ט"ז, הרי אלו אסורים משום סכנת נפשות". נמצא שלדעתו אין חשש סכנה אלא כשאוכל את בשר הבהמה קודם שהסם השתנה בגופה אבל לאחר מכן פגה הסכנה, אך אילו היתה אסורה משום טריפה לא היה בכך כל חילוק (ספר הזכרון 'תפארת יהודה קלמן' עמ' 74).

הלכות שחיטה פרק י, הלכה ח: אִכְלָהּ סָם שְׁהוּרְגָ אֶת הָאָדָם, או שְׁנִשְׁבָּה נֶחֱשׁ וְכִיזָא בּוּ – מִתְרַתּ מִשּׁוּם מְרַפָּה, וְאִסוּרָה מִשּׁוּם סְכָנַת נַפְשׁוֹת. יש להבין: מאחר ולמעשה הבהמה אסורה באכילה – מה נפקא מינה' אם האיסור הוא מטעם טריפה או מטעם סכנה? ומבאר ה'תפארת ישראל' (חולין פ"ג, מ"ה) כי אכן יש 'נפקא מינה' למעשה בכמה פרטים: א. כאשר מתעורר ספק האם הבהמה אכלה מהסם: בספק רגיל יש להחמיר בין מחשש איסור ובין מחשש סכנה, אך כאשר קיימים שני ספיקות להקל (ספק ספיקא) – מצד חשש איסור ניתן להקל, אך מחשש סכנה צריך להחמיר. ב. אם חתיכת בשר מבהמה זו נפלה לתבשיל שיש בו פי שישים ממנה: מצד איסור – הרי הוא בטל בשישים ומותר, אך מחשש סכנה, לפי כמה דעות, אין להתיר גם בזה.

~ יום שישי י"ז מנחם-אב ~

'שילוח הקן' – מצוה חיובית?

ציפור 'בהרים וגבעות' יש להוכיח שזו מצוה חיובית גם אם אינו מעוניין בבנים. אבל 'המקנה' (קידושין מא, א) סובר שמצות שילוח הקן אינה מצוה חיובית, אלא כשם שאדם חייב לשחוט רק אם רצונו בבשר, כך חייב בשילוח הקן רק אם רוצה בבנים. ומוסיף ה'חתם סופר' (או"ח סי' ק) בשם הרמב"ן (דברים כב, י) שאם אינו רוצה לקחת את הבנים, לא רק שאין מצוה לשלח את האם, אלא יש בגירוש האם משום אכזריות וצער בעלי חיים. ואם כי לטעם הזוהר האמור, המצוה היא גם כאשר אינו מעוניין בבנים, כדי לעורר רחמים על בני ישראל בגלות, הרי לפי דברי הגמרא אין הדבר כן, שהרי שנינו (חולין קלא, ב): "שילוח הקן נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית", והרי בזמן הבית בני ישראל לא היו בגלות ואדרבה "סיהרא קיימא בשלימותה" ו"אם הבנים שמחה". ובמחלוקת בין הזוהר לגמרא ההלכה כדברי הגמרא, כי "אין לנו עסק בנסתרות" ו"הנגלות לנו ולבנינו".

הלכות שחיטה פרק יג הלכה ו: הָאוֹמֵר: 'הֲרִינִי נוֹמֵל אֶת הָאֵם וּמְשַׁלַּח אֶת הַבְּנִים' – חֵיב לְשַׁלַּח הָאֵם, שְׁנֹאמֵר: "שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם". אם הזדמן לפניו קן ציפור אבל אינו רוצה לקחת, לא את האם ולא את הבנים – האם חובה עליו לשלח את האם, או שרק אם ירצה לקחת את הביצים חייב לשלח תחילה את האם? ה'חוות יאיר' (ס' טו) סובר שבמקרה זה חייב לשלח את האם ואינו רשאי להתעלם. ומביא ראיה מדברי הזוהר (תקנ"ז תיקון ו), שטעם המצוה הוא כדי שהאם תצטער ותעוף ממקום למקום לחפש את בניה, ועל ידי זה יתעוררו רחמי הקב"ה על בני ישראל הנמצאים בגלות. וראיה נוספת ממשמעות הגמרא (חולין קלא, ב) השואלת: "לפי שנאמר 'שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך'", האם מוטל על האדם לחפש קן ציפור 'בהרים וגבעות'? ומשיבה שמשלשון הפסוק "כי יקרא קן ציפור לפניך" משתמע שהחובה היא רק אם יודמן לאדם קן ציפור, אבל אין חובה לחפש קן ציפור כדי לקיים המצוה. ומאחר שהיתה בגמרא הוה-אמינא שצריך לחזר אחר קן

~ שבת קודש י"ח מנחם-אב ~

איפוק נחשב מעשה

אפשר שילקה – אם יעבור על האיסור בפעולה חיובית, כגון שיזרוק את הכיכר לים ויגרום שלא יוכל יותר לאוכלו, ומה שכתב להלן שאינו לוקה, היינו כאשר לא עשה מאומה אלא רק נמנע מלאכול.

וה'חתם סופר' (שבועות כא, א ד"ה ובוה מיושב) מחדש: אף שבהעדר האכילה אין מעשה, אך כאשר העדר העשייה גורם לאדם צער ומחייב אותו לכופף את עצמו ולהתאפק, אזי גם ההימנעות נחשבת כעשייה.

וזה החילוק בין ההלכות: להלן מדובר לגבי "שבועה שאוכל כיכר זו היום ועבר היום ולא אכלה", ומאחר והשבועה היתה על כיכר מסוימת לא נדרש מאמץ מיוחד כדי לקיימה שהרי יכול לאכול כיכרות אחרות, והעדר העשייה שלא כרוך במאמץ אינו נידון כעשייה חיובית ולכן אינו לוקה כדין העובר על לאו שאין בו מעשה, אך בהלכה זו מדובר שנשבע שיאכל היום (ולא פירט שכונתו לאוכל מסוים), וכאשר מנע את עצמו בכוח מקיום השבועה והתאמץ לא לאכול, הימנעות זו נחשבת כמעשה ולוקה.

הלכות שבועות פרק א, הלכה ג: **נִשְׁבַּע עַל אֶחָת מֵאַרְבַּע מַחְלָקוֹת אֱלוֹ וְהִחְלִיף – כִּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל וְיֵאָכֵל, או 'שֶׁאֲכַלְתִּי' וְהוּא לֹא אֵכֵל – הָרִי זֶה שְׁבֻעַת שֶׁקָּר... וְאִם נִשְׁבַּע לְשֶׁקֶר – בְּמִזֵּד, לֹקֵה.**

מדברי הרמב"ם נראה שהנשבע שבועת שקר מכל אחד מארבעת הסוגים האמורים בהלכות אלו לוקה. ולכאורה הרי זה סותר לדבריו להלן (פ"ד ה"ט): "שבועה שאוכל כיכר זו היום ועבר היום ולא אכלה... אינו לוקה שהרי לא עשה מעשה", ואילו כאן מנה את הנשבע שיאכל ולא אכל בין הלוקים!

לכן מפרש ה'כסף משנה' שבדבריו "ואם נשבע לשקר במזיד לוקה" אכן אין כוונת הרמב"ם לכל ארבעת האופנים שהזכיר לעיל, והנשבע שיאכל ולא אכל אינו לוקה.

אך ה'פני יהושע' (שבועות ד, א ד"ה בתוספות) כתב שפירושו דחוק, שהרי הרמב"ם כתב במפורש "נשבע על אחת מארבע מחלקות אלו..." ובהמשך כתב שאם נשבע במזיד לוקה. ולכן מפרש ה'פני יהושע' שגם כשנשבע שיאכל ולא אכל

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג מני"א, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

...מה שמסיים במכתבו שלא אקפיד על מה שבנו... שי' לא נסע בשליחות המל"ח, הנה איני מקפיד ע"ז אלא מצטער, כי נסיעות אלו אף שב"חיצוניות" אומרים שזהו מטעם המל"ח אבל לאמיתית הענין הוא חלק מתכנית חינוך האברכים ומביא להם תועלת מרובה בכמה פרטים, וכפי השקפתי בתכונת נפש בנו הנ"ל התועלת בשבילו היתה בכמה מובנים עוד יותר מאשר לשאר אברכי התמימים ולא רק מטעם שאברך ישיבה אין צריך להתנהג באופן אחר משאר חבריו אלא והוא העיקר כי נסיעה כזו בשליחות היתה נותנת לו הרבה, אבל אין צועקין על העבר.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לא כבר אשר בטח יעניין את כת"ר שי'.

כבוד וברכה ולבריאות הנכונה לו ולכל ב"ב שיחיו.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

ונותר. (15) בנבלה או כשהתרו בו למלקות בפיוגול, נותר וטמא. ואף על פי שבכיתיים נתמעט שיעורן אין דיחוי אצל איסורים, כלומר, אין אומרים כיון שנדחה אינו חוזר למצבו הקודם. (16) כיון שמתחילתו, במצבו הטבעי, לא היה בו כזית.

ה. כָּבֵר בְּאֲרָנוֹ, שֶׁפֶל אִסוּרֵינָּה שֶׁבְּתוֹרָה אֵין מִצְטַרְפִּין זֶה עִם זֶה לְכַזֵּית, חוּץ מִבֶּשֶׂר נְבִלָה עִם בֶּשֶׂר טְרֵפָה¹⁷, וְאִסוּרֵי נִזִיר שֶׁיִּתְבָּאֲרוּ בְּמִקוֹמָן. וְחֻמְשַׁת מִיַּי תְּבוּאָה¹⁸ וְקִמְחֵין שֶׁלֶהֵן וְהַבְּצֻקוֹת שֶׁלֶהֵן - הַפֶּל מִצְטַרְפִּים לְכַזֵּית, בֵּין לְאִסוּר חֻמֵּין בְּפֶסַח¹⁹, בֵּין לְאִסוּר חֲדָשִׁי²⁰ מִלִּפְנֵי הָעֶמֶר, בֵּין לְאִסוּרֵי מַעֲשֵׂר שְׁנִי²¹ וְתְרוּמוֹת.

(17) שמצטרפין הואיל והטריפה תחילת נבילה היא. (18) חייטים, שעורים, כוסמים, שיבולת שועל, שיפון קודם טחינה. (19) שכולם מחמיצים. (20) לפני הקרבת העומר בט"ז בניסן. שאם אכל מכולם ביחד כזית, לוקה. (21) שאם אכל מכולן כזית חוץ לחומת ירושלים, לוקה.

ו. יִרְאֶה לִי, שֶׁפֶל הַחֵיב²² בְּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת מִצְטַרְפִּין לְכַזֵּית בְּטָבֵל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד. הֵא לָמָּה זֶה דוּמָה? לְנִבְלַת הַשּׁוֹר וְנִבְלַת הַשֶּׁה וְנִבְלַת הַצִּבִּי, שֶׁהֵן מִצְטַרְפִּין לְכַזֵּית, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ²³.

(22) אפילו מינים אחרים חוץ מחמשת מיני תבואה. (23) שכל שאיסורן בלאו אחד מצטרפין.

ז. הָאוֹכֵל אֲכִילָה גְדוּלָּה²⁴ מְדַבֵּר אִסוּר - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ מְלָקוֹת אוֹ פְּרַת עַל פֶּל כְּזֵית וּכְזֵית, אֲלָא חֵיב אֶחָד לְכָל הָאֲכִילָה²⁵. וְאִם הָיוּ הַעֲדִים מִתְרִים בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת אֲכִילָה עַל פֶּל כְּזֵית וּכְזֵית - חֵיב עַל פֶּל הַתְּרָאָה וְהַתְּרָאָה, וְאִם עַל פִּי שֶׁהִיא אֲכִילָה אֶחָד וְלֹא הַפְּסִיק.

(24) כזיתים הרבה בלי הפסק. (25) ונקט רבינו "אכילה גדולה" משום הבכא האחרונה, להשמיענו שאם התרו בו כמה התראות, חייב על כל התראה אף על פי שלא הפסיק אכילתו בין התראה להתראה, משום שהתראות מחלקות. (26) אמרו לו אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת.

ח. הָאוֹכֵל כֶּשֶׂעוּרָה אוֹ פְּחֻדָּה מִפְּלֵי מִצְטַרְפִּין לְכַזֵּית, וְשֶׁהוּא מַעֲשֵׂר וְחֻמֵּין וְאֶבֶר פְּחֻדָּה, וְכֵן עַד שֶׁהַשְּׁלִים כְּזֵית, בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזֵּד: אִם שֶׁהָה מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף כְּזֵית אֲכִילַת שְׁלֹשׁ בְּיָמִים²⁷ - יִצְטַרְפִּין הַפֶּל, וְהָרִי הוּא חֵיב פְּרַת אוֹ מְלָקוֹת אוֹ קְרָבָן כְּמוֹ שֶׁאֲכָל כְּזֵית פְּרַת אֶחָד; וְאִם שֶׁהָה יָתֵר מִזֶּה מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף, אִם עַל פִּי שֶׁלֹּא שֶׁהָה בְּיָמֵינוּ, אֲלָא אֲכָל

~ יום ראשון י"ב מנחם-אב ~

הַלְבוֹת מִאֲכִלוֹת אִסוּרוֹת

פֶּרֶק אֲרֵבָעָה עָשָׂר

(1) יבאר שכל איסורי מאכלות אסורות בכזית; ושיעור אכילת פרס ושיעור השתייה; כל האיסורין אם חייב עליהן שלא כדרך הנאתן; ומי שאחזו בולמוס; עוברת שהריחה מאכל איסור; ואם איסור חל על איסור.

א. כָּל אִסוּרֵי מִאֲכִלוֹת שֶׁבְּתוֹרָה - שְׁעוּרָן בְּכֵזֵית בְּיָנוּי, בֵּין לְמְלָקוֹת בֵּין לְכַזֵּית, שֶׁפֶל הַמְחִיב פְּרַת אוֹ מִיתָה בְּיָדֵי שְׁמִים³. וְכָבֵר בְּאֲרָנוֹ, שֶׁפֶל הַמְחִיב פְּרַת אוֹ מִיתָה בְּיָדֵי שְׁמִים עַל מִאֲכָל - לֹאֲקָה⁴.

(2) כדי להתחייב בעונשי הגוף הנמנים למטה. (3) כגון האוכל טבל. ... לא מנה רבינו מיתת בית דין, מפני שלא מצאנו חיוב מיתה בבית דין על אכילה ושתייה אלא בבן סורר ומורה על זלילת בשר וסביאת יין, ואין שיעורו בכזית. (4) אם התרו בו למלקות.

ב. וְשִׁעוּר זֶה עִם כָּל הַשְּׁעוּרִין - הֵלְכָה לְמִשְׁה מִסִּינֵי הַם. וְאִסוּר מִן הַתּוֹרָה⁵ לְאֲכֹל פֶּל שֶׁהוּא מְדַבֵּר הָאִסוּר, אֲבָל אֵינוֹ לֹאֲקָה⁶ אֲלָא עַל כְּזֵית. וְאִם אֲכָל פֶּל שֶׁהוּא פְּחוֹת מִכֶּשֶׂעוּר - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת⁷.

(5) כר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה. (6) מן התורה. (7) מפני שזה כעובר על איסור מדברי סופרים שמכין אותו מכת מרדות.

ג. כְּזֵית שֶׁאֲמָרְנוּ - חוּץ מִשְׁלֵי בֵּין הַשְּׁנַיִם; אֲבָל מֵה שְׁבִין הַחֵיבִים⁸ - מִצְטַרְפִּין לָמָּה שֶׁבִּלְע, שֶׁהָרִי נִהְיָה גְרוּנוֹ⁹ מְכֻזֵּית. אֲפִלוּ אֲכָל כְּחֻצֵי זֵית וְהִקְיָאוּ, וְחֻזֵּר וְאֲכָל אוֹתוֹ¹⁰ חֻצֵי זֵית עֲצָמוֹ שֶׁהִקְיָא - חֵיב; שְׁאֵין הַחֵיבִים אֲלָא עַל הַנְּאֻת הַגְּרוּן כְּכֵזֵית מְדַבֵּר הָאִסוּר.

(8) המודבק בחכו ולא בלעו. (9) והרי טעם שיעור מלא, כיון שהיה כזית שלם סמוך לבית הבליעה, אבל מאוכל שבין השיניים אין גרונו נהנה. (10) טעם גרונו כזית שלם ביחד.

ד. כְּזֵית הֶלֶב אוֹ נְבִלָה אוֹ פְּגוּל אוֹ נוֹתֵר וְכִיּוֹצֵא בֵּהֵן שֶׁהִנִּיחוּ בַּחֲמָה וְנִתְמַעַט - הָאוֹכֵל פְּטוּר¹¹. חֻזֵּר וְהִנִּיחוּ בַּגְּשָׁמִים וְנִתְפַּח¹² - חֵיבִין עָלֵינוּ¹³ פְּרַת¹⁴ אוֹ מְלָקוֹת¹⁵. הָיָה פְּחוֹת מְכֻזֵּית מִבְּתַחֲלָה, וְנִתְפַּח וְעָמַד עַל כְּזֵית - אִסוּר, וְאֵין לֹאֲקִין עָלָיו¹⁶.

(11) מכרת וממלקות, שמשערין כמות שהוא, ועכשיו הוא פחות מכשיעור. (12) ועמד על כזית כמו שהיה בתחילתו. (13) מפני שתחילתו וסופו כשיעור. (14) בחלב פיוגול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חֵיב³⁷. וְאִם הָיָה תוֹעָה בְּמִדְבַּר וְאֵין לוֹ מֵה יֵאכֵל אֶלָּא דָּבָר אֲסוּר - הָרִי זֶה מִתֵּר, מִפְּנֵי סִפְּנַת נִפְשׁוֹת³⁸.

37) אם אין סכנת נפש. (38) מותר לכל אדם, שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש.

יד. עֲבָרָה³⁹ שֶׁהִרְיָחָה מֵאֶכָּל אֲסוּר, כַּגֹּוֹן בֶּשֶׂר קָדָשׁ אוֹ בֶּשֶׂר חֲזִיר - מֵאֲכִילִין אוֹתָהּ מִן הַמְּרֻק. אִם נִתְּלַשְׁבָּה דַּעְתָּהּ - מוּטָב, וְאִם לֹא - מֵאֲכִילִין אוֹתָהּ פָּחוֹת מִפְּשְׁעוֹר. וְאִם לֹא נִתְּלַשְׁבָּה דַּעְתָּהּ - מֵאֲכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְּיָשֵׁב דַּעְתָּהּ.

39) אשה הרה כשהיא מריחה איזה מאכל ומתאווה לאוכלו, תסתכן אם ימנעו ממנה מאכל זה.

טו. וְכֵן הַחוּלָה שֶׁהִרִיחַ דָּבָר שֵׁיֵשׁ בּוֹ חֵמֶץ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁמְעַרְעְרִין אֶת הַנֶּפֶשׁ - דִּינוֹ כְּעֲבָרָה.

טז. מִי שֶׁאָחַזוּ בְּלִמּוּס⁴⁰ - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים הָאֲסוּרִים מִיָּד⁴¹ עַד שֶׁאֲזוּרוּ עֵינָיו⁴². וְאֵין מִתְּזַרְזֵין עַל דְּבָר הַמֵּתֵר, אֶלָּא מִמְהֵרִין בְּנִמְצָא⁴³. וּמֵאֲכִילִין אוֹתוֹ הַקָּל הַקָּל תִּחְלָה⁴⁴. אִם הָאִירוּ עֵינָיו - דִּיּוּ⁴⁵; וְאִם לֹא - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ הַחֲמוּר.

40) מחלת הרעבון. 41) ואין מנסים מקודם במרק, ובפחות מכשיעור, אלא נותנים לו מיד דבר האסור. 42) בשלב מסוכן של המחלה עיני החולה כהות.

43) בדברים הנמצאים במקום. 44) אם אין לנו דברים מותרים כדי צורכנו ויש לפנינו שני מיני איסורים מאכילין אותו הקל קל. 45) אין מאכילים אותו יותר.

יז. פִּיּוֹד? הֵיוּ לְפָנֵינוּ טָבֵל וְנִבְלָה - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ נִבְלָה תִּחְלָה; שֶׁהִטְבֵּל בְּמִיתָה⁴⁶. נִבְלָה וְסִפִּיחֵי שְׂבִיעִית - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ סִפִּיחֵי שְׂבִיעִית; שֶׁאֲסוּרִין מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁴⁷, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת שְׂמֻטָּה. טָבֵל וְשְׂבִיעִית⁴⁸ - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׂבִיעִית⁴⁹. טָבֵל וְתְרוּמָה, אִם אֵי אֶפְשֶׁר לְתַקֵּן הַטְּבֵּל⁵⁰ - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ טָבֵל⁵¹, שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ כְּתְרוּמָה⁵². וְכֵן כֹּל פִּיּוֹצֵא בְּיָהּ.

46) בידי שמים, ונבלה בלאו. והמדובר בטבל שלא הופרשו ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר, אבל טבל שלא הפרישו ממנו מעשרות אינו במיתה. 47) שמאכילים אותו תחילה איסורי דרבנן. 48) לאחר זמן הביעור. 49) שהטבל במיתה בידי שמים והשביעית בעשה. 50) ולהאכילו את החולין שבו, כגון, שהחולה צריך לאכול כולו ואם יפריש ממנו התרומות לא יספיק לו. 51) אין מפרישים ממנו תרומה ותרומת מעשר, שיאכל החולה תרומה לעצמה וחולין לעצמם, אלא מאכילים אותו את הטבל כמו שהוא. והמדובר בזר שאסור בתרומה. 52) תרומה חמורה אבל טבל אפשר לתיקוני, ומפרש רבינו, שלא התכוונו לומר שיש לתקן, היינו להפריש תרומה, אלא שטבל מכיון שאפשר לתקנו אין בו קדושה חמורה, אבל תרומה קודש ממש היא.

פְּחָרְדֵּל אַחֵר פְּחָרְדֵּל, הוֹאִיל וְלֹא הַשְּׁלִים פְּזִית אֶלָּא בִּיתֵר מִפְּדֵי אֲכִילַת פֶּרֶס - אֵינָן מִצְטְרָפִין וּפְטוּר.

27) כדי אכילת פרס, ואכילת פרס שיעור שלוש ביצים כר' יוחנן בן ברוקא. ורש"י סובר שיעור פרס הוא ארבע ביצים.

ט. וְכֵן הַשְׁוֹתָה רְבִיעִית שֶׁל סֵתֶם וַיִּנֵּם מְעֻט מְעֻט, אוֹ שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֵמֶץ בְּפֶסַח אוֹ אֶת הַחֶלֶב וּגְמָעוּ מְעֻט מְעֻט, אוֹ שֶׁשְׁתָּה מִן הַדָּם מְעֻט מְעֻט: אִם שָׁהָה מִתְחִלָּה וְעַד סוּף פְּדֵי שְׁתִּית רְבִיעִית - מִצְטְרָפִין, וְאִם לֹא - אֵין מִצְטְרָפִין.

י. כָּל הָאֲכִילִין הָאֲסוּרִין²⁸ אֵינוֹ חֵיב²⁹ עֲלֵיהֶם עַד שִׁיאֲכַל אוֹתָן דְּרַף הַנְּאָה³⁰, חוּץ מִבֶּשֶׂר בְּחֶלֶב וְכֹלְאֵי הַפֶּרֶס. לְפִי שְׁלֹא נֶאֱמַר בְּהֵן אֲכִילָה, אֶלָּא הוֹצִיא אֲסוּר אֲכִילָתָן בְּלִשׁוֹן אַחֵר, בְּלִשׁוֹן בְּשׁוּל³¹ וּבְלִשׁוֹן הַקָּדָשׁ³², לְאַסֵּר אוֹתָן וְאֶפְלוּ שְׁלֹא פְּדֵרַף הַנִּיָּה.

28) באכילה או בהנאה. 29) כר' יוחנן. ובגמרא: אין לוקין, אבל מדרבנן אסור אפילו שלא בדרך הנאה. 30) וכל דבר מאכל האסור בהנאה אינו חייב על הנאתו שלא כדרך אכילה, מפני שדבר מאכל עומד לאכילה ואם נהנה באופן אחר הרי זה שלא כדרך הנאתו הרגילה. 31) לא תבשל גדי בחלב אמו ודרשו חכמים על איסור אכילה. 32) פן תקדש המלאה, שלא תהנה ממנו אלא תשרפנו.

יא. פִּיּוֹד? הָרִי שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֶלֶב וּגְמָעוּ כְּשֶׁהוּא חֵם עַד שֶׁנִּכְוָה גְרוֹנוֹ מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁאֲכַל חֶלֶב חֵי; אוֹ שֶׁעָרַב דְּבָרִים מְרִים, כַּגֹּוֹן רֹאשׁ וְלַעֲנָה, לְתוֹף לֵין נֶסֶף אוֹ לְתוֹף קִדְרָה שֶׁל נִבְלָה, וְאֶכְלֵן כְּשֶׁהֵן מְרִין; אוֹ שֶׁאֲכַל אֶכָּל הָאֲסוּר אַחֵר שֶׁהִסְרִיחַ וְהִבְאִישׁ וּבִטֵּל מֵאֶכָּל אֶדָם - הָרִי זֶה פְּטוּר. וְאִם עָרַב דָּבָר מִרְתוּף קִדְרָה שֶׁל בֶּשֶׂר בְּחֶלֶב אוֹ בֵּינֵן כֹּלְאֵי הַפֶּרֶס וְאֶכְלוּ - חֵיב.

33) מפרט סוגי אכילה שלא כדרך אכילה והנאה. ולפיכך אינו מונה רבינו הדוגמא שנאמרה בגמרא שם: הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו פטור.

יב. הָאוּכַל מֵאֶכָּל מִמֵּאֲכִלוֹת הָאֲסוּרוֹת דְּרַף שְׁחֹק אוֹ כְּמִתְעַסְקִין³⁴, אַף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְּפַן לְגוֹף הָאֲכִילָה, הוֹאִיל וְנִהְיָה - חֵיב, כְּמִי שֶׁמִּתְּפַן לְעַצְמָהּ שֶׁל אֲכִילָה. וְהִנְיָה הִבְאָה לוֹ לְאֶדָם בְּעַל פְּרָחוֹ בְּאֲסוּר מִכָּל הָאֲסוּרִין³⁵: אִם נִתְּפַן - אֲסוּר, וְאִם לֹא נִתְּפַן - מִתֵּר³⁶.

34) בלי כוונה לאכילה. 35) בין איסורי הנאה בין איסורי אכילה. 36) שהלכה כר' שמעון שדבר שאינו מתכוון מותר בכל האיסורים.

יג. הָאוּכַל מֵאֶכָּל אֲסוּר לְתַאֲבוֹן אוֹ מִפְּנֵי הָרַעֲב -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2) כמו שמבאר בהלכה ב. (3) כרבא, זבחים עט. בטל ברוב מן התורה, אבל אסור מדברי סופרים, כמו שיתבאר להלן בהלכות דה.

ב. פיצוד? חלב הפליות שנפול לתוך הגריסין ונמוח הפל - טועמין את הגריסין: אם לא נמצא בהן טעם חלב - הרי אלו מתרין; ואם נמצא בהם טעם חלב, והיה בהן ממשו⁵¹ - הרי אלו אסורין מן התורה⁵²; נמצא בהן טעמו, ולא היה בהן ממשו - הרי אלו אסורין מדברי סופרים⁵³.

4) ונתערב. (5) אע"פ שנמוח החלב ואינו בעין נקרא טעמו וממשו אם יש כזית איסור בתוך שלש ביצים של היתר. וזהו כפירוש רבינו אליהו בתוספות עבודה זרה סז. אבל רש"י סובר, שאם נמוח האיסור ואינו בעין, הוא טעמו ולא ממשו ואפילו אם יש כזית בכדי אכילת פרס. (6) עבודה זרה סז: אמר ר' יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס, טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין, ומפרש רבינו שאסור מדברי סופרים בלבד. (7) שטעם כעיקר אינו מן התורה. וכן גם דעת רש"י בחולין צח.

ג. פיצוד הוא ממשו? בגון שהיה מן החלב כזית ככל שלש ביצים⁵⁴ מן התערבת. אם אכל מן הגריסין האלו קשול ביצים, הואיל ויש בהן כזית מן החלב - לוקה, שהרי טעם האסור וממשו קיים; אכל פחות ממשלש ביצים⁵⁵ - מפין אותו מפת מרדות⁵⁶ מדבריהם⁵⁷. וכן אם לא היה פתערבת כזית ככל שלש ביצים, אף על פי שלש בהן טעם חלב ואכל כל הקדירה - אינו לוקה אלא מפת מרדות.

8) זהו בכדי אכילת פרס שבדברי ר' יוחנן שם, ששיעורו שלש ביצים, כמו שכתב למעלה פרק יד הלכה ח. (9) אין בהן כזית של האיסור. (10) כדן חצי שיעור, שאסור מן התורה ואין לוקין עליו אלא מכת מרדות, כלמעלה בפרק ג הלכה ו. (11) שתערובת איסור פחות מכדי אכילת פרס, נקרא טעמו ולא ממשו.

ד. נפל חלב פליות לחלב האליה ונמוח הפל, אם היה חלב האליה פשנים בחלב הפליות - הרי הפל מתר מן התורה⁵⁸. אפלו חתיכת נבלה⁵⁹ שנחצרה בשתי חתיכות של שחוטה - הפל מתר מן התורה. אבל מדברי סופרים - הפל אסור, עד שיאבד דבר האסור מעצם מעוטו, ולא יהיה דבר חשוב שעניו עומדת⁶⁰, כמו שיתבאר.

12) שמין במינו בטל ברוב, כמבואר בהלכה א. (13) שהחתיכה עומדת בעינה ולא נימוחה, אלא שאין אנו יודעים איזוהי החתיכה האסורה. (14) שנשאר בעין.

ה. ובכמה יתערב דבר האסור ויאבד בעצם מעוטו? בשעור שנתינו בו חכמים: יש דבר ששעורו בששים, ויש ששעורו במאה⁶¹, ויש ששעורו במאתים⁶².

יח. פָּבַר בְּאַרְנוּ, שְׁאִין אֶסוּר חָל עַל אֶסוּר, אֵלֶּא אִם הָיָה שְׁנֵי הָאֶסוּרִין בְּאֵין פְּאַחַת⁵³, או שְׁהֵיָה אֶסוּר מוֹסִיף או אֶסוּר כּוֹלֵל. לְפִיכָף יֵשׁ אוֹכֵל פְּזִית אַחַד, וְלוֹקֵה עָלָיו חֲמֵשׁ מְלָקוּת⁵⁴. וְהוּא שְׁהֵתְרוּ בּוּ בְּחֻמְשָׁה אֶסוּרִין⁵⁵ שְׁנִתְקַבְּצוּ בּוּ. פִּיצוּד? כְּגוֹן טָמֵא שְׁאֵכֵל פְּזִית חֵלֵב שְׁנוֹתֵר מִן הַמְקַדְּשִׁים בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים - לוֹקֵה מִשּׁוּם אוֹכֵל חֵלֵב⁵⁶, וּמִשּׁוּם אוֹכֵל נוֹתֵר, וּמִשּׁוּם אוֹכֵל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וּמִשּׁוּם טָמֵא שְׁאֵכֵל קֹדֶשׁ, וּמִשּׁוּם שְׁנִיחָה מִן הַקֹּדֶשׁ וּמַעַל.

53) שאי זה מהם תוציא, ולכן חייב על שניהם. (54) שנינו שבשוגג חייב ארבע חטאות ואשם אחד, ורבינו משמיענו שגם למלקות הדין כך. (55) צריך להתרות בו ולפרש כל איסור בפני עצמו, אבל אם התרו בו סתם ואפילו אמרו לו שהוא עובר על חמישה לאווין, אינו לוקה אלא אחת. (56) שכל המחוייב כרת או מיתה בידי שמים על מאכל, לוקה אם התרו בו למלקות.

יט. וְלִמָּה חָל פְּאָן אֶסוּר עַל אֶסוּר? שְׁבִהֲמָה זֹה הָיָה חֵלְבָה אֶסוּר בְּאֵכִילָה וּמִתֵּר בְּהִנְיָה⁵⁷. הַקֹּדֶשׁ - נֶאֱסַר חֵלְבָה בְּהִנְיָה⁵⁸. וּמִתוֹף שְׁנוֹסֵף בּוּ אֶסוּר הִנְיָה⁵⁹, נוֹסֵף עָלָיו אֶסוּר קֹדְשִׁים. וְעַדִּין הָיָה חֵלֵב זֶה מִתֵּר לְגַבּוּהָ⁶⁰ וְאֶסוּר לְהִדְיוּט. נַעֲשֶׂה נוֹתֵר - מִתוֹף שְׁנוֹסֵף בּוּ אֶסוּר לְגַבּוּהָ, נֶאֱסַר לְהִדְיוּט. וְהָאוֹכֵל הָיָה⁶¹ הָיָה מִתֵּר בְּכִשּׁוּר הַבְּהֵמָה וְאֶסוּר בְּחֵלְבָה. נִטְמָא - נֶאֱסַר אֶף בְּכִשּׁוּרָה. נוֹסֵף לוֹ אֶסוּר עַל חֵלְבָה. בָּא יוֹם הַכַּפּוּרִים - כָּלֵל כָּל הָאֵכֵלִין. וּמִתוֹף שְׁנִיחָה אֶף בְּחֵלִין, נוֹסֵף אֶסוּרוֹ בְּחֵלֵב זֶה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

57) שהחלב אסור רק באכילה. (58) שהקדש אסור בהנאה. (59) הרי הוא איסור מוסיף או איסור חמור שחל על איסור. (60) להקריב למזבח. (61) כלומר, האדם שאכל. עד כאן מנה רבינו האיסורים שניתוספו על חתיכת החלב, מכאן ואילך מונה רבינו איסורים החלים על האדם, אבל על המאכל עצמו לא ניתוסף איסור, כגון יום הכיפורים וטומאת האוכל.

פֶּרֶק חֲמֻשָּׁה עֶשְׂרִי

1) יבאר איסור שנתערב בהיתר מין במינו או בשאינו מינו; שיש איסור ששיעורו בששים ויש במאה ויש במאתים; כל דבר שיש לו מתירין אם הוא בטל; וביצה שיש בה אפרוח ששלקה; ודין נותן טעם לשבח או לפגם; וגדי שצלאו בחלבו; אם מבטלין איסור לכתחלה; ואם צולין בשר שחוטה ונבילה בתנור אחד; ודין בשר נבילה מליח שנבלל עמו בשר שחוטה.

א. דָּבָר אֶסוּר שְׁנִתְעַרַב בְּדָבָר מִתֵּר: מִיֵּן בְּשֵׁאִינוּ מִינוּ - בְּנוֹתֵן טַעַם²; וּמִיֵּן בְּמִינוּ, שְׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל טַעְמוֹ - יִבְטַל בְּרַב³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמר ר' יוחנן בעבודה זרה עג: חוץ מטבל ויין נסך במינו במשהו, והלא גם פירות שביעית כך? ולפיכך הוא מבאר שיש הבדל מהותי בין שביעית ובין טבל ויין נסך. ובדומה לזה יש לפרש כוננת רבינו בהלכה הסמוכה לענין חמץ בפסח, שהא מבאר שחמץ בפסח הוא סוג מיוחד של איסור שזמן איסורו מוגבל ולכן לא מנאו ר' יוחנן. (הכסף משנה ככת שלא מנה דבר שיש לו מתירים. ונראה שנתכוון לומר שןערובת חמץ ניתרת ממאליו לאחר שיעבור הזמן, אבל טבל צריך תיקון).

ט. חמץ בפסח²⁵, אף על פי שהוא מאסורי תורה - אינו בכללות אלו²⁶; לפי שאין התערבות אסורה לעולם²⁷, שהרי לאחר הפסח תהיה פל התערבות מתרת, כמו שבארנו. לפיכך אוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו²⁸.

25) שאוסר במשהו. (26) שאפילו שלא במינו ג"כ בכל שחו. (27) כלו', שהאיסור הוא זמני ואינו דומה לטבל הקדש, שהאיסור בעצמו הוא איסור עולם אא שיש לו תיקון ויכול להשתנות ע"י איזה מעשה שמתירו, משא"כ בחמץ בפסח שעצם האיסור הוא איסור לזמן, ולפיכך מנאו בפני עצמו. (28) פסחים ל. ושם כט: מפרש, שגזרו שלא משום מינו. ולהלן בהי"ב מפרש רבינו הטעם משום שנאמר כל מחמצת לא תאכלו.

י. והוא הדין לתבואה חדשה²⁹ שנתערבה בישנה מלפני העמר - אוסרת בכל שהוא; שהרי יש לה מתירין³⁰, שלאחר העמר יתר הפל. וכן פל דבר שיש לו מתירין, ואפילו היה אסור מדבריהם, כגון אסור מקצה ונולד ביום טוב - לא נתנו בו חכמים שעור, אלא אפלו אחד ככמה אלפים אינו בטל³¹; שהרי יש דרך שיתר בה. כגון הקדש ומעשר שני וכיוצא בהן³².

29) פירוש, כמו טבל שבימנו אוסר בכל שהוא ושלא במינו בנותן טעם. (30) נדרים נח. גם תבואה חדשה ניתרת ממאליה אחרי טז בניסן ולכן לא מנאו ר' יוחנן, כמו שכתבנו למעלה בחמץ בפסח. (31) מה שאמרו בגמרא אפילו באלף לא בטל, הכוונה אפילו אחד בכמה אלפים. (32) נדרים נח. הקדש יותר ע"פ פדיון, ומעשר שני, יעלוהו לירושלים או יחלוהו.

יא. אבל הערלה וכלאי הפרם וחלב ודם וכיוצא בהן, וכן תרומות - נתנו חכמים בהן שעור; שאין בהן דרך היתר לכל אדם³³.

33) שתרומות מותרות לכהן בלבד, אבל לזרים אסורות לעולם ואין להן כל דרך היתר ולפיכך אינן כדבר שיש להן מתירין, כיון שאין דרך היתר לזר האסור בהן. סוגיה ביבמות פב.

יב. יראה לי, שאפלו דבר שיש לו מתירין, אם נתערב בשאינו מינו ולא נתן טעם - מתיר³⁴. לא

15) תרומה, כמבואר בהלכה יג. 16) ערלה וכלאי הכרם, כמבואר שם.

ו. נמצאת למד, שכל אסורין שבתורה, בין אסורי מלקות בין אסורי פרת בין אסורי הניה, שנתערבו במאכל המת: מין בשאינו מינו - בנותן טעם¹⁷; מין במינו, שאי אפשר לעמד על הטעם - שעורו בששים או במאה או במאתים¹⁸. חוץ מייין נסך, מפני חמרת עבודת פוככים, וחוץ מטבל, שהרי אפשר לתקנו¹⁹; ומפני זה אוסרין במינן - בכל שהן, ושלא במינן - בנותן טעם²⁰, כשאר פל האסורין.

17) חולין צז: וראה למעלה פרק ט הלכה ח. 18) כמבואר בהלכה הקודמת. 19) אפשר להפריש ממנו תרומות ומעשרות. וכלל הוא בידנו שכל דבר שיש לו מתירין אינו בטל ואוסר בכל שהוא. וטעם זה מביאים התוספות שם בשם הירושלמי. וכן מפורש גם בבבלי נדרים נח. (ובגמרא שם אמרו טעם אחר "כחיתורו כן איסורו". פירוש, שמן התורה חטה אחת פוטרת את כל הכרי ומתירה הכל, לפיכך גם באיסור כך, חטה אחת של טבל אוסרת כל הכרי. ורבינו העדיף את הנימוק של דבר שיש לו מתירים, כי הטעם השני מנמק טבל לתרומה בלבד, אבל טבל למעשרות ולתרומת מעשר אין לו היתר בכל שהוא ואם כן ייבטלכלל האיסורים, אבל הטעם של דבר שיש לו מתירים מנמק הכל). 20) שלא החמירו ביין נסך אלא מין במינו, שהרי יש כאן האיסור, אבל מין בשאינו מינו כשאין טעם האיסור בתערובת הרי הוא כאלו אינו לגמרי ולא החמירו. וכן בטבל ולא החמירו חכמים אלא במין במינו, ולהלן בהלכה יב פוסק רבינו שבכל דבר שיש לו מתירים הדין כך. ובר"ן נדרים נב. נותן טעם הגיוני לחילוק זה.

ז. ביצר? טפת יין נסך שגפלו עליה פמה חביות של יין - הפל אסור, כמו שיתבאר. וכן כוס של יין טבל שנתערב בחבית - הפל טבל, עד שיפריש תרומות ומעשרות הראויין לתערבת²¹, כמו שיתבאר במקומו.

21) לפי כמות הטבל הנמצא באותה תערובת. ומפריש מיניה וביה או מטבל דרבנן אחר, שגם כאן האיסור הוא דרבנן מפני שמן התורה בטל ברוב או בששים. וראה מנחות לא.

ח. פרות שביעית²², אף על פי שאם נתערבו במינן - בכל שהוא²³, ושלא במינן - בנותן טעם, אינן בכלל אסורי תורה; שאין אותה התערבות אסורה, אלא חיב לאכל פל התערבת בקדשת שביעית, כמו שיתבאר במקומו²⁴.

22) לפני שהגיע זמן ביעורם. 23) וציריל לאכול כל התערובת קודם זמן הביעור בקדושת שביעית, שדינה נתבאר בהלכות שביעית. 24) היינו שזו היא חובת האדם ולא איסור הפירות. רבינו מתכוון בהגדרתו זו לבאר, למה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופסק כחכמים. ומשמיענו כאן, שגם כשנתערבה בחולין - תעלה. (41) אפילו בלחם הפנים צריך להרים, מפני גזל השבט (להלן הלכה טו), שהרי הכהנים יכולים לאכלה בעזרה, כשיש להם אכילה מועטת של קדשים. ראה מנחות כא: שיאכלו עמה (עם המנחה) חולין ותרומה, ורבינו פ"י מה' מעשה הקרבנות הי"א. ומסולקת בזה קושית הרדב"ז כאן וראה תוספות בבא בתרא פא:

יד. הַעֲרֵלָה וְכִלְאֵי הַפָּרֶם - עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאֲתֵימִם.⁴² וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה⁴³. וְאֵינּוּ צָרִיף לְהָרִים⁴⁴. פִּיצֵד? רְבִיעִית שֶׁל יַיִן עֲרֵלָה אוֹ פְּלֵאֵי הַפָּרֶם, אוֹ שֶׁהִיטָה הַרְבִּיעִית מִצְטָרְפֶת מִשְׁנֵיהֶם, שֶׁנִּפְלָה לְתוֹף מֵאֲתֵימִם⁴⁵ רְבִיעִית שֶׁל יַיִן - הַכֹּל מִתֵּר, וְאֵינּוּ צָרִיף לְהָרִים כְּלוּם; וְנִפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאֲתֵימִם - הַכֹּל אֶסוּר בְּהִנְיָה⁴⁶.

(42) בירושלמי ערלה, הובא בר"ש ערלה פרק ב, א: מנין שהם עולים? למד מלאה ממלאה, בכלאי בכרם כתוב המלאה ובככורים כתוב מלאתך ודמעך לא תאחר, מה מלאתך עולה אף כאן עולה, אי מה כאן מאה אף כאן מאה? לפי שכל הכתוב איסורו (שאסור בהנאה) שינו חכמים חיובו (הכמות הנחוצה כדי שיתבטלו. ראה לקמו הט"ו). עד כדון (פירוש, ידוע לנו עד כאן) כלאי הכרם, ערלה מניין? מה זו אסורה בהנאה אף זו אסורה בהנאה, ומה זו עולה אף זו עולה. (43) אע"פ ששני שמות הם, כיון ששונים הם בשיעור ביטולם, שלמדים זה מזה, מצטרפין. משנה ערלה פ"ב א. (44) שמותר לאכול הכל ואינו חייב להוציא הכמות שנפלה. משנה שם. וראה בהלכה הבאה הנימוק למה בתרומה והדומה לה צריך להרים ובאיסורים אחרים לא. (45) של היתר. (46) והראב"ד משיג ואומר: "אין לך דבר שאסור עירובו בהנאה אלא אם כן הוא שבמנין חוץ מאיסורי עבודה וזה ויין נסך דוק ותשכח". ולכאורה משמע כדבריו בגמרא עבודה וזה עד. שאמרו: "למיעוטי - אי נמי איסורי הנאה ולא דבר שבמנין". אולם נראה שרבינו סובר, שהדברים אמורים בדברים האסורים בכל שהוא שלא נתנו בהם חכמים שיעור כלל. אבל בערלה וכלאי הכרם שנתנו בהם שיעור באחד ומאתים אם נפלו לפחות מן השיעור הרי זה כשאר איסורים שנפלו לפחות מששים וכיון שלא נתבטל - כל התערובת אסורה אפילו בהנאה.

טו. וְלִמָּה צָרִיף לְהָרִים הַתְּרוּמָה וְלֹא יָרִים עֲרֵלָה וְכִלְאֵי הַפָּרֶם? שֶׁהַתְּרוּמָה מְמוֹן פְּהִיגִים. לְפִיכָף, כָּל תְּרוּמָה שֶׁאֵין הַפְּהִיגִים מְקִיפִדִין עֲלֶיהָ, כְּגוֹן תְּרוּמַת הַפְּלִיסִין⁴⁷ וְהַתְּרוּבִין וְשֶׁעוֹרִין שֶׁבְּאֶדוֹם - אֵינּוּ צָרִיף לְהָרִים.

(47) מין תאנים גרועות (רבינו בפירוש המשניות תרומות פרק יא, ד).

טז. וְלִמָּה כְּפָלוּ שְׁעוֹר עֲרֵלָה וְכִלְאֵי הַפָּרֶם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֶסוּרִין בְּהִנְיָה⁴⁸. וְלִמָּה סָמְכוּ עַל שְׁעוֹר מֵאָה בְּתְרוּמוֹת? שֶׁהָרִי תְרוּמַת מֵעֶשֶׂר אֶחָד מִמֵּאָה⁴⁹ וּמִקֵּדָשׁ⁵⁰ הַכֹּל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת מִקֵּדְשׁוֹ מִמְּנוֹ. אָמְרוּ

יְהִיָּה זֶה שֵׁישׁ לוֹ מִתִּירִין חֲמוֹר מִטְּבָל; שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ, וְאָף עַל פִּי כֵן, שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - בְּנוֹתָן טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ. וְאֵל תִּתְּמָה עַל חֲמִץ בְּפֶסֶח; שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה: כָּל מִחְמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ, לְפִיכָף הִחְמִירוּ בוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ⁵⁵.

(34) חולק על רב אלפס חולין פרק גיד הנשה, שפוסק בדבר שיש לו מתירין אפילו באינו מינו לא בטל. (כנראה הסתמך רבינו על הירושלמי נדרים פרק ו, כל דבר שיש לו מתירין, כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש וכו' מין במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם. (35) בה"ט, שאוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו. בפסחים כט: אמרו, שגזרו שלא במינם אטו מינם. ורבינו כאן מפרש למה גזרו בחמץ בפסח בלבד ולא בכל דבר שיש לו מתירין, וביאור משום שבחורץ בפסח נאמר כל מחמצת לא תאכלו.

יג. וְאֵלוֹ הֵן הַשְּׁעוֹרִין שֶׁנִּתְּנוּ חֲכָמִים: הַתְּרוּמָה וְתְרוּמַת מֵעֶשֶׂר³⁶ וְהַחֲלָה וְהַבְּפוּרִים - עוֹלִין³⁷ בְּאֶחָד וּמֵאָה. וְצָרִיף לְהָרִים³⁸. וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה³⁹. וְכֵן פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים⁴⁰ לְתוֹף פְּרוּסוֹת שֶׁל חֲלִין - עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה. פִּיצֵד? סָאָה קָמַח מֵאֶחָד מֵאֵלוֹ, אוֹ סָאָה מִכָּלֶם, שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה סָאָה קָמַח שֶׁל חֲלִין וְנִתְעַרְבַּ הַכֹּל - מֵרִים מִן הַכֹּל⁴¹ סָאָה אֶחָת כְּגַנְדָּה סָאָה שֶׁנִּפְלָה, וְהַשָּׂאָר מִתֵּר לְכָל אֶדָם; וְנִפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה - נַעֲשֶׂה הַכֹּל מְדַמְעָ.

(36) משנה ערלה פרק ב. בגירסתנו שם: ותרומת מעשר של דמאי (דמאי=פירות של עם הארץ שאינו נזהר בהפרשת מעשרות וחוששים שמא לא עישר ולכן מפרישים מעשר ותרומת מעשר מספק). ונראה שרבינו גורס כגירסת הר"ש שם: "ותרומת מעשר של ודאי ותרומת מעשר של דמאי" וכן במשנה מעילה טו: הגירסא תרומת מעשר ותרומת מעשר של דמאי. ולכן כתב תרומת מעשר סתם והתכוון לשני סוגי תרומת מעשר, היינו של ודאי ושל דמאי. ובפירוש המשנה לערלה שם כותב רבינו "ואין הפרש אצלנו בכל הדינים בין תרומת מעשר של דמאי או של ודאי וכבר נתבאר זה". (37) בטלים. (38) כשנפלה סאה תרומה למאה, מרים מהם סאה תרומה ונותנת לכהן כי אע"פ שהאיסור בטל במאה והוא, אבל ממונו של כהן לא בטל וצריך להרים מפני גזל השבט, כמו שיתבאר להלן בהלכ טו. (39) אם נפלה חצי סאה מאיסור זה וחצי סאה מאיסור אחר מן האיסורים הללו בפחות ממאה סאין חולין - הכל אסור. והטעם, משום שכל אלה נקראו בשם תרומה, ואפילו חלה ובכורים, וכל שהוא משם אחד מצטרפים. וראה למעלה פרק ד הלכה ז. (40) בכסף משנה מפרש, שהמדובר בלחם הפנים טמא, שאין בלחם הפנים טהור הרי פסק רבינו בפרק ו מהלכות פסולי המוקדשים, שאינו עולה ויאכל הכל לכהנים. רבינו למד דין זה מברייתא יבמות פא: וכן פרוסה של לחם הפנים טמאה שנתערבה במאה פרוסות של לחם הפנים טהורה תעלה, ר' יהודה אומר: לא תעלה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כ. אָבֵל בִּיצַת עוֹף טָמֵא שֶׁנֶּשְׁלָקָה עִם בִּיצי עוֹף טָהוֹר - לֹא אֶסְרָה אוֹתָם.⁶⁹ וְאִם טָרַף אֵלָיו עִם אֵלָיו, אוֹ שֶׁנֶּתְעַרְבָה בִּיצַת עוֹף טָמֵא אוֹ בִּיצַת טָרֵף עִם בִּיציִים אַחֲרוֹת - שֶׁעוֹרָן בְּשֵׁשִׁים.⁷⁰

(69) חולין צח. שאינה פולטת טעם, במה דברים אמורים בשאינה קלופה אבל בביצה קלופה נותנת טעם כמבואר בירושלמי. ובביצה שיש בה אפרוח אפילו באינה קלופה אוסרת שמחלחל דרך הקליפה. (70) דעת רבינו, שאפילו מין במינו יבש ביבש צריך ששים מדרבנן. וכן משמע מדברי רבינו למעלה בהלכה ד.

כא. וּמִנִּין סְמִכוֹ חֲכָמִים עַל שֶׁעוֹר שֵׁשִׁים? שֶׁהֲרִי הַמּוֹרָם מֵאֵיל זָוִיר, וְהִיא הַזְּרוּעָה,⁷¹ אֶחָד מִשֵּׁשִׁים.⁷² מִשָּׂאָר הָאֵיל,⁷³ וְהִיא מִתְבַּשֶּׁלֶת עִמוֹ וְאֵינָה אוֹסֶרֶת אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: וְלֶקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרַע בְּשֵׁלֶה.⁷⁴ מִן הָאֵיל.

(71) בר קפרא. חולין צח. נזיר אחרי שעברו ימי נזירותו מביא קרבנות וביניהם איל לשלמים והזרוע ניתנת לכהן ואסורה לזרים ושאר הבשר מותר להם. ולמדו שם מן המקרא שכל האיל מתבשל ביחד, ולמה אין הזרוע אוסרת את שאר הבשר? מפני שיש ששים בשאר חלקי האיל נגד הזרוע, כשמשערים בשר ועצמות נגד בשר ועצמות. (72) כך שיערו חכמים. (73) מבשר ועצמות של האיל. (74) שם. ר' שמעון אומר: אין בשילה אלא שנתבשל עם האיל.

כב. מִיֵּן בְּמִינוֹ וְדָבָר אַחֵר שֶׁנֶּתְעַרְבוּ, כְּגוֹן קְדָרָה שֶׁהִיא בֶּה חֶלֶב אֲלֵיהָ,⁷⁵ וּגְרִיסִין, וְנִפְּל לְתוֹכָהּ חֶלֶב הַכְּלִיֹּת,⁷⁶ וְנִמְתָּה הַפֶּל וְנִעֲשָׂה גוֹף אֶחָד - רוֹאִין אֶת חֶלֶב הָאֲלֵיהָ וְאֵת הַגְּרִיסִין כְּאֵלוֹ הֵן גוֹף אֶחָד,⁷⁷ וּמִשְׁעָרֵין חֶלֶב הַכְּלִיֹּת בְּגְרִיסִין וּבְאֲלֵיהָ, אִם הִיא אֶחָד מִשֵּׁשִׁים - מִתָּר; שֶׁהֲרִי אִי אֶפְשָׁר כָּאֵן לְעַמֹּד עַל הַטַּעַם.⁷⁸

(75) היתר. (76) איסור. (77) אע"פ שהם שני מינים של היתר. (78) של האיסור מכיון שטעמם של חלב אליה ושל חלב כליות שוה.

כג. וְהוּא הַדִּין לְתַרּוּמוֹת שֶׁנֶּתְעַרְבוּ,⁷⁹ - לְשַׁעֲרָן בְּמֵאָה, וְכֹלֵאֵי הַפָּרָם אוֹ עֲרָלָה - לְשַׁעֲרָן אוֹתָן בְּמֵאָתַים.

(79) ראה מה שנתבאר בהלכה ל.

כד. כְּשֶׁמִשְׁעָרֵין בְּכֹל הָאֶסְרוּרִין, בֵּין בְּשֵׁשִׁים בֵּין בְּמֵאָה בֵּין בְּמֵאָתַים - מִשְׁעָרֵין בְּמֵרַק וּבִתְבַלִּינָן⁸⁰ וּבְכֹל שֵׁשִׁים בְּקְדָרָה⁸¹ וּבְכֵמָה שֶׁבְּלַעָה קְדָרָה⁸² מֵאֲחֵר שֶׁנֶּפֶל הָאֶסְרוּר⁸³ לְפִי אִמָּד הַדַּעַת,⁸⁴ שֶׁהֲרִי אִי אֶפְשָׁר לְעַמֹּד עַל מָה שֶׁבְּלַעָה בְּצִמְצוּמָם.

(80) בגמרא: ברוטב ובקיפה. (81) בגמרא: ובחתיכות.

חֲכָמִים: דָּבָר שֶׁאֵתָה מְרִים מִמֶּנּוּ,⁵¹ אִם חִזַּר לְתוֹכוֹ⁵² - מִקְדָּשׁוֹ.⁵³

(48) ירושלמי ובא למעלה בהלכה יד. (49) מעשר מן המעשר. (50) ואוסר. (51) תרומת מעשר. (52) אם יפול בחזרה לפיירות שמהם הורם. (53) אוסרו.

יז. שָׂאָר אֶסְרוּרֵין שֶׁבַתּוֹרָה⁵⁴ כְּלָן, כְּגוֹן בֶּשֶׂר שֶׁקָּצִים וּרְמָשִׁים וְחֶלֶב וְדָם וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - שֶׁעוֹרָן בְּשֵׁשִׁים. בִּיצָה? כִּזְוִית חֶלֶב כְּלִיֹּת שֶׁנֶּפֶל לְתוֹף שֵׁשִׁים כִּזְוִית⁵⁵ מִחֶלֶב הָאֲלֵיהָ - הַפֶּל מִתָּר; וְנִפְּל לְפָחוֹת מִשֵּׁשִׁים⁵⁶ - הַפֶּל אֶסְרוּר. וְכֵן אִם נִפְּל כְּשַׁעֲוָרָה⁵⁷ חֶלֶב - צָרִיךְ שִׁיהִיָה שֶׁם כְּמוֹ שֵׁשִׁים שֶׁעוֹרָה⁵⁸. וְכֵן בְּשָׂאָר אֶסְרוּרֵין. וְכֵן שֶׁמֶן שֶׁל גִּיד הַנְּשָׂה⁵⁹ שֶׁנֶּפֶל לְקְדָרָה שֶׁל בֶּשֶׂר - מִשְׁעָרֵין אוֹתוֹ בְּשֵׁשִׁים, וְאֵין שֶׁמֶן הַגִּיד מִן הַמִּנְיָן.⁶⁰ וְאִף עַל פִּי שֶׁשֶׁמֶן גִּיד הַנְּשָׂה מְדַבְּרִיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ - הוֹאִיל וְגִיד הַנְּשָׂה בְּרִיָה בְּפָנֵי עֲצָמָה, הַחֲמִירוֹ בּוֹ וְאֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁאֵין בְּגִידִים בְּנוֹתָן טַעַם. מִשְׁעָרֵין בּוֹ וְאֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁאֵין בְּגִידִים בְּנוֹתָן טַעַם.

(54) למעט איסורי דרבנן ששיעורם בחמשים ותשע. (55) ועמו יהיו ששים ואחד כזית. (56) אפילו נפל לחמשים ותשע כזית ועם האסור ביחד יהיו ששים. (57) משמיענו שגם בחצי שיעור שאין לוקים עליו לא די בחמשים ותשע. (58) מלבד השעורה שנפלה. (59) ר"ף שם צו: מין במינו שאינו יכול לעמוד על טעמו כגון שמנוניתו של גיד, אמר רב נחמן גיד בששים ואין גיד מן המנין. ע"כ. פירוש, שצריך ששים בלא הגיד. (60) אלא צריך שיהא ששים מלבדו. (61) לענין ביטול.

יח. אָבֵל כֶּחָלֶל⁶² שֶׁנֶּתְבַשֶּׁל עִם הַבֶּשֶׂר - בְּשֵׁשִׁים, וְכֶחָל מִן הַמִּנְיָן. הוֹאִיל וְהַכְּחָל מְדַבְּרִיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ,⁶³ הַקָּלוֹ בְּשַׁעֲוָרוֹ.⁶⁴

(62) שד הבחמה. (63) שם הלכה יב: שבשר שנתבשל בחלב שחוטא אינו אסור מן התורה. (64) שהוא מן המנין.

יט. בִּיצָה שֶׁנֶּמְצָא בֶּה אֶפְרוֹחַ שֶׁנֶּשְׁלָקָה⁶⁵ עִם בִּיציִים הַמְּתָרוֹת: אִם הִיתָה עִם שֵׁשִׁים וְאַחַת וְהִיא⁶⁶ - הֲרִי הֵן מְתָרוֹת; הִיתָה עִם שֵׁשִׁים בְּלֶבֶד⁶⁷ - נֶאֱסְרוּ הַכֹּל. מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרִיָה בְּפָנֵי עֲצָמָה⁶⁸, עֲשׂוֹ הֶבֶר בֶּה וְהוֹסִיפוּ בְּשַׁעֲוָרָה.

(65) שנתבשלה. (66) היינו שביחד הם ששים ושתיים וכן פירש רש"י שם צח. (67) וביחד הם ששים ואחת. (68) שהאיסור עצמו, היינו האפרוח, הוא בריה בפני עצמה. מה שאין כן בשמנו של גיד הנשה שהצריכו רק ששים ואחת עם השומן ואע"פ שגיד בריה בפני עצמה היא, מפני ששומן הגיד אינו בריה בפני עצמה. והכסף משנה מפרש דברי רבינו "ששים ואחת והיא", היינו שביחד הם ששים ואחת כמו בגיד, ולא כפרש"י. וכן נראה מדברי רב נחמן שם, שאמר: ביצה בששים ואין ביצה מן המנין.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ב מנחם-אב - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כט. ומי יטעם את התערבת? אם היה המערב תרומות עם החלין - טועם אותן הפה⁹³. אם היה טעם התרומה נפר - הכל מדמיע⁹⁴. ובהלכות תרומות יתבאר דין המדמיע.

93) שיותר לאכול בתרומה, חולין צז: (94) תערובת תרומה עם חולין.

ל. ואם היה בשר בחלב, או יין נסך ויין ערלה וכלאי הפרם שנפלו לדבש⁹⁵, או בשר שקצים ורמשים שנתבשל עם הירק וכיוצא בהן - טועם אותן העובר פוככים, וסומכין על פיו⁹⁶. אם אמר: אין בו טעם, או שאמר: יש בו טעם ומטעם רע הוא והרי פגמו - הכל מתר. והוא שלא יהיה סופו להשביח, כמו שבארנו⁹⁷. ואם אין שם עובר פוככים⁹⁸ לטעם - משערין אותו בשעורו: בששים או במאה⁹⁹ או במאתים¹⁰⁰.

95) היינו באים מינו. נתבאר לעיל ה"ו, שיש נסך אוסר במשהו במינו בלבד ולא בשאינו מינו. (96) משמע, שכל גוי נאמן ואפילו אינו טבח מומחה (ראה למעלה פרק ט), ואפילו כשהגוי יודע לשם מה שואלים אותו. ושיטת רש"י, שגוי נאמן רק במסיח לפי תומו. והתוספות שם כתבו, שאין סומכים אלא על גוי מומחה בלבד. (97) בהלכה הקודמת. (98) הכוונה לאיסורים שנאמרו למעלה, אבל בתרומה טועם כהן, כנאמר בהלכה הקודמת. (99) בתרומה. (100) בערלה וכלאי הכרם. והמדובר במין במינו, שהרי בשאינו מינו בטלים בששים. ומה שאמר "ואם אין שם גוי לטעם" הכוונה, לקבוע אם הטעם לשבח או לפגם.

לא. עכבר שנפל לשכר או לחמץ¹⁰¹ - משערין אותו בששים; שאנו חוששין¹⁰² שאם טעמו בשכר ובהחמץ משביח. אבל אם נפל ליין או לשמן או לדבש - מתר, ואפילו נתן טעם, מפני שטעמו פוגם¹⁰³. שכל אלו צריכין להיותן מבשמים, וזה מסריחן ומפסיד טעמן.

101) שמתוך חריפות שבהם בולעים מהר והרי זה ככבוש וכבוש הרי הוא כמבושל. (102) בעיה שלא נפשטה, בגמרא עבודה זרה סח: (103) בגמרא שם שאלו רק בשכר וחומץ, אבל ביין, שמן או דבש ודאי פוגם.

לב. גדי שצלאו בחלב¹⁰⁴ - אסור לאכל אפלו מקצה אונו¹⁰⁵; שהחלב נבלע¹⁰⁶ באיבריו והוא משביחו ונותן בו טעם. לפיכך, אם היה פחוש ולא היה בו חלב פליות ולא חלב קרוב¹⁰⁷ אלא מעט כאחד מששים¹⁰⁸ - קולף ואוכל עד שמגיע לחלב¹⁰⁹. וכן ירף שצלאה בגיד הנשה¹¹⁰ שבה - קולף ואוכל¹¹¹ עד שהוא מגיע לגיד¹¹² ומשליכו. וכן בהמה שצלאה שלמה, ולא הסיר לא חוטין ולא קרומות¹¹³ האסורות - קולף ואוכל¹¹⁴, וכיון שנגיע

(82) בין מן האיסור בין מן ההיתר. בגמרא: ובקדירה. (83) כלומר, לא מצרפים מה שנבלע בקדירה לפני נפילת האיסור, שהוא כולו היתר, אלא מה שנבלע אחר נפילתו, היינו גם מן האיסור וגם מן ההיתר. (84) בקירוב. בדיוק אי אפשר לקבוע כמה בלעה הקדרה.

כה. אסור לבטל אסורין של תורה לכתחלה⁸⁵. ואם בטל - הרי זה מתר. ואף על פי כן קנסו אותו חכמים⁸⁶ ואסרו הכל. ויראה לי, שפיון שהוא קנס - אין אסורין תערבת זו אלא על זה העובר שבטל האסור⁸⁷; אבל לאחריים - הכל מתר.

(85) להרבות ההיתר על האיסור כדי שיבטל, ביצה ד: וראה ר"ש בפרק ה תרומות משנה ט, והמקור מירושלמי שם. (86) אם עשה זה במזיד, אבל בשוגג לא קנסו, כר' יוסי ור' שמעון בגיטין נד. ובמשנה תרומות שם. (87) וכן על מי שנתבטל בשבילו כדי שלא יהנו לו מעשיו הרעים. כך כתב הרשב"א בכוננת רבינו.

כו. פיצד? הרי שנפלה סאה של ערלה לתוף מאה סאה, שהרי נאסר הכל - לא יביא מאה סאה אחרות ויצרף פדי שתעלה באחד ומאתים. ואם עבר ועשה כן - הכל מתר⁸⁸. אבל באסור של דבריהם - מבטלין האסור לכתחלה.

(88) לאחריים, אבל לא למבטל עצמו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

כז. פיצד? חלב שנפל לקדרה שיש בה בשר עוף⁸⁹ ונתן טעם בקדרה - מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם. וכן פל פיוצא בזה⁹⁰.

(89) ובשר עוף בחלב אסור מדברי סופרים בלבד, למעלה פרק ט הלכה ד. (90) אפילו איסורים מדברי סופרים שיש להם שורש ועיקר בתורה כמו בשר עוף בחלב. ורבו החולקים על רבינו וסוברים, שהתירו לבטל לכתחילה רק איסורי דרבנן שאין להם שורש מן התורה כגון מוקצה. אבל בשר עוף בחלב, שיש בשר שהתורה אסרה לבשלו בחלב, אסור לבטל.

כח. כבד בארנו, שאם נתן דבר האסור טעמו בדבר המתר - נאסר הכל. במה דברים אמורים? בששהשביחו; אבל אם פגם⁹¹ זה האסור למתת והפסיד טעמו - הרי זה מתר. והוא שיהיה פוגם מתחלה ועד סוף; אבל אם פגם בתחלה וסופו להשביח, או השביח בתחלה אף על פי שסופו לפגם - הרי זה אסור⁹².

(91) עבודה זרה סו. כר' שמעון. (92) בגמרא שם אמרו, שהשביח ולבסוף פגם אסור והטעם, מפני שנאסר בשעה שהיה לשבח אינו חוזר להיתרו. ורבינו מוסיף מדעת עצמו, שהוא הדין בפגום ולבסוף השביח. וכן גם דעת הרשב"א. וראה לחם משנה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עצמם זה אצל זה מותר שאינו בולע, ולכתחילה אסור למלות בשר נבילה ובשר שחוטה זה אצל זה, שמא יגעו זה בזה בשעת מליחה. (119) משמע בשר שחוטה תפל. (120) אבל אם היו שניהם מולחים לא נאסר, הואיל והוא טרוד לפלוט מחמת מלחו אינו בולע. וסובר רבינו, שגם חלב וציר אינו בולע כשהוא טרוד לפלוט. (121) ומשום כך הכל נאסר ואינו נותר לא בקליפה ולא בנטילת מקום ואינו בטל בשישים או על כל פנים במאתים, כציר דגים טמאים. (122) ואפילו קליפה אינו צריך, בין אם המליח למעלה והתפל תחתיו ובין אם המליח למטה, וחילוק זה נאמר בצלי בלבד ולא במליח. (123) ואינו פולט כלום שאינו חם כל כך, רשב"א לתירוץ אחד הובא בכסף משנה. ובדפוס ויניציה הגירסא: אע"פ שהתפל בולע מן המליח אינו בולע כל כך שיחזור ויפלוט והיינו כתירוץ השני של הרישב"א, דכל שהוא מליח פולט ומבליח בחבירו ואינו מחממו כל כך עד שיהא פולט הרבה, ומכיון שהמלוח טרוד לפלוט אינו בולע אותה פליטה מועטת שחברו פולט. (124) במלח או בחומץ או בשאר משקה. (125) שהציר הטמא אוסר כולו. (126) כלומר, הציר היוצא מן הטמא. (127) כר' יהודה משנה תרומות פרק י', ה, ולפי חשבוננו של ר' אבוהו בירושלמי שם. ומשערים במאתים ואע"פ שכל האיסורים בשישים, ציר דגים חריף מאוד ונותן טעם בדגים טהורים יותר משאר איסורים. וחזר בו רבינו כאן מפסק הלכה שלו בפירוש המשנה, שציר דגים טמאים אינו בכל בפחות מאלף?

פֶּרֶק שֵׁשֶׁה עָשָׂר

1) יבאר דבר המחמץ או מתבל או דבר חשוב אם יש להם ביטול. שאור של כלאי הכרם או תרומה שנפל לתוך העיסה; ודין תבלין שהם שנים או שלושה שמות ממין אחד; בגד שצבעו בקליפי ערלה או קדרה שבשלה בקליפי ערלה ועצי היתר; דין המעמיד גבינה בפגי ערלה וכיוצא בו; חבית יין היתר שנתערבה בין החביות של איסור או איפכא; יין נסך שנפל על גבי ענבים.

א. כָּל הַשְּׂעוּרִים הָאֵלֶּה שֶׁנִּתְּנוּ חֻכְמִים לְדָבָר הָאִסוּר שֶׁנִּתְּעַרְבַּ בְּמִינוֹ² הַמֵּתָר - בְּשֵׁלָא הִיָּה הַדָּבָר הָאִסוּר מְחַמֵּץ או מְתַבֵּל או דָּבָר חָשׁוּב שֶׁהוּא עוֹמֵד כְּמוֹת שֶׁהוּא וְלֹא נִתְעַרְבַּ וְנִדְמַע³ בְּדָבָר הַמֵּתָר; אָבֵל אִם הִיָּה מְחַמֵּץ או מְתַבֵּל⁴ או דָּבָר חָשׁוּב - אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

2) משנה, ערלה פ"ב, מ"ו. 3) שלא נתמוג עם חלקי ההיתר, אלא שאי-אפשר להכיר איוו חתיכה היא האסורה, מפני שכולן ממין אחד. 4) פירוש, ויש בו כדי לחמץ או לתבל את התערובות.

ב. פִּיצֵד? שְׂאוֹר שֶׁל חֲטִיף שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּפְּל לְתוֹךְ עֶסֶת חֲטִיף שֶׁל חֲלִין, וְיֵשׁ בוֹ פְּדֵי לְחֻמֵּץ - הִרִי הַעֶסֶה פְּלֵה מְדַמְעֵ. וְכֵן תְּבַלִּין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּפְּלוּ לְקִדְרַת חֲלִין, וְיֵשׁ בָּהֶן פְּדֵי לְתַבֵּל, וְהֵן מִמֵּין הַחֲלִיין⁷ - הַכֹּל מְדַמְעֵ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁשְׂאוֹר אוֹ תְּבַלִּין אֶחָד מֵאֲלֵף⁸.

לְדָבָר אִסוּר - חוֹתְכוֹ וּמְשַׁלְּכוֹ. שְׂאִין בְּגִידִים בְּנוֹתָן טַעַם פְּדֵי לְשַׁעַר בְּהֵן¹¹⁵.

104) עם החלב שבו, שלא נטל חלב הכליות והקרב. 105) שרחוק מן החלב. 106) בגמרא שם: שהחלב מפעפע. 107) האסורים מן התורה. 108) בגמרא אמרו שר' יוחנן התיר בגדי כחוש שצלאו בחלבו ומפרש רבינו, שכחוש היינו שיש ששים בבשר נגד החלב. כך מבאר הרשב"א דברי רבינו. 109) ואינו צריך לא נטילה ולא קליפה סמוך לחלב אלא משליך החלב ואוכל השאר. 110) ושומן הגיד אסור מדברי סופרים. 111) קולף את הבשר שעל הגיד ואוכלו, מפני ששמנונית הגיד רזה היא ואינה מפעפעת כחלב אלא נצמחת במקומה. ואפילו אם היא מפעפע קצת אין זה מספיק כדי ליתן טעם. 112) או לשומנו, אבל אם נתבשל עם הגיד צריך ששים נגד שומנו. 113) האסורים מן התורה משום חלב. 114) הואיל וחלב זה כחוש ורזה, אינו מפעפע בבשר. 115) פירוש, אפילו שומנם אינו מפעפע בצליה כל כך עד כדי נתינת טעם, כמו שנתבאר למעלה בשם הכסף משנה, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "כדי לער בהן" כלומר, שומנו של גיד או החוטין והקרומות נותנים אמנם קצת טעם, אבל לא כדי... פירוש זה, מסלק כל התמיהות של הלחם משנה.

לג. אִין צוֹלִין בְּשׂוֹר שְׁחוּטָה עִם בְּשׂוֹר נְבִלָה אוּ בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּתַנּוּר אֶחָד, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין נוֹגְעִין¹¹⁶ זֶה בְּזֶה. וְאִם צִלְאָן - הִרִי זֶה מֵתָר, וְאֶפְלוּ הִיתָה הָאִסוּרָה שְׂמִנָה הַרְבֵּה וְהִמְתַּרְתָּ רִזָּה. שֶׁהִרִיחַ אִינוֹ אוֹסֵר¹¹⁷, וְאִינוֹ אוֹסֵר אֲלֵא טַעַמוֹ שֶׁל אִסוּר.

116) משום שריח האיסור נכנס בהיתר. 117) כלוי בפסחים עו: שאומר: "ריחא לאו מילתא היא", פירוש, ריח אין בו ממש, אבל לכתחילה אסור, שגם לוי לא התיר אלא בדיעבד. ומשמע שאפילו בבשר נבילה כחוש אסור לכתחילה לצלותו עם בשר שחוטה, שהרי רבינו סתם וכתב: אין צולין וכו'. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק יג: מותר להיח בחבית של יין נסך ואין בזה שום איסור שאין הריח כלום לפי שאין בו ממש, כבר פירש שם הרשב"ז, שהמדובר כשהישראל אינו מתכוון ליהנות. וראה למעלה פרק ט הלכה כג.

לד. בְּשׂוֹר נְבִלָה מְלִיחַ שֶׁנִּבְלַל עִמּוֹ¹¹⁸ בְּשׂוֹר שְׁחוּטָה¹¹⁹ - הִרִי זֶה נֶאֱסָר¹²⁰; מִפְּנֵי שֶׁתְּמַצִּית הַנְּבִלָה נִבְלַעַת בְּגוֹף בְּשׂוֹר הַשְּׁחוּטָה, וְאִי אֶפְשֵׁר לְעַמֵּד כָּאֵן לֹא עַל הַטַּעַם וְלֹא עַל הַשְּׂעוּר¹²¹. וְכֵן בְּשׂוֹר דָּג טְמֵא מְלִיחַ שֶׁנִּבְלַל עִמּוֹ דָּג תְּפַל טְהוֹר - נֶאֱסָר מִפְּנֵי צִירוֹ. אָבֵל אִם הִיָּה הַמְּלִיחַ טְהוֹר, וְהִתְפַּל דָּג טְמֵא - לֹא נֶאֱסָר¹²² הַמְּלִיחַ. [אֵף עַל פִּי] שֶׁהִתְפַּל בּוֹלַע מִן הַמְּלִיחַ¹²³ - [אִינוֹ בּוֹלַע כֹּל כֶּף שֶׁיִּחְזוֹר וְיִפְּלֹט]. דָּג טְמֵא שֶׁכְּבָשׂוֹ¹²⁴ עִם דָּג טְהוֹר - הַכֹּל אִסוּר¹²⁵; אֲלֵא אִם כֶּן הִיָּה הַטְּמֵא¹²⁶ אֶחָד מִמְּאֵתִים¹²⁷ מִן הַטְּהוֹר.

118) דוקא שנבלל אסור, אבל אם לא נבלל ונמלחו בפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) כשמכירה. (22) משמע, שהמדובר כשנתבשל, שאם לא נתבשל - למה הצריך ששים כשהגביה את האיסור. במשנה שם מפורש: וכן חתיכה של נבילה וכו' שנתבשלו, ולא אמרו דין זה אלא כשהחתיכה אסורה מצד עצמה, אבל כשנאסרה מפני שבלעה איסור - בטלה, שהרי הבליעה אינה חשובה. (23) ראה לקמן ה"א. (24) שם ק, א. נתן אותה בפני אורחים חשובים ומתכבד בזה. ואף-על-פי שאינה ראויה לאורחים מפני שהיא אסורה, אם נתיר את התערובת תהיה ראויה ('תוספות' שם). ועוד טעם בדבר, שהרי ראויה לכבד בה גוי. ולא מנה רבינו דין זה וגם את הדינים שבהלכות הבאות בין שבעת הדברים שבה"ג ויגדל מספרם, מפני שדרכו להביא את המשנה כלשונה, ושם מדובר בגידולי קרקע בלבד שיש בהם רק שבעה דברים חשובים.

ו. והוא הדין בפתיתקה של בשר בחלב²⁵ או של חלין שנשחטו בעזרה, שהרי הן²⁶ אסורים מדבריהן²⁷ בהנהגה, כמו שיתבאר בהלכות שחיטה²⁸ - אסורין בכל שחן עד שיגביה אותן. וכן גיד הנשה²⁹ שנתבשל עם הגידין או עם הבשר: בזמן שפמכירו - מגביהו, והשאר מתר; שאין בגידים בנותן טעם³⁰. ואם אינו מפירו - הפל אסור; מפני שהוא ברנה בפני עצמו³¹, הרי הוא חשוב ואסור בכל שהוא.

25) אף-על-פי שהאיסור מחמת בליעה, שהחלב נבלע בבשר - אין דינה כחתיכה שבלעה איסור שבהלכה הקודמת, הואיל שבשר וחלב כל אחד בפני עצמו מותר, וכשנתבשלו נאסרה התערובת, הרי זה איסור מחמת עצמו (רדב"ז והגהות מיימוניות' מספר התרומה'). (26) כלומר, אף-על-פי שאין בהם איסור תורה, אינם בטלים כשהחתיכה האסורה ראויה להתכבד (כסף-משנה). (27) מוסב על חולין שנשחטו בעזרה ולא על בשר בחלב. (28) פ"ב ה"ג. (29) משנה, חולין צו, ב. (30) שם צט, ב. המדובר, כשנתבשל הגיד בלא שומנו, אבל אם לא ניטל שומנו, אוסר בנותן טעם (לחם-משנה). (31) שם ק, א.

ז. וכן פל בעלי חיים - חשובין הן ואינם בטלין³². לפיכך, שור הנסקל³³ שנתערב באלה שורים, ועגלה ערופה באלה עגלות, או צפור מצרע השחוטת³⁴ באלה צפורים, או פטר חמור³⁵ באלה חמורים - פלן אסורין בהנהגה³⁶. אבל שאר הדברים, אף על פי שדרפן למנות³⁷ - הרי אלו עולין בשערין.

32) זבחים עג, א. (33) כל אלו מנויים במשנה, עבודה זרה עד, א. (34) המצורע שנתרפא מביא שתי צפרים, האחת נשחטת והשניה משתלחת לנפשה, והשחוטת אסורה בהנאה. (35) בכור לאמו. (36) שגם איסור הנאה שבהם אינו בטל. והראב"ד משיג, שהרי הלכה כרבי שמעון בן גמליאל שבאיסורי הנאה שנתערבו, יולין דמי ההנאה לים המלח. ואם כן, למה אוסר רבינו בהנאה בדברים חשובים שנתערבו? וה'כסף משנה' מתרץ, שרבינו סמך על מה שכתב להלן בהכ"ט, שאם מולין הנאה לים המלח, הכל

וכן שאור של פלאי הפרם לתוף העפה, או תבלין של ערלה לתוף הקדרה - הפל אסור בהנהגה.

5) שהוא מין במינו עם השאור של תרומה. (6) תערובת תרומה וחולין בשיעור האוסר, נקרא: מדומע. (7) אבל בשאינו מינו, הכל תלוי בנתינת טעם, כמו שנתבאר שם במשנה ז. וכל השיעורים שנאמר, כגון ששים, מאה או מאתים - אינם קובעים כלל. ראה שם בפירוש המשנה לרבינו. (8) ואפילו בכמה אלפים, לא בטל. ולמעלה פט"ו ה"ו לענין דבר שיש לו מתירין, כתב בפירושו, שאפילו אחד בכמה אלפים, אינו בטל. וראה ברדב"ז שם. וראה להלן בה"ד.

ג. דבר חשוב שהוא אוסר במינו בכל שהוא⁹ - שבעה דברים¹⁰. ואלו הן: אגוזי פרך, ורמוגי בדין¹¹, וחביות סתומות¹², וחלפות¹³ תרדין¹⁴, וקלחי פרוב¹⁵, ודלעת יונית, וככרות של בעל הבית¹⁶.

9) אבל בשאינו מינו - לא, אלא בנותן טעם, כמו שכתב למעלה. (10) כרבי עקיבא, ערלה פ"ג, מ"ז. (11) פרך ובדן שמות מקומות הם, פירוש המשנה שם. (12) ב'ירושלמי' שם מפורש, שדווקא בנתערבו בסתומות של היתר, אבל אם נתערבו בפתוחות ואחר-כך נפתחו החביות האסורות - בטלות. (13) מה שמחליפות וצומחות (פירוש המשנה שם), כלומר, לא מה שטומנים בקרקע אלא מה שצומח וגדל. (14) נקראים בערבי סלק, פירוש המשנה כלאים פ"א, מ"ג. (15) רבינו, במשנה ערלה שם, גורס: וקולסי. ומפרש, עיקר הכרוב. וברש"י ביצה ג, ב - מפרש, קלחי כרובים גדולים עם עלים שלהם, וכרוב של ארץ ישראל היה גדל כאילן. (16) בזמנם היו ככרות של בעל הבית גדולים יותר משל נחתומים. כל שבעת הדברים הללו נמכרים במנין במחיר שקובעים לכל אחד ואחד, אבל שאר הפירות והירקות מאותם המינים לא היו חשובים כל-כך ונמכרים באומד הרבה ביחד (רבינו שם). מפירושו זה יוצא, ששבעת הדברים אינם בטלים, משום שהם דבר שבמנין.

ד. ביצד? רמון אחד מרמוגי בדין שהיה ערלה ונתערב בכמה אלפים רמונים¹⁷ - הפל אסור בהנהגה. וכן חבית סתומה של יין ערלה או של פלאי הפרם שנתערבה בכמה אלפים חביות סתומות - הפל אסורים בהנהגה. וכן שאר השבועה דברים¹⁸.

17) ראה למעלה הערה ז. (18) פירוש, שאר הדברים שנמנו בין השבעה.

ה. וכן חתיכה של נבלה או של בשר בהמה או חיה או עוף או דג הטמאין שנתערבה בכמה אלפים חתיכות - הפל אסור¹⁹ עד שיגביה²⁰ אותה חתיכה²¹, ואחר כך ישער השאר בששים²². שאם לא הגביהה - הרי הדבר האסור עומד ולא נשתנה²³, והחתיכה חשובה אצלו, שהרי מתכבד בה²⁴ לפני האורחין.

19) משנה, חולין צו, ב. (20) שיוציאה מן התערובת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלפנינו כתוב: נתפרדו. (46) רמוני בדין. (47) רבינו דייק וכתב הכל בצורת בנין התפעל, כדי להדגיש, שמדובר שזה נעשה מאליו, אבל אם עשה זאת בכוונה - לא הותרה לו התערובת, כמו שיתבאר להלן בהי"ב. (48) דלעת יוונית. (49) נעשו פרוסות, כלומר, נתחתכו. (50) שפקעה חשיבותם. (51) שנתמעכה ונתכתתה. ובלשון התוספתא, תרומות פ"א: נימוחו. ולא דוקא נימוחו, אלא אפילו נתחתכו לחתיכות קטנות, הלכה חשיבותן ובטלה אם אינה נותנת טעם. (52) שכולן נידוכו. שאם לא כן, הרי ניכר האיסור ואינו בטל, וצריך להוציאו מן התערובת.

יב. וְאִסּוּר לְפַצֵּעַ הָאֲגוּזִים וְלִפְרֹר הַרְמוּנִים וְלִפְתֹּחַ הַחֲכִיּוֹת אַחַר שֶׁנֶּאֱסָרוּ כְּדִי שִׁיעֲלוּ בְּאֶחָד וּמֵאֵתֵימ, שְׂאִין מִבְּטָלִין אִסּוּר לְכַתְחֹלָה⁵³. וְאִם עָשָׂה כֵן⁵⁴ - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאִסְרִין עָלָיו⁵⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָה⁵⁶.

53) ואף-על-פי שמן התורה גם דבר חשוב בטל, ורבנן אסרו (ראה למעלה סוף ה"ט), ורבינו פסק למעלה בפט"ו הכ"ו, שמותר לבטל לכתחילה איסורי דרבנן, יש לומר, שכאן החמירו יותר מפני שעצם האיסור הוא מן התורה אלא שהביטול גורם ההיתר, לפיכך אין מבטלים לכתחילה, ואף-על-פי שמן התורה כבר נתבטלו, אסור להוסיף ולחזק הביטול של איסור תורה עד כדי שיהיה מותר אפילו מדבריהם. (54) במזיד, שקנס הוא במזיד בלבד. וראה 'כסף משנה' בפט"ו הכ"ה. (55) אבל לאחרים מותר. (56) שם.

יג. שְׂאוֹר שֶׁל פְּלָאי הַפְּרָם⁵⁷ וְשֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנֶּפְלוּ לְתוֹךְ הַעֲסָה, לֹא בָּזָה כְּדִי לְחַמֵּץ וְלֹא בָּזָה כְּדִי לְחַמֵּץ, וּבִשְׁנֵיהֶם כְּשִׁיעֲטָרְפוּ יֵשׁ בָּהֶם כְּדִי לְחַמֵּץ - אוֹתָהּ עֲפָה אֶסְוֶה לְיִשְׂרָאֵל⁵⁸ וּמִתְּרַת לְכַהֲנִים. וְכֵן תִּבְלִין⁵⁹ שֶׁל תְּרוּמָה וְשֶׁל פְּלָאי הַפְּרָם שֶׁנֶּפְלוּ לְתוֹךְ הַקִּדְדָה, וְלֹא בְּאֶחָד מֵהֶן כְּדִי לְתַבֵּל, וּבִשְׁנֵיהֶם כְּדִי לְתַבֵּל - אוֹתָהּ קִדְדָה אֶסְוֶה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהָרִי דָבָר הָאִסּוּר לָהֶם תִּבְלָה, וּמִתְּרַת לְכַהֲנִים⁶⁰.

57) משנה ערלה פ"ב, מ"ד-טו. (58) כתנא-קמא שם, שהרי העיסה נתחמצה מדבר האסור לו. (59) שם, מט"ו. (60) שכלאי הכרם לבדם אין בהם כדי לחמץ, ותרומה מותרת להם.

יד. תִּבְלִין שֶׁהֵם שְׁנַיִם⁶¹ או שְׁלֹשָׁה שְׁמוֹת מִמֵּין אֶחָד⁶², או שְׁלֹשָׁה מִינֵין מִשָּׁם אֶחָד⁶³ - מִצְטָרְפִין לְתַבֵּל וְלֵאסֹר וְכֵן לְחַמֵּץ. כִּיצַד⁶⁴? שְׂאוֹר שֶׁל חֲטִין וְשְׂאוֹר שֶׁל שְׁעוּרִים, הוֹאִיל וְשֵׁם שְׂאוֹר אֶחָד הוּא⁶⁵ - אֵינֶן פְּמִין וְשְׂאִינוּ מִינוּ, אֲלֹא הָרִי הֵן פְּמִין אֶחָד, וּמִצְטָרְפִין לְשַׁעֵר בְּהֵן כְּדִי לְחַמֵּץ בְּעֶסֶה שֶׁל חֲטִין, אִם הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם חֲטִין⁶⁶, או כְּדִי לְחַמֵּץ בְּעֶסֶה שֶׁל שְׁעוּרִין, אִם הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם שְׁעוּרִים.

61) שם, מ"י. (62) מהמשך דברי רבינו נראה, שהוא מפרש שמות ממש, כפירוש רש"י עבודה זרה סו, א. ולא

מותר בהנאה. (37) כרבי יוחנן ביצה ג, ב. שלא אמרו אלא דברים שכל בני אדם מקפידים למוכרם במנין בלבד, והם אלו הדברים שנמנו למעלה.

ח. כִּיצַד? אֲגֵדָה שֶׁל יֶרֶק מִפְּלָאי הַפְּרָם שֶׁנֶּתְעַרְבָה בְּמֵאֵתִים אֲגֵדוֹת, או אֶתְרוֹג שֶׁל עֶרְלָה שֶׁנֶּתְעַרְבָה בְּמֵאֵתִים אֶתְרוּגִים - הַכֹּל מִתֵּר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

ט. יֵרָאָה לִי, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא חָשׁוּב אֲצֵל בְּנֵי מְקוֹם מִן הַמְּקוֹמוֹת כְּגוֹן³⁸ אֲגוּזֵי פֶרֶךְ וְרִמּוֹנֵי בְּדֵן בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתֵן הַזְּמַנִּים, שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא לְפִי חֲשִׁיבוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְלֹא הִזְכִּירוּ אֵלּוּ אֲלֹא לְפִי שֶׁהֵן אוֹסְרִין כָּל שֶׁהֵן בְּכָל מְקוֹם, וְהוּא הַדִּין לְכָל פִּיּוּצָא בְּהֵן בְּשָׂר מְקוֹמוֹת. וְדָבָר בְּרוּר הוּא, שֶׁכָּל אִסּוּרֵין הָאֵלּוּ מְדַבְּרֵיהֶם³⁹.

38) כלומר: כמו. (39) שאוסרים בכל שהוא, או משום דבר שיש לו מתירין או משום דבר חשוב או משום בריה או בעלי-חיים.

י. נָפַל רִמּוֹן אֶחָד מִן הַתְּעַרְבָת הַזֹּאת לְשְׁנֵי רִמּוֹנִים אַחֲרָיִם מִרְמוּנֵי בְּדֵן, וְנָפַל מִן הַשְּׁלֹשָׁה רִמּוֹן אֶחָד לְרִמּוֹנִים אַחֲרָיִם - הָרִי אֵלּוּ הָאַחֲרָיִם מִתְּרִין⁴⁰; שֶׁהָרִי הַרְמוֹן שֶׁל תְּעַרְבָת הָרִאשׁוֹנָה כְּטַל בְּרִבּוֹ⁴¹. וְאִם נָפַל מִן הַתְּעַרְבָת הָרִאשׁוֹנָה רִמּוֹן לְאֶלֶף - כֵּלֵן אִסְרוּרֵין. לֹא נֶאֱמַר כְּטַל בְּרִבּוֹ אֲלֹא לְהַתִּיר סִפֵּק סִפְקָן⁴², שְׂאֵם יִפַּל מִן הַתְּעַרְבָת הַשְּׁנֵינָה לְמְקוֹם אַחֵר - אֵינּוּ אוֹסֵר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

40) תערובת שלישית מותרת בין לרבי יהודה בין לרבי שמעון, בזבחים עד, א. אבל תערובת שניה, אסורה - כרבי יהודה שם (כסף-משנה). (41) מן התורה, ואינו אסור אלא מדבריהם, כמו שנתבאר למעלה בה"ט. ולפיכך כשנפל בתערובת שלישית מותר, משום שיש כאן שני ספקות: א. שמא הרימון שפירש מן התערובת הראשונה ונפל לשניה, אינו הרימון של ערלה; ב. אם תמצא לומר שהראשון של ערלה נפל ונתערב בשניה, שמא זה שפירש מן השניה ונפל לשלישית, אינו זה שנפל מן הראשון לשניה. (42) והתערובת השניה אין בה שני ספקות, כי כל ספק איסור תורה שנתערב - דינו כספק אחד (רדב"ז). והרדב"ז מעיר, שדין זה עומד בסתירה לדברי רבינו בפ"ז מהל' עבודה זרה ה"י, ובא לידי מסקנה, שרבינו חזר בו כאן מדבריו בהל' עבודה זרה.

יא. נִתְפַּצְעוּ⁴³ אֲגוּזִים אֵלּוּ⁴⁴ שֶׁנֶּאֱסָרוּ כֵּלֵן מִפְּנֵי אֲגוּז עֶרְלָה שֶׁבִּיגֵיהֶן, או נִתְפַּרְרוּ⁴⁵ הַרְמוּנִים⁴⁶ וְנִתְפַּתְחוּ⁴⁷ הַחֲכִיּוֹת וְנִתְחַתְּכוּ הַדְּלוּעִין⁴⁸ וְנִתְפַּרְסוּ⁴⁹ הַכִּפְרוֹת אַחַר שֶׁנֶּאֱסָרוּ - הָרִי אֵלּוּ יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמֵאֵתִים⁵⁰. וְהוּא הַדִּין לְחַתִּיכַת נִבְלָה שְׁנִדּוּכָה⁵¹ בְּכָל הַחֲתִיכוֹת וְנַעֲשֶׂה הַכֹּל כְּמוֹת שֶׁהִיא⁵² - עוֹלָה בְּשֵׁשִׁים.

43) ערלה פ"ג, מ"ח. (44) אגוזי פרך. (45) במשנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תרומה לזרים יש, שהרי אין בין הכל מאה נגד הסאה של תרומה אלא תשעים ותשעה וחצי בלבד, אלא שהתעורבות מותרת לכהנים.

יח. וכן הערלה וכלאי הכרם מעלין את התרומה⁷⁶. כיצד? מאה סאה של ערלה או של כלאי הכרם שנפלו לתוך עשרים אלף של חליץ⁷⁷ - נעשת כל התערכת עשרים אלף ומאה. ואחר כך נפל לכל מאה סאה סאה של תרומה - הרי הכל מתר, ותעלה התרומה באחד ומאה, ואף על פי שמקצת המאה המעלין אותה ערלה או כלאי הכרם.

(76 משנה, שם. 77) היינו מאתים נגד המאה סאה ערלה שנפלו. [המשנה, אחרי הדוגמה של התרומה מעלה את הערלה שמביא רבינו כאן, מסתיימת כך: זו היא שהתרומה מעלה את הערלה, והערלה מעלה את התרומה. אם נפרש את המשנה כלשונה ממש, עלינו ללמוד שדוגמה זו עולה לשני הדינים. אבל רבינו בפירושו המשנה דוחה פירוש זה, ונימוקו עמו, שהרי אין בין הכל, החולין והערלה, אלא 99 וחצי נגד התרומה. ולכן הוא מפרש, שמה שנאמר במשנה "והערלה מעלה את התרומה", זה כאילו נאמר: וכן הערלה וכו'. כלומר, באופן דומה, אבל לא באותה דוגמה ממש. ובהתאם לפירושו זה, נותן רבינו כאן דוגמה אחרת לערלה מעלה את התרומה. ובזה מסולקת תמיהתו של הרדב"ז, שהקשה הרי מן המשנה משמע, שמשל אחד עולה לכאן ולכאן, היינו לשני הדינים].

יט. וכן הערלה מעלה⁷⁸ את כלאי הכרם, וכלאי הכרם את הערלה, וכלאי הכרם את כלאי הכרם, והערלה את הערלה. כיצד? מאתים סאה של ערלה או של כלאי הכרם שנפלו לארבעים אלף חליץ⁷⁹, ואחר כך נפל לכל מאתים סאה סאה של ערלה או של כלאי הכרם - הפל מתר. שבין שבטל האסור שנפל תחלה - נעשה הפל כחליץ המתירין⁸⁰.

(78 שם, ג, א. 79) ונתבטלו המאתים סאה של ערלה, שהם חלק אחד ממאתים של החולין. (80) ולפיכך מעלה אפילו אם נפל עוד פעם אותו האיסור עצמו, כתוספתא שהביא רבינו בפירושו למשנה תרומות פ"ה מ"ח, שכשנודעה נפילה ראשונה נתבטל האיסור ואינו מצטרף עם הסאה של איסור שנפלה אחר-כך לאסור את התעורבות, וכן פסק בפ"ג מהל' תרומות ה"ו. [ולפי פירוש זה אין אנו צריכים לפירושו הדחוק של הברטנורא במשנתנו ששנינו הערלה מעלה את הערלה, שפירש שהמדובר כשהאחת אינה ערלה ממש אלא נטע רבעי].

כ. בנד שצבעו בקלפי ערלה⁸¹ - ישרף⁸². נהערב באחרים - יעלה באחד ומאתים⁸³. וכן תבשיל שבשלו בקלפי ערלה ופת שאפאה בקלפי ערלה או בכלאי הכרם - ישרף התבשיל והפת, שהרי הניתו נפרת בהן⁸⁴. נתערבו באחרים - יעלו באחד ומאתים.

כ'תוספות' שם שפירשו בשם רבינו-תם, שלשה שמות, היינו שלשה איסורים. וגם רבינו בפ"ד ה"ו, קורא לאיסור אחד שם אחד. (63) כך מפרש רבינו, דברי המשנה, שם: ממין שלשה, ולא כרש"י שפירש שלשה שמות. (64) רבינו מפרש בתחילה את הבבא השניה, ולהלן בהלכה הסמוכה הוא חוזר ומפרש את הראשונה. (65) כרבא, בעבודה זרה שם, שהשם קובע. בלשון הגמרא: "בתר שמה אזלינן", ולא כאביי שהטעם קובע, שהלכה כרבא נגד אביי (וראה בכסף-משנה ובלחם-משנה). (66) שצריך שהדברים האוסרים ביחד יהיה טעמם שוה עם העיסה הנאסרת, כגון ששאור החיטים מרובה, ואין לעמוד על טעמו בעיסת חיטים, שאם אין טעמם שוה - אוסרים בנותן טעם בלבד. ראה למעלה ה"א ובהגהות שם.

טו. שלשה שמות ממין אחד כיצד? כגון כרפס של נהרות וכרפס של אפר וכרפס של גנה. אף על פי שכל אחד מהם שם בפני עצמו⁶⁷, הואיל והם מין אחד - מצטרפין לתבל.

(67) כיון שיש לכל כרפס שם לוי מיוחד לו, הרי אלו שלשה שמות (מגדל עוז). ובפירושו המשנה לערלה, פ"ב מ"י, כתב רבינו: ומיני הכרפס שהם מינים הרבה משונים ולהם שם אחד, רצה-לומר שכל מיני הכרפס נקראין כרפס סתם, ולפיכך זה נקרא: שלשה מינים ושם אחד. וזה מנוגד למה שכתב כאן.

טז. עסה מחמצת שנפל לתוכה שאור של תרומה או שאור של כלאי הכרם, וכן קדירה מתבלת שנפלו לתוכה תבלין של תרומה או של ערלה ושל כלאי הכרם: אם יש בשאור כדי לחמץ אלו היתה העסה מצה⁶⁸, ובתבלין כדי לתבל הקדירה אלו היתה תפלה⁶⁹ - הרי הכל אסור⁷⁰; ואם אין בהם כדי לתבל ולחמץ - יעלו בשעורן: תרומה - באחד ומאה, וערלה וכלאי הכרם - באחד ומאתים.

(68) לא מחומצת. (69) לא מתובלת. (70) שם, יא, א. ואף-על-פי ששאור בעיסה מחומצת נותן טעם לפגם, הרי אפשר להשתמש בעיסה זו כדי לחמץ עיסות אחרות, עבודה זרה סח, א.

יז. התרומה מעלה את הערלה⁷¹ ואת כלאי הכרם. כיצד? סאה תרומה שנפלה לתשעה ותשעים חליץ⁷², ואחר כך נפל לכל⁷³ חצי סאה⁷⁴ של ערלה או של כלאי הכרם - אין פאן אסור ערלה⁷⁵ ולא אסור כלאי הכרם, שהרי עלה באחד ומאתים, ואף על פי שמקצת המאתים תרומה.

(71) משנה, ערלה פ"ב, מ"ב. (72) במשנה: "נפלה למאה", וב'ירושלמי' מפרש לתשעים ותשעה, כי אם היו מאה חולין, הרי יש מאתים בלי סאה התרומה שנפלה. (73) לכל התעורבות. (74) במשנה שנינו: שלשה קבים. הסאה - ששה קבים, וחצי סאה - שלשה קבים. (75) אבל איסור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא הגורם של איסור, היינו קליפי הערלה שחממו התנור, לפיכך גרע מ"זה וזה גורם" והולכים אחריהם ואסור (רדב"ז). והיינו שמסיים רבינו: "יש שבח עצי איסור בפת או בתבשיל", כלומר, שניכר בהם. (95) ואין אבוקה כנגדו, שם. ואפילו אם השאיר גחלים בוערות מותר, כמו שיתבאר בהכ"ד. (96) ואפילו בתנור חדש שלא ציננו שנשאר התנור שנגמרה מלאכתו על ידי איסור, ואין שם כל גורם של היתר, מותרת הפה שנאפתה אחרי שגרף האש. והטעם, מכיון שהתנור אינו אסור מצד עצמו אלא שנגמר על ידי איסור, והפת נאפה בחום ההסקה, שאין בו איסור אחרי שגרף האש, הוא קל יותר (כסף-משנה).

כג. קְעָרוֹת⁹⁷ וְכוֹסוֹת וְקִדְרוֹת וְצִלוֹתֵיהֶן שֶׁבִשְׁלָן הַיּוֹצֵר בְּקִלְפֵי עֵרְלָה - הֲרֵי אֵלוֹ אִסוּרִין בְּהִנָּאָה⁹⁸; שֶׁהָרִי דָּבַר הָאִסוּר בְּהִנָּאָה עָשָׂה אוֹתָן חֲדָשׁ.

(97) שם כז, א. (98) כיון שיש שבח עצים בהם, והנאתם בלא גורם שני, ועל ידי הגורם האסור הוא משתמש בהן הנאת גופו, מה-שאין-כן בתנור שאינו נהנה ממנו אלא אם יש גורם שני של היתר, היינו העצים - ולכן מותר (רש"י שם).

כד. פֶּת שֶׁבִשְׁלָה עַל גִּבֵּי גִחְלִים⁹⁹ שֶׁל עֵצִי עֵרְלָה¹⁰⁰ - מִתְרַת; בֵּינָן שֶׁנַּעֲשׂוּ גִחְלִים הֶלֶךְ אִסוּרָן, אָפֵף עַל פֵּי שֶׁהָן בּוֹעֲרוֹת¹⁰¹. קִדְרָה שֶׁבִשְׁלָ אוֹתָהּ¹⁰² בְּקִלְפֵי עֵרְלָה אוֹ בְּכִלְאֵי הַפָּרֶם וּבַעֲצֵי הָתָר - הֲרֵי הַתְּבַשִּׁיל¹⁰³ אִסוּר, וְאָפֵף עַל פֵּי שֶׁזֶה וְזֶה גוֹרֵם; שֶׁבִשְׁעָה שֶׁנִּתְבַּשְׁלָה¹⁰⁴ מִחֲמַת עֵצִי אִסוּר עֲדִין לֹא בָּאוּ עֵצֵי הַהֵתָר, וְנִמְצָא מְקַצֵּת הַבְּשׂוּל בַּעֲצֵי הָתָר וּמְקַצֵּתוֹ בְּאִסוּר¹⁰⁵.

(99) שם. (100) כלומר, קליפי הפרי של ערלה, אבל עצי ערלה מותרים (רדב"ז). (101) בגמרא: לוחשות. כלומר, בוערות ונראות כמתנענעות ולוחשות זו לזו (רש"י שם). (102) את הקדירה עצמה. (103) שנתבשל אחר-כך באותה קדירה בעצי היתר. (104) גוף הקדירה. (105) מפני שהקדירה שנעשתה בעצי איסור מקבלת את התבשיל לפני שהסיק עצי היתר, ונמצא נהנה מעצי האיסור בלי כל גורם היתר [וזה כפירוש רש"י שם, ונראה שגם הר"ף מפרש כך דברי הגמרא כלשון אחרון]. והוא גורם "דהא מקבלה בישולא מקמי דניתו עצים דהיתרא" (בגירסא שלנו: קיבלה). והכוונה ברורה, שהקדירה מקבלת תמיד את התבשיל לפני שמסיקים עצי היתר. וכן הגירסה בכת"י נירנברג. וגם הרדב"ז כותב שרבינו מפרש כרש"י.

כה. נְטִיעָה שֶׁל עֵרְלָה שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּנִטְעוֹת, וְכֵן עֲרוּגָה שֶׁל כִּלְאֵי הַפָּרֶם בְּעֲרוּגוֹת¹⁰⁶ - הֲרֵי זֶה לֹאקֵט לְכַתְחָלָה מִן הַכֹּל¹⁰⁷. וְאִם הִיָּתָה נְטִיעָה בְּמֵאֵתִים נְטִיעוֹת וְעֲרוּגָה בְּמֵאֵתִים עֲרוּגוֹת - הֲרֵי כֹל הַנְּלָקֵט מִתָּר¹⁰⁸; וְאִם הָיוּ בְּפָחוֹת מִזֶּה - כֹּל הַנְּלָקֵט אִסוּר. וְלִמָּה הִתִּירוּ לוֹ לְלָקֵט לְכַתְחָלָה, וְהִיָּה מִן הַדִּין שֶׁאִסוּרִין לוֹ הַכֹּל¹⁰⁹ עַד שֶׁיִּטְרַח וְיִוצֵיא הַנְּטִיעָה

(81) קליפי פירות ערלה, אסורים כפירות עצמם (משנה, ערלה פ"א, מ"א). וערלה אסורה בהנאה אף לצבוע בה (פסחים כב:). (82) במשנה: ידלק. ולמדו ב"ירושלמי", שקליפין אסורים כערלה, מן הכתוב: "את" פרו. (83) כחכמים במשנה נגד דעת רבי מאיר. נכתב רבינו בפירוש המשנה, שמותר לערב לכתחילה במאתים את התערובת שנאסרה, כנראה למד זאת ממה שאמרו "יעלה" ולא "עולה". והרדב"ז מנמק היתר זה, מפני שהתערובת אסורה מדרבנן, ואיסורי דרבנן מבטלין לכתחילה (למעלה פט"ו הכ"ו). ואין זה דומה לפציעת אגוזי פרך וכדומה שבהלכה יב, הואיל ושם הוא עושה מעשה בגוף האיסור עצמו האסור מן התורה. וראה למעלה בה"ב ובהערות שם]. (84) מפני שיש שבח עצים בפת, פסחים כו, ב.

כא. וְכֵן בְּגֵד שֶׁאָרַג בוֹ מְלֵא הַסֵּיט⁸⁵ שֶׁצָּבְעוּ בְּעֵרְלָה, וְאִין יָדוּעַ אִי זֶה הוּא - יַעֲלָה בְּאֶחָד וּמֵאֵתִים⁸⁶. נִתְעַרְבוּ סִמְנֵי עֵרְלָה⁸⁷ בְּסִמְנֵי הָתָר - יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמֵאֵתִים. מִי צָבַע בְּמֵי צָבַע - יִבְטַל בְּרִבְכָּה⁸⁸.

(85) שתות הזרת, פירוש המשנה לערלה פ"ג, מ"ב. (86) אם יש בבגד הצבוע כמאתים משיעור הסיט, כחכמים במשנה שם. (87) 'ירושלמי' ערלה פ"ג. (88) הואיל ואין כאן ממשות של האיסור אלא מראהו בלבד, ואין זה דומה לבגד שצבעו בקליפי ערלה, מפני ששם נתפס הצבע בדבר שיש בו ממש (רדב"ז).

כב. תַּנּוּר שֶׁהִסִיקוּ⁸⁹ בְּקִלְפֵי עֵרְלָה וּבְכִלְאֵי הַפָּרֶם, בֵּין חֲדָשׁ⁹⁰ בֵּין יָשָׁן⁹¹ - יּוֹצֵן⁹², וְאַחַר כֵּן יָחַם אוֹתוֹ בַּעֲצֵי הָתָר⁹³. וְאִם בִּשְׁלָ בוֹ קֹדֶם שִׁיּוּצָן, בֵּין פֶּת בֵּין תְּבַשִּׁיל - הֲרֵי זֶה אִסוּר בְּהִנָּיָה⁹⁴. יֵשׁ שֶׁבַח עֵצֵי אִסוּר בְּפֶת אוֹ בְּתַבְשִׁיל. גֵּרַף אֶת כָּל הָאֵשׁ⁹⁵ וְאַחַר כֵּן בִּשְׁלָ אוֹ אָפֵף בְּחֶמּוֹ שֶׁל תַּנּוּר - הֲרֵי זֶה מִתָּר, שֶׁהָרִי עֵצֵי אִסוּר הִלְכוּ לְהָן⁹⁶.

(89) פסחים, שם. (90) שלא הסיקוהו מעולם, התנור מתחסן בהסיקו. ונמצא שנגמרה מלאכתו על-ידי קליפי ערלה האסורים בהנאה. (91) ונתחמם על ידי האיסור. (92) יציננו את התנור, ולא יבשלו ולא יאפו בחום שבא מהיסק איסורי הנאה. (93) אף-על-פי שהתנור החדש נגמרה מלאכתו בקליפות איסור, אם ציננו אותו וחממו אותו אחר-כך בעצי היתר, מותר לבשל בו או לאפות בו פת, מכיון ששני דברים גורמים שיתבשל התבשיל או שתאפה הפת, התנור שנגמרה מלאכתו על-ידי איסור ועצי היתר, ונפסקה הלכה ש"זה וזה גורם - מותר", כלומר אם איסור והיתר גורמים ביחד - מותר, כחכמים שם. ואע"פ ש"זה וזה גורם - אסור לכתחילה", מותר לאפות ולבשל אחרי שציננו, כי אם לא תתיר - יפסיד את התנור וזה כדיעבד. (94) ואפילו בתנור ישן שלא ציננו, כיון שהחום בא מקליפת איסור. ואף-על-פי שהתנור בתנור חדש שציננו והסיקוהו בעצי היתר, מפני ש"זה וזה גורם מותר", והלא גם כאן יש גורם אחד של היתר, היינו התנור הישן, ולמה אסור התבשיל? הטעם הוא, מפני שאין ניכר בפת או בתבשיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קָטַן¹²⁴ לְתוֹף הַבּוֹר שֶׁל יַיִן, אֶפְלוּ עֲרָה כֹּל הַיּוֹם כְּלוֹ - ראשון ראשון בטל¹²⁵. ערה מן החבית, בין שערה מן המתר לאסור או מן האסור למתר - הפל אסור, מפני שהעמוד היורד מפי החבית גדול.

(121) למעלה פט"ו ה"רז. (122) כרב יצחק בר יוסף בשם רבי יוחנן, עבודה זרה עג, א. (123) וכל טיפה מן ההיתר, ראשון ראשון נאסרה, ואסור הכל. (124) כלומר, כלי קטן. רבינו גורס בסוגיא שם "צלצול", אבל רש"י דוחה גירסא זו, וזה לשונו: "צרצור קטן גרסינן, והוא פך קטן. ובעירובין לגבי בגדים בפרק אחרון גרסינן: צלצול קטן, והוא קשר של משי". (125) שעמוד הקילוח מן הצלצול הוא דק. ומשמע מדבריו, שיותר גם בשתיה. ורש"י שם מפרש שרק בהנאה בלבד מותר, אבל לא בשתיה. וב'תוספות' שם ד"ה כי אתא, כתבו שיותר עד ששים, אבל כשהגיעה כמותו של יין הנסך ליותר מאחד בששים בהיתר - נאסר. ורבינו סתם ולא חילק, ומשמע שהתיר אפילו כשאין ששים בהיתר.

כט. נתערב סתם יינם ביין - הרי זה אסור בכל שהוא בשתייה¹²⁶; וימכר פלו לעובד פוכבים, ולוקח דמי היין¹²⁷ האסור שבו ומשליכו לים המלח¹²⁸, ויהנה בשאר המעות. וכן אם נתערכה חבית של יין נסך¹²⁹ בין החביות - הפל אסורין בשתייה ומתירין בהנה; ויוליף דמי אותה חבית לים המלח פשימכר הפל לעובד פוכבים¹³⁰. וכן בחבית של סתם יינם¹³¹.

(126) שם עד, א. אמר רב נחמן, הלכה למעשה: סתם יינם אפילו יין ביין - מותר. ומפרש רבינו - מותר בהנאה, אבל בשתיה אסור, וכן פירש רש"י שם. (127) מפני שיותר בהנאה חוץ מדמי היין האסור. (128) כרבי אליעזר, שם מט, ב. (129) שחבית בחבית מותר בהנאה חוץ מדמי אותה חבית, אפילו ביין נסך ממש, שם. (130) אבל אין לה תקנה בהולכת דמי הנאה לים המלח להתיר השאר בהנאה מגוף היין, כגון לכיבוס בגדים או להשקות לחמרים נכרים, כיון שיש האיסור בעין, ומגוף האיסור נהנה - אסור, אבל כשמוכר הכל חוץ מדמי יין נסך, אינו נהנה מן האיסור גופו ומותר. ולפיכך אומר רבן שמעון בן גמליאל שם, ימכר הכל לנכרים חוץ מדמי יין נסך שבו. וכן כתב רש"י שם. ותקנה זו מועילה ביין נסך רק בתערובת החביות, מפני שהחבית האסורה עומדת בפני עצמה אלא שאין אנו יודעים איזו היא, אבל כשנתערב יין נסך ביין שהוא לח בלח, הכל אסור בהנאה בכל שהוא ואין לו תקנה, כמו שכתב רבינו למעלה בהכ"ה. (131) שנתערבה בחביות של היתר, צריך להוליך דמי אותה הבית לים המלח (כסף-משנה).

ל. מים¹³² שנתערבו ביין¹³³ או יין¹³⁴ במים¹³⁵ - בנותן טעם, מפני שהן מין בשאינו מינו¹³⁶. במה דברים אמורים?¹³⁷ בשנפל המשקה המתר לתוף המשקה האסור; אבל אם נפל המשקה האסור לתוף המשקה המתר - ראשון ראשון בטל. והוא שיתירק מצלצול קטן, שהיה מריק ויורד מעט מעט. והיאך

והערוגה האסורה? שהדבר חזקה¹¹⁰ שאין אדם אוסר פרמו¹¹¹ בנטיעה אחת, ואלו היה יודעה - היה מוציאה.

(106) ואינו יודע איזו נטיעה וערוגה הן האסורות. (107) כרבי יוסי במס' ערלה פ"א, מ"ו. ואין כאן משום ביטול איסור לכתחילה, שנתבאר דינו למעלה בפט"ו הכ"ה, מפני שמעצמה נתערבה הנטיעה ועלתה במאמים, והחידוש הוא שאין גוזרים בזה שמא יבא להערים ולערב הנטיעה לכתחילה, כמו שמפרש רבינו בסמוך על-פי הירושלמי גיטין פ"ה, ולא כפירוש רש"י שם, שיש כאן איסור של מבטל לכתחילה, וראה ב'כסף משנה'. (108) שהרי עלתה הנטיעה במאמים. (109) וכמו שכתבנו שהוא משום גזירה שמא יבא להערים ולערב נטיעת ערלה לכתחילה. (110) ואין מקום לגזור שמא יערב בכונה. (111) גיטין, שם.

כו. המעמיד גבינה בשוף פגי ערלה¹¹², או בקבת תקרבת עובד פוכבים¹¹³, או בהמץ יין¹¹⁴ של עובד פוכבים - הרי זו אסורה בהנה¹¹⁵, אף על פי שהוא מין בשאינו מינו ואף על פי שהוא פל שהוא¹¹⁶; שהרי הדבר האסור הוא הנפרד¹¹⁷ והוא שעשה אותה גבינה¹¹⁸.

(112) פגים הם הפירות שלא הבשילו, והרבה בני אדם מעמידים החלב בדבר לבן כמו החלב השותת ויוצא מעוקצי הגפנים קודם בישולם, פירוש המשנה לערלה פ"א, מ"ז. (113) משנה, עבודה זרה כט, ב. קיבת עגלי עבודה-זרה. (114) שנתנסך לפני שהחמץ, שם לה, ב. אבל אחרי שנתחמץ אינו נעשה נסך. (115) שם. (116) לא בטל במיעוטו. (117) והוא כמו בעין, ואסור בהנאה, שם (כסף-משנה). (118) רבינו מבאר במלים אלו את ההבדל שבין המחמץ והמתבל, שאוסר במין בשאינו מינו בנותן טעם בלבד (למעלה ה"א) ובין דבר המעמיד שבהלכה שלפניו. ואומר, שכאן המעמיד עשה את הגבינה, אבל שם השאור לא עשה את העיסה, והתבלין לא עשו את התבשיל אלא שיפר טעמו (רדב"ז).

כז. הערלה וכלאי הפרם - דין הפרות שלהן שישורפו¹¹⁹, והמשקין שלהן יקברו, מפני שאי אפשר לשורף¹²⁰ המשקין.

(119) משנה, תמורה ל, ב. כלאי הכרם בשריפה, שנאמר: "פן תקדש". ופירשו חז"ל "פן תוקד אש" (קידושין נו:). וכתבו רבינו למעלה בפ"י ה"ו. וערלה הוקשה לכלאי הכרם (רש"י תמורה שם). (120) במשנה, שם: את שדרכו לשרוף ישרוף, ואת שדרכו לקבור יקבר.

כח. יין שנתנסף לעבודת פוכבים שנתערב עם היין - הפל אסור בהנה בכל שהוא, כמו שאמרנו¹²¹. במה דברים אמורים?¹²² בשהורק היין המתר על טפה של יין נסך¹²³; אבל אם ערה יין נסך מצלצול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָסוּרוֹת¹⁴⁹ בְּאֲכִילָהּ וּמִתְרוֹת בְּהִנְיָה¹⁵⁰. וְלֹא יִמְכְּרוּ
לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים, שְׂמָא יַחְזֹר וְיִמְכְּרוּ לְיִשְׂרָאֵל¹⁵¹.
אֲלֵא בְּיַד עוֹשֶׂה? טוֹחֵן אוֹתָן וְעוֹשֶׂה מִהֶן פֶּת
וּמוֹכְרָה לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים שְׁלֵא בְּפִנֵי יִשְׂרָאֵל¹⁵², כְּדִי
שְׁלֵא יִקְחוּ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים, שְׁהָרִי
פֶּת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים - אָסוּרָה, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאֵר¹⁵³. וְלָמָּה
אֵין בּוֹדְקִין אֶת הַחֲטִיִּים בְּנוֹתָן טַעַם? מִפְּנֵי שְׁהֵן
שׂוֹאֲבוֹת, וְהֵינִן נִבְלָע בְּהֵן¹⁵⁴.

(148) שם סה, ב. (149) כיון שיש בהם סדק בולעות.
(150) מותר למוכרן לגוי שלא בפני ישראל לאחר טחינה
ואפיה, מכיון שאינו נהנה מיון נסך כלל, שהרי לוקח רק
דמי החיטים, אבל ליהנות מגוף החיטים אסור, שהרי הוא
נהנה גם מן היין. וראה למעלה בהכ"ט. (151) גמרא, שם.
(152) שלא יראה שזו היא פת שאפאה ישראל, ויקח אותה
ממנו. (153) בפ"ז ה"ט. (154) וטעמו מתמוג עם טעם
החיטים, ואי אפשר לעמוד עליו (רדב"ז). ופירושו של
ה'לחם משנה' קשה להולמו.

לֵה. יֵין נִסְף שֶׁהֶחְמִיץ וְנִפְּל לְתוֹךְ הַחֵמֶץ שְׁכָר - אוֹסֵר
בְּכָל שְׁהוּא; מִפְּנֵי שְׁהוּא בְּמִינוֹ, שְׁשִׁנְיָהּ הַחֵמֶץ הֵן¹⁵⁵.
וְיֵין שֶׁנִּתְעַרְבַּ עִם הַחֵמֶץ, בֵּין שֶׁנִּפְּל הַחֵמֶץ לְיֵין בֵּין
שֶׁנִּפְּל יֵין לְהַחֵמֶץ¹⁵⁶ - מְשַׁעְרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתָן טַעַם.

(155) לשניהם שם חומץ, ואנו הולכים אחר השם, כרבא -
שם סו, א. וכמו שכתבנו למעלה. (156) צריך עיון למה
לא כתב רבינו כאן, שאם נפל איסור להיתר מצרצור קטן -
ראשון ראשון בטל, כמו בהלכה ל'?

~ יום שני י"ג מנחם-אב ~

פֶּרֶק שְׁבַעַה עֶשְׂרִי

1) יבאר דין קדירה בת יומה; הכשר כלי תשמיש הגויים;
אשר לכסף לכסף ואשר לזהב לזהב; דברים שאסרו אותם
חכמים אע"פ שאין להם עיקר מן התורה; איסור בישולי
גויים; וקטן האוכל איסור אם בית-דין מצווין להפרישו;
דברים שאסרו חכמים מפני שנפשו של אדם קצה בהם.

א. קְדֵרָה שֶׁל תְּרִס² שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהּ בֶּשֶׂר נִבְלָה אוֹ בֶּשֶׂר
שֶׁקָּצִים וְרִמְשִׁים - לֹא יִבְשֵׁל בָּהּ בֶּשֶׂר שְׁחוּטָה בְּאוֹתוֹ
הַיּוֹם. וְאִם בִּשֵׁל בָּהּ מִיֵּן בֶּשֶׂר - הִתְבַּשֵּׁל אָסוּר³;
בִּשֵׁל בָּהּ מִיֵּן אַחֵר - בְּנוֹתָן טַעַם⁴.

2) שאין לה תקנה בהגעלה, מה שאין כן של מתכת אפשר
להגעיל אותה באותו יום ולבשל בה היתר. ובפרק ט הלכה
יא כתב רבינו, קדרה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב
ולא כתב של חרס. שאפילו קדירה של מתכת אין להגעילה,
על מנת להשתמש בה בחלב. (3) כי אי אפשר לעמוד על
טעמו. (4) וטועמו גוי.

ב. וְלֹא אָסְרָה תוֹרָה אֲלֵא קְדֵרָה בֵּת יוֹמָה⁵ בְּלֶבֶד,
הוֹאִיל וְעֵדֵן לֹא נִפְגַּם הַשְּׂמֶן⁶ שֶׁנִּבְלָע בְּקְדֵרָה.

יְהִי הַמֵּיִם אָסוּרִים¹³⁸ כְּגוֹן שְׁהִיּוּ נִעְבְּדִין אוֹ
תְּקַרְבַּת עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים¹³⁹.

(132) של היתר. (133) של יין נסך. (134) של היתר.
(135) האסורים, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה.
(136) ובאינו מינו, אפילו ביון נסך בנותן טעם, כמו שנתבאר
למעלה בפט"ו ה"ו. משנה, עבודה זרה עג, א. (137) כמו
בהלכה הקודמת ביון. [קשה להבין למה מותר כשהאיסור
נותן טעם]. (138) מבאר המלים: או יין במים.
(139) שהקריבו אותם לעבודה-זרה.

לֵא. בּוֹר שֶׁל יֵין¹⁴⁰ שֶׁנִּפְּל לְתוֹכוֹ קִיתוֹן שֶׁל מֵיִם
תְּחַלְחֵל¹⁴¹, וְאַחַר כֵּן נִפְּל לְתוֹכוֹ יֵין נִסְף - רוֹאִים אֶת
יֵין הַהֵתֵר כְּאִלוֹ אֵינוֹ¹⁴², וְהַמֵּיִם שֶׁנִּפְּלוּ מְשַׁעְרִין בְּהֵן
עִם יֵין נִסְף, אִם רְאוּיָן לְבַטֵּל טַעַם אוֹתוֹ יֵין נִסְף -
הָרִי הַמֵּיִם רְבִין עֲלָיו וּמְבַטְלִין אוֹתוֹ, וְיִהְיֶה הַפֶּל
מִתֵּר.

(140) שם. (141) קודם שנפל יין הנסך, כלשון ראשון שם.
(142) משמע שיין ההיתר אינו מצטרף לשיעור לבטל את יין
הנסך, וצריך שיהיה במים לבדם כדי לבטלו. ואין זה דומה
לדין שלמעלה בפט"ו הכ"ב, במין במינו ודבר אחר
שנתערבו, שגם הדבר שבמינו מצטרף לאינו מינו לבטל
האיסור, כי שם מדובר באיסורים שבטלים בששים במינם,
דהיינו כשיעור נותן טעם באינו מינו, מה-שאי-כן בדין
שלפנינו ביון נסך האוסר במינו במשהו, כאן אי-אפשר
לצרף את מינו כדי לבטל, כי מין במינו אינו בטל.

לֵב. יֵין נִסְף שֶׁנִּפְּל עַל הָעֲנַבִּים¹⁴³ - יְדִיחַם וְהֵן
מִתְרוֹת¹⁴⁴ בְּאֲכִילָהּ. וְאִם הָיּוּ מְבַקְּעוֹת¹⁴⁵, בֵּין שְׁהִיָּה
הֵינִן יִשְׁן¹⁴⁶ בֵּין שְׁהִיָּה חֲדָשׁ: אִם נוֹתֵן טַעַם בְּעֲנַבִּים
- הָרִי אֵלוֹ אָסוּרוֹת בְּהִנְיָה, וְאִם לֹא - הָרִי אֵלוֹ
מִתְרוֹת בְּאֲכִילָהּ.

(143) משנה, שם סה, ב. (144) מכיון שהיין לא נבלע
בענבים. (145) היין נכנס לתוכה. (146) כרבא, שם סו, א.
שהולכים אחר השם, וזה נקרא יין וזה נקרא ענבים, הרי הם
מין באינו מינו אפילו בחדש, שטעמו כטעם ענבים.

לֵג. נִפְּל עַל גְּבִי תְּאֵנִים¹⁴⁷ - הָרִי אֵלוֹ מִתְרוֹת, מִפְּנֵי
שְׁהֵינִן פּוֹגַם בְּטַעַם הַתְּאֵנִים.

(147) רבינו אינו גורס במשנה שם: "נפל על גבי תאנים או
על גבי תמרים, אם יש בהם בנותן טעם - אסור". אלא:
ומעשה בביתוס בן זונן שהביא גרוגרות בספינה ונשתברה
חבית של יין נסך ונפל על גביהן, ושאלו לחכמים והתירוין
וכו'. וכן גם גירסת ה'תוספות', ולפיכך הוא פוסק שיין
בתאנים, נותן טעם לפגם. ואילו לפי הגירסא שלפנינו, היה
על רבינו לכתוב כלשון הגמרא: "אם הוא נותן טעם לפגם
- מותר", פירושו, שלא כל יין נותן טעם לפגם בכל מיני
תאנים.

לֵד. יֵין נִסְף שֶׁנִּפְּל עַל הַחֲטִיִּים¹⁴⁸ - הָרִי אֵלוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שישנה במי ההגעלה עד שתפלוט. (22) שנבלעו בהן. (23) באינה בת יומה.

ה. טבילה זו שמשבילין פלי הסעדה הנלקחין מן העובדי פוכבים ואחר כך יתרו לאכילה ושתיה - אינן לענן טמאה וטהרה²⁴, אלא מדברי סופרים²⁵. ורמז לה: פל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר. ומפי השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי געולי עובדי פוכבים, לא מידי טמאה. שאין לה טמאה עולה על ידי האש²⁶. וכל הטמאים - בטבילה עולין מטמאתן, וטמאת מת - בהזאה וטבילה, ואין שם אש כלל, אלא לענן געולי עובדי פוכבים. וכיון שפתיב וטהר, אמרו חכמים: הוסיף לו טהרה אחר עבירתו באש להתירו מגעולי עובדי פוכבים²⁷.

(24) שהכתוב אינו עוסק שם כלל בטהרת כלים שנטמאו, אלא בכלים שבלעו דברים אסורים. (25) תקנת חכמים היא כמבואר בירושלמי: מפני שהוא יוצא מטומאת גויים לקדושת ישראל. (26) שהאש באה רק לפליטת האיסור של גיעולי גויים. (27) פירוש. אחרי ההעברה באש שהתירה מאיסור גיעולי גויים, תוסיף עוד טהרה אחרת.

ו. לא חיבו בטבילה זו אלא פלי מתכות²⁸ של סעדה הנלקחין מן העובדי פוכבים. אבל השואל מן העובדי פוכבים, או שמשפין²⁹ העובד פוכבים אצלו פלי מתכות - מדיח³⁰ או מרתיח³¹ או מלפין³², ואינו צריך להטביל³³. וכן אם לקח פלי עץ או פלי אבנים - מדיח³⁴ או מרתיח³⁵, ואינו צריך להטביל³⁶. וכן פלי חרשים³⁷ - אינו צריך להטביל³⁸. אבל השועין באבן³⁹ - הרי הן פכלי מתכות וצריכין טבילה.

(28) לא הזכיר רבינו כאן כלי זכוכית אף על פי שגם כלי זכוכית צריכים טבילה, ... מפני שהלכה זו לא באה להשיענו איזה כלי טעון טבילה, אלא את הדין, שהשואל כלים או שמישכנס הגוי אצלו אינו צריך להטבילם. וסמך על שכתב בהלכה ג שכלי זכוכית צריכים טבילה. (29) בעיני היא שם ולא נפשטה. וכתב הר"ן שרבינו פסק להקל משום שסובר שטבילת כלים אינה אלא מדרבנן וספק דרבנן הולכין להקל. (30) אם הם דברים שנשתמש בהם בצונן. (31) מגעיל בדברים שנשתמש בהם על ידי חמין. (32) בדברים שנשתמש בהם על ידי האור. (33) שטבילת כלים שבאו מן הגויים אינה אלא בקנה ממנו ולא בשואל. (34) בדבר שנשתמש על ידי צונן. (35) בדבר שנשתמש על ידי חמין. (36) מפני שטבילה זו למדנו מכלי מדין, שנאמר בהם "וטהר" ושם מנה הכתוב כלי מתכות בלבד. (37) כלי חרס. (38) מכיון שאם נשברו אין להם תקנה, אינם דומים לכלי מתכות ואין צריכים טבילה. (39) כלי חרס המצופים עופרת או מתכת אחרת.

ז. הלוקח ספין מן העובד פוכבים - מלבנה באש

ומדברי סופרים⁷ לא יבשל בה⁸ לעולם⁹. לפיכך אין לוקחין פלי חרס ישנים מן העובדי פוכבים שנשתמשו בהן בחמין, כגון קדרות וקערות, לעולם. ואפלו היו שועין באבן. ואם לקח ובשל בהן מיום שני והלאה¹⁰ - התבשיל מתר¹¹.

(5) שלא עבר עליה לילה אחד. ולפירוש התוספות שלא עברו עליה כ"ד שעות. ורבינו סתם ולא ברורה לנו דעתו בזה. (6) אבל אינה בת יומה, נותן טעם לפגם הוא ומותר. (7) שגזרו קדירה שאינה בת יומה משום קדירה בת יומה. (8) ומכאן לומדים, שמה שאמרו חכמים נותן טעם לפגם מותר, זהו רק בדיעבד ולא לכתחילה. (9) אפילו עברו כמה ימים מיום שבישלו בהן איסור. (10) מיום שני לקנייתו שאז בוודאי אינן בני יומן, משמע מדבריו, שסתם כלים של גויים חוששים שהם בני יומם. (11) שנותן טעם לפגם הוא ומותר בדיעבד.

ג. הלוקח פלי תשמיש סעדה¹² מן העובד פוכבים מפלי מתכות וכלי זכוכית: דברים שלא נשתמש בהן פל עקר - מטבילין¹³ במי מקנה¹⁴ ואחר כך יהיו מתרין לאכל בהן ולשתות. ודברים שנשתמש בהן על ידי צונן, כגון פוסות וצלוחיות וקיתוניות - מדיחין¹⁵ ומטבילין¹⁶ והן מתרות. ודברים שנשתמש בהן על ידי חמין, כגון יורות וקמקמוסין ומחממין חמין - מגעילין¹⁷ ומטבילין¹⁸ והן מתרין. ודברים שנשתמש בהן על ידי האור¹⁸, כגון שפודין ואסקלאות - מלבנן באור¹⁹ עד שתנשר קלפתן ומטבילין²⁰ והן מתרין.

(12) אבל כלי תשמיש אחרים כגון כלי חרישה אינם צריכים טבילה. (13) מדברי סופרים, שהקונה כלים חדשים מן הגוי צריך טבילה. (14) במים שיש בהם ארבעים סאה. ואפילו מי מעיין אינם מטהרים בפחות מארבעים סאה. (15) להעביר שיורי האיסור שנדבקו על פני דפנות הכלים. (16) בארבעים סאה אחר כך, כדין כלים חדשים שנקנו מן הגוי ולא נשתמש בהם. (17) להוציא מהן את האיסור שבלעו כשנשתמשו בהן בחמין. (18) ישר, בלי מים או נוזל אחר. (19) שכל דבר שנשתמש בו גוי על ידי האור טעון ליבון.

ד. כיצד מגעילין? נותן יורה קטנה לתוף יורה גדולה, וממלא עליה מים²⁰ עד שיעצופו על הקטנה, ומרתיחה יפה יפה²¹. ואם היתה יורה גדולה - מקיף על שפתה בצק או טיט, וממלא מים עד שיעצופו המים על שפתה, ומרתיח. וכלן שנשתמש בהן על שלא הרתיח או עד שלא הדיח ועד שלא הלבין ועד שלא הטביל - מתר; שפל השמן²² שבהן נותן טעם לפגם²³ הוא, כמו שבארנו.

(20) כלומר, על היורה הקטנה, אבל יותר נכון לגרוס "אותה" כלומר, את היורה הגדולה. (21) כנראה כוונת רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. אף על פי שאסרו פת עובדי כוכבים, יש מקומות שמקלין בדבר ולוקחין פת הנחתום העובד כוכבים במקום שאין שם נחתום ישראל ובשדה, מפני שהוא שעת הדחק. אבל פת בעלי בתים - אין שם מי שמורה בה להקל. שעקר הגזרה משום חתנות, ואם יאכל פת בעלי בתים - יבוא לסעד אצלן.

יג. הדליק העובד כוכבים את התנור ואפה בו ישראל, או שהדליק ישראל ואפה עובד כוכבים, או שהדליק העובד כוכבים ואפה העובד כוכבים ויבא ישראל ונער⁵³ האש מעט או כבשו לאש, הואיל ונשתתף במלאכת הפת - הרי זו מתרת. ואפלו לא זרק⁵⁴ אלא עץ לתוך התנור - התיר כל הפת שבו. שאין הדבר אלא להיות הפר⁵⁵ שהפת שלהן אסורה.

53) את העצים או הגחלים. (54) מהדברים שבין בני ארץ ישראל לבני בבל, בני בבל משליכים קיסם לתוך התנור, ובני ארץ ישראל אומרים: קיסם מה מעלה ומה מוריד? (55) משמע שרק בפת מועיל קיסם עץ ולא בכישול ממש.

יד. עובד כוכבים שבשל לנו יין או חלב או דבש או פרישין⁵⁶ וכיוצא באלו (מכל) דבר הנאכל פמות שהוא חי - הרי אלו מתרין. ולא גזרו אלא על דבר שאינו נאכל פמות שהוא חי, כגון בשר ודג תפל⁵⁷ וביצה וירקות. אם בשלן העובד כוכבים מתחלה ועד סוף ולא נשתתף ישראל עמו בכשולן⁵⁸ - הרי אלו אסורין משום בשולי עובדי כוכבים.

56) מין פרי. (57) לא מלוח. (58) רק אם נשתתף בכישולו מותר, אבל הוספת קיסם עץ אינו מועיל.

טו. במה דברים אסורים? בדבר שהוא עולה על שלחן מלכים לאכל בו את הפת, כגון בשר וביצים ודגים וכיוצא בהם; אבל דבר שאינו עולה על שלחן מלכים לאכל בו את הפת, כגון תורמוסין⁵⁹ ששלקו אותן עובדי כוכבים, אף על פי שאינן נאכלין חיין - הרי אלו מתרין. וכן כל פיוצא בהן. שעקר הגזרה משום חתנות, שלא יזמנו העובד כוכבים אצלו בסעדה; ודבר שאינו עולה על שלחן מלכים לאכל בו את הפת - אין אדם מזמן את חברו עליו.

59) שאוכלים בקינוח סעודה.

טז. ודגים קטנים שמלחין ישראל או עובד כוכבים - הרי הן כמו שנתבשרו מקצת בשול, ואם צלאן עובד כוכבים אחר בן - מתרין⁶⁰. וכל שבשלו ישראל מעט בשולו, בין בתחלה בין בסוף - מתר. לפיכך, אם הניח העובד כוכבים בשר או קדרה על גפי האש

או משחיתה בריחים שלה. ואם היתה ספין יפה שאין בה פגימות - די לו אם נעצה בקרקע קשה⁴⁰ עשור פעמים, ואוכל בה צונן. ואם היו בה פגימות, או שהיתה יפה ורצה לאכל בה חמין או לשחט בה⁴¹ - מלבנה או משחיתה פלה. שחט בה קדם שחיתה⁴² - מדיח מקום השחיתה⁴²; ואם קלה - הרי זה משבח⁴³.

40) קרקע שאינה עבודה. (41) משמע שלשחוט בה הדין כמו רוצה לאכול בה חמין. (42) ומעביר שמנונית שבדפנות בית השחיטה. (43) מפני שהחמיר על עצמו כדעת רב, שעל ידי דוחק הסכין בבשר נבלעת בו השמנונית.

ח. סכין ששחט בה טרפה - לא ישחוט בה עד שידיחה אפלו בצונן⁴⁴, או מקנחה בבליזות של בגדים.

44) מספיק להדיחה במים צוננים ואין צריך להגעילה. הואיל ובית השחיטה צונן לא בלעה הסכין כלום.

ט. ויש שם דברים אחרים אסרו אותן חכמים. ואף על פי שאין לאסורן עקר מן התורה, גזרו עליהן כדי להתרחק מן העובדי כוכבים, עד שלא יתערבו בהן ישראל ויבאו לידי חתנות. ואלו הן: אסרו לשחות עמהן ואפלו במקום שאין לחוש ליין נסף⁴⁵, ואסרו לאכל פתן או בשוליהן ואפלו במקום שאין לחש לגעוליהן⁴⁶.

45) כגון יין מבושל או משקין אחרים. ובמקום שיש לחוש ליין נסך אסור לשותותו אפילו לבדו לא בחברת גויים. וזאת היא גזירת "סתם יינם" שנאסר משום חומר עבודה זרה ואסור אפילו בהנאה. (46) לבליעת דברים אסורים.

י. פיצוד? לא ישתה אדם במסבה של עובדי כוכבים, ואף על פי שהוא יין מבשל שאינו נאסר⁴⁷, או שהיה שותה מפליו לבדו. ואם היה רב המסבה ישראל - מתר. ואין שותין שכר שלהן שעושין מן התמרים והתאנים וכיוצא בהן⁴⁸. ואינו אסור אלא במקום מכירתו, אבל אם הביא השכר לביתו ושתהו שם - מתר; שעקר הגזרה שמה יסעד אצלו⁴⁹.

47) יין מבושל אין בו איסור יין נסך. (48) כגון מפירות אחרים ומן התבואה. (49) זה מקרב את הדעת ויבואו לידי חיתון.

יא. יין תפוחים ייין רמונים וכיוצא בהן - מתר לשותותן בכל מקום⁵⁰. דבר שאינו מצוי לא גזרו עליו⁵¹. יין צמוקים⁵² - הרי הוא פנין ומתנסף.

50) בגמרא שם המדובר בשכר בלבד. (51) אבל שכר הוא דבר המצוי ואסור לשותותו במקום מכירתו. (52) תניא, יין צימוקים כדעבד כשר למזבח וכל הראוי למזבח יש בו משום יין נסך.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ג מנחם-אב - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות ק"ז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והפך ישראל בפשר והגיס⁶¹ בקדרה, או שהניח ישראל וגמר העובד פוכבים - הרי זה מתר⁶².

72) כשנותנים בהם חומץ הרי זה כמו בישול ואסור כשלוש גויים משום בישוליהם. וחכמים גזרו אף כשלוש במים גזירה שמא יתירו כשעושה בחומץ. (73) חיטים ושעורים אין דרכם לעשותם אלא במים ולפיכך לא גזרו משום חומץ.

כב. שמן של עובדי פוכבים - מתר⁷⁴. ומי שאוסרו - הרי זה עומד בחטא גדול, מפני שפמרה על פי בית די⁷⁵ שהתירוהו. ואפלו נתבשל השמן⁷⁶ - הרי זה מתר. ואינו נאסר לא מפני בשולי עובדי פוכבים, מפני שאכל כל כמות שהוא חי; ולא מפני געולי עובדי פוכבים, מפני שהבשר⁷⁷ פוגם את השמן ומסריחו.

60) ודווקא דגים קטנים, אבל דג מלוח גדול שצלאו אחר כן גוי אסור, שאכילתו בלא צלייה אכילה על ידי הדחק היא, ולפיכך הצלייה שאחרי המליחה בישול גוי הוא. (61) בחש. (62) וזה רק כשמעשה הגוי הועיל רק לקרב את גמר הבישול, אבל אם לולי פעולת הגוי לא היה הבישול נגמר, הרי זה אסור.

74) רבי ובית דינו התירו השמן. (75) שאמר שמואל לרב אכול, ואם לא אני כותב עליך זקן ממרא וכו'. (76) בכלי גויים. (77) הבלוע בתוך הכלי. ובגמרא: זליפתן של כלים, כלומר, פליטתן שפולטין שמנונית איסור שבלעו.

יז. דג שמלחו עובד פוכבים ופרות שעשנו עד שהכשירן לאכילה - הרי אלו מתרין. מליח אינו פרותה בגזרה זו, והמעשן אינו כמבשל. וכן קליות⁶³ של עובדי פוכבים - מתרין, ולא גזרו עליהם; שאין אדם מזמן חברו על הקליות.

63) גרעיני תבואה או קטניות קלויים באש.

כג. וכן דבש של עובדי פוכבים שנתבשל ועשו ממנו מיני מתקה - מתר מטעם זה⁷⁸.

יח. פולין ואפונין ועדשים וכיוצא בהן ששולקין אותן העובדי פוכבים ומורין אותן - אסורין משום בשולי עובדי פוכבים במקום שעולין על שלחן מלכים⁶⁴ משום פרפרת⁶⁵, ומשום געולי עובדי פוכבים בכל מקום; שמהם יבשלו אותן עם הבשר⁶⁶ או בקדרה שבשלו בה בשר. וכן הספגנין שקולין אותן העובדי פוכבים בשמן - אסורין אף משום געולי עובדי פוכבים⁶⁷.

כד. כספין⁷⁹ של עובדי פוכבים שהחמזו חמין⁸⁰, בין ביורה גדולה בין ביורה קטנה - מתר, מפני שנותן טעם לפגם הוא⁸¹. וכן כבשין שאין דרפן לתת לתוכן חמין או יין, או זיתים הפבושים והגבים הפבושין שבאין מן האוצר - מתרין⁸². אבל חגבים וכבשים שמזלפין עליהן יין - אסורין. וכן אם היו מזלפין עליהן חמין⁸³, ואפלו חמין שכר⁸⁴ - אסורין.

64) לפי דברי רבינו מנהג המקום קובע ואם עולה על שולחן מלכים במקום זה אסור. (65) לקניוח סעודה וזה נקרא "עולה על שולחן מלכים". (66) ומשום סתם כליהם של גויים אינם אסורים, שדרך המוכרים לבשל הפולין בקדירה מיוחדת לזה. (67) רבינו פוסק, שסתם כלי גויים הם בני יומן, פירוש, מניחים אנו שנתבשל בהם איסור בו ביום.

78) אינו נאסר לא מפני בישולי גויים, מפני שנאכל כמות שהוא חי; ולא מפני גיעולי גויים, מפני שהבשר פוגם את הדבש ומסריחו.

ט. עובד פוכבים שבשלו ולא נתפון לבשול - הרי זה מתר. ביצד? עובד פוכבים שהצית אור באגם כדי להעביר החציר⁶⁸, ונתבשלו בה חגבים - הרי אלו מתרין, ואפלו במקום שהן עולין⁶⁹ על שלחן מלכים משום פרפרת. וכן אם חרף הראש להעביר השער - מתר לאכל מן הדלדולין⁷⁰ ומן ראש אונים שנצלו בשעת חריכה.

79) פסולת של תמרים שעשו מהן שכר וחולטין אותן. (80) שחלטו אותן. (81) שמנונית האיסור שביורה. (82) שכבוש אינו כמבושל בגזירה זו. (83) שהחומץ של גויים אסור כיון. (84) של גויים גם כן אסור.

68) עשבים רעים. (69) שאם אינו עולה על שולחן מלכים אין בו בכלל משום בישול גויים. (70) תלתלי בשר.

כה. ומפני מה אסרו חמין שכר של עובדי פוכבים? מפני שמשליכין לתוכו שמרי יין. לפיכך, הנלקח מן האוצר⁸⁵ - מתר⁸⁶.

כ. תמרים ששלקו אותן עובדי פוכבים: אם היו מתוקין מתחלתן⁷¹ - הרי אלו מתרין; ואם היו מרין ומתקנן הבשול - הרי אלו אסורין; הרי בינוניים - הרי אלו אסורין.

71) שהם נאכלים כשהם חיים.

85) זיתים וחגבים כבושים שלקחו משם. (86) שאין דרכם לזלף יין או חומץ עליהם באוצר, אלא החנוונים לפני המכירה הקמעונית.

כו. המורין⁸⁷, במקום שדרפן לתת לתוכו יין⁸⁸ - אסור. ואם היתה היין יקר מן המורין - מתר. וכן מורין בכל דבר שחוששין לו שמה ערבו בו העובדי פוכבים דבר אסור. שאין אדם מערב דבר היקר

כא. קלי של עדשים שלשו בין במים בין בחמין⁷²

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בזול, שְהָרִי מַפְסִיד; אָבֵל מְעַרְב הַזּוּל בַּיָּקָר, פְּדִי
לְהַשְׁתַּכֵּר.

95) שעות קבועות, לפנות בוקר ובסוף היום. (96) בזמנם נמצאו בתי הכיסאות במקום רחוק מן העיר.

ל.ב. וְכָל הַנְּזָהָר בַּדְּבָרִים אֵלּוּ - מְבִיא קִדְשָׁה וְטָהָרָה יִתְּרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמַרְק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא; שְׁנֵאמַר: וְהִתְקַדְּשִׁתֶּם וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי.

בְּרִיד רַחֲמָנָא דְסִיעֵנן. מְרִישׁ וְעַד פְּעֵנן.

הַלְכוֹת שְׁחִיטָה

יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמֵשׁ מִצְוֹת: שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, שְׁתֵּים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לִשְׁחַט וְאַחַר כֵּן יֵאָכֵל. (ב) שְׁלֹא לִשְׁחַט אוֹתוֹ וְאֵת פְּנֵי בָיִם אַחֵד. (ג) לְכַסּוֹת דָּם חַיָּה וְעוֹף. (ד) שְׁלֹא לְקַח הָאֵם עַל הַבָּנִים. (ה) לְשַׁלַּח הָאֵם אִם לְקַחָהּ עַל הַבָּנִים.

וּבְאֹרֶן מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֵק רִאשׁוֹן

1) יבאר שחיטת בהמה חיה ועוף; דגים וחגבים אם צריכים שחיטה; ומקום השחיטה; וכמה שיעור השחיטה; ובאי זה דבר שוחטין; ליבן סכין ושחט בה; בדיקת הסכין קודם שחיטה ואחריה; וטבח שלא בדק סכינו לפני חכם; ודין כמה אורך הסכין ומתי שוחטין.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה² שִׁשְׁחֹט מִי שִׁירְצָה לֵאכֹל בְּשָׂרֵי בְהֵמָה חַיָּה וְעוֹף וְאַחַר כֵּן יֵאָכֵל. שְׁנֵאמַר: וְזָבַחַת מִבְּקָרְךָ וּמִצִּאֲנָף. וְנֵאמַר בְּכֹכּוֹר בַּעַל מַיִם: אַף בְּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצִּבִּי וְאֶת הָאֵילִל⁴. הָא לְמַדַּת שְׁחִיטָה בְּבֵהֵמָה⁵ לְעִנְיַן שְׁחִיטָה⁶. וּבַעוֹף הוּא אוֹמֵר: אֲשֶׁר יֵצִיד צִיד חַיָּה אוֹ עוֹף וְגוֹמֵר וְשִׁפְדָּ אֶת דָּמוֹ. מְלַמֵּד, שִׁשְׁפִּיכַת דָּם הַעוֹף כְּשִׁפִּיכַת דָּם הַחַיָּה⁷.

2) מן התורה (3) אע"פ ששחיטה אינה מצוה של קום ועשה שאנחנו מצווים לעשותה, ואם מותרים על אכילת בשר אין חיוב שחיטה. דעת רבינו שהיתר והכשרת איסור גם כן מצוות עשה מן התורה, ולפיכך תקנו בה ברכה "וצונו על השחיטה". כן כתב הרמב"ן בשורש ראשון בספר המצוות לדעת רבינו. ובפרק י"א מהלכות ברכות ה"ב כותב רבינו: ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית ולעשות מזוזה או לבנות בית בשביל מעקה וכו', והרי מזוזה ומעקה נמנים בחשבון מצוות עשה מן התורה, אף שחיטה כך. (4) ובראש הפסוק כתוב: "זבחה ואכלת בשר". (5) שהרי צבי ואיל חיה הם (6) ואע"פ שחיה בכלל בהמה היא בכל מקום, שהרי נאמר "זאת הבהמה אשר תאכלו" ואחר כך מונה איל וצבי כמבואר שם ע"א. כאן צריך ללמוד להיקש שחיה בשחיטה, משום שבפסוק לא נאמר וזבחת מבהמתך אלא מבקרך וצאנך ואין חיה בכלל. (7) למדו מפסוק זה

(87) שמן דגים. (88) במקום שהיין זול מן המורייס. המדובר במורייס של בעלי בתים, שאילו במורייס שהאומן מוכר אותו אין לחוש. מפני שהאומן אין דרכו לערב יין במורייס.

כ.ז. קָטַן שְׁאָכַל אַחַד מִמֵּאֲכֹלוֹת אֲסוּרוֹת או שְׁעֵשָׂה מְלֵאכָה בְּשַׁבָּת⁸⁹ - אֵין בֵּית דִּין מְצִוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ, לְפִי שְׁאִינוֹ בֵּן דַּעַת. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֵׁעֲשָׂה מַעֲצָמוֹ; אָבֵל לְהֵאָכִילוֹ בִּידֵים - אֲסוּר, וְאִפְלוֹ דְבָרִים שְׁאֲסוּרֵן מַדְבָּרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן אֲסוּר לְהִרְגִיל⁹⁰ בְּחֻלוֹל שַׁבָּת וּמוֹעֵד, וְאִפְלוֹ דְבָרִים שֶׁהֵן מִשׁוּם שְׁבוֹת.

(89) בהלכות שבת פרק כד הלכה יא כותב רבינו, קטן שעשה וכו' משום שבות, אין בית דין מצווים להפרישו, משמע מדבריו שבאיסורי תורה מצווים להפרישו. (90) "לא יאמר אדם לתניוק הבא לי מפתח, הבא לי חותם, מפני שהוא מרגילו בחילול שבת. אבל מניחו תולש, מניחו זורק".

כח. אַף עַל פִּי שְׁאֵין בֵּית דִּין מְצִוִּין לְהַפְרִישׁ אֶת הַקָּטָן, מִצְוָה עַל אָבִיו לְגַעַר בּוֹ וּלְהַפְרִישׁוֹ, פְּדִי לְחַנְכוֹ בַּקְּדוּשָׁה; שְׁנֵאמַר: חֲנֹךְ לְנַעַר עַל פִּי דְרַכּוֹ וְגוֹמֵר.

כט. אֲסִרוֹ חֲכָמִים מֵאֲכֹלוֹת וּמִשְׁקִין שְׁנַפְשׁ רַב בְּנֵי אָדָם קְהָה⁹¹ מְהֵן, כְּגוֹן מֵאֲכֹלוֹת וּמִשְׁקִין שְׁנַתְעַרְב בְּהֵן קִיא אוֹ צוּאָה וְלַחָה סְרוּחָה וְכִיּוּצָא בְּהֵן. וְכֵן אֲסִרוֹ חֲכָמִים לֵאכֹל וְלִשְׁתוֹת בְּכֵלִים הַצּוּאִים שְׁנַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מֵתוֹאֲנָנֵת⁹² מֵהֵם, כְּגוֹן פְּלִי בֵּית הַכֶּסֶף וְכֵלֵי זְכוּכִית שֶׁל סְפָרִין⁹³ שְׁגוֹרְעִין⁹⁴ בְּהֵם אֶת הַדָּם וְכִיּוּצָא בְּהֵן.

91) בוחלת בהם ומתרחקת מהם. "והוא מאמרו תקהינה שיניו, ונקרא עניין הבוסר בזה השם להיותו מרחיק האדם מלעיסה". (92) אינה סובלת, מלשון אנינות הדעת. (93) מקיזי הדם. (94) מקיזים.

ל. וְכֵן אֲסִרוֹ לֵאכֹל בְּיָדִים מְסֻבּוֹת מְזַהְמוֹת, וְעַל גְּבֵי כֵלִים מְלֻכְלָכִים. שְׁפָל דְבָרִים אֵלּוּ בְּכֻלָּל אֵל תְּשַׁקְצוּ אֶת נַפְשְׁתִּיכֶם. וְהֵאוּכַל מֵאֲכֹלוֹת אֵלּוּ - מִפִּין אוֹתוֹ מִפְּת מְרַדוֹת.

לא. וְכֵן אֲסוּר לְאָדָם שִׁישְׂהָה אֶת נַקְבּוֹ כָּלֵל, בֵּין גְּדוּלִים בֵּין קֹטְנִים. וְכָל הַמְשַׁהָה נַקְבּוֹ - הָרִי זֶה בְּכֻלָּל מִשְׁקֵן נַפְשׁוֹ, יִתֵּר עַל חֵלָאִים רַעִים שִׁיבִיא עַל עַצְמוֹ וְיִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. אֵלּא רָאוּי לוֹ לְהִרְגִיל עַצְמוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובחגבים נאמר: אסף החסיל - באסיפה לבדה²¹. לפיכך, אם מתו מאליהן בתוך המים - מתרין²². ומתן לאכלן חיים²³.

19) יצא דם דגים ודם חגבים שכולו היתר. ומפרשים בגמרא שם מאי כולו היתר שאין צריך שחיטה מביאים כמה מקומות בש"ס שחגבים מותרים בלא שחיטה. 20) הפירוש כמו שאומר בסוגיא חולין כז: הכא כתיבה אסיפה במקום שחיטה דאחריני, כלומר, שבאותו הפסוק בבקר וצאן נאמר שחיטה ובדגים שינה הלשון ואמר יאספו, שמע מינה שאסיפה בדגים היא בשחיטה בבקר ובצאן. 21) די, המגיד משנה מביא כאן בשם הרשב"א, שדחה ראייה זו של רבינו לחגבים שאין טעונים שחיטה, שהרי רק בדגים שכתוב בהם אסיפה במקום שחיטה, היינו שמשנה הפסוק בלשוננו כמבואר למעלה, אנו אומרים שבאסיפה די, אך אוסף החסיל הרי לא נאמר במקום שחיטה, שלא נזכר שחיטה בפסוק, מגין לנו שחגבים אין טעונים שחיטה? ויש ליישב דעת רבינו, שבדגים יש היקש לבהמה וזאת שנתאמר בפסוק: וזאת תורה הבהמה וגו' וכל החיה הרומשת במים וצריכים היו שחיטה מן ההיקש, אלא כיון שכתוב בדגים אסיפה באותו פסוק שכתוב בו שחיטה בבהמה, אנו למדים מזה שדגים דים באסיפה, וזהו שכתב רבינו אסיפת דגים כשחיטת בקר וצאן, היינו כשם ששחיטה מתירה את הבהמה כך אסיפה מתרת את הדגים. אבל בחגבים שאין שום היקש ולא מצאנו בתורה שהם צריכים שחיטה, מפרשים הפסוק אסיפה כמשמעו ודיה אסיפה שלו אפילו אם לא נאמרו אסיפה במקום שחיטה. וכן כתבו הכסף משנה והלחם משנה. וחגבים הללו אין טעונים שחיטה, שהרי אחר דגים הזכירן הכתוב זאת תורת הבהמה כמשמעו וגו' וכל נפש החיה הרומשת במים אלו דגים וכל שרץ השורץ על הארץ אלו חגבים. 22) וכל שכן אם ניצודו בידי אדם ואחר כך מתו. ואין לנו אומרים צידתם בחיים היא אסיפה המתרת, אבל כשמתים בתוך המים יהיו אסורים, אלא כל אסיפה שהיא דיה ואפילו לאחר מיתתם. 23) "אוכל אדם חגבים בין חיים בין מתים". מקשים על רבינו הרי חגבים חיים אסורים משום כל תשקצו, ומתריצים: א. רק חגב טמא אסור משום כל תשקצו, אבל לא חגב טהור. ב. כונת רבינו שמתר לחתוך אבר ממנו ולאכלו ואין בו משום איסור אבר מן החי, אבל לאוכלו כשהוא חי אסור משום כל תשקצו. וכן גם דעת התוספות שם.

ד. זביתתה זו האמורה בתורה סתם, צריך לפרש אותה ולידע: באי זה מקום מן הבהמה שוחטין? וכמה שעור השחיטה? ובאי זה דבר שוחטין? ומתי שוחטין? והיכן שוחטין? וכיצד שוחטין? ומיה הן הדברים המפסידין את השחיטה? ומי הוא השוחט? ועל כל הדברים האלו צנונו בתורה ואמר: וזבחת מבקרך וגומר פאשר צויתך, ואכלת בשעריך וגומר. שכל הדברים האלו על פה צוה ביה, כשאר תורה שבעל פה, שהיא הנקראת מצוה, כמו שפארנו בתחלת חבור זה²⁴.

"בשפיכה בעלמא סגיי" = דיו לעוף בכל שפיכות דמו שהיא, ולא דוקא בשחיטה. לימוד זה הוא לדעת האומר אין שחיטה לעוף מן התורה. והאומרים יש שחיטה לעוף מן התורה, וכן פסק רבינו בראש הפרק - לומדים זאת מהיקש עוף לחיה, שכאן נאמר "חיה ועוף" - ששפיתת דמם אחת היא.

ב. והלכות שחיטה⁸ בכלן אחת הן. לפיכך, השוחט בהמה או חיה או עוף⁹ - מבקרו תחלה¹⁰: אפרו קדשנו במצותיו וצנונו על השחיטה¹¹. ואם לא ברך, בין בשוגג בין במזיד - הפשוט מתר¹². ואסור לאכל מן השחיטה כל זמן שהיא מפרכסת¹³. והאוכל ממנה קדם שתצא נפשה - עובר בלא תעשה, והרי הוא בכלל לא תאכלו על הדם¹⁴, ואינו לוקה¹⁵. ומתן להתר ממנה אחר שחיטה קדם שתצא נפשה¹⁶, ומולחו יפה ומדחתו יפה יפה¹⁷, ומגיהו עד שתמות¹⁸ ואחר כך לאכלנו.

8) כגון חמישה דברים הפוסלים בשחיטה: שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור, וכן בדיקת הסכין שלא תהיה פגומה. 9) מפני שהלכות שחיטה שוות בכלם, לכן ברכה אחת לכולם. 10) שכל הברכות מברכין "עובר לעשייתן". פירוש: לפני עשיית המצוה. 11) ולא לשחוט, מפני שלשחוט משמע שהוא מצווה לשחוט ואינו כן שאן הוא רוצה אינו שוחט ואינו אוכל. ובפסח וקדשים שהאכילה מצווה וגם השחיטה מצווה - מברך לשחוט. 12) לפי שברכות אינן מעכבות. 13) ולא משום אבר מן החי, שהרי אין איסור אבר מן החי במפרכסת שכבר הותרה לישראל בשחיטה, אלא משום איסור אחר, כמו שמסיים: והרי הוא בכלל לא תאכלו על הדם. 14) שיש עוד חיות בבמה 15) מפני שהוא לאו שבכללות. פירוש: לא תעשה זו כוללת הרבה איסורים וכולם מפורטים בברייתא. וכן כתב רבינו. בשורש תשיעי מספר המצות: וזהו לאו שבכללות שאין לוקין עליו כמו שנבאר עתה, וזה שאמרו יתעלה "לא תאכל על הדם" וכו'. נראה בדעת רבינו שהוא איסור מן התורה אלא שאין לוקין וכן לשון הברייתא שם "שהוא בלא תעשה", ובגמרא שם אמרו: על כולם אינו לוקה משום דהווה (שהוא) לאו שאין בו מעשה. אבל דעת רש"י שאינו אלא איסור מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא. 16) וכמו שכתבנו שאין כאן משום אבר מן החי. 17) לשון הברייתא שם. וגם רבינו אינו מזכיר הדחה ראשונה קודם מליחה שזה נכלל בלשון "מולחו יפה". שכן לשונו: אין הבשר יוצא מידי דמו אלא אם כן מולחו יפה יפה וכו'. הרי שכתב מולחו תחילה וכונתו אחר הדחה ראשונה. 18) וממתין לה עד שתצא נפשה, ואחרי כן פקע האיסור של לא תאכלו על הדם.

ג. דגים וחגבים¹⁹ - אינן צריכים שחיטה, אלא אסיפתן היא המתרת אותן. הרי הוא אומר: הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם, אם את כל דגי הים יאסף להם - אסיפת דגים פשחיתת בקר וצאן²⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעשב המרוחק ממנה. (40 שדחק. 41) אף על פי שבשעת שחיטה במקום שחיטה שחט, מכיון שאחר השחיטה נתכווצו וחזרו למקומם נמצאת השחיטה שלא במקומה. (42) דין זה נשאר בתיקו. לכן פסק רבינו: ספק נבילה. יוצא מדברי שאין הבדל בין אנסה הבהמה עצמה ובין אינסה השוחט ושני המקרים נשארו בתיקו.

ט. וצריך השוחט שישחט באמצע הצואר. ואם שחט מן הצדדין - שחיטתו כשרה⁴³. וכמה הוא שעור השחיטה? שני הסימנין, שהן הקנה והנשט⁴⁴, השחיטה המעלה שיתכונן שניהן, בין בכהמה בין בעוף⁴⁵. ולזה יתפנן השוחט⁴⁶. ואם שחט רב אחד מהן בעוף, ורב השנים בכהמה ובחיה⁴⁷ - שחיטתו כשרה.

(43) ודוקא בדיעבד אבל לכתחילה צריך שישחוט באמצע הצואר, כפירוש התוספות שם ולא כדברי רש"י. (44) קנה, בגמרא - גררת. (45) גם כן צריך לחתוך לכתחילה שני סימנים ולא סימן אחד. (46) יאמן ידו לחתוך כל שני הסימנים, כמבואר בירושלמי. (47) שחיה היא כבהמה.

י. שחט האחד בלו וחצי השני - בכהמה שחיטתו פסולה⁴⁸. רבו של זה ורבו של זה, אף על פי שלא שחט מפל אחד מהן אלא יתר על חציו פחוט השערה⁴⁹ - הרי זו כשרה. בין ששחט יתר על חציו פל שהוא - רבו הוא.

(48) שצריך לשחוט רובו של סימן זה ורובו של הסימן השני. (49) ואם כן ביחד נשחט פחות מאחד וחצי אף על פי כן כשרה, מפני שנשחט רובו של כל סימן וסימן.

יא. שחט חציו של זה וחציו של זה - אפלו בעוף שחיטתו פסולה. קנה שהיה חציו פסוק⁵⁰, ושחט על מקום החתוף מעט והשלימו לרב, בין שהתחיל לשחט⁵¹ במקום השלם ופגע בחתף בין שהכניס את הספין בחתף והשלימו לרב - שחיטתו כשרה.

(50) בגמרא: "פגום". (51) בין שפגע בנקב בין ששחט במקום נקב.

יב. פל השוחט צריך לבדק הסימנין⁵² לאחר שחיטה. ואם לא בדק, ונחתף הראש קדם שיבדק - הרי זו נבלה⁵³, ואפלו היה השוחט זריז ומהיר⁵⁴.

(52) אם חתוכים הם. (53) ככרייתא שם: נבלה ומטמאה במשא. (54) בגמרא: הטבח צריך שיבדוק וסתם טבח זריז ומהיר.

יג. פל בהמה פתייה⁵⁵ בחזקת אסור עומדת⁵⁶, עד שיעודע פודאי שנשחטה⁵⁷ שחיטה כשרה.

(55) גירסת המגיד משנה "שכל" בהמה ומוסב על הלכה הקודמת שאם לא בדק בסימנים הרי זו נבלה מפני ששכל בהמה בחייה וכו'. וכן דעת הכסף משנה שהוא טעם הדין

(24) בהקדמה לספר משנה תורה: והתורה והמצוה. תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פרושה, וצונו לעשות התורה על פי המצוה, ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה.

ה. מקום השחיטה מן החי²⁵ הוא הצואר. וכל הצואר פשר לשחיטה. כיצד בושט? מתחלת המקום ששחוטכין אותו מתפנין²⁶ עד מקום שישעיר ויתחיל להיות פריצין פריצין²⁷ פכרס - זה הוא מקום השחיטה בושט.

(25) כל חי בין בהמה בין חיה ובין עוף, או התכוון לומר: מקום החיות. ובמגיד משנה מפרש, שרבינו מתכוון להוציא את שש הנבילות מחיים. שאף על פי שהבהמה עודנה חיה אין השחיטה מועילה לטהרה מידי נבילה. (26) נכפל הושט בצד חללו ונסתם עוגל פי החלל. (27) ואינו חלק כפנים הושט.

ו. שחט למעלה ממקום זה, והוא הנקרא תרפיץ הושט²⁸, או למטה ממקום זה, והוא מתחלת בני מעים - שחיטתו פסולה²⁹. ושעור תרפיץ הושט שאינו ראוי לשחיטה למעלה³⁰: בכהמה וחיה - פדי שיאחו בשתי אצבעותיו³¹; ובעוף - הכל לפי גדלו וקטנו³². ולמטה - עד הזפק³³.

(28) מקום דבוקו בלחי. (29) כרמי בר יחזקאל משמיה דרב. (30) לצד הראש (31) כדי תפיסת יד. ורש"י מפרש ארבע אצבעות. וכן דעת רבינו. (32) אולי מקור רבינו משם מג: יונא אמר זירא מבלעתא ופרש"י "מקום בית הבליעה קרוי תורפיץ סמוך לראש הנקב מאוד". ורבינו מפרש "יונה" לא שם האמורא, אלא יונה ממש וכפוסקים שהביא הבית יוסף. ומזה משמע שמשערים כל עוף ועוף לפי גדלו וקטנו במקום בית הבליעה שלו. (33) גגו של זפק נידון כושט.

ז. ואי זה הוא מקום שחיטה בקנה? משפוי כובע ולמטה³⁴ עד ראש פנה הראה פשתמשף הבהמה³⁵ צוארה³⁶ לרעות³⁷ - זה הוא מקום השחיטה בקנה. וכל שפנגד המקום הזה מבחוץ - נקרא צוארה³⁸.

(34) הקנה עשוי טבעות טבעות והטבעת העליונה גדולה מכולן, ולמעלה ממנה משתפע הקנה כעין כובע. ופסק רבינו כר' חנינא בן אנטיגנוס, שכל הקנה למטה משפוי הכובע - ואפילו הטבעת הגדולה - כשר לשחיטה. (35) שהם נמתחים ופורשים כנפים למעלה אע"פ שהקנה יורד ביניהם עד מקום חיבורם. (36) כדרכה (37) ולא יותר. (38) ששנינו: כל הצואר כשר לשחיטה.

ח. אנסה הבהמה עצמה³⁹ ומשכה צוארה הרבה, או שאנס⁴⁰ השוחט את הסימנין ומשכן למעלה, ושחט במקום שחיטה בצואר ונמצאת השחיטה בקנה או בושט שלא במקום שחיטה⁴¹ - הרי זה ספק נבלה⁴².

(39) הבהמה מתחה את הצואר יותר מן הרגיל, כדי להגיע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפי הרדב"ז היתה גירסתו של רבינו בגמרא שם, עולה ויורד כנחש. אבל גירסתנו היא: עולה ויורד בסכין. (70) "סכין רעה". (71) כיון שלא הפסיק החתון ולא פסלה בשהייה. **יח. ספין תדה שֶׁהִשְׁחָה, וְהָרִי אֵינָה חֲלָקָה, אֲלֵא מִגְעָתָה כְּמַגֵּעַ רֹאשׁ הַשְּׁבֵלֶת שֶׁהוּא מִסְתַּבֵּף בְּאֶצְבָּעוֹ, הוֹאִיל וְאִין בְּהָ פָגַם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ.**

יט. התולש קנה או שן, או שקצין צר או צפרן, והרי הן חדין ואין בהן פגם - שוחטין בהן. ואם נעצן בקרקע⁷² - לא ישחוט בהן נעוצים; ואם שחט - שחיטתו פשרה⁷³.

(72) תלוש ולבסוף חברו. (73) כרבי, שרק מחובר מעיקרו פסול לשחוט בו, אבל תלוש ואחר כך חברו - כשר, בביריתא שם: היה צור יוצא מן הכותל או קנה עולה מאליו, ופירשו בגמרא - בכותל מערה, ולא בכותל שנבנה בידי אדם.

כ. שחט בהן פשהו מחברין מתחלת ברייתן קדם שיעקר אותן - שחיטתו פסולה⁷⁴, ואף על פי שאין בהם פגם.

(74) ששחיטה צריכה להיות בדבר תלוש ולומדים זה ממה שנאמר "ויקח את המאכלת לשחוט וגו'",

כא. לקח להי פהמה שיש בו שנים⁷⁵ חדות ושחט בהן - שחיטתו פסולה⁷⁶, מפני שהן פמגל⁷⁷. אבל בשן אחת⁷⁸ הקבועה בלחי⁷⁹ - שחט בה לכתחלה, ואף על פי שהיא קבועה בו⁸⁰.

(75) שתיים ויותר. (76) שהיא כסכין פגומה שיש הפרש בין שן זו לזו (77) קציר שקוצרין בה התבואה. (78) ואע"ג שאין בה רוחב, הא קיימא לן הולך והביא בסכין כל שהוא כשירה. (79) התלושה מן הגוף. (80) לא נקראת שחיטה במחובר כיון שאינה מחוברת לגוף בעלי חיים אלא בלחי, והלחי הוא כבית יד. וכן הדין בצפורן המחוברת ליד תלושה מן הגוף.

כב. לבן הספין באור⁸¹ ושחט בה - שחיטתו פשרה⁸². ספין שצדה אחד מגל⁸³ וצדה השני יפה - לא ישחוט בצד היפה לכתחלה. גזרה שמא ישחוט בצד האחר. ואם שחט, הואיל ובצד היפה שחט - שחיטתו פשרה.

(81) באש. (82) דברי ר' זירא בשם שמואל. והטעם: מפני ש"חידודה קודם לליבונה", שמקדים וממהר לחתוך לפני שהסימן נשרף מחום הסכין. וכמה מן הראשונים גורסים "שחיטתו פסולה" מפני הצדדים כדאמר בסוגיא שם, כלומר, מפני צדדי הסכין שורפים את הסימנים ונמצא שניקבו על ידי שריפה קודם שחיטה, וושט שנקב כל שהוא - טריפה. (83) מגל יד בלשון המשנה

כג. השוחט צריך שיבדק הספין בחדה ומצד זה⁸⁴

שבהלכה הקודמת ואף על פי שהוא גורס: "כל בהמה". (56) ואנו אומרים שלא נשחטה כראוי ומכיון שהיא מתה, הרי היא בחזקת נבילה. יש מפרשים בחזקת איסור של אבר מן החי. שהרי בחייה אסורה באכילה משום אבר מן החי, וכן דעת רש"י. אבל אחרים מפרשים חזקת איסור שאינה זבוחה שהתורה אמרה "וזבחת ואכלת" שלא תאכל בשר בלא שחיטה ואם כן הבהמה בחייה אסורה באכילה בלא הבא מכלל עשה של "וזבחת". וכן דעת התוספות והרשב"א. (57) "עד שידוע לך במה נשחטה". היינו אם הספק בסכין שמא פגום. ורבינו פוסק אף בשאר דיני שחיטה.

יד. ובאי זה דבר שוחטין? בכל דבר. בין בספין של מתכת בין בצר⁵⁸, או בזכוכית או בקרומית⁵⁹ של קנה האגס⁶⁰, וכיוצא בהן מדברים החותקין. והוא שיהיה פיה חד, ולא יהיה בה פגם⁶¹. אבל אם היה כמו תלם בחדו של דבר ששוחטין בו, ואפלו היה התלם קטן ביותר⁶² - שחיטתו פסולה.

(58) אבן שחדדה. (59) צלע. (60) שאין קסמים נבדלים ממנו ע"פ הגמרא. (61) שהפגימה נוקבת את הסימנים. (62) ואפילו אין הצפורן חוגרת (מתעכבת) בו. ואפשר לפרש שתלם קטן ביותר היינו שתחגור בו צפורן אבל פחות מזה אין הפגימה פוסלת.

טו. היה התלם הזה מרוח אחת⁶³ - לא ישחט בה⁶⁴. ואם שחט דרך הרוח שאין הפגימה נפרת בה⁶⁵ - שחיטתו פשרה.

(63) שאין לפגימה אלא עוד אחד והשני הוחלק במשחזת. (64) לכתחילה. (65) כמו שמבואר בהלכה הסמוכה.

טז. יניצד? ספין שתבדק בהולכה ולא תרגיש שיש בה פגם⁶⁶, וכשתחזיר אותה בתבאה תרגיש שיש בה פגם: אם שחט בה דרך הולכה ולא הביא - שחיטתו פשרה⁶⁷; ואם הביא - שחיטתו פסולה⁶⁸.

(66) כגון שהוחלק עוקץ אחד של הפגימה במשחזת והולך את הסכין ופגעה תחילה בעוקץ שלא הוחלק, ולא קרע את הסימן, מכיון שלא נאחו בעוקץ, והעוקץ השני בוודאי שלא קרע, שהרי הוחלק. (67) בין שהפגימה בראש הסכין בין שהיא באמצע. (68) מכיון שבהבאה נאחו הסימן בעוקץ שלא הוחלק.

יז. ספין שהיא עולה ויורדת פנהש⁶⁹ ואין בה פגם - שוחטין בה לכתחלה. וספין שפיה חלק ואינה חדה⁷⁰, הואיל ואין בה פגם - שוחטין בה. ואף על פי שהולך והביא בה כל היום עד ששחטה - שחיטתו פשרה⁷¹.

(69) שנפגמה והוחלקו העוקצים במשחזת והסכין עמוקה שם כנחש, שהנחש כשהוא הולך על גחונו מגביה ראשו מלפניו, ושדרתו משוקעת וזנבו גבוה וביניהם כמו גומא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שחיטתו נבלה? יש יש לאמר ששם, מכיוון שהריעותא (הפגם, החשש) היא בבהמה עצמה, מעמידין אותה בחזקת איסור כמ"ש שם, מה שאין כן בדין שלפנינו, שלא נולדה הריעותא בנוף הבהמה אלא בסכין, שאי אפשר לבדקה ואין ספק ריעותא בסכין מוציא מידי שחיטה ודאית, שהרי אנו יודעים "במה נשחטה" היינו בסכין שהיא בחזקת בדוקה.

כו. כַּל טַבַּח שְׁלֵא בְדַק הַסַּכִּין שְׁלוּ שְׁשׁוּחַט בְּהַ לְפָנֵי חֲכָם⁹⁶, וְשִׁחַט בְּהַ לְעַצְמוֹ - בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ: אִם נִמְצְאָת יָפָה וּבְדוּקָה - מְנַדִּין אוֹתוֹ, לְפִי שְׁיִסְמַךְ עַל עַצְמוֹ פְּעַם אַחֲרָת⁹⁷ וְתִהְיֶה פְּגוּמָה וְיִשְׁחוּט בְּהַ; וְאִם נִמְצְאָת פְּגוּמָה - מְעַבְרִין אוֹתוֹ, וּמְנַדִּין אוֹתוֹ⁹⁸, וּמְכַרְיִזִין עַל כָּל פֶּשַׁר שְׁשִׁחַט שֶׁהוּא טָרְפָה⁹⁹.

96 מפני כבודו של חכם, ויש אסמכתא לזה מן הפסוק כמבואר שם. וכתב הראב"ד שהחכם צריך לבדוק את הסכין מפני שצריך לפנות המחשבה היטב בשעת הבדיקה כדי שירגיש בפגימה, שהרי אנו רואים שפעמים יבדוק האדם הסכין ולא ימצאנה פגומה ויחזור אחר כך ויבדוק וימצאנה פגומה, אין זה כי אם רוע לב שפנה לדברים אחרים. ומפני שצריך עיון גדול והרי זה כמו הוראה ראו בזה כבוד החכם. 97 מקשים על רבינו, שהטעם הזה אינו בגמרא. ושם: אמר ר' יוחנן: לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם. ואפשר לאמר שפירוש הדברים ברבינו כגון ששחט לעצמו, כלומר, בשביל עצמו ולא למכירה, והרי אמרין בעירובין סג. שבשוחט לעצמו שלא למכירה אין בזה זלזול בכבודו של חכם, ובכל זאת טבח מנדין אותו לפי שעסקו בכך ופעם אחרת גם כשישחוט למכירה יסמוך על עצמו ולא יראה לחכם. 98 רבינו מפרש בגמרא שם, מעבירים אותו נוסף על נדוי. 99 כלומר, ששחיטתו פסולה והבהמה נבלה.

כז. כִּמָּה הוּא אַרְףֵּי הַסַּכִּין שְׁשׁוּחַט? כָּל שֶׁהוּא. וְהוּא שְׁלֵא יִהְיֶה דָּבָר דֵּק שְׁנוּקָב וְאִינוּ שׁוּחַט, כְּמוֹ רֹאשׁ הָאֲזִמְלֵי הַקֶּטָן¹⁰⁰ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ¹⁰¹.

100 (ישש לר עוקן 101) כגון "מחטא דאושכפי" (מרצע של הרצענים).

כח. וּמַתִּי שׁוּחַטִין? בְּכָל זְמַן, בֵּין בְּיּוֹם בֵּין בְּלַיְלָה. וְהוּא שְׁתִּיהֵי אַבּוּקָה עִמוֹ, כְּדִי שְׁיִרְאֶה מַה יַּעֲשֶׂה. וְאִם שִׁחַט בְּאַפְלָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה.

כט. הַשׁוּחַט בְּיּוֹם הַכְּפוּרִים אוֹ בְּשַׁבַּת בְּשׁוּגְגָה¹⁰², אָף עַל פִּי שְׁאֵלוֹ הִיָּה מְזִיד הִיָּה מְתַחֵב בְּנַפְשׁוֹ¹⁰³ אוֹ מְתַחֵב מְלַקוֹת¹⁰⁴ עַל יוֹם הַכְּפוּרִים - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה¹⁰⁵.

102 אבל במזיד אסור לשוחט לעולם, כר' יהודה בדין מבשל בשבת. 103 בשבת שחייב סקילה. 104 שכל חייבי כריתות כשהתרו בהם למלקות - לוקין, כמו שכתב בפרק א. והעושה מלאכה ביום הכפורים חייב כרת.

וּמַצֵּד זֶה. וְכִיצַד בּוֹדֵקָה? מוֹלִיכָה וּמְבִיאָה⁸⁵ עַל בֶּשֶׂר אֲצַבְעוֹ⁸⁶ וּמוֹלִיכָה וּמְבִיאָה עַל צַפְרָנוֹ⁸⁷ מְשַׁלֵּשׁ וּרוּחוֹתֶיהָ, שֶׁהֵן פִּיהָ וְשִׁנֵּי צַדֵּינָהּ, כְּדִי שְׁלֵא יִהְיֶה בָּהּ פֶּגַם כְּלָל, וְאַחַר כֵּן יִשְׁחוּט בְּהַ.

84 שם: "אבישרא ואטופרא ואתלת רותחא". 85 כדרך מעשה השחיטה 86 ומעבירין את הסכין על הבשר ולא את האצבע על הסכין, מפני שהבדיקה צריכה להרגש גדול ואם האצבע הולכת ובאה אפשר שתבטל קצת מהרגשתו בהיותו עסוק בתנועה, ולכן צריך שהאצבע תהיה נחה עומדת במקומה בלתי מתנועעת ואז תהיה הרגשתו שלמה בלי מפריע כל שהוא. הבדיקה על בשר אצבעו בשביל הושט שהוא רך. 87 בשביל הקנה שהוא קשה. ולאחר בדיקות אחדות יבדוק על צפורן אחרת, שמא נפגמה הצפורן בחודו של סכין ומתוך כך לא ירגיש הבדוק בפגימה קלה לפי שעוברת בתוך פגימות הצפורן.

כד. וְצָרִיךְ לְבַדֵּק בֵּין אַחַר הַשְּׁחִיטָה⁸⁸. שְׁאִם מְצָא בְּהַ פֶּגַם אַחַר הַשְּׁחִיטָה - הָרִי זוֹ סַפֵּק נְבִלָה⁸⁹; שְׁמָא בְּעוֹר⁹⁰ נִפְגְּמָה, וְכִשְׁשִׁחַט הַסִּימָנִים - בְּסַכִּין פְּגוּמָה שִׁחַט. לְפִיכֵן, הַשׁוּחַט בְּהַמּוֹת רְבוֹת אוֹ עוֹפּוֹת רְבִים⁹¹ - צָרִיךְ לְבַדֵּק בֵּין כָּל אַחַת וְאַחַת. שְׁאִם לֹא בְּדַק, וּבְדַק בְּאַחֲרוֹנָה וְנִמְצְאָת סַכִּין פְּגוּמָה - הָרִי הַכֹּל סַפֵּק נְבִלּוֹת, וְאַפְלוּ הִרְאִשׁוּנָה⁹².

88 כמו הסימנים למעלה הלכה יב. וטעם בדיקה זו, שחוששים שמא נפגם הסכין בעור הצואר וחתך הסימנים בסכין פגומה, וכל שכן הוא, אם בסימנים, שרוב בני אדם נוהרים ושוחטים כראוי וגם דבר שעומד להגלות הוא הצריכו חכמינו בדיקה, בדיקת סכין מפני החשש שנפגמה בעור לפני חיתוך סימנים, שאינו ברשותו של אדם ואי אפשר לגלות אלא על ידי בדיקה וחיפוש בודאי הצריכו חכמים לבדוק אחר השחיטה. 89 אמר רב הונא פסולה, וכונתו ספק נבלה. 90 כשחתך את עור הצואר. 91 אע"פ שעור עור רך, חוששין שמא עור בעור נפגמה הסכין. 92 שמא בעור הצואר של ראשונה נפגמה שחיטתה לפני שחיתת הסימנים, שם:

כה. בְּדַק הַסַּכִּין וְשִׁחַט בְּהַ, וְלֹא בְּדַקָּה אַחַר שְׁחִיטָה, וְשִׁבַר בְּהַ עַצֵּם אוֹ עֵץ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, וְאַחַר כֵּן בְּדַק וּמְצָאָה פְּגוּמָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה⁹³; שְׁחִיטָת הַסַּכִּין שְׁנוּפְגְּמָה בְּדָבָר הַקָּשֶׁה שְׁשִׁבַר בְּהַ⁹⁴. וְכֵן אִם פִּשְׁעַ וְלֹא בְּדַק הַסַּכִּין, אוֹ שְׁאֲבָדָה הַסַּכִּין עַד שְׁלֵא יְבַדֵּק - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה⁹⁵.

93 והלכתא כרב חסדא - החולק על רב הונא ומכשיר, כששיבר בה עצמות. 94 אבל אם שיבר דברים רכים ונמצאת פגומה אחר כך חוששים שמא בעור נפגם והשחיטה פסולה מספק. 95 כשבדק הסכין קודם השחיטה שהסכין בחזקת בדוקה. ואם תשאל מה בין סימנין, שאם לא בדקם אחר השחיטה ונחתך הראש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמעון. תוספתא שם פ"ה. (12) שם: חיה או עופות טמאים מותרים בהנאה.

105) ומותרת באכילה במוצאי שבת או יום הכיפורים, אבל בו ביום אסורה באכיל, מימרא של חייא בן רב בשם אביו.

פָּרָק שְׁנַיִ

ג. וְלֹא בְהִמָּה וְחִיָּה בְלִבְדִּי¹³, אֲלֵא כָּל הַחֲלִין אֲסוּר לְהַכְנִיֵסן לְעִזְרָה¹⁴, אֲפִלּוּ בְּשֵׁר שְׁחוּטָה או פְּרוֹת וּפְתִי. וְאִם עֵבֶר וְהַכְנִיֵסן - מִתְּרִין בְּאֲכִילָה¹⁵ פְּשְׁהוּ. וְדִבְרִים אֵלּוּ כִּלְיֵי דְבָרֵי קִבְלָה הֵן. וְכָל הַשּׁוּחֵט חֲלִין בְּעִזְרָה או הָאוֹכֵל כְּזוֹת מִבְּשֵׁר חֲלִין שְׁנִשְׁחֲטוּ בְּעִזְרָה - מִכִּין אוֹתוֹ מִפְּתֵי מְרִדוֹת¹⁶.

1) יבאר השוחט חולין בעזרה; או האומר בהמה זו שלמים וולדה חולין; ובאי זה מקום שוחטין; ודין שחיטה שאינה מכה אדם; ודין כיצד שוחטין; ושחיטת חולין אם צריכה כוונה; והשוחט לשם קדשים; והשוחט לזרוק דמה לעבודה זרה.

א. כָּל מְקוֹם מִתֵּר לְשֹׁחֵט, חוּץ מִן הָעִזְרָה. שְׁאִין שׁוּחֲטִין בְּעִזְרָה אֲלֵא קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בְּלִבְדִּי; אֲבָל הַחֲלִין - אֲסוּר לְשֹׁחֲטֵן בְּעִזְרָה², בֵּין בְּהִמָּה בֵּין חִיָּה בֵּין עוֹף³. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּבִשְׂרֵי תַאֲוָה: כִּי יִרְחַק מִמֶּךָ הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ וְגוֹמֵר, וְיִזְבַּחַת מִבְּקִרְיָךְ וּמִצְאָנְךָ וְגוֹמֵר, וְאֲכַלְתָּ בְּשַׁעֲרֶיךָ. הֵא לְמִדְתָּ, שְׁאִין שׁוּחֲטִין בְּשֵׁר תַאֲוָה אֲלֵא חוּץ לְמְקוֹם אֲשֶׁר בָּחַר ה'.

2) 'ספרי' פרשת ראה: כי ירחק ממך המקום וזבחת, בריחוק מקום אתה זוכה, ואי אתה זוכה בקירוב מקום. ובבשר תאוה שהם חולין - מדבר הכתוב, כמו שמסיים רבינו. 3) קידושין נז, ב. ובי'תורת כהנים', שלשה פסוקים נאמרו בתורה הנדרשים למעט בעלי-חיים שלא יישחטו בעזרה: א. 'וישחטו פתח אהל מועד'. ב. 'ושחט אותו לפני אהל מועד'. ג. 'ושחט אותו לפני אהל מועד'. הוא"ו הסופית של 'וישחטו' וגם המלים 'אותו' שלושה מיעוטים הם, למעט בעלי מומים, חיה ועוף שאינם קדושי מזבח, שלא ישחטו אותם בעזרה.

ב. וְזֶה שְׁנִשְׁחֲטוּ חוּץ לְמְקוֹם הוּא שְׁמִתֵּר לְאֲכֹל וּבְכָל הַשְּׁעָרִים; אֲבָל הַשּׁוּחֵט חֲלִין בְּעִזְרָה - אוֹתוֹ הַבְּשֵׁר טְהוֹר⁵ וְאֲסוּר בְּהִנְיָה, כְּבִשְׂרֵי בְּחֵלֶב⁶ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ. וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ⁷, וְאִפְרוּ אֲסוּר⁸. אֲפִלּוּ שְׁחַט לְרְפוּאָה⁹ או לְאֲכִילַת עוֹבֵד כּוֹכְבִים או לְהֲאֲכִיל לְכֹלְכִים. אֲבָל הַנּוֹחֵר¹⁰ בְּעִזְרָה, וְהַמְעַקֵּר, וְעוֹבֵד כּוֹכְבִים שְׁשֻׁחֵט, וְהַשּׁוּחֵט וְנִמְצָא טְרֵפָה¹¹, וְהַשּׁוּחֵט בְּהִמָּה חִיָּה וְעוֹף הַטְּמֵאִים¹² בְּעִזְרָה - הֲרִי אֵלּוּ כִּלְיֵי מִתְּרִין בְּהִנְיָה.

4) המשך הלכה א, כלומר, שלומדים גם-כן מהפסוק "וזבחת ואכלת", שרק זה שנשחט חוץ למקום הקודש מותר לאכלו, ולא שנשחטו בעזרה. וכן הוא בקידושין שם, "וזבחת ואכלת" מה שאתה זוכה ברחוק מקום אתה אוכל, ואי אתה אוכל חולין שנשחטו בעזרה. 5) שהשחיטה מטהרת מידי נבלה. ואפילו לרבי שמעון סוּבֵר שחיטה שאינה ראויה לאכילה - לא שמה שחיטה, חולין פה, ב. 6) משנה, תמורה לג, ב. 7) כחכמים שם, שדינו בקבורה ולא בשריפה. 8) כדין כל הנקברים, שם לד, א. 9) ולא לאכילה, תוספתא חולין פ"ב. 10) שלא אסרה התורה אלא שחיטת חולין בעזרה, דומה ל"וזבחת", וכל אלו לאו שחיטה הם. תוספתא שם, הובאה בירושלמי נזיר פ"ד. 11) ששחיטה שאינה ראויה, לא שמה שחיטה - כרבי

13) שאותם למדנו מן הפסוק "וזבחת". (14) יש אומרים שזהו מן התורה, שלא רק זבחת חולין בעזרה אסור, אלא הוא-הדין לכל הבאת חולין בעזרה. ויש אומרים שאסור מדרבנן שמא יראו אחרים שנוהגים בהם מנהג חולין, כדינם, ויחשבו שקדשים הם ויבואו לזלזל בקדשים (מגיד-משנה מכת"י). (15) שרק חולין שנשחטו בעזרה אסורים באכילה ובהנאה, אבל לא חולין שהוכנסו לעזרה. (16) מפני שאיסורם נאמר בלאו הבא מכלל 'עשה' של "וזבחת", ולא הבא מכלל 'עשה' - דינו כ'עשה', ואין לוקה עליו מן התורה, אבל לוקה מכת מרדות, שלא גרע העובר על 'עשה' מעובר על איסור דרבנן, וכמ"ש הרב המגיד בהל' איסורי ביאה פ"ז ה"ז, בענין ספק גרושה לכהן, ראה שם.

ד. הָאוֹמֵר: בְּהִמָּה זוּ שְׁלָמִים וְיִלְדָה¹⁷ חֲלִין, אִם נִשְׁחֲטָה בְּעִזְרָה - וְיִלְדָה מִתֵּר בְּאֲכִילָה¹⁸, לְפִי שְׁאִינוּ כּוֹל לְשֹׁחֵט אוֹתוֹ בְּרַחוּק מְקוֹם¹⁹.

17) העובר שבה. 18) אף-על-פי שהוא חולין ונשחט בעזרה ששחיטת אמו מתירתו. 19) שאמו קדשים ואסור לשחטה בחוץ, ובפסוק נאמר רק "כי ירחק ממך המקום וזבחת", כשאתה יכול לזכות בריחוק מקום, אסור לזכות בקירוב מקום בעזרה. בעיא של אביי שנפשטה, תמורה יא, ב.

ה. אִין שׁוּחֲטִין²⁰ לְתוֹף יָמִים וְנִהְרֹת, שְׁמָא יֹאמְרוּ: עוֹבֵד מִים הוּא זֶה²¹, וְנִרְאָה כְּמִקְרִיב לְמִים. וְלֹא יִשְׁחֹט לְכִלֵּי מְלֵא מִים²², שְׁמָא יֹאמְרוּ: לְעִזְרָה²³ שְׁתִּרְאָה בְּמִים שְׁחַט. וְלֹא יִשְׁחֹט בְּתוֹף הַפְּלִים, וְלֹא לְתוֹף הַגָּמָא, שְׁפֵן דְּרֵף עוֹבְדֵי עֲבוּדַת כּוֹכְבִים²⁴. וְאִם שְׁחַט - שְׁחִיטְתוֹ כְּשִׁרָה²⁵.

20) משנה, חולין מא, א. 21) בגמרא שם: "אימור לשרא דימא קא שחית", פירושו: למלאך שהוא שרו של הים. והאמת, שאף אם חשב למים עצמם, גם כן שחיטתו פסולה מדרבנן, ואף-על-פי שהם מחוברים. ראה להלן הי"ד וי"ז, ובמגיד-משנה שם. 22) לאו דוקא מלא מים, אלא שיש בו מים. ובמשנה: לתוך אוגן של מים. 23) בגמרא: בבואה. 24) ונראה כאילו עובד עבודה-זרה. 25) ורק לכתחילה אמרו אין שוחטים.

ו. שׁוּחֲטִין לְכִלֵּי מִים²⁶ עֲכוּרִין, שְׁאִין הַצּוּרָה נִרְאִיתָ כְּהֵן. וְכֵן שׁוּחֵט חוּץ לְגָמָא²⁷, וְהִדָּם שׁוֹתֵת וְיִוֵּרֵד לְגָמָא. וּבִשְׁוִק²⁸ לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן²⁹, שְׁמָא יִתְקַה אֵת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(רש"י). (51) דרסה היא, שאין הסימנים והראש עמם נחתכים במשיכה זו לבדה בלא דרסה. (52) משנה, שם. ואפילו אין אורך הסכין כמלא שני צוארי הנשחט (כסף-משנה).

י. שְׁנַיִם שְׁאֲחָזוּ בְּסַפִּינֵי⁵³, אֶפְלוּ אֶחָד מֵאֵד זֶה וְשֵׁנִי מֵאֵד אֲחֵר כְּנִגְדּוֹ, וְשָׁחֲטוּ - שְׁחִיטַתָּן בְּשֶׁרָה. וְכֵן שְׁנַיִם שְׁאֲחָזוּ שְׁנֵי סַפִּינֵין וְשָׁחֲטוּ בְּאֶחָד בְּשֵׁנֵי מְקוֹמוֹת בְּצוּאָרָא⁵⁴ - שְׁחִיטַתָּן בְּשֶׁרָה⁵⁵. וְאֶפְלוּ שְׁחַט זֶה הַנֶּשֶׁט בְּלִבָּר⁵⁶ אוֹ רְבוֹ, וְהַשְּׁנִי שָׁחַט בְּמִקוֹם אֲחֵר⁵⁷ הִקְנָה אוֹ רְבוֹ - הֲרִי שְׁחִיטָה זוֹ כְּשֶׁרָה, וְאִף עַל פִּי שְׁאִין הַשְּׁחִיטָה כְּלָה בְּמִקוֹם אֶחָד. וְכֵן שְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּקִלְמוֹס⁵⁸ וְשְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּמַסְרָק⁵⁹ - כְּשֶׁרָה.

(53) במשנה שם ל, ב. שנים אוחזים בסכין ושוחטין, מוכח, שאפילו לכתחילה מותר לשחוט בשנים. ורבינו כתב, לשון דיעבד "ואחזו בסכין שחיתם כשרה". ונראה שרבינו מפרש במתניתין שנים אוחזין - שאוחזין, והסיום שחיתתו כשרה במשנה מוכיח, שרק בדיעבד מותר, אבל לכתחילה אסור לשחוט כך, שמה יעכב האחד על השני כשירצה להביא סכין אצלו. אבל זה רק כשאחד אוחז בקצה האחד והשני בקצה השני, אחד בראש הסכין ואחד בסופו, אבל אם שניהם אוחזים במקום אחד בקתו של סכין - אפילו לכתחילה מותר (מגיד-משנה). (54) בהיקפו של סימן, בין שאותן שחיתות הן זו כנגד זו, בין שאחת למעלה ואחת למטה, כיון שכולם בהיקפו של סימן, ואילו תצרפם במקום אחד יהא רוב בהיקפו של סימן - כשרה (כסף-משנה בשם הראשונים). ורב אחא משבחה פירש, כגון שכל אותם מקומות בהיקפו של סימן בטבעת אחת בקנה וכיוצא בו בושט, כגון בשעה ששחט ונהפך הסימן, נחתך כאן מעט וכאן מעט סביב סביב, ובין כולו יש רוב, אבל כשחתך אחד למעלה והשני למטה יותר סמוך לגוף, פסולה (מגיד-משנה). (55) שם. (56) כן מפרש רבינו חננאל שנים ושלשה מקומות בגמרא, כגון רוב הקנה למעלה ורוב הושט למטה (מגיד-משנה). (57) כרב, ולא כשמואל האומר שצריך שחיתה מפורעת וגלויה, חולין שם. (58) התחיל בקנה למעלה, וחתך ושיפע באלכסון כלפי מטה, ובמקום שנגמרה שחיתת הקנה התחילה שחיתת ושוט, וכן מלמטה למעלה (רש"י שם). (59) שם יט, ב. כגון, שעיקם הסכין לכאן ולכאן כמה פעמים בשעת שחיטה, והואיל ונשחט רוב הסימן, כשרה.

יא. אין שְׁחִיטַת הַחֲלִין צְרִיכָה כְּנִגְדּוֹ⁶⁰, אֵלָא אֶפְלוּ שָׁחַט כְּמַתְעַסֵּק אוֹ דְרָךְ שָׁחוּק, אוֹ שְׁזַרְק סַפִּין לְנִעְצָה בְּכַתֵּל וְשָׁחֲטָה בְּהִלְכָתָהּ⁶¹, הוֹאִיל וְהַשְּׁחִיטָה כְּרָאוּי בְּמִקוֹמָה וְשֶׁעוֹרָה - הֲרִי זוֹ כְּשֶׁרָה.

(60) ואפילו כוונה לחתוך את הסימנים - לא צריך. כרבי נתן, שם לא, א. (61) ובהולך ולא הביא - השחיטה כשרה, כמו שכתב בה"ט. ובגמרא שם יב, ב - מציירים אפשרות

הַמִּינִים³⁰. וְאִם שָׁחַט³¹ לְגִמָּא בְּשׂוּק - אֶסּוּר לְאַכֵּל מִשְׁחִיטָתוֹ עַד שֶׁיִּבְדְּקוּ אַחֲרָיו, שְׂמָא מִיָּן הוּא. וּמִתַּר לְשַׁחַט עַל דְּפִן הַסְּפִינָה³², וְהָדָם שׁוֹתֵת עַל הַדְּפִין יוֹרֵד לְמִים³³. וּמִתַּר לְשַׁחַט עַל גְּבֵי הַכְּלִים³⁴.

(26) לכלי מלא מים (גמרא שם מ עמוד ב). (27) משנה וגמרא שם. (28) בפרהסיא (29) משום "ובחוקותיהם לא תלכו" (גמרא שם). (30) עובדי עבודה-זרה, במשנה ובגמרא יש נוסחא: "את הצדוקים", והיא לא נכונה. (31) גמרא, שם. (32) כשהוא מהלך בה. (33) שאינו שוחט לא לתוך הים ולא לתוך הנהר. (34) ולא לתוכם.

ז. יֵצֵד שׁוֹחֲטִין? מוֹתֵת אֶת הַצּוּאָר³⁵ וּמוֹלִיף הַסַּפִּין וּמְבִיאָה³⁶ עַד שְׁשׁוֹחֵט. בֵּין שְׁהִיתָה הַבְּהֵמָה רְבוּצָה³⁷ בֵּין שְׁהִיתָה עוֹמֶדֶת וְאֲחִזוּ בְּעַרְפָּה וְהַסַּפִּין בְּיָדוֹ מְלַמְטָה³⁸ וְשָׁחַט - הֲרִי זוֹ כְּשֶׁרָה.

(35) ראה שם מה, א. (36) שם ל, ב. וכן יש בתוספתא: מצות שחיטה, מוליך ומביא (מגיד-משנה מכת"י). (37) והסכין מלמעלה. (38) שם יז, ב.

ח. נֶעֶץ אֶת הַסַּפִּין בְּכַתֵּל³⁹ וְהָעֵבִיר הַצּוּאָר עֲלֵיהָ עַד שֶׁנֶּשְׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. וְהוּא שְׁהִיתָה צּוּאָר הַבְּהֵמָה לְמִטָּה וְסַפִּין לְמַעְלָה⁴⁰; שְׂאֵם הִיָּה צּוּאָר בְּהֵמָה לְמַעְלָה מִן הַסַּפִּין - שְׂמָא תִרְדַּ הַבְּהֵמָה בְּכַבֵּד גּוֹפָה וְתַחְתָּהּ בְּלֵא הוֹלְכָה וְהִבְאָה⁴¹, וְאִין זוֹ שְׁחִיטָה, כְּמוֹ שְׁחִיטַתְּרָא⁴². לְפִיכָךְ, אִם הִיָּה עוֹף⁴³, בֵּין שְׁהִיתָה צּוּאָרוֹ לְמַעְלָה מִן הַסַּפִּין הַנֶּעֱצָה אוֹ לְמִטָּה מִמֶּנּוּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה⁴⁴.

(39) והיא מחוברת. (40) שם. (41) ושחיטה כזו דרסה היא, ופסולה. אבל אם הסכין תלושה, כמו בהלכה הקודמת, אם תכביד הבהמה תפול הסכין ולא תשחוט, ולפיכך אפילו צואר למעלה כשרה, מכיון ששחט ודאי לא דרס (מגיד-משנה מכת"י). (42) להלן פי"ג ה"א. (43) שהוא קל. ואפילו עופות גדולים, כגון אווזים (מגיד-משנה). (44) שם יז, ב.

ט. הַשׁוֹחֵט וְהוֹלִיף אֶת הַסַּפִּין וְלֵא הִבְיָאָה⁴⁵ אוֹ הִבְיָאָה וְלֵא הוֹלִיכָה וְשָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. הוֹלִיף וְהִבִּיא עַד שְׁחַתְךָ הָרֵאשׁ וְהִתִּיזוּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה⁴⁶. הוֹלִיף וְלֵא הִבְיָאָה⁴⁷ אוֹ הִבִּיא וְלֵא הוֹלִיף וְהִתִּיזוּ אֶת הָרֵאשׁ בְּהוֹלְכָה בְּלִבָּד אוֹ בְּהִבְאָה בְּלִבָּד: אִם יֵשׁ בְּסַפִּין כְּמָלָא שְׁנֵי צּוּאָרִים⁴⁸ מְצוּאָרֵי הַנֶּשֶׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה⁴⁹, וְאִם לֵא⁵⁰ - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה⁵¹. שָׁחַט שְׁנֵי רְאשִׁים⁵² כְּאֶחָד - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה.

(45) משנה, שם ל, ב. (46) משנה, שם. וראה מגיד-משנה. (47) במשנה, שם. (48) בגמרא, שם לא, א. (49) שיש בה כדי לשחוט ולהתיז את הראש בהולכה בלא הובאה, או בהובאה בלא הולכה, אפילו אם לא דרסה השוחט (רש"י). (50) שאורך הסכין כעובי הצואר או חוץ לצואר משהו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתים. (77) דבר הקרב לעבודה-זרה. ואפילו שחט לשם מזל הים או מזל החר בשביל רפואה, אסורה בהנאה מדברי סופרים, שעשוהו חכמים כתקרות עבודה-זרה, משום שדרך הגוים לעבדם (ר"ן).

טו. השוחט את הבהמה לזרק דמה לעבודת פוכבים או להקטיר חלפה⁷⁸ לעבודת פוכבים - הרי זו אסורה⁷⁹. שלמדין מחשבה פחוץ פחלין⁸⁰ ממחשבת הקדשים בפנים, שמחשבה כזו⁸¹ פוסלת בהן, כמו שיתבאר בהלכות פסולי המקדשים⁸².

(78) שחטה על-מנת שיעבוד העבודה-זרה בזריקת הדם או בהקטרת החלבים, אבל השחיטה עצמה לא היתה לשם עבודה-זרה. (79) בהנאה זכאית מתים, שם לט, א. פלוגתא של רבי יוחנן ורבי לקיש, ופסק כרבי יוחנן שמחשבת מעבודה לעבודה. (80) שמחשבה פוסלת ואוסרת. (81) השוחט קדשים לשמן על-מנת לזרוק דמן או להקטיר חלבן שלא לשמן. (82) פט"ו ה"י.

טז. שחטה ואחר כך חשבה⁸³ לזרק דמה לעבודת פוכבים או להקטיר חלפה לעבודת פוכבים - הרי זו אסורה מספק⁸⁴; שמא סופו הוכיח על תחלתו, ובמחשבה פזו שחט.

(83) ששמעו שאמר כך. (84) שם: "זה היה מעשה בקיסרי, ולא אמרו (חכמים) בה לא איסור ולא היתר".

יז. השוחט לשם קדשים⁸⁵ שמתנדבין ונדרים כמותן⁸⁶ - שחיטתו פסולה⁸⁷, שזה שוחט קדשים בחוץ⁸⁸. שחט לשם קדשים שאינן באין בנדר ונדבה - שחיטתו פשרה.

(85) משנה, שם מא, ב. (86) באים בנדר ובנדבה, והרואה שהוא שוחט לשם קדשים - יחשוב שהוא מקדישם ושוחטם לקרבן, וקדשים בחוץ מותרים. (87) מדרבנן גזרו עליה פסול (רש"י). (88) נראה כשוחט קדשים בחוץ, אבל אינם קדשים ממש, שהרי לא הקדישום לפני השחיטה. והמלים "לשם קדשים" אינן לשון הקדש, ופסלו חכמים את השחיטה משום מראית עין, שנראה כשוחט קדשים בחוץ (מגיד-משנה).

יח. כיצד? השוחט לשם עולה⁸⁹, לשם שלמים, לשם תודה, לשם פסח⁹⁰ - שחיטתו פסולה; הואיל והפסח מפריש אותו בכל השנה בכל עת שניצרה⁹¹, הרי הוא דומה לדבר הנדיר⁹² והנדב. שחט לשם חטאת, לשם אשם ודאי, לשם אשם תלווי⁹³, לשם פכור, לשם מעשר⁹⁴, לשם תמורה⁹⁵ - שחיטתו פשרה⁹⁶.

(89) משנה, שם מ, א. שם. עולה ושלמים ושלמי תודה באים בנדר ובנדבה. (90) אף-על-פי שחובה היא להביא קרבן הפסח בערב פסח, שחיטתו פסולה, כמו שמפרש. (91) ולא רק בערב פסח, ודינו כשלמים. (92) שהרואה יחשוב

של הולכה והובאה בזרק סכין, כגון שחתכה הסכין בהליכתה והכתה בכותל וחזרה וחתכה בחזירתה.

יב. לפיכך⁶², חרש או שוטה או קטן או שפור שנתבלבלה דעתו⁶³ ומי שאחזתו רוח רעה ששחטו, ואחרים ואין אותם⁶⁴ שהשחיטה פתקנה - הרי זו פשרה⁶⁵. אבל ספין שנפלה⁶⁶ ושחטה, אף על פי ששחטה פדרפה - הרי זו פסולה; שנאמר: וזבחת - עד שיהיה הזבח אדם⁶⁷ ואף על פי שאינו מתפנין לשחיטה.

(62) הואיל ואין צריך כוונה, אף חרש שוטה וקטן שאינם בני דעת - כשרים לשחוט. (63) והרי הוא כשוטה. וכשהגיע לשכרותו של לוט (עירובין סה). 'פרי חדש' ב'מים חיים'. (64) בשעת שחיטה שלא קלקלו שחיטתן. משנה, שם פ"א. (65) בדיעבד, אבל לכתחילה אין מוסרים לחרש שוטה וקטן לשחוט אפילו חולין. שם יב, ב. (66) מאליה. משנה, שם לא, א. מה-שאיין-כן אם הפילה האדם בכוונה להפיל אף-על-פי שאין כוונה לשחיטה - כשרה, מכיון שהמעשה נעשה בידי אדם, כמו שמסיים רבינו. (67) במשנה שם, הלשון: מה שאתה זוכה אתה אוכל.

יג. גלגל של אבן או של עץ⁶⁸ שהיתה הספין קבועה בו, וסבב אדם את הגלגל, ושם ציאר העוף או הבהמה כנגדו עד שנושחט בסביבת הגלגל - הרי זו פשרה⁶⁹. ואם המים הן המספין את הגלגל, ושם את הציור כנגדו פשעה שסבב ונושחט - הרי זו פסולה⁷⁰. ואם פטרו⁷¹ אדם את המים עד שפאו וסבבו את הגלגל ושחט בסביבתו - הרי זו פשרה, שהרי מפת אדם בא. במה דברים אמורים? בסביבה ראשונה⁷², שהיא מפת האדם; אבל מסביבה שניה ולאחריה⁷³ - אינה מפת האדם, אלא מפת המים בהלויכן.

(68) שם טז, א. (69) שהאדם סיבב את הגלגל. (70) מפני שהבהמה נשחטה ע"י כוחם של המים. (71) פתח. (72) בגמרא: כח ראשון. (73) שם: כח שני.

יד. השוחט לשם הרים⁷⁴, לשם גבעות, לשם ימים, לשם נהרות, לשם מדברות, אף על פי שלא נתפנין לעבדן אלא לרפואה, וכיוצא בה מדברי הבאי שאומרין העובדי פוכבים - הרי שחיטתו פסולה⁷⁵. אבל אם שחט לשם מזל הקם או מזל החר או לכוכבים ומזלות וכיוצא בהן - הרי זו אסורה בהנהיה⁷⁶ בכל תקרבת עבודת פוכבים⁷⁷.

(74) משנה, שם מ, א. (75) אסורה באכילה מפני שנראה כמכוין לעבודה-זרה (כסף-משנה בשם הר"ן), אבל בהנאה מותר כשלא נתכוין לעבדן בשחיטה זו, ואין דרכם של גויים לעבוד הרים וגבעות. (76) בביריתא שם: הרי אלו זבחי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַמְפַלֵּת - קוֹל יֵשׁ לָהּ¹⁰². אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלָת נְזִיר¹⁰³, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ נְזִיר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; שְׂעָקָר הַנְּזִירוֹת נְדָר מִן הַנְּדָרִים¹⁰⁴.

100) חולין מא, ב. גירסת רבינו שם: "לא תווי (לרבות) עולת יולדת. פשיטא (מה בא להשמיענו)? מהו דתימא אפולי אפולא - קא-משמע-לן". פירוש, הגמרא מתרצת שהמשנה באה ללמדנו שאין חוששים שמא הפילה בצינעה, וחיבת להביא עולה ושוחטת אותה בחוץ, שהרי נשים שוחטות בקדשים לכתחילה, וראה להלן בפ"ד ה"ד, וב'מגיד משנה' שם. 101) וכל הרואה יודע שמשקרת. 102) לפי גירסת רבינו, שם מב, א. 'מגיד משנה'. 103) שם. 104) ואולי נדר בנזירות בצנעא, כמ"ש בסוגיא שם. ואם תאמר: מפני מה לא אמרו גם בתמורה, שמא יש לו זבח בתוך ביתו בצנעא. תירצו ב'תוספות', שאם יש לו זבח בתוך ביתו, הדבר יש לו קול, מפני שרגילים להודיע, כדי שלא יבוא לידי מעילה. ולפיכך בזבח אין חוששים שמא יש לו בתוך ביתו בצנעא. ודעת רבינו, שלא חילקו בכלל של נידר ונידב, ונזירות גם-כן נדר ככל הנדרים, ולכן חוששים שמא הוא נזיר בצנעא ושחיטתו פסולה. [מדברי רבינו נראה, שגם בזמן הזה שאין מקריבים קרבנות - שחיטתו פסולה, 'מגיד משנה'].

כא. שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּסִפְטֵינָם¹⁰⁵ וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד מֵתַפְנוֹן לְשֵׁם דְּבַר שֶׁהַשּׁוֹחֵט לוֹ שְׁחִיטָתוֹ אֲסוּרָה¹⁰⁶, וְהַשְּׂנִי לֹא הֵיטֵה לוֹ פְּנֵה כָּלָל, וְאֶפְלוּ נִתְפָּנוֹן לְשֵׁם דְּבַר הַמֶּתֵר¹⁰⁷ לְהִתְפָּנוֹן לוֹ - הֲרִי זֶה פְּסוּלָה. וְכֵן אִם שָׁחַט זֶה אַחֵר זֶה¹⁰⁸, וְהִתְפָּנוֹן הָאֶחָד מֵהֶן לְשֵׁם דְּבַר הַפְּסוּל - פּוֹסֵל. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהֲיָה לוֹ בְּהַ שְׁתַּפּוֹת¹⁰⁹; אֲבָל אִם אֵין לוֹ בְּהַ שְׁתַּפּוֹת - אֵינָה אֲסוּרָה¹¹⁰; שְׂאִין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אוֹסֵר דְּבַר שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ, שְׂאִין פְּנִיתוֹ אֶלָּא לְצַעֲרוֹ¹¹¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... שְׂאִין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אוֹסֵר דְּבַר שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ, שְׂאִין פְּנִיתוֹ אֶלָּא לְצַעֲרוֹ".

בהלכות ע"ז (פ"ח ה"ג) כתב "ישראל שזקף לבנה להשתחוות לה ולא השתחוה לה וזבא עכו"ם והשתחוה לה אסרה בהנאה שזקיפתה מעשה".

וטעם הדבר הוא משום ש"אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" ואין הגוי יכול לאסור הלבנה של ישראל אלא אם גילה הישראל דעתו "דניחא לי" בע"ז.

וצריך להבין: מקורו של הרמב"ם הוא בגמרא ע"ז, ולמסקנת הגמרא שם הזקיפה היא רק גילוי דעת דניחא לי וכמפורש בלשון רש"י שם "ולא משום מעשה". ומנין לרמב"ם לפסוק להלכה שגילוי דעת לע"ז בלא מעשה אינו מספיק, והוצרך להוסיף: "שזקיפתה הוי

שהפרישו לפסח, ועכשיו שוחטו שלא בזמנו והוא שלמים, ויאמר קדשים בחוץ מותרים (רש"י שם). 93) הבא על ספק חיוב כרת. "וזהו הנקרא אשם תלוי, מפני שהוא מכפר על הספק, ותולה לו עד שיוודע לו בוודאי שחטא בשגגה ויקריב חטאתו" (ה'ל' שגגות פ"ח ה"א), והואיל ובא לכפרה - שחיטתו כשרה כשוחט לשם חטאת. 94) מעשר בהמה, שהשבט מקדישו, שנאמר: "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש" (ויקרא כז, לב) ואינו בנדר ונדבה. 95) אינה בנדר ונדבה, וכשאיין לו קרבן בתוך ביתו, ואין מקום לחשוב שהוא עושה עכשיו תמורה. ואין לחוש שיחשבו שיש לו זבח במקום אחר, מפני שאלו כן היו יודעים, שהרי יש פרסום לדבר זה, ואפילו כשיש לו זבח בתוך ביתו ולא אמר לשם תמורת זבחי - כשר, גמרא שם מא, ב. 96) כי אין מקום לחשוב, שהרואה יאמר שקדשים שחט. באשם תלוי פסק שלא כמשנה שלנו, מפני שבגמרא אמרו, שזו דעת רבי אלעזר, האומר שמותר לנדב אשם תלוי בכל יום, אבל חכמים חולקים עליו, ופסק רבינו כרבים. ואם שחט בעלי מומים, אף-על-פי שאסורים למזבח - שחיטתו פסולה, כי לפעמים מקום המום מכוסה, דעת רבי יוחנן.

יט. הִיָּה מַחִיב חֲטָאת⁹⁷, וְשָׁחַט וְאָמַר: לְחֲטָאתִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה⁹⁸. הִיָּה לוֹ קָרְבָּן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁחַט וְאָמַר: לְשֵׁם תְּמוּרַת זְבָחִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שְׁהָרִי הַמִּיר בּוֹ⁹⁹.

97) גמרא, שם. 98) כל מחויב חטאת נותן בעצמו פרסום לדבר, כדי שיתבייש ויתכפר מעונו, לפיכך השומע שאמר לשם חטאתי בשעת שחיטה, אומר: עתה הוא מפרישה לשם חטאתו, וכששוחטה בחוץ יאמרו הרואים קדשים בחוץ מותרים. אבל אינו מחוייב חטאת, שחיטתו כשרה אף-על-פי שאמר לשם חטאתי, מכיון שהאנשים יודעים שאינו מחוייב חטאת (רש"י שם). 99) משנה, תמורה כו, ב. וכן פסק רבינו בה'ל' תמורה פ"ב ה"א: התמורה היא שיאמר הרי זו תחת זו, הרי זו חליפת זו, תחת חטאת זו, תחת חטאת שיש לי בתוך הבית - והוא שיש לו. מלשון רבינו משמע, שזו היא תמורה ממש, ואם כן חלה עליה קדושת הגוף ופסולה מן התורה, כקדשים שנשחטו בחוץ. רבינו פסק כאן שאם אמר תמורת זבחי, ולא אמר שיש לי בבית גם-כן תמורה. ובאמת בסוגיא שם: "והא לא קאמר לשם תמורת זבחי?" ראה שם ברש"י, משמע דלשון תמורת זבחי מועיל כתמורה ממש. לפי זה, הלשון פסולה בהלכות יזיח ותחילת ה"ט, אינה דומה להלשון פסולה כאן, שם פסול מדרבנן, כמו שביארנו, מפני הרואים, ואסור רק באכילה ולא בהנאה, כמ"ש ה'מגיד משנה' בכת"י, וכאן נעשים קדשים פסולים מן התורה, שהרי המיר בה ושחטה בחוץ, ואסורה אף בהנאה כפסולי מוקדשים.

כ. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁחְטָה¹⁰⁰ לְשֵׁם עוֹלַת יוֹלֶדֶת, וְאָמְרָה: זוֹ לְעוֹלָתִי - שְׁחִיטָתָהּ פְּשֻׁרָה; שְׂאִין עוֹלַת יוֹלֶדֶת בְּאֵה בְּנֵדֵר וּנְדָבָה, וְהָרִי אֵינָה יוֹלֶדֶת¹⁰¹ שְׁנִתְחַיְבָה בְּעוֹלָה. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא הִפְלִיָּה, שְׁפָל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ישראל", מאחר שהיה זה בצירוף מעשה לאמירה זו והדיבור רק פירש את המעשה.

ועפ"ז (שרק גילוי דעת שעי" מעשה האחד הוא הנותן כח לשני לאסור דבר שאינו שלו) יובן בנדו"ד שמצד הדין לא היה יכול אהרן לאסור את העגל – מפני היותו "אינו שלו", כי בעת עשייתו עדיין לא "פלחו" לעגל, ובלי מעשה לא מספיק הגילוי דעת בלבד לאסור דבר שאינו שלו.

והנה, ממה שכתב כאן "שאיין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו שאין כוונתו אלא לצערו" יש לומר שלא יועיל גם גילוי דעת, שנאמר בשביל זה שמתכוון הוא לאיסור, כי גילוי דעת מועיל רק כשיכול לאסור, היינו שלא תהי' מניעה בזה מצד בעל הבית, אבל כאן הרי אמרינן שלא נתכוון לאוסרה.

(לקוטי שיחות חלק חלק יא ע' 149 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

105) אחד בראשה ואחד בסופה, או שניהם אוזנין בבת. 106) כגון שוחט לשם הרים או לשם עולה. משנה שם מ, א - ומא, ב. 107) שם. 108) בלא שהיה ביניהם. 109) שם מא, א. 110) אפילו באכילה (מגיד-משנה). 111) מפני שסתם ישראל חזקה שאינו עושה דבר האסור ולהזיק לחבירו. ואף-על-פי-כן אם יש לו שותפות אסור, שאין להניח שהוא רוצה להפסיד לעצמו כדי לצער לחבירו, ובוודאי לעבודה-זרה התכוון. וזהו כשיטת רש"י שם, אבל ה'תוספות' סוברים שאפילו כשהשוחט שותף בבהמה, אם אינו ישראל מומר, אומרים שכוונתו היתה לצער את שותפו. ויש לשאול למה השמיט רבינו ההלכה שבישראל מומר אין אומרים לצער היתה כוונתו, כמבואר בגמרא שם, שמתרצים המשנה של שנים אוזנים בסכין ושוחטין אחד לשום אחד וכו' שחיטתו פסולה, ואין אומרים שכוונתו היתה רק לצער את חבירו, הכא במאי עסקינן (כאן אנו עוסקים), בישראל מומר. ויש לומר שהסוגיא מתרצת את המשנה דף מ, א - בשוחט לשום הרים וכו' ובישראל מומר אנו אומרים שסתם מחשבתו לעבודה-זרה ולא לצער את חבירו, אבל רבינו מדבר באלו שתי המשניות, כמו שביארנו, וגם בשוחט לשום עולה וכו' ואין הבדל בין מומר ובין אינו מומר, דלא שייך כאן מחשבתו לעבודה-זרה. וההלכה שבמומר לעבודה-זרה אין אומרים לצער היתה הכוונה, ראה בפ"ז מהל' חובל ומזיק.

כב. יִשְׂרָאֵל שִׁשְׁחַט לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים¹¹², אָף עַל פִּי שְׁהַעוֹבֵד פּוֹכְבִּים מִתְּפוֹן לְכָל מָה שְׁיִרְצֶה¹¹³ - שְׁחִיטתו פְּשֵׁרָה; שְׁאִין חוֹשְׁשִׁין אֶלָּא לְמַחְשֶׁבֶת הַזּוֹבַח¹¹⁴, לֹא לְמַחְשֶׁבֶת בְּעַל הַבְּהֵמָה. לְפִיכָּךְ¹¹⁵, עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שִׁשְׁחַט לְיִשְׂרָאֵל¹¹⁶, אֶפְלוּ הִיָּה¹¹⁷ קָטָן¹¹⁸ - שְׁחִיטתו נְבִלָה, פְּמוֹ שְׁחִיבְתָּר¹¹⁹.

112) בשביל לא יהודי. 113) ואפילו לשם עבודה-זרה. 114) במשנה שם לת, ב - הכל הולך אחר השוחט.

מעשה" והלא הוא היפך מסקנת הגמרא שם דסגי בגילוי דעת (אף ללא מעשה).

ויש לומר שמקורו מסוגיית הגמרא בהמשך המסכת ששאלה על הפסוק "ואשריהם תשרפון באש", והלא ארץ ישראל וכל המחובר לה ירושה היא לישראל מאבותיהם ואיך יכולים הגויים שבא"י לאסור דבר שאינו שלהם. ומתוצאת הגמרא "מדפלחו ישראל לעגל, גלו אדעתייהו דניחא להו בעבודה זרה" ולכן יכולים היו הגויים שבארץ ישראל לאסור דבר שאינו שלהם. ומשמע מהגמרא שגילוי דעת סתם – "עשה לנו אלקים גו" אינו מספיק, אלא רק כאשר ישראל עשו מעשה – "מדפלחו ישראל לעגל" – גילו דעתם שנוח להם בע"ז "וכי אתו עכו"ם שליחותא דידהו עביד וכו'". ומכאן למד הרמב"ם שבכדי שגוי יאסור דבר של ישראל צריך להיות גילוי דעת ומעשה של ישראל, ולכן הוסיף: "שזקיפתה הוי מעשה".

בהסבר זה תובן גם השאלה הידועה, היאך יתכן שיעשה אהרן את העגל ויעבור איסור ע"ז. אלא שאהרן דייק לומר לישראל "פרקו נזמי הזהב והביאו אלי" ולא אמר "ותנו לי" כי התכוון שישאר הזהב בבעלותם של ישראל, ומכיון ש"איין אדם אוסר דבר שאינו שלו" לא אסר אהרן את העגל ולא עשהו עבודה זרה. ואף שאמרו לו ישראל "עשה לנו אלקים" וגילו דעתם "דניחא להו בע"ז, מכל מקום גילוי דעת ללא מעשה אינו גילוי דעת. אבל מרגע שעשו מעשה ועבדו לעגל, הרי זה גילוי דעת ממש כי יש בו מעשה. ומדוייק בלשון הגמרא: "מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתייהו דניחא להו בע"ז".

בהסבר זה יתיישב המשך הגמ' שם, שמיבעי' לי היכא "שזקף ביצה להשתחוות לה ולא השתחוה לה ובא עכו"ם והשתחוה לה" מהו, אסורה היא או לאו, "לבינה הוא דמינכרא זקיפתה (ופרש"י: "שרחבה יותר על עבי' וכשהיא זקופה נראית גבוה") אבל ביצה לא, או דילמא לא שנא". ולכאורה, אם העיקר הוא הגילוי דעת, למאי נפק"מ אם "מינכרא זקיפתה" או לא, הרי בכל מקרה יש כאן גילוי דעת שניחא לי' בע"ז.

יתרה מזאת הקשו האחרונים, הרי מפורש בגמרא שאפילו אמירת "אלה אלקיך ישראל" יש בה גילוי דעת דניחא להו בכל ע"ז, וא"כ כל-שכן בפעולה זו ש"זקף ביצה" (גם כשלא מינכרא זקיפתא) שמספיק שיהיה גילוי דעת ומה הספק בזה.

ועל פי הנ"ל יובן ששאלת הגמ' היא לאחר שנקטינן הכלל שבגילוי דעת צריך להיות גם מעשה, ובזה יש לחקור האם בזקיפת ביצה לא "מינכרא זקיפתא" ואין זה אלא "מעשה זוטא", האם הוא בגדר של מעשה המועיל או לא; כי מובן שיש לחלק בין מעשה רבה למעשה זוטא. וגם אין להוכיח מאמירתם "אלה אלקיך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(5) ואין זה גמר שחיטה, ולפיכך אפילו שהה כשר.

ו. שחט בקנה לבדו⁶ חציו⁷ או מעוטו, ושהה זמן מרבה - הרי זה חוזר וגומר השחיטה ואין פקדו כלום. אבל אם שחט רב הקנה⁸ או שנקב בושט⁹ כל שהוא ושהה פשעור, בין שחזר וגמר השחיטה שהתחיל בין ששחט שחיטה גמורה במקום אחר - הרי זו פסולה; מפני שהבהמה או העוף שנקב רב הקנה שלה או שנקב הושט במשהו - נבלה, ואין השחיטה מועלת בה, כמו שיתבאר.

(6) שיודע בוודאי שלא נגע בושט, כגון שתפס בידו הקנה לבדו ושחט בו. (7) חיתוך חצי הקנה אינה שחיטה. מכיון שקנה נטרף רק כשנפסק רובו ולפיכך הוא כמחתך בעור הצוואר. (8) בבהמה שצריכה שחיטת שני הסימנים. (9) בין בבהמה בין בעוף.

ז. הנה נתבאר לך, שאין שהיה בקנה בעוף קלל. שאם שחט רב הקנה ושהה - פבר נגמרה שחיטתו; כשחזר וגמר - מחתך בשר הוא. ואם שחט במעוט הקנה¹⁰ ושהה - הרי זה חוזר ושחט כל זמן שירצה; שאינה נאסרת משום נבלה עד שיפסק רב הקנה.

(10) או אפילו בחציו.

ח. שחט¹¹ העוף ושהה בו¹², ואינו יודע¹³ אם נקב הושט או לא נקב - חוזר ושחט הקנה לבדו במקום אחר¹⁴, ומניחו עד שימות, ובודק הושט מפנים¹⁵. אם לא נמצאת בו טפת דם - בידוע שלא נקב, וכשרה.

(11) התחיל לשחוט בקנה. (12) בחציו הראשון. (13) לצאת ידי ספק עושין בריקה. (14) אבל לא שוחטים את הקנה באותו מקום, כלומר, להוסיף עליו עד רובו. מפני שיש לחוש שמתוך שכבר התחיל לשחוט באותו מקום קל יותר לפגוע בושט וכשימצא נקב יאמר שהוא נעשה עכשיו בשחיטה זו ולא היה מקודם, ויבוא להכשיר שלא כדין. או להיפך, עצה טובה היא פן יפגע עתה בושט וינקבו ויבוא לפסול שלא כדין, שיחשוב שהושט היה נקוב מקודם. (15) ומבחוץ אין בדיקה לושט, שנקיבתו במשהו, מפני שאין טיפת הדם האדומה ניכרת בעור החיצון של הושט שהוא אדום, אבל העור הפנימי של הושט לבן ואפילו טיפת דם קטנה אדומה ניכרת בו.

ט. חלדה¹⁶ ביצד? כגון שהקניס הספין בין סימן לסימן, בין שפסק הסימן העליון למעלה, בין ששחט התחתון למטה, שהיא דרך שחיטה - הרי זו פסולה.

(16) שהסכין מתחבאת ומתכסה.

י. הכניס את הספין תחת העור ושחט שני הסימנים

(115) מכאן יוצא שהכל תלוי במחשבת השוחט והוא בעל הזבח, ולפיכך בבהמת ישראל ששחטה גוי, יש לקרוא בה "וקרא לך ואכלת מזבחור" (שמות לד, טו), ומפסוק זה למדנו ששחיטת גוי נבילה. ראה לקמן פ"ד הי"א (לחם-משנה). (116) שהבהמה של ישראל. (117) הגוי. (118) שאינו יודע לעבוד עבודה-זרה. (119) להלן פ"ד הי"א, משום "וקרא לך ואכלת מזבחור". ובהלכה יב: וגדר גדול גדרו בדבר שאפילו גוי שאינו עובד עבודה-זרה, שחיטתו נבילה.

~ יום שלישי י"ד מנחם-אב ~

פרק שלישי

(1) יבאר שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור - כיצד; כל מקום שנאמר שחיטה פסולה, אם היא נבילה; שש נבילות מחיים; ובדיקת הוושט.

א. חמשה דברים מפסידין את השחיטה, ועקר הלכות שחיטה להזהר בכל אחת מהן. ואלו הן: שהיה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור.

ב. שהיה ביצד? הרי שהתחיל לשחט והגביה ידו קדם שיגמר השחיטה ושהה, בין בשוגג² בין במזיד בין באנס, וחזר הוא או אחר וגמר את השחיטה: אם שהה כדי שיגביה את הבהמה וירביצנה וישחוט - שחיטתו פסולה; ואם שהה פחות מכדי זה - שחיטתו כשרה.

(2) שאינו תלוי בכוננת ודעת השוחט.

ג. היתה בהמה דקה - שעור שהיתה כדי שיגביה בהמה דקה וירביצנה וישחוט. ואם היתה גסה - כדי שיגביהנה וירביצנה וישחוט. ובעוף - כדי שיגביה בהמה דקה וירביצנה וישחוט.

ד. שחט מעט ושהה מעט, וחזר ושחט מעט ושהה מעט, עד שגמר השחיטה, ולא שהה בפעם אחת שעור שהיה, אבל כשתחשוב כל זמן שההיות יצטרף מפלן שעור שהיה - הרי זו ספק נבלה³. וכן אם שהה כדי שיגביהנה וירביצנה וכדי שישחט כמו מעוט הסימין בלבד, לא כדי שישחט שחיטה גמורה⁴ - הרי זו ספק נבלה.

(3) שזו היא בעיני אדם נפשטה אם שהיות מצטרפות או לא, ולכן היא ספק נבילה. (4) היינו רוב הסימנים. ואם שהה כדי שישחוט מחצה גם כן ספק נבלה.

ה. שחט רב אחד בעוף או רב שנים בבהמה, אף על פי ששהה חצי היום וחזר וגמר חתיכת הסימין - הרי זו מתרת; מאחר ששחט בה פשעור, הרי זה כמתוך⁵ בשר השחוט.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו משהיה, שאם שהה אחרי שחיטת רוב סימן אחד בעוף או שניים בבהמה, כשרה משום שנשחט השיעור כראוי, והוא הדין בהגרמה ודרסה, שכשר אחרי שחיטת הרוב. והוא הדין גם בחלדה. יש פוסקים הסוברים, ששהייה ודרסה וחלדה במיעוט האחרון ספק נבלה ורק הגרמה אם נעשית אחרי שנשחט הרוב, כשרה. וטעמו של דבר, משום ששהייה ודרסה וכן חלדה הם במקום שחיטה, ומכיון שמעשה השחיטה נעשית קצתה בפסול, הרי היא ספק נבלה, מה שאין כן בהגרמה שאינה במקום שחיטה והרי הוא כאילו מחתך בידה או ברגלה, וזה מותר אחרי שנשחט השיעור כראוי. (28) שהרי סוף סוף שחט הרוב כדרכו במקום שחיטה. במה דברים אמורים? בקנה, אבל בוושט פסול. (29) שאין צריך רוב רצוף ובבת אחת, אלא מכיון שיש רוב שחוט בהיקפם של הסימנים, הרי היא שחיטה כשרה. (30) שאין כאן רוב בשחיטה.

יד. עקור פיצד? פגון שנעקרה הגרגרת³¹, והיא הקנה, או הושט, ונשמט אחד מהן³² או שניהן קדם גמר שחיטה. אבל אם שחט אחד בעוף³³ או רבו, ואחר כך נשמט הסימן השני - שחיטתו כשרה³⁴.

31) שנתדלדלו הסימנים כולם או רובם. (32) ממקומו. והלכה למשה מסיני, שאם יקרה הדבר כן בשעת שחיטה, השחיטה פסולה, הואיל שנשמט באותה שעה אי אפשר לשחוט בהכשר, שמחמת העיקור מתנדנדים הסימנים. (33) שגם בעוף עיקור סימנים פסול. (34) שכבר נשחט שיעורו כראוי והשימוט שלאחר השחיטה אינו פסול.

טו. נשמט אחד מהן ואחר כך שחט את השני - שחיטתו פסולה³⁵. שחט אחד מהן ונמצא השני שמוט, ואין ידוע אם קדם שחיטה נשמט או אחר שחיטה - הרי זו ספק נבלה.

35) הואיל וקודם השחיטה נשמט, אף על פי ששחט את הסימן האחר ולא את הנשמט.

טז. נמצא הסימן השחוט שמוט³⁶ - הרי זו כשרה³⁷. שודאי אחר שחיטה נעקר; שאלו נעקר קדם שחיטה - היתה מתדלדל ולא נשחט.

36) בסוף ההלכה הקודמת מדובר, כשנשמט הסימן שלא נשחט. (37) כרב, האומר: "אי אפשר לשמוטה שתיעשה שחוט", שאם נשמט הסימן לפני השחיטה היה יורד למטה ולא היה נשחט.

יז. במה דברים אמורים³⁸? שלא תפס הסימנים בידו כששחט; אבל אם תפסן ושחט - אפשר שתשחט אחר העקור. ולפיכך, אם נמצאת³⁹ שמוטה ושחוטתה - הרי זו ספק נבלה.

38) שאין שמוטה נעשית שחוטתה. (39) לאחר זמן ואינו יודע אם תפס הסימנים בידו ונשמטו קודם שחיטה או לא תפס, ואחר השחיטה נשמטו.

פדרפן, או שהחליד את הספין תחת צמר מסבף, או שפרס מטלית¹⁷ על הספין ועל הצואר ושחט תחת המטלית, הואיל ואין הספין גלויה - הרי זו ספק נבלה. וכן אם שחט מעוט הסימנים בהחלדה, וגמר השחיטה שלא בהחלדה - הרי זו ספק נבלה.

17) בעיא שם, תחת מטלית מהו? והיינו שפרס מטלית על הסכין ועל הצוואר.

יא. דרסה¹⁸ פיצד? פגון שהכה בספין על הצואר, פדרף שפמין בסיף, וחתף הסימנים בבת אחת בלא הולכה ולא הובאה¹⁹; או שהניח הספין על הצואר ודחק וחתף למטה, פחותך צנן או קשות, עד שחתף הסימנים - הרי זו פסולה.

18) שדוחק את הסכין בכוח ופוסק. (19) שלא עשה לא זו ולא זו, שאילו הוליך ולא הביא או הביא ולא הוליך, שחיטתו כשרה.

יב. הגרמה פיצד? זה השוחט בקנה למעלה²⁰ במקום שאינו ראוי לשחיטה. וכמו שני חטים יש בסוף הקנה²¹ למעלה פטבעת גדולה. שחט בתוך החטים: אם שיר מהן כל שהוא למעלה²² - הרי זו כשרה; שהרי שחט משפוי כובע²³ ולמטה²⁴, והוא מן המקום הראוי לשחיטה; ואם לא שיר מהן פלום, אלא שחט למעלה מהן - הרי זו מגרמת ופסולה.

20) במקום שאינו ראוי לשחיטה. (21) דע שהקנה הוא טבעות טבעות והטבעת העליונה היא שלימה אבל האחרות אינן שלימות ורצועה של בשר מסכבת אותן ומחברת את שתי קצות הטבעות. ובראש הקנה, על הטבעת העליונה יש כמין כובע של בשר והוא משופע ומחודר ומשם הקול יוצא. ובסוף שיפוי כובע זה יש כמין שני גרעינים של בשר והם נקראין חטים. (22) לצד הראש. (23) אין זה אותו בשר קטן שנופל על פי הקנה לעכב את הקול, אלא כמין כובע ממש הוא עשוי ומאמצעיתו ולמעלה הולך וכלה ונעשה חדוד כמין קולמוס, ואותו שיפוי נקרא שיפוי כובע. (24) קודם שיתחיל הכובע לשפע ולעלות.

יג. שחט רב האחד²⁵ או רב השנים²⁶, והשלים השחיטה בדרסה או בהגרמה - הרי זו כשרה²⁷; שהרי נשחט השעור כראוי. הגרים בתחלה שליש, ושחט שני שלישים - הרי זו כשרה²⁸. שחט שליש, והגרים שליש, וחדר ושחט שליש האחרון - כשרה²⁹. הגרים שליש, ושחט שליש, וחדר והגרים שליש האחרון - הרי זו פסולה³⁰. ואם דרס או החליד, בין בשליש הראשון בין בשליש האמצעי - הרי זו פסולה.

25) בעוף. (26) של שני הסימנים בבהמה. (27) למד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"נִקְבַּ הַשֵּׁשֶׁת וְעָלָה בּוֹ קָרוֹם וְסִתְמוּ - אֵינִי הַקָּרוֹם בְּלוֹם כּוֹ".

מכאן משמע קצת שלדעת הרמב"ם "טריפה חוזרת להכשירה", שהרי הסיבה שנחשבת טריפה היא מפני ש"אין הקרום כלום", אבל אם היה סותמה יפה אזי לכאורה חוזרת להכשירה.

(הנ"ל, הוא אחד מתוך למעלה משלושים מראי מקומות המובאים במכתב להגאון הרגצ'ובי משנת תרפ"ה ובו מוכיח משלל מראי מקומות בש"ס חולין וזבחים, יד החזקה, מורה נבוכים, פירוש המשניות ועוד, שטריפה חוזרת להכשירה).

(לקוטי שיחות חלק כו עמוד 308)

(מתוך רמב"ם "פרס המלך")

51) אם ניקב ונסתם אפילו סתימה עבה אינה מתקיימת. 52) כלומר תחוב (רדב"ז בכת"י). בגמרא שם: ישב לו קורן בוושט, ופירש רש"י כגון שאכלה קורן ונתחב לתוך הוושט ואינו נראה נקיבתו מבחוץ. 53) אפילו אין קורט דם בוושט. שלא כעולא שם, שאומר אין חוששין שמא הבריא, שמא היה נקוב והבריא שעלה קרום מחמת מכה. וברש"י שם עוד פירוש ל"שמא הבריא": שמא ניקב, מלשון וברא אותהן בחרבותם. 54) ואינו תחוב בוושט.

כב. וַשֵּׁט - אֵינִי לוֹ בְּדִיקָה מִבְּחוּץ⁵⁵, אֲלֵא מִבְּפָנִים⁵⁶. בִּיצֵד? הוֹפְכּוֹ וּבֹדֵק. אִם נִמְצָא עָלָיו טֶפֶת דָּם - בְּדוּעַ שְׁהִיָּה נִקְבּוּ.

55) העור החיצון אדום ואין טיפת דם קטנה ניכרת בו, בין לעניין דרוסה בצוואר כנגד הסימנים שאינה טריפה עד שיאדימו הסימנים עצמם. 56) העור הפנימי שלו לבן וניכרת בו אדמיות כלשהו.

כג. גִּרְגָּרָת שְׁנֹפֶסֶק רַב חִלְלָה⁵⁷ בְּמָקוֹם הָרְאוּי לְשִׁחִיטָה⁵⁸ - הָרִי זֶה נִבְלָה⁵⁹. וְכֵן אִם נִקְבָּה כְּאֶסְרִי⁶⁰. נִקְבָּה נִקְבִּים קִטְנִים⁶¹: אִם נִקְבִּים שְׂאִין בְּהֵן חֲסָרוֹן הֵם - מִצְטָרְפִין לְרַבָּה⁶²; וְאִם נִקְבִּים שְׂיִשׁ בְּהֵם חֲסָרוֹן - מִצְטָרְפִין לְכֶאֶסְרִי. וְכֵן אִם נִשְׁלָה מִמֶּנָּה רְצוּעָה⁶³ - מִצְטָרְפֶת לְכֶאֶסְרִי⁶⁴. וּבְעוֹף⁶⁵ - כָּל שְׂאֵלוֹ מִקְפָּל הֲרְצוּעָה אוֹ הַנִּקְבִּים שְׂיִשׁ בְּהֵן חֲסָרוֹן⁶⁶ וּמִנִּיחֵן עַל פִּי הַקְּנָה: אִם חוֹפָה אֶת רַבּוֹ⁶⁷ - נִבְלָה, וְאִם לֹא - כְּשֶׁרָה.

57) הגרגרת עשויה טבעות טבעות מעצם רך, וכל הטבעות כולן, חוץ מהטבעת הגדולה שהיא העליונה הסמוכה לשיפוי כובע, אין העצם הרך מקיף כל הגרגרת, ורצועה של בשר המסובבת את כל הגרגרת (הקנה) מחברת את קצות הטבעות. ואותה רצועה סמוכה למפרקת והעצם הרך סמוך לעור, ונמצא הקנה עב מלמעלה בצד הסמוך לעור ודק בצידו השני. ועובי הגרגרת הוא מן העור ולצוואר, ולרוחב

יח. כָּל מָקוֹם שְׂאֵמְרָנוּ בְּשִׁחִיטָה 'פְּסוּלָה' - הָרִי זֶה נִבְלָה⁴⁰, וְאִם אֶכֶל מִמֶּנָּה פְּזִית - לֹאֵקָה מִשּׁוֹם אוֹכֵל נִבְלָה. שְׂאִין מוֹצִיא מִיַּד נִבְלָה אֲלֵא שִׁחִיטָה כְּשֶׁרָה, כְּאֶשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה רַבְּנוֹ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, כְּמוֹ שְׂבֹאֲרָנוּ. וְכָל סֶפֶק בְּשִׁחִיטָה - הָרִי הוּא סֶפֶק נִבְלָה, וְהֵאוּכָל מִמֶּנָּה - מִפִּיִן אוֹתוֹ מִכַּת מְרֵדוֹת⁴¹.

40) כל שנפסלה בשחיטתה נבלה. 41) ככל העובר על ספק של תורה קל וחומר מהעובר על דברי סופרים.

יט. בְּהֵמָה שְׁנִטְלָה יָרֵךְ שְׁלָה וְחִלְלָה עִמָּה, עַד שְׁתַּרְאָה חֲסָרָה כְּשֶׁתַּרְבֵּץ⁴² - הָרִי זֶה נִבְלָה, כְּמוֹ שְׁנִחְתַּף⁴³ חֲצִיָּה וְנִחְלָקָה לְשִׁנֵּי גּוֹפּוֹת, וְאִין הַשִּׁחִיטָה מוֹעֵלֶת בָּהּ. וְכֵן אִם נִשְׁבְּרָה מִפְּרָקָתָה וְרַב בְּשֶׁר עִמָּה⁴⁴, אוֹ שְׁנִקְרָעָה מִגִּבָּה כְּדָג, אוֹ שְׁנִפְסַק רַב הַקְּנָה, אוֹ שְׁנִקְבַּ הַוֶּשֶׁט כָּלֵל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרְאוּי לְשִׁחִיטָה⁴⁵ - הָרִי זֶה נִבְלָה מִחַיִּים⁴⁶, וְאִין הַשִּׁחִיטָה מוֹעֵלֶת בָּהּ. וְאֶחָד הַבְּהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף⁴⁷ בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.

42) כך מפרש רבא את המימרא של ר' אלעזר ופירש רש"י: דרך הבהמה לרבוץ על יריכה ומתכסה יריכה ברביצתה וזו ניכר חסרונה כשהיא רבוצה. 43) כלומר, דין ניטל הירך שווה לדין נחתכה חצייה, שתייהן נבלה, אבל לא נתכוון רבינו לומר, שניטל הירך עם נחתך חצייה. 44) נפסק עמה רוב בשר שאחורי הצוואר. 45) אבל נקב בתורבץ הוושט הרי היא טריפה ולא נבילה. 46) בשאר הדברים, אבל לא בפסוקת הגרגרת ונקובת הוושט שאינה מטמאה בחיים. 47) תני לוי, טרפות שמונו חכמים בבהמה, כנגדן בעוף (גם כן טריפה).

כ. שְׁנֵי עוֹרוֹת יֵשׁ לוֹ לְוֶשֶׁט: הַחִיצוֹן אֲדָם, וְהַפְּנִימִי לָבָן. נִקְבַּ הָאֶחָד מֵהֵן בְּלֶבֶד - כְּשֶׁרָה⁴⁸; נִקְבּוּ שְׁנֵיהֶן בְּכָל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרְאוּי לְשִׁחִיטָה - הָרִי זֶה נִבְלָה. וּבֵינֵן שְׁנֹשְׁחָטָה בְּמָקוֹם הַנִּקְבָּה⁴⁹ בֵּין שְׁנֹשְׁחָטָה בְּמָקוֹם אַחֵר - אִין הַשִּׁחִיטָה מוֹעֵלֶת בָּהּ. נִקְבּוּ שְׁנֵיהֶם זֶה שְׂלֵא כְּנִגְדַּ זֶה - נִבְלָה⁵⁰.

48) זה בלא זה כשר, שהשני שלא ניקב מגין. 49) שמא במקום נקב קא שחוט. 50) ואף על פי שבאיברים אחרים בעלי שני עורות, כגון מוח, ריאה וכו', כשרה כשניקבו שניהם זה שלא כנגד זה, כאן - בוושט שדרכו להתפשט ולהתכווץ תכופות, חוששים פן יודמנו שני הנקבים זה כנגד זה ולא יהיה עור מגין.

כא. נִקְבַּ הַוֶּשֶׁט וְעָלָה בּוֹ קָרוֹם וְסִתְמוּ - אֵין הַקָּרוֹם בְּלוֹם⁵¹, וְהָרִי הוּא נִקְבּוּ כְּשֶׁהִיָּה. נִמְצָא קוֹץ עוֹמֵד⁵² בְּוֶשֶׁט - הָרִי זֶה סֶפֶק נִבְלָה; שְׂמָא נִקְבַּ הַוֶּשֶׁט וְעָלָה קָרוֹם⁵³ בְּמָקוֹם הַנִּקְבָּה וְאִינוּ נִרְאָה. אֲכָל אִם נִמְצָא הַקוֹץ לְאֶרְכּוֹ⁵⁴ בְּוֶשֶׁט - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ; שְׂרַב הַבְּהֵמוֹת הַמְדַבְּרִיּוֹת אוֹכְלוֹת הַקּוֹצִים תָּמִיד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁפַל הַקְּנָה חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת הוּא, וּבֵין כָּל חֲלִיאֵי וְחֲלִיאֵי חֲלִיאֵי אַחַת קִטְנָה מִשְׁתִּיחֶן וְרִבָּה.⁷⁵

(72) "מקיפין בקנה". והוא הדין אם נמצאת פסוקה או קדורה כאיסור ואין אנו יודעים אם זה נעשה קודם שחיטה או לאחר שחיטה. (73) שאין הנקבים שקודם השחיטה דומים במראיהם לנקבים בבשר שנעשו אחר השחיטה, ובוודאי גם נקב זה נעשה אחר שחיטה. (74) ולפירוש רבינו חוליא היא טבעת. אבל רש"י שם, פירש, חוליא - שלוש טבעות. (75) פירוש: העור שבין הטבעות. בלשון הגמרא: "בר חוליא".

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר מי הוא הראוי לשחוט; ושרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם; ודין אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף; שחיטת צדוקי ובייתוסי, אם מותרת.

א. יִשְׂרָאֵל שְׂאִינוּ יוֹדְעֵי חֲמֹשֶׁה דְּבָרִים שְׂמִפְסִידֵין אֵת הַשְּׁחִיטָה וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן² מֵהַלְכוֹת שְׁחִיטָה שְׂבִאָרְנֵי³, וְשִׁחַט בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ⁴ - אֶסוּר לְאָכַל מִשְׁחִיטָתוֹ, לֹא הוּא⁵ וְלֹא אֲחֵרִים. וְהָרִי זוֹ קְרוּבָה לְסַפֵּק נְבִלָה⁶. וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה פְּזִית - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת⁷.

(2) כגון בדיקת הסכין, כדי שלא ישחוט בסכין פגומה. ואף-על-פי שאינו יודע כל דקדוקי שחיטה, שחיטתו כשרה, אם יודע לשאול לחכם על ספקותיו. וראה להלן סוף הלכה ב. (3) פרק ג הלכה א, ופרק א הלכות כג-כד. (4) אבל אם חכם עומד על גביו מותר לאכול משחיטתו. ובמגיד-משנה כתב, בשם הרשב"א, שאפילו לכתחילה מותר למסור לו לשחוט, כשחכם עומד על גביו. (5) ואף-על-פי שאחר שלימדוהו הלכות שחיטה, אומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי, אסור לאכול מה ששחט לפני שלימדוהו, שמה שהה ודרס ולא הרגיש, מכיון שלא ידע אז הלכות שחיטה. (6) ספק נבילה הוא, כשנולד דבר מה בלתי רגיל בשחיטה, ואין אנו יודעים אם הדבר ההוא פסול אם לאו, אבל כאן לא נולד דבר כעין זה, אלא שאנו חוששים שמה שהה או דרס ולא הרגיש מתוך שלא ידע הלכות שחיטה, לפיכך כתב רבינו, קרובה לספק נבילה. (7) ככל ספק איסור, כמו שנתבאר כמה פעמים.

ב. וְאִפְלוּ שְׁחַט פְּפִינֵינוּ אַרְבַּע וְחִמֵּשׁ פְּעָמִים⁸ שְׁחִיטָה פְּשָׁרָה, וְהָרִי⁹ שְׁחִיטָה זוֹ שְׁשִׁחַט בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ שְׁחִיטָה נְכוּנָה וְגִמְוָה - אֶסוּר לְאָכַל מִמֶּנָּה¹⁰. הוּאִיל וְאִינוּ יוֹדְעֵי דְּבָרִים הַמִּפְסִידִים, אֶפְשָׁר שְׂוִפְסִיד הַשְּׁחִיטָה וְהוּא אֵינוּ יוֹדְעֵי¹¹, פְּגוֹן שְׁיִשְׁהָה אוֹ יִדְרַס אוֹ יִשְׁחוֹט בְּסַכִּין פְּגוּמָה וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוּ בְּלֹא פְּנֹתוֹ.

(8) שם: שתיים ושלש פעמים. (9) כלומר, מתקבל על הדעת. (10) ואפילו אם הוא אומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי. (11) מפני שלא ידע הלכות שחיטה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

ג. יִשְׂרָאֵל שְׂוִדְעֵי הַלְכוֹת שְׁחִיטָה - הָרִי זֶה לֹא

הצוואר הוא רוחב הגרגרת, וכשנפסקה הגרגרת מצד העור עם שלישי החלל, נפסק רובה, מפני שרופן הגרגרת עב מלמעלה מצד העור, ולצד הצוואר אינו אלא קרום דק, וסתמא כשנפסקה הגרגרת בכיוון מעור למפרקת היא נפסקת, ואם כן עובי העצם הרך משלים לרוב, ובמיעוט התחתון נשאר חצי החלל או רובו. וקא משמע לן שאינה נבלה עד שייפסק רוב החלל, ועובי העצם הרך (תנוך) אינו משלים לרוב. (58) אבל במקום שאינו ראוי לשחיטה, כגון מראש כנף הריאה ולמטה הרי היא טריפה. (59) כבר כתב רבינו כמה פעמים שפסוקת הגרגרת נבלה, ולא בא לחדש זה אלא להורות הלכה כמה הוא שיעור הפסיקה. ופסק כרבה בר בר חנה שם, שמשערים ברוב חללה ולא ברוב עובייה. (60) האיטלקי. וכנראה רבינו אינו מטריף בנקובת הקנה משום נקובה, אלא אם ניקבה כאיסור זהו כבר כפסוקה והיא נקראת נבלה. רבינו פוסק, שאפילו כאיסור מצומצם נבלה ואין צריך יתר מאיסור. (61) ניקבה כנפה. (62) שזהו פסיקה, הואיל ואינו חסר כלום - ופסוקת הגרגרת ברובה. ובפירוש המשנה לרבינו: "אם לא חסר מגופה שום דבר כמי שנוקב מחט בעור כל אותם נקבים מצטרפין אם יש בכלום שיעור רוב גרגרת טריפה". מה שכתב "טריפה" נתכוון לומר שאסורה, וסמך על מה שכתב בכמה מקומות וגם בסוף הלכה זו, שפסוקת הגרגרת נבילה. מימרא של רב שם: נקבים שיש בהם חיסרון מצטרפין לכאיסור ושאינן בהם חיסרון מצטרפין לרובה. (63) לאורכה ויש בה חיסרון. (64) אם כשמעגלים אותה יהיה כשיעור איסור, היא נבלה. (65) שאין מקום לשיעור כאיסור מפני שבכל גרגרת העוף אין כאיסור. (66) בניקבה נקבים קטנים שגם בהם השיעור בבהמה כאיסור. (67) רוב חללו. ושיעור רוב הקנה בעוף הוא לפי גודלו וקטנו.

כד. נִקְבָה הַגְּרִגְרָת נִקְב מִפְּלֵשׁ מִשְׁנֵי צְדָדֶיהָ⁶⁸ פְּדִי שְׂיִפְנֵס אֶסוּר לְרַחְבּוֹ⁶⁹ - נְבִלָה. נִסְדָּקָה לְאֲרָפָה⁷⁰, אֶפְלוּ לֹא נִשְׁתַּר מִן הַמְּקוֹם הָרְאוּי בָּהּ לְשְׁחִיטָה⁷¹ אֶלֶּא מִשְׁהוּ לְמַעְלָה וּמִשְׁהוּ לְמַטָּה - פְּשָׁרָה.

(68) בגמרא שם גרסינן: "נפחתה" ופירש הר"ף, כגון שניקבה נקב מפולש שיש בו חיסרון. (69) [בטור יורה דעה סימן לר, פירש כוונת רבינו שהשיעור הוא כעובי (דינר) [איסור], אם אפשר להכניס בשני הנקבים איסור לכל רחבו - נבילה.]. ונראה שהלכה זו מדברת בבהמה ולא בעוף. (70) והוא יותר קל. אם נפסקה לרוחבה מתוך שהריאה מושכת למטה והצוואר מושך למעלה ניתק לגמרי ואינו חוזר ומחלים, אבל נסדקה לאורכה, כל כמה שהצוואר נמשך הוא סוגר והולך וחוזר ומחלים. (71) באותה הבהמה או העוף.

כה. גְּרִגְרָת שְׂנוֹקְבָה, וְאִין יוֹדְעֵי אִם קִדָּם שְׁחִיטָה נִקְבָה או אַחַר שְׁחִיטָה נִקְבָה - נוֹקְבִין אוֹתָהּ עֵתָה בְּמְקוֹם אַחֵר, וּמְדַמִּין הַנִּקְב לְנִקְב⁷². אִם נִדְמָה לוֹ - מִתְרַת⁷³. וְאִין מְדַמִּין אֶלֶּא מִחֲלִיא גְדוּלָה⁷⁴ לְחֲלִיא גְדוּלָה אוֹ מִקְטָנָה לְקְטָנָה, אֲבָל לֹא מִקְטָנָה לְגְדוּלָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. הרי שראינו ישאלנו מרחוק²⁴ ששחט והלך לו, ולא ידענו אם ידע אם אינו יודע - הרי זו מתרת. וכן האומר לשלוחו: צא ושחט לי, ומצא הבהמה שחוטתה, ואין ידוע אם שלוחו שחטה או אחר²⁵ - הרי זו מתרת. שרב המצויין²⁶ אצל שחיטה ממחין הן.

24) כיון שאינו לפנינו, סומכים על רוב מצויים אצל שחיטה מומחין הם. כלומר, יודעים הם עיקרי הלכות שחיטה ורגילים בשחיטה. 25) שהרי לא אמרו חזקה שליח עושה שליחותו באיסורין - להקל, אלא להחמיר. 26) ואפילו אם הוברר שאחר שחטה, לא השליח, היא מותרת.

ח. אבד לו גדי או תרנגול, ומצאו שחוט בפית - מתר; שרב המצויין אצל שחיטה ממחין הן. מצאו בשוק²⁷ - אסור; שמא נתנבל²⁸, ולפיכך השלף. וכן אם מצאו באשפה שפפית²⁹ - אסור.

27) בגמרא שם: באשפה שבשוק הכל מודים שאסור, בבית הכל מודים שמותר, ובאשפה שבבית נחלקו ר' יהודה ור' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי. ודעת רבינו, שבשוק אפילו לא באשפה - אסור ר' יהודה, ופסק כמותו. וכן גם דעת ה'תוספות' שם דיבור-המתחיל כי פליגי. 28) ואין אומרים שרוב מצויין אצל שחיטה מומחים, מכיון שהושלך בחוץ. ורש"י פירש: ודאי נתנבלה בשחיטה, ולפיכך השליכה שם. 29) שאדם עשוי להטיל נבילתו באשפה שבבית, שם, וכל-שכן באשפה שבשוק.

ט. ממחה שנשתתק³⁰, והרי הוא מבין ושומע וידעתו נכונה - הרי זה שוחט לכתחילה³¹. וכן מי שאינו שומע³² - הרי זה שוחט³³.

30) היינו שומע ואינו מדבר. 31) כשאחרים מברכים, כי לכתחילה אסור לשחוט בלי ברכה. ואפילו אין אחרים רואים אותו, מותר, הואיל והוא מומחה. 32) אבל מדבר. 33) לכתחילה. והמגיד-משנה מביא בשם הרא"ש, שדייק מלשון רבינו שלא סיים כאן "לכתחילה" כמו בבבא ראשונה, שמע-מינה שלכתחילה אין לו לשחוט, מפני שאינו יכול לברך, שהרי המברך צריך להשמיע הברכה לאזניו, ואם אינו שומע לא יצא. (וראה בהלכות תרומות פרק ד', שמנה רבינו בין החמישה שאסור להם לתרום לכתחילה, את המדבר ואינו שומע, מפני שאינו יכול לברך, וכך שנינו בתרומות פרק א משנה ו: "חמשה לא יתרמו וכו' האלם". ובירושלמי מפורש הטעם מפני שאינו יכול לברך, ולדעת הכסף-משנה קשה מה בין שחיטה לתרומה? הבהל גדול בין שחיטה לתרומה. בתורם, כשאחר מברך, יכול הוא גם לתרום ולמה יתרום האלם. אבל בשחיטה, לא כל אדם יודע לשחוט, וכשלפנינו אלם מומחה ומוחזק, מוסרים לו לכתחילה לשחוט ואחר יברך. וראה רא"ש והגהות אשר"י ריש מסכת חולין ו'מעדני יום-טוב' שם, כסף-משנה כאן, ובייתוסף יורה-דעה סימן א.)

ישחוט בינו לבין עצמו לכתחילה, עד שישחוט בפני חכם פעמים רבות¹² עד שיהיה רגיל וזריז¹³. ואם שחט תחלה בינו לבין עצמו - שחיטתו פשרה¹⁴.

12) וזה נקרא בתלמוד: מוחזק. 13) ולא יתעלה בשחיטתו. וחומרא בעלמא הוא שמחמירים שלא למסור לו לכתחילה לשחוט. 14) בדיעבד, שאין אנו חוששים להתעלפות, ואפילו אם ישנו לפנינו אינו צריך בדיקה.

ד. היודע הלכות שחיטה ושחט בפני חכם עד שנעשה רגיל - הוא הנקרא ממחה¹⁵. וכל הממחין שוחטין לכתחילה בינו לבין עצמן. ואפלו נשים ועבדים¹⁶, אם היו ממחין - הרי אלו שוחטין לכתחילה.

15) לפי הגמרא זה נקרא: "מומחה ומוחזק". וראה לחם-משנה. 16) עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות, כיוון שחייבים במצוות כנשים - דינם כנשים.

ה. הירש¹⁷ שוחט¹⁸ וקטן ושכור שנתנבל בלעה ידעתו¹⁹ ששחטו - שחיטתן פסולה, מפני שאין בהן דעת, שמא יקלקלו²⁰. ולפיכך, אם שחטו בפני היודע, וראה אותן ששחטו בהגן - שחיטתן פשרה²¹.

17) שאינו שומע ואינו מדבר. 18) שיש בו אחד מסימנים אלו: יוצא יחיד בלילה, לן בבית הקברות, מקרע כסותו, מאבד מה שנתנים לו. 19) היינו שהגיע לשכרותו של לוט. ראה פרק ב הלכה יב. 20) הכוונה שמא קלקלו, כיון שמדובר בדיעבד שאם שחט שחיטתו פסולה. אלא נקט לשון המשנה בריש חולין "שמא יקלקלו". ואפשר שמרמז בזה רבינו, לדיוק הגמרא חולין יב: בדברי המשנה בראש הפרק "שמא קלקלו לא קתני, אלא שמא יקלקלו וכו', זאת-אומרת שאין מוסרים להם חולין לכתחילה", אפילו במקום שבדיעבד שחיטתן כשרה, כגון במקום שאחרים רואים אותם כפירש"י. טעמו של דבר: משום שעובר על כל תשחית, שדרכם לקלקל ותיפסל הבהמה לאכילה, וראה במגיד-משנה עוד טעמים. 21) קטן, דוקא כשיודע לאמן את ידו בשחיטה כמבואר בסוכה מב: . ויש אומרים שביודע לאמן את ידו מוסרים לו אפילו לכתחילה לשחוט, אם אחרים רואים אותו.

ו. מי שאינו ידוע אצלנו²² ששחט בינו לבין עצמו - שואלין אותו²³. אם נמצא יודע עקרי הלכות שחיטה - שחיטתו פשרה.

22) אם הוא בקיא בהלכות שחיטה. 23) כלומר, בודקים אותו. ואף-על-גב דקי"ל רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם (לקמן הלכה ז), הואיל וישנו לפנינו ואפשר לברר הדבר, הצריכו חכמים בדיקה אם יודע הלכות שחיטה או לא. אבל לענין מוחזק, אפילו אם אינו יודע לנו שהוא רגיל, ושחט בינו לבין עצמו אין חוששים שמא נתעלה, ואפילו אם הוא לפנינו אין צריך לשאול אותו, מפני שרוב המצויים אצל שחיטה אינם מתעלפים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם. (43) שאינו גרוע יותר מנפסקה מאליה, ונתבאר למעלה בפרק א הלכה יא, שאם היה חצי קנה נקוב, והוסיף עליו כל שהוא, כשר. ובתוספתא חולין פרק א, א: שחט בה (הגוי) דבר שאינו עושה אותו טריפה, ובא ישראל וגמרה - מותרת באכילה.

יד. **יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר לְעִבְרָה**⁴⁴ מִן הָעִבְרֹת⁴⁵ שֶׁהִיא מִמְחָה⁴⁶ - הָרִי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּחֵלָה. וְצָרִיף יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁר לְבָדֵק אֶת הַסְּפִין וְאַחַר כֵּן יִתְּנֶנָּה לְמוֹמֵר זֶה לְשֹׁחֵט בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁחֻזְקוֹ שְׂאִינוֹ טוֹרֵחַ לְבָדֵק⁴⁷. וְאִם הִיא מוֹמֵר לְעִבּוּדָה זָרָה אוֹ מְחַלֵּל שֶׁבֶת בְּפִרְהוֹסָא⁴⁸ אוֹ אֶפִיקוּרוֹס⁴⁹, וְהוּא הַכּוֹפֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנֵי רַבָּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהַלְכוֹת תְּשׁוּבָה - הָרִי הוּא פְּעוּבָד פּוֹכְבִים וְשֹׁחֵטוֹ נְבִלָה.

(44) אחת, שהחזק לעשות אותה עבירה בזדון והרגל ונתפרסם בה, אפילו היתה מן הקלות. (45) בגמרא שם ד. אמר רבא דין זה "ישראל מומר אוכל נבלות לתיאבון". ורבינו סובר, שהוא-הדין במומר לעבירה אחרת מכל העבירות. ורבא משמיענו, שאפילו מומר לאכילת נבילות מותר לאכול בשחיטתו. וזה רק במומר העושה לתיאבון, שאינו טורח לחפש דבר המותר כשיש בידו דבר אסור, אבל כשבידו אסור והיתר הוא מעדיף את ההיתר - מועילה בדיקת הסכין. אבל מומר להכעיס, כלומר, להקניט את ה', הרי הוא בכלל אפיקורוס הנזכר בסוף הלכה זו, ששחיטתו בכל אופן פסולה. (46) אבל אם אין ידוע אם הוא מומחה או לא, צריך לבדוק אותו, שאין אומרים במומר רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם. (47) אבל אין חוששים שמא יקלקל שחיטתו בכוונה, מכיוון ששחיטה כשרה אין טיחתה מרובה משחיטה פסולה "לא שביק היתרא ואכיל איסורא" (לא יעזוב את המותר ויאכל את האסור). (48) שהוא כמומר לעבודה-זרה, שם ה. (49) בנוסחאות אחרות: או מין. בהלכות תשובה פרק ב הלכה ז, לא מנה רבינו את הכופר בתורה בסוג "אפיקורסים" אלא קבע לו סוג בפני עצמו, ובהלכה ח שם הוא מגדיר את מכחישי תורה שבעל-פה ככופרים בתורה, ואילו כאן בהלכה טז, הוא מתיר שחיטתם כשישראל עומד על גביהם. ובלחם-משנה כאן העיר על ינגודים אלה, ולא מצא יישוב נכון.

טו. **מִי שֶׁהוּא פְּסוּל לְעִדּוֹת בְּעִבְרָה**⁵⁰ מִן הָעִבְרֹת שֶׁל תּוֹרָה - הָרִי זֶה שׁוֹחֵט בֵּינוּ לְבֵין עֲצֻמוֹ⁵¹, אִם הִיא מִמְחָה⁵²; שְׂאִינוֹ מְנִיחַ⁵³ דָּבָר מִתֵּר וְאוֹכֵל דָּבָר אֲסוּר. שְׂזוֹ חֻזְקָה הִיא עַל פֶּל יִשְׂרָאֵל, וְאֶפְלוּ הַרְשָׁעִים מֵהֵן.

(50) שפעם אחת עשה עבירה, ואינו מומר ומועד לעבור על אותה מצוה. (51) ואינו צריך לבדיקת הסכין על ידי אחרים. (52) משמע, אם יודעים בו שהוא מומחה. אבל אם אין יודעים, אין אומרים רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם, ראה בהלכה הקודמת. (53) ואם כן, לא יקלקל בשחיטה בכוונה, וגם יבדוק את הסכין.

י. **הַסּוּמָא - לֹא יִשְׁחוּט³⁴ לְכַתְּחֵלָה אֲלָא אִם פֶּן אַחֲרִים רוֹאִים אוֹתוֹ; וְאִם שָׁחַט - שֶׁחֵטְתוֹ כְּשֶׁרָה³⁵.**

(34) משנה חולין יג: שמא יקלקל. (35) כיון שרגיל אצל שחיטה, בוודאי כהלכה שחט.

יא. **עוֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁשָׁחַט, אֵף עַל פִּי שֶׁשָׁחַט בְּפִנֵּי יִשְׂרָאֵל בְּסִפִּין יָפָה, וְאֶפְלוּ הִיא³⁶ קָטָן³⁷ - שֶׁחֵטְתוֹ נְבִלָה, וְלוֹקָה עַל אֲכִילְתָּהּ³⁸ מִן הַתּוֹרָה. שְׁנַאֲמַר: וְקָרָא לָהּ וְאֶכְלֶתָּ מִזְבָּחוֹ. מֵאַחַר שֶׁהִזְהִיר שְׂמָא יֹאכַל מִזְבָּחוֹ, אֲתָה לְמַד שְׁזַבְחוֹ אֲסוּר³⁹. וְאִינוֹ דוֹמָה לְיִשְׂרָאֵל שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ הַלְכוֹת שֶׁחֵטְהָ⁴⁰.**

(36) הגוי. (37) ואינו עובד עבודה-זרה. רבינו למד דין זה, ממה ששינוי "שחיטת נכרי" סתם, ולא אמרו "עובד עבודה-זרה". (38) כנבילה, אבל אינה אסורה בהנאה כתקירות עבודה-זרה, כמבואר בגמרא שם, סתם מחשבת גוי אינה לעבודה-זרה. וכן יוצא מדבריו למעלה פרק ב הלכה ב: "וגוי ששחט חולין בעזרה, מותרים בהנייה", ולא נאסרו בהנאה מפני ששחטם גוי. (39) וכיון שזבחו אסור, הרי הוא כאילו לא נזבח כראוי, ולוקה עליו משום נבילה. ובתוספתא בראש חולין אנו שונים: שחיטת גוי הרי זו פסולה, ושחיטת הקוף הרי זו פסולה, שנאמר וזבחת ואכלת, ולא שזבח נכרי. (40) ששחיטתו "רק קרובה לספק נבילה" כשאין חכם עומד על גביו. ואם החכם רואה אותו, שחיטתו כשרה. אבל גוי ששחט, שחיטתו נבילה אפילו כשישראל רואה אותו.

יב. **וְגִדְרֵי גְדוֹל גְּדוֹרֵי בְּדָבָר, שְׂאֶפְלוּ עוֹבֵד פּוֹכְבִים⁴¹ שְׂאִינוֹ עוֹבֵד עִבּוּדָה זָרָה - שֶׁחֵטְתוֹ נְבִלָה.**

(41) כגון גוי גר תושב, ובמהדורות אחרות כתוב בפירוש, "כגון גר תושב", פירוש, גוי שקיבל עליו לשמור שבע מצוות שנצטוו עליהן בני נח. ומשמע שאסור רק מדרבנן, שהרי כתב: "וגדר גדול גדרו" והעובר לוקה מכת מרדות. (אבל בגוי קטן, כתב רבינו בפירוש בהלכה הקודמת, שלוקה מן התורה. וטעמו של דבר, כי גוי קטן יעבוד עבודה-זרה כשיגדל, מה-שאיין-כן גר תושב.

יג. **הַתְּחִיל הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים לְשָׁחַט מְעוֹט סִימָנִין וְגָמַר יִשְׂרָאֵל, אוֹ הַתְּחִיל יִשְׂרָאֵל וְגָמַר הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים - פְּסוּלָה. יִשְׁנֶה לְשֶׁחֵטְתוֹ מִתְּחִלָּה וְעַד סוּף⁴². אֲבָל אִם שָׁחַט הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים דָּבָר שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ נְבִלָה, פְּגוֹן שֶׁשָׁחַט חֲצִי הַגְּרִגְרַת בְּלָבָד, וְגָמַר יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה כְּשֶׁרָה⁴³.**

(42) כלומר, תחילת השחיטה הוא חלק מהשחיטה, ואם נעשתה בידי גוי - פסולה. ואפילו לדעת לוי סבא שם, שאינה לשחיטה אלא לבסוף, וכשנגמרה על ידי ישראל אין השחיטה נקראת על שם הגוי, כאן שהגוי שחט רובו של קנה או משהו בוושט, פסולה, שהרי זה כפסוקת הגרירת או נקובת הוושט שלא בדרך של שחיטה כשרה, מימרא של רבא שם: "שהרי נעשה בה מעשה טריפה וכו'", ראה רש"י

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה הכלל, כל שאין כמוה חיה - טריפה. (4) שמשמעותה שהוכחה על-ידי חיה טורפת.

ב. ויש שם⁵ חלאים אחרים, אם יאָרעו לה - תחשב טריפה. והן הלכה למשה מסיני⁶. ושמונה מיני טריפות נאמרו לו למשה בסיני⁷, ואלו הן⁸: דרוסה, נקובה, חסרה⁹, נטולה¹⁰, פסוקה, קרועה, נפולה ושבורה¹¹.

(5) שימוש מילה השגור אצל רבינו, במובן שיש במציאות כזה. וראה בהל' יסודי התורה פ"א ה"א. (6) כל שבעים הטריפות שמנה רבינו בסוף פ"י, הם הלכה למשה מסיני. וכולם כלולים בשמונה מיני הטריפות שמנה רבינו למטה. (7) חולין מג, א. (8) שמות המינים הכלולים, שפרייהם יבוארו אחר-כך. (9) חסר אבר מתחילת ברייתו. (10) שניטל אבר בידי אדם, אבל לא חסר מתחילת ברייתו. (11) ויש סימן לזה בראשית-תיבות: "דן חנק נפש". וכל אחת משבעים הטריפות שמנאן רבינו בסוף פ"י, כלולה באחד משמונת המינים האלה.

ג. אף על פי שפלו הלכה למשה מסיני הן, הואיל ואין לה בפרוש בתורה אלא דרוסה¹² - החמירו בה¹³, וכל ספק שישתפק בדרוסה - אסור. ושאר שבעה מיני טריפות - יש בהן ספקין מתרין, כמו שיתבאר.

(12) פירוש, הכאה בידי חיה טורפת, כמו שיתבאר בהלכות שלפנינו. (13) מפשטות לשונו של רבינו משמע, שדרך כלל אין הבדל בין איסור המפורש בתורה ובין איסור מהלכה למשה מסיני, ושניהם ספיקם אסור, אלא שיש סוגי ספיקות שמקילים בהם בהלכה למשה מסיני, ומחמירים בדבר הנאסר בפירוש בתורה, כגון דרוסה. למשל, בהמה שבאה פצועה לפנינו, ואנו מסופקים אם זה נעשה ע"י חיה דורסת או ע"י דבר אחר, וכגון שנכנס הדורס לפנינו למקום הבהמה, מחמירים בספק זה משום חומרת דרוסה, ואומרים שמן הטורף בא, ואין תולין שנתחככה בכתלים. ובשאר טריפות, כמו בנקובה, ספק אם נעשה הנקב מחיים או לאחר שחיטה, תולין שנעשה אחר שחיטה וכשרה. אבל ספק השקול שאין הדעת יכולה להכריע בו, לא לצד איסור ולא לצד היתר, אסור בין בדבר המפורש מן התורה ובין דבר הנאסר מהלכה למשה מסיני (מגיד-משנה). [נאמרו כמה פירושים בדברי רבינו כאן, ראה ט"ז יו"ד ריש הלכות טריפות, וב'פרי מגדים' בפתיחה לאותה הלכה].

ד. הדרוסה הוא שיתרף הארי וכיוצא בו¹⁴ הפהמה וידרס עליה פידו, או ידרס הגז והנשר וכיוצא בהן על העוף. ואין דרוסה בבהמה גסה ובחיה גסה אלא לארי בלבד¹⁵; ובבהמה דקה¹⁶ - מן הזאב וילמעה¹⁷; ובגדיים וטלאים¹⁸, אפלו התולד¹⁹ ושועל²⁰ ונמיה²¹ וכיוצא בהן²² - יש להן דרוסה, וכל שכן בעופות.

טז. אלו הצדוקין⁵⁴ והביתוסין ותלמידיהן וכל הטועים אחריהן שאינן מאמינים בתורה שבעל פה - שחיטתן אסורה. ואם שחטו בפנינו - הרי זו מתרת. שאין אסור שחיטתן אלא שמא יקלקלו, והם אינן מאמינים בתורת השחיטה, לפיכך אינן נאמנין לומר: לא קלקלנו.

(54) דינם כדן הכותים שאינם מאמינין במה שאינו כתוב בפירוש בתורה, חולין ג. ולפני שגזרו עליהם ועשאו כגוים גמורים. מפני שעבדו לדמות יונה. שם ו. כי הצדוקים לא נחשדו על עבודה-זרה, ולכן אם שחטו בפנינו בשחיטתם מותרת. וראה מה שכתבנו למעלה בהלכה יד.

יז. פשהיו ישראל במדבר לא נצטוו בשחיטת החלין, אלא היו נותרין⁵⁵ או שוחטין ואוכלין בשאר האמות. ונצטוו במדבר, שכל הרוצה לשהט⁵⁶ - לא ישחוט אלא שלמים. שנאמר: איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור וגומר, ואל פתח אהל מועד וגומר, למען אשר יביאו וגומר, וזבחו זבחי שלמים לז' וגומר. אבל הרוצה לנחר ולאכל⁵⁷ במדבר - היה נותר.

(55) דברי ר' עקיבא שם יז. (56) שחיטה כשרה. (57) חולין.

יח. ומצוה⁵⁸ אינה נוהגת לדורות, אלא במדבר בלבד בעת החר הנחירה. ונצטוו שם, ששפינסו לארץ תאסר הנחירה, ולא יאכלו חלין אלא בשחיטה, וישחטו בכל מקום לעולם חוץ לעזרה. שנאמר: כי ירחיב יי אלהיך את גבולך וגומר, וזבחתי מקרבך ומצאנך אשר נתן יי אלהיך וגומר⁵⁹. וזו היא המצוה הנוהגת לדורות: לשחט ואחר כך יאכל⁶⁰.

(58) להקדיש לשלמים, את הבהמות שרוצים לשחטם. (59) בפסוק "אשר נתן ה' לך" בלי המלה "אלהיך", כנראה טעות-סופר נפלה כאן. (60) כלומר, אם ירצה לאכול בשר, מצוה לשחוט. וראה למעלה פרק א.

פרק חמישי

1) יבאר ששמונה מיני טריפות נאמרו לו למשה בסיני; דרוסה כיצד? ואם ספיקה אסורה או מותרת.

א. כבר בארנו בהלכות אסורי מאכלות², שהטרפה האמורה בתורה היא הנוטה למות³. ולא נאמר טריפה⁴, אלא שדבר הכתוב בהיה, פגון שטרפה ארי וכיוצא בו ושברה ועדין לא מתה.

(2) פ"ד. (3) וזה לשונו שם (הלכה ח"ט): ואסרה (התורה) הנוטה למות מחמת מכותיה, ואף-על-פי שעדיין לא מתה, והיא הטריפה. . בין שטרפתה חיה ושברתה, בין שנפלה. . בין שבא לה חולי מחמת עצמה. . מכאן אמרו חכמים:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לכלב", שם נג, א. שאין לכלב ארס כלל. (28) שם נב, ב. (29) כבריייתא שם דרוסת הנץ עד שתנקב לחלל, ומשמע שם שמשום דרוסה נגעו בה, מדקרי לה דרוסה, ולא משום נקב לבית חללו, וכן דעת הרי"ף. ולפיכך אם האדים הבשר נגד בני מעיים, טריפה. ואפילו אם נבדוק האיברים הפנימיים ונמצאו שלמים, מה-שאיין-כן בניקב לבית חללו על ידי קוץ, שבדיקה מועילה. [וכן כתב רבינו בה"ז בניקבה על ידי שן הדרוס, וכן לקמן פ"ו הי"ג].

ז. אין דריסה אלא ביד הטורף³⁰, אכל פרגליו³¹ - אין חוששין לה³². ואין דריסה אלא בצפרן³³, אכל בשן - אין חוששין לה. אלא אם פן נקב עד בית החלל³⁴, בודקין שמה נקב אחד מן האיברים שנטרפת בנקיבתן. ואין דריסה³⁵ אלא בכונת הטורף³⁶. אכל אם נפל הדורס ונשתקעו צפרניו בנטרף - אין זו דריסה³⁷. ואין דריסה אלא מתיים. אכל אם דרס ונהרג³⁸, ועדין ידו בדרושה, ולא שמת צפרניו ממנה אלא אחר מותו - אין חוששין לה³⁹.

(30) הרגל הקדמית. (31) האחוריות. (32) משום דרוסה, שאין הארס של הדורס אלא בידו (שם). (33) לשון הגמרא שם. (34) שאז יש לחוש משום נקובה ובודקין. וגם בדרושה ברגל הדין כן, אלא נקט רבינו מה שיותר מצוי שהשן נוקבת עד בית החלל. (35) שיהיה אסור משום דרוסה אפילו אם לא ניקב. (36) לשון הגמרא שם: אין דריסה אלא מדעת. (37) כיון שנפל ממילא, ולא היה בכוונה - אינו מטיל ארס. (38) גירסת רבינו בגמרא שם: "ופסקוהו לרישיה", והיינו שנהרג הטורף לגמרי, אבל רש"י גורס: "ופסקוהו ל ידיה" - שנקטעה ביד שדרסה, עד שלא שמת הציפורן, גם כן מותר, שאין דריסה לאבר אחרי שפסקה חיותו (לחם-משנה). (39) שאין לדרושה אלא לבסוף. הטורף מטיל את הארס בטרפו בשעה שהוא שולף את צפרנו ממנו (שם). ולפיכך מותר אפילו אם האדים הבשר כנגד בני מעיים שאין כאן דרוסה כלל, וכן אם נשחט הנדרס לפני שהדורס הוציא צפרנו (מגיד-משנה).

ח. וכיצד דין הדרושה? כל מקום שאמרנו 'חוששין לה' - שוחטין את הנטרף ובודקין כל החלל⁴⁰ שלו מפך הירף עד הקדקד⁴¹. אם נמצאת פלה שלמה מפל מיני טרפות, ולא נמצא בה רשם הדרושה - הרי זו מתרת; ואם נמצא בה רשם הדרושה - הרי זו טרפה, ואסורה מן התורה⁴².

(40) אפילו בוודאי דרוסה מועילה בדיקה, וכן דעת הרבה פוסקים. ובדיקה לא רק בעוף, שהכשרו בסיומן אחד, ואפשר לבדוק את הוושט השלם אחר השחיטה, אלא גם בבהמה, כי אפילו אם שחט במקום הדרושה, אפשר להכיר את האדמימות מפני שהיא מתפשטת ואינה דומה לנקב כל שהוא (מגיד-משנה). (41) ולא כף הירך בכלל, שאפילו האדים שם הבשר כשרה, מכיון שאפילו ניטל לגמרי כשרה (מגיד-משנה). (42) ראה ה"ב. כוונתו לומר, שהיא היא "טריפה" הכתובה בתורה.

(14) חיות בר. (15) המילה "בלבד", באה למעט מינים שהם למטה מהארי. אבל הדומים לו, כגון נמר וכדומה, יש להם דריסה בגסה (כסף-משנה), וכן מפורש בהל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ו, וראה 'כסף משנה'. וארי והדומה לו, יש להם דריסה בכל מיני בעלי-חיים, ואפילו הם גדולים ממנו. (16) בנוסחאות אחרות: ובבהמה דקה ובחיה דקה. (17) כרבי יהודה, משנה, חולין מב, א. ולפי לשון אחרון בדברי רב, שם נב, ב - שרבי יהודה בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק עליהם. וטעם איסור הדרושה הוא, מפני שהדורס מטיל ארס חריף, וסופו לשרוף את בשר הנדרס. ונחלקו בדבר, יש אומרים, שהאיסור הוא מפני שהארס ינקוב את האיברים הפנימיים שכנגד מקום הדרושה. ויש אומרים, שהארס יחלחל בבהמה וסופה למות, ראה 'תוספות' שם מב, א - דיבור-המתחיל דרוסה. וב'מגיד משנה' כאן, קיבל את הדעה השניה ומוסיף, שחז"ל ידעו את טבע הדורסים והנדרסים, היינו דרגת חריפות הארס, וכן רגישות כל מין כלפי הארס, ובהתאם לכך קבעו את הדין. (18) [קטנים, דקים שבבהמה דקה]. (19) [מימרא של רב חסדא, שם נב, ב: דרוסה חתול ונמייה בגדיים וטלאים, וכלשון אחרון, כדרכו של רבינו לפסוק בכל מקום כלשון אחרון]. (20) בעיא שלא נפשטה, שם, אם יש לשועל דריסה או לא, ופסק להחמיר. (21) אין ידיעה ברורה, נמייה מהי. רש"י שם כותב, שיש אומרים שהיא "מרטרמא" בלעז, מרדר בגרמנית. (22) שהם למטה מן הזאב.

ה. והנץ²³ - יש לו דריסה, ואפילו בעוף גדול²⁴ ממנו. אכל שאר עופות הדורסים²⁵ - יש להן דריסה בעוף שקמותן, ואין להן דריסה בעוף שהוא גדול מהן.

(23) במשנה, שם מב, ב: "ודרוסת הנץ בעופות". (24) כלשון אחרון, שם נג, א. [אין אנו בקיאים בשמותיהם של העופות הכתובים בתנ"ך ובתלמוד, ואין לסמוך על השמות הנהוגים עכשיו, כי רובם נתחדשו על-ידי בלשנים בדורנו]. (25) בגמרא שם: שאר עופות טמאים, יש להם דריסה. ונפסקה שם הלכה כלשון אחרון, שלכולם יש דריסה בעופות שכמותם, ולנץ יש דריסה אפילו בעופות גדולים ממנו, ונראה שכך היא דעת רבינו. [ודע שהמונה "דורס" יש לו שתי משמעויות: א. הכאה בציפורן והטלת ארס במוכה; ב. אוכל טרפו כשהוא חי או מניח רגלו על הטרף ואוחזו ואוכלו. ביני טריפות, הכוונה למשמעות הראשונה. ואילו ביני סימני עופות טמאים, המונה "דורס" מתכוון למשמעות השניה. וראה 'תוספות' שם דיבור-המתחיל שאר. וישנם עופות טמאים שדורסים במוכן א - והנדרס טריפה, אבל אינם דורסים ואוכלים כפי מובן ב].

ו. ויש להלדה דריסה בעופות²⁶. וכלב - אין לו דריסה כל עקרן²⁷, לא בעוף ולא בבהמה ותייה. והנץ - יש לו דריסה בגדיים וטלאים²⁸. והוא שיקב בצפרניו לבית החלל²⁹.

(26) שם נב, ב. (27) מסורת בידי חכמים: "אין דרוסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היתה. ואע"פ שהציפורן לא נשלפה (ראה הערה לח) חוששים שמא דרס גם בציפורן אחרת. ראה ט"ז יו"ד סי' נג. (55) שם.

יב. ספק שנגננס⁵⁶ לכאן טורף או לא נגנס, או שראינו⁵⁷ ולא נודע אם זה מן הטורפין או אינו מן הטורפין - אין חוששין⁵⁸. וכן עוף⁵⁹ שנגננס לבין העצים או לבין הקנים, ויצא וראשו כנטף דם או צוארו - אין חוששין לו שמה טורף, אלא אומרים שמה בעצים ננק⁶⁰.

(56) שם. (57) שם. (58) ספק אם היה במציאות או לאו, אפילו בספק דרוסה מקילין. ואינו דומה לארי שנכנס לבין השוורים שהטורף נתחזק במציאותו, ואין ספק כ"אם במכה, אם היא מהטורף או לאו (מגיד-משנה בהלכה ג). (59) שם. כאן יש שני ספיקות, אם היה הטורף במציאות, ואף אם תמצי לומר שהיה במציאות, שמא בקנים נפצע, ואף בשל תורה ספיקה לקולא (מגיד-משנה שם). (60) וצריך בדיקה בסימנים, אם אין נקב בוושט מחמת הנזק בעצים, שם כח, ב.

~ יום רביעי ט"ו מנחם-אב ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

1) יבאר טרפות נקובה כיצד ובכמה איברים שייך; מחט שנמצאת בחיתוך הכבד גדולה או קטנה; ניקבו הבני מעיים ואין ידוע אם קודם השחיטה או אחריה; נתהפכו הבני מעיים אע"פ שלא ניקבו; ניטל או נברא חסר אבר; וכל היתר כנטול דמי.

א. נקובה כיצד? אחד עשר איברים הן, שאם נקב אחד מהן לחלו² במשהו - טרפה. ואלו הן: תרפין הושט, וקרומ של מֶחֶה ראש³, והלב עם הקנה שלו, והמרה, וקנה הכבד⁴, והקבה, והכרס⁵, והמסס⁶, ובית הכוסות⁷, והדקיין⁸, והראה עם הקנה שלה⁹.

2) במשנה חולין מב. שנינו: ניקב הלב לבית חללו, ומשמיעה אותנו שאף על פי שיש בו נקב עמוק בבשר הלב העבה אינה טריפה עד שיינקב לבית חללו. ובשאר איברים שהם דקים כל שכן שאינה טריפה עד שיינקבו מעבר לעבר. 3) תחתון הסמוך למוח. 4) הקנה המתפצל מתחת לחזה ופורש אל הכבד ומתחלק בתוכו לסמפונות. 5) במשנה שנינו: הכרס הפנימית שניקבה. ורבינו סתם וכתב "כרס", שכל הכרס לדעתו זו היא הכרס הפנימית. וכרס החיצונה הוא בשר החופה את רוב הכרס. 6) מקום בסוף הכרס מחובר לבית הכוסות, שדרכו יוצא המאכל מבית הכוסות לקיבה ומהקיבה לדקיין. ונקרא המסס על שם שבו מתמססים האוכלין. 7) סוף הכרס עשוי ככובע וככוס ודופנו סביב לו עבה כשני דפנות. והמסס מחובר בו וסביב סביב לחיבורם כשאתה מבדילים יש דופן לזה ודופן לזה ובאמצע הן שופכין זה לתוך זה והמאכל נכנס מבית הכוסות להמסס כו'. 8) בלשון הגמרא: "בני מעיים",

ט. אי זה הוא רשם הדיסה? שניאדים הפשור פנגד בני מעים⁴³. ואם נמוק הפשור⁴⁴ פנגד בני מעים⁴⁵ עד שנעשה בפשור שהרופא גוררו מן החבורה⁴⁶ - וראין אותו הפשור כאלו חסר⁴⁷, וטרפה.

43) וכן אם האדים הבשר כנגד כל אבר שנטרפת בו הבהמה טריפה, שסוף הארס לחלחל ולנקוב האבר הנטרף, שהרי הבדיקה לא רק כנגד בני מעיים אלא כל הגוף מכף היד ועד הקקד. ורבינו אחז בלשונו כנגד בני מעיים, שרוב הטריפות הם בבני מעיים (כסף-משנה). 44) מימרא של רב, בחולין נג, ב - נתמסס הבשר. 45) ורש"י שם מפרש, נתמסס הבשר שלא כנגד בני מעיים, אלא במקום שאם ניטל טריפה. 46) בגמרא שם: שהרופא גוררו ומעמידו על בשר חי, ופירש רש"י: אם בא לרפאותו, גוררו ומשליכו עד הבשר החי. 47) בגמרא: כאילו אינו, ורש"י פירש שהוא כנטול, ואם יש טריפות בניטל כולו, כגון צומת הגידין טריפה שזה גם כן דומה לנטול. אבל רבינו שינה בלשונו, ואמר "כאילו חסר" שראין את הבשר שנתמסס כאילו הוא חסר מצד הארס ששרפו, אבל לא כאילו ניטל כל האבר, ואסור לפי שסופו לנקוב בני מעיים, וכן דעת הרשב"א (כסף-משנה).

י. ואם דרס בסימנין, משיאדימו⁴⁸ - טרפה. ודיסתן במשהו⁴⁹, פין שהאדים בהן פל שהוא מחמת דריסה⁵⁰ - טרפה.

48) הסימנים עצמם, אבל אם האדים רק הבשר כנגד הסימנים כשרה, משום שהסימנים קשים והארס שהוטל בבשר שכנגדם אינו שולט בהם, ובהאדימו הסימנים עצמם הרי נגלה ששלט בהם. ובבני מעיים נתבאר בה"ט כשהאדים הבשר כנגדם גם כן טריפה, שם. 49) אפילו בקנה שאינו נטרף אלא בנחתך רובו, בדרוסה נטרף במשהו מפני שהארס מחלחל ושוורף (גמרא שם). 50) היינו, אדומית הבאה מחמת דריסה.

יא. ספק דרוסה - אסורה⁵¹ עד שתבדק פרוסה ודאית⁵². כיצד? ארי שנגננס לבין שורים, ונמצא צפון⁵³ בגבו של אחד מהן - חוששין שמה ארי דרסו, ואין אומרים שמה בפתל נתחפף⁵⁴. וכן שועל או נמיה שנגננס לבין העופות, והוא שותק והן מקרקרין⁵⁵ - חוששין שמה דרס. אבל אם היה הוא נוהם והם מקרקרין - מיראתו ומנהימתו הן מקרקרין. וכן אם קטע ראש אחד מהן - הגה נח רגזו. וכן אם שותק הוא והם - אין חוששין; שאילו הזיק - היה מקרקרין.

51) שחוששין לספק דרוסה כשמואל, שם. 52) מוסב על הבדיקה שהיא נעשית באותו האופן כמו שבודקים בדרוסה ודאית, והיינו שבודקים את כל החלל כמ"ש בה"ח. אבל איסורה עד שתבדק הוא רק מטעם ספק טריפה. וראה רדב"ז מכת"י. 53) תלוש (רש"י). 54) השור, וציפורן זו בכותל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְפִיכָּךְ, מַחֲט שְׁנַמְצָאָת פְּחֻתוּף הַכֶּבֶד²¹: אִם הִיְתָה מַחֲט גְדוֹלָה, וְהִיָּה הַקָּצֵה הַחֵד שְׁלָה לְפָנִים²² - בְּיָדוּעַ²³ שְׁנֻקְבָּה²⁴ כְּשֶׁנִּכְנְסָה; וְאִם הִיָּה הָרֵאשׁ הַעֲגֹל לְפָנִים²⁵ - אוֹמְרִין: דֶּרֶךְ סִמְפוֹנוֹת הַלְכָּה²⁶, וּמִתְרַת.

(19) קנה הפורש ויורד לכבד ומתפצל בתוכו לסימפונות, שהם הם המזורקים. (20) והראב"ד והראשונים חולקים על רבינו, וסוברים, שרק חלק הקנה הנמצא מחוץ לכבד עד אשר נכנס בתוכו אם ניקב במשהו טריפה, אבל הסימפונות שבתוך הכבד אם ניקבו כשרה, שהרי קיימא לן ניטל הכבד כשרה. ודעת רבינו, שמה שאמרו ניטל הכבד כשרה זה רק אם נשאר הסימפונות שלמים וקיימים, כמו בריאה שנשפכה כקיתון. (21) כגון שנמצאה באחד מסמפונות הדקים. (22) לחלל הבהמה ולא לצד פי הקנה. (23) קרוב לוודאי. (24) בראשה החד את קני הכבד עם כניסתה. ואף על פי שאין רואים שם נקב, קרום הוא שעלה וסתם, וקרום שעלה מחמת מכה אינו מגין. (25) והקצה החד לפי הקנה ואם כן לא ניקבה. (26) ואם נמצאה בכשר הכבד הרי על כורחך ניקב אחד מהסימפונות, ולדעת רבינו - טריפה.

ט. הִיְתָה מַחֲט קִטְנָה - הָרִי זֶה טְרֵפָה²⁷; מִפְּנֵי שֶׁשְׁנֵי רְאשֵׁיהָ חֲדִין, וְדַאי נִקְבָּה. וְאִם נִמְצְאָת בְּסִמְפוֹן הַגְּדוֹל שֶׁבְּכֶבֶד, וְהוּא הַקָּנָה הַרְחֵב שֶׁבְּאֲמֻצֵּעַ שְׁבוּ נִכְנָס הַמֶּאֱכָל לְכֶבֶד - הָרִי זֶה מִתְרַת. וּבִשְׂר כֶּבֶד שֶׁהִתְלִיעַ²⁸ - מִתְרַת²⁹.

(27) בכל אופן, אפילו אם הראש העגול לפניו. (28) שנתהוו בו תולעים. (29) ואין חוששים שמא ניקבו הסימפונות.

י. קָבָה שְׁנֻקְבָּה, וְחֵלֵב טְהוֹר³⁰ סוֹתֵם אֶת הַנֶּקֶב - מִתְרַת³¹. וְכֵן כָּל נֶקֶב שֶׁהַבֶּשֶׂר³² אוֹ חֵלֵב³³ הַמֶּתֵר בְּאֵכִילָה סוֹתֵם אוֹתוֹ - הָרִי זֶה מִתֵּר. חוּץ מִחֵלֵב הַלֵּב³⁴ וְהַקְרוֹם שֶׁעַל הַלֵּב כְּלוּ; וְהַמְחִיצָה שֶׁבְּאֲמֻצֵּעַ הַבֶּטֶן הַמְּכַדֶּלֶת בֵּין אֵיבָרֵי הַמֶּאֱכָל וְאֵיבָרֵי הַנְּשִׁימָה, וְהִיא שְׁקוֹרְעִין אוֹתָהּ וְאַחַר כֵּן תֵּרָאֵה הָרֵאָה, וְהִיא הַנְּקֵרָאָת טְרֵפֶשׁ הַכֶּבֶד; וְהַמְקוֹם הַלְכָן שֶׁבְּאֲמֻצֵּעַ³⁵; וְחֵלֵב הַמְּעֵי הָאֲחֵרוֹן³⁶. שֶׁבְּאֵיבָרִים אֵלּוּ אֵין מְגַנְזִין, לְפִי שֶׁהֵן קָשִׁים³⁷; וְנֶקֶב שֶׁנִּסְתֵּם בְּאֶחָד מֵהֵן - אֵינוֹ כְּסוּתוֹם. וְחֵלֵב חֵיָּה³⁸ שֶׁכִּנְגְדוּ בְּהֵמָה אֶסוּר - אֵינוֹ סוֹתֵם³⁹, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתֵּר בְּאֵכִילָה.

(30) היינו החלב המשוך כחוט כמו יתר והוא מותר, אבל יש על הקיבה חלב עקום כמו קשת והוא אסור ונקרא חלב טמא. (31) לפי שחלב טהור מהודק וסותם יפה. (32) ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה והוא דסביך בבשרא. (33) כגון שניקבו הדקין ושומן סותמן שמהודק בהם תמיד. (34) וזהו החלב שעשוי ככובע ואינו סותם. (35) אף על פי שהוא חלב טהור אינו סותם. (36) כרכשתא, חלב שעל חלחולת המוציאה רעי. והוא עשוי קרטים קרטים כעין חיטים, והקרטים עגולים כמו כובע. (37) כלומר, כל

שכולל גם הכרס וגם הדקין. (9) הקנה היורד מתחת לחזה ומתפצל ופורש אל הריאה ומתחלק בתוכה לסימפונות.

ב. תְּרַבֵּץ הַוֶּשֶׁט - כֶּבֶר בְּאֵרְנוּ שְׁעוּרוֹ, וְשֵׁהוּא הַמְקוֹם מִן הַוֶּשֶׁט שְׁאֵינוֹ רְאוּי לְשִׁחִיטָה לְמַעַלָּה מִן הַוֶּשֶׁט. אִם נֶקֶב לְחַלְלוֹ בְּמָה שֶׁהוּא - טְרֵפָה.

ג. שְׁנֵי קְרוֹמוֹת יֵשׁ לְמַח שֶׁבְּרֵאשׁ. אִם נֶקֶב הַעֲלִיּוֹן הַסְּמוּף לְעֻצֵם בְּלֶבֶד - הָרִי זֶה מִתְרַת¹⁰; וְאִם נֶקֶב הַתַּחְתּוֹן הַסְּמוּף לְמַח¹¹ - טְרֵפָה. וּמִשִּׁיתְּחִיל הַמַּח לְהַמְשֵׁף לְשִׁדְרָה, וְהוּא מְחוּץ לְפּוֹלִין שֶׁהֵן תַּחֲלַת הָעֶרְף, וְהִיָּה לְקְרוֹמוֹ דִּין אֲחֵר¹². וְאִם נֶקֶב חוּץ לְפּוֹלִין - מִתֵּר.

(10) שהטרפות תלוייה בתחתון לפי שאם הוא קיים הוא מגין על המוח. (11) משמע שאם ניקב התחתון לבד אף על פי שהעליון קיים, טרפה. מפני שעיקר ההגנה על המוח תלוייה בתחתון. (12) שזהו חוט השדרה ונטרף רק בנפסק רובו ולא בניקב.

ד. הַמַּח עֲצָמוֹ שֶׁנֶּקֶב אוֹ נִתְמַעַף וְהַקְרוֹם קָנָם - כְּשֵׁרָה. וְאִם נִשְׁפָּף כְּמִים אוֹ נִמְסַ פְּדוּנָג - טְרֵפָה¹³.

(13) מפני שכל שמגיע להפסד זה עתיד הקרום להינקב.

ה. הַלֵּב שֶׁנֶּקֶב לְבֵית חָלְלוֹ, בֵּין לְחַלְלוֹ גְדוֹל שֶׁבְּשִׁמְאֵל בֵּין לְחַלְלוֹ קָטָן שֶׁבְּיָמִין - טְרֵפָה. אֲבָל אִם נֶקֶב בְּשֵׂר הַלֵּב וְלֹא הִגִּיעַ לְחַלְלוֹ - מִתֵּר. וְהִנֵּה הַלֵּב, וְהוּא הַמְזוּרָק הַגְּדוֹל¹⁴ שִׁיּוּצָא מִמֶּנּוּ לְרֵאָה - הָרִי הוּא כָּלֵב, וְאִם נֶקֶב לְחַלְלוֹ בְּמִשְׁהוֹ - טְרֵפָה.

(14) קנה הלב שעל גבי דופני ריאה.

ו. מְרָה שֶׁנֻּקְבָּה וְכֶבֶד סוֹתְמָה - מִתְרַת¹⁵. וְאִם לֹא נִסְתֵּם הַנֶּקֶב, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא סְמוּף לְכֶבֶד - טְרֵפָה.

(15) שנקובה במקום דיבוקה בכבד וחיבור הכבד סותם את הנקב.

ז. נִזְיָה¹⁶ שְׁנַמְצָאָת בְּמָרָה: אִם הִיְתָה כְּמוֹ גִרְעִינָה שֶׁל תְּמָרָה, שְׁאֵין רְאשָׁה חֵד - מִתְרַת¹⁷; וְאִם רְאשָׁה חֵד בְּגִרְעִינַת הַזֵּית - אֶסוּרָה, שֶׁהָרִי נִקְבָּה אוֹתָהּ כְּשֶׁנִּכְנְסָה; וְזֶה שֶׁלֹּא יֵרָאֵה הַנֶּקֶב, מִפְּנֵי שֶׁהִגְלִד¹⁸ פִּי הַמֶּכָּה.

(16) גרעין. (17) ואף על פי שאינה יכולה לצאת דרך הסימפון כשרוצים להוציאה, שהסימפון צר, ואם כן איך הייתה יכולה להיכנס אם לא שניקבה? אפשר לומר, שעל ידי נענוע שנענעה הבהמה בהליכתה ימים רבים נכנסה מעט מעט במקום דחוק שאינה יכולה עכשיו לצאת. (18) שעלה קרום וכל קרום שעלה מחמת מכה אינו קרום ואינו מגין.

ח. קָנֵי הַכֶּבֶד¹⁹, וְהֵן הַמְזוּרָקִין שְׁבוּ שֶׁבֵּהן הַדָּם מִתְפָּשֵׁל, אִם נֶקֶב אֶחָד מֵהֵן בְּמִשְׁהוֹ - טְרֵפָה²⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם הלעיטה מין עשב אחר, שספק לנו אם הוא נוקב או לא - תיבדק. (50) הבהמה אם ניקבו המעינים או לא. (51) וניקבו הדין ששינו במשנה פירושו כל אחד מהדין שניקב. (52) שניקב באותו צד שבינו לחבירו שלא ניקב החיצון שבכולן.

יד. ומעינים שניקבו וְלַחֶה⁵³ סוּתְמָתָן - טְרֵפָה; שְׂאִין זו סְחִימָה עוֹמְדָתָ⁵⁴. בְּנֵי מַעֲיִם שְׂבָא זָאב או פֶּלֶב וְכִיּוֹצֵא בָהֶן וְנִטְלָן⁵⁵, וְהָרִי הֵן נְקוּבִין אַחַר שֶׁהֵנִיחַן - תּוֹלִין בּוֹ וּמְתָרֵת, וְאִין אוֹמְרִין: שְׂמָא בְּמָקוֹם נֶקֶב⁵⁶ נֶקֶב. נִמְצְאוּ נְקוּבִין⁵⁷, וְלֹא נִדְרַע אִם קֵדָם שְׁחִיטָה נֶקֶב או אַחַר שְׁחִיטָה - נִקְבִין בָּהֶן נֶקֶב אַחַר וּמְדַמִּין לוֹ: אִם הָיָה הַנֶּקֶב הָרֵאשׁוֹן כְּמוֹתוֹ - כְּשֵׁרָה⁵⁸; וְאִם הָיָה בִּינֵיהֶן שְׁנַי - קֵדָם שְׁחִיטָה נֶקֶב, וּטְרֵפָה. וְאִם מִשְׁמֹשׁוּ הַיָּדַיִם בְּנֶקֶב הַסֶּפֶק⁵⁹ - כֶּף צְרִיף לְמִשְׁמֹשׁ בְּנֶקֶב שְׂמַדְמִין לוֹ, וְאַחַר כֶּף עוֹרְכִין⁶⁰ זֶה לָזֶה.

(53) בפנים המעינים יש ריר סמיך דבוק בהם ובדוחק מוציאים אותו. (54) אלא נודדת ממקום למקום. (55) אחר השחיטה. (56) שהיה מתחילה לפני השחיטה נקב הזאב. בגמרא שם מפרש הטעם, על פי הכלל בהמה שנשחטה בחזקת היתר עומדת, ואף על פי שיש כאן ריעותא שנקובים נמצאו ואולי היה הנקב לפני השחיטה, אין אוסרין מספק ומעמידים את הבהמה בחזקת היתר. (57) ולא היה כאן כלב או זאב שאפשר היה לתלות בהם. (58) שאין דומה הנקב שנעשה לפני השחיטה לנקב שנעשה אחר השחיטה, ואם הנקב החדש דומה לנקב שאנו מסופקים בו, בוודאי שגם הוא נעשה לאחר שחיטה. (59) שמשמוש הידים משנה את צורת הנקב. (60) מסדרים ומדמים.

טו. בְּנֵי מַעֲיִם שְׂעִיזָא לַחוּץ וְלֹא נֶקֶבוּ - מְתָרֵת. וְאִם נִתְּהַפְּכוּ⁶¹, אָף עַל פִּי שְׂלֵא נֶקֶבוּ - טְרֵפָה; שְׂאִי אֶפְשֵׁר שְׁיִחְזְרוּ כְּמוֹת שְׁהִי⁶² אַחַר שֶׁנִּתְּהַפְּכוּ, וְאִינָה תִּיחָה⁶³.

(61) עליונים למטה, בין כולם ובין מקצתם. (62) וסופה לירקב ולהינקב, ולפיכך טרפה מטעם נקובה. (63) "ברא הקב"ה באדם כונניות שאם נהפכה אחת מהן אינו יכול לחיות".

טז. הַמְעִי הַאֲתָרוּן, שְׁהוּא שְׁוֹה וְאִין בּוֹ עֵקוּם, וְהוּא שְׁהָרְעִי יוֹצֵא בּוֹ מִן הַעֲרֹה, וְהוּא דְבוּק בֵּין עֵקְרֵי הַיָּרְכִים - הוּא הַנֶּקֶרָא תְּלַחֲלַת⁶⁴. אִם נֶקֶב בְּמִשְׁוֹהוּ - טְרֵפָה, כְּשֵׁאֵר הַמַּעֲיִנִים. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? שְׂנֶקֶב לְחַלֵּל הַבֶּטֶן⁶⁵; אֲבָל אִם נֶקֶב בְּמָקוֹם הַדְּבוּק בְּיָרְכִים - מְתָרֵת⁶⁶. וְאֶפְלוּ גִטֵּל מִמֶּנּוּ מְקוֹם הַדְּבִק כְּלוֹ - מְתָרֵת; וְהוּא שְׁיִשְׁתִּיר מְאָרְכוֹ בְּשׁוּר כְּמוֹ אֲרִפֵּעַ אֲצַבְעוֹת⁶⁷.

(64) שהרעי מחלחל שם. (65) כלומר, למקום חוץ לבין הירכיים. (66) הואיל וירכיים מעמידות אותה. (67) וכן

אלו העשויים ככובע. (38) התורה אסרה רק חלב בהמה אבל לא של חיה ועוף. (39) שלא בהיתר אכילה תלוי הדבר אלא בטבע של החלבים, שאלו שהם טהורים בבהמה מהדוקים וסותמים ומגינים יפה, וחלבים הטמאים בבהמה מטבע שלהם שאינם הדוקים היטב לא בבהמה ולא בחיה, ולפיכך אינם סותמים ואינם מגינים. וחלב עוף, אפילו זה שכנגדו בבהמה אסור, סותר.

יא. פֶּרֶס שְׂנֶקֶב⁴⁰ - טְרֵפָה. וְאִין לוֹ דָּבָר שְׂוִיסְתָּם אוֹתוֹ, שְׁהָרִי הַחֶלֶב שְׁעֵלִיו אֶסוּר. וְכֵן הַמָּסֶס וּבֵית הַפּוֹסוֹת שְׂנֶקֶב אֶחָד מֵהֶן לַחוּץ - טְרֵפָה. וְאִם נֶקֶב אֶחָד מֵהֶן לְתוֹךְ תְּלַל חֲבֵרוֹ - מְתָרֵת⁴¹.

(40) הכרס הפנימית. ורבינו מפרש כרס פנימית זהו כל הכרס כולו. וכרס החיצונה זו היא בשר החופה את רוב הכרס. (41) שחברו מגין עליו.

יב. מַחֵט שְׂנַמְצָאת בְּעֵבֵי בֵית הַפּוֹסוֹת⁴² מִצַּד אֶחָד - כְּשֵׁרָה. וְאִם נֶקֶבָה נֶקֶב מִפְּלִשׁ⁴³ לְתוֹךְ תְּלַל בֵּית הַפּוֹסוֹת⁴⁴, וְנַמְצָאת טַפַּת דָּם⁴⁵ בְּמָקוֹם הַנֶּקֶב⁴⁶ - טְרֵפָה; שְׁוֹדַאי קֵדָם שְׁחִיטָה נֶקֶב. אֲבָל אִם אִין דָּם בְּמָקוֹם הַנֶּקֶב - הָרִי זֶה מְתָר; שְׁוֹדַאי אַחַר שְׁחִיטָה⁴⁷ דְּחִקָּה הַמַּחֵט וְנֶקֶבָה.

(42) סביב שפתו נמצאים שני כפלים כפולים ודבוקים ונמצא מחט תחובה באותו עובי, ומתוך עוביו אפשר שלא ניקב כולו. (43) משני צדדים. (44) שחברתה מגינה עליה. משמע שאם עברה רק עור אחד של בית הכוסות אפילו עברה כולו אבל לא מפולש לחלל זהו מצד אחד וכשרה. ואפילו כשניקב החיצון. אלא שצריך בדיקה כל החלל, כדין מחט שנמצא בחלל הגוף. (45) משני צדדים טריפה. נמצא עליה קורט דם בידוע שלפני שחיטה. ומפרש רבינו שבניקבה משני צדדים טריפה רק כשנמצא עליו קורט דם. ולא פירש מה הדין בניקב מצד אחד ונמצא קורט דם. וראה בלחם משנה, שכתב לדעת רבינו שם, נמצא קורט דם טריפה גם בניקב מצד אחד. (46) ורש"י פירש כנגד פי המחט. והראב"ד פוסק שטיפת הדם צריכה להימצא בחוץ. (47) בגמרא שאלו: למה כאן טריפה רק כשנמצא קורט דם ובנקובים אחרים טריפה אפילו כשאין קורט דם? ותירצו, כשיש מחט הדם נאחו ונדבק בה וסביבתה, וכשאין שם דם בידוע שניקבה לאחר שחיטה. אבל כשאין שם מחט או קוץ אפשר שהלחלוחית העבירה את הדם.

יג. בְּהִמָּה שֶׁהִלְעִיטָה דָּבָר שְׂנֶקֶב בְּנֵי מַעֲיָה, כְּגוֹן קֶרֶט שֶׁל חֲלִיתִית⁴⁸ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - טְרֵפָה, שְׁוֹדַאי נִוְקֵב. וְאִם הָיָה סֶפֶק נִוְקֵב⁴⁹ סֶפֶק אֵינּוּ נִוְקֵב - תִּבְדֵּק⁵⁰. כֹּל אֶחָד מִן בְּנֵי הַמַּעֲיִם שְׁפִסְלַת הַמַּאֲכָל סוֹבְבַת בָּהֶן, וְהֵן הַנֶּקֶרָאִים דְּקִין, שְׂנֶקֶב - טְרֵפָה⁵¹. וְיֵשׁ מֵהֶן מְלַפְפִין וּמְקַפִּין זו לָפְנִים מְזוֹ בַּעְגוּל, כְּמוֹ נִחַשׁ שְׂנֶקֶבָה, וְאֵלּוּ הֵן הַנֶּקֶרָאִים הַדְּרָא דְכִנְתָּה. אִם נֶקֶב אֶחָד מֵהֶן לְחֲבֵרוֹ⁵² - כְּשֵׁרָה, שְׁהָרִי חֲבֵרוֹ מְגַן עֲלָיו.

(48) עיקרין שלה אבל אכלה העלין - כשרה. (49) כלומר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טְרַפָּה. וְכֵן אִם נִמְצָא פֶהָן שְׁתֵּי מְרוֹת אוֹ שְׁנֵי מַעֲמִים - טְרַפָּה. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא פֶהָן. אֲבָל אִם נִטְלָה הַטְּחוּל אוֹ שְׁנִמְצָאוּ שְׁנַיִם - מִתְּרַת; שְׁאִינוּ בְּכֹלל הַמְּנוּיִין⁸⁰.

74) שהוא חיסרון כמו ניקבה. ובתוספות שם כתבו, שכל הנקובים שנמנו בין הטריפות, מכל שכן אם ניטלו, טריפה. 75) טריפה משום נטולה. 76) טריפה משום חסירה. 77) רבינו מפרש, כנטול כאילו ניטלו שניהם וטריפה משום חסרה. 78) שאם ניקבה טריפה, כמבואר למעלה. ויש לטעום את הכבד ואם נמצא בו טעם מר, כשרה, כי המרה נבלעת בכבד ואין זה בכלל חסרה. 79) באיברים שאם ניקבו במשהו, טריפה. 80) עם האיברים שניקבו טריפה.

כא. הַמַּעֲי הַיֵּתֵר שֶׁטְטַרְפָּה בּוֹ הַבְּהֵמָה הוּא הַיֵּתֵר מִתְּחַלְתּוֹ וְעַד סוּפוֹ, עַד שְׁנִמְצָאוּ שְׁנֵי מַעֲמִים זֶה בְּצַד זֶה מִתְּחִלָּה וְעַד סוּף כְּמַעֲי הָעוֹף; אוֹ שֶׁהָיָה הַמַּעֲי יוֹצֵא פֶעֶנֶף מִן הַפֶּד וְהָרִי הוּא מְבַדֵּל, בֵּין בְּעוֹף בֵּין בְּבֵהמָה; אֲבָל אִם חִזַּר וְנִתְעַרַב עִם הַמַּעֲי וְנִעֲשָׂה אֶחָד מִשְׁנֵי רֵאשִׁיו, וְהָרִי שְׁנִיחָם מְבַדֵּלִין בְּאֲמִצָּע - הָרִי זֶה מִתְּרַת, וְאִין כָּאִין יֵתֵר.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) יבאר נקובת הריאה, והקנה שנקב מן החזה ולמטה; ריאה הסרוכה לדופן; אטום בריאה וכיצד בודקין אותו; וריאה שנשפכה כקיתון; ריאה שנמצאו בה אבעבועות ואם היא אחת ונראית כשתים; ריאה שנתמססה ודמיון בין נקב לנקב; ומחט שנמצאת בריאה; מראות הריאה; ועוף שנפל לאור; או שנמצא הכבד כמראה בני מעיים; ודין ושט שנמצא עור החיצון לבן והפנימי אדום.

א. שְׁנֵי קְרוֹמוֹת יֵשׁ עַל הָרֵאָה. אִם נִקְבַּ זֶה בְּלֹא זֶה² - מִתְּרַת; וְאִם נִקְבוּ שְׁנֵיחָן - טְרַפָּה³. אֲפִלּוּ נִגְלַד⁴ הַקְּרוֹם הָעֲלִיוֹן⁵ כִּלּוֹ וְהֵלֶךְ לוֹ - מִתְּרַת. וְהִקְנָה שְׁנִקְבַּ מִן הַחִזָּה וְלִמְטָה בְּמִשְׁהוֹ - טְרַפָּה⁶. וְהוּא הַמְּקוֹם שְׁאִינוּ רֵאוּי לְשַׁחֲטָה בְּקִנְיָה לְמִטָּה.

2) או התחתון או העליון. 3) כמו ששנינו ניקבה הריאה, שם. 4) נקלף. 5) ובמקרה שנגלד התחתון - טריפה, מפני שבוודאי חסרה הריאה. 6) שנידון כריאה, לא כגרגרת, גמרא שם מה.

ב. הַתְּחִיל בְּשַׁחֲטָה וְשַׁחַט כֹּל הַקְּנָה וְאַחַר כֵּן נִקְבָה הָרֵאָה וְאַחַר כֵּן גָּמַר לְשַׁחֲטָה - הָרִי זֶה טְרַפָּה, הוֹאֵיל וְנִקְבָה קִדְם גָּמַר לְשַׁחֲטָה⁷. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁸.

7) שאין הלכה כריש לקיש שם, ואע"פ שהריאה תלויה בקנה וקיימא-לן יש טרפות לחצי חיות. כלומר, אף-על-פי שהבהמה איבדה כבר חצי חיותה, היא נטרפת כמו בהמה חיה. 8) כגון ששחט את הושט ואחר-כך ניקבו בני מעיים ואח"כ גמר השחיטה, טריפה. אף שחיי בני מעיים תלויים בוושט, יש טרפות לחצי חיות. וכל זה בבהמה, אבל בעוף

פירש הרי"ף, אבל רש"י שם סובר שאם נשתייר כאצבע כשרה, וזו היא "כדי תפיסה" שאמר רב נחמן שם. ובבהמות אחרות משערים לפי גודלן ביחס לשור.

יז. הָעוֹף - אִין לוֹ כֶּרֶס וְלֹא הֶמְסֵט וְלֹא בֵית הַפּוֹסוֹת; אֲבָל יֵשׁ לוֹ פֶּעֶנֶף זָפֶק⁶⁸ וְקִרְקָבֵן. וְכֹל הַטְּרַפּוֹת שְׁוֹת הֵן בְּבֵהמָה חַיָּה וְעוֹף⁶⁹. וְזָפֶק שְׁנִקְבַּ גָּגוּ בְּמִשְׁהוֹ - טְרַפָּה. וְאִי זֶהוּ גָּגוּ שֶׁל זָפֶק? זֶה שְׁיִמְתַּח עִם הַוֹשֵׁט כְּשִׁנְאֵרִיף הָעוֹף צְוָאוֹ. אֲבָל שְׁאָר הַזָּפֶק שְׁנִקְבַּ - מִתְּרַת.

68) כיס שהאוכל נקבץ שם. 69) טריפות שמנו חכמים באיברי בהמה. גם בחיה ועוף, אם יש בהם אותם האיברים, טריפה.

יח. שְׁנֵי פִסִּין יֵשׁ בְּקִרְקָבֵן: הַחִיצוֹן אָדָם כְּמוֹ בֶּשֶׂר, וְהַפְּנִימִי לְבָן כְּמוֹ עוֹר. נִקְבַּ זֶה בְּלֹא זֶה - מִתְּרַת, עַד שְׁנִיִּקְבוּ שְׁנֵיחָן בְּמִשְׁהוֹ. וְאִם נִקְבוּ שְׁנֵיחָן זֶה בְּלֹא כְּנִגְדָּה זֶה - מִתְּרַת⁷⁰.

70) ואינו דומה לוושט שאם ניקבו העורות זה שלא כנגד זה נבילה, שהוושט מתכווץ ומתרחב הואיל ואוכלין כנסים דרך הוושט ויכול להיות שיוזדמנו זה כנגד זה, מה שאין כן בקורקבן, שתמיד הוא נח ואם ניקב זה שלא כנגד זה תמיד נמצאים במצב זה והעור האחד מגין על חבירו. וכתב המגיד משנה בשם הרשב"א והר"ן שבניקב החיצון כשר רק אם בא מחמת מחלה, אבל על ידי קוץ או מחט טריפה, כדן מחט בחלל הגוף.

יט. הַטְּחוּל אִינוּ מִן הָאֵיבָרִין שְׁנִיִּקְבֵתָן בְּמִשְׁהוֹ, וְלִפִּיקָהּ לֹא מְנוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים בְּכֹלָן. אֲלֵא יֵשׁ לְנִקְבַּ שְׁלוֹ שְׁעוֹר שְׁאִינוּ שְׁוֹה בְּכֹלוֹ. פִּיּוּצָא? הַטְּחוּל - רֵאשׁוֹ הָאֶחָד עֵבָה, וְהַשְּׁנִי דֵק, כְּפָרִית הַלְּשׁוֹן. אִם נִקְבַּ בְּרֵאשׁ הָעֵבָה⁷¹ נִקְבַּ מְפֻלֵּשׁ - טְרַפָּה. וְאִם נִקְבַּ נִקְבַּ שְׁאִינוּ מְפֻלֵּשׁ: אִם נִשְׁאָר תַּחְתּוֹי כְּעֵבִי דִינָר שֶׁל זָהָב⁷² - מִתְּרַת; פְּחוֹת מִכָּאִן - הָרִי הוּא כְּמִפְּלֵשׁ וְטְרַפָּה. אֲבָל אִם נִקְבַּ הַדֵּק - כְּשֶׁרָה⁷³.

71) אמרו: אין הלכה כר' עזירא שפסק ניקב הטחול טריפה, ומסיימים: "והני מילי בקולשיה, אבל בסומכיה טריפה". פירוש: ודברים אלה נאמרו בחלק הדק, אבל בחלק העבה טריפה. ויש מפרשים שכל שדבוק לבטן הוא בכלל ראש העבה. 72) ואם כן יש הגנה נגד הנקב. שיעור כעובי דינר זהב זהו פחות מחצי עוביו של הטחול. דינר של זהב עבה כפליים משל כסף. 73) ובטחול של עוף אין טריפות כלל.

כ. כֹּל אֲבָר שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים בּוֹ: שְׁאִם נִקְבַּ בְּמִשְׁהוֹ - טְרַפָּה, כֵּן אִם נִטְלָה בְּלוֹ - טְרַפָּה⁷⁴. בֵּין שְׁנִטְלָה בְּחֵלִי אוֹ בְּכִד⁷⁵ בֵּין שְׁנִבְרָא חֶסֶר⁷⁶. וְכֵן אִם נִבְרָא בְּשְׁנֵי אֵיבָרִים מְאוּתוֹ אֲבָר - טְרַפָּה; שְׁפָל הַיֵּתֵר - כְּנִטּוּל הוּא חֲשׁוּב⁷⁷. פִּיּוּצָא? נִטְלָה אֶחָד מִן הַמַּעֲמִים אוֹ הַמְּרָה⁷⁸ וְכִיּוּצָא פֶהָן⁷⁹, בֵּין בְּעוֹף בֵּין בְּבֵהמָה -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הריאה נקובה. ודעת הראב"ד, שאם נמצאת נקובה, אין לתלות במכה ולהכשיר באומד. כתב המגיד-משנה, דוקא אם נמצאת מכה בדופן תולין בה, לפי שהדופן רחב וליחותו מרובה ונקלטת הריאה אליו. אבל במכה בשאר איברים, אין תולין בה כלל. (25) והיינו אם נמצא נקב. רבינו סתם כאן ולא פירש מה הדין אם לא נמצא נקב ולא מכה, אם צריך לבדוק את הריאה בנפיחה כמ"ש בפרק יא, או לא. וראה מגיד-משנה וכסף-משנה כאן.

ו. הַרְאָה שְׁנִמְצָא בָּהּ מְקוֹם אֶטוּם כֹּל שֶׁהוּא ²⁶ שְׂאִין הַרוּחַ נִכְנָסֶת בּוֹ וְאִינוּ נִתְפַח - הַרִי זֶה כְּנִקְוָבָה, וְטִרְפָּה ²⁷. וְכִיצַד בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ? קוֹרְעִין הַמְּקוֹם שֶׁלֹּא נִתְפַח בְּשַׁעַת נְפִיחָה. אִם נִמְצָאת בּוֹ לְחָה ²⁸ - מִתְּרַת; שְׁמֻחַמַת הַלְחָה לֹא נִכְנָסָה שָׁם הַרוּחַ. וְאִם לֹא נִמְצָאת בּוֹ לְחָה - נוֹתְנִין עָלָיו ²⁹ מַעַט רֶק אוֹ תֶבֶן אוֹ כֶּנֶף וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ. אִם נִתְנַדְּג - כְּשֶׁרָה; וְאִם לֹא - טִרְפָּה, שְׂאִין הַרוּחַ נִכְנָסֶת לְשָׁם ³⁰.

(26) שם מז: שאין ניכר בו כל שינוי אחר, אלא שאינו עולה בנפיחה. (27) מטעם נקובה. (28) מוגלא, בגמרא. (29) על האטום לאחר שנקרע. (30) והרי היא כנקובה, כמבואר למעלה.

ז. רָאָה שֶׁתְּשַׁמַּע בָּהּ הִכְרָה ³¹ כְּשֶׁנוֹפְחִין אוֹתָהּ: אִם נָכַר הַמְּקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ תִשְׁמַע הַהִכְרָה - מוֹשִׁיבִין עָלָיו רֶק אוֹ תֶבֶן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ ³². אִם נִתְנַדְּג - בִּידוּעַ שֶׁהִיא נִקְוָבָה, וְטִרְפָּה. וְאִם לֹא נָכַר הַמְּקוֹם - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמֵים פּוֹשְׁרִין וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ. אִם בְּקֶבֶץ ³³ הַמַּיִם - טִרְפָּה ³⁴; וְאִם לֹא - בִּידוּעַ שְׁקָרוֹם הַתַּחְתּוֹן בְּלִבָּד נִקְב, וְהַרוּחַ תִּתְנַהֵג ³⁵ בֵּין שְׁנֵי הַקְּרוֹמוֹת, וּמִפְּנֵי זֶה יִשְׁמַע בָּהּ קוֹל דְּמָמָה בְּשַׁעַת נְפִיחָה.

(31) שם. (32) כגון נוצה. (33) כשכש. גירסא אחרת: "אם בצבין", מלשון נדנדו. (34) בידוע שהיא נקובה. (35) הולכת.

ח. זֶה עֵקֶר גְּדוֹל יִהְיֶה בִּידָךְ ³⁶: שֶׁכֹּל רָאָה שְׁנוֹפְחִין אוֹתָהּ בְּפוֹשְׁרִין וְלֹא יִבְקַבֵּק הַמַּיִם - הַרִי הִיא שְׁלֵמָה מִכָּל נִקְב.

(36) שם. רב נחמיה בר יוסף בדיק ליה בפשור.

ט. רָאָה שֶׁנוֹשְׁפָה כְּקִיתוֹן, וְקָרוֹם הָעֲלִיּוֹן שֶׁלֹּה קָנָם שְׁלֵם כֹּלֵל נִקְב: אִם הַסְּמָפוֹנוֹת עוֹמְדִים בְּמְקוֹמָם וְלֹא נִמְחוּ - כְּשֶׁרָה; וְאִם נִמְחוּ אֶפְלוּ סִמְפוֹן אֶחָד - טִרְפָּה ³⁷. כִּיצַד עוֹשִׂין? נוֹקְבִין אוֹתָהּ וְשׁוֹפְכִין אוֹתָהּ בְּכִלִּי שֶׁהוּא שׁוּעַ בְּאֶבְרָם ³⁸ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ. אִם נִרְאָה בָּהּ חוּטִין לְבָנִין - בִּידוּעַ שְׁנִמְמוֹקוּ הַסְּמָפוֹנוֹת, וְטִרְפָּה; וְאִם לֹא - בְּשֶׁר הַרְאָה בְּלִבָּד הוּא שְׁנִמְמוֹק, וְכְשֶׁרָה ³⁹.

כיון ששחט סימן אחד או רובו, נגמרה השחיטה ואין טרפות אחריה.

ג. אֶחָד מִסְּמָפוֹנֵי רָאָה שְׁנִקְב, אֶפְלוּ נִקְב לְחִבְרוֹ - טִרְפָּה ¹⁰. וְרָאָה שְׁנִקְבָה, וְעָלָה קָרוֹם בְּמִכָּה וְנִסְתַּם הַנִּקְב - אִינוּ פְלוּם ¹¹. נִקְבָה הָאוֹם שֶׁל רָאָה ¹², אִף עַל פִּי שְׂדִפֵּן סוֹתְמָתָה - טִרְפָּה ¹³. וְאִם נִקְבָה בְּמִקוֹם חֲתוּף הָאֲנוֹת ¹⁴ שֶׁלָּה, וְהוּא הַמְּקוֹם שְׁרוּכְצַת עָלָיו ¹⁵ - כְּשֶׁרָה.

(9) לסמפון שני הסותם את פי הנקב, ומכל-שכן אם ניקב במקום שאין כל סתימה, כגון שניקב לפני כניסת הסמפון לבשר הריאה, אבל אם ניקב לבשר הריאה, הבשר מגין וכשרה. וראה גם מגיד-משנה וכסף-משנה. וראה גם לקמן הלכה י. (10) וחברו אינו מגין עליו, הואיל שדופן הסמפון קשה, אינו סותם הנקב. (11) בגמרא: אינו קרום, ופירש"י שופו ליסתר. (12) העיקר שלה והיא היא הריאה. והראשונים קוראים לו בארמית: אומא, ראה 'תוספות' שם. והיא שוכבת רחוקה מן הדופן. (13) הואיל והאומה הגדולה למעלה בחלל רחוקה מן הדופן, הסתימה מתפרקת. (14) חמש בליטות כמו אזנים יוצאות מן הריאה, שלוש מהאום הימנית ושתיים מהאום השמאלית ונקראות אונות, כמבואר בפרק ח הלכה א. (15) הריאה והדופן גדלים כאחד וסמוכים תמיד, וסתימת הדופן קיימת ואינה מתפרקת.

ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁתַּתֵּם מְקוֹם הַנִּקְב שְׁבָאָנוֹת בְּשֶׁרָה ¹⁶; אֲבָל אִם נִסְמַךְ הַנִּקְב לְעַצֵּם - אִינוּ מִגְן. וְאִם הָיָה נִקְב הָאֲנוֹת דְּבוּק בְּעַצֵּם וּבְכֶשֶׁר - מִתְּרַת ¹⁷.

(16) סוגיא שם. כיון שיש נקב ממש, צריך סתימת בשר, שאין סירכא סותמת ואין עצם סותמת. (17) מפני שהבשר מונע את העצם מלהתפרק.

ה. הָאוֹם שֶׁל רָאָה שְׁנִמְצָאת סְמוּכָה לְדִפְּוֹן ¹⁸, בֵּין שְׁהַעֲלֵת ¹⁹ צְמָחִים ²⁰ בֵּין שֶׁלֹּא הַעֲלֵת - חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׁמָא נִקְבָה ²¹. וְכִיצַד עוֹשִׂין בָּהּ? מְפָרְקִין אוֹתָהּ מִן הַדִּפְּוֹן, וְנוֹהֲרִין בָּהּ שֶׁלֹּא תִנְקַב ²². אִם נִמְצָאת נִקְוָבָה, וְנוֹמְצָא בִּדְפִין מִכָּה בְּמִקוֹם הַנִּקְב - תּוֹלִין ²³ בְּמִכָּה ²⁴ וְאוּמְרִים: אַחַר שְׁחִיטָה נִקְבָה כְּשֶׁנִּפְרָקָה מִן הַמִּכָּה; וְאִם אֵין מִכָּה בִּדְפִין - בִּידוּעַ שְׁנִקְב זֶה ²⁵ בְּרָאָה הָיָה קִדְּם הַשְּׁחִיטָה, וְטִרְפָּה.

(18) והוא הדין סרוכה. (19) הריאה. (20) אבבעעות הדומים למראה מוגלה סביבות מקום סמיכתה לדופן. (21) כיון שנמצאה בה ריעותא. (22) בגמרא: מייתי סכינא דחליש פומיה, ופירש"י פיו חדוד ודק וחותר יפה, שלא יקרע קרום הריאה במושכו אותו מן הדופן. (23) דוקא כשהמכה היא נגד מקום הנקב כולו תולין במכה, אבל אם היתה סרוכה במכה וחוצ' למכה טריפה, כי מה תועיל המכה לאותו חלק הנקב שאינו כנגדה. (24) אף אם נמצאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

49) שם: אבל לא מגסה לדקה ולא מדקה לגסה. אבל רש"י פירש שם דקה - החלק הדק בריאה, והיינו אונא שהיא קטנה. וגסה החלק הגס, והיינו האומא שהיא גדולה. 50) בגמרא שם מו: אין מקיפין בבועי, ופירש"י: בועה שניקבה בריאה במקום שאין יד הטבח ממששת, ואין לתלות ביד הטבח, ואין ידוע אם ניקבה קודם שחיטה או לאחר שחיטה, אין מביאין בועה אחרת להקיף ולנקוב אותה ולראות אם מראה הנקבים שוים, שבבועה העשויה להשתנות בכל שעה ושעה, יש לחשוש שמא מראה אחר היה ונשתנה. וזהו שמסיים רבינו, שאין הדבר ניכר.

יד. מחט שנמצאת בראה 51 - נופחין אותה 52. אם לא יצא ממנה רוח - בידוע שזאת המחט דרף סמפונות נכנסה 53 ולא נקבה. ואם נתחתכה הראה קדם נפיתה ונמצאת בה המחט - הרי זו אסורה 54; שהדבר קרוב שנקבה 55 פשנכנסה.

51) כשהיא שלימה, והרגישו בה במשמוש היד. 52) שם מח: כרבנן המכשירים. ודוקא על ידי נפיתת הריאה, וכן כתב הר"ף. 53) וכשרה בכל ענין, אפילו אם קצה החד של המחט לפניו. ואינו דומה לכבד, שפסק למעלה פרק ו הלכה ט, שאם קצה החד של המחט לפניו טריפה דוודאי ניקבה כשנכנסה, משום שמפוני הריאה רחבים והריאה קרובה לקנה, ואפילו אם הראש העגול לחלל, המחט נכנסת לתוך הסמפון, ומשם דוחקת ונכנסת לתוך הבשר של הריאה שהוא רך. 54) אפילו הראש העגול לפניו, והקצה החד לחוץ - טריפה. 55) שדרך הושט לבלוע, ואין דרך הקנה לבלוע, תולין בדבר המצוי יותר, ודרך הושט באה וניקבה.

טו. תולעת שהיתה בראה ונקבה ויצאה, והרי הראה נקובה בתולעת - הרי זו מתרת; חזקתה שאחר שחיטה תקב ותצא. יש שם 56 מראות, שאם נשתנה מראה האבר לאותו המראה הרע - הרי הוא בנקוב. שאותו הבשר שנשתנו מראיו למראה זה - כמת הוא חשוב 57, וכאלו הוא הבשר שנהפך עינו אינו מצוי. וכן הוא אומר: ומחית בשר חי בשאת. וביום הראות בו בשר חי. מפלל, ששאר הבשר שנשתנה אינו חי.

56) כמו יש במציאות, וזהו מסגנונו של רבינו, ראה הלכות יסודי התורה פרק א הלכה א. 57) זהו טעם כולל לכל המראות האסורות שיבואו בהלכות הסמוכות.

טז. ראה שנשתנו מראיה, בין מראה פלה בין מראה מקצתה: אם נשתנית למראה המת, אפלו נשתנית פלה - מתרת; ואם נשתנית למראה האסור, אפלו פל שהוא - טריפה; שהמראה האסור בנקב הוא חשוב 58, כמו שבארנו 59.

58) ונקב פסול אפילו בכל שהוא. 59) בהלכה הקודמת. יז. וחמש מראות אסורות יש בראה, ואלו הן: שהרה פדיו, או ירקה 60 פעין פשות, או פעין חלמון

37) שהרי ניקב הסמפון טריפה, למעלה בהלכה ג, וכל-שכן נימוח. 38) מחופה עופרת וחלק. 39) שם: ריאה שנימוקה וקרום שלה קיים, כשרה.

יא. ראה שנמצאו בה אבעבועות 40: אם היו מלאים רוח, או מים זפים, או לחה הנמשכת פדבש ופיוצא בו, או לחה יבשה וקשה אפלו פאבן 41 - הרי זו מתרת; ואם נמצאת בהן לחה סרוחה או מים סרוחין או עכורין - הרי זו טריפה. וקשמוציא הלחה ובודק אותה - צריך לבדק הסמפון שפתחיה 42. אם נמצא נקוב - טריפה.

40) שם מח. העלתה צמחים. 41) בגמרא שם: טינרי, כלומר קשים כאבן. 42) שתחת האבעבוע, הואיל שהוא מקום מקולקל, יש לחשוש שמא ניקב הסמפון, ואין שם בשר בריא מגין עליו. וכמו בריאה שנשפכה כקיתון בהלכה הקודמת, ובוה מסולקת קושיית הראב"ד לקמן פרק יא ה"ה. ראה במגיד-משנה.

יא. ראה שנמצאו בה שתי אבעבועות סמוכות 43 זו לזו - טריפה 44; שהדבר קרוב הרבה שיש נקב ביניהן, ואין להן דרף בדיקה. היתה אחת ונראה פשתים - נוקבין האחת. אם שפכה לה האחרת - אחת היא ומתרת 45, ואם לאו - טריפה.

43) לא שנא מלאים מים זכים, לא שנא מים סרוחים. ודוקא שהן נפוחים ועומדים. אבל צמחים קשים כאבן, אפילו סמוכים אהדדי כשרה (מ"מ). 44) יש כמין סדק באמצעיתה, ונראים כשתים. 45) אם אין בהם לחה, מים סרוחים או עכורים.

יב. הראה שנתמסמסה - טריפה 46. ביצר? כגון שנמצאת שלמה, וכשתולין אותה - תחתך ותפל חתיכות חתיכות. ראה שנמצאת נקובה במקום שיד הטבח ממשמש - מתרת, ותולין פידו ואומרין: מיד הטבח נקבה אחר השחיטה. נמצא הנקב במקום אחר, ואין ידוע אם קדם שחיטה או אחר שחיטה - נוקבין בה נקב אחר ומדמין 47, פשם שעושים בכני מעים 48.

46) שם נג: וראה פרק ה הלכה ט, שזהו כל שרופא גוררו מן החבורה ורואים את הבשר כאילו חסר. והמגיד-משנה פרק ו הלכה יט כתב: והוי יודע, שכל מקום שאמרו חז"ל אם ניקב טריפה, הוא-הדין אם נמצא בשר רך שהרופא גוררו, חשבינן ליה כנקוב. 47) נקב לנקב. 48) למעלה פרק ו הלכה יד: נוקבים נקב אחר ומדמין לו, אם היה הנקב הראשון כמותו כשרה, ואם היה ביניהן שינוי, קודם שחיטה ניקב וטריפה.

יג. ואין מדמין מראה של בהמה דקה 49 לראה של בהמה גסה, אלא מדקה לדקה ומגסה לגסה. נמצא הנקב באחד מן האבעבועות 50 - הרי זו טריפה, ואין אומרין: נקב אבעבוע אחר ונערף, שאין הדבר נפר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

70) משנה שם נו. ואלו טרפות בעוף וכו' נפלה לאור ונחמרו בני מעיה. ודוקא עוף אם נשתנו מראה בני מעיו מחמת האור טריפה, אבל בבהמה כשרה. וכ"כ בפירוש לקמן פרק י הלכה יא. וטעם הדבר כמו שכתב הרא"ש לפי שעורה קשה, וגם עובי הצלעות מגינים עליה, וגם בני מעיה קשים להיחמר, כי בטרם יחמרו מן האש, ישרפו עורה ובשרה. 71) האיברים שמתחילתם הם אדומים, והוריקו. 72) משמע שלב וכבד וקורקבן דין אחד להם, ואף במשהו טריפה. אבל הרשב"א ב'תורת הבית' כתב: שאינו מחוור, שלא אמרו במשהו אלא במקום שהנקב פוסל בו, וכמו שאמרו: שיעור ירוקתן כשיעור נקיבתן, אבל כבד שאין הנקב פוסל בה, אין ירוקתה במשהו אלא-אם-כן הוריקה כנגד מרה, אבל שלא כנגד מרה ושלא כנגד בני מעיים אלא כנגד מקום חיותה לא, עד שהוריקה כנגד כל מקום חיותה, שאם ניטל כל מקום ירוקתה תהא תלושה ממקומה. ואפשר שלזה נתכוין רבינו, אלא שהיה לו לפרש. ואפשר לפרש שהמלים "בכל שהוא" מתייחסות לבני מעיים שהאדימו. אבל כאן גבי לב וכבד, לא כתב שום שיעור, משום ששיעור הירקות שונה בלב וכבד. וראה מה שכתבנו למטה. 73) שמתולדותם הם ירוקים. 74) בגמרא שם: שיעור ירוקתן כשיעור נקובתן. מה נקובתן במשהו, אף ירוקתן במשהו. 75) לפי גירסא זו, טעם שינוי המראה טריפה משום שזהו כחסר ונטול, שלקה כל האבר ומתחלחל מעט מעט, וסופו שיירקב וינטל. אבל מהרשב"א נראה שהוא גורס ברבינו: כמי שניקבו. וכמו שדמה ר' יוחנן שיעור ירוקתן לשיעור נקובתן, וכן מביא המגיד-משנה שהגירסא ברבינו כמו "שניקבו" וטריפה. אם כן, טעם הטרופות של שינוי המראה משום נקובה, מפני שעומד לינקב, וכל העומד לינקב כנקוב דמי. אלא ודאי מילתא פסיקתא (דבר פשוט) היא, שאין הירקות דומה לנקב, דבנקב אינה טריפה עד שיעבור לחלל, שאם לא עבר לחלל יכולה להתרפאות ולחיות, מה-שאיין-כן בהוריקו כיון שלקה האבר, מתחלחל מעט מעט, ואע"פ שלא הגיע לחלל עכשיו, מכות האש עשויה לרדת למטה למטה ולנקוב, אלא שעתה אינו ניכר. ולפי זה, בלב וקורקבן טריפה אפילו הירקות היא רק עליהם מבחוץ. 76) גמרא שם: ירוקים שהאדימו ושלקן והוריקו כשרים, אבל רבינו מפרש שהוא-הדין אדומים שהוריקו ושלקו וחזרו והאדימו כשרים, משום האי טעמא גופא, ששינוי המראה בא מחמת העשן, שהעשן עושה מירוקים אדומים, ולפעמים מאדומים ירוקים, ראה מגיד-משנה. 77) כלומר, ממששים בהם פן יעבור המראה. כסף-משנה. והראה מקורו משם נ. ממשמש בהו ואידמו.

כא. פל עוף ש'נמצאת הכבד שלו פמראה בני מעים⁷⁸, או ש'נשתנו שאר בני מעים, ועמדו בשנוין אחר שליקה ומריסה פמו שבארנו - פידוע שנפל לאור⁷⁹ ונחמרו בני מעיו, וטרפה. ולא עוד, אלא בני מעים של עוף שלא נמצא בהם שנוי⁸⁰, וכשנשלקו נשתנו והאדימו הירקים והוריקו האדומים - פידוע שנפל לאור ונחמרו בני מעיו, וטרפה. וכן הו'שט שנמצא העור החיצון שלו לבין⁸¹

ביצה⁶¹, או פעין חריע⁶², או פמראה הבשר. וחריע הוא הצבע שצובעים בו הבגדים, והוא דומה לשערות אדמות מעט ונוטות לירוקה.

60) חולין מז: המונח "ירוק" בלשון התלמוד. ורבינו כולל כמה גווניו, שבשפתנו המדוברת נקראים: ירוק, כתום, צהוב וכחול בהיר. וכחול כהה מדמים לשחור, "שחור ככחול". ולהלכה, דעת הפוסקים האחרונים, שכל הנוטה לכתום וצהוב - טריפה, וירוק וכחול - כשרה. 61) שהוא מראה ירוק, שם. 62) בגמרא: מוריקא. והנה רש"י שם פירש, מוריקא כרכום, ובנדה נא: פירש חריע כרכום. וכן פירש הרא"ש בעוקצין. וזה מתאים לירושלמי: מאי חריע מוריקא. ובפירוש המשניות לעוקצין פ"ג משנה ה כתב: "והירושלמי ביאר לנו כי חריע הוא הנקרא בערב אל קרטום".

יח. נמצאת פעין חריות של הקל⁶³ - אוסרין אותה מספק⁶⁴, שזה קרוב למראה האסור⁶⁵. וכל המראות האלו אין אוסרין בהם עד שנופחים אותה וממרט בה פידו. אם נשתנית למראה המטר - מתרת⁶⁶; ואם עמדה פעינה - אסורה.

63) בחולין מז: האי ריאה דדמיה לאופתא טריפה", ומפרש רבינו "אופתא" כעין חריות של דקל. אבל רש"י מפרש בכמה מקומות אופתא - בקעת. 64) שיש שתי לשונות בגמרא בפירוש המילה "דמיה", אם דומה במראהו או במישוש, ולא הוכרעה הלכה כמי. 65) נוטה מעט לאדמיות או לצהוב. 66) כן כתוב בשם רבינו האי גאון: ושאלתם מראות אסורות בריאה כשנופחין אותה מתהפכת למראה בשר באיזה מראה עושין, במראה ראשון או במראה שני? פשיטא כי הריאה בחיי הבהמה נפוחה להניף אויר על הלב, וכמו שנראית כשהיא נפוחה עושין.

יט. ארבע מראות מתרות יש בה, ואלו הן: שחורה ככחול⁶⁷, או ירקה פחציר⁶⁸, או אדמה⁶⁹, או פמראה הכבד. ואפילו היתה הראה פלה טלאים טלאים נקדות נקדות מארבע מראות אלו - הרי זו מתרת.

67) צבע כחול כמראה לאזור. 68) בגמרא שם ככרתי, ותרגום של חציר כרתי. 69) בין כולה בין מקצתה. וכן נראה מסיום דברי רבינו שכתב: ואפילו היתה הריאה כולה וכו', וראה למעלה בהלכה טז דעת רבינו שמראות האסורות בכל שהוא, טריפה. והראב"ד חולק עליו ואומר, שאינה טריפה אלא-אם-כן נשתנה המראה בריאה כולה.

כ. עוף שנפל לאור⁷⁰ והוריק לבו⁷¹ או פבדו⁷² או קרקבנו או שהאדימו המעים⁷³ שלו בכל שהוא⁷⁴ - הרי זו טרפה. שפל הירקים שהאדימו או האדומים שהוריקו מחמת האור בעוף - הרי הן כמי שננטלו, וטרפה⁷⁵. והוא שיעמדו במראה זה אחר ששלקו אותן מעט⁷⁶ וממרטין בהן⁷⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כתבו: וניטל הלב והריאה והדקין, לא איצטריך למיתני, שבכלל נקובים הם. לקמן בפ"י ה"ט כתוב ה'כסף משנה': "תחת חסירה, פרט כג טריפות", וקשה ליישב דבריו עם מה שאומר רבינו כאן, וכפי שנתבאר למעלה]. (4) אזנים, שם מז, א. (5) מן הריאה. (6) בלשון הגמרא: עינוניתא דוורדא. (7) שהיא דקה ואדומה כמותו (רש"י). (8) הואיל ואינה ממנין האונות. (9) סוגיא, שם. (10) דעת הגאונים שהיא רק סרוכה בכיס ואינה דבוקה יפה, ולפיכך אין הכיס מגין. (11) שהיא בכלל האום של הריאה, ואום שניקבה - טריפה, כמבואר למעלה.

ב. חסר מנין האונות¹² ונמצאת אחת מן השמאל או שתיים מן הימין - טריפה. ואם נמצאו שתיים בימין וזאת הנרדא - הרי זו מתרת¹³.

(12) שם: חסר וכו' טריפה. (13) כי הוורדא משלימה את המנין, אבל אם חסרה אונה בצד שמאל, והוורדא היא בצד שמאל, אין הוורדא משלמת, מפני שאין דרכה לעמוד בשמאל אלא בימין (כסף-משנה בשם הר"ן).

ג. נתחלפו האונות, ונמצאו שלש מן השמאל ושתיים מן הימין בלא ורד¹⁴, או שהיה הנרד עם השלש בצד שמאל - הרי זו טריפה, שהיא חסרה¹⁵ מצד הימין¹⁶.

(14) אבל אם היה ורד מצד הימין, היא משלמת לשתיים שבימין, כמו שכתב בהלכה הסמוכה, והרי יש שלש בימין. ולא נטרפה הבהמה בזה, שיש בשמאל יתרה, שלש במקום שתיים, שדעת רבינו יתרת באונות מותרת, בהלכה הסמוכה. (15) אונה. (16) מפני שוורדא העומדת בצד שמאל אינה משלמת. ומשמע מזה, שאם לא חסרה אונה, והוורדא עומדת בשמאל - כשרה, וכן נמצאו שתי וורדות - כשרה, בניגוד לדעת רש"י. רבינו לשיטתו, שיתרת מותרת, כמסקנת הגמרא שם, שאין הלכה כרבא ביתרת.

ד. נתוספו האונות¹⁷ ממנינם: אם היתה האזן היתה בצד האונות או מלפני הראה, שהיא עמת הלב¹⁸ - מתרת; ואם היתה על גבה, שהיא לעמת הצלעות - הרי זו טריפה; שהיתה כחסר. והוא שתהיה¹⁹ כמו עלה של הדס²⁰; אבל פחות מזה - אינה און ומתרת.

(17) שם מז, א. (18) בגמרא שם: מגוואי, כלומר מבפנים. (19) בגדלה. (20) ואפילו יש בה כעלה של הדס רק לאחר נפחת הריאה - טריפה (כסף-משנה בשם ה'תוספות'). וטעם הדבר, שהרי בהמה בחייה ריאתה נפוחה תמיד (רדב"ז מכת"י).

ה. און שנמצאת דבוקה²¹ בחרתה הסמוכה לה - מתרת. ואם נסמכו שלא על הסדר, כגון שנסמכה ראשונה לשלישית - טריפה²².

(21) גירסת ה'מגיד משנה' מכת"י, בדברי רבינו: און

והפנימי אדם, בין פעוף בין בכהמה - הרי הוא כאלו אינו²², וטריפה.

(78) בגמרא שם נו: "הוריקה הכבד כנגד בני מעיים". ומפרש רבינו כנגד בני מעיים, כמראה בני מעיים ודומה להם. אבל רש"י וכמה מפרשים אחרים פירשו "כנגד" ממש, היינו חלק הכבד שמקומו כנגד המעיים. (79) שם, ואפילו לא ראינו שנפלה לאור (רבינו גורס בגמרא שם: "בידוע שנפלה לאור וכו'") ומשמע שאע"פ שלא ראינו שנפלה לאור. וכן היא גירסת הר"ף, אבל הרא"ש והרשב"א והר"ן גורסים: בידוע שנחמרו בני מעיים, ומפרשים שהמדובר כשנודע שנפלה לאור, והכבד שכנגד בני המעיים הוריק, והמעיים עצמם לא נשתנה מראיהם, אבל כשלא נודע שנפלה לאור - כשרה לדעתם. (80) דברי רב נחמן בר יצחק שם: "אף אנו נאמר, אדומים שלא הוריקו ושלקו והוריקו טריפה", ואפילו לא נודע שנפל לאור. וכן כתבו הגאונים בדעת הר"ף. (81) ומתולדתו הפנימי לבן, והחיצון אדום ונשתנה מראהו, שם מג. בין בעוף בין בבהמה - שלגבי ושט אין הבדל בין עוף לבהמה. (82) משמע, שטריפה לא מטעם נקובה אלא מטעם חסרה, וראה למעלה בהלכה הקודמת.

פרק שמיני

(1) יבאר חסירה כיצד; ויתור או חליף או סריך באונות; בהמה שצמקה ריאה שלה או שנמצאת נפוחה; בהמה שהיתה חסרת רגל או יתירה ואם היו לה שלוש ידים; נטולה כיצד? וצומת הגידין ושיעורן; ושחתך מכאן ותחיה ומכאן ותמות; שיעור הכוליא שתהיה כשרה; ואם לקתה או נמצאת בה ליחה.

א. חסרה² כיצד? שני איברים הן, שאם חסר ממנינם³ - טריפה. ואלו הן: הראה והרגלים. והמש אנות⁴ יש לראה. כשיתלה אותה אדם בידו ופני ראה כנגד פניו - שלש מן הימין, ושתיים מן השמאל. וכצד ימין ממנה⁵ כמו און קטנה⁶, ואינה בצד האונות. ויש לה כמו פיס בפני עצמה, והיא בתוף הפיס. ואון זו הקטנה היא הנקראת ורדא, מפני שהיא דומה לורד⁷. ואינה מן המנין. לפיכך⁸, אם לא נמצאת הנרדא - מתרת. שפך היא דרפה: יש בהמות תמצא בהם⁹, ויש בהמות לא תמצא בהם. ואם נמצאת נקובה¹⁰, אף על פי שהפיס שלה סותם את הנקב - הרי זו טריפה¹¹.

(2) מתחילת ברייתה, אחת משמונה מיני טרפות שנאמרו בסיני, כמבואר למעלה פ"ה ה"ב. (3) כלומר, שכרגיל נמצאים בבהמה יותר מאחד, ובמנין קבוע. ודעת רבינו, שרק אלה נכללים במין חסירה, אבל אבר יחיד שניטל או חסר - טריפה, מפני שהוא כנקוב ונכלל במין "נקובה" על-פי הכלל: כל אבר שאמרו בו חכמים שאם ניקב - טריפה, גם ניטל או חסר - טריפה, כמו שכתב בפ"ו ה"כ. וראה ב'לחם משנה' וב'תוספות' שם מב, א. ד"ה ניקב,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

33) וכן בנשתנה מראה הריאה למראה האסור, ראה למעלה בפ"ז הט"ז, ובראב"ד שם.

ח. רְאָה שְׁנִמְצָאת נְפוּחָה כְּמוֹ עֵקֶר חֲרִיטֵי שֶׁל דֶּקֶל³⁴ - אוֹסְרִין אוֹתָהּ מִסֶּפֶק. שְׂזוּ תוֹסֶפֶת מְשֻׁנָּה בְּגוֹפָהּ, וְשָׂמָּה תוֹסֶפֶת בְּגוֹף פְּחָסְרוֹן, כְּמוֹ שְׂאֵמֶר בְּמִנְיָן³⁵.

34) שם הלכה יח, פסק רבינו אותו הדין כשנשתנו מראה כעין חריות של דקל. מקור הלכות אלו: שם מז, ב: אמר רפרם, ריאה הדומה לאופתא - טריפה. ומפרש רבינו, אופתא חריות של דקל כמ"ש הרב המגיד בפ"ז. ושם בסוגיא, לשונות חלוקות בכוונת דברי רפרם: איכא דאמרי (יש אומרים) בגישתא, כלומר במישוש שקשה כעין. ואיכא דאמרי בחזותא, שהגון כחריות של דקל. ופסק רבינו כשתי הלשונות, ובשני האופנים, כעיקר חריות של דקל וכעין חריות של דקל - טריפה, ובשניהם "אוסרים אותה מספק". 35) שהיתר כחסר, למעלה ה"ד.

ט. הִבְהִמָּה שֶׁפְּחָדָה³⁶ וְרִאָה עַד שֶׁצְמָקָה הִרְאָה שְׁלָה וְקָרְבָּה לְהִיטֵי יִבְשָׁה: אִם פְּחָדָה בְּיַד שְׂמִים³⁷, כְּגוֹן שֶׁשְׂמָעָה קוֹל רַעַם אוֹ רִאָתָה זִיקִים וְכִיּוֹצֵא בָּזָה - מִתְרַת; וְאִם פְּחָדָה בְּיַד אָדָם³⁸, כְּגוֹן שֶׁשְׂחָטוּ לְפָנֶיהָ בְּהִמָּה אַחֲרַת וְכִיּוֹצֵא בָּזָה - הָרִי זֶה פְּחָסְרָה וְטִרְפָּה³⁹.

36) משנה, שם נד, א. וברייתא נה, ב. ובמשנה נקראת חרותה, היינו שקשה כחריות דקל, מפני יבשותה, כפירוש רש"י שם. 37) כלומר, שהפחד שלה בא מסיבה שנעשה בידי שמים. 38) שהפחד שלה בא מסיבת מעשה בני אדם. 39) שבידי אדם אינה חוזרת ומבריא, אבל בידי שמים חוזרת ומבריא. רבינו לא גילה דעתו בדין פחדה בידי שאר בריות. ונראה שהוא סומך על הבדיקה שנאמרה בהלכה הסמוכה, ולכן לא נכנס כלל לדון בפלוגתא של רבי שמעון בן אלעזר ורבנן בדין זה (רב"ז מכת"י).

י. פִּיצֵד בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ? ⁴⁰ מוֹשִׁיבִין אֶת הִרְאָה בְּמִים מַעַת לַעַת. וְאִם הָיָה זְמַן הַקֶּר - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמִים פּוֹשְׁרִין, וּבְכָלִי שְׂאִין הַמִּים מִתְמַצִּין מִגְּבוּ וְנוֹזְלִים, כְּדִי שְׁלֵא יִצּוֹנוּ⁴¹ בְּמַהֲרָה. וְאִם הָיָה זְמַן הַחֵם - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמִים צוֹנִן, בְּכָלִי שֶׁהַמִּים מִתְמַצִּין מִגְּבוּ⁴², כְּדִי שִׁישְׁאָרוּ קָרִים. אִם חֲזָרָה לְבְרִיתָהּ⁴³ - הָרִי זֶה בְּיַד שְׂמִים וּמִתְרַת; וְאִם לֹא חֲזָרָה - בְּיַד אָדָם הִיא וְטִרְפָּה.

40) בסוגיא, שם. 41) שלא יתקררו. 42) בגמרא שם: משיכלי חיורי, כלומר כלים עשויים מטיט לבן שעושים ממנו קיתונות ששותים בהם בימות החמה, שהמים מתמצים מגבם ועי"ז הם קרים. 43) שנתרככה.

יא. בְּהִמָּה שֶׁהִיטָה חֲסָרָה רִגְלָה⁴⁴ בְּתַחֲלַת בְּרִיתָהּ - טִרְפָּה. וְכֵן אִם הִיטָה יִתְרָה רִגְלָה; שֶׁפֶל הִיטָה - פְּחָסְרָה הִיא⁴⁵. אֲבָל אִם הָיָה לָהּ שְׁלֹשׁ יָדִים⁴⁶ אוֹ יָד אַחַת -

שנמצאת דבוקה בחיתוך הסמוכה לחברתה, מותרת. ואם נסמכו שלא על הסדר, כגון שנסמכה ראשונה לשלישית או מגב לגב שלא במקום החיתוך, טריפה. וכן נראה מהרבה פוסקים ראשונים, שגרסו כן בדברי רבינו. ראה ב'כסף משנה'. ולפי אותה גירסא, פירוש "שלא כסדרן" - שם מו, ב - הוא: שלא כסדר שכיבתן זו על גב זו, היינו היא אמנם דבוקה בחברתה הסמוכה לה, אבל לא מחיתוך של זו לחיתוך של זו אלא מגב לגב או מחיתוך לגב וטריפה, אבל גירסת ה'כסף משנה' כנוסח שלפנינו, ולפיה אין חילוק בין חיתוך לחיתוך ובין גב לגב, אלא אם דבוקה בחברתה הסמוכה, והן כסדרן, וכשרה בכל ענין שנסמכה, ורק אם נסמכה ראשונה לשלישית זהו שלא כסדרן וטריפה. ראה ב'כסף משנה' שכן פירשו דברי רבינו, רבינו ירוחם ו'הגהות מיימוניות'. 22) שדיבוק שלא על הסדר עומד להתפרק וסופו לינקב.

ו. נִמְצָאוּ שְׂתֵי הָאֲנֹת פְּאֵנָה אַחַת וְאֵינָן נִרְאוֹת כְּשְׂתֵים דְּבוּקוֹת²³: אִם הָיָה בִּינֵיהֶן כְּמוֹ עֵלָה הַהֵדֵס²⁴, בֵּין בְּעֵקֶרָן בֵּין בְּאֶמְצָעָן בֵּין בְּסוּפָן, כְּדִי שִׁיכַר שֶׁהֵן שְׂתֵים דְּבוּקוֹת - מִתְרַת; וְאִם לֹאוּ - הָרִי זֶה חֲסָרָה²⁵ וְטִרְפָּה.

23) שאין להם חיתוך האונות והאומא חלקה, שם מז, ב: "שיעא". אבל אם היו נראות כשתים דבוקות - כשרה, מכיון שסמוכות הן הרי זה כסרוכות כסדרן וכשרה. ראה בה"ה. 24) שזהו השיעור להיכר האונה. ולמד זאת רבינו, מדין היתרת בה"ד, וכשם שלענין תוספת אינה אונה אלא כשיעור עלה של הדס, כן גבי חסרון לא נקרא חסר אם יש אונה כגודל עלה של הדס (מגיד-משנה מכת"י). 25) אונה אחת.

ז. נִמְצָאת כְּלָה שְׂתֵי עֲרוּגוֹת, וְאֵינָן לָהּ חֲתוּף אֲזִינִים²⁶ - טִרְפָּה²⁷, וְכֵן אִם חָסַר גּוֹף הִרְאָה²⁸, אָף עַל פִּי שְׁלֵא נִקְבָּה - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁחָסַר מִנֵּן הָאֲנֹת וְטִרְפָּה²⁹. לְפִיכָּה, אִם נִמְצָא מִמֶּנָּה מְקוֹם יִבְשָׁה³⁰ עַד שִׁפְרָף³¹ בְּצַפְרָן - הָרִי זֶה פְּחָסְרָה³² וְטִרְפָּה, וְאִפְלוּ הָיָה כָּל שֶׁהוּא³³.

26) בגמרא שם: "שיעא". 27) שסוף-סוף חסר מנין האונות. נקשה להבין, למה הוצרך רבינו להשמיענו דין זה אחרי שפסק בהלכה הקודמת ששתי אונות דבוקות - טריפה, וראה ב'כסף משנה'. וכן נראה מסיום דברי רבינו: הרי זה כמי שחסר מנין האונות. 28) אע"פ שהקרום קיים. 29) שחסרון מבפנים תחת הקרום נקרא חסרון, שם. ואם תאמר הרי בפ"ז ה"ט פסק רבינו: ריאה שנשפכה כקיתון, אם הקרום שלה קיים - כשרה, הרי שחסרון מבפנים לא נקרא חסרון. יש לומר, שאם לא נימוקה אלא שיש בה איזה קמט וחסרון, קים להו לחכמים שסופה להנקב וטרפה, מה-שאינ-כן בנימוקה הריאה, כיון שנתפשט ההפסד כל-כך, אם יש חשש שסופה להנקב כבר היתה נקובה, ולפיכך כשרה (כסף-משנה). 30) שם מו, ב. 31) שיתפורר. 32) מטעם חסירה ולא מטעם נקובה (כסף-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נמי מותר, היינו האבר שנשבר, כרב שם, שאם הבשר קיים - זה וזה מותר, בין הבהמה ובין האבר, מה-שאינ-כן שנשברה למטה מן הארכובה ואין עור או בשר חופין את רובו, אף-על-פי שהבהמה מותרת - האבר אסור, שאין שחיטת הבהמה מתירתו, כיון שהוא מדולדל, כמבואר במשנה. (58) הואיל ועור או בשר חופין את רובו, מעלה ארוכה אע"פ שחסר העצם (כסף-משנה בשם הרשב"א ב'תורת הבית'). (59) שסופם להקשות והולכים אחר הסוף, ולפיכך אם מחופה השבר בגידים אינו חיפוי. שם, עמ' ב.

יג. צִמַת הַגִּידִין⁶⁰ הֵן בְּהֵמָה וּבְחִיָּה⁶¹ לְמַעַל מִן הָעֵקֶב⁶² בְּמָקוֹם שֶׁתּוֹלֵין בּוֹ הַטְּבָחִים⁶³ הַבְּהֵמָה. וְהֵן שְׁלֵשָׁה גִידִין לְבָנִים⁶⁴: אֶחָד עֵבֶה⁶⁵, וּשְׁנַיִם דְּקִים. וּמִמָּקוֹם שֶׁיִּתְחַלֵּל⁶⁶ וְהֵן קָשִׁים⁶⁷ וּלְבָנִים עַד שֶׁיִּסּוּר הַלֶּכֶן מִהֵן וַיִּתְחַלְלוּ לְהִתְאַדָּם וּלְהִתְרַפֵּךְ - הוּא צִמַת הַגִּידִים. וְהוּא פְּאֶרְךָ שֶׁשׁ עֲשָׂרָה אֲצָבָעוֹת בְּשׁוּר⁶⁸.

(60) קשר שלשה גידים ומקום הידוקם. בגמרא: מקום שהגידים צומתים בו. (61) שם. (62) זו היא ארכובה הנמכרת עם הראש, ראה ה"א, והשם עקב הוא העצם הקטן המחבר את הפרקים, שנקרא בתלמוד: עילוי ערקומא (כסף-משנה). (63) בגמרא: היכא דפרעי טבחיא. (64) בגמרא שם, מונה "חירוי" בין הסימנים של צומת הגידים. (65) שם, ב. (66) שיוצאים מן העצם ומהלכים בבשר, שהעצם למעלה מן הפרק, ערום בלא בשר כשתים ושלש אצבעות, והגידים אדוקים בו (רש"י). (67) "אשוני" שם, וזהו הסימן השני של צומת הגידים. (68) בגמרא שם: וכמה? ארבעה בטיד, ומפרש רבינו "בטדא" ארבע אצבעות. ורש"י מפרש, "בטדא" אצבע. ואם כן, שיעור אורך צומת הגידין ארבע אצבעות. והרשב"א בתשובה כתב כפירוש רבינו, שהרי נראה לעין שאפילו בבהמה דקה מתפשטים צומת הגידים יותר מארבע אצבעות. ועוד, קבלת הגאונים היא ש"בטדא" הוא ארבע אצבעות (כסף-משנה). והערוך גורס בגמרא "בטרי" וע"ש.

יד. וּמִנֵּן גִּידִים אֵלוֹ בְּעוֹף - שֵׁשׁ עֶשֶׂר גִּידִין⁶⁹. תְּחַלְתֵּן מִן הָעֵצִים שֶׁל מִטָּה⁷⁰ מֵאֲצָבָע יְתֵדָה עַד סוֹף הַרְגֵל שֶׁהוּא עֶשׂוּי קִשְׁקִישִׁים קִשְׁקִישִׁים.

(69) שם. (70) טעות היא שנפלה בספרים, שהרי כל טריפות שמונו בבהמה, כנגדם בעוף. ורבינו בעצמו כתב בתשובה לחכמי פרוביניצא, שמעולם לא עלה על דעתו כן, אלא שצומת הגידים בעוף במקום שהם בבהמה (כסף-משנה). והראב"ד בהשגותיו כתב: זה חידוש גדול. . . ואמת הוא שהם יורדים עד למטה עד שהם מתקשרים ומתחזקים בארכובה, משם הם חיים ומפרנסים את הגוף. והרשב"א כתב שרבינו חזר בו, והסכים שמקום צומת הגידים בעוף כמו בבהמה (כסף-משנה).

טו. בְּהֵמָה שֶׁנִּחְתְּכוּ רַגְלֶיהָ בְּמָקוֹם צִמַת הַגִּידִין⁷¹ - טְרֵפָה. וְאֵל תְּתֵמָה וְתֵאמְרוּ⁷²: בֵּיצַד תִּחְתֶּךָ לְמַעַל מִצִּמַת הַגִּידִים וְהִיא מִתְרַת, עַד שֶׁתִּחְתֶּךָ לְמַעַל מִן

מִתְרַת⁴⁷. לְפִיכָּה, אִם נִחְתַּךְ הַיָּד שְׁלֵה - מִתְרַת⁴⁸. נִחְתַּךְ הַרְגֵל: מִן הָאֲרֻכְבָּה⁴⁹ וּלְמַעַלָּה - טְרֵפָה; מִן הָאֲרֻכְבָּה⁵⁰ וּלְמַטָּה - מִתְרַת. בָּאֵי זֶה אֲרֻכְבָּה⁵¹ אֲמָרוּ? בְּאֲרֻכְבָּה שֶׁהוּא סוֹף הַיָּרֵךְ הַסְּמוּךְ לַגּוֹף⁵².

(44) רבינו מתחיל כאן לפרש דיני האיבר השני, שאם חסר ממנינם - טריפה, כמבואר בה"א. (45) בגמרא שם: כל יתר כנטול, ומפרש רבינו כחסר בתחילת ברייתו. וכן נראה מפירוש רש"י שם שכתב, יתר אחד כחסר אחד וטריפה, שהוא כשמותת הירך בבהמה שטריפה. ויש מפרשים: יתר כנטול, היינו כאילו היתר נטול ממקומו, והרי הוא כאילו ניקב או חסר מקומו, אבל הפוסקים מכריעים כפירוש רש"י ורבינו (לחם-משנה). (46) שתי הרגלים הקדמיות של הבהמה נקראות ידים, והאחוריות נקראות רגלים. (47) שרק חסר או יתר רגל - טריפה, אבל לא יד. סוגיא שם נח, ב. (48) הבהמה, אבל האיבר שנחתך אסור, ראה בפ"ה מהל' מאכלות אסורות ה"ב. (49) משנה, שם עו, א. (50) כמו ברך, מקום קשר וחיבור עצמות. (51) שלש עצמות הן, תחתון נקרא רגל, וארכובה שלו היא הנמכרת עם הראש. למעלה מאותה ארכובה עצם שני נקרא שוק, ובראשו התחתון של העצם השני סמוך לארכובה הם צומת הגידים, ובראשו העליון של אותו העצם היא ארכובה שכנגדו בגמל ניכר ששם בולט עצם בירך הגמל. למעלה מאותה ארכובה היא עצם הקולית (מגיד-משנה מכ"י). (52) היינו ארכובה שכנגדו בגמל ניכר. ומה שאמרו מן הארכובה ולמטה מותרת, היינו למעלה מצומת הגידים בעצם האמצעי, אבל אם נחתך במקום צומת הגידים טריפה, מחמת שהחיתוך באותו מקום מכאיב לה והיא טריפה (מגיד-משנה). ועי' בהט"ו.

יב. נֶשֶׁבַר הָעֵצִים⁵³ לְמַעַל מִן הָאֲרֻכְבָּה⁵⁴: אִם יֵצֵא פְלוֹ אוֹ רֶבּוֹ לַחוּץ - הָרִי זֶה פְּמָה שֶׁנִּחְתַּךְ וְנָפַל, וְטְרֵפָה; וְאִם הָיָה הַבְּשׂוֹר אוֹ הָעוֹר⁵⁵ חוֹפֶה רֶב עֵבּוֹי וְרֶב הַקְּפוֹ⁵⁶ שֶׁל עֵצִים שֶׁנֶּשֶׁבַר - הָרִי זֶה מִתְרַת⁵⁷. וְאִפְלוֹ נָפַל מִקְצַת הָעֵצִים שֶׁנֶּשֶׁבַר וְהֵלֵךְ לוֹ⁵⁸. וְגִידִים הַרְפִּים אֵינָן חֲשׂוּבִין כְּבְשׂוֹר⁵⁹.

(53) משנה, חולין עו, א. ופירש רש"י: נשבר העצם ולא נחתך. (54) אבל למטה מן הארכובה הבהמה מותרת אפילו אם יצא כולו לחוץ, כרב שם, ב. (55) לבדו, שהעור הרי הוא כבשר, שם. (56) רבינו אינו מפרש מה זה רוב עוביו ומה זה רוב היקפו. רש"י מפרש: רוב עוביו, שלא יצא רוב עובי השבירה לחוץ אלא מיעוט חלל העצם נגלה ורובו נכסה. רוב היקפו, רוב היקף הבשר שסביב העצם על השבר. ורוב עוביו ורוב היקפו, היינו שלא יצא רוב החלל דרך נקב הבשר, ושיהא רוב היקף הבשר שעל השבר קיים. ור"י מפרש: רוב עוביו ורוב היקפו, כעין רוב עובייה ורוב חללה האמור בגררת, שהעצם במקום אחד דק, ובמקום אחר גס, ופעמים יצא רוב עוביו לחוץ ולא רוב חללו, וצריך שיהיה מחופה רוב עוביו ורוב היקפו (מגיד-משנה). (57) הבהמה. ובספרים אחרים של רבינו, הגירסא: והאבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראב"ד שנחתכו צומת הגידין - טריפה משום פסוקה, בפסוקה גם כן אינה טריפה אלא שנפסק הרוב. ראה בפ"ט ה"א. (87) כרב שם, ומשום שהלך לו רוב בנין ורוב מנין, שלא נשתיר שום אחד מהם שלם (מגיד-משנה בכת"י, וכסף-משנה).

יט. ובעוף⁸⁸, אפילו נחתך רבו של (כל) אחד⁸⁹ מן הששה עשר⁹⁰ - טרפה.

(88) שם. (89) בגמרא: אפילו נחתך אחד מהששה-עשר - טריפה. והואיל ומחמירים בעוף, שאפילו נחתך אחד טריפה, חוזרים אנו אל הכלל "רובו ככולו" (כסף-משנה). (90) כמבואר בה"ד.

כ. ועוף שנשתברו אגפיו⁹¹ - מתר, ככהמה שנחתכו ידיה⁹².

(91) משנה, שם נו, ב: נשתברו גפיה. (92) למעלה בה"א. שאגפים בעוף כידים בבהמה, ולפיכך אפילו אם נשברו סמוך לגוף - מותר (מגיד-משנה).

כא. כבד שנטלה פלה⁹³ - טרפה. ואם נשתיר ממנה⁹⁴ פזית במקום שהיא תלויה בו⁹⁵ ופזית במקום מרה⁹⁶ - הרי זו מתרת. נדלדלה הפבד⁹⁷ והרי היא מערה בטרפשה⁹⁸ שלה - מתרת⁹⁹. נטל ממנה מקום שהיא תלויה בו¹⁰⁰ ומקום המרה, ואף על פי שהשאר קיים כמו שהוא - טרפה¹⁰¹.

(93) משנה, שם מב, א. (94) שם מו, א. (95) בגמרא: במקום שהיא חיה, ופירש רש"י שהכבד חיה, דהיינו מקום תלייתה כשהיא מעורה ודבוקה תחת הכליות. (96) בשני המקומות, כרב פפא שם. (97) נעקרה במקומות הרבה (רש"י). (98) כאן מעט וכאן מעט וכולה קיימת (רש"י). (99) ואפילו נדלדלה במקום מרה ובמקום חיותה - כשרה (מגיד-משנה). (100) כלומר, כזית במקום זה, וכן במקום המרה בשיעור כזית. (101) שאלו שני הזיתים עיקר חיותה של הכבד, ואם ניטלו הרי ניטל חיותה, ומה שנשתיר שאר הכבד אינו מועיל כלום (כסף-משנה).

כב. נשאר בה פזית¹⁰² במקום מרה ופזית במקום שהיא תלויה בו - פשרה. אבל היה מפזר מעט בכאן ומעט בכאן, או שהיה מרדד¹⁰³, או שהיה ארוך פרוצה - הרי זו ספק. ויראה לי, שהיא אסורה¹⁰⁴.

(102) כאן יש כפל דברים, שכבר נזכר דין זה בהלכה הקודמת, אלא שכאן שינה לשונו, וכתב: כזית במקום מרה קודם, ואחר-כך כזית במקום שהיא תלויה בו, וראה למטה. (103) מרוקע (רש"י). (104) מתקשים בהבנת דברי רבינו, שהרי בעיית רב ירמיה היא בגמרא שם מו, א - ולא איפשיטא, וממילא כל ספק איסור - להחמיר, ולמה כתב רבינו "ויראה לי שהיא אסורה", כאילו זהו חידוש מסברת עצמו? ומפרש ה'כסף משנה', שרבינו מדבר כשאחד משני

הארכבה העליונה, כמו שבארנו⁷³, ואם נחתך למטה מצמת הגידים⁷⁴ - אסורה? שבטרפות, תחתך מפאן ותחיה, ומפאן ותמות. ולא נאסרה בהמה זו⁷⁵ מפני שהיא חתוכה רגל במקום זה, אלא מפני שנחתכו הגידין, שחתיתכן מפלל הטרפות כמו שיתבאר⁷⁶.

(71) בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה - כשרה, מן הארכובה ולמעלה - פסולה. ובגמרא שם פירשו, שהכוונה במקום צומת הגידים. (72) בסוגיא, שם. (73) בה"א. (74) הגירסא הנכונה היא: למטה בצומת הגידים, שאם למטה מצומת הגידים היינו הארכובה התחתונה, ודאי כשרה. (75) זו היא הסברה נוספת של רבינו, שאין מדמין נחתך למעלה מצומת הגידים לנחתך במקום צומת הגידים, מכיון ששני סוגי טריפות הם, הראשון משום חתוכת רגל, והשני משום חתוכת הגידים (כסף-משנה). (76) בה"ז.

טז. נטולה⁷⁷ פיצד? שלשה איברים הן⁷⁸, שאם נטלו - טרפה, ואף על פי שאין בהן דין נקב ולא דין חסרון. ואלו הן: צמת הגידים⁷⁹, והפבד⁸⁰, ולחי העליון.

(77) אחת משמונה מיני טרפות שנאמרו למשה בסיני, כמבואר פ"ה ה"ב. (78) שנאמר בהם בפירוש - נטולה. אבל בשאר אברים, יש כלל: כל אבר שאמרו חכמים בו שאם ינקב במשהו טריפה, כך אם ניטל כולו טריפה (פ"ו ה"כ). ואין למנותו במין "נטולה" אלא במין "נקובה". (79) במשנה, שם. שנינו, וכן שניטל צומת הגידין. ורבינו כולל בזה גם נחתכו צומת הגידים, כמו שיתבאר בהלכה הסמוכה. ומלשון המשנה מבואר שהטריפות הוא משום נטולה, וע"י בסמוך. (80) אין בו דין נקב ולא דין חסרון. ע"י בפ"ו ה"ח.

יז. וכבר בארנו⁸¹, שהבהמה שנחתך רגלה וכן העוף במקום צמת הגידים, לא נעשו טרפה אלא מפני שנחתכו הגידין. לפיכך, אם נחתכו הגידים לבדם והרגל קיימת - טרפה, שהרי נטלה צמת הגידים⁸².

(81) בה"ט. (82) והראב"ד משיג ואומר שחתוכת צומת הגידים - טריפה משום פסוקה, ושואל: מה בין חתוכה לפסוקה? ומה ששינונו במשנה בלשון נטולה, הוא מבאר כגון שנעקרו מן הארכובה ונקפלו.

יח. נחתך פבהמה⁸³ האחד העבה לבדו - מתרת; שהרי נשארו שנים⁸⁴. נחתכו השנים היקין - מתרת; שהרי האחד העבה גדול משניהן⁸⁵, והרי לא נטל כל הצמת אלא מעוטה⁸⁶. נחתך רבו של כל אחד מהן - טרפה⁸⁷; ואין צריך לומר שנחתכו פלן או נטלו פלן.

(83) חולין עו, ב. (84) בגמרא: שנשאר רוב מנין. (85) עבה מהם, ואם-כן נשאר רוב בנין. (86) ואפילו לדעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

105) שאלו חכמי לונגיל את רבינו בדין זה, וכתבו: "ואנחנו בענינתנו עד היום הזה ולא מצאנו כתוב בשום חיבור שנעשה בכל לשון (שניטל הלחי העליונה - טריפה). והיה נראה בעינינו, כשאמר (במשנה חולין נד, א) ניטל לחי התחתון כשר, רבותא אשמעינן אע"פ שנראה כעיקור (סימנים) וכל-שכן לחי העליון". ורבינו בתשובתו מסביר להם את ערכו של הלחי העליון בתהליך הנשימה, שבהעדרו יכנס האויר הצונן ישר לתוך הריאה ותתקרב ותמות הבהמה, וכלל בירדנו, שכל שאין כמוה חיה - טריפה]. 106) התלויים בין עיקר החיך ובין הלשון. 107) הסימנים מחיבורם בבשר. 108) משנה, שם. ובגמרא מד, א: דאיגום איגומי.

כד. פל אבר שנאמר בו: שאם היה חסר - טריפה¹⁰⁹, כן אם ניטל - טריפה. אבל אבר שנאמר בו: אם ניטל - טריפה¹¹⁰, אינה נאסרת אלא אם נחתך אותו אבר¹¹¹; אבל אם נבראת חסרה אותו אבר - הרי זו מתרת¹¹². שאם לא תאמר פן, נמצאת החסרה והניטולה אחת. וכל אבר שנאמר בו: שאם ניטל - מתרת, קל וחומר אם חסר מתחלת בריתה ולא נברא - שהיא מתרת.

109) כגון חסרת הרגל. 110) כגון הכבד וצומת הגידין. 111) שנחתך בכלל ניטל, כמ"ש בצומת הגידים. 112) שניטל בידי אדם יותר גרוע.

כה. בהמה שניטלה האם¹¹³ שלה, והוא בית הרחם¹¹⁴, או שניטלו הפליות¹¹⁵ - הרי זו מתרת. לפיכך, אם נבראת בכליא אחת¹¹⁶ או בשלש פליות¹¹⁷ - מתרת¹¹⁸. וכן אם נקבה הפליא - מתרת¹¹⁹.

113) משנה, שם נד, א. 114) בית הריון (רש"י). 115) משנה, שם. 116) שחסר מתחילת ברייתו. 117) וקיימא-לן: יתר כנטול הוא. 118) כמו שמבואר בהלכה הקודמת: "וכל אבר שנאמר בו שאם ניטל מותרת, קל וחומר אם חסר מתחילת ברייתה, ולא נברא שהיא מותרת". 119) שם נה, ב. וכן מוכרח גם מהכלל שהשמיענו רבינו בפ"ו ה"כ, שכל אבר שאמר בו חכמים אם ניקב במשהו טריפה, כך אם ניטל כולו טריפה, ומפני שניטלה הכוליא כשרה, ברור שגם ניקבה כשרה.

כו. אף על פי שהפליא שניטלה או חסרה - מתרת, אם נמצאת קטנה ביותר¹²⁰, והקטנה בדיקה¹²¹ עד כפול ובגסה¹²² עד כענב¹²³ - טריפה. וכן אם לקחה הפליא¹²⁴, והוא שיעשה בשטה¹²⁵ כבשר המת שהבאיש אחר ימים, שאם תאחז במקצתו יתמסמס ויפל, והגיע חלי זה עד הלפך שבתוף הפליא¹²⁶ - הרי זו טריפה. וכן אם נמצאת בפליא לתה¹²⁷, אף על פי שאינה סרוחה, או שנמצאו בה מים עכורין או סרוחים¹²⁸ - הרי זו טריפה; אבל אם נמצאו בה מים יפים - הרי זו מתרת.

ה'כזית'ים שלם, והשני מפורז או כרצועה, תדע שהוא אומר בלשון יחיד "אם היה מפורז" ולא בלשון רבים אם היו מפורזים. והעיקר, שעל-פי הדין צריך שישתייר אחד משני ה'כזית'ים הללו, אלא משום שספק לנו אם הכזית הזה צריך להיות במקום מרה או במקום חיותה, מחמירים שצריך שניהם. ומשמיענו רבינו, שאם אחד משניהם הוא שלם, והשני מלוקט או מרודד - אין מכשירים את הבהמה משום ספק ספיקא: שמא הכזית הקיים הוא אותו הכזית שצריך להשאר על-פי הדין. ואם תמצא לומר שלא, אולי מתלקט או מרודד גם כן כשר. וזה מה שכתב: ויראה לי שהיא אסורה. כי סברת עצמו היא, וטעמו של דבר, מפני שזה רק ספק אחד אם יש שיוור הדרוש, ולכן הבהמה אסורה מספק.

כג. לחי העליון שניטל - טריפה¹⁰⁵. אבל אם ניטל התחתון, כגון שנגמם עד מקום הפימנין¹⁰⁶ ולא נעקר¹⁰⁷ - הרי זו מתרת¹⁰⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לחי העליון שניטל - טריפה".

והקשו נושאי הכלים, איך יעלה על הדעת להוסיף טריפות שלא נזכרו בתלמוד כלל, "וחכמי לונגיל הוקשה להם כך. . . במה שניטל לחי העליון טריפה, ואנו בענינתנו לא שמענו עד היום הזה. . .".

והביאור בזה: בנוגע ללחי העליון, כתב הגאון הרגצ'ובי "כל שעל ידי זה הסיבה היא מתה, אף שלא דבר זה בעצמו גרם לה רק דבר אחר, מכל-מקום טריפה". כלומר, נטילת לחי העליון בעצמו אינו גורם שתמות, אלא זוהי סיבה לדבר אחר, כניסת אויר קר לריאה, שעל ידי נטילת הלחי העליון נעשה פי הקנה מגולה, וכניסת האויר הקר היא הגורמת למיתת הבהמה. ונמצא, ששני סוגי טריפות הם: א. טריפה ש"זה בעצמו גרם לה שתמות". ב. טריפה שהיא סיבה לדבר אחר שהוא שגרם לה שתמות.

על פי זה יש לתרץ מה שלא נשנית טריפה זו במשנתנו, כי המשנה "ואלו טריפות" מונה רק טריפות שהן עצמן גורמות למיתה, וגם הלשון "ואלו טריפות" מלמד על כך שהן טריפות שמצד עצמן. ועפ"ז יש לבאר דיוק נוסף, איתא במשנה: "הגלודה, רבי מאיר מכשיר וחכמים פוסלין", ולכאורה מדוע נכתב דין זה במשנה "אלו כשרות" ולא ב"אלו טריפות", שלדעת חכמים היא טריפה. אלא ש"גלודה" שהיא בהמה שנקלף עורה מפני טורח המלאכה או מחמת שחין, והנה קילוף העור כשלעצמו אינו גורם שתמות אלא ש"שליט בה אוירא ומתה". ולכן גם לדעת חכמים אין למנותה במשנה "אלו טריפות" מפני שבה נימנו רק סוג הטריפות שהן עצמן גורמות את המיתה.

(יין מלכות ספר קדושה סימן יב מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השְׁדָרָה בְּעוֹף - עַד בֵּין אֲגַפִּים¹⁰. אֲבָל לְמַטָּה
מִמְקוֹמוֹת אֵלוּ - אֵין מְשַׁגְּחִין עַל הַחוּט הַנִּמְשָׁךְ
לְשָׁם, בֵּין שְׁנַפְסָק עוֹרוֹ בֵּין שְׁנַמְרָךְ הַמַּחַ.

10 יש מפרשים, מקום שאגפי העוף מתחברים לגוף. ויש מפרשים, בין האגפים מקום שכיבת האגפים על הגוף. ובתוספות שם כתבו, שיש בזה ספק.

ה. קְרוּעָה¹¹ בַּיָּצֵד? בְּשָׂר הַחוּפָּה אֶת רֹב הַפֶּרֶס¹²,
וְהוּא הַמְּקוֹם¹³ מִן הַבֶּטֶן שָׂאֵם יִקְרַע יָצֵא הַפֶּרֶס¹⁴,
אִם נִקְרַע בְּשָׂר זֶה - טְרֵפָה. אָף עַל פִּי שְׂלֵא הַגֵּיעַ
הַקְּרַע לְפֶרֶס עַד שְׁנַרְאִית, אֲלֵא בֵּין שְׁנַקְרַע רֹב עֲבִי
הַבְּשָׂר הַזֶּה¹⁵ אוֹ נָטַל - טְרֵפָה. וְכַמָּה שְׁעוֹר הַקְּרַע
בְּאֶרְפוֹ? אַרְךָ טֵפַח. וְאֵם הֵיטָה בְּהֵמָה קִטְנָה וְנִקְרַע
רֹב אַרְךָ הַבְּשָׂר הַחוּפָּה אֶת הַפֶּרֶס, אָף עַל פִּי שְׂאִין
בְּאֶרְךָ הַקְּרַע טֵפַח - טְרֵפָה, הוֹאִיל וְנִקְרַע רֵפָה.

11 אחד משמונה מיני טריפות שנאמרו לו למשה בסני. 12 במשנה שנינו: הכרס הפנימית שניקבה או שנוקרה רוב החיצונה טריפה. ובגמרא: כל הכרס כולו כרס הפנימי ואיזהו כרס החיצון בשר החופה את רוב הכרס. 13 ורש"י שם פירש קרום עב העובר על כל החלל וקורין לו טינפא וישנו מן החזה ועד הירכיים והכרס הקרוי פנצא 14 אבל אם ממקום שהכרס כלה ולמטה כשרה. 15 ולא נקרא מעבר לעבר גם כן טריפה.

ו. נִקְדָּר¹⁶ הַבְּשָׂר הַזֶּה בְּעוֹל אוֹ בְּאֶרְךָ, אִם הָיָה¹⁷
יָתֵר מִכִּסְלֵעַ, וְהוּא כְּדִי שְׂפִינָס בּוֹ שְׂלֵשׁ גְּרֵעֵינִי
תְּמַרָה זֹו בְּצַד זֹו בְּדַחֵק - הָרִי זֹו טְרֵפָה; שְׂאֵם יִמְתַּח
קְרַע זֶה¹⁸ - יַעֲמֹד עַל טֵפַח.

16 נחתך. 17 חסרון הקדירה. 18 חוט המקיף את הקדירה לכשימתח יהיה טפח ונמצא רוחב הסלע שליש טפח (שכל שיש ברוחבו טפח יש בהיקפו ג' טפחים).

ז. בְּהֵמָה שְׁנַנְפֶּשֶׁט הַעוֹר שְׂעָלֶיהָ כְּלוֹ, בֵּין שְׁנַקְרַע
בֵּיד אוֹ כְּחוּלִי, וְנִמְצָא בְּשָׂר כְּלוֹ עוֹר - הָרִי זֹו
טְרֵפָה¹⁹. וְזֹו הִיא שְׁנַקְרַאת גְּלוּדָה²⁰. וְאִם נִשְׂאָר מִן
הַעוֹר²¹ רֹחַב סֶלַע עַל פְּנֵי כָּל הַשְּׁדָרָה, וְרֹחַב סֶלַע עַל
הַטְּבוֹר, וְרֹחַב סֶלַע עַל רְאִשֵׁי אֵיבְרֵיהָ - הָרִי זֹו
מִתְרָת. וְאִם נָטַל כְּרֹחַב סֶלַע מֵעַל כָּל פְּנֵי הַשְּׁדָרָה,
אוֹ מֵעַל הַטְּבוֹר, אוֹ מֵעַל רְאִשֵׁי אֵיבְרֵיהָ, וְשְׂאָר כָּל
הַעוֹר קָנָם - הָרִי זֹו סֶפֶק. וְרִיָּאָה לִי, שְׂמַתִּירִין
אוֹתָהּ²².

19 וזה מסוג קרועה. 20 והלכה כחכמים הפוסלים. 21 אין ספק שהעור מהדברים ההכרחיים לבעלי חיים וכשנפשט כולו אי אפשר לבעלי חיים להתקיים. אבל היה מקובל בידי חכמי התלמוד, שאם יישאר כסלע במקום מסויים יעלה העור ארוכה ויחזור להתפשט מעט מעט עד שתתכסה כולה ויכולה לחיות, ואותו סלע הוא כגזע

שם: ואפילו אם היתה קטנה מתחילת ברייתה (לחם-משנה). אבל שאר הפוסקים אומרים, שרק אם הקטינה מחמת חולי - טריפה, אבל אם היתה קטנה מתחילת ברייתה - כשרה (כסף-משנה). 121 (בבהמה דקה. 122) בבהמה גסה. 123 שם. כענבה בינונית. ובעוף יש אומרים שאין לו כוליא, ואם כן לא שייך בו טריפות הכוליא. ויש אומרים שהיא בין העצמות השפלים הסמוכים לשדרה שיש שם כמין בשר, ואותו הבשר הוא הכליות (מגיד-משנה מכת"י). 124 שם. 125 ורש"י שם פירש לקתה מליאה מוגלא. 126 בגמרא, שהגיע עד החריץ והוא מקום הלבן. 127 היינו מוגלא, שם. 128 שם.

~ יום חמישי ט"ז מנחם-אב ~

פֶּרֶק הַשִּׁיעוּי

1 יבאר פסוקה, קרועה, נפולה, כיצד; עוף שנחבט על גבי דבר קשה.

א. פְּסוּקָה² בַּיָּצֵד? חוּט הַשְּׁדָרָה שְׁנַנְפֶּסֶק הַעוֹר
הַחוּפָּה אֶת הַמַּחַ - טְרֵפָה³. וּבִלְבָד שְׂיִפְסֹק רֹב הַקְּפוֹ;
אֲבָל אִם נִסְדַּק הַעוֹר⁴ לְאֶרְכוֹ אוֹ נִקְבָּ - מִתְרָת. וְכֵן
אִם נִשְׁבְּרָה הַשְּׁדָרָה וְלֹא נִפְסַק הַחוּט שְׂלֵה⁶, אוֹ
שְׁנַתְמַעַף הַמַּחַ שְׁבִתוֹף הַחוּט וְנַתְנַדָּד⁷, הוֹאִיל וְעוֹרוֹ
קָנָם - הָרִי זֹו מִתְרָת⁸.

2 אחד משמונה מיני טריפות שנאמרו לו למשה מסיני. 3 אף על פי שהמוח קיים. 4 לומדים זה מגררת שנפסקה ברובה טרפה ובנסדקה לאורכה כשרה. כלומר, שנסדקה לאורכה אינו בכלל פסוקה האמורה למשה מסיני ולפיכך כשרה. 5 שאינה טרפה עד שייפסק ברובו. ויש לשאול מדוע בגררת ניקבה נקב מפולש הרי זו נבילה כמבואר בפרק ג הלכה כד, וכאן סתם רבינו ומכשיר בכל נקב. וכן הקשה הכסף משנה בעניין נסדקה לאורכה. שבגררת צריך שישאר משהו למעלה ומשהו למטה ובחוט השדרה כשר בכל אופן. וצריך עיון. 6 במשנה שנינו: נשברה השדרה ונפסק החוט שלה טריפה. 7 אבל לא נמס. 8 וכמו שאמרו: מוח זה לא מעלה ולא מוריד.

ב. הַמְרָךְ הַמַּחַ וְנִשְׁפַּף כְּמִים אוֹ כְּדוֹנָג שְׁנַמָּס, עַד
שְׂיִמְצָא הַחוּט כְּשִׁמְעֵמִידוֹ אֵינוֹ עוֹמֵד - הָרִי זֹו
טְרֵפָה. וְאִם אֵינוֹ יְכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי כְּבוֹד - הָרִי זֹו
סֶפֶק⁹.

9 אם מחמת חולי הוא.

ג. עַד הֵיכֵן חוּט הַשְּׁדָרָה? תַּחֲלָתוֹ מִבְּחוּץ לְפוֹלִין
שְׁבִתְחֵלַת הַעֲרָף, עַד סוֹף פְּרִשָּׁה שְׁנִיָּה, שְׂלֵא יִשְׂאָר
אַחֲרֶיהָ אֲלֵא פְּרִשָּׁה שְׁלִישִׁית הַסְּמוּכָה לַתַּחֲלַת
הָאֲלֵהָ.

ד. וְשִׁלֵּשׁ פְּרִשׁוֹת הֵן, וְאֵלוֹ הֵן: שְׂלֵשָׁה עֲצָמוֹת
דְּבוֹקִין זֶה בְּזֶה לְמַטָּה מִחֲלִיּוֹת שֶׁל שְׁדָרָה. וְחוּט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְאֶחָדָם הַדִּיר - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן מִשׁוּם רְסוּק אִיבְרִים, מִפְּנֵי שְׂאִין מִשְׁלִיכִין אוֹתָן אֶלָּא בְּכוֹנֵה שְׂלָא יִשְׁתַּבְּרוּ. וְאִם הִחְזִירוּם וְהִשְׁלִיכוּם לְדִיר: מִחֲמַת יְרָאָה³⁷ - חוֹשְׁשִׁין לָהֶן; מִחֲמַת תְּשׁוּבָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן, מִפְּנֵי שְׂמִתְּפוּיָן לְהִחְזִירָם שְׁלָמִים וְיִזְהָרוּ בְּהַשְׁלָכְתָּן.

37) כגון שהיו רודפים אחריהם.

יב. שׁוֹר שֶׁהִרְבִּיצוּהוּ לְשְׁחִיטָה, אָף עַל פִּי שְׁנַפֵּל נְפִילָה גְדוֹלָה שְׂיֵשׁ לָהּ קוֹל בְּעַת שְׂמִתְּפוּיָן אוֹתוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ³⁸, מִפְּנֵי שְׁנוּעֵץ צְפָרְנִיו³⁹ וּמִתְחַזֵּק עַד שְׂמַגִּיעַ לְאָרֶץ.

38) ואפילו מגובה של עשרה טפחים. 39) ואף על פי שמפילים אותו בכוח כשהוא מרגיש שבני אדם רוצים להפילו משעה ראשונה הוא אומד נפשו ונועץ ציפורניו, ואין זה דומה לזכרים המנגחים זה את זה, כי שם כל אחד חושב שהוא יפיל ואינו מתכוון לנפילה ולכן הנפילה היא פתאומית.

יג. הֵפֶה הִבְהֵמָה עַל רֵאשָׁה וְהִלְכָה לָהּ הַמָּכָה כְּלַפֵּי זְנָבָה, אוֹ עַל זְנָבָה וְהִלְכָה לָהּ כְּלַפֵּי רֵאשָׁה, וְאֶפְלוּ הֵפֶה אוֹתָהּ בְּמִטָּה עַל כָּל הַשְּׂדֵרָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ. וְאִם יֵשׁ בְּמִטָּה חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת - חוֹשְׁשִׁין לָהּ. וְאִם הִגִּיעַ רֵאשׁ הַמָּטָה לְמַקְצַת הַשְּׂדֵרָה - חוֹשְׁשִׁין לָהּ. וְכֵן אִם הֵפֶה לְרֵחֵב הַשְּׂדֵרָה - חוֹשְׁשִׁין לָהּ.

יד. עוֹף שֶׁנִּחְבַּט עַל דְּבַר קָשָׁה, כְּגוֹן כְּרִי שֶׁל חֲטִים אוֹ קָפָה שֶׁל שְׂקָדִים וְכִיּוֹצֵא בְהֵן⁴⁰ - חוֹשְׁשִׁין לְרְסוּק אִבְרִים. וְאִם נִחְבַּט עַל דְּבַר רַךְ, כְּגוֹן פְּסוֹת כְּפוּלָה וְהַתְּבֵן וְהָאֶפֶר וְכִיּוֹצֵא בְהֵן - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ.

40) על פי הכלל בסוגיא שם: כל שאינו מחליק ונכבש הוא דבר קשה וחוששין משום ריסוק איברים.

טו. נִדְבְּקוּ כְּנַפְיוֹ⁴¹ בְּדָבָר בְּשַׁעַת צִידָה וְנִתְחַבַּט⁴²: אִם כְּכִנֵּף אַחַת נִאָּחַז - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ⁴³; וְאִם נִאָּחַז בְּשְׁתֵּי כְּנַפָּיו וְנִתְחַבַּט בְּגוֹפוֹ - חוֹשְׁשִׁין לוֹ⁴⁴.

41) פירש רש"י שהדבק מרוח על דף קטן והעוף נדבק ומתאמץ ופורח קצת ונופל ומתחבט. 42) ונפל ונחבט. 43) שפורח בשנייה ונופל לאט לאט. 44) אלא אם כן עמד והלך.

טז. נִחְבַּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם⁴⁵: אִם שָׁט מְלֵא קוּמָתוֹ מִמִּטָּה לְמַעְלָה לְעַמַּת הַמַּיִם - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ⁴⁶; אֲבָל אִם שָׁט מִמַּעְלָה לְמִטָּה עִם הַלוּף הַמַּיִם - חוֹשְׁשִׁין לוֹ, שְׂמָא הַמַּיִם הֵם הַמּוֹלִיכִין אוֹתוֹ⁴⁷. וְאִם קָדַם לְתֵבָן אוֹ קֶשֶׁת⁴⁸ שְׂמִתְּפוּיָן עַל גְּבֵי הַמַּיִם - הִרְי זֶה שָׁט מִחֲמַת עֲצָמוֹ⁴⁹, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ⁵⁰.

45) ופירש רש"י נפל על כורחו על פני הנהר. 46) שזהו

וכשורש האילן שחיות כל האילן תלוי בו. ונחלקו האמוראים בדבר היכן מקום הסלע שמשם מעלה ארוכה. ושלוש שיטות בדבר: א. לאורך כל השדרה; ב. על הטבור; ג. על כל ראשי האברים. ורבינו חושש לסברת כולם ולפיכך החמיר עד שיישאר סלע בכל שלושת המקומות. 22) אף על פי שלא נפשטה הבעיא וספק דאורייתא לחומרא פסק רבינו להתיר, מכיון שבסוגיא שם מובאת דעת רב ורבי יוחנן שאפילו נשאר כסלע בשאר המקומות בעור כולו מציל, ואם כי דבריהם נדחו מהלכה, בכל זאת יש לסמוך על דעתם במקום שיש עוד ספק אחד. ... וגלודה אסורה רק בבמה, אבל בעוף אפילו נמרטו אנפיה הגסים או הנוצה הגסה כשרה, שהעור קיים ומגן עליה.

ח. נְפוּלָה²³ כִּיצַד? הִרִי שְׁנַפְלָה הִבְהֵמָה מִמְקוֹם גְּבוּהָ, שֶׁגָּבְהוּ עֲשָׂרָה טַפְחִים²⁴ אוֹ יֵתֵר, וְנִתְרַסַּק אִבְרֵי מְאִיבְרֵיהָ - הִרִי זֶה טַרְפָּה. וְכִיצַד הוּא הִרְסוּק? שִׁתְּרוּצֵץ הָאִבְרֵי וַיִּחַלֵּה מִחֲמַת הַנְּפִילָה עַד שִׁתְּפַסֵּד צוּרְתוֹ וְתֵאָרוּ²⁵. אָף עַל פִּי שְׂלָא נִקַּב וְלֹא נִסְדַּק וְלֹא נִשְׁפַּר - הִרִי זֶה טַרְפָּה. וְכֵן אִם הֵפֶה אוֹתָהּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּמִטָּה וְרִצֵּץ אִבְרֵי מְאִיבְרֵיהָ - טַרְפָּה. בְּאִי זֶה אִיבְרִים אֲמָרוּ? בְּאִיבְרִים שֶׁבְּחִלְלֵי הַגּוֹף.

23) אחד משמונה סוגי טריפות שנאמרו לו למשה מסיני. 24) אין חבטה פחות מעשרה. 25) כתב בהגהות מיימוניות: כן הלכה למשה מסיני. ורש"י כתב במשנה שם גבי נפלה מן הגג: "חוששין שנתרסקו ונתפרקו אבריה, ואין טעם בטריפות שהלכה למשה מסיני הן".

ט. בְּהֵמָה שֶׁנַּפְלָה מִן הַגַּג: אִם הִלְכָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ²⁶; וְאִם עָמְדָה וְלֹא הִלְכָה - חוֹשְׁשִׁין לָהּ²⁷. קִפְצָה מִחֲמַת עֲצָמָה²⁸ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ²⁹. הַנִּיחָה לְמַעְלָה³⁰ וּמִצָּאָה לְמַטָּה³¹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׂמָא נְפִילָה³².

26) ואינה צריכה בדיקה. 27) וצריכה בדיקה. 28) מעצמה. 29) שכל הקופצת אומדת נפשה לפני הקפיצה שלא תרסק איבריה. 30) על הגג. 31) על הארץ. 32) אלא אומרים שהיא הפילה את עצמה לדעת ואמדה נפשה וכשרה.

י. זְכָרִים³³ הַמְּנַגְחִין זֶה אֶת זֶה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן³⁴; נְפְלוּ לְאָרֶץ - חוֹשְׁשִׁין לָהֶן³⁵. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהִיחָה מְגִרְתָּהּ רִגְלֶיהָ - אֵין חוֹשְׁשִׁין³⁶ לָהּ שְׂמָא נִתְרַסַּקוּ אִיבְרֵיהָ אוֹ שְׂמָא נִפְסַק הַחוּט שֶׁל שְׂדֵרָה.

33) אילים או שוורים. 34) לריסוק איברים. 35) וכתבו התוספות שם, שאפילו לא נפלו מגובה עשרה טפחים חוששים לריסוק איברים כשאחרים מפילים אותה בכוח. כי חבטה כזו היא יותר קשה. ונראה שגם דעת רבינו כך. 36) אם לא נודע שנפלה, מפני שאנו מחזיקים שיש לה כאב הירך.

יא. גְּנָבִים שֶׁגִּנְבוּן הַטְּלָאִים וּמִשְׁלִיכִין אוֹתָן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עוף שמצוי יותר. (59) שבכל שלושה אופנים אלו חוששין לריסוק איברים.

כא. סימנים שנגדלדלו רבן - טרפה, ואפלו שלא מחמת נפילה. וכן אם נתקפלו⁶⁰, שהרי אינן ראויין לשחיטה⁶¹. אבל אם נתפרק רב תרפין הושט מן הלחי⁶² - הרי זו מתרת; שאין התרפין ראוי לשחיטה⁶³, כמו שבארנו.

(60) שנעקרו שניהם או רובו של אחד מהם באורך הצוואר. (61) בנתקפלו אינה טריפה ממש מפני עצם הקיפול, אלא מתוך שאינן ראויים לשחיטה נאסרה, כך היא שיטתו של בעל הלכות גדולות. (62) אבל הסימנים מחוברים באורך הצוואר וגם מחוברים זה לזה. (63) ואם כן אין כאן עיקור סימנין. ואם נתפרק כולו הרי זה עיקור ואסורה, הואיל ותרפין כולו נעקר מן הלחי אי אפשר שלא נעקרו הסימנים ממקום חיבורם באורך הצוואר.

פרק עשירי

1) יבאר שבורה כיצד; ואם נשט כנף העוף מעיקרו; גולגולת שנחבט רוב גובהה או רוב היקפה; האסורה מפני סכנת נפשות; שבעים טרפיות שאפשר שימצאו ומניינם על הסדר; שתי טרפיות שיש לעוף יתר על הבהמה; ודין שאין להוסיף על טרפיות אלו; וטבח שיצאתה טרפה מתחת ידו.

א. שבורה² כיצד? הוא שגשבתברו רב צלעותיה. וצלעות הבהמה הן אחת עשרה מכאן ואחת עשרה מכאן. נשבתרו שש מכאן ושש מכאן, או אחת עשרה מכאן ואחת מכאן - טרפה³. והוא שגשבתרו מחצין של מול השדרה⁴.

2) אחד משמונה סוגי טרפות שנאמרו לו למשה בסניי, למעלה פרק ה הלכה ב. 3) והוא-הדין אם נשברו עשר מכאן ושתיים מכאן וכדומה. 4) ששם חיותה ולא מחצין של מול החזה. רבינו לא פירש מה הדין בנשבר צלע בעוף, אם חוששין שמא ניקבה הריאה או לא. ונחלקו בזה הפוסקים האחרונים. ראה טורי-זהב יורה-דעה נד ס"ק א, וש"ך ס"ק ד.

ב. נשבתרו שש מכאן ושש מכאן: אם היו צלעות גדולות שיש בהן מוח - טרפה⁵; ואם לאו, אף על פי שהן רב ואף על פי שגשבתרו כלפי השדרה - מתרת. וכן אם נעקרו רב צלעותיה⁶ - טרפה. ואם נעקרה אפלו צלע אחת וחצי חליטה עמה שהצלע תקועה בה⁷ - הרי זו טרפה. וכן אם נעקרה מן השדרה חליט אחת⁸, אפלו היטה מן החליות שלמטה מן הפסלים⁹ שאין בהן צלעות - הרי זו טרפה.

5) שם. פירוש, מה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאם נשברו שש מכאן ושש מכאן טריפה, זה רק בצלעות גדולות שיש בהם מוח. 6) של שני הצדדים, כלומר, שתיים עשרה

כחליכה ואינה צריכה בדיקה. 47) בוחלים. אבל אם הם מים עומדים אפילו שט מלמעלה למטה אין חוששין לומר כאן המים מוליכים אותו. 48) שט יותר מהר מהתבן והקש. 49) מכוח עצמו ולא המים מוליכים אותו. 50) שהוא כחליכה ואינה צריכה בדיקה.

יז. כל מקום שאמרנו 'אין חוששין לה' - מתר לשחט מיד, ואינו צריך לבדק שמא נתרסק אבר. וכל מקום שאמרנו 'חוששין לה', אם שחטה - צריך לבדק פנגד כל החלל כלו מקדקד הראשו⁵¹ עד הירך. אם מצא בה טרפה מן הטרפות שמנינו, או שנתרסק אבר מן האיברים שבפנים ונפסדה צורתו - הרי זו טרפה. אפלו נתרסק⁵² אבר מן האיברים שאם נטלו פשרה, פגון טחול וכליות - הרי זו טרפה; חוץ מבית הרחם⁵³, שאם נתרסק - הרי זו מתרת.

51) גם מקום המוח צריך בדיקה. 52) והפסיד צורתו. 53) רבינו מפרש מאמר רב נחמן שם. "בית הרחם אין בו משום ריסוק איברים", שאפילו נתרסק אין חוששין לו מפני שהרחם רכה וריסוקה אינו מזיק וכן אינה מרסקת איברים אחרים. אבל רש"י ושאר מפרשים מבארים המימרא של רב נחמן: בית הרחם צר ואף על פי כן אין חוששין שמא נתרסקו אבריו של הוולד בשעת לידתו מפני הדחק ואינו צריך בדיקה.

יח. והסימנין⁵⁴ אינן צריכין בדיקה⁵⁵ בכאן, שאין הנפילה ממעכת אותן.

54) סימני השחיטה, וושט וקנה. 55) שהסימנים קשים הם אצל נפילה.

יט. נפלה מן הגג ולא עמדה - אסור לשחט אותה עד שתשקה מעת לעת⁵⁶; ואם שחט בתוך זמן זה - הרי זו טרפה⁵⁷. וכששוחט אותה אחר מעת לעת - צריכה בדיקה כמו שבארנו.

56) שם. עמדה אינה צריכה מעת לעת [=המתנה של 24 שעות]. הא (אבל) לא עמדה צריכה מעת לעת (מעת לעת = יממה). ובתוך מעת לעת אינה מועילה בדיקה, והטעם שאין הריסוק ניכר לאלתר עד שתשהה מעת לעת שאז כל אבר שיש בו ריסוק תיפסד צורתו. 57) דין זה נאמר רק כשראינו שנפלה, אבל בכל המקרים "שחוששין" להם שנחבארו בהלכות הקודמות מועילה הבדיקה אפילו תוך מעת לעת ולפיכך לא כתב שם רבינו עד שתשהה וכו'.

כ. וכן מי שדרס ברגלו על העוף⁵⁸, או שדרסתו בהמה, או שטרפו לפתל, והרי הוא מפרקס - משהין אותו מעת לעת⁵⁹ ואחר כך שוחטין אותו ובדקין אותו בדרך שבארנו.

58) משנה שם, לעניין בהמה. ורבינו משנה הלשון לעניין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפירש"י שם. (21) ומה ששינונו שם: ואלו כשרות בבהמה, נפחתה הגולגולת ולא ניקב קרום של מוח, היינו שנפתחה פחות מכסלע. (22) שם מה. אמר ר' ירמיה לדעת בית-שמיאי שניקבים שיש בהם חסרון מצטרפין לכדי מלא מקדח, ומה למד רבינו לשיעורם של בית-הלל שהלכה כמותם שמצטרפין כסלע.

ו. וכן גלגלת שנקבס²³ רב גבהה²⁴ ורב הקפה - טרפה, אף על פי שהקרום שלם ולא חסר ממנה פלום. נחבס רב גבהה והרי רב הקפה קיים, או שנקבס רב הקפה והרי רב גבהה קיים - הרי זו ספק טרפה²⁵. ויראה לי, שאוסרין אותה²⁶.

(23) חולין נב. מימרא של שמואל: נתמעכה הגולגולתושינתה צורתה אבל לא נפחתה. (24) רוב של גובה הראש מן העינים ולמעלה. (25) בעיית ר' ירמיה בגמרא שם, ונשאה בתיקו. (26) כתב רבינו: ויראה לי אע"פ שהכלל בדינו כל תיקו באיסור להחמיר, משום שלכאורה יש כאן ספק ספיקא בפירוש דברי שמואל. אפשר לפרש נחבסה ברובה, היינו שנחבסה ברוב גובהה וברוב היקפה בשניהם יחד, אבל באחד מהם כשרה. ואם תמצא לומר, שאפילו באחד מהם טריפה, יש ספק או ברוב גובהה או ברוב היקפה, ואם כן בכל מקרה של נחבסה באחד מהם יש ספק ספיקא ומותר. לפיכך אסר מסברא, הואיל ובעיית ר' ירמיה היתה רק אז ברוב גבהה או ברוב היקפה, שמעמינה שידוע היה לו שבאחד אסור, ואינו צריך שיחבס בשניהם, וכיון שספקאחד הוא אוסרין אותה. וראה למעלה פרק ט הלכה ז בדין גלודה.

ז. עוף של מים, כגון ארזים²⁷, אם נקב עצם גלגלתו²⁸, אף על פי שלא נקב קרום של מוח - טרפה, מפני שקרומו רך²⁹. עוף היבשה שהפתו חלדה על ראשו³⁰, או שנגף באבן או בעץ - מניח ידו בצד הנקב ונועץ³¹, או מכניס ידו לתוך פיו ודוחק למעלה³². אם נצא המוח מן הנקב - פידוע שנקב הקרום וטרפה, ואם לאו - מותר.

(27) שם נו. והוא-הדין כבאר-אוזים. (28) בגמרא שם, נשבר העצם. אבל רבינו כתב "ניקב העצם" היינו אפילו כלשהו, טריפה, ראה בכסף-משנה. (29) וכשנשברה העצם, אין הקרום מתקיים. (30) שנשכתו בשניה, אבל אם הכתה בידה, אסורה משום דרוסה, כמבואר בפרק ה הלכה ו שיש דריסה לחולדה בעופות. (31) לוחץ. כן פירש הרי"ף מה שאמרו רב ושמואל ולוי בגמרא שם "מכניס ידו לפנים". (32) כן פירשו רש"י ואחרים את המימרא הזו, ורבינו כתב כשני הפירושים, ומותר לבדוק באחד משני האופנים הללו.

ח. בהמה שאחזה דם³³, או שהיתה מעשנת³⁴ או מצננת³⁵, או שאכלה סם שהורג בהמה, או שתתה מים הרעים³⁶ - הרי זו מתרת³⁷. אכלה סם שהורג את האדם, או שנשכה נחש וכיוצא בו - מתרת משום טרפה, ואסורה מפני ספנת נפשות³⁸.

צלעות, כמבואר בהלכה הקודמת בדין נשברו, כר' יוחנן שם. (7) בגמרא שם: בוכנא ואסיאתא, ופירש"י צלע וקצת חוליא. (8) חוליא שלימה, שם. מחלוקת בית-שמיאי ובית-הלל באהלות ג, ג לענין טומאת מת, ואמר שמואל בסוגיה שלנו "וכן לטריפה", והלכה כבית-הלל. (9) בגמרא: בשלהי כפלי.

ג. בהמה שנשמת הירף שלה¹⁰ מעקרו ויצא מן הפך שלו: אם נתאכלו¹¹ ניביו, והן היתדות שבפעם הפך שיוצאת על העצם הזכר¹² ואוחזת אותו - הרי זו טרפה¹³; ואם לא נתאכלו - מתרת¹⁴.

(10) בלשון הגמרא: שמוטת ירך, שם נו. (11) נרקבו. שם נד: "בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה, והני מילי דאיעכול ניביה", פירוש, כף הירך שניתק מן הבוכנה שהוא תקוע בו בגוף טריפה. וזה נאמר רק אם נתעכלו הגידים המקשרים. ומפרש רבינו, ששמוטת הירך ובוקא דאטמא דשף מדוכתיה היינו הך, וכן דעת רש"י והרי"ף. והראב"ד בהשגותיו אומר עליו: "דומה שהוא סובר היינו בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ולא כלום הוא, אלא שבעצם נאמרו שניהם". והוא מפרש בוקא דאטמא דשף מדוכתיה, היינו הראש התחתון של העצם השלישית התקוע בקולית, וזה טריפה רק אם נתאכלו הגידים (ניבים). אבל שמוטת ירך, היינו ראש העליון של אותה עצם שניתק מן הגוף, וזה טריפה אפילו אם לא נרקבו הניבים. וראה מגיד-משנה. ונראה שנפלו שם שגיאות המכבידות על הבנת דבריו בדעתו של הראב"ד. (12) שראשו חד ולא עגול. (13) אבל אם נתאכלו ניביו ולא נשמת הירך ממקומו, כשרה - כיון שהירך עומד במקומו חוזר ומבריא. (14) אבל ניטל הירך אפילו לא נתאכלו ניביו טריפה, שאינו חוזר ומבריא.

ד. וכן בעוף, אם נשמת ירכו - טרפה¹⁵. נשמת כנפו מעקרו¹⁶ - חוששין שפמא נקבה הראה שלו, ולפיכך בודקין אותה¹⁷ ואחר כך יאכל. ובהמה שנשמתה ידה¹⁸ מעקרה - מתרת, ואין חוששין לה¹⁹.

(15) אם נתאכלו ניביו כמו בשמוטת ירך בבהמה. (16) בלשון הגמרא: שמוטת גף, שם. (17) מבחרין העוף מלפניו ומניחים הריאה דבוקה בצלעות, ומכניס שפופרת בקנה, ונופח ונותן על הריאה קש או נוצה או רוק, אם עולה בנפיחה כשרה, ואם לאו (או כשהקש מתננד) טריפה (הגהות מיימוניות). וראה רש"י שם: מחלוקת של רב ושמואל, לרב טריפה, ולשמואל צריכה בדיקה. ורבינו פסק כשמואל, מפני שגם ר' יוחנן סובר כמותו, וכן פסקו גם הרי"ף והרשב"א. (18) בלשון הגמרא: שמוטת יד, שם. (19) לנקיבת הריאה, שעובי הכתף מגין עליה.

ה. גלגלת בהמה או חיה שנשמת ממנה כסלע²⁰, אף על פי שלא נקב הקרום - טרפה²¹. ואם נקבו נקבים שיש בהן חסרון²² - פלן מצטרפין לכסלע.

(20) אפילו מצומצם. שם נד: "כסלע - כיתר מסלע", ועיין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השְׁדָרָה. נט) נִמְרָף מִחַ חוּט הַשְּׁדָרָה⁴⁸ וְנִתְמַסְמָס. ס) נִקְרַע רֹב הַבָּשָׂר הַחוּפָּה אֶת הַפָּרֶס. טא) נִגְלַד הָעוֹר שְׁעָלֶיהָ. טב) נִתְרַסְקוּ אֵיבְרֶיהָ מִנְפִילָה. טג) נִדְלַדְלוּ הַסִּימָנִין. סד) נִשְׁתַּפְּרוּ רֹב צִלְעוֹתֶיהָ. סה) נִעְקְרוּ רֹב צִלְעוֹתֶיהָ. סו) נִעְקְרָה צִלְעַ אַחַת בְּחִלְיָתָהּ. סז) נִעְקְרָה חֲלִיָּה אַחַת. סח) נִשְׁמַט הַיָּרֵךְ מֵעֲקָרוֹ. סט) חִסְרָה הַגְּלָגֶלֶת פְּסָלָעָה⁴⁹. ע) נִחַפֵּס רֹב הַגְּלָגֶלֶת וְנִתְרוֹצֵץ.

39) והכסף-משנה מסדר את השבעים טריפות שהגדירים רבינו, בתוך שמונה סוגי טריפות שנאמרו לו למשה מסיני כמבואר בפרק ה הלכה ב, והא לך סדרם (לפי האותיות שהובאו בפנים). דרוסה - טריפה אחת: באות א. נקובה - כו טריפות: באותיות ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, כח, כט, ל, לא, לב, לג, לד, לה, לו, לז, לח, מב. חסרה - כג טריפות: אותיות טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, לט, מ, מא, מג, מד, מה, מו, מז, מח, מט, סט. נטולה - ח טריפות: אותיות נ, נא, נב, נג, נד, נה, נו, נז. קרועה - ב טריפות: אותיות ס, סא. נפולה - ב טריפות: אותיות סב, סג. פסוקה - ב טריפות: אותיות נח, נט. שבורה - ו טריפות: אותיות סד, סה, סו, סז, סח, ע. 40) אבל ניקב הושט נבילה, כמבואר בפרק ד. 41) משום נקובה, מפני שסוף קרום של מוח לינקב. 42) כל היתרות שמונה רבינו כאן, הן טריפה משום חסר, שכל יתר כנטול דמי, כמ"ש בפרק ח הלכה יא, ראה שם. 43) בכלל זה ניקבה הוורדא, וכל סרכות הריאה. 44) מטעם נקובה, כמבואר בפרק ז הלכה ו. 45) אבל בידי שמים כשרה, כמבואר בפרק ח הלכה ט. 46) טריפה מטעם חסר, וכמבואר בפרק ח הלכה כד: כל אבר שנאמר בו שאם היה חסר טריפה, כך אם ניטל טריפה. 47) וכן נחתכו צומת הגידים, ראה פרק ח הלכה יז מחלוקת רבינו והראב"ד בנחתכו צומת הגידין, לדעת רבינו זה בסוג נטולה, ולדעת הראב"ד הוא בכלל פסוקה, ראה שם. 48) הטעם שהיא טריפה משום שסוף החוט להיפסק, ולפיכך מנאה רבינו בסוג פסוקה, שהיא הטרפות הפוסלת בחוט השדרה. 49) כתב הכסף-משנה: רבינו לא מנה בחסרים ויתרים ונטולים אלא איברים שאפשר לינטל או ליחסר ותחיה הבהמה קצת זמן, אבל איברים שאם ינטלו אי-אפשר לה להתקיים אפילו שעה אחת, לא מנאם, לפי שזו לא תקרא טריפה אלא נבילה. וכן אבר שאי-אפשר לה להבראות חסרה ממנו, כגון מוח ולב, ושט וקנה, לא מנה מפני שהם דברים שנמנע מציאותם.

י. אלו השבעים חללים שאוסרין את הבהמה ואת החיה משום טרפה, פְּכָר נִתְפָּאֵר כָּל אֶחָד מֵהֶן וּמְשַׁפְּטִיו. וְכָל שְׂאֵפְשָׁר מֵהֶן שְׂיִמְצָא בְּעוֹף⁵⁰ בְּאֵיבְרֵין הַמְּצוּיִין לְעוֹף וְלַבְּהֵמָה - דִּינוֹ בַּבְּהֵמָה וּבְעוֹף אֶחָד הוּא⁵¹; חוץ מִטְּרִפּוֹת שְׂפָפְלִיא⁵² וְשִׁבְטֵחֹל וְשִׁבְאָנוֹת הַרְאָה⁵³. מִפְּנֵי שְׂהָעוֹף אֵין לוֹ חֲתוּף אֲנוֹת בַּבְּהֵמָה, וְאֵם יִמְצָא - אֵין לוֹ מְנִין יְדוּעָה⁵⁴. וְטָחֹל הָעוֹף עָגַל כְּמוֹ עֵבֶב, וְאֵינוֹ פְּטָחֹל

33) במשנה שם נח: אחות הדם, כלומר שאחזה דם וחלתה. 34) שנכנס עשן בגופה. 35) שחלתה מחמת צינה. 36) במשנה שם. מים הרעים, פירש"י מים מגולים. ואולי הטיל נחש ארסו בהם. 37) שכל אלה אינם חולי של טריפה. והוא כמסוכנת שמותר לשחטה, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד הי"א. "בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה ונטתה למות, הואיל ולא אירעה מכה באבר מאבריה הממיתים אותה היו זו מותרת, שלא אסרה תורה אלא כעין טריפת חית היער, שהרי עשה בה מכה הממיתה אותה". וראה למעלה פרק ו הלכה יג. 38) שכן ברורה הסכנה לאדם. ונראה מדבריו, שאם שתתה מים מגולים, אין אכילת בשרה מסכנת, אפילו אם הטיל בהם נחש את ארסו.

ט. נִמְצָאוּ כָּל הַטְּרִפּוֹת הַמְּנוּיֹת כְּשִׁיפְרָטוֹ וְאִפְשָׁר שְׂיִמְצָאוּ בַּבְּהֵמָה וְחֵיה - שְׂבָעִים. וְאֵלוֹ הֵן עַל הַסְּדֵר שְׁנִתְפָּאֵרוּ בְּחִבּוּר זֶה³⁹: א) דְּרוּסָה. ב) נִקְבַּ תְּרִפְיָן הַוִּשְׁט⁴⁰. ג) נִקְבַּ קְרוֹם שֶׁל מוֹחַ. ד) נִתְמַסְמָס הַמּוֹחַ עֲצָמוֹ⁴¹. ה) נִקְבַּ הַלֵּב עֲצָמוֹ לְבֵית חֲלָלוֹ. ו) נִקְבַּ קִנְיָ הַלֵּב. ז) נִקְבַּ הַמְּרָה. ח) נִקְבּוּ קִנְיֵי הַפְּכָד. ט) נִקְבַּ הַקֶּבֶה. י) נִקְבַּ הַפָּרֶס. יא) נִקְבַּ הַמָּסָס. יב) נִקְבַּ בֵּית הַפּוֹסוֹת. יג) נִקְבּוּ מַעִיה. יד) יִצָּאוּ הַמַּעִים לְחוּץ וְנִהַפְּכוּ. טו) נִקְבַּ הַטָּחֹל בְּעֵבִיו. טז) חִסְרָה הַמְּרָה. יז) נִמְצָאוּ שְׁתֵּי מְרָרוֹת⁴². יח) חִסְרָה הַקֶּבֶה. יט) נִמְצָאוּ שְׁתֵּי קְבוֹת. כ) חִסֵּר הַפָּרֶס. כא) נִמְצָאוּ שְׁנֵי כְּרָסִים. כב) חִסֵּר הַמָּסָס. כג) נִמְצָאוּ שְׁנֵי מָסָסִים. כד) חִסֵּר בֵּית הַפּוֹסוֹת. כה) נִמְצָאוּ שְׁנֵי בְּתֵי הַפּוֹסוֹת. כו) חִסֵּר אֶחָד מִן הַמַּעִים. כז) נִמְצָאוּ שְׁנֵי מַעִים. כח) נִקְבַּה הַרְאָה⁴³. כט) נִקְבַּ הַקֶּנֶה לְמִטָּה בְּמָקוֹם שְׂאֵינוֹ רְאוּי לְשְׁחִיטָה. ל) נִקְבַּ סִּמְפוֹן מִסִּמְפוֹנֵי רְאָה, אִפְלוֹ לְחִבּוּר. לא) נִאֲטַם מָקוֹם מִן הַרְאָה⁴⁴. לב) נִמְזַק סִּמְפוֹן מִסִּמְפוֹנֵי הַרְאָה. לג) נִמְצָאָה לְחָה סְרוּחָה בְּרְאָה. לד) נִמְצָאוּ בְּהַ מֵיִם סְרוּחִים. לה) נִמְצָאוּ בְּהַ מֵיִם עֲכוּרִין, אֶף עַל פִּי שְׁלֵא הַסְּרִיחוּ. לו) נִתְמַסְמָסָה הַרְאָה. לז) נִשְׁתַּנּוּ מְרָאֶיהָ. לח) נִהַפְּףָ הַוִּשְׁט בְּמְרָאָיו. לט) חִסְרָה הַרְאָה מִמְנִין הָאֲנוֹת. מ) נִתְחַלְפוּ הָאֲנוֹת. מא) הוֹתִירוּ הָאֲנוֹת מִגְּבָה. מב) נִסְרְכָה אֲנָה לְאֲנָה שְׁלֵא כְּסִדְרִין. מג) נִמְצָאָה הַרְאָה בְּלֹא חֲתוּף אֲזָנִים. מד) חִסֵּר מִקְצַת הַרְאָה. מה) יָבֵשׁ מִקְצַת גּוּפָה. מו) נִמְצָאָה הַרְאָה נְפוּחָה וְעוֹמֶדֶת. מז) צְמָקָה הַרְאָה מִפְּחָד אֲדָם⁴⁵. מח) חִסֵּר הַרְגֵל, בֵּין מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ בֵּין שְׁנִתְחַפֵּף⁴⁶. מט) אוֹ שְׁהִיתָה יִתְרָה רְגֵל. נ) נִטְלָה צְמַת הַגִּידִים⁴⁷. נא) נִטְלָה הַפְּכָד. נב) נִטְלָ לְחֵי הָעֲלִיּוֹן. נג) פְּלִיאָ שְׂהִקְטִינָה בְּיוֹתֵר. נד) פְּלִיאָ שְׂלִקְתָּהּ. נה) פְּלִיאָ שְׁנִמְצָאָת בְּהַ לְחָה. נו) פְּלִיאָ שְׁנִמְצָאוּ בְּהַ מֵיִם עֲכוּרִין, אֶף עַל פִּי שְׂאֵינָן סְרוּחִין. נז) פְּלִיאָ שְׁנִמְצָאוּ בְּהַ מֵיִם סְרוּחִין. נח) נִפְסַק חוּט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברבינו נאמר בפירוש "ניטלו הכליות".⁶⁴ וכאן כתב רבינו דברים ברורים שאין לנו ללכת אחרי דרכי הרפואה אלא אחרי קבלת דברי חכמים. ולמעלה שם כתב רבינו: ניטלו הכליות הרי זו מותרת, לפיכך אם נבראת ככוליא אחת וכו' מותרת. ולמה לא כתב אם נבראת חסרת כליות לגמרי מותרת? נראה לפי שאינו נמצא שתהיה חסרת כליות לגמרי מתחילת בריאתה. אבל הכסף-משנה שם הלכה כו מביא בשם הכלבו, שלדעת הראב"ד ניטלו הכליות כשרה, היינו שנבראת כך חסרת כליות. (דברי רבינו בתשובתו לחכמי לונגל בדבר ניטל הלחי העליון, שהבאנו למעלה בפרק ה הלכה כג, מנוגדים לכאורה לדבריו כאן, אבל אחרי העיון תמצא שאין כל סתירה בדבריו. בתשובתו הנ"ל הוא מסתייע בחכמת הטבע, כדי לפרש דברי המשנה, ניטל הלחי התחתון כשרה, וחכמי לונגל פירשו: וכל-שכן העליון, ורבינו מפרש דוקא תחתון אבל עליון טריפה, כי אי-אפשר לבהמה לחיות בלי הלחי העליון).

יג. וכן אלו שִׁמְנוּ וְאָמְרוּ שֶׁהֵן טְרֵפָה, אֵף עַל פִּי שְׂוֵרָא בְּדַרְכֵי הַרְפּוּאָה⁶⁴ שְׂבִידְנוּ שְׂמַקְצָתָן אֵינָן מִמִּיתָין וְאִפְשָׁר שֶׁתַּחֲיָה מֵהֵן - אֵין לָךְ אֱלָא מַה שְׂמְנוּ חֲכָמִים. שְׁנֵאמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּ⁶⁵.

(64) כמו בנקדר הקנה ועשו קרומיות של קנה וחיתה, וכן תרגולת שמטות ירך שעשו לה שפופרת של קנה וחיתה, גמרא שם נז: (65) ובסנהדרין פז. דורש ר' יהודה תורה ויורו, כלומר, דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים, ובכלל זה גם טריפות.

יד. פֶּל טֵבַח שֶׁהוּא יוֹדֵעַ הַטְּרֵפוֹת הָאֵלוּ וְהֵרִי הוּא בְּחֻזְקַת פְּשָׁרוֹת⁶⁶ - מֵתָר לוֹ לְשַׁחֵט וְלִבְדֹק לְעַצְמוֹ וְלִמְכֹר, וְאֵין בְּזָה חֲשָׁשׁ; שֶׁעַד אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִסּוּרֵין, בֵּין יֵשׁ לוֹ הִנְיָה בְּעֵדוּתוֹ בֵּין אֵין לוֹ הִנְיָה בְּעֵדוּתוֹ. וְכִכָּר בְּאַרְנוֹ⁶⁷, שְׁאֵין לוֹקְחִין בְּשָׂר מִטֵּבַח שְׂשׁוּחַט וּבֹדֵק לְעַצְמוֹ בְּחֻזְקָה לְאַרְצֵן אוֹ בְּאַרְצֵן יִשְׂרָאֵל בְּזִמְן הַזֶּה, אֱלָא אִם בֵּן הָיָה מִמֶּחָה. וְאִם יָצְאת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ - מְנַדִּין אוֹתוֹ, וּמְעִבִירִין אוֹתוֹ⁶⁸, וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְכְשָׁרוֹתוֹ⁶⁹ עַד שִׁילָף לְמָקוֹם שְׁאֵין מִפִּירִין אוֹתוֹ וַיַּחְזִיר אֲבָדָה בְּדָבָר חָשׁוּב אוֹ יוֹצֵיא טְרֵפָה לְעַצְמוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב⁷⁰.

(66) וזהו הנקרא מומחה, בסמוך, ובגמרא עבודה זרה לט. (67) בהלכות מאכלות אסורות פרק ח הלכות זח. וראה שם פרק ג הלכות ככא לענין דגים, וכן בפרק יא הלכה כה לענין יין. (68) סנהדרין כה. לפי גירסת הר"ף "שמתייה ועבריה". (69) (סנהדרין שם, החשוד על הטריפות אין לו תקנה עד שילך וכו' ורבינו בהלכות מאכלות אסורות שם כתב, "אין לו תקנה לעולם", אבל כאן כתב רק "אינו חוזר לכשרותו" ומזה מדייק המגיד-משנה, שרק לכשרותו אינו חוזר, אבל יש לו תקנה למכור כשמעמידים עליו שומר (משגיח). ולכאורה כאן סתירה בולטת לדברי עצמו במאכלות אסורות, וגם לדברי הגמרא הנ"ל. ומפרש המגיד-

בְּהֵמָה⁵⁵. וְטְרֵפוֹת שֶׁבְּפִלְיָא וְשֶׁבְּטַחֲוֹל לֹא מְנוּ אוֹתָן בְּבֵהמָה⁵⁶ פְּדֵי שְׂוֵיָהָ כְּנִגְדָן בְּעוֹף, וְלִפְיֵכָךְ לֹא נִתְּנוּ לְבִלְיָא שֶׁהִקְטִינָה⁵⁷ שְׁעוֹר בְּעוֹף. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁵⁸.

(50) בחולין נו. תני לוי: כל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף, היינו בדבר שימצא בעוף. (51) כגון ניקב גג הזפק, ניקב הקורקבן וכיסוי, ניטל הזפק טריפה, מפני שהם אברי המזון בעוף כנגד המסס ובית הכוסות בבהמה. והדין אחד הוא. (52) משמע מדברי רבינו שיש כוליא בעוף, והיא מין בשר שבין העצמות השפלים הסמוכים לשדרה, וראה מגיד-משנה פרק ח הלכה כו. (53) כגון חסר או יתר במנין, וכדומה. (54) והטריפות באונא בבהמה היא רק חסר או יתר במנין, כמבואר למעלה פרק ח. (55) ואם כן, אין טחול לעוף בצורת טחול של בהמה, ואי-אפשר לאמר עליו וכנגדן בעוף. (56) כלומר, במשנה, והן רק טריפות שאמרו האמוראים, ובריתא של לוי אמורה רק על טריפות שמנו במשנה. (57) ראה פרק ח הלכה כו. (58) טריפות אחרות, כגון לקתה הכוליא או נמצאו בה מים עכורים או סרוחים.

יא. וְשֵׁי טְרֵפוֹת יֵשׁ בְּעוֹף יֵתֵר עַל הַבְּהֵמָה, וְאֵף עַל פִּי שְׂוֵישׁ לָהּ אוֹתָן הָאֵיבָרִים⁵⁹. וְאֵלוּ הֵן: עוֹף שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מִרְאָה בְּנֵי מַעֲוִי⁶⁰ מִחֻמַּת הָאוֹר, וְעוֹף הַמַּיִם שֶׁנִּבְקַע עֲצָם רֵאשׁוּ⁶¹.

(59) אבל יש בעוף איברים שאינם בבהמה, כגון זפק וקורקבן, ואם ניקבו טריפה. (60) טריפות זו דוקא בעוף, כמו ששינו במשנה שם: ואלו טריפות בעוף נפלה לאור וכו'. והטעם שבבהמה אין טריפות זו, לפי שעורה קשה, וגם עובי הצלעות מגינים עליה, וגם בני מעיה קשים ליחמו, כי בטרם יחמרו מנפילת האש, ישרפו עורה ובשרה. (61) בגמרא שם. יתר עליהם העוף, נשבר העצם, אע"פ שלא ניקב קרום של מוח. ומפרש בגמרא בעוף המים הואיל וקרומו רך. וכשנשברה העצם, כבר אין הקרום שלו מתקיים, כפירש"י שם.

יב. וְאֵין להוסיף על טְרֵפוֹת אֵלוּ כְּלָל⁶². שְׂכַל שְׂאֲרַע לְבֵהמָה אוֹ לְחִיָּה אוֹ לְעוֹף חוּץ מֵאֵלוּ שְׂמְנוּ חֲכָמֵי דוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים וְהַסְּפִימוּ עֲלֵיהֶן בְּבִתֵּי דִינֵי יִשְׂרָאֵל - אִפְשָׁר שֶׁתַּחֲיָה, וְאִפְלוּ נוֹדַע לָנוּ מִדֶּרֶךְ הַרְפּוּאָה שְׁאֵין סוּפָה לְחִיּוֹת⁶³.

(62) שם נד. וכי להוסיף על הטריפות יש? אין לך אלא מה שמנו חכמים. (63) ומכל-שכן דברים שנאמרו בפירוש שאינה טריפה, כגון ניטלו הכליות כשרה, אע"פ שכל חכמי הרופאים עונים פה-אחד שבלי כליות אי-אפשר שיחיה האדם בלתי אם נשארה כוליא אחת. ובאמת החוקרים החדשים רצו להגיד מטעם זה בגמרא וגורסים "ניטלה כוליא אחת כשרה", אבל אם ניטלו שתי הכליות טריפה. וסומכים על המאמרים בגמרא: לקתה כוליא, הקטינה כוליא, מבואר שרק כוליא אחת מדברת הסוגיא. אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11) חולין ט, א. נשחטה, בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה. ואפילו נולד בה ריעותא קצת, כגון שרגליה נגרות אבל יש לתלות במצוי, מחלת השגרונא שאינה טריפה, אין חוששין לדבר שאינו מצוי (שנספק חוט הסדרה) כדי להטריפה, שם נא, א שגרונא שכיח, חוט השדרה לא שכיח (כסף-משנה).

ד. פיצד¹²? כגון שגשמת הגף¹³ של עוף - בודקין את הראה שמא נקבה. נפלה הבהמה¹⁴ - בודקין אותה שמא נתרסקו איברייה. נתרצץ עצם¹⁵ הראש - בודקין קרום של מוח שמא נקב. הבה אותה קוץ או נזרק בה חץ או רמח וכיוצא בהן ונכנס לחללה - חוששין לה¹⁶, וצריכה בדיקה כנגד כל החלל שמא נקב אחד מן האיברין שתשרף בנקיבתן. וכן כל פיצא בה.

12) מחובר להלכה שלמעלה. 13) פ"י ה"ד. 14) פ"ט הי"ז. 15) פ"י ה"ז. 16) דין זה לא נאמר למעלה במקומו, אלא כאן דרך אגב. ראה כסף-משנה למעלה פ"ו הי"ב.

ה. לפיכך, ראה שהעלתה צמחין או שגמץאו סרכות כמו חוטין תלויין ממנה ולדפן¹⁷ או ללב או לטרפוש הקבד - חוששין לה שמא נקבה, וצריכה בדיקה. וכן אם נמצא בה אבבעבוע מלא לחה¹⁸ - חוששין שמא נקב סמפון שתחתיו¹⁹, וצריכה בדיקה.

17) פ"ז ה"ה: וכיצד עושין בה? מפרקין אותה מן הדופן וכו'. 18) שם ה"ו. 19) וכן כתב בפ"ז ה"י: צריך לבדוק הסמפון שתחתיה אם לא ניקב. והראב"ד משיג: ואם ניקב סמפון שתחתיו מה בכך, והלא לא אמרו אלא סמפון שניקב לחבירו טריפה. וראה מה שכתבנו שם.

ו. מן הדין היה על דרך זו, שאם נמצאת הראה תלויה בסרכות כמו חוטין, אם היו מן האום של ראה ולדפן או שהיו ללב או לטרפוש הקבד - שתחתים את הסרכא ומוציאים את הראה ונפחין אותה בפושטין²⁰. אם נמצאת נקובה - טרפה; ואם לא נתבעבוע המים - הרי היא שלמה מכל נקב ומתרת, וסרכא זו לא היתה במקום נקב²¹, או שמא נקב קרום העליון בלבד²². ומעולם לא ראינו מי שהורה כך, ולא שמענו מקום שעושין בו כך.

20) ראה פ"ז ה"ח. 21) שסובר יש סירכא בלא נקב, ודעת רש"י שאין סירכא בלא נקב (הגהות מיימוניות). 22) שכשר, פ"ז ה"א.

ז. ואף על פי שאלו הן הדברים הנראין מדברי חכמי הגמרא, המנהג הפשוט בישראל²³ כך הוא: כששוחטין את הבהמה או את החיה - קורעין את הטרפוש של קבד, ובודקין את הראה במקומה. אם

משנה שמה שאמרו אין לו תקנה, הכוונה שאין לו תקנה לחזור למצבו הקודם, זאת-אומרת לחזור לכשרות, אבל רשאי למכור בשר כשמומחה משגיח (ע"ל). 70) סנהדרין שם. ולשון רבינו במאכלות אסורות: בממון חשוב, שוודאי עשה תשובה בלא הערמה.

פרק אחר עשרי

1) יבאר בהמה או עוף שנולד בה ספק טרפות מטרפות אלו; כל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאים הם; ומנהג בדיקת הריאה.

א. כל בהמה או עוף שנולד בהן ספק טרפות מטרפות אלו, כגון בהמה שגפלה ולא הלכה², או שנדרסה בידי חיה ואין ידוע אם האדים בשר³ כנגד בני מעים או לא האדים, או שגחבסה גלגלתה ואין ידוע אם רבה או מעוטה, וכיוצא בדברים אלו: אם היה זכר ושהה שנים עשר חדש⁴ - הרי זו בחזקת שלמה⁵ כשאין פל הבהמות; ואם היתה נקבה - עד שתלד⁶. וכעוף: בזכר - שנים עשר חדש, ובנקבה - עד שתלד כל הביצים של טעינה הראשונה, ותטען טעינה שניה ותלד.

2) שאם שחטה צריכה בדיקה שמא נתרסקו איבריה, ורש"י ביצה לד, א - כתב: שמא נשחטו רוב צלעותיה או נשברה השדרה. ראה פ"ט הי"ט. 3) והרי היא דרוסה, ראה פ"ה ה"ט. 4) חולין נו, ב. כמבואר בסוגיא שם הטעם של י"ב חודש, היינו שיעברו עליה ימות החמה וימות הצינה, שפעמים שהחום מזיק למכה, ופעמים הצינה, שם. 5) שמעמידין אותה על חזקתה שהיתה שלימה. 6) שם. כלומר, אינה צריכה שהיה שנים עשר חודש, ומספיק אם ילדה בתוך זמן זה. [מלשונו של רבינו, שכתב "אם שהה", משמע שלכתחילה אסור להשהותו. וכנראה למד דין זה ממעשה שמואל שם נג, ב - בסל של ספק דרוסות שהשליכן בנהר ולא התיר להשהותן שמא יבוא לידי תקלה שיאכלו מהן לפני י"ב חודש או לפני שתלדנה. ורש"י שם פירש שרק במקרה שיש הרבה עופות חוששין לתקלה, אבל רבינו סתם ואמר "אם שהה" משמע שאפילו עוף אחד, רק בדיעבד מותר. וראה מגיד-משנה ה"ב].

ב. ואסור למכור ספק טרפה זו לנכרי בתוך זמן זה⁷, שמא ימכרנה לישראל⁸.

7) שם. 8) שאינו יודע שהיא ספק טריפה ויאכלנה באיסור.

ג. כל בהמה חיה ועוף - בחזקת בריאים הם⁹, ואין חוששין להם שמא יש בהן טרפה. לפיכך, כשישחטו שחיטה כשרה - אינן צריכין בדיקה שמא יש בהן אחת מן הטרפות¹⁰, אלא הרי הן בחזקת הטהור¹¹ עד שיגלד להן דבר שחוששין לו, ואחר כך בודקין על אותו דבר בלבד.

9) מטעם רוב. שם יא, ב. 10) ראה רש"י ביצה לד, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנתחבר אחרי כן אינו אומר אבא-מארי זכרוננו-לברכה, ובגמרא קידושין לא, ב - אמרו, שהבן חייב לומר על אביו שמת: זכרוננו-לברכה. (32) יש להעיר איך הוא חולק על דברי אביו, הרי במורא אביו אמרו בגמרא שם: "ולא יכריע", ופירש רש"י אם היה אביו וחכם אחר חלוקין בדבר הלכה, לא יאמר נראים דבר פלוני. (33) וכמו שכתב בפ"ז ה"ד לענין נקב, והוא-הדין לענין סירכא, והראב"ד מתיר בסירכא. וכמו שכתב שם פ"ז בהשגתו לחלק בין נקב לסירכא.

יא. ויש מקומות שנופחין הראה, שפא יש פה נקב³⁴. ורב המקומות אין נופחין, שהרי לא נולד דבר שגורם לחשש³⁵. ומעולם לא נפחניו ראה בספרד ובמצרעב אלא אם נולד לנו דבר שחוששים לו.

(34) וזה לשון רש"י בחולין יב, ב: הלכה למשה מסיני דסמכין ארובא אפילו היכא שאפשר וכו', ואהא מילתא סמכין ולא בדקין כל י"ח טריפות. ונקובת הריאה, משום דשכיח בה ריעותא - בדקין. (35) וסומכין על הכלל: נשחטה בחזקת היתר עומדת.

יב. ודברים האלו פלן - אינן על פי הדין, אלא על פי המנהג, כמו שבארנו³⁶. ומעולם לא שמענו בפי שפדק עוף, אלא אם נולד לו חשש.

(36) בהלכות רז.

יג. מי ששחט את הבהמה³⁷ וקרע את הבטן, וקדם שיבדק את הראה בא כלב או עובד פוכבים ונטל את הראה והלך לו - הרי זו מתרת. ואין אומרים³⁸: שפא נקובה היתה או שפא דבוקה היתה³⁹; שאין מחזיקין אסור. אלא הרי זו בחזקת היתר עד שינדע במה נטרפה⁴⁰. וכשם שאין חוששין לקרום מת ולשדרה וכיוצא בהן, כך לא נחוש לראה שאבדה. ואין בזה מנהג, שדבר שאינו מצוי אין בו מנהג⁴¹.

(37) בגמרא שם ט. אמורה הלכה זו בבני מעיים, והוא-הדין לריאה (מגיד-משנה). (38) והראב"ד משיג ואומר: יש שחולקין על הריאה, כלומר דוקא בשאר בני מעיים שאינן עלולין לסירכות אין חוששין, אבל ריאה שהיא עלולה לסירכות - ודאי חוששים (מגדל עוז). (39) בסירכא לדופן או למקום אחר או כונתו דבוקה שהאונות היו דבוקות, ראה פ"ח ה"הו. (40) כרב הונא, שם. (41) אפילו אלה הנוהגים לבדוק כל ריאה, בכגון זה אין להחמיר ולהטריף, כי אינו מצוי שיבוא כלב או גוי ויקחו את הריאה (לחם-משנה).

יד. בא העובד פוכבים או הישראל והוציא הראה קדם שתבדק, והרי היא קנימת - נופחין אותה⁴², ואף על פי שאין אנו יודעין אם היו שם צמחין או לא היו, מפני פשוט המנהג.

לא נמצאה תלויה בסרכא, או שנמצאה סרכא בין אין מאזני הראה ולבשר²⁴ שבמקום רביצתה, בין בשר שבין הצלעות בין בשר שבחזה, או שנמצאה סרכא מאזן לאזן על הסדר²⁵ או מן האום לאזן הסמוכה לה²⁶ - הרי אלו מתירין אותה.

(23) מן הדין, אם אין סירכא, אין הריאה צריכה בדיקה, הואיל ונשחטה - בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך כמה נטרפה (כסף-משנה). (24) ראה פ"ז ה"גד. (25) ראה פ"ח ה"ה. (26) לפי גירסתנו, סירכא מן האום לאוזן - מותרת. אבל מהראב"ד בהשגותיו, נראה שלא היה גורס ברבינו או מן האום לאוזן כלל, ובסוף ה"ט בסיום הדברים, אחרי שלא על הסדר, גורס: "אפילו במקום רביצתה או על הסדר שלא במקום רביצתה אוסרין אותה". ואחרי זה כותב: אמר אברהם, זהו מאומא לאונא (כלומר במקום רביצתה), ואין שומעין לו שהגדולים מהגאונים התיירוה. ולפי זה דעת רבינו שבסירכא מן האום לאוזן - אסורה. ומעניין מה שכתב בזה במגדל עוז: גם אלינו הגיעו ספרי חיבור רבינו משה ז"ל, והיה כתוב במקצתם כך. אבל לאחר שזכיתי לבוא בארץ הצבי, זכיתי להגיה ספרי מן הספרים שהוגחו מכתבתו בחתימת ידו, דקדקתי ולא היה כתוב בהם, ובהיותי מחפש מצאתי ספרים הרבה שהיה כתוב בגליון מבחוץ עם שאר דברים מוסכמים מהחכמים שהוא לא חיברן ולא הזכירם בחיבורו, וידעתי כי לא היתה מאתו.

ה. ואם נמצא חוט יוצא מן האום של ראה לאיזה מקום שימשך, ואפלו היה פחוט השערה - אוסרין אותה.

ט. וכן אם היה מן הראה חוט משוף ללב או לטרפש הפכד או לכיס הלב או לורדא²⁷, בין שהיה החוט מן האום של ראה בין שהיה מן האזן, ואפלו היה פחוט השערה - אוסרין אותה. וכן ורדא שנמצאת דבוקה בכיסה²⁸ או חוט יוצא ממנה לכיסה - אוסרין אותה. וחוט היוצא מאזן לאזן שלא על הסדר - אוסרין אותה.

(27) ראה פ"ז ה"ג. (28) שהורדא (עינוניתא) מונחת בכיס.

י. יש מקומות שמנהגן, אם מצאו סרכא מן האזן לבשר ולעצם שבצלעות²⁹, והסרכא דבוקה בשתייהן - אוסרין אותה³⁰. ואבא מרי מן האוסרין³¹, ואני מן המתירין³². ומעוט מקומות מתירין אפלו נדבקה בעצם לבדו, ואני אוסר³³.

(29) אף-על-פי שהבשר סותם ומגין, אבל העצם שבצלע שהוא קשה - אינו מגין. וראה שם ה"ד. (30) והטעם, כתב הרא"ש כיון שבעצם לבד אינה סתימה, הוא-הדין בבשר ובעצם שאפילו הבשר סוחב כנגדו אינו מועיל הואיל שכנגד העצם אינו סותם. (31) יש לדקדק, הרי בפירושו למשנה אומר: אבא מארי ז"ל (שבועות פ"ו מ"ד) ובחיבורו זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהִשְׁנִי בַּחוּץ¹⁰, או הָרֵאשׁוֹן בַּחוּץ וְהִשְׁנִי בַּעֲזָרָה¹¹, בֵּין שְׁהִיּו שְׁנֵיהֶן חֲלִין או שְׁנֵיהֶן קְדוּשִׁים, בֵּין שְׁהִיּו אֶחָד מֵהֶן חֲלִין וְאֶחָד קְדוּשִׁים - זֶה שְׁשַׁחַט אַחֲרוֹן לֹקֵה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ.

6) בפני הבית ושלא בפני הבית. (7) בארץ ובחוץ לארץ. (8) שלמים, חטאות ואשמות. (9) עולה ופרים ושעירים הנשרפים. אף על פי שאינם ראויים לאכילה. (10) אף על פי שהשני היה קדשים ואם כן שחוטו חוץ הוא ופסול. (11) אף על פי שהיה השני חולין ואסור משום חולין בעזרה - שחיטה שאינה ראוייה שמה שחיטה.

ג. אין אסור אותו ואת בנו נהג אלא בשחיטה בלבד; שְׁנֵאמַר: לא תִשְׁחַטוּ - בְּשַׁחֲטִית שְׁנֵיהֶן הוא האסור. אַבְל אִם נִחַר¹² הָרֵאשׁוֹן או נִתְנַבֵּל בְּיָדוֹ¹³ - מִתֵּר לְשַׁחֲטוֹ. וְכֵן אִם שַׁחַט הָרֵאשׁוֹן וְנִחַר הַשְּׁנִי¹⁴ או נִתְנַבֵּל בְּיָדוֹ - פְּטוּר.

12) ואין לדמות זה לדינים שבהלכה ב, מפני ששם השחיטה יפה היא אלא שדבר אחר גורם להם פסול, אבל נחירה אינה שחיטה כלל והתורה כתבה: לא תשחטו. (13) נעשית נבילה שלא מדעת. (14) הכתוב אומר לא תשחטו בלשון רבים, מכאן שרק שחיטת שניהם אסורה.

ד. חרש שוטה וקטן ששחטו בינם לבין עצמן¹⁵ את הראשון - מתר לשחט שני אחריהם, לפי שאין שחיטתן שחיטה¹⁶ כָּלֵל.

15) ואין אחרים רואים אותם. שאילו אחרים רואים אותם, ששחטו כהוגן שחיטתם כשרה. ואסור לשחוט את השני אחריהם. (16) והרי הוא כנתנבל בידו.

ה. השוחט את הראשון והרי הוא ספק נבלה - אסור לשחט השני, ואם שחטו - אינו לוקה¹⁷.

17) במשנה שם: ומודים שאם שחט שאינו סופג את הארבעים, מפני שאין לוקים על ספק איסור.

ו. שחיטה שאינה ראויה לאכילה - שמה שחיטה. לפיכך, הראשון ששחט חלין בעזרה או טרפה או שור הנסקל¹⁸ ועגלה ערופה ופרה אדמה, או ששחט לעבודת פוככים, וכן האחרון ושחט את השני - לוקה. וכן אם שחט הראשון את האחד, וכן האחרון ושחט את השני והרי הוא חלין בעזרה או שור הנסקל או עגלה ערופה ופרה אדמה - הרי זה לוקה.

18) אף על פי שהוא איסור הנאה.

ז. שחטו¹⁹ לעבודת פוככים - פטור²⁰ משום אותו ואת בנו, שהרי נתחייב בנפש²¹. ואם התרו בו²² משום אותו ואת בנו ולא התרו בו משום עבודת פוככים²³ - לוקה²⁴.

42) זהו לפי מנהג רוב המקומות שאין נופחין ריאה אלא אם נולד לנו דבר שחוששין לו, הלכה יא. וכאן שהוציאו את הריאה קודם שתבדק במקמה, כמו שנתבאר בה"ז, דינה כאילו יש בה ריעותא ובודקין אותה בנפחה (לחם-משנה).

טו. יש מקומות, שאם נמצאו סרכות מדלדלות⁴³ מן הריאה, אף על פי שאינן דבוקות לא להפן ולא למקום אחר - אוסרין אותה. ודבר זה הפסד גדול הוא, ואבוד ממון לישראל. ומעולם לא נהגו זה לא בצרפת ולא בספרד, ולא נשמע זה במערב. ואין ראוי לנהג במנהג זה. אלא נפחין אותה בלבד⁴⁴; אם נמצאת שלמה מן הנקב - הרי זו מתרת.

43) ותלויות. (44) והרשב"א מתיר אפילו בלא בדיקה. וטעמו של דבר, שאפילו לדברי האומרים אין סירכא בלא נקב - מותרת, לפי שסירכא הבאה מחמת נקב נסרכת למקום הסמוך לה שדרך הנקב יוצא המשקה ונעשה חוט עבה וחזק ונסרך אל מקום אשר יפגע בו, אבל סירכא תלויה אינה אלא הפשטת ליחות הריאה ומותרת (כסף-משנה בשם הרא"ש). ורבינו שמצריך בדיקה בנפחה, בוודאי טעמו גם כאן מפני פשוט המנהג, כמו שכתב בה"ד.

~ יום שישי י"ז מנחם-אב ~

פָּרָק שְׁנַיִם עָשָׂר

1) יבאר השוחט אותו ואת בנו ביום אחד ואם איסורו נוהג בכל זמן; חרש שוטה וקטן ששחטו ראשונה אם מותר לשחוט שני אחריהם; שחיטה שאינה ראויה אם שמה שחיטה; אותו ואת בנו אם נוהג בבהמה טמאה או בכלאים; שנים שלקחו שתי בהמות זה האם וזה הבת מי יקדים לשחוט; בכמה פרקים בשנה צריך המוכר בהמה להודיע שמכר את אמה; יום אחד האמור באותו ואת בנו אם היום הולך אחר הלילה.

א. השוחט אותו ואת בנו² ביום אחד - הכָּשֶׁר מִתֵּר בְּאֶכְלִיָּה³, וְהַשּׁוֹחֵט לֹקֵה; שְׁנֵאמַר: אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטוּ בְּיוֹם אֶחָד. וְאִינוּ לֹקֵה אֲלָא עַל שַׁחֲטִית הָאֲחֵרוֹן. לְפִיכָךְ⁴, אִם שַׁחַט אֶחָד מִשְׁנֵיהֶן⁵, וְכֹא חִבְרוּ וְשַׁחַט אֵת הַשְּׁנִי - חִבְרוּ לֹקֵה.

2) נקט רבינו לשון זכר כמו שכתוב בתורה, אבל לאמיתו של דבר לוקים על שחיטת אותו ואת בנו בנקבות בלבד, פירוש: אם ובנה או בתה, אבל אב ובנו או בתו אסור רק מספק. (3) ובעל הלכות גדולות כותב שאסור לאכול את השני בו ביום, כדי שלא יהנה ממעשה האסור. (4) הואיל וחייב מלקות בא על מעשה השחיטה השנייה ואין הבדל בין נשחטה האם תחילה או הבן. (5) בין שחט את האם תחילה ובין שחט את הבן תחילה.

ב. אסור אותו ואת בנו נוהג בכל זמן⁶ ובכל מקום⁷, בחלין ובמקדשין. בין קדשים הנאכלין⁸ בין קדשים שאינן נאכלין⁹. לפיכך, הראשון ששחט בעזרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמו מטהרתו, כמבואר בפרק ה מהלכות מאכלות אסורות הלכה יד: מפרש רב כהנא שחכמים מודים בהפריס על גבי קרקע - פירוש עמד על פרסתיו - שטעון שחיטה ויש בו איסור אותו ואת בנו, בניגוד לדעת ר' שמעון שזורי, ושחיטה זו היא מדרבנן ולכן פסק רבינו שאינו לוקה.

יא. אסור אותו ואת בנו נוהג בנקבות³⁴, שְׁזָה בְּנָה וְדֹאֵי³⁵. וְאִם נִדְעָ וְדֹאֵי שְׁזָה הוּא אָבִיו - אֵין שׁוֹחֲטִין שְׁנֵיהֶן³⁶ בְּיוֹם אֶחָד, וְאִם שְׁחַט - אֵינוֹ לֹקֵה; שֶׁהִדְבֵּר סִפְקָא³⁷ אִם נוֹהֵג בְּזָכָרִים אוֹ אֵינוֹ נוֹהֵג.

(34) הגירסא לפני המגיד משנה והרדב"ז: אין איסור אותו ואת בנו נוהג אלא בנקבות, ומפרש אין איסור אותו ואת בנו נוהג בוודאי אלא בנקבות אבל מספק נוהג גם בזכרים כמו שמסיים. (35) נתן טעם למה הקפידה תורה על אם ובנה. (36) משום ספק שמא נוהג בזכרים. (37) מחלוקת חכמים היא בברייתא וספק הלכה כמי.

יב. השׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וְאֶחָד כֶּךָ שְׁחַט³⁸ שְׁנֵי בְּנֵיהָ - לֹקֵה שְׁתֵּי מַלְקוֹת³⁹. שְׁחַט אֶת בְּנֵיהָ וְאֶחָד כֶּךָ שְׁחַט הִיא - לֹקֵה אֶחָת⁴⁰. שְׁחַטָּה וְאֶת בְּתָהּ וְאֶת בֶּן בְּתָהּ - לֹקֵה שְׁתֵּים⁴¹. שְׁחַטָּה וְאֶת בֶּן בְּתָהּ וְאֶחָד כֶּךָ שְׁחַט אֶת הַבֵּת - לֹקֵה אֶחָת⁴², בֵּין הוּא בֵּין אֶחָד⁴³.

(38) בו ביום. (39) על שחיטת כל בן ובן, ששתי השחיטות נעשו באיסור אותו ואת בנו וחייב על כל אחת ואחת, ורק כשהתרו בו על כל אחת ואחת, שאין מלקות בלא התראה. (40) מלקות אחת, מפני שרק שחיטה אחת נעשתה באיסור בנו ואותו. (41) שתי מלקיות. בשחיטת בתה עבר על אותו ואת בנו לא תשחטו וכן בשחיטת בן בתה ששחטו אחרי שחיטת הבת. ואם כן עשה שני מעשים באיסור, ואף על פי ששני האיסורים הם משם אחד לוקה שניים. (42) אף על פי שבשחיטת הבת שהייתה אחרונה עבר על שתי עבירות: משום אותו ואת בנו כלפי שחיטת האם ומשום שחיטת בנו ואותו כלפי שחיטת בן הבת, אבל שתיהן נעשו במעשה אחד, בשחיטה אחת, וגם שם האיסור שנאמר בתורה אחד הוא, אותו ואת בנו. (43) ולוקה השוחט האחרון.

יג. שְׁנַיִם שֶׁלְקָחוּ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, זֶה הָאֵם וְזֶה הַבֵּת, וּבָאוּ לְדִין⁴⁴ - זֶה שֶׁלְקָח רֵאשׁוֹן יִשְׁחוֹט רֵאשׁוֹן⁴⁵, וְהַשְּׁנַיִם יִמְתִּין לְמַחֵר. וְאִם קָדַם הַשְּׁנַיִם וְשָׁחַט - זָכָה⁴⁶, וְיִמְתִּין הָרֵאשׁוֹן עַד לְמַחֵר.

(44) שבא האחד לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט את השני שקניתי. (45) מפני שקנה זכותו קודם. (46) אם קדם השני הרי זה זריו ונשכר.

יד. בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים בְּשָׁנָה⁴⁷, הַמוֹכֵר בְּהֵמָה לְחֶבְרִי - צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ וְלֹמַר לוֹ: כֶּכָּר מְכַרְתִּי אִמָּה אוֹ בְּתָהּ⁴⁸ לְאַחֵר לְשָׁחַט, כִּדִּי שְׁמִמְתִּין זֶה הָאֶחָד וְלֹא

(19) את השני. (20) ממלקות. (21) בשחיטה זו נתחייב מיתה על שעבר עבודה זרה, ומלקות משום אותו ואת בנו ודנים אותו בחמורה. בלשון התלמוד: "קם ליה בדרכה מיניה". ונפטר ממלקות. (22) עדים, אל תשחטהו, שתחייב מלקות על עבירת אותו ואת בנו. (23) לא אמרו לו עדים אתה עובד עבודה זרה בשחיטה זו ותחייב מיתה. (24) כר' יוחנן שסובר חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר חייב, ומפני ששגג באיסור עבודה זרה שהרי העדים לא התרו בו משום זה, ונתחייב מלקות על עבירה אחרת שיש במעשהו, היינו איסור אותו ואת בנו - מלקין אותו.

ה. אֵין אִסוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג אֲלָא בְּבֵהֶמָה טְהוֹרָה כְּלָבָד: שְׁנֵאַמְר: וְשׁוֹר אוֹ שֶׁה²⁵ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטוּ בְּיוֹם אֶחָד. וְנוֹהֵג בְּכֹלֵאִים. כִּיֶּצֶד? צְבִי²⁶ שְׂפָא עַל הָעֵז וְשָׁחַט הָעֵז וְאֶת בְּנָהּ - לֹקֵה²⁷; אֲבָל הָעֵז שְׂפָא עַל הַצְּבִיָּה - אִסוּר לְשַׁחַט אוֹתָהּ וְאֶת בְּנָהּ²⁸, וְאִם שְׁחַט - אֵינוֹ לֹקֵה. פָּרָה וּבְנָהּ²⁹ אֲסָרָה תוֹרָה, לֹא צְבִיָּה וּבְנָהּ.

(25) ודרשינן שור ולא חיה, שה ולא עופות. (26) שהוא חיה. (27) לרב חסדא הכול מודים שלוקה, ולדעת רב פפא מחלוקת ר' אליעזר וחכמים ופסק חכמים. (28) הרשב"א חולק וסובר שמתור אפילו לכתחילה לשחוט אותה ואת בנה מאותו הטעם שפרה ובנה אסרה תורה ולא צבייה ובנה, כדברי רב חסדא שם. (29) לשון רבינו. ובגמרא אומר: שה ובנו אמר רחמנא ולא צבי ובנו, אבל הכוונה בוודאי על הנקבות שבהן נוהג איסור אותו ואת בנו לכל הדעות, אבל באב ובנו נחלקו חנניה וחכמים.

ט. הֵיטָהּ בֵּת הַצְּבִיָּה הַזֹּאת נִקְבָּה וְיִלְדָה בֶּן, וְשָׁחַט אֶת הַנִּקְבָּה בֵּת הַצְּבִיָּה וְאֶת בְּנָהּ - לֹקֵה³⁰. וְכֵן כֹּלֵאִים הֵבֵא מִמֵּין כֶּכָּשׁ וּמִמֵּין עֵז³¹, בֵּין מְכַבֵּשׁ עִם הָעֵז בֵּין מַעֲזוֹ עִם הַכֶּכָּשָׁה - לֹקֵה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ.

(30) כחכמים שסוברים שחוששים לזרע האב והאב הוא תיש, מין בהמה ואם כן יש בכך של התיש והצבייה חלק שה. ודורשים "שה" ואפילו מקצת שה לא תשחטו ביום אחד. (31) מן הרחל ומן הגדי.

י. מִתֵּר לְשַׁחַט אֶת הַמַּעֲבֵרָת. עֶפְרַיִם יִרְף אִמּוֹ³² הוּא. וְאִם יֵצֵא הָעֶפְרַיִם חֵי אַחֵר שְׁחִיטָה וְהִפְרִיס עַל גְּפֵי קַרְקָע³³ - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם אֶחָד, וְאִם שְׁחַט - אֵינוֹ לֹקֵה.

(32) שהוא כאחד מאבריה, ואין טעון שחיטה ואפילו אם נאמר בדינים אחרים עובר לאו ירף אמו, לענין אותו ואת בנו, כיון ששחיטת אמו מתירתו באכילה, כחתיכת בשר הבהמה, אין בו משום אותו ואת בנו. וכן מפורש בתוספתא חולין פרק בהמה המקשה הלכה ב: את שטעון שחיטה אסור משום אותו ואת בנו ואת שאינו טעון שחיטה מותר משום אותו ואת בנו. (33) שאז צריך שחיטה ואין שחיטת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

1) יבאר הלוקח אם על הבנים; ואם קצץ אגפיה כדי שלא תעוף; שלח את האם וחזר וצד אותה, או לקח הבנים והחזירין לקן וחזרה האם עליהן; שלוח הקן באי זה עוף נוהג; ואם מותר לזכות בביצים כל זמן שאמן עליהן; אם שלוח הקן נוהג במקורשין; ועוף שהרג נפש.

א. הַלּוֹקֵחַ אִם עַל הַבָּנִים וְשִׁחְטָהּ - הַבֶּשֶׂר מִתָּר בְּאֵכִילָה, וְלוֹקֵחַ עַל שְׁחִיטַת הָאֵם²; שְׁנֵאמַר: לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. וְכֵן אִם מִתָּה⁴ קִדְּם שִׁישְׁלַחְנָהּ - לּוֹקֵחַ. וְאִם שְׁלַחְתָּה אַחַר שְׁלַקְתָּהּ - פְּטוּר⁵.

2) עוף היושב על אפרוחים או ביצים. 3) כלומר, מכיון ששחטה אי-אפשר לו לקיים את ה'עשה' ד"ש שלח תשלח את האם, לפיכך לוקח על "לא תקח האם על הבנים". ראה לקמן הערה ת. 4) ולא תתקיים ה'עשה' לעולם, אף-על-פי שהוא לא ביטל ה'עשה' בידיו כמו בשחטה, לוקח. 5) ממלקות, שכל מצות לא-תעשה שיש בה קום עשה, אין לוקין עליו. משנה שם קמא. או בלשון התלמוד כל לאו שניתק לעשה, אין לוקין עליו. וכאן בשלוח הקן נאמר לא תקח האם ואחר-כך שלח תשלח, הרי ניתק ה'לא תקח' ל'עשה' של 'שלח תשלח', ולפיכך אם שלח האם אחר שלקחה, ואפילו השהה אותה בידו זמן רב אינו לוקח, שם. כך מפרש רבינו את המשפט "קיימו ולא קיימו" במסכת מכות טו: ואין כן דעת רש"י שהוא מפרש שקיימו, היינו אם שלחה תוך כדי דיבור אחרי שלקחה.

ב. וְכֵן כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנֵתְקָה לַעֲשֶׂה - חֵיב לְקַיֵּם עֲשֶׂה שְׂפָה⁶, וְאִם לֹא קִיְּמוּ - לּוֹקֵחַ⁷.

6) בכל זמן שיכול, ופטור מעבירת הלאו. 7) במכות טז: יש מחלוקת אימתי חייב במלקות על לאו הניתק ל'עשה', האחד אומר כשביטל את ה'עשה', היינו שעשה בידים מעשה המונע קיומה של ה'עשה' אז לוקח, אבל אם ממילא אירע דבר שגורם למניעת קיום ה'עשה' אינו לוקח, שהרי לא באשמתו בוטלה ה'עשה'. והשני אומר: אם רק לא קיים ה'עשה' ונתברר שאינו יכול לקיים ה'עשה', אף שזה נעשה ממילא, כגון שמתה האם קודם שישלחנה, חייב מלקות על עבירת הלאו, כיון שלא תיקנו ב'עשה'. ורבינו פסק, אם לא קיימו אע"פ שלא ביטל בידיו. וכן פסק בהלכה הקודמת, מתה קודם שישלחנה לוקח. (ראה מגיד-משנה כאן שגורס בגמרא ר' יוחנן אומר קיימו ולא קיימו, וריש לקיש אומר ביטלו ולא ביטלו. ורבינו פסק כר' יוחנן לפי ה'יש מפרשים' שם. וראה כסף-משנה).

ג. בָּא אֶחָד וְחָטַף הָאֵם מִיָּדוֹ וְשִׁלְחָהּ⁸, או שִׁבְרָתָה מִתַּחַת יָדוֹ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ⁹ - לּוֹקֵחַ; שְׁנֵאמַר: שְׁלַח תְּשַׁלַּח - עַד שִׁישְׁלַח מַעֲצָמוֹ, וְהָרִי לֹא קִיְּם עֲשֶׂה שְׂפָה.

8) דוקא חטף מידו, אבל אם עשה זה מדעתו של מי שלקחה, הרי הוא נעשה שלוחו והרי כאילו שלחה מי שלקח בעצמו והוא פטור. כן נראה מדברי רבינו.

יִשְׁחוּט עַד לְמָחָר. וְאֵלוֹ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאֶחָדוֹן שֶׁל חַג⁴⁹, וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח⁵⁰, וְעֶרֶב עֲצֵרֵת⁵¹, וְעֶרֶב רֵאשׁ הַשָּׁנָה⁵².

47) דרך ישראל לעשות סעודה וסתם לוקח בהמה דעתו לשוחטה מיד. 48) שמא כבר נשחטו ואסור לשני לשחוט היום. 49) שמיני עצרת, היו מרבין בשמחה מפני שרגל לעצמו הוא וחביב. וקרבתיו היו בשביל ישראל, אבל קרבתו שבעת ימי חג הסוכות היו כנגד אומות העולם. בערב חג הסוכות טרודים בהכנת סוכה וארבעת המינים ואין שעתם פנוייה להכין סעודות גדולות. 50) היו מרבין באכילה, כדי שהפסח יהיה נאכל על השובע. 51) ערב שבעות, משום שלמי חגיגה ועולת ראייה. ותוספות שם כתבו הטעם "דבעצרת הכל מודים דבעינן לכס", ומרבין בסעודה, פירוש: הכל מודים שבחג השבועות מחוייבים לאכול ולשתות לענג גם את הגוף ("לכס" ממש) ואין לסמוך רק על הנאת הנפש על ידי תורה ותפילה. [נראה שבעלי התוספות לא קיבלו את פירושו של רש"י, מפני שעולת ראייה ושלמי חגיגה מקריבים בכל המועדות וגם בחג הסוכות ולמה אינו צריך להודיע בערב חג הסוכות. אמנם יש להם (לעולת ראייה ושלמי חגיגה) תשלומים כל שבעה, אבל מצוה להקריב בראשון. ובינו כתב בהלכות חגיגה שהמאחר הרי זה מגונה, ובעולת ראייה דעתו שעבר על עשה ולא תעשה. 52) מפני שהוא תחילת השנה מרבין בסעודה משום סימן יפה, וכמה עניינים עושים בו לסימן יפה.

טו. בְּמָה דְּבָרִים אָמורים? כְּשֶׂרָאָה זֶה שְׁלַקַּח בְּאֶחָדוֹנָה נִחְפְּזוּ לְקָנוֹת, וְהִיָּה בְּסוּף הַיּוֹם, שִׁחְטָתוֹ שֶׁהוּא שׁוֹחֵט עִמָּה; אֲבָל אִם הִיָּה רְיֹחַ בַּיּוֹם - אֵינּוֹ צָרִיף לְהוֹדִיעַ, שְׁמָא לֹא יִשְׁחוּט אֱלָא לְמָחָר.

טז. וְהַמּוֹכֵר אֶת הָאֵם לְחֵתָן, וְהַבַּת לְפִלָּה - צָרִיף לְהוֹדִיעַ; שְׁוֹדָאי בַּיּוֹם אֶחָד שׁוֹחֵטִין. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

יז. יוֹם אֶחָד הָאָמור בְּאוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ - הַיּוֹם הוֹלֵךְ אַחַר הַלֵּילָה⁵³. פִּיּוּצָד? הֲרִי שִׁשְׁחַט רֵאשׁוֹן בְּתַחֲלֵת לַיִל רְבִיעִי - לֹא יִשְׁחוּט הַשְּׁנִי עַד תַּחֲלֵת לַיִל חֲמִישִׁי⁵⁴. וְכֵן אִם שִׁחַט הָרֵאשׁוֹן בְּסוּף יוֹם רְבִיעִי קִדְּם בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת - שׁוֹחֵט הַשְּׁנִי בְּתַחֲלֵת לַיִל חֲמִישִׁי⁵⁵. שִׁחַט רֵאשׁוֹן בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת⁵⁶ שֶׁל לַיִל חֲמִישִׁי - לֹא יִשְׁחוּט הַשְּׁנִי עַד לַיִל שְׁשִׁי⁵⁷; וְאִם שִׁחַט בַּיּוֹם חֲמִישִׁי - אֵינּוֹ לּוֹקֵחַ⁵⁸.

53) פירוש: אחר הלילה שלפניו, ולמדים זה ממעשה בראשית שנאמר בו יום אחד כמו באותו ואת בנו ושם היום הולך אחר הלילה. 54) שכל יום רביעי נמשך אחר הלילה שלפניו ונקרא יום אחד. 55) שהוא כבר יום אחד. 56) ספק יום ספק לילה. 57) שמא בין השמשות של סוף רביעי היה תחילת ליל חמישי. 58) מספק.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17) הואיל ונטל את הביצים וזכה בהן, אינו בכלל "כי יקרא" שאמרה תורה. בתלמוד קוראים לזה: "מזומן", וראה הלכה ת. 18) שם: מכיון שקיים מצות שילוח כשמצא אותה בקן. וכשצד אותה עכשיו, הרי אינה רובצת על בניה ומותר לקחתה.

ח. שְׁלוּחַ הָאֵם אֵינוֹ נוֹהֵג אֲלָא בְּעוֹף טְהוֹר¹⁹ שְׁאֵינוֹ מְזֻמָּן²⁰, כְּגוֹן יוֹנֵי שׁוֹבְבֵי²¹ וְעֲלִיָּה וְעוֹפוֹת שְׁקִנְנוּ בַּפְּרָדֶס²², שְׁנֶאֱמַר: כִּי יִקְרָא²³; אֲבָל הַמְזֻמָּן, כְּגוֹן אֲוִזִין וְתִרְנְגוּלִין וְיוֹנִים שְׁקִנְנוּ בְּבֵית²⁴ - אֵינוֹ חֵיב לְשַׁלַּח.

19) משנה שם קלח. בגמרא מפרש שנאמר "כי יקרא קן צפור לפניך", ועוף טמא אינו נקרא צפור רק עוף, שם קלט: 20) שאינו ברשותך. 21) יוני מדבריות שקננו בשוכך. 22) אינו מזומן שיכולים לברוח. 23) במאורע פרט למזומן, שם קלט: 24) מזומן הוא ברשותו.

ט. הֵיוּ הָאֶפְרוֹחִין²⁵ מִפְּרִיחִין שְׁאֵינָן צְרִיכִין לְאֶמֶן אוּ בִּיצִים מוֹזְרוֹת²⁶ - אֵינוֹ חֵיב לְשַׁלַּח²⁷. הֵיוּ אֶפְרוֹחִין טְרָפוֹת - הָרִי אֵלּוֹ כְּבִיצִים מוֹזְרוֹת, וּפְטוּר מִלְּשַׁלַּח²⁸.

25) שיודעים לפרוח. משנה שם קמ: 26) שם סד: פירש"י מוזרות. שילדה תרנגולת בלי הזדווגות עם זכר, וביצים כאלו אינן מוציאות אפרוחים. אבל בתוספתא תרומות פרק ט, מובאה בחולין טז: ביצים מוזרות, נפש היפה (פירוש, אדם שאינו איסטניס) תאכלם, משמע שפירוש מוזרות - אינן צלולות, מקולקלות. ומובן שאינן ראויות לדגירה. 27) במשנה חולין שם דרשו: "והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים", מה אפרוחין בני קיימא, אף ביצים בני קיימא, יצאו מוזרות שאינן בני קיימא. ומה הביצים צריכין לאמן, אף אפרוחין צריכין לאמן, יצאו מפריחין. "אינם בני קיימא" - שאינם ראויים לקיום המין או אינן ראויות בכלל לקיום (מלשונו של רבינו כאן שכתב "אפרוחין טריפות, הרי אלו כביצים מוזרות", משמע, שטעם אחד לשניהם. והרי בגמרא שם למד רב כהנא שטריפות פטורות משילוח, מדרשה: "תקח לך" אמרה תורה ולא לכלביך, וטעם של מוזרות הוא: שאינם בני קיימא. ונראה שרבינו מפרש "אינם בני קיימא", שאינן ראויות לקיום, מפני שרוב בני אדם אינם אוכלים אותן, ומתוך כך נתמעטו מדרשה של "לך ולא לכלביך", שני הטעמים שנאמרו - עולים איפוא בקנה אחד, וצריך עיון). 28) שם קמ. "תניא אפרוחים טריפות פטור משילוח, מנא הני מילי? (מהיכן למדנו זאת). אמר רב כהנא אמר קרא "תקח לך" ולא לכלביך. פירוש, שהאפרוחים והביצים מותרים וראויים לו לאכילה, ולא טריפות שראויים רק לכלבים.

י. זָכַר שְׁמֻצָאוֹ רוֹבֵץ²⁹ עַל הַקֶּן - פְּטוּר מִלְּשַׁלַּח. עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טְהוֹר, או עוֹף טְהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא - פְּטוּר מִלְּשַׁלַּח³⁰.

29) שם, אם כתוב בתורה ולא אב. 30) והטעם בעוף טמא

9) ואברה. אבל אם ברחת מדעתו, כגון שנתן לה ככוונה את האפשרות לברוח, הרי זה גם כן שילוח וקיים את ה'עשה'.

ד. נִטַּל אֵם עַל הַבָּנִים, וְקִצֵּץ אֲגַפְיָהּ כְּרִי שְׁלֵא תְּעוֹף, וְשַׁלַּחָהּ - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֵדוֹת¹⁰. וּמִשְׁקָהּ אוֹתָהּ¹¹ אֲצִלוּ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ כְּנִפְיָהּ וּמִשְׁלַחָהּ¹². וְאִם מָתָה קָדַם לָזֶה אוּ בְּרַחָה וְאֲבָדָה - לֹאֲקָה, שְׁהָרִי לֹא קָיָם עֲשֵׂה שְׁפָהּ.

10) חולין קמא: ופירש"י ריודו ותוכחות שלא ירגיל בזה. 11) שם. כדי שיקיים את ה'עשה' כהלכתה, ויפטר מן המלקות. 12) ובשילוח זה מקיים מצות-עשה שבה. מלשונו משמע שאם משלחה לפני שגדלו כנפיה, לא קיים את ה'עשה' ולוקה, וכן יש לדייק מדבריו בהלכה ה.

ה. וְכִיצַד מְשַׁלַּח הָאֵם? אוֹחִז בְּכַנְפֶיהָ וּמְפְרִיחָהּ¹³. שְׁלַחָהּ וְחִזְרָה וְשַׁלַּחָהּ וְחִזְרָה, אֲפִלּוּ אֲרַבְעַ וְהִמְשַׁ פְּעָמִים - חֵיב לְשַׁלַּח; שְׁנֶאֱמַר: שַׁלַּח תְּשַׁלַּח¹⁴.

13) שם: מחלוקת רב הונא ורב יהודה. במה משלח? רב הונא אומר: ברגליה, ורב יהודה אומר באגפיה, ורבינו פוסק כרב יהודה. כן ביארו המגיד-משנה והכסף-משנה. ונראה שרבינו מפרש הסוגיא כפירוש השני של רש"י שם שרב הונא אומר ברגל, פירושו אף-על-פי שקיצץ כנפיה ואינה יכולה לעוף, קיים 'עשה' של שילוח. ורב יהודה אומר רק אם יש לה יכולת לעוף בכנפיה, היינו שלא קיצץ אותן. ולפי מה שכתבנו למעלה בהלכה ג, שאם ברחת מדעתו קיים ה'עשה', עלינו לומר שמה שכתב כאן "ומפריחה" הוא לא דוקא, ומספיק אם נותן לה מדעתו את האפשרות לעוף, אבל אם נתן רק את האפשרות ללכת ברגל, לא קיים ה'עשה'. 14) רבינו נקט לשון המשנה שם, אבל הלימוד הוא לא מכפל הלשון אלא משמעותה הפשוטה של המילה "שלח" היא אפילו מאה פעמים, כמבואר בסוגיא שם, ובבא מציעא לא. "השב" אפילו מאה פעמים, יוצא מזה לימוד בלשני, שמקור הפעל משמעותו פעולה רב-פעמית.

ו. הָאוֹמֵר: הֲרִינִי נוֹטֵל אֶת הָאֵם וּמִשַׁלַּח אֶת הַבָּנִים - חֵיב לְשַׁלַּח אֶת הָאֵם¹⁵; שְׁנֶאֱמַר: שַׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם.

15) משנה חולין קמא. כן מפרש רבינו לשון "חייב" האמור שם, ולא חייב מלקות.

ז. לְקַח אֶת הַבָּנִים וְהַחֲזִירָן לְקֶן¹⁶, וְאִחַר כֵּן חִזְרָה הָאֵם עֲלֵיהֶן - פְּטוּר מִלְּשַׁלַּח¹⁷. שַׁלַּח אֶת הָאֵם וְחִזְרָ וְצַד אוֹתָהּ¹⁸ - הָרִי זֶה מִתָּר. לֹא אֶסְרָה תוֹרָה אֲלָא לְצוּד אוֹתָהּ וְהִיא אֵינָה כּוֹלָה לְפָרַח בְּשִׁבִיל הַבָּנִים שְׁהִיא מְרַחֶפֶת עֲלֵיהֶן שְׁלֵא יִלְקָחוּ, שְׁנֶאֱמַר: וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרוֹחִים; אֲבָל אֵם הוֹצִיאָה מִתַּחַת יָדוֹ וְחִזְרָ וְצַד אוֹתָהּ - מִתָּר.

16) כך היא גירסת רבינו במשנה שם, וכן הגירסא במשנה שבמשניות, אבל הגירסא שלפנינו: והחזירן לה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא יקח; ואם לקח - ישלח; ואם לא שלח - אינו לוקה.

41) כל האופנים, בעיות ר' ירמיה הן שם. (בדינים שבהלכה הקודמת, כתב רבינו "הרי זה משלח", וכאן שינה וכתב "לא יקח". וביאר הלחם-משנה, שבמטלית ובכנפים, הבעיא היא אם מותר לקחת את שניהם, האם והבנים, מפני שזה כאילו האם במקום אחד והבנים במקום אחר, ולכן כתב "משלח" כרגיל בכל חיובי שילוח. אבל במקרים שבהלכה זו אין חציצה חשובה כל כך, וברור היה לו לר' ירמיה שאסור לקחת שניהם, ושאל רק אם מותר לקחת את הבנים לפני שילוח האם, שהרי אמרו שם קמא: אסור לזכות בבנים לפני שילוח האם (וכן לקמן הלכה יח), ומסופק היה ר' ירמיה אם חציצה קלה זו מועילה על-כל-פנים להתיר ולהקדים את לקיחת הבנים לפני שליחת האם. ולכן כתב רבינו "לא יקח" היינו, שלא יקח הבנים אפילו על-מנת לשלח אחרי-כן את האם. ודבריו תמוהים, שהרי רבינו אומר: ואם לא שלח אינו לוקה, מפני הספק, יוצא מזה שגם כאן שאל ר' ירמיה אם מותר לקחת שניהם).

טו. היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים ואינה נוגעת בהן - פטור מלשלח⁴³. וכן אם היתה בצד הן וכנפיה נוגעות בהן מצדו - פטור מלשלח.

42) מלמעלה, אף-על-פי שיושבת ביניהם ונוגעת מן הצד, נגיעה מן הצד אין שמה נגיעה, כמו שמסיים רבינו. ואין לפרש שלא נוגעת בהן כלל, שהרי הלשון ביניהם משמע דנגעה בהן, כמבואר בסוגיא "מה ביניהם דנגעה בהו... מה ביניהן דלא נגעה עלייהו". ולפי פירוש זה, מיושבת קושיית הר"ן על רבינו, מהא דמשמע בגמרא שיושבת אפילו נוגעת בהם מן הצד פטור. ורבינו כתב דוקא ואינו נוגעת בהן, אבל פירוש הדברים ברבינו כמ"ש. 43) שנאמר רובצת על האפרוחים - ולא ביניהם.

טז. היתה על שני בדי אילן⁴⁴ והגן ביניהן - רואין: כל שאלו ינטלו הבדין תפל על הגן - חיב לשלח⁴⁵.

44) שם "יושבת בין שני רובדי אילן". 45) אפילו לא נגעה בקן, שהעיקר שתהיה על הבנים, ובאופן זה נקרא על הבנים.

יז. היתה רובצת על אפרוח אחד או על ביצה אחת - חיב לשלח⁴⁶. המוצא קן על פני המים⁴⁷ או על גבי בעלי חיים⁴⁸ - חיב לשלח. לא נאמר: אפרוחים או ביצים⁴⁹, ולא נאמר: בכל עין או על הארץ, אלא שדבר הכתוב בהנה⁵⁰.

46) שנאמר "קן" ואפילו אפרוח אחד נקרא קן, משנה שם. 47) שם קלט: קן בים, ופירש רש"י: ששטף הים את האילן והיה קן בראשו. והטעם, בתורה כתוב "בדרך", וים נקרא דרך שנאמר "הנותן בים דרך". 48) בגמרא שם: בראשו של אדם, והוא הדין בראש כל בעלי-חיים. וטעמו של דבר, שנאמר בשמואל-ב טו, לב "ואדמה על ראשו", מכאן

רובץ על ביצי עוף טהור פטור משילוח, משום שקן צפור אמור בתורה, האם המקנת צריכה להיות צפור טהור. ובעוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור, משום דכתיב תקח לך ולא לכלביך, וביצי עוף טמא אסורים באכילה, (ובמגיד-משנה כאן כתב הטעם ש"קן צפור" אמרה תורה, כלומר, שגם הקן צריך להיות "צפור", היינו טהור. ותימה עליו, שהרי שם בדף קמ. אמרו בפירושו הטעם מפני לך ולא לכלביך).

יא. היתה רובצת על ביצים שאינן מינה³¹ והן טהורין - הרי זה משלח; ואם לא שלח - אינו לוקה³². היתה האם טרפה - חיב לשלחה.

31) בעיא שלא נפשטה שם. ופסק רבינו לחומרא. 32) שאין לוקין על הספק.

יב. שחט מקצת סימנין³³ בתוך הגן קודם שיקחנה³⁴ - חיב לשלח³⁵; ואם לא שלח - אינו לוקה.

33) מיעוט הושט, אבל בקנה אין כל ספק שחייב בשילוח, שהרי פסוקת הגורגרת טריפה רק אם נפסק רובה. 34) בעיא שם. מלשון רבינו "קודם שיקחנה" משמע שמפרש שחט מקצת סימנין באם, שאילו באפרוחים היה צריך לאמר קודם שיקחם. וכן מפרשים דברי רבינו, הטור והר"ן. ורש"י מפרש שחט מקצת סימנים של אפרוחים תחת האם, ובעי מהו לחייבו בשילוח האם, כיון שבירד לגמור השחיטה ולהתירם באכילה, תקח לך הוא וחייב בשילוח, או הואיל ואם יפסיק את השחיטה יהיו אסורים באכילה, פטור מלשלח ונוטל את האם בהיתר, ואחר-כך יגמור את השחיטה בתוך כדי שיעור שהיה, ראה למעלה פרק ג הלכה ב. אבל לפי הטור והר"ן, שרבינו מפרש באם, קשה מה היא הבעיא שאפילו באם טריפה ודאית חייב לשלח. רבינו לשיטתו שנקובת הושט נבילה, לפיכך לא שייך בה שילוח. 35) הואיל ולא נפשטה הבעיא, מחמירים בספק.

יג. היתה מעופפת: אם כנפיה נוגעות בהן - חיב לשלח, ואם לאו - פטור מלשלח³⁶. היתה מטלית³⁷ או כנפים³⁸ הוצצות בין כנפיה ובין הגן - הרי זה משלח³⁹; ואם לא שלח - אינו לוקה⁴⁰.

36) בברייתא שם למדו שני הדינים מהכתוב "והאם רובצת", ודרשו: "רובצת" ולא מעופפת: ועוד דרשו, מכיון שלא כתבה תורה "יושבת" אלא "רובצת", משמע שלא דוקא יושבת ממש על הבנים, אלא אפילו מעופפת קצת וכנפיה נוגעות בקן, ג"כ חייב לשלח. 37) בעיית ר' ירמיה שם, אם זה חציצה ואינו נקרא "רובצת". 38) נוצה תלושה. 39) פסק להחמיר מספק, שהבעיא לא נפשטה. 40) מספק.

יד. היו שני סדרי ביצים⁴¹ וכנפיה נוגעות בסדר העליון, או שהיתה רובצת על ביצים מוזרות ותחתיהן ביצים זפות, או שהיתה אם על גבי אם, או שהיה הזכר על הגן והאם על הזכר - הרי זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יוחנן נגד רב. 59) ויצא מרשותו, והרי אינו מזומן וחייב בשלוח (ראה הלכה ח) חולין קלט. 60) גם הבנים בעודם תחת האם. 61) ביחד עם האם שהרי כולם הקדש. ובדברי רבינו אלה נרמז הטעם שנאמר בגמרא שם, שפטור משלוח משום דכתיב "שלח תשלח", במי שאתה מצווה לשלחו. יצא זה שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לידי גזבר. 62) טעם זה מתאים רק לקדשי בדק הבית, אבל ביצים של קדשי מזבח לא, מפני שאין בהם דין מעילה. רש"י מעילה יב, מובא ב'תוספות' חולין קלח: דיבור-המתחיל יצא. ולא נאמר טעם זה בגמרא, מפני שלדעת רב, המשנה עוסקת רק בקדשי מזבח, והעדיפו לבאר טעם שכוחו יפה לדברי הכל. אבל רבינו שעומד בדין קדשי בדק הבית - מעדיף טעם זה, שהוא יותר פשוט, ראה לחם-משנה.

כא. עוף שהרג את הנפש - פטור מלשלח, מפני שהוא מצונה להביאו לבית דין לדון אותו.

פרק ארבעה עשר¹

1) יבאר שמצות-עשה לכסות דם שחיטת חיה ועוף הטהורים; שחט חולין והקדיש; ואם שחט בריה שהיא ספק בהמה או חיה; או השוחט לחולה בשבת; השוחט עוף ומיני חיה במקום אחד; ודם שנתערב במים; שחט ונבלע הדם בקרקע; או השוחט ונמצאת טרפה; במה מכסין; ואם שחט לכסות אם יכסה אחר; ושלא יכסה ברגל.

א. מצות עשה לכסות דם שחיטת חיה טהורה או עוף טהור². שנאמר: אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל, ושפף את דמו וכסוהו בעפר. לפיכך³ חייב לברך קדם שיכסה⁴: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על פסוי הדם⁵.

2) אבל עוף טמא ששחטו - פטור מכיסוי הדם, שנאמר אשר יאכל, דבר הראוי לישראל לאכילה, חולין פה, א. ועי' ב'תוספות' שם. ודוקא חיה או עוף, אבל בבהמה טהורה אינו נוהג, שלא כתוב אלא חיה או עוף. משנה, שם פג, ב. 3) הואיל והיא מצות-עשה. 4) ככל ברכות המצוה שמברך עובר לעשייתן, פסחים ז, ב. וב'הלכות גדולות' כתב: שיכסה ואחר-כך יברך, שכיסוי הדם רק סיום מצות שחיטה הוא, ובאמצע המצוה בין שחיטה לכיסוי אסור להפסיק (מגיד-משנה). 5) ולא לכסות הדם. תוספתא פרק בתרא דברכות.

ב. פסוי הדם נוהג במזמן ובשאינו מזמן⁶. לא נאמר: אשר יצוד⁷, אלא בהנהג⁸. ונוהג בחלין ולא במקדשין⁹, בין קדשי המזבח¹⁰ בין קדשי בדק הבית¹¹. ואם עבר ושחטן¹² - אינו חייב לכסות את דמן.

6) משנה, חולין, שם. 7) דמשמע רק באינו מזומן ובא באקראי. 8) דבר מצוי. 9) משנה, שם. 10) תורים ובני יונה שראויים ליקרב. 11) חיות ועופות שהקדישן לבדק הבית, שם פד, א. 12) חיות ועופות של קדשי בדק הבית

שאפילו שהיא בראשו של אדם נקראה אדמה. ואדמה היינו ארץ, ובשלוח הקן אמרה תורה "על הארץ". 49) בלשון רבים, ולא אפרוח או ביצה, שהרי אפילו באחת חייב לשלח. 50) כרגיל נמצאים בקנים יותר מביצה אחת או אפרוח אחד. "בכל עץ או על הארץ" שהוא המצוי ביותר שיימצא שם קנים.

יח. אסור לזפות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהן. לפיכך, אפלו היתה רובצת על הביצים או על האפרוחים בעליהן ושוככו - אינן מזמנין, ולא קנה לו חצרו. כשם שאינו יכול לזפות בהן לאחרים, כך לא תזכה לו חצרו⁵¹ בהן. ולפיכך חייב לשלח⁵².

51) סוגיא שם: כל היכא דאיהו מצי זכי ליה, חצירו זכיא ליה. וכל היכא דאיהו לא מצי זכי ליה, חצירו נמי לא זכיא ליה. ומה שכתב רבינו "כשם שאינו יכול לזכות בהם לאחרים" מעיר הכסף-משנה שטעות סופר היא, ויש למחוק את המלה "לאחרים", ראה בלחם-משנה. 52) שאילו קנתה לו חצירו, היו הביצים והאפרוחים שבשוככו קנויים לו, ודינם כמזומן שפטור משלוח, במה דברים אמורים כשלא הוגבהה האם מעל הבנים כלל. אבל אם דפק על הקן, והאם הוגבהה מעל הביצים - קונה לו חצירו ומזומן הוא ופטור משלוח.

יט. אסור לטל אם על הבנים ואפלו לטהר בהן את המצרע, שהיא מצונה⁵³. ואם לקח - חייב לשלח. ואם לא שלח - לוקה⁵⁴. שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה⁵⁵, ולא עשה דוחה עשה⁵⁶.

53) שם קמא. שלח, אפילו לדבר מצוה. 54) אם שחטה או מתה מאליה לוקה משום לא תקח וגו' כמו שנתבאר למעלה בהלכה ב. וסובר רבינו שאם קיים אדם מצות-עשה מתוך עבירה על איסור שיש בו 'עשה' ו'לא-תעשה', נשאר גם הלאו בתוקפו ולא נדחה מפני ה'עשה'. וב'תוספות' כאן מובאת דעת ריב"א שהלאו נדחה מפני ה'עשה', ולכן אינו לוקה. 55) איסור חמור שיש בו מצות 'לא-תעשה' ו'עשה', אינו נדחה מפני 'עשה'. נימוק זה מוסב כלפי הדין הראשון שבהלכה זו לא יטול. 56) במשפט זה מנמק רבינו את הדין "ואם לקח חייב לשלח", אף-על-פי שכבר עבר על הלאו של לא תקח האם על הבנים, ונשאר עליו רק חיוב ה'עשה' "שלח תשלח", אין 'עשה' טהרת מצרע - למרות חשיבותה המיוחדת - דוחה 'עשה' זו.

כ. המקדיש עוף⁵⁷ לבדק הבית⁵⁸ ופרח מידו⁵⁹, והרי הוא מפירו ומצאו רובץ על האפרוחים או על הביצים - לוקח הפלל⁶⁰ ומביאן לידי גזבר⁶¹. שאין שלוח האם נוהג במקדשין. שנאמר: ואת הבנים תקח לך, ואלו אינן שלך⁶².

57) שלו ושהיה ברשותו. 58) וכל-שכן לקדשי מזבח, כגון תורים או בני יונה הראויים לקרבן. פסק כשמואל ור'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. **הַשׁוֹחֵט עוֹפוֹת וּמִינֵי חַיָּה בְּמָקוֹם אֶחָד - מְבַרְךָ בְּרִכָּה אַחַת²² לְכֹל, וְכִסּוּי אֶחָד²³ לְכֹל.**
(22) ברכת הכיסוי, שם פו, ב. (23) כחכמים, שם.

ו. **דָּם שֶׁנִּתְעַרַב בְּמַיִם: אִם יֵשׁ בוֹ מְרֵאָה דָם - חַיֵּב לְכַסּוֹת²⁴, וְאִם לֹא - פָּטוּר. נִתְעַרַב בֵּינָן אוֹ בְּדָם בְּהֵמָה - רוֹאִין אוֹתָן כְּאֵלוֹ הֵם מֵיִם²⁵: אִם אֶפְשָׁר שְׁמֵרָאָה מְרֵאָה הַדָּם שֶׁחַיֵּב לְכַסּוֹתוֹ כְּשֶׁעוֹר זֶה אֵלּוֹ הִיָּה מַיִם - חַיֵּב לְכַסּוֹת הַכֹּל²⁶, וְאִם לֹא - פָּטוּר.**

(24) מפני שהדם אינו בטל במים, כל זמן שמראהו ניכר (שם פז). (25) שדם מבטל דם, כחכמים במשנה, שם פז, א. וכאילו אין כאן דם עוף או חיה כלל. (26) גם היין או דם הבהמה, הואיל ויש בהם מראה דם העוף.

ז. **כִּפְּהוֹ וְנִתְגַּלָּה - אֵינוֹ חַיֵּב לְכַסּוֹתוֹ פְּעַם אַחֶרֶת²⁷. כִּפְּתָהוּ הָרוּחַ - אֵינוֹ חַיֵּב לְכַסּוֹת²⁸. חִזַּר וְנִתְגַּלָּה אַחֵר שֶׁפְּתָהוּ הָרוּחַ - חַיֵּב לְכַסּוֹת²⁹.**

(27) משנה, שם. בגמרא שם דורשים דין זה מן וא"ו יתירה, שנאמר וכסהו, ולא כתיב יכסה. (28) התורה מצווה לכסות דם מגולה, וזה הוא מכוסה ועומד. (29) אם כיסה השוחט, קיים כבר את מצוות "וכסהו", ולכן אפילו נתגלה הדם אחר-כך, פטור מלכסותו פעם שניה, אבל במקרה שכיסתהו הרוח לא קויימה המצווה, והפטור בא מפני שאין לפנינו דם מגולה, ולפיכך אם נתגלה הדם חייב לכסותו, ואף-על-פי שדם זה נדחתה מצוותו, אין אומרים בו הואיל ונדחה ידחה כמו בקרבנות, שאין דיחוי אצל מצוות, גמרא שם.

ח. **דָּם הַנִּתְחַזֵּק³⁰ וְשֶׁעַל הַסַּפִּין, אִם אֵין שָׁם דָּם אֶלָּא הוּא³¹ - חַיֵּב לְכַסּוֹת.**

(30) מעל הסכין לצדדים. (31) אבל אם יש דם מלבדו בשחיטה זו, די אם יכסה מקצת מן הדם. פסק כרבי יהודה במשנה שם, מפני שדבריו נאמרו בלשון "אימתי". וסובר רבינו, שכל "אימתי" בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק, כרבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן, עירובין פב, א.

ט. **שָׁחַט וְנִבְלַע הַדָּם בְּקַרְקַע: אִם רְשׁוּמוֹ נִכְרָה³² - חַיֵּב לְכַסּוֹת³³; וְאִם לֹא - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁפְּתָהוּ הָרוּחַ³⁴, וּפָטוּר מִלְכַסּוֹת.**

(32) שנשאר רושם מאדמימות שבדם. (33) ברייתא וגמרא שם. (34) שהרי מכוסה ועומד.

י. **אֵין חַיֵּב בְּכִסּוּי אֶלָּא דָם שֶׁחִיטָה הָרְאוּיָה לְאֲכִילָה; שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר יֶאֱכַל³⁵. לְפִיכָּה, הַשׁוֹחֵט וְנִמְצָאת טְרֵפָה, אוֹ הַשׁוֹחֵט חֲלִין בְּעִזְרָה³⁶, אוֹ הַשׁוֹחֵט חַיָּה וְעוֹף שֶׁנִּגְמַר דִּינָן לְסָקִילָה³⁷, וְהַשׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ³⁸ - פָּטוּר מִלְכַסּוֹת. וְכֵן חֲרַשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן שֶׁשָּׁחֲטוּ בֵּינָן לְבִין עֲצָמָן - פָּטוּרִין מִלְכַסּוֹת דָּם שֶׁחִיטָתָן.**

שאסור לשוחטם עד שלא פדאם. ונראה שהגירסא הנכונה "שאם עבר ושחטם", שהכל המשך אחד הוא (כסף-משנה). ועופות שהם קדשי מזבח צריכים מליקה, ואם עבר ושחטם - פטור מלכסות (לחם-משנה).

ג. **שָׁחַט חַיָּה וְעוֹף וְאַחַר כֶּף הִקְדִּישָׁן¹³, אוֹ הִקְדִּישׁ אֶת הַדָּם¹⁴ - חַיֵּב לְכַסּוֹת¹⁵.**

(13) לבדק הבית. שבשעת הקדש, אין שום שייכות בין הבהמה שהוקדשה ובין הדם שכבר יצא ממנה ונשאר חולין. (14) או אפילו הקדיש את הדם עצמו לבדק הבית. (15) שקדמה מצות כיסוי להקדש, תוספתא הובאה ב'כסף משנה'.

ד. **פְּלֵאִים הֵבֵא מִבְּהֵמָה וְחַיָּה¹⁶, וְכֵן בְּרִיָּה¹⁷ שֶׁהֵיא סִפְקָ בְּהֵמָה¹⁸ אוֹ חַיָּה - צָרִיף לְכַסּוֹת, וְאֵינוֹ מְבַרְךָ¹⁹. הַשׁוֹחֵט לְחוּלָה בְּשֶׁבֶת - חַיֵּב לְכַסּוֹת לְאַחַר שֶׁבֶת²⁰. וְכֵן הַשׁוֹחֵט סִפְקָ אוֹ פְּלֵאִים בְּיוֹם טוֹב - מְכַסֶּה דָמוֹ לְאַחַר יוֹם טוֹב²¹.**

(16) כגון תיש הבא על הצבייה או להיפק. (17) במשנה שם פג, א. שנינו: ונוהג בכוי מפני שהוא ספק, ונחלקו בגמרא מה הוא כוי? יש אומרים, הבא מן התיש ומן הצביה. ויש אומרים, בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה אם מין בהמה, שם פ, א. ופסק רבינו כשתי הלשונות, שהוא ספק וחייב לכסות (כסף-משנה). וכן בתוספתא: כיסוי הדם נוהג בכלאים ובכוי (מגיד-משנה). (18) ואינו חייב בכיסוי. (19) כתב ה'מגיד משנה': פשוט בכמה מקומות שכל שהוא ספק אין מברכין עליו. וכן כתב רבינו בהל' מילה פ"ג ה"ו: וכן אנדרוניוס אין מברכין על מילתו מפני שהוא אינו זכר ודאי. והביא שם ה'כסף משנה' תשובת שאלת חכמי לונגל לרבינו: יורנו מורנו, והלא ספק תורה הוא, ועל ספק דרבנן הוא דלא מברכין, אבל על ספק דאורייתא מברכים וכו' כדאיתא בפרק במה מדליקין. והשיב רבינו: הדברים ידועים, שכל ברכה שהיא, מצוה דרבנן היא, בין שתהיה המצוה מדבריהם בין שתהיה מן התורה, וחכמים הם שחיברו את הברכה, והם שאמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא-תעשה, ולפיכך כל דבר שנסתפק לנו אם עשיית דבר זה מצוה שנצטוינו או לא נצטוינו, בין שהיה הציווי על אותה עשייה מדבריהם בין שהיה מן התורה, עושין אותה בלא ברכה וכו'. ואתם הדברים האמורים בפרק במה מדליקין, בענין אחר הם אמורים וכו' הילכך כל דבר שנמצא בפירוש לחכמים שמברכים עליו, בין שהיה ודאי דבריהם בין שהיה ספק מדבריהם - מברכים עליו. ודבר שלא תיקנו לו חכמים ברכה בפירוש, אין מברכים עליו. וכל מצוה שעיקרה מן התורה, ונסתפק לנו אם אנו חייבין בה, לא תיקנו לה חכמים ברכה, ואף-על-פי שנראית מן התורה וכו' והוא-הדין בכוי לענין כיסוי הדם, והוא-הדין לכל ספק מצוה. (20) חולין פד, ב. אף-על-פי שאיסור שחיטה נדחה מפני פיקוח נפש, אבל הכיסוי שאין בו פיקוח נפש, לא הותר. (21) משנה, שם פג, ב. וראה ביצה ח, ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. מְכַסֵּין בְּשִׁיחורו, והוא פִּיחַ הַכֶּבֶשׂוֹן⁵¹, וּבְכַחֲלֵי⁵², וּבְנִקְרַת פְּסִילִים⁵³, וּבְאֶפְרָא⁵⁴. בֵּין אֶפְרָא עֲצִים בֵּין אֶפְרָא בְּגָדִים⁵⁵. אֶפְלוּ אֶפְרָא בְּשָׂר שְׁנֹשְׂרָף, שְׁהָרִי כְּתוּב: מְעַפֵּר שְׂרִפַת הַחֲטָאֵת⁵⁶. וּמְתָר לְכִסוֹת בְּעֶפְר עֵיר הַנְּדָחַת⁵⁷.

(51) ברייתא שם פח, ב. ורש"י גורס שחור, ומפרש פחמים כתושים. (52) אבק שצבעו כחול, ונשי המזרח מייפיים בו את העינים, במקרא: פוֹךְ (מלכים ב' י, ל). (53) בגמרא שלפנינו, הגירסא: פיסולין. ופירש רש"י: עפר שמנקרין מן הריחיים. (54) כבית הלל, חולין פח, ב. (55) בגמרא שם: שורף טליתו ומכסה. (56) ואם כן נקרא עפר. (57) שם פט, א. ואף-על-פי שאסור ליהנות מעפר עיר הנדחת, מותר לכסות בה - דקיימא-לן מצות לאו ליהנות ניתנו, קיום מצוה אינה קרויה הנאה, רבא שם.

יד. הַשׁוֹחֵט צְרִיף לְתֵן עֶפְר לְמִטָּה⁵⁸ וְאַחַר כֵּן יִשְׁחוֹט בּוֹ וְאַחַר כֵּן יְכַסֶּה בְּעֶפְר⁵⁹; אֲבָל לֹא יִשְׁחוֹט בְּכִלִּים⁶⁰ וְיִכְסֶה בְּעֶפְר⁶¹.

(58) שם פג, ב. עפר דק ומתפורר שסופג לחלוחית ("תיחוח" בלשון התלמוד ביצה ז:), אבל קרקע לחה אינו קרוי עפר, שנאמר (בראשית יג, טז) "אם יוכל איש למנות את עפר הארץ". ולמדים מזה, שרק עפר שאפשר למנותו קרוי עפר ('הגהות מיימוניות'). (59) תיחוח. שנאמר: "וכסהו בעפר", משום שלא נאמר "עפר" אלא "בעפר" מלמד שצריך עפר למטה ועפר למעלה, שם. (60) ואם תאמר, הרי לשחוט בכלי בלא-הכי אסור, משום שזה דרך עובדי עבודה-זרה, כמו שכתב רבינו למעלה בפ"ב ה"ה? ויש לומר, כגון לשחוט בכלי שיש בו מים עכורים שאין בו טעם זה, כמו שנתבאר שם בה"י. וראה ב'לחם משנה'. (61) אבל דיעבד, אם שחט ולא היה עפר למטה, מכסה בעפר מלמעלה וקיים המצוה (מגיד-משנה).

טו. וּמִי שֶׁשָּׁחַט הוּא יְכַסֶּה, שְׁנֵאמַר: וְכִסְהוּ בְּעֶפְר⁶². וְאִם לֹא כִסְהוּ וְרָאָהוּ אַחַר - חֵיב לְכִסוֹת⁶³; שְׂזוּ מִצֻּה בְּפָנָיו עֲצֻמָּה⁶⁴, וְאֵינָה תְלוּיָה בְּשׁוֹחֵט לְבַד.

(62) ולפני זה כתוב ושפך את דמו, והיינו מי ששפך יכסה, שם פז, א. (63) שנאמר באותה הפרשה: ואומר לבני ישראל, מכאן אזהרה לכל בני ישראל שרואה דם גלוי, חייב לכסותו, שם. (64) כיסוי הדם. ראה מה שכתבנו בה"א בשם בעל 'הלכות גדולות', שכיסוי הוא סיום מצות השחיטה, ובכל זאת אינה תלויה בשוחט לבד.

טז. וְכִשְׂמֻכְסָה - לֹא יְכַסֶּה בְּרִגְלוֹ, אֲלֵא בְיָדוֹ אוֹ בְּסַפְיָו אוֹ בְּכִלִּי, כְּדִי שְׂלֵא יִנְהַג בּוֹ מְנַהֵג בְּזִיזוֹ וְיִהְיֶה מִצּוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו⁶⁵. שְׂאִין הַכְּבוֹד לְעֲצֻמָּן שֶׁל מִצּוֹת⁶⁶, אֲלֵא לְמִי שֶׁצִּוָּה בְּהֵן בְּרוּף הוּא, וְהִצְלִינּוּ מִלְמַשֵּׁשׁ בַּחֲשָׁף⁶⁷, וְעָרַף אוֹתָנּוּ⁶⁸ גַר לְיִשָּׂר הַמְעַזְקִים, וְאוֹר לְהוֹרוֹת נְתִיבוֹת הַיִּשָּׂר. וְכֵן הוּא אוֹמַר⁶⁹: גַר לְרִגְלֵי דְבָרָךְ, וְאוֹר לְנִתְיָבְתֵי.

(35) אף-על-פי שלענין "אותו ואת בנו" פסק רבינו בפ"ב ה"ו, שחיטה שאינה ראויה לאכילה - שמה שחיטה, בכיסוי הדם צריך שתהיה שחיטה הראויה, הואיל ונאמר אשר יאכל, כרבי יוחנן - שם פה, א. (36) ואינו מונה ששחטם לעבודה-זרה, כמו ב"אותו ואת בנו" (למעלה פ"ב ה"ו), שאין דרך לשחוט חיה ועוף לשם עבודה-זרה. (37) כגון שהרגו נפש, ראה סנהדרין פ"א מ"א. ובמשנה בבא-קמא נד, ב. ורק שנגמר דינם שאז הם אסורים לאכילה, אבל שחטם קודם שנגמר דינם - מותרים לאכילה, חולין קמ, א. (38) שאינה שחיטה כלל, ואפילו לדעתו של רבי מאיר, ששחיטה שאינה ראויה - שמה שחיטה, כאן פטור מלכסות. וכן פסק רבינו למעלה שם ה"ג, שהשוחט ונתבלה בידו - פטור, אף-על-פי שפסק שם ששחיטה שאינה ראויה - שמה שחיטה. (39) כלומר, אחרים הרואים. ואף-על-פי שנתבאר לקמן בהט"ו, שאם לא כיסה השוחט, מחויב הרואה לכסות, כאן פטורים - שאין שחיטתם שחיטה. אבל חרש שוטה וקטן בעצמם, לאו בני מצוה הם ולא שייך לומר עליהם פטורים או חייבים.

יא. בְּמָה מְכַסֵּין⁴⁰? בְּסִיד וּבְגִפְסִית⁴¹, בְּזָבֵל דֶּק וּבַחֹל דֶּק שְׂאִין הַיּוֹצֵר⁴² צְרִיף לְכַתְּשׁוֹ⁴³, וּבְשִׁחִיקַת אֲבָנִים וְחֲרָשִׁים, וּבְנִעְרַת שֶׁל פֶּשֶׁתָן⁴⁴ דְּקָה, וּבְנִסְרַת חֲרָשִׁים⁴⁵ דְּקָה, וּבְלִבְנָה וְחֲרִסִית⁴⁶ וּמְגוּפָה שְׁפַתְשָׁה; שְׂפָל אֵלוֹ מִיֵּן עֶפְר הֵן. אֲבָל אִם כִּפֶּה עָלָיו כְּלִי אוֹ כֶּסֶהוּ בְּאֲבָנִים - אֵין זֶה כְּסוּי; שְׁנֵאמַר: בְּעֶפְר⁴⁷.

(40) משנה, חולין פח, א. (41) במשנה שלפנינו, אין תיבה זו. (42) עושה כלי חרס. (43) בגמרא שם. (44) הפסולת הנופלת מן הפשתן אגב עיבודו. (45) כשמסרים עצים במשור, נופלים פתיתי עץ קטנים מבין שיני המשור. (46) רש"י פירש במשנה: חרסית שחיקת חרסים, אבל רבינו כנראה מפרש אחרת, שהרי כתב שחיקת אבנים, וחרשים - לחוד וואולי נפלה כאן טעות קטנה, במקום חרשים צריך לגרוס "וטרשים"]. וגם אין לפרש כתושי רעפים, כפירש"י בבא-קמא סט, א - שהרי רבינו מונה לבינה שכתשה לחוד. ובפירוש המשניות לכלים מ"ז, אומר: חרסית, דק בחרס, היינו שכבת טיט דקה כחרס, וראה רש"י שם. וביערוך' פירש, סיד לבן שחופרים מן הקרקע. (47) ושפך את דמו וכסהו בעפר, לבינה וחרס הם בכלל עפר, מפני שקודם שנשרפו היו עפר, ועוד מפני שאפר נקרא עפר, שנאמר "מעפר שריפת החטאת".

יב. לְפִיכָךְ אֵין מְכַסִּים בְּזָבֵל גָּס⁴⁸ וְחֹל גָּס, וְקָמַח וְסַבִּין⁴⁹ וּמוֹרְסָן, וְשִׁחִיקַת כְּלִי מִתְּכוֹת, לְפִי שְׂאִין אֵלוֹ מִיֵּן עֶפְר. חוּץ מִשְׁחִיקַת הַזֶּהָב בְּלִבְד, שְׂמֻכְסִין בָּהֶם, מִפְּנֵי שְׁנִקְרָא עֶפְר. שְׁנֵאמַר: וְעִפְרַת זֶהָב לוֹ; וְאוֹמַר: עַד אֲשֶׁר דֶּק לְעֶפְר⁵⁰.

(48) במשנה, שם. (49) ברייתא, שם. (50) בגמרא לא הביאו המקרא הזה, ורק המקרא מאיוב: ועפרות זהב, ועי' ב'לחם משנה'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ספר שש"י והוא ספר הפלאה

הלכותיו ארבע. וזהו סדורן: א. הלכות שבועות. ב. הלכות נדרים. ג. הלכות נזירות. ד. הלכות ערkin וחרמין.

הלכות שבועות

יש בכללן חמש מצות: אחת מצות עשה, וארבע מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: א) שלא לשבע בשמו לשקר. ב) שלא לשא שמו לשוא. ג) שלא לקפר בפקדון. ד) שלא לשבע על פטירת ממון. ה) לשבע בשמו באמת.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) סקירה כללית על ארבעה מיני שבועות, ומה חייבים עליהן.

א. ארבעה מיני שבועות הן: שבועת בטוי, ושבועת שוא, ושבועת הפקדון, ושבועת העדות. שבועת בטוי² הוא שנאמר בתורה: או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע³ או להיטיב⁴. והיא נחלקת לארבעה חלקים: שתיים להבא⁵, ושתיים לשעבר⁶. כגון שנשבע על דבר שעבר שנעשה או שלא נעשה, ועל דבר שעתיד להיות שנעשה וְשלא יעשה⁷.

2) לשון ביטוי - הוא דבר היוצא מלב האדם בשעת התרגשות נפשו ובהתפעלותה כלשון הכתוב "יש בוטה כמדקרות חרב" ומפני שאין ראוי לאדם להתרגל בנדריים ושבועות לא רצתה התורה לכתוב לשון המורה לתחילה על היתר השבועה, לכן הדגישה: "לבטא בשפתיים", כלומר, שיצאה השבועה ממנו בעת התרגשות הנפש והתפעלותה (תורה תמימה ויקרא ה, אות לח). 3) כגון שלא יאכל היום או מחר. 4) בין לעצמו (שיאכל), בין לאחרים שייטיב עמהם הטבה שבידו לעשותה כגון שידבר עליהם לשלטונות או יכבדם. 5) שיאכל או לא יאכל. 6) שאכלתי או לא אכלתי. ואף על פי שלשון הכתוב "להרע או להיטיב" משמעה רק על העתיד להיות, - מריבוי הכתוב "לכל אשר יבטא" דורשים גם על דבר שעבר. 7) ואם נשבע אל אחת מאלה והחליף, חילל שבועתו.

ב. ואין שבועת בטוי נוהגת אלא בדרבים שאפשר לו לעשותן, בין להבא בין לשעבר. כיצד לשעבר⁸? שאכלתי, או שזרקתי אבן לים⁹, או שדבר פלוני עם פלוני¹⁰; או שלא אכלתי, או שלא זרקתי אבן לים, או שלא דבר פלוני עם פלוני¹¹. כיצד להבא? שאכל או שלא אכל, או שאזרק או שלא אזרק אבן לים¹². הרי אלו שתיים לשעבר¹³ ושתיים להבא.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכשמכסה - לא יכסה בגללו בו".

צריך להבין, מדוע שינה מלשון הברייתא, הפותחת בדין החיובי - "ושפך וכיסה, במה ששפך - בו יכסה" והתחיל באיסור "וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", ומשמיט לגמרי לשון החיוב שבברייתא.

ויש לומר הביאור בזה: הרמב"ם רצה לאפוקי מהסברא המובאת בב"ח, שכוונת הציווי היא החיוב לכסות במה ששפך דווקא וכן משמע בבמ"ג שעיקר המצוה לכסות בסכין ששפך, ונמצא שמה שנתמעט רגל מכיסוי הדם הוא רק משום שאינו בכלל "במה ששפך בו כו" אלא שאח"כ מוסיף בברייתא עוד ענין שבכיסוי ברגלים יש משום ביזוי המצוה, אבל עיקר הציווי הוא החיוב לכסות במה ששפך.

וזהו שמדייק הרמב"ם ומתחיל "וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", לאפוקי משיטה זו, ולהשמיענו שעיקר דין זה בא לשלול כיסוי ברגל לפי שהוא דרך בזיון, ולכן גם השמיט הלימוד "ושפך וכסה" "במה ששפך יכסה בו" כי נותן מקום לטעות, שכל החיוב הוא לכסות במה ששפך דווקא.

ומקורו בגמרא שבת "אבוהון דכולהו דם", שכיסוי הדם הוא המקור שממנו למדים איסור ביזוי כל המצוות כולן, ומשמע מזה שכל כוונת הכתוב והלימוד מהפסוק "ושפך וכסה" הוא רק להשמיע איסור ביזוי המצוה וממנו משמיע איסור ביזוי כל המצוות.

לקוטי שיחות חלק לו עמוד 48

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

65) שם. 66) רבינו נתן באור כללי על כל המצות, שלא יהיו בזויות עליו אף אם אין בהם קדושה וכן אמרו בגמרא שם כב. "אבוהון דכולהו דם", פירוש, כל המצוות למדים מכיסוי הדם, שנאמר: ושפך וכסהו ודרשו שם: במה ששפך - ביד או בכלי - יכסה, אבל לא ברגל 67) על פי המדרשבראשית רבה, לא נתנו המצות לישראל אלא לצרף בהן את הבריות. ראה מורה נבוכים חלק ג פרק כו. 68) בכ"י תימן: אותם. 69) מסיים רבינו את הספר כדרכו, בדברי הגיון ומוסר, ובמעלות התורה והמצוה.

נגמור ספר חמישי, והוא ספר קדשה. ומנין פרקיו שלשה וחמשים: הלכות אסורי ביאה - שנים ועשרים פרקים. הלכות מאכלות אסורות - שבעה עשר פרקים. הלכות שחיטה - ארבעה עשר פרקים.

~ שבת קודש י"ח מנחם-אב ~

נדבות פי רצה נא יי, ומשפטיך למדני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהמה ואם היה עני מביא עוף, ובדלי דלות מביא עשירית האיפה סולת. "ומפני זה נקרא עולה ויורד כי לא יעמוד (הקרבן) במין אחד אלא הכול לפי השגת יד החוטא מחוייב הקרבן". וכתב החינוך מצוה ל': "כי הנשבע בשם הגדול לאמת דבר שהיה, והוא יודע ששקר בפיו, הנה הוא מקיל ביראת אלוקים, כאומר בליבו שאין אמת - תאלמנה שפתיו ... כי פירוש נשבע הוא, שגומר האדם בליבו ואומר בפיו לקיים אותו דבר שנשבע עליו ולא ישנהו לעולם כמו שהשם ברוך הוא קיים לא ישתנה, וזה לשון שבועה יבוא לעולם בלשון נפעל, כלומר שנפעל (גופו) בדבריו להיותו קיים כמו שאמר בקיומו ברוך הוא".

ד. שְׁבוּעַת שְׂוֹא נְחֻלְקֶת לְאַרְבַּע מַחְלוקוֹת²¹: הָאֶחָת - שְׁנֹשְׁבֵעַ עַל דְּבַר הַיְדוּעַ שְׂאִין פְּנִי²². פִּיֶצֶד? פְּגוֹן שְׁנֹשְׁבֵעַ עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהוּא אִישׁ, וְעַל עֲמוּד שֶׁל שֵׁשׁ שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(21) ובכתב יד התימנים: מחלקות. (22) "והוא שניכר לשלושה בני אדם". שכל דבר שיודעים בו שלושה אנשים הרי זה מפורסם וידוע.

ה. הַשְּׁנִיָּה - שְׁנֹשְׁבֵעַ עַל דְּבַר יְדוּעַ שְׂאִין בּוֹ סִפְק לְאָדָם שֶׁהוּא פֶּן. פְּגוֹן שְׁנֹשְׁבֵעַ עַל הַשָּׁמַיִם שֶׁהוּא שְׁמַיִם, וְעַל הָאֶבֶן זֶה שֶׁהִיא אֶבֶן, וְעַל הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵם שְׁנַיִם. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה²³. שְׂוֹה הַדְּבָר אִין בּוֹ סִפְק לְאָדָם שְׁלָם²⁴ כְּדִי לְצַדֵּק הַדְּבָר בְּשְׁבוּעָה.

(23) ושם אמרו ראה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו בזול, לוקה משום שבועת שווא, עשרים וארבע ערים היו בדרום וכולן חרבו על שבועת שווא שהיא אמת. (24) בדעתו ובשכלו, ואפילו כשמדבר עם אדם בלתי שלם, אסור לו להישבע על דבר הידוע, כי מה לו להישבע על כך, והכתוב אומר "אל תען כסיל כאיוולתו".

ו. שְׁלִישִׁית - שְׁנֹשְׁבֵעַ לְבַטֵּל אֶת הַמְצוּה. פִּיֶצֶד? פְּגוֹן שְׁנֹשְׁבֵעַ שְׁלֵא יִתְעַטֵּף בְּצִיצִית²⁵, שְׁלֵא יִלְבַּשׁ תַּפְּלִיץ²⁶, וְשְׁלֵא יֵשֵׁב בְּסִכָּה בְּחַג הַסְּפּוֹת²⁷, וְלֹא יֵאָכֵל מִצָּה בְּלִילֵי הַפֶּסַח²⁸, אוֹ שְׂיִתְעַנֶּה בְּשִׁבְתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים²⁹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(25) שילבש טלית המחוייבת בציצית ולא יטיל בה ציצית, אבל אם נשבע סתם שלא יתעטף בציצית אין זו ביטול מצוה, שהרי יכול ללבוש בגד שאינו מחוייב בציצית. ואין אדם מחוייב (מצד הדין) לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית. (26) ואפילו טוען לא נשבעתי אלא מפני שהתפילין צריכים גוף נקי אין שומעים לו ולוקה, כי אי אפשר שלא תהיה לו שעת הכושר ונמצא נשבע לבטל המצוה באותה שעה. (27) ואפילו אמר סוכה סתם אין כוונתו לסוכת צל שאינה של מצוה אלא כוונתו לסוכת מצוה, כי בנדרים ובשבועות הלך אחר לשון בני אדם. ולפיכך הרי זה נשבע לבטל מצוה. (28) שמצוה לאכול

(8) הקדים רבינו לפרש שבועה לשעבר, אף על פי שאינה כתובה מפורש בתורה, בעוד "שבועה להבא" מפורשת בתורה: "להרע או להיטיב"? כי כל דבר הנלמד ממדרש חכמים חביב עליו לפרשו תחילה. ועוד, בדין הוא להקדים "שבועה לשעבר" שכן משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, שיודע בנפשו שנשבע שקר, ואילו "שבועה להבא" אינו חייב עליה עד שיחליף את דברו ויעשה מה שנשבע לא לעשות נמצא שרק לאחר זמן כשהחליף עשה את שבועתו שקר, ובשעת שבועתו לא יצאה מפיו לשקר ובכל זאת חייב, ועל כורחך "שבועה להבא" יש בה יותר חידוש, וסידר רבינו את דבריו בדרך "לא זו אף זו". (9) אף על פי שאין בה לא הרעה ולא הטבה. (10) אף על פי שהדיבור אין בו ממש, וגם אין זה דבר של עצמו אלא של אחרים. (11) אף על פי ששבועה זו אינה בלהבא, שהרי אין זה ברשותו, שפלוני ידבר או לא ידבר, חייב עליה ב"לשעבר". (12) אבל שידבר פלוני עם פלוני אינו חייב עליה משום שבועת בטוי שאין זה באפשרותו לעשות, ולוקה מכת מרדות שגרם לשבועת שווא. (13) אכלתי ולא אכלתי. והוא הדין לכל דבר שהוא בכלל: "הן ולאן" ואפילו אין בו משום "הרעה והטבה" כגון זרקתי צרור לים או לא זרקתי - מריבוי הכתוב: "לכל אשר יבטא האדם".

ג. נִשְׁבַּע אֶחָת מְאַרְבַּע מַחְלוקוֹת אֵלוֹ וְהַחֲלִיף, פְּגוֹן שְׁנֹשְׁבֵעַ שְׁלֵא יֵאָכֵל¹⁴ וְאָכַל, אוֹ שְׂיֵאָכֵל וְלֹא אָכַל, אוֹ שְׂאָכַלְתִּי וְהוּא לֹא אָכַל, שְׁלֵא אָכַלְתִּי וְאָכַל - הָרִי זֶה שְׁבוּעַת שְׁקָר. וְעַל זֶה וְכִיּוּצָא בּוֹ¹⁵ נֶאֱמָר: לֹא תִשְׁבַּעוּ בְּשֵׁמִי לְשַׁקֵּר¹⁶. וְאִם נִשְׁבַּע לְשַׁקֵּר פְּמִזִּיד¹⁷ - לִוְקָה¹⁸. בְּשׁוּגְגָה¹⁹ - מְבִיא קָרְבָן עוֹלָה וַיִּזְרַד²⁰; שְׁנֹאֱמָר: וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאִשָּׁם וְגוֹמֵר.

(14) היום, או שלא יאכל כיכר זו. (15) כגון זרקתי או לא זרקתי או שדיבר פלוני עם פלוני הנזכרים לעיל, וכן שבועת הפיקדון המפורשת לקמן. וגם שבועת העדות. (16) שמשמעו בשעת שבועה לא תהא שקר - זוהי שבועה לשעבר וגם משמעו: לא תישבעו בשמי כדי לשקר לאחר זמן - זוהי שבועה להבא. והמתרה בו צריך להתרות בו לאו זה. והוא הדין שעובר גם על "לא יחל דברו", כשנשבע להבא ומחליף. אלא שאין דרכו של רבינו למנות לאווין הרבה על מצוה אחת, כפי, שהגדיר במניין המצוות שורש ט "כי לא בריבוי האווין ירבו המצוות" ולכן לא הזכיר לאו "לא יחל" שהוא משותף גם לעובר על נדרו. (17) והתרו בו משום לאו זה. (18) מלקות ארבעים חסר אחת. וכל זה מדובר רק בשלושה חלקים משבועת בטוי, כגון נשבע שלא יאכל ואכל שעבר על לאו שיש בו מעשה, וכן בנשבע שאכל ולא אכל, אף על פי שלא עשה מעשה, חייב, מפני "שמשעת שבועתו לשקר נשבע", אבל הנשבע שיאכל ולא אכל אף על פי שעבר על שבועת שקר, אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה וגם אין זו שבועת שקר משעת שבועה. (19) כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל, ושבועה זו אסורה, אבל לא ידע שחייבים עליה קרבן. (20) הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קרו) ואין לוקין עליו. אבל ענשו הוא, שמשעת כפירת הפיקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין (ואינו נפטר כשומר חנם או שכר) וגם נפסל לעדות. (37) וסמוך לו נכתב: "ולא תישבעו בשמי לשקר". (38) אף על פי שהיא כוללת: מלווה וגזל עושק ואבידה, נקראת כך, לפי שכפירת הפיקדון מצוייה ומקיפה יותר וגם הכתוב פתח בה תחילה.

ט. ומה הוא חייב על שבועת הפקדון ששקר בה? משלם את הקרן³⁹ שפפר בו עם תוספת חמש, ומקריב אשם ודאי⁴⁰, בין שהיה מזיד בין שהיה שוגג. שנאמר: וְכַחַשׁ בְּעִמְתוֹ בְּפִקְדוֹן אֹרְבָּתוֹ אוּ בְתִשּׁוּמָתוֹ יְדֹאֵר אוּ בְגִזְלוֹ וְגוֹמֵר, וְהָיָה כִּי יִחְטָא וְאָשָׁם; וְלֹא נֹאמַר בּוֹ וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ⁴² - לְחַיֵּב מְזִיד⁴³ כְּשׁוֹגֵג.

(39) למפקיד. (40) שבא על חטא וודאי, בניגוד ל"אשם תלוי" שבא על ספק עבירה, כגון שהיו לפניו שתי תחיות אחת חלב ואחת שומן ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה אכל (שאבדה השנייה), כגון זה מביא על ספקו "אשם תלוי", כי כפרתו של חוטא זה תלויה ועומדת עד שיודע לו שחטא, ואז יביא קרבן חטאת. וקרוב איל זה הבא על חטא שבועת הפיקדון נקרא במשנה "אשם גזילות". ומתוך דברינו למדנו שיש לנקד אשם וודאי, קרבן אשם של איש שחטא וודאי, בניגוד לקרבן אשם של איש תלוי המסופק אם חטא. (41) ששם בידו ממון להתעסק (שותפות) או במלווה. ובאן עזרא מפרש: "שותפות ששם ידו עמו". (42) בניגוד לשבועת בטוי שנאמר בה: "ונעלם ממנו" ומטעם זה אינו מביא קרבן אלא על שגגתה. (43) וכתב החינוך מצוה קכט מרששי המצוה: לבל יחשוב אדם הואיל ואיסור גזילת ממון נאמר עליו והשיב את הגזילה, יילך ויגזול מחבירו מה שירצה וידמה בלבבו לכשיהיה לו וישיב גזילתו ויכופר לו כאלו לא חטא מעולם, ויהיה זה פתח לעוברי עבירה! לכן הודיעה התורה שאף עם ההשבה בתוספת חומש צריך קרבן לכפרה, וכו' ... אמנם אם השיב את גזילתו ולא הביא את קרבנו לא נתכפר חטאו, אולם אין ענשו חזק כמו שהיה לפני השבתה.

י. והוא שייזיד בפקדון או במקדון שנתחייב בו וידע בו בשעת שבועתו. אבל אם שגג ושכח שיש לו אצלו ממון וכפר ונשבע, ואחר כך ידע - הרי זה אנוס ופטר מכלום⁴⁴. וכן אם לא ידע שאסור לשבע לשקר על כפירת ממון - הרי זה אנוס ופטר⁴⁵.

(44) מן החומש והקרוב. (45) מן הקרבן והחומש, אבל בכל זאת עבר על "לא תכחשו" האמור למעלה, שזוהי אזהרה לכפירת ממון. בניגוד ל"שגג ושכח" שפטר גם מלאו זה, וזהו שציינו רבינו ב"שגג ושכח" - שפטר מכלום.

יא. אם כן, היאך היא שגגת שבועת הפקדון⁴⁶? כגון שנעלם ממנו אם חייבין עליה קרבן אם לאו, וידע שהיא אסורה ושיש לו אצלו ממון - זו היא שגגתה⁴⁷. ויזדנה - שיידע שחייבין עליה קרבן.

כזית מצה בליל חמישה עשר בניסן. וכאן ידובר בחוץ לארץ שעושים בו שני ימים טובים מן הספק, ולפיכך, אם נשבע לא לאכול מצה בלילי הפסח, לוקה על כל פנים, שהרי ערב אחד מהם חייב בו באכילת מצה מן התורה, אבל אם יאמר בחוץ לארץ ב"ליל הפסח" לא ילקה, שהרי יכול לומר לא נשבעתי אלא על לילה אחד והרי הוא ספק חמשה עשר ואין לוקין על הספק. (29) ואסור להתענות בהם.

ז. רביעית - שנשבע על דבר שאין פה בו לעשות. פיצד? כגון שנשבע שלא יישן שלשה ימים לילה ויום רצופים³⁰, או שלא יטעם פלום שבועה ימים רצופים וכן כל פיצא כזה³¹. כל הנשבע שבועת שוא מארבע שבועות אלו - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא³². ואם היה מזיד לוקה³³; ואם היה שוגג - פטר מכלום³⁴.

(30) שדבר זה הוא בלתי אפשרי, ומשנשבע יצאה שבועתו לשקר. (31) כגון שנשבע שראה גמל פורח באוויר, שזה דבר שאי אפשר. (32) וכתב ר' אברהם אבן עזרא בפירושו: "והנה טעם לזכור השם (בשבועתו) כי כאשר הוא השם אמת כן יהיה דברו אמת והנה אם לא יקיים דברו כאילו מכחיש את השם ... ורבים חושבים כי הנושא השם לשווא לא עשה עבירה גדולה ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאווין הבאים אחריו, הרוצח והנואף, שהן עבירות קשות - לא יוכל כל עת לרצוח ולנאוף כי יפחד, ואשר הרגיל עצמו להישבע לשווא יישבע ביום אחד שבועת אין מספר ... ואם תוכיחנו למה נשבעת עתה, אז יישבע שלא נשבע מרוב רגילותו בה, כי לפני כל דיבור שידברו יקדימו השבועה ... ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו". (33) אף על פי שזהו לאו שאין בו מעשה לוקים עליו, שנאמר "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אין מנקין (מוחליין) אותו אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו, ומותר במה שנשבע, כי השבועה לא חלה עליו כלל. (34) אף מן הקרבן, שאין קרבן בשבועת שווא בין בשוגג בין במזיד.

ח. שבועת הפקדון פיצד? כל מי שיש ממון חברו בידו, בין פקדון בין מלוה, או שגזלו או עשקו³⁵, או מצא לו אבדה ולא החזירה וכיצא בזה, ותבע ממנו ממון שיש לו בידו וכפר בו - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תכחשו - זו אזהרה לכפירת ממון. ואין לוקין על לאו זה³⁶. ואם נשבע לו על שקר על ממון שפפר בו - הרי זה עובר בלאו אחר, ועל זה נאמר: לא תשקרו איש בעמיתו³⁷ - זו אזהרה לנשבע על כפירת ממון. ושבועה זו היא הנקראת שבועת הפקדון³⁸.

(35) שכובש שכר פעולתו, כלשון הכתוב "לא תעשוק שכיר עני ואביון". (36) שאין בכפירה מעשה ואין לוקים על לאו שאין בו מעשה. ועוד, כי לאו זה "ניתן לתשלומין" (ישלם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואמרה האשה אמן ואמן" מכאן, שהעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו, שהרי אשה זו לא אמרה כלום אחר השבעת הכהן אלא "אמן" בלבד. וכן אמרו "אמן" - בו שבועה: בו קבלת דברים", ואפילו השביעו גוי חייב, שכן מצינו במשה רבינו שהשביעו יתרו חותנו לא לשוב מצרימה שנאמר "ויאל משה לשבת את האיש" - אין אלה אלא שבועה, ככתוב "ויבא אותו באלה". וגם בצדקיהו המלך מצינו שהשביעו המלך נבוכדנאצר ככתוב "וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלוקים", הרי שאפילו השביעו גוי חייב, וקטן - אינו גרוע מגוי. (6) ואפילו בשבועת שוא, שאמר חברו: משיביעך אני בה', שזה האיש הוא אשה וענה אמן חייב המושבע מלקות, אף שלא הוציא שם שמים מפיו, לפי שקיים הדבר, אלא שגם המשיבע עובר על: "ולפני עור..." (7) השוה הל' נדרים פ"ב, ה"א. (8) בשבועת ביטוי ושבועת שוא. (9) בכלן, חוץ משבועת שוא שאין בה קרבן, כמבואר למעלה פ"א, ה"ז. ובשבועת הפקדון יתחייב גם תוספת חומש, כמבואר שם, ה"ט.

ב. אַחַד הַנְּשָׁבַע¹⁰ או שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אַחַר בְּשֵׁם הַמִּיחָד¹¹ או בְּאֶחָד מִן הַכְּפוּנִיּוֹת¹², כְּגוֹן שֶׁנְּשָׁבַע בְּמִי שֶׁשָּׁמוֹ חַנּוּן, וּבְמִי שֶׁשָּׁמוֹ רַחוּם¹³, וּבְמִי שֶׁשָּׁמוֹ אֶרֶךְ אַפְסִים¹⁴, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן¹⁵ בְּכָל לְשׁוֹן¹⁶ - הָרִי זֶה שְׁבוּעָה גְמוּרָה¹⁷. וְכֵן אֵלֶּה¹⁸ אֶרֶר - הָרִי הֵן שְׁבוּעָה¹⁹. וְהוּא שֶׁיִּזְכִּיר שֵׁם מִן הַשְּׂמוֹת או כְּפוּי מִן הַכְּפוּנִיּוֹת. פִּיּוֹד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: בְּאֵלֶּה או אֶרֶר לְה', או לְמִי שֶׁשָּׁמוֹ חַנּוּן, או לְמִי שֶׁשָּׁמוֹ רַחוּם, מִי שֶׁיֵּאבֵּל דָּבָר פְּלוּנִי - וְאֵכְלוּ, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע לְשֶׁקֶר²⁰. וְכֵן בְּשֶׁאֵר מִינֵי שְׁבוּעוֹת²¹.

(10) מפי עצמו. (11) יו"ד ה"א וא"ו ה"א, או: אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, בשדי, ובצבאות, כמבואר בפי"ה מ' לרבינו שבועות לה. שהם מיוחדים בזה שלא ניתנו להחמק. (12) תארי כבוד שמשבחים בהם את הקדוש-ברוך-הוא. (13) שאנו קוראים לו כך בגלל פעולותיו שהוא רחום וחנון. (14) ככתוב. אך אפים - מאריך אפו לרשעים, ואינו ממנהר להפרע מהם שמא יעשו תשובה. (15) כגון: הגיבור והנורא, הנאמן. קנא וחזק. (16) לרבות השמות שמכנות בהן האומות להקב"ה, כמו שאמרו בירושלמי: "ראה גשמים יורדים ואמר: "קירי פירי ברכסון" (קירי בלשון יון - אדוני, ברכסון - בול, כלומר, נשבע באדון, שפירות יהיו בזול) לוקה משום שבועת שווא". וראה בהל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג: "שהשמות שקוראים בהם הגויים להקב"ה הרי הם ככל הכינויים". (17) שבועות לה. ומפורש ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פרק ג: "ולא תשבעו בשמי לשקר, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא, יכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד בלבד, מנין לרבות את כל הכינויים, ת"ל בשמי, כל שם שיש לי". וראה לקמן פי"ב, ה"ג. (18) שבועה בקללה, ככתוב "תהי נא אלה בינותינו... אם תעשה עמנו רעה", וכן: "אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה האלתו". וכך כותב רבינו לקמן פרק יא, הלכה ח': בשבועה או באלה... כיצד כגון שאמר:

(46) שחייב עליה קרבן ותוספת חומש, והלא בכל אלה אנוס הוא? (47) שגגת קרבן וזדון פיקדון.

יב. שְׁבוּעַת הָעֵדוּת פִּיּוֹד? הָעֵדִים שֶׁיִּדְעוּ עֵדוּת מִמּוֹד⁴⁸, וְהַקָּעִם בְּעַל הָעֵדוּת לְהַעִיד לִי⁴⁹, וְכִפְרוּ בְּעֵדוּתָן וְלֹא הָעִידוּ, וְנִשְׁבְּעוּ שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת - זֶה הִיא נִקְרָאת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת. וְחַיִּבִין עַל שְׁבוּעָה זֶה קָרְבָן עוֹלָה וְיֹרֵד, בֵּין שֶׁהָיוּ מְזִידִין בֵּה בֵּין שֶׁהָיוּ שׂוֹגְגִים. שֶׁנֶּאֱמַר: נִפְשׁ כִּי תַחֲטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אֵלֶּה וְהוּא עֵד, וְלֹא נֶאֱמַר בֵּה וְנִפְעַלָם⁵⁰ - לְחַיֵּב עַל הַזְדוּן כְּשֶׁגָּגָה.

(48) פרט לעדות קרקע או קנס. (49) לטובתו ולחייב את הנתבע. (50) כשם שנאמר בכל מביאי קרבן עולה ויורד שנכתבו עמה באותה פרשה. והרדב"ז חוקר: מי שכבש עדותו במזיד וגרם אולי לאיבוד נפש, ונשבע לשקר איך יתכפר בקרבן הבא בדלי דלות והוא עשירית האיפה סולת? ואפילו אם הוא מתוודה מה יועיל לו וידויו אחרי שהוא "עשוק בדם נפש". אף הוא מסיים: אם ידעת טעם, אם "הרגו אינם נהרגים" תבין גם זה.

יג. פִּיּוֹד שְׁגָגַת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע מִמּוֹד שְׁחַיִּבִין עָלֶיהָ קָרְבָן, וְיָדַע שֶׁשְׁבוּעָה זֶה אֶסוּרָה וְשֶׁהִיא שֶׁקֶר. וְזִדּוּנָה - שֶׁיִּדְעַע שְׁחַיִּבִין עָלֶיהָ קָרְבָן. אֲבָל אִם לֹא יָדַע שֶׁהִיא אֶסוּרָה או שֶׁשָּׂכַחוּ הָעֵדוּת וְנִשְׁבְּעוּ⁵¹, וְאַחַר כֵּן נִדְעַע לָהֶם שֶׁהֵן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת וְשֶׁנִּשְׁבְּעוּ עַל שֶׁקֶר - הָרִי אֵלֶּה אֲנוּסִין⁵², וּפְטוּרִין אִף מִן הַקָּרְבָן⁵³.

(51) בחשבם שנשבעו באמת. (52) שליבם אנוס. (53) לא זו בלבד שאינם נושאים כל עוון, ואינם בכלל: אם לא יגיד ונשא עווננו. אלא אף מן הקרבן שהשוגג חייב בו, הרי אלו פטורים כי אנוסים הם והאנוס פטור מן הקרבן.

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) אופני השבועה מפי עצמו ומפי אחרים, כינויי שבועה, התפסה כשבועה, חזרה תוך כדי דיבור.

א. אַחַד הַנְּשָׁבַע אַחַד מֵאֲרֵבְעָה מִינֵי שְׁבוּעוֹת אֵלֶּיךָ מִפִּי עֲצָמוֹ³, וְאֶחָד הַמְּשָׁבַע מִפִּי אֲחֵרִים⁴ וְעֵנָה אִמֵּן, אֲפִלּוּ הִשְׁבִּיעוּ עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת או קֶטֶן וְעֵנָה אִמֵּן - חַיִּב. שֶׁכָּל הָעוֹנָה אִמֵּן אַחַר שְׁבוּעָה - כְּמוֹצֵיא שְׁבוּעָה מִפִּיו⁵. וְאֶחָד הָעוֹנָה אִמֵּן או הָאֹמֵר דָּבָר שֶׁעֲנִינוּ כְּעֵנֵן אִמֵּן⁶, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֵן, או מַחֲזִיב אֲנִי בְּשְׁבוּעָה זֶה, קִבְּלֵתִי עָלַי שְׁבוּעָה זֶה, וְכָל פִּיּוֹצֵא בְּזֶה בְּכָל לְשׁוֹן⁷ - הָרִי זֶה כְּנִשְׁבַּע לְכָל דָּבָר, בֵּין לְחַיִּבוֹ מִלְּקוֹת⁸ בֵּין לְחַיִּבוֹ קָרְבָן⁹.

(2) האמורים למעלה פ"א, ה"א. (3) שאומר שבועה בה' שלא אוכל, וכן כולן. (4) כגון שהשביעו חברו ואמר: משיבעני עליך אם אכלת. (5) שם, שנאמר בשבועת אשה סוטה "והשביע הכהן את האשה... ואמר הכהן לאשה...

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תשבועו בשמי לשקר", ובפסוק זה הודגשה הזכרת השם. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית התלמוד, שאמרו שם: כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו, וזה נאמר גם לענין שבועת ביטוי כפירוש רש"י שם. ודין זה נלמד משבועת סוטה, שנאמר בה: ואמרה אמן, ובהשבעת סוטה הזכיר הכתוב שם ה'. ובוודאי גם קבלת שבועת ביטוי צריכה שם, שלא יהא הלמד חמור מן המלמד, וכשם שקבלת שבועת ביטוי צריכה שם, אף עיקר השבועה צריך שם, שאמירת אמן כמוציא שבועה מפיו היא. (32) שמותר למחקם. (33) לעיל ה"ב.

ה. ולא השבועה בלבד, אלא כל פנוי³⁴ שבועה - לשבועה³⁵. כגון שהיו אנשי אותו מקום עלגים³⁶ והיו קוראים לשבועה 'שבועה' או 'שקוקה'³⁷; או שהיו ארמיים³⁸, ששלושן שבועה בלשונם 'מומתא'³⁹, והעלגים מכניין אותה ואומרים 'מוהא'⁴⁰; פיון שאמר לשון⁴¹ שמשמעו ועננו שבועה - הרי זה חזב כמי שהוציא לשון שבועה.

(34) שמות לואי. (35) משנה בנדרים ב. (36) ע"פ לשון הכתוב בישיעה לב, ד, שאינם מדברים צחות, אלא לשון מעורבת ומבולבלת משפות שונות, ראה לשון רבינו בהל' תפלה פ"א, ה"ד. (37) נדרים י. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: עיקר הפסדת איו לשון - הוא כשמתערב בו משאר לשונות וההשתתפות בו, ואלו הכינויים היו מצויים אצל העלגים מן האומות להשתבשם הלשון המורגל להוצאת האותיות ממוצאם, כמו הכושים והצרפתים וזולתם. (38) דוברי ארמית. (39) "שבועת ה' תהיה בין שניהם" (שמות כב, י) מתרגם אונקלוס: מומתא דה'. (40) משנה בנדרים י. "במוהי". ורבינו גורס שם: במוהא (ראה תוספות יו"ט שם). (41) השוה ה' נדרים פ"א, ה"ז: "כל כיוצא בזה, הולכים אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן". ואם היו אנשי המקום מקצתם עלגים ומקצתם בלתי עלגים, אותם שאינם עלגים אין לשון זו שבועה להם, עד שיהיה לשון כלל העם ואפילו בלתי עלגים (רדב"ז).

ו. וכן האומר 'לאו לאו'⁴² שתי פעמים ה' שבועה⁴³, או 'הן הן', והזכיר שם או פנוי - הרי זה פנושפע⁴⁴. וכן 'מין' - שבועה, ו'שמאל'⁴⁵ - שבועה. שפאמר: נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו⁴⁶. וכן האומר: מבטא שלא אעשה כן וכן, והזכיר שם או פנוי - הרי זה שבועה⁴⁷.

(42) לא אעשה דבר פלוני. (43) שנתכוין לשם שבועה. וכגון, שאמרם שתי פעמים סמוכים זה לזה בלא הפסק (רדב"ז). (44) הואיל והחזיק דבריו (שבועות לו), שנאמר (ישעיה נד, ט) "אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ" ולא מצינו שנשבע הקב"ה על זה, אלא שאמר (בראשית ט, יא): "ולא יכרת כל בשר עוד מימי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ" הרי שכפילות לאו דרך שבועה - נחשבת לשבועה, והוא-הדין לכפילות הן, וראה ברא"ש שם אות כו, שיש לו נוסח אחר בגמרא. וכל זה לענין מלקות

הריני נשבע בה', וכן אם אמר הרי הוא ארור לה' או ארור למי ששמו חנון", הרי שלשון אלה, משמעה, שבועה שיש עמה קללה. (19) שבועות לו. אלה - שנאמר "ויבא אותו באלה", ונאמר "וגם במלך נבוכדנאצר מרד, אשר השביעו באלקים": ארור - שנאמר: "ויאל שאול את העם לאמר, ארור האיש אשר יאכל לחם..." ושם בפסוק כז נאמר: "ויונתן לא שמע בהשביע אביו את העם". (20) וחייב משום שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (21) שוא, פקדון ועדות המפורשות למעלה בפרק א'.

ג. וכן האומר: שבועה בה'²² או במי ששמו חנון שלא אכל, ואכל²³; שזו אשה, והוא איש²⁴; שאין לה פנדי כלום, ויש לו²⁵; שאיני יודע לה עדות, והוא יודע²⁶ - הרי זה חזב²⁷.

(22) כלומר, לא רק כשאומר באלה או ארור צריך הוא להזכיר השם או כינויו, אלא אפילו כשאומר בפירוש: שבועה, צריך הוא להזכיר עמה את שם ה' או כינויו, ובלי הזכרת השם אינו חייב, כמבואר בסמוך ה"ד. (23) זוהי שבועת ביטוי. (24) זוהי שבועת שוא. (25) זוהי שבועת הפקדון. (26) זוהי שבועת העדות. (27) כדין המבואר לעיל פרק א.

ד. אומר אלה או ארור או שבועה ולא הזכיר שם ולא פנוי - הרי זה אסור בדרך שנשבע עליו²⁸. אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן²⁹ אם עבר על שבועתו, עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים³⁰ או פנוי³¹ מן הפנויים³², כמו שבארנו³³.

(28) שהרי מצינו בשאול המלך שהשביע את העם ואמר: "ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב" ולא הזכיר בה לא שם ולא כינוי, והעם נהג איסור בשבועתו (ר"ן לשבועות לה). ולדעת המבי"ט ב"קריית ספר" איסור זה הוא מן התורה, וכך היתה הלכה מקובלת בידם. (29) ראה למעלה בפרק א, על איזו שבועה הוא חייב מלקות, ועל איזו מהן הוא חייב קרבן בלבד. (30) שאסור למחקם בגלל קדושתם. והם: א-ל, אהיה אשר אהיה, אל"ף דל"ת, ויו"ד ה"י, שדי, צבאות, כמבואר בשבועות לה. ובהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (31) משנה בשבועות לה. לענין שבועת העדות. וסובר רבינו שאין לחלק בין שבועה זו לשאר מיני שבועות. ולדעת הראב"ד אין צורך בהזכרת שם או כינוי אלא בשבועת שוא שהוזכר בה שם ה', וכן בשבועת העדות שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" ולמדים גזירה-שוה "אלה - אלה" מסוטה, שנאמר בה "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה", מה שבועת סוטה צריכה הזכרת שם, אף שבועת העדות כן, ושבועת הפקדון למדה משבועת עדות בגזירה-שוה "תחטא - תחטא", שגם בשבועת הפקדון נאמר בה "נפש כי תחטא", אבל שבועת ביטוי לא הוזכר בה לגמרי שם ה', ולפיכך יתחייב קרבן וגם יעבור עליה משום: לא יחל דברו, אפילו לא הזכיר בה שם ה'. אמנם לענין מלקות לשעבר (ראה למעלה פ"א, ה"ג) לא יתחייב אפילו בשבועת ביטוי עד שיוכיר השם, שהרי אזהרתה "ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם תואר חל עליו כדי שיוכל חברו להתפייס בו ולומר: אני כמוך (ר"ן לשבועות פ"ג דף כ). (54) שהרי לא אמרו (שבועות כ). "המתפייס בשבועה - מותר", משמע שאיסור יש בדבר (כס"מ), ולדעת הר"ף שכתב שם: "אבל מתפייס בשבועה ליכא" משמע שאפילו איסור אין בזה (ר"ן שם).

י. מי שנתפונן לשבועה, וגמר בלבו שלא יאכל היום או שלא ישתה ושידבר זה אסור עליו בשבועה, ולא הוציא בשפתיו - הרי זה מותר; שנתאמר: לבטא בשפתים - אין הנשבע חייב עד שיוציא ענין שבועה בשפתיו.⁵⁵

(55) שבועות כו: "גמר בלבו צריך שיוציאו בשפתיו".

יא. וכן אם גמר בלבו להשבע, וטעה והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו - הרי זה מותר.⁵⁶ כיצד? המתפונן להשבע שלא יאכל אצל ראונו, וכשנשא להוציא שבועה נשבע שלא יאכל אצל שמעון - הרי זה מותר לאכל עם ראונו, שהרי לא הוציא בשפתיו; ועם שמעון, שהרי לא היה שמעון בלבו.

(56) שאין פיו ולבו שוים (שם). והשוה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

יב. וכן שאר מיני שבועות⁵⁸ אינו חייב עד שיהיה פיו ולבו שוין. לפיכך, אם נשבע אחד בפנינו שלא יאכל היום, ואכל, והתרו בו, ואמר: אני לא היה בלבי אלא שלא אצא היום, וטעה לשוני והוציא אכילה שלא היה בלבי - הרי זה אינו לוקה.⁵⁹ עד שיורה בפני גדים קדם שיאכל שעל אכילה נשבע; או שקבל עליו התראה⁶⁰ ולא טען שטעה בעת התראה. אף על פי שטען אחר כך - אין שומעין לו. וכן אם התרו בו, ואמר: מעולם לא נשבעתי או לא נדרתי על דבר זה⁶¹, ואחר שהעידו עליו שנשבע או נדר⁶², אומר: אין היה, אכל לא היה פי ולבי שוין⁶³, או תנאי היה בלבי על הנדר⁶⁴ - אין שומעין לו, ולוקה.⁶⁵

(57) בכת"י התימנים, וכן בדפוס ויניאציה שי"א אין זו התחלת ההלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת, וההלכה הבאה מתחילה בתיבת: לפיכך. (58) שלא יאכל ולא יעבור על שבועתו. (59) תוספתא טהרות פ"ו, מ"ט: "נאמן ע"י עצמו, כיצד? אמרו לו נדרת, ואמר תנאי היה בלבי - שומעים לו". (60) שאמר: יודע אני, ועל-מנת כן אני עושה (ראה הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (61) ובכת"י התימנים: או לא נדרתי על דבר זה. והכוונה, לדבר זה שאתם מתרים בי, כי נדרתי על דבר אחר. (62) על מה שהתרו בו. (63) שבלבי חשבתי לדבר אחר. (64) והוצאתי בשפתי בלחש, שאם יתקיים התנאי יחול הנדר, ואם לא יתקיים יהיה הנדר בטל. (65) תוספתא טהרות שם: "נדרת, ואמר לא נדרתי, ומשהגיע אמר תנאי

או קרבן, אבל לענין איסור לבטל דברו, אפילו לא אמר אלא לאו אחד, כל שהזכיר עמו שם שמים או כינויו, הרי זה מצווה שלא לבטל דברו (רדב"ז). (45) ימין ה', שלא אוכל ככר זו, ושמאל ה' שלא אוכל ככר זו. (46) נזיר ג: מתוך שכתוב: "ימינו", משמע ש"זרוע" האמורה לאחריו - היא של שמאל (רש"י שם, וראה ברכות ו). ואם אמר: ימין או שמאל, ונתכוין לימין הקב"ה או לשמאלו, הרי זה שבועה לענין איסור ביטול דברו, אף שלא הזכיר השם (רדב"ז וכן ביו"ד רלו, סעיף ח). (47) שבועות כ. שנאמר (במדבר ל, ז) "או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה" - במה אסרה עצמה? במבטא. ומובן שאם לא יזכיר שם, הרי זה שבועה לענין איסור בלבד, כאמור למעלה ה"ד.

ז. אומר: אסור לה' או למי שישמו חנון שאעשה או שלא אעשה - הואיל והוציא בלשון שבועה⁴⁹, הרי היא בשבועה.

(48) שאמר: איסור שלא אוכל ככר זו, כלשון הנשבעים, בניגוד לאומר: איסור ככר זו עלי, שזוהי לשון נדר (שבועות שם וברש"י) וכהגדרת רבינו בהל' נדרים פ"ג, ה"ז: "שהנשבע אסור עצמו על דבר שנשבע עליו, והנודד אסור הדבר הנדור עליו". (49) פרט להוציא בלשון נדר - הרי זה כנדר, שדיניו מפורשים לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א וה"ה.

ח. שמע חברו נשבע, ואמר: ואני כמותך - הואיל ולא הוציא שבועה מפיו ולא השביעו חברו, הרי זה פטור⁵⁰. וזהו מתפייס⁵¹ בשבועה שהוא פטור⁵².

(50) ממלקות ומקרבן, אבל אסור הוא בדבר שנשבע עליו חברו, וכמבואר בהלכה הבאה. (51) מאחזיז, שמביא לידי תפיסה ואחיזה מזה לזה. (52) שבועות כ. כדעת רבא.

ט. וכן אם נשבע: שלא אכל בשר זה, וחזר ואמר: והרי הפת זו בפשר הזה - הרי הוא פטור על הפת; שהרי לא הוציא שבועה מפיו עליה, אלא התפייסה⁵³. ואף על פי שהוא פטור מן המלקות או מן הקרבן, אסור לו לאכל אותה הפת שהתפייס בשבועה⁵⁴.

(53) וכבר אמרנו: המתפייס בשבועה פטור. בניגוד לנדר, שהמתפייס בו חייב (הל' נדרים פ"ג, ה"גד). ובכל זאת הבדל יש בין מתפייס באדם הנשבע למתפייס בדבר הנאסר בשבועה, שבראשון רובץ איסור על האדם הנשבע לא לעשות דבר פלוני, נמצא המתפייס בו מתפייס באיזה איסור. ואילו המתפייס בדבר שנשבע עליו, אין שום איסור חל על הדבר המושבע, וממילא אי-אפשר להתפייס בו, ולא בא רבינו אלא להשמיענו, שאפילו המתפייס בדבר הנאסר בשבועה, אסור לאכול הפת המותפסת כמבואר בסוף דבריו (רדב"ז). והטעם, שהמתפייס בשבועה פטור ובנדר חייב, משום שהמתפייס זה בזה אינו מוצדק, אלא בדבר שתואר חל עליו, כגון קדושה או איסור (וזהו בנדר שהאיסור חל על החפץ הנדור), אבל הנשבע לא לאכול דבר פלוני אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כט, יג) "ולא אתכם לבדכם" - לא כשאתם סבורים כאשר בלבכם (רש"י שם) וכן בנדרים כה. והשוה לקמן פי"א, ה"ח.

יז. מי שִׁנְשָׁבַע וְהָיָה פִּיּוֹ וְלָבּוֹ שְׁוִין בְּשָׁבוּעָה⁷⁸, וְאַחַר שִׁנְאַסְרֵי⁷⁹ חָזַר בּוֹ מִיַּד בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבוּר, וְהוּא פְּדֵי שְׂאִמְרַת תְּלִמִיד לְרַב: שְׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי⁸⁰, וְאָמַר: אֵינְךָ זֶה שְׁבוּעָה, אוֹ נִחְמַתִּי⁸¹, אוֹ חֲזַרְתִּי בִּי, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוֹ שֶׁעֲנִינָם שֶׁהִתִּיר מֵהַ שְׂאִסְרֵי - הָרִי זֶה מֵתָר, וְנִעְקָרָה הַשְּׁבוּעָה; שְׁעָרָה דוֹמָה לְטוֹעָה⁸².

78) שלא הוציא בשפתיו אלא מה שגמר בלבו. (79) כגון שתלה שבועתו בתנאי, והאריך בתנאו יותר מכדי דבור מהשבועה, אין אנו חושבים הזמן אלא מגמר תנאו - הוא איסורו (רדב"ז). (80) נזיר כ: כא. וכן בב"ק עג: (81) נמלכתי, הנני מתחרט. (82) והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו, שכבר הורה רבינו לעיל הי"א: הרי זה מותר. וכן אמרו (נדרים פז.) "והולכתא, תוך כדי דיבור כדיבור דמי" ומפרש הר"ן: שדעתו של אדם בשעת דיבורו שיוכל לחזור בו כדי דיבורו, כי בשעה שדיבר או נשבע, לא נשבע מתוך גמר דעת והסכמה גמורה. ורבינו תם בבבא קמא עג: סובר שזוהי תקנת חכמים, לפי כשאדם מעיד עדות, או עוסק בסחורה, וחברו נותן לו שלום, או רבו, על כרחו יש לו להפסיק ולהשיב שלום, כמבואר בברכות ו: ולכך תקנו חכמים שלא יהא זה חשוב הפסק. וכן נראה מסוגיית התלמוד בניזיר כ: שאמרו שם: לא השארת ריוח לתלמיד, וכפירוש התוספות שם. וראה בהל' אישות פ"ז, הכ"ב ובבאורנו שם.

יח. וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אַחֲרָיִם⁸³: חָזַר בְּךָ, אוֹ מֵתָר לְךָ, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוֹ, וְקָבַל מִהֶן בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבוּר⁸⁴ וְאָמַר: הֵן, אוֹ חֲזַרְתִּי בִּי, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה - הָרִי זֶה מֵתָר⁸⁵. וְאִם אָחַר פְּדֵי דְבוּר - אֵינְךָ יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ.

83) תוך כדי דיבור לשבועתו. (84) להחזרתם. (85) הואיל והחזרתם התחילה בתוך כדי דיבור לשבועתו, אפילו נמשכה החזרתם יותר מכדי דיבור, כגון שאמרו: למה נשבעת חזור בך, שיש כאן ארבע תיבות, אין זו אלא חזרה ממושכת, שהכל הוא מענין השבועה, שהרי חבריו היו מרצים אותו בשעת כעסו, והואיל וקיבל מהם תוך כדי-דיבור לדבריהם בטלה שבועתו (רדב"ז). ולדעת הראב"ד, אין החזרת האחרים מוזקת לשבועתו, שתהא חזרתו סמוכה לשבועתו ע"י מחאתם והתערבותם, ולכן חזרתו מועילה רק כשנסמכה תוך כדי דיבור לשבועתו. והרמ"א ב"דרכי משה" ליו"ד סימן רי פירש את כוונת רבינו, שקבלת דברי המחזירים היתה תוך כדי דיבור שבועתו, שאם לא כך נחשבת הפסקה בין השבועה ובין הקבלה, שאין האחרים שייכים כלל לשבועתו וכדעת הראב"ד. וראה ביו"ד רי סעיף ג.

יט. נִשְׁבַּע וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבוּר פְּלָבוֹ - אֵינְךָ זֶה

היה בלבי - אין שומעים לו". וכן בתורת כהנים פרשת ויקרא (פרשת ה, פרק ז).

יג. פִּיּוֹצֵא בּוֹ: אָמְרוּ לוֹ: אֲשַׁתְּךָ נִדְרָה, וְאָמַר: בְּלָבִי הָיָה לְהַפְרֵי לָהּ⁶⁶ וְהִפְרַתִּי - שׁוֹמְעִין לוֹ. אָמְרוּ לוֹ: נִדְרָה⁶⁷, וְהוּא אָמַר: לֹא נִדְרָה, וְכִיּוֹן שָׂרְאָה אוֹתָם הִעִידוּ עָלָיו אָמַר: בְּלָבִי הָיָה לְהַפְרֵי⁶⁸ - אֵינְךָ שׁוֹמְעִין לּוֹ⁶⁹.

66) שהוצאתי בשפתי בלחש: מופר לך. אבל אם הפר רק בלבו אינו מופר, כמבואר לקמן הל' נדרים פי"ג, ה"ז. 67) שנדרה, בניגוד להכחשתו. (68) והפרתי כנ"ל. 69) תוספתא טהרות שם.

יד. גָּמַר בְּלָבוֹ שְׁלֹא לְאָכַל פֶּת חֲטִיין, וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאכַל פֶּת סֶתֶם - אָסוּר בְּפֶת חֲטִיין; שְׁפַת חֲטִיין פֶּת שְׁמָה⁷⁰.

70) שבועות כו: ואין הפה מכחיש את דבריו שבלב (תוס' שם). אבל אם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה מותר בכל פת אפילו של שעורים, שאינה בכלל פת סתם. וכל זה בבני העיר, שסתם פת שלהם, היא פת חטים, אבל בבני הכפרים או במקומות שרגילים לאכול פת שעורים, פת סתם אצלם - היא בין של חטים בין של שעורים, ואם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה אסור בפת שעורים ומותר בפת חטים (רדב"ז). וראה לקמן פ"ג, ה"ד בבאורנו שם. והשוה הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

טו. מִי שִׁנְשָׁבַע וְאָמַר: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַל הַיּוֹם, וְעַל דַּעְתְּכֶם⁷¹ אֲנִי נִשְׁבַּע - אֵינְךָ זֶה יָכוֹל לֹמַר: כֶּךָ וְכֶךָ הָיָה בְּלָבִי; שְׁלֹא נִשְׁבַּע זֶה עַל דַּעְתְּךָ⁷², אֲלֵא עַל דַּעַת אַחֲרָיִם, וְכִיּוֹן שֶׁהָיָה פִּיּוֹ וְלָבּוֹ שֶׁל אַחֲרָיִם שִׁנְשָׁבַע עַל דַּעְתְּךָ שְׁוִים - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁלָּבִי שֶׁל אֵלּוֹ בְּמִקוֹם לָבוֹ קָם⁷³. וְכֵן בְּשֶׂאֵר מִיַּיִן שְׁבוּעוֹת⁷⁴.

71) כפי הבנתכם ומחשבת לבכם. (72) שגמר בלבו. (73) ואין לנו צורך בהסכמתו. שהרי ריקן דעתו אצל דעת אחרים, נמצא פיו ולבו שוים (רדב"ז). אבל אם לא הסכימה דעת כולם על ענין אחד, אעפ"י שיש הסכמה בין דעת הנשבע לדעת אחד מהם, אין זו שבועה, הואיל ותלה בדעת האחרים - צריך שיהו כולם מסכימים לדיעה אחת (שם). (74) שבועות כט.

טז. לְפִיכֶךָ⁷⁵, פֶּשְׁמִשְׁבִּיעִין הַדִּינִין אֶת הַנִּשְׁבָּע⁷⁶, אוֹמְרִים לוֹ: לֹא עַל דַּעְתְּךָ אֲנִי מְשִׁבִּיעִים אוֹתְךָ, אֲלֵא עַל דַּעְתְּנוּ⁷⁷.

75) הואיל והנשבע על דעתו יכול לומר: לא כך היה בלבי אלא כך וכך, וכשנשבע על דעת אחרים אינו יכול לטעון כך. (76) הכופר בטענת התובע, כמבואר לקמן פי"א, ה"ד-ו. (77) שבועות שם: "וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל, אמר להם, דעו, שלא על דעתכם אני משיב אתכם אלא על דעת המקום (הקב"ה) ועל דעת"י" שנאמר (דברים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזלן, לפי שדין המלך דין הוא . . . בין שהיה המלך גוי בין שהיה מלך ישראל, ומקורו בבבא-קמא קיג, א.

ג. וצריך הנשבע באנס להיות פונתו בלבו בעת השבועה לדבר הפוטרו¹⁹. ואף על פי שהדברים אלו שבלב - אינן דברים²⁰, הואיל ואינו יכול להוציא בשפתיו מפני האנס - הרי זה סומך על דברים שבלבו²¹.

19 כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם, ובלבו שלא יאכל היום, כמבואר בסמוך ה"ד. 20 ראה קידושין מט, ב. ובהל' מכירה פי"א, ה"ט. 21 נדרים כח, א. וכתוב ב'הגהות מיימוניות': "הלכך היהודים שהיו משיביעים אותם בעלי זרוע באונס, שלא לצאת מן הכפר, היו יכולים להשבע סתם שלא יצאו, ובלבם יחשבו היום . . . ואם ביטל בלחש בשפתיו היה טוב יותר". וכן מצאנו ברבי עקיבא (מסכת כלה רבתי פ"ב) "היה רבי עקיבא נשבע בשפתותיו ומבטל לו בלבו.

ד. כיצד? כגון ששבע לאנס שלא יאכל בשר סתם²², ובלבו שלא יאכל היום או שלא יאכל בשר חזיר - הרי זה מתר. וכן כל פיוצא בזה²³.

22 כגון שאמר לו האנס, השבע לי שהבשר יהא אסור עליך, אם יש עמך איזה דבר, ונשבע לו. ראה לקמן הל' נדרים פ"ד, ה"א. וב'ירושלמי' נדרים פ"ג ה"ד, אמרו: "תני, רבי ישמעאל אומר, לא תשבעו בשמי לשקר - נשבע את להרגין ולחרמין ולמוכסין". ומפרש ה'קרבן העדה' "לא תשבעו כדי לשקר ליטול מחבירו שלא כדין, אבל להציל את שלו מותר". וראה בש"ך ליו"ד סי' רלב, ס"ק לא, ובביאור הגר"א שם ס"ק לח. ושם סעיף יד, כתוב הרמ"א: "וכל זה (היתר שבועת אונס) אינו אלא כשאשר לעבור על שבועתו ולא יודע לגוי, אבל אם יודע לגוי אסור מפני חילול השם, ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אע"פ שהיתה בדרך אונס". 23 כגון, שתבעו חרם ליתן לו פירותיו שבמחסן, נשבע לו: יאסרו עלי פירות העולם אם אינם של בית המלך, אע"פ שאינם של בית המלך, ואומר בלבו היום, ומוציא בשפתיו סתם (נדרים כח.). ודבר זה תקנת חכמים היא, כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות, ולפיכך עליו לחשוב בלבו ל"דבר הפוטרו" כדי להמלט משבועת שקר ככל האפשר, אבל מצד דין תורה כל שהוא אנוס הרי זה פטור מכלום, ואפילו לא חשב בלבו לדבר אחר הפוטרו, כי "אנוס רחמנא פטריה" (מעשה רוקח). אמנם מה שהתיר רבינו למעלה פ"ב הי"ב, כשנשבע ולא היו פיו ולבו שוים, כגון שהוציא שבועה בפיו שלא יאכל היום, והתרו בו ואמר: אני לא היה בלבי אלא שלא אצא היום, וכן מה שהתיר רבינו שם הי"ד לאכול פת סתם, הואיל ובלבו לא גמר אלא שלא לאכול פת חטים, אע"פ שבפיו נשבע שלא יאכל פת סתם - ואע"פ שלא היה אנוס בשבועתו, כל זה אינו אלא כדיעבד, אבל לכתחילה אין לו

פלוס. וכן אם אמרו לו אחרים: חזר בך, או מתר לך, או מחול לך, וקבל דבריהם בלבם בתוך פדי דבור - אין זה פלוס, עד שיוציא החזרה בפיו כמו השבועה⁸⁶.

86 וגם צריך לחזור בלבו, כשם שהשבועה אינה חלה עד שיהיו לבו ופיו שוים, כן אם יחזור בפיו בלבד מפני כבוד המחזירים ולא יקבלה בלבו, אין חזרתו מועילה. סוף דבר: צריך שיקבל החזרה בלבו ובדעתו ויבטאנה בפיו (רדב"ז).

פרק שלישי

1 שבועה באונס, ושאר השבועות שאינן מחייבות את הנשבע.

א. כל הנשבע שבועה מארבע מיני שבועות אלו באנס - הרי זה פטור מכלום³. ואחד הנשבע מתחלתו באנס⁴, כמו שבארנו⁵, או שנשבע ונאנס⁶ ולא הניחוהו⁷ לקיים שבועתו⁸, או שהשביעו⁹ אנס. לפיכך¹⁰ נשבעין¹¹ לחרמין¹² ולהרגין¹³ ולמוכסין¹⁴.

2 המוזכרות למעלה פ"א, ה"א. והן: שבועת ביטוי, שבועת שוא, שבועת הפקדון ושבועת העדות. 3 אפילו מאיסור הזכרת שם שמים לבטלה (רדב"ז), כי בפירוש אמרה תורה (ויקרא ה, ד) "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" - פרט לאנוס (שבועות כו). שיהא אדם בשעת שבועה, שיהא לבו עליו (רש"י שם). 4 כגון ששכח שיש אצלו ממון (חבירו) וכפר ונשבע ואחר-כך ידע, או שלא ידע שאסור להשבע לשקר (כגון תינוק שנשבה לבין גויים). 5 למעלה פ"א, ה"י. 6 שחלה או שעייכו נהר. 7 האונסים. 8 וכלל הוא: אנוס רחמנא פטריה, שנאמר (דברים כב, כו) "ולנערה לא תעשה דבר", שאנוסה היא (נדרים כו.). 9 איש אלם, עושה מעשי אונס. נמצא שנשבע מתחלתו באונס. 10 הואיל והשביעו אנס, פטור מכלום. 11 לכתחילה. 12 חמסנים, הגוזלים ממון אחרים ואינם הורגים נפש (משנה, נדרים כז, ב וברא"ש שם). 13 ההורגים על עסקי ממון. 14 נוטלי מס שלא ברשות המלך, וכפי שיתבאר בהלכה הבאה. מוכסן - מלשון הכתוב (במדבר לא, כח) "והרמות מכס לה". ואם השביעוהו אלה, ואמרו לו: השבע לנו שהבשר הזה אסור עליך, אם יש עמך דבר שחייב במכס, ונשבע - הרי זה פטור מכלום (נדרים כז: כח. במשנה) והשווה הל' נדרים פ"ד, ה"א.

ב. באי זה מוכס אמרו¹⁵? במוכס העומד מאליו, שלוקח ממון שלא ברשות מלך המדינה¹⁶, או שלוקח ברשות המלך אבל מוסיף לעצמו על הדבר הקצוב¹⁷, כמו שיתבאר בהלכות גזלה¹⁸.

15 שנשבעים לו ופטורים. 16 נמצא מוכס זה גזלן גמור. 17 מטעם המלך, ונוטל כל מה שרוצה, אין זה מכס אלא גזילה (שם כח.). 18 פ"ה, הי"א. ורבינו אומר שם: "אבל מכס שפסקו המלך ואמר שיקח שלישי או רביעי או דבר קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה אנוס. (32) שלא ידע אם היא אסורה, או ששכחו העדות ונשבעו, ואח"כ נודע להם שהם יודעים לו עדות - הרי אלו אנוסים. (33) למעלה פ"א, ה"י והי"ג. ודייק רבינו לכתוב כאן: "פטור מכלום", ואילו בשבועת הבאי, שבהלכה הקודמת, כתב: "פטור עליהן" משום שאסור להזכיר שם שמים לבטלה, ולפיכך בשבועת הבאי - נושא עליו עוון זה. אבל בשבועת שגגות - אנוס הוא ופטור מכלום (רדב"ז). (34) ראה למעלה פ"א, ה"ו. (35) כגון שנשבע בין הגויים כשהוא תינוק. (36) היא שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (37) היום או ביום אחר. (38) והרי זה כאנוס (נדרים כה: במשנה), לענין נדרים, והוא-הדין לענין שבועות, כמבואר בבבביתא שם: "כשם שנדרי שגגות מותרים, כך שבועות שגגות מותרות". (39) ממנו. וראה הל' אישות פי"ד, ה"ו. (40) נדרים שם. והשווה הל' נדרים פ"ח ה"ג, שמיסיים רבינו שם: "הרי זה מותר מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות". (41) כגון שני תלמידים לרב אחד, זה נשבע כך אמר רבי, וזה נשבע כך אמר רבי, אע"פ שנתברר אח"כ שאחד מהם נשבע לשקר - פטור, ששגג וחשב שנשבע באמת (שבועות כו. - לא:).

ז. אם פ"ן⁴², אי זהו⁴³ שגגת שבועת בטוי שחייבין עליה קרבן עולה ויורד⁴⁴ לשעבר? כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל וששבועת שקר זו שנשבע אסורה, אבל לא ידע שחייבין עליה קרבן. זו היא השגגה שחייבין עליה קרבן עולה ויורד בשבועת בטוי לשעבר⁴⁵.

(42) אם הנשבע בשגגה פטור מכלום. (43) ובכת"י התימנים: איזו היא. (44) ראה לעיל פ"א, ה"ג ובביאורו. אבל שגגת שבועת הפקדון ושבועת העדות שחייבים עליה קרבן, כבר נתפרשה לעיל (שם הי"א והי"ג). ושגגת שבועת שוא - אין עליה קרבן ופטור מכלום. כמבואר שם ה"ז. (45) שבועות כו, ב. אע"פ שבשאר העבירות שיש על זדון עונש כרת, והזיד בכרת ושגג בקרבן, אינו מביא קרבן, כי שגגת קרבן אין שמה שגגה (הל' שגגות פ"ב, ה"ב) - באיסור שבועת ביטוי שאין בה אלא לאו בלבד ולא עונש כרת, הכל מודים ששגגת קרבן שמה שגגה, הואיל וכל חיוב קרבנה חידוש הוא, שהרי אין זדונה בכרת (שם).

ח. וכיצד היא השגגה שחייבין עליה קרבן להבא?⁴⁶ כגון שנשבע שלא יאכל פת חטים, וישגג ודמה שנשבע שיאכל פת חטים, ואכלה. שזה נעלמה ממנו השבועה היאך היתה, והרי הוא זוכר את החפץ שנשבע עליו⁴⁷. זו היא שגגת שבועת בטוי להבא שחייבין עליה קרבן⁴⁸.

(46) שהרי אם נשבע שלא יאכל, ושכח ואכל - פטור מקרבן, כמבואר לעיל הל"ו. (47) שנשבע על חטים, ויודע שזו פת חטים. (48) שבועות כו, א. "אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו" - שנתעלה ממנו שבועה. והוא-הדין כשלא ידע אם חייבים על שבועה זו קרבן, ואכל ואח"כ

להשבע בפה, ולבו לדבר אחר, שהרי אינו אנוס, ולא הותר לו אלא כשהוא אנוס (רדב"ז למעלה פ"ב הי"ד). ועוד הברל יש בין אנוס לבלתי אנוס, שבראשון, אפילו השביעו האנוס ואמר לו: על דעתי אני משביעך, הרי זה פטור מכלום, כי אנוס פטור מהכל. ואילו במקרה השני, כל שנשבע על דעת חבירו, אינו יכול לומר כך וכך היה בלבי, כמבואר למעלה פ"ב הט"ו (מעשה רוקח').

ה. וכן שבועת הבאי ושל שגגות²⁴ - פטור עליהן²⁵. שבועת הבאי כיצד? כגון שראה חילות²⁶ גדולות וחומה גבוהה, ונשבע: שראיתי חיל פלוני המלך והם פיוצאי מצרים²⁷, ושראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע²⁸, וכיוצא בדברים אלו²⁹. שזה לא גמר פלפו שהדבר כך בלא פחות ולא יותר, ולא נתפון אלא לספר את גובה החומה³⁰ או רב העם.

(24) בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: שבועות של הבאי הבאי - גוזמה והפרזה. והר"ן לנדרים כ, ב - מפרש: דבר שאינו כלום, "לשמיר ולשית יהיה" (ישעיה ז, כג) מתורגם: להובאי ובור יהי. (25) מקרבן וממלקות. אבל אסורות, שהרי כל שבועה אינה שבועה גמורה עד שיזכיר בה שם שמים, כמבואר למעלה פ"ב ה"ב, ואיך מותר לכתחילה להשבע שבועת הבאי ולהזכיר בה שם שמים לבטלה. ואע"פ ששינוי בנדרים כד, ב: "כשם שנדרי הבאי מותרים, כך שבועות הבאי מותרות" - אגב לשון "מותרים" השוויה אצל נדרים, נקט גם בשבועות כן. ומובן, שאם לא יזכיר בשבועה שם שמים, הרי זה מותר (רדב"ז). (26) חיילים במספר גדול. (27) שהיו ששים רבוא, הגברים לבד מטף. (28) כלשון הכתוב (דברים א, כח) "ערים גדולות ובוצורות בשמים", ואמרו חכמים (תמיד כט. וחולין ז:): "דיברה תורה בלשון הבאי". (29) כגון מה ששינוי בנדרים כד, ב: "אם לא ראיתי נחש כקורת בית הברד". (30) נדרים שם. ואע"פ שחומה גבוהה עד לרקיע היא דבר בלתי אפשרי כלל - אינו חייב משום שבועת שוא, משום שבדברים כאלה דרכם של אנשים להגזים ולהפליג, ולא התכוין בשבועתו לדיקו הדברים, אבל בדברים שאין דרכם של אנשים להגזים ונשבע שראם, כגון שנשבע שראה גמל פורח באויר, ודאי חייב משום שבועת שוא, כמבואר לקמן פ"ה, הכ"א (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"ד, ה"א.

ו. שבועה של שגגות כיצד? אם שבועת העדות או הפקדון היא - כגון ששגג בפקדון³¹ ובעדות³², שהוא פטור מכלום, כמו שבארנו³³. ואם שבועת שוא היא - כגון שנשבע שלא ילפס תפלין³⁴, ולא ידע שהתפלין מצוה³⁵. ואם שבועת שקר היא - כגון שנשבע שלא אכל³⁶, ונזכר שאכל; או שנשבע שלא יאכל³⁷, ושכח ואכל³⁸; או שלא תהנה אשתו³⁹ לפני שגנבה פיסו או שהכתה את בנו, ונודע שלא גנבה ושלא הכתה⁴⁰. וכן כל פיוצא בזה⁴¹.

(31) ששכח שיש אצלו ממון וכפר ונשבע, ואח"כ ידע - הרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חייב. אולם הואיל ואין לנו לימוד מיוחד על "העלם שבועה וחפץ" לחייבו קרבן, ממילא נשאר דינו כאנוס ופטור, על יסוד הדרש: "האדם בשבועה" - פרט לאנוס (כסף-משנה).

נודע לו - חייב בקרבן, כדין שבועה לשעבר, המבואר בהלכה הקודמת, אלא שבשבועה להבא אין צורך בתיאור דחוק זה, ואפשר להסבירה בדרך זו, שהיא רווחת יותר (לחם-משנה ומעשה-רוקח).

יא. נִשְׁבַּע עַל פֶּפֶר שְׁלֹא יֵאָכְלוּ, וְנִצְטַעַר עָלָיו⁵² וְאָכְלוּ מִפְּנֵי הַצַּעַר, וְהוּא שׁוֹגֵג, שֶׁהָרִי דְמָה שֶׁמִּתָּר לוֹ לֵאָכְלוּ מִפְּנֵי הַצַּעַר⁵³ - הָרִי זֶה⁵⁴ פֶּטוּר מִן הַקֶּרְבָן; לְפִי שְׂאִינוּ שֶׁב מִיִּדְעִיתוֹ⁵⁵, אֲלֹא יָדַע שְׂאִסוּרָה הִיא⁵⁶ וְאָכְלָה בְּטֻעוֹת⁵⁷.

ט. אָכַל אִם נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכַל פֶּת חֲטִים, וְאָכַל פֶּת חֲטִים עַל דַּעַת שֶׁהוּא פֶת שְׁעוּרִים⁴⁹ - הָרִי זֶה אָנוּס וּפֶטוּר. שֶׁהָרִי לֹא נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ שְׁבֻעָה, וְלֹא נִעְלַם מִמֶּנּוּ אֲלֹא חֶפֶץ⁵⁰ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו.

(49) כגון שהושיט ידו לסל ליטול פת שעורים, ועלתה בידו של חטים, וכסבור שעורים היא ואכלה (שבועות שם). (50) והתורה אמרה: "בשבועה ונעלם ממנו" על העלם שבועה הוא חייב, ואינו חייב על העלם חפץ (שם).

(52) כלומר הרעב מצערו ואין לו ככר אחרת (ר"ח לשבועות כו:). (53) בעוד שלהלכה אין השבועה ניתרת בגלל צער, כי אין בו סכנה. (54) בדפוס רומי ר"מ: זה. (55) שאינו פורש מאכילתו אילו היה יודע שנשבע על ככר זו. (56) שלא נעלמה ממנו השבועה, ובכל זאת אינו פורש מאכילת הככר, ואין זה שוגג שיתחייב קרבן, שנאמר: אשר לא תעשינה ואשם - מכאן אמרו: "השב מידיעתו - מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו - אינו מביא קרבן על שגגתו" (שבועות כו: וחולין ה:), ובתורת כהנים' פרשתא ז פרק ט: "היושב לו מידיעתה", ופירושו: אם היה יודע שהיא עבירה, היה יושב ובטל מעבירה זו. וראה ברש"י לחולין ה, ב. (57) שדימה, שמותר לו לאכלה מפני הצער, ולפיכך פטור מקרבן, אבל איסור יש באכילתו כי אין זה "אנוס" אלא טועה (מעשה ורוקח).

י. נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ שְׁבֻעָה הִיאָף הִיתָה, וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ חֶפֶץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו - הָרִי זֶה פֶּטוּר מִן הַקֶּרְבָן. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא לֵאָכַל פֶּת חֲטִים, וְדָמָה שֶׁנִּשְׁבַּע שְׂאִיכַל פֶּת חֲטִים, וְאָכַל פֶּת חֲטִים עַל דַּעַת שֶׁהוּא פֶת שְׁעוּרִים, שֶׁהָרִי הֶעֱלַם שְׁבֻעָה וְחֶפֶץ בִּידוֹ - הָרִי זֶה כְּאָנוּס וּפֶטוּר⁵¹.

(51) שם, בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב בקרבן, שאין מביאין קרבן על הספק, משום חולין לעזרה. אמנם גם 'העלם שבועה' בלבד היינו צריכים לדון בו דין אנוס, אלא שבפירוש ריבחה תורה "העלם שבועה" לקרבן כמו שדרשו (שם) "בשבועה ונעלם ממנו" - על העלם שבועה הוא

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

אֲתָרוּג או תְּפוּחִים - מְבַרְךָ "שֶׁנֶּתַן רִיחַ טוֹב בְּפִרוֹתֵי". וְעַל הַכֹּל אִם אָמַר "בּוֹרֵא מִיְּנֵי בְּשָׂמִים", יִצְאָ⁸.

~ יום ראשון י"ב מנחם-אב ~

הִלְכוֹת בְּרָכוֹת

פֶּרֶק הַשִּׁיעִי

(1) שמברכים על ריח טוב; שלושה מיני ריח טוב מברכים עליהם.

(2) ובכת"י התימנים: "להריח". (3) ברכות מג, ע"ב. שנאמר (תהלים קג, ו): כל הנשמה תהלל יה - איזה דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הוי אומר: זה הריח. (4) ברכות, שם. (5) "הוא הדם הצרור בחיה שבהודו, הידוע לכל שמתבשמין בו בני אדם בכל מקום" (לשון רבינו הל' כלי המקדש פ"א, ה"ב). ויש מפרשים: חיה ידועה היא שיש לה חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם תחילה כמין דם, ואחר כך תתייבש ונעשה ממנו המור (ברא"ש לברכות פ"ו, וכן ב'טור' אר"ח סי' רטז), ונקרא בלשון אשכנז: פיז"ם, ובלשון התלמוד (ברכות מג): מושק. (6) שם. (7) כשבא להריח בהם. אבל בא לאכול מהם, אינו מברך עליהם אלא ברכת האכילה בלבד (שם, וב'תוספות'). (8) שברכה זו כוללת היא בבשמים, כברכת "שהכל" במיני מזון (לעיל פ"ח, ה"י) וכן מצינו (ברכת נג.)

א. כָּשֶׁם שְׂאִסוּר לְאָדָם לְהִנּוֹת בְּמֵאֲכָל או בְּמִשְׁקָה קִדְּם בְּרָכָה, כִּפְּ אִסוּר לוֹ לְהִנּוֹת² פְּרִיחַ טוֹב קִדְּם בְּרָכָה³. וְכִיצַד מְבַרְךָ עַל רִיחַ טוֹב? אִם הִיָּה זֶה שִׁישׁ לְהָרִיחַ עֵץ או מִין עֵץ, מְבַרְךָ "בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים"; וְאִם הִיָּה עֵשֶׂב או מִין עֵשֶׂב, מְבַרְךָ "בּוֹרֵא עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים"⁴; וְאִם לֹא הִיָּה מִן הָעֵץ וְלֹא מִן הָאֲדָמָה, כְּגוֹן הַמּוֹר⁵, שֶׁהוּא מִן הַחֲמִיָּה - מְבַרְךָ "בּוֹרֵא מִיְּנֵי בְּשָׂמִים"⁶. וְאִם הִיָּה פְּרִי הָרְאִי לְאָכִילָה, כְּגוֹן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בו, וְטָחוּ בְּרֹאשׁ הַשֶּׁמֶשׁ²⁴. וְאִם הָיָה הַשֶּׁמֶשׁ תְּלָמִיד
חָכֵם²⁵, טָחוּ בְּכֶתֶל²⁶.

(21 להרי"ח. 22) שהוא חשוב יותר, וכן הוא גורם ברכה לעצמו, שבכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף-על-פי שאין צריכים לשתייתו, כגון ב"קידוש" וב"ברכת אירוסין" (ברכות מב. וברש"י שם). (23) ואוחזו בימינו, "שכל דבר שמברך עליו לאכלו או להריח בו, צריך לאחזו בימינו בשעת ברכה" ('טור' אור"ח סי' רז). (24) כדי שלא יצא בידיים מבושמות לשוק. (25) בכתב-יד התימנים, וכן ברוב הדפוסים העתיקים, הנוסח: "תלמיד חכמים", וכן בכל מקום שנזכר שם זה. (26) שגנאי הוא לתלמיד חכם לצאת לשוק כשהוא מבושם (ברכות מג:). דין זה ביארו כבר רבינו לעיל פ"ז, הלכה יד, אלא ששם ידובר בין הבא לברכת המזון, שהוא יין מצוה, וכאן מדובר בין רשות שאף הוא קודם לשמן לענין ברכה.

ה. דָּבָר שֶׁהוּא סֶפֶק אִם מִן הָעֵץ אִם מִן הָאֲדָמָה - מְבָרְךְ עָלָיו "בּוֹרָא מִיְנֵי בְּשָׂמִים"²⁷. בְּשֵׁם שֶׁעָרְבוּ הָרוֹכְלִים²⁸ מִמִּינֵי הָרֶבֶה - מְבָרְךְ עָלָיו "בּוֹרָא מִיְנֵי בְּשָׂמִים". נִכְנָס לְחִנּוּתוֹ שֶׁל בּוֹשֵׁם, שֵׁשׁ בָּהּ מִיְנֵי הָרֶבֶה - מְבָרְךְ עָלָיו "בּוֹרָא מִיְנֵי בְּשָׂמִים"²⁹. אִם יָשַׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כְּלוּ, אֵינּוּ מְבָרְךְ אֶלָּא אַחַת. נִכְנָס יָצָא, נִכְנָס יָצָא - מְבָרְךְ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם³⁰.

(27) וכן דעת הרב משה מקוצי ('תוספות' לברכות מג.). (28) מוכר בשמים ותמרוקי נשים, מלשון: אבקת רוכל (שיר השירים ג, 1). (29) שנכנס ונתכוין להריח, אבל אם לא נתכוין, אלא שהריח בא לו ממילא - אינו מברך ('ט"ז לאור"ח סי' רז ס"ק א). (30) ברכות נג, ע"א. כשלא היה בדעתו לחזור מיד, אבל אם דעתו לחזור מיד אינו מברך שנית, מפני שלא הסיח דעתו.

ו. הַשּׁוֹשֵׁנָה וְהַלְפֵי הַמִּיּוֹם³¹ - מְבָרְכִין עָלֵיהֶן "בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים". נִרְגִּיס³² שֶׁל גִּנָּה - "בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים", וְשֶׁל שָׂדֵה - "בּוֹרָא עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים"³³. הַרְרָד, וְמִי הַרְרָד³⁴, וְהַלְבוּנָה³⁵, וְהַמַּסְטִי³⁶ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - "בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים".

(31) צמחים הגדלים ע"י הנהר. ובכת"י התימנים, הנוסח: "וחלפי היים", כלשון התלמוד (ברכות מג:). ולדעת רש"י שם, הם "שבולת נרד" ועשויים כגבעולי פשתן (ספיקא נרדי בלע"ז). ויש אומרים שזה רוזמרי"ן ('הערוך'). (32) חבצלת השרון. "אני חבצלת השרון" (שיר השירים ב, א) מתרגם יונתן: אני מתילא לנרקיס. וכן בברכות שם, כתוב: נרקוס. והוא מין פרח לבן ויש לו ריח טוב ('הערוך'). (33) ברכות מג, ע"ב. מפני שאינו נעבד, אין עצו מתקיים ומתייבש ונופל, אבל של גינה נעבד ומשקים אותו, עצו מתקיים, לפיכך מברך עליו בורא עצי בשמים (ב"י אור"ח סי' רטז בשם הרשב"א). (34) היוצאים מפרחי הורד. (35) מין שרף עץ מוצק ריחני, ווייראך בלע"ז. (36) שרף של עץ שקוראים שף שעושים ממנו זפת, וריחו דומה לריח

שהנכנס לחנות של בושם שיש בה מינים הרבה, מברך: "בורא מיני בשמים", כמבואר בסמוך ה"ה (הגור"א אור"ח סי' רטז).

ב. אֵין מְבָרְכִין עַל הַמְגַמְרָה⁹ עַד שֶׁתַּעֲלֶה הַתְּמָרָה¹⁰. וְכִיצַד מְבָרְכִין עָלָיו? אִם הָיָה זֶה הַנְּשָׂרָף, שֶׁנֶּתַן רִיחַ, מַעֲיָן - מְבָרְכִין "בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים"¹¹; וְאִם הָיָה עֵשֶׁב - "עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים"; וְאִם הָיָה מִמִּין תְּחִה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - מְבָרְךְ עָלָיו "בּוֹרָא מִיְנֵי בְּשָׂמִים".

(9) מפורש לעיל (פ"ז, ה"יג). (10) קיטור העשן המתמר ועולה, שאז הוא מתחיל לתת ריחו ואע"פ שעדיין לא הגיע אליו, אבל לפני שעלתה תמרתו אין מברכין, מפני שכל הברכות צריכות להיות סמוכות לעשייתן (ברכות מג: 'מגן אברהם' אור"ח סי' רטז). (11) ברכות, שם. וכגירסת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ב'תוספות' שם.

ג. שֶׁמֶן שֶׁל אֶפְרַסְמוֹן¹² וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, מְבָרְךְ עָלָיו "בּוֹרָא שֶׁמֶן עָרְבִים"¹³. אֲבָל שֶׁמֶן זֵית שֶׁכָּבְשׂוּ אוֹ שֶׁטְחָנוּ עַד שֶׁחִזַּר רִיחוֹ נִדְרָף - מְבָרְךְ עָלָיו "בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים"¹⁴. שֶׁמֶן שֶׁבִשְׂמוֹ¹⁵ כְּעֵין שֶׁמֶן הַמְּשֻׁחָה¹⁶ - מְבָרְךְ עָלָיו¹⁷ "בּוֹרָא מִיְנֵי בְּשָׂמִים"¹⁸. הַבֵּיאוֹ לְפָנָיו שֶׁמֶן¹⁹ וְהֵדָס - מְבָרְךְ עַל הַהֵדָס וּפּוֹטֵר אֶת הַשֶּׁמֶן, מִפְּנֵי שֶׁבְּרָכָה אַחַת לְשִׁתְּיָהֶן, וְהוּא "עֲצֵי בְּשָׂמִים"²⁰.

(12) הוא הצרי הנוטף מעצי הקטף ('הערוך'). והוא עץ בלז"ם בלע"ז. (13) ברכות, שם. מפני שהוא גדל בארץ ישראל והוא חשוב, קבעו לו ברכה לעצמו, וזהו "עצי שמן" האמור במלכים א. ו, כג (רבינו יונה). ויש מפרשים: שזהו ה"פנג" האמור ביחזקאל (כז, יז): "יהודה וארץ ישראל... בחטי מנית ופנג" (רש"י שם). (14) ברכות, שם. (15) שעירב בו מיני בשמים שונים מעץ ומעשב. (16) שמשחו בו את הכהנים וכלי המקדש, וגם הוא היה מעורב מבשמים שונים מעשה רוקח (שמות ל, כג-כה). (17) ואפילו סיננו ולא נשאר בו מעיקרי הבשמים כלום - מברך עליו, כמו שיתבאר בסמוך ה"ח. (18) ברכות, שם. וגורס רבינו שם: "בורא מיני בשמים", בעוד שהגירסא שלפנינו היא: "בורא עצי בשמים" (כסף-משנה). (19) להריח בו, כגון שמן זית שטחנו עד שחזר ריחו נודף. (20) ברכות מג, ע"ב וכגירסת הרי"ף שם). ומקדים את ההדס לברכה, מפני שהוא עומד להריח בו, בעוד שהשמן מיוחד בעיקר לסיכה, להעביר הזוהמה, ואין מברכים על הסיכה כמבואר בסמוך ה"ח. וכן היו מביאים את ההדס במוצאי שבת לבשמים להבדלה ('טור' אור"ח סי' רצז) ובערבי שבתות להריח בשבת (שבת לג:). וברכתו תדירה יותר, ותדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם ('אור שמח').

ד. הָיָה לְפָנָיו בְּשֵׁם שֶׁהוּא עֵץ וּבְשֵׁם שֶׁהוּא עֵשֶׁב - אֵין בְּרָכָה אַחַת מֵהֶן פּוֹטֵרֶת אֶת חֲבֵרוֹ, אֶלָּא מְבָרְךְ עַל זֶה לְעַצְמוֹ וְעַל זֶה לְעַצְמוֹ. הַבֵּיאוֹ לְפָנָיו יֵין וְשֶׁמֶן²¹ - אוֹחִזוּ יֵין בִּימֵינוּ²² וְשֶׁמֶן בְּשִׂמְלָה, וּמְבָרְךְ עַל הַיֵּין וְשִׁתְּוֹ, וְחִזַּר וּמְבָרְךְ עַל הַשֶּׁמֶן²³ וּמְרִיחַ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבונה (רש"י לביצה לג:) ונקרא מאסטיק בלע"ז, ובתוספתא (שבת פרק יג) אין לועסין מוסטיכי בשבת. "נכאת ולוט" פירשו במדרש רבה (סוף פרשה צא) לוט - זה מצטא ('הערוך השלם'). (37) שכל אלה מיני עץ הם, וכל שתחילת ברייתו מוציא עץ (לא עלים) - אילן הוא.. ומברכים עליו "בורא עצי בשמים" ('הערוך' ערך חלף; רשב"א לברכות מג: בשם רב האי גאון).

ז. **שְׁלֹשָׁה מִיְנֵי רִיחַ טוֹב אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, וְאֵלוּ הֵן: רִיחַ טוֹב שְׁאֵסוֹר לְהָרִיחַ בּוֹ, וְרִיחַ טוֹב שְׁעָשׂוּי לְהַעֲבִיר רִיחַ רָע, וְרִיחַ טוֹב, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעֶצְמוֹ שֶׁל רִיחַ זֶה.**³⁸

38) אלא בדבר המתבשם ממנו, כמבואר בסמוך.

ח. **פִּיצֵד? בְּשָׂמִים שֶׁל עֵצוֹם וּבְשָׂמִים שֶׁל עֵרְוָה**³⁹ מִן הָעֲרִיּוֹת, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שְׁאֵסוֹר לְהָרִיחַ בְּהֵן.⁴⁰ בְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים, וּבְשָׂמִים שֶׁל בֵּית הַפְּסָא,⁴¹ וְשָׂמֵן הָעָשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזְּהָמָא⁴² - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שְׁנַעֲשׂוּ לְהַעֲבִיר רִיחַ רָע. מְגָמְרָ, שְׁמַגְמָרִין בּוֹ אֶת הַפְּלִים וְאֶת הַפְּגָדִים - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעֶצְמוֹ שֶׁל מְגָמְרָ.⁴³ וְכֵן הַמְרִיחַ בְּפְגָדִים שֶׁהֵן מְגָמְרִים, אֵינוּ מְבָרְכִין, לְפִי שְׁאֵין שָׂם עֵקֶר בְּשָׂם, אֶלֶּא רִיחַ בְּלֹא עֵקֶר.⁴⁴

39) אשה האסורה לו, כגון קרובתו וכיוצא בה, מלשון הכתוב (ויקרא יח, 1). (40) כגון שאוחזת בידה קופה של בשמים ואסור להריח בהם, שמא יבואו לידי הרגל עבירה (כסף-משנה בשם האבודרהם). (41) שאדם אסטניס מוליך עמו לבית הכסא להעביר ממנו ריח רע (ברכות נג. וברש"י שם). (42) הבא בסוף הסעודה לסוך בו ידים מזוהמות, ושמן זה מבושם בבשמים (שם). (43) שם: "המהלך בערבי שבתות בטבריה, ובמוצאי שבתות בצפורי, והריח ריח - אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים". (44) ואע"פ שהוא נהנה, הואיל וריח אין בו צורך הגוף כל כך - כשאינו לו עיקר - לא תיקנו לברך (כסף-משנה). ואין זה דומה ל"שמן שבשמו" שמברך עליו אפילו כשסיננו (לעיל ה"ג ובביאורנו), כי שם הכניסו את עיקרי הבושם לתוך השמן, וקלט הריח מעיקר הבושם, ואע"פ שסיננו חשוב כאילו העיקר נשאר בתוכו, שכן ב"שמן המשחה" הסירו גם כן הבשמים מהשמן ולא נשאר בו אלא ריחם (ראה כריתות ה.). אבל בכלים המוגמרים, מעולם לא נכנס בהם עיקר הבושם, אלא הריח מתמרות עשן הבושם הנשרף הוא לבדו בישמם (ב"ח ל"טור" או"ח סי' רטז).

45) סעודה (ברכות נב: וברש"י). (46) שם. והרי הם כבשמים של ע"ז שאסורים בהנאה, משום: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח) לשון רבינו בפירושו לברכות פ"ח, מ"ו. (47) שמא ממסיבתם הוא (ברכות נג.). (48) כגון בשמים של מתים או של בגדים מגומרים. (49) מקורו מהדין הקודם, שהולכים בריח אחרי רוב בני העיר, ואם נתערב ריח של בשמים המתירים בריח בשמים של ע"ז - אין הולכים בו אחר הרוב, שהרי ע"ז אינה בטלה אפילו באלף (ע"ז עד). ואפילו להריח - אסור, כל-שכן לברך, וזה שהדגיש רבינו: בריח שאין מברכין עליו, כלומר: ריח הפטור מברכה כגון כלים מגומרים וכיוצא בהם, אבל ריח "שאסור להריח בו" אינו בטל ברוב ('מעשה רוקח'). עם גמר פרק זה נגמרו כל הברכות ממיין "ברכת הנאה" (ראה לעיל פ"א, ה"ד). ויש להעיר שישנם עוד דברים שנהנים מהם ואין מברכים עליהם, כגון מאור ושמיעת קול ערב. והטעם, מפני שאין בהם ממש ('מטה משה') וכן אין מברכים על הרחיצה מפני שאינה נכנסת לגוף ('מגן אברהם' סי' רטז ס"ק א). ועדיין יש לעיין מה דינו של עישון טבק ששואבים העשן לתוך הפה וחוזרים ופולטים אותו, אם הוא דומה ל"טועם ופולט" שאינו צריך ברכה (או"ח סי' רי ס"ו), או דינו כריח טוב שמברכים עליו, כל-שכן עישון שגם הגוף נהנה ממנו, שהרבה אנשים שבעים ממנו כאילו אכלו ושתו, וצריך עיון ('מגן אברהם' סי' רי ס"ק ט). וב'מעשה רוקח' השיב, "שאינו זה דומה לדין המריח ריח טוב, שהנאתו דרך האף שהוא חוש הריח, כחוש הפה - לאכול, אבל בעישון אין כאן הנאת הפה, שאין זו אכילה, ואין כאן הנאת האף שאינו שואף דרך האף, סוף דבר: כל הלכה הרופפת בידך, צא וראה מה מנהג העולם, ומעולם לא ראינו ולא שמענו מי שיברך על העישון".

39) אשה האסורה לו, כגון קרובתו וכיוצא בה, מלשון הכתוב (ויקרא יח, 1). (40) כגון שאוחזת בידה קופה של בשמים ואסור להריח בהם, שמא יבואו לידי הרגל עבירה (כסף-משנה בשם האבודרהם). (41) שאדם אסטניס מוליך עמו לבית הכסא להעביר ממנו ריח רע (ברכות נג. וברש"י שם). (42) הבא בסוף הסעודה לסוך בו ידים מזוהמות, ושמן זה מבושם בבשמים (שם). (43) שם: "המהלך בערבי שבתות בטבריה, ובמוצאי שבתות בצפורי, והריח ריח - אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים". (44) ואע"פ שהוא נהנה, הואיל וריח אין בו צורך הגוף כל כך - כשאינו לו עיקר - לא תיקנו לברך (כסף-משנה). ואין זה דומה ל"שמן שבשמו" שמברך עליו אפילו כשסיננו (לעיל ה"ג ובביאורנו), כי שם הכניסו את עיקרי הבושם לתוך השמן, וקלט הריח מעיקר הבושם, ואע"פ שסיננו חשוב כאילו העיקר נשאר בתוכו, שכן ב"שמן המשחה" הסירו גם כן הבשמים מהשמן ולא נשאר בו אלא ריחם (ראה כריתות ה.). אבל בכלים המוגמרים, מעולם לא נכנס בהם עיקר הבושם, אלא הריח מתמרות עשן הבושם הנשרף הוא לבדו בישמם (ב"ח ל"טור" או"ח סי' רטז).

ט. **בְּשָׂמִים שֶׁל מְסַבָּה⁴⁵ שֶׁל עֵצוֹם, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, שֶׁשָּׂתֵם מְסַבֵּת עֵצוֹם לְעֹבֹדֵת פּוֹכְכִים וּמְזֻלּוֹת.**⁴⁶ הִיָּה מְהַלֵּף חוּץ לְפָרֶף וְהָרִיחַ רִיחַ טוֹב - אִם רַב הָעֵיר עֵצוֹם, אֵינוּ מְבָרְכִין⁴⁷, וְאִם רַב יִשְׂרָאֵל, מְבָרְכִין. נִתְעַרַב רִיחַ שְׁמֵרְכִין עֲלֵיו בְּרִיחַ שְׁאֵין מְבָרְכִין עֲלָיו⁴⁸ - הוֹלְכִין אַחֲרָי הַרְבֵּי.⁴⁹

~ יום שני י"ג מנחם-אב ~

פְּרָק עֲשִׂירִי

1) ברכות אחרות, ודברים שאין בהן פתיחה ולא חתימה; כל ברכות הראייה; ארבעה הצריכים להודות; ברכת הרואה את הלבנה בחידושה והחמה בתקופתה; הנכנס לבית המדרש והיוצא ממנו מה מברך.

א. **בְּרִכּוֹת אַחֲרוֹת² וּדְבָרִים אַחֲרֵים הַרְבֵּה, שְׁאֵין בְּהֵן פְּתִיחָה³ וְלֹא חֲתִימָה⁴, תִּקְנֵנוּ חֲכָמִים דְּרַף שְׁבַח וְהוֹדָיָה לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ בְּרִכּוֹת הַתְּפִלָּה⁵, שֶׁכָּבֵד כְּתַבְנוּם.** וְאֵלוּ הֵן: הַבּוֹנֵה בֵּית הַדָּשׁ וְהַקּוֹנֵה בָּלַיִם חֲדָשִׁים - בֵּין יֵשׁ לֹז' פּוֹיָצָא בְּהֵן, בֵּין אֵין לֹ - מְבָרְכִין⁶: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ⁹ וְקִיָּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְן הַזֶּה.

2) מלבד ברכות ההנאה. (3) שאינם פותחים בברוך. (4) שאינם חותמים בברוך (ראה לקמן פרק י"א, הלכה א) ולפיכך נקראים "דברים" ולא "ברכות". (5) שאף על פי שאינו נהנה באותה שעה, הוא מתפלל דרך שבח והודייה, אף הברכות והדברים האלה אף על פי שאינו נהנה בשעת ברכתם תיקנום חכמים דרך שבח והודייה (כסף משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. הגיעה אליו טובה או ששמע שמועה טובה - אף-על-פי שהדברים מראין שטובה זו תגרום לו רעה¹⁹, מברך "הטוב והמטיב". וכן אם נגעה אליו רעה או שמע שמועה רעה - אף-על-פי שהדברים מראים שרעה זו גורמת לו טובה²⁰, מברך "דין האמת"; שאין מברכין על העתיד להיות, אלא על מה שארע עתה.

19) כגון שמצא מציאה [שאין בה סימנים] וראה איש בשעת מציאה ואף על פי שאפשר שהאיש הרואה ילשין עליו לשלטון ויענהו ויבקש ממנו יותר ממה שמצא (ברכות דף ס עמוד א וכפירוש רבינו במשנה שם). 20) כגון שסחף גשם שוטף את שדהו אף על פי שעלול הגשם להועיל לשדהו שהוא מרווה את הארץ ומשקה (שם).

ה. ירדו גשמים רבים - אם יש לו שדה, מברך "שהחנינו"; ואם היתה שלו ושל אחרים²¹ - מברך "הטוב והמטיב". ואם אין לו שדה, מברך: "מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו. ואלו פינו מלא וכו'²²", עד "הן הם יודו וישבחו ויברכו את שמך מלפניו. ברוך אתה ה', אל רב ההודאות והתשבחות".

21) שהם שותפים בה. 22) נוסח זה נמצא במלואו בתפילת "נשמת כל חי" של שחרית לשבת ולקמן ב"סדר תפילות השנה" לרבינו.

ו. מאימתי מברכין על הגשמים? משירבה המים על הארץ, ויעלו אבטפועות מן המטר על-פני המים, וילכו האבטפועות זה לקראת זה²³.

23) תענית דף ו עמוד ב) ולשון התלמוד שם: "משיצא חתן לקראת כלה", שירדו כל כך שכשהטיפה נופלת יוצאת אחרת וכולטת כנגדה (רש"י). ואין אנו נוהגים היום לברך על הגשמים אלא אם יש צער במדינה מחמת עצירת הגשמים ואז כשירדו מברכים עליהם (אורח חיים סימן רכא סעיף א).

ז. אמרו לו מת אביו וירשהו²⁴ - אם יש עמו אחין, מברך בתחלה "דין האמת"²⁵, ואחר-כך "הטוב והמטיב"²⁶; ואם אין עמו אחים²⁷, מברך "שהחנינו"²⁸. קצרו של דבר: כל דבר טובה שהיא לו ולאחרים, מברך "הטוב והמטיב", וטובה שהיא לו לבדו, מברך "שהחנינו"²⁹.

24) שהניח נכסים. 25) על שמיעת המיתה. 26) על בשורת הירושה. ובמגן אברהם אורח חיים סימן רכב מביא שם בשם "ספר חסידים" סימן שפב "מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא כחפצו, מברך "הטוב והמטיב" ו"דיין האמת". וראה (קידושין דף ע עמוד א). 27) שאין הטובה אלא לו לבדו. 28) (ברכות דף נט עמוד ב). 29) (שם).

6) לעיל הלכות תפילה. 7) שבאו לו בירושה. 8) הואיל והם חדשים אצלו דרך קנייה, אבל אם קנה כיוצא בהם ועכשיו חזר וקנה אינו מברך (ברכות דף נט עמוד ב). וכתבו התוספות שם, שאינו מברך אלא על כלים חשובים ויקרי ערך, אבל הרא"ש שם כתב: "יראה לי שהכול לפי מה שהוא אדם, יש עני שמח בחלקו (ראה נדרים דף מט עמוד ב) יותר מעשיר בכלים חשובים". 9) מתחיל בלשון נוכח [ברוך אתה] ומסיים בלשון נסתר [שהחנינו] וכן נוסח רוב הברכות? לפי שכבר ידעת ששני יסודות עצומים הם באמונתנו, האחד, לדעת שהקדוש-ברוך-הוא הוא מצוי ראשון ומחוייב המציאות ואין ספק בזה כלל, השני שאין מציאותו מושגת לנו ורק "הוא בעצמו יודע אותה כמו שהיא" (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א, הלכות ט"ז) וכדי לקבוע שני היסודות האלה בליבנו קבעו חכמינו נוסח הברכות לומר "ברוך אתה" כמדובר עם מי שהוא מפורסם אצלו עד שהוא מדבר עימו פנים בפנים, וכדי שלא נשתבש לחשוב שמהות מציאותו היא כמציאות שאר הנמצאים קבעו לומר מיד "אשר קדשנו במצוותיו וכו' להורות שמהות מציאותו נסתרת מאיתנו ואי אפשר לדבר בו רק דרך נסתר (הרשב"א הובא ב"עין יעקב" לברכות דף מ עמוד ב).

ב. וכן הרואה את חברו¹⁰ לאחר שלשים יום, מברך "שהחנינו". ואם ראהו לאחר שלשים-עשר חדש, מברך: ברוך אתה ה', מחיה המתים¹¹. הרואה פרי המתחדש משנה לשנה - בתחלת ראיתו¹² מברך "שהחנינו"¹³.

10) החביב עליו ושמח בראייתו (טור סימן רכה). 11) (ברכות דף נח עמוד ב) מפני שנשכח מהלב, כמו שהמת משתכח מן הלב לאחר שנים עשר חודש (רבינו יונה). 12) אף על פי שלא אכלו. 13) (עירובין דף מ עמוד ב) ואנו נוהגים שלא לברך אלא בשעת האכילה (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ה סעיף ג).

ג. שמע שמועה טובה¹⁴, מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב¹⁵. שמע שמועה רעה, מברך: ברוך דיין האמת¹⁶. וחיב אדם לברך על הרעה בטיב נפש, פדרך שמברך על הטובה בשמחה, שנאמר: ואהבת את ה' אלהיך וגו' ובכל מאדך¹⁷; ובכלל אהבה היתה שנצטוינו בה, שאפלו בעת שיצר לו יודה וישבח בשמחה¹⁸.

14) שהיא טובה לו ולאחרים, כמבואר בסמוך הלכה ז. 15) הטוב - לי והמטיב - לאחרים. 16) הואיל ומצטער בה יש לו להצדיק את הדין על שם הכתוב: צדיק אתה ה' וישר משפטך (תהילים פרק קיט, פסוק קל"ז). 17) "בכל מידה ומידה שהוא מודד לך" (ברכות פרק ט, משנה ה) בין מידה טובה בין מידת פורענות. 18) ורבינו בפירושו למשנה שם יאמר: "לפי שיש דברים רבים נראים בתחילתם טובים ויהיה אחריתם רעה רבה, ועל כן אין ראוי למשכיל להשתומם כשתבוא עליו צרה גדולה, מפני שאינו יודע סופה".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מֵאַרְצָנוּ; וְאִם בַּחוּץ לְאַרְץ הוּא, מְבָרֵךְ: שֶׁעָקַר עֲבוֹת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת מִמְקוֹם הַזֶּה. וְאוֹמֵר בְּשִׁתְיָהוּ: בְּשֵׁם שֶׁעָקַרְתָּ מִמְקוֹם זֶה, כִּף תִּעָקַר מִכָּל מְקוֹמוֹת, וְתָשִׁיב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעַבְדְּךָ.⁴⁷

(39) שעברו בו ישראל בצאתם מצרים. (40) שעברו בו ישראל בחרבה בימי יהושע (יהושע פרק ג, פסוק יז). (41) (ברכות דף נד עמוד א), שנאמר (שמות פרק יח, פסוק י): ויאמרו יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' - הרי שמברכים על הנס. (42) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף). וב"הגהות מיימוניות" הוסיפו שכל יוצאי יריכו מברכים שעשה נס לאבותינו, שכולם שייכים באותו הנס. (43) שהושלך בו דניאל וניצול ממנו (דניאל פרק ו). (44) (שם, פרק ג). בכתב יד התימנים כל הפיסוקא איננה. (45) ואף על פי שזה נס של יחידים מברכים עליו הואיל ונתקדש בו שם שמים ברבים (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). (46) שמאריך אפו וממתין להיפרע מהם. ואין אנו רגילים לברך ברכה זו, לפי שאנו שרויים ביניהם ורואים בכל יום וכו' ואין החיוב אלא כשרואה משלושים יום לשלושים יום, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו (הגהות מיימוניות, וראה הגהות הרמ"א לאורח חיים סימן רכד סעיף א). (47) (ברכות שם), ככתוב (צפניה פרק ג, פסוק ט): כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד. ובירושלמי (ברכות פרק ט, הלכה א) אמרו על זה: כל זמן שאדם חי יש לו תקווה.

י. הַרְוֵאָה בְּתֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָשׁוּבָן⁴⁸ - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, מְצִיב גְּבוּל אֶלְמִנְהָ⁴⁹; בַּחֲרָבָן - אוֹמֵר: בְּרוּךְ דִּין הָאֱמֶת⁵⁰. הַרְוֵאָה קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בְּדִין⁵¹, וְדָן אֶתְכֶם בְּדִין⁵², וְכִלְכַּל אֶתְכֶם בְּדִין⁵³, וְהֵמִית אֶתְכֶם בְּדִין⁵⁴, וְהוּא עֹתִיד לְהַקִּים אֶתְכֶם בְּדִין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא⁵⁵. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֶּה הַמֵּתִים.

(48) כשמיושבים בתקפם ובכבודם, ואפשר שאין מברכים כן אלא בארץ ישראל (כ"י רכד) ובריי"ף הגירסה: הרואה בתי כנסיות של ישראל ביישובם וכו'. (49) על שם הכתוב (משלי פרק טו, פסוק כה) "שכנסת ישראל היא היום כאלמנה שהלך בעלה למדינת הים ועתיד לחזור ונוהגת אלמנות חיות ("אבודרהם"). (50) (ברכות דף נח עמוד ב). (51) במעי אמכם דן עליכם שתהיו נוצרים כמאמרם (אבות פרק ד, משנה כב): "שעל כורחך אתה נוצר". (52) לאחר שנולדתם. (53) דן אתכם על צרכיכם אם יהיו בקושי או בריווח. (54) שגור עליכם מיתה, כמאמרם (שם): "ועל כורחך אתה מת". (55) אם תזכו לתחיית המתים ("אבודרהם"). נוסח ברכה זו מקורו בברכות דף נח עמוד ב ובריי"ף שם בשינויים קלים, ושם כתוב: "וידן אתכם במקום וידן" וכן הנוסח ברמב"ם כתב יד התימנים.

יא. הַרְוֵאָה שֶׁשׁ מְאוֹת אֲלֶף אָדָם פְּאֻחַד - אִם

ח. אַרְבָּעָה צְרִיכִין לְהוֹדוֹת: חוֹלָה שֶׁנִּתְרַפָּא, וְחִבּוּשׁ שֶׁנִּצָּא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְיוֹרְדֵי הַיָּם, כְּשֶׁעָלוּ, וְהוֹלְכֵי דְרָכִים³⁰, כְּשֶׁנִּגְעוּ לְיָשׁוּבֵי³¹. וְצְרִיכִין לְהוֹדוֹת בְּפָנֵי עֲשָׂרָה, וּשְׁנַיִם מֵהֶם חֻקִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: וִירוּמְמוּהוּ בְּקֹהֶל³² עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים³³ יִהְלֹלוּהוּ. וְכִיצַד מוֹדֶה³⁴ וְכִיצַד מְבָרֵךְ³⁵? עוֹמֵד בִּיגְיֵהוּ³⁶ וּמְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַיִּים טוֹבוֹת³⁷, שֶׁגְּמַלְנִי כָּל טוֹב. וְכָל הַשְׂוֹמְעִין אוֹמְרִים: שֶׁגְּמַלְךָ טוֹב, הוּא יְגַמְלְךָ סֵלָה³⁸.

(30) (שם, דף נד עמוד ב) ושם הגירסה: הולכי מדברות. (31) שכל אלה היו בסכנה ונמלטו ממנה (שם) וכולם מנויים בתהילים פרק קז, ועל כל אחד מהם נאמר שם: "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם". וב"הגהות מיימוניות" נתנו סימן לזה: וכל החיים יודוך סלה - 'ח'י'ים ראשי תיבות: חולה, יטורין, ים, מדבר. (32) ואין קהל פחות מעשרה (ראה יטורין דף ז עמוד ב). (33) אין זקן אלא מי שקנה חכמה, ומיעוט זקנים שניים (ברכות דף נד עמוד ב). (34) מה מצב הודאתו, בישיבה או בעמידה. (35) מה נוסח ברכתו. (36) שנאמר: ובמושב זקנים יהללוהו - מכלל שהמהלל אינו בישיבה אלא בעמידה (ב"ח אורח חיים סימן רי"ט). וה"חתם סופר" (אורח חיים סימן ע"א) מראה לזה מקור מדברי רבינו עצמו שכתב בהלכות מגילה פרק ב, הלכה ז: "אבל לא יקרא [את מגילת אסתר] בציבור - יושב, מפני כבוד הציבור" ומקורו בירושלמי פרק ד, הלכה א, אם כן גם כאן כשהוא מברך בציבור עשרה, עליו לעמוד מפני כבוד הציבור. (37) כגירסת הרי"ף לברכות פרק ט. כלומר: אף על פי שאיני הגון ואני כאחד הרשעים, גמלני טוב, חייבים - רשעים "כי לא אצדיק רשע" (שמות פרק כג, פסוק ז) מתרגם אונקלוס: לא אזכי חייבא. (38) ואנו נוהגים לברך בבית הכנסת אחרי קריאת התורה לפי שיש שם עשרה (תוספות לברכות דף נד עמוד ב; וכן בשולחן ערוך אורח חיים סימן רי"ט).

ט. הַרְוֵאָה מְקוֹם שֶׁנִּעְשׂוּ נְסִים לְיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן יַם-סוּף³⁹ וּמַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן⁴⁰, אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעֲשָׂה נְסִים לְאֲבוֹתֵינוּ בְּמְקוֹם הַזֶּה⁴¹. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנִּעְשׂוּ בוֹ נְסִים לְרַבִּים. אֲבָל מְקוֹם שֶׁנִּעְשָׂה בוֹ נֶס לְיַחֲד - אוֹתוֹ הַיַּחֲד, וּבְנוֹ, וּבְנֵי-בְנוֹ מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעֲשָׂה לִי נֶס בְּמְקוֹם הַזֶּה, אוֹ: שֶׁעֲשָׂה נֶס לְאֲבוֹתַי בְּמְקוֹם הַזֶּה⁴². הַרְוֵאָה גַּב אֲרִיּוֹת⁴³, וְכִבְשֵׁן הָאֵשׁ, שֶׁהִשְׁלַף בוֹ חֲנַנְיָה, מִיִּשְׂאֵל וְעֲזַרְיָה⁴⁴ - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעֲשָׂה נֶס לְצַדִּיקִים⁴⁵ בְּמְקוֹם הַזֶּה. הַרְוֵאָה מְקוֹם שֶׁעוֹבְדִין בוֹ עֲבוֹת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנִּתַּן אֲרֶךְ אַפַּיִם⁴⁶ לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ. מְקוֹם שֶׁנִּעְקַרְתָּ מִמֶּנּוּ עֲבוֹת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - אִם בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל הוּא, מְבָרֵךְ: שֶׁעָקַר עֲבוֹת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

65) אפילו ראה גמל נאה, סוס נאה וכו' (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). 66) (ברכות דף נח עמוד ב). 67) שהוא חודש האביב. 68) ענף צעיר עם עלים רכים שיצאו רק עכשיו מהפקע. 69) (ברכות דף מג עמוד ב).

יד. על הרוחות שגשבו בנעף⁷⁰, ועל הברקים ועל הרעמים⁷¹, ועל קול ההברה⁷² שתשמע בארץ כמו רחים גדולים, ועל האור שבאורי, שיראו כאלו הם כוכבים נופלים ורצים ממקום למקום, או כמו כוכבים שיש להם זנב - על כל אחד מאלו מברך: ברוך שכתו וגבורתו מלא עולם⁷³. ואם רצה, מברך "עושה בראשית"⁷⁴.

70) בסערה. 71) קול העננים הנשמע כשופכים מים מזה לזה, ככתוב (ירמיה פרק נא פסוק טז): לקול תיתן המון מים בשמים. 72) שאון. 73) לפי שכל אלה נראים, או נשמעים למרחוק. 74) שכל אלה מעשה ששת ימי בראשית הם (ברכות דף נח עמוד ב; דף נט עמוד א).

טו. על ההרים ועל הגבעות⁷⁵, על הימים ועל המדברות ועל הנהרות⁷⁶ - אם ראה אחת מהן משלשים יום לשלשים יום⁷⁷, מברך "עושה בראשית". הרואה את הים הגדול⁷⁸ משלשים יום לשלשים יום או יותר - מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה את הים הגדול.

75) המשונים וניכרת גבורת הבורא בהם (אורח חיים סימן רכח). גבעה - קטנה מהר. 76) על ארבע נהרות הכתובים בתורה (בראשית פרק ב פסוק י') כגון חידקל ופרת (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ח, סעיף ב). 77) (ברכות דף נט עמוד ב) ובירושלמי (שם, פרק ט הלכה ב) אמרו: שמעון שאל את רבי חייא: כגון אני שהניי חמר ועולה לירושלים בכל שנה מה דיני בקריעה (כדין הרואה את ירושלים בחורבנה שחייב לקרוע בגדיו), אמר לו: אם בתוך שלושים יום - אי אתה צריך לקרוע, לאחר שלושים יום צריך אתה לקרוע, וכי תעלה על דעתך שהרואה המלך בכל יום יברך? (הובא ברא"ש לברכות פרק ט) ומכאן מוכיח הרא"ש שכל ברכות הראייה שנשנו (בפרק זה) אינן אלא משלושים יום לשלושים יום. 78) ים אוקיינוס שמקיף את העולם (רע"ב לברכות פרק ט, משנה ב) ומתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו ואין זה הים הגדול הנזכר בתנ"ך (במדבר פרק לד, פסוק ו; יהושע פרק א, פסוק ד). שהוא הים התיכון הנמצא במערבה של ארץ ישראל ונקרא גדול ביחס לשאר הימים הנמצאים בארץ, כגון: ים כינרת וים המלח (דברי חמודות לברכות פרק ט, אות ל"ז).

טז. הרואה קשת בענן - מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, זוכר הברית⁷⁹ ונאמן בברית⁸⁰ וקיים במאמריו⁸¹. הרואה לבנה בחדושה⁸² - מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר במאמרו ברא שחקים⁸³ וברוח פיו כל צבאם⁸⁴. חק וזמן נתן להם, שלא ישנו את תפקידם⁸⁵. ששים ושמהים

עפ"ם⁵⁶ הם, אומר: בושא אמכם מאד חפרה יולדתכם, הנה אחרית גוים מדבר ציה וערבה; ואם ישראל הם ובארץ ישראל - אומר: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, חכם הרזים⁵⁷. הרואה מחכמי אמות העולם - אומר: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שנתן מחכמתו לבשר ודם. חכמי ישראל - מברך: שנתן מחכמתו ליראיו. מלכי ישראל - אומר: שנתן מכבודו ומגבורתו ליראיו. מלכי אמות העולם - מברך: שנתן מכבודו לבשר ודם⁵⁸.

56) "וכל מקום שנאמר גוי סתם הרי זה עובר עבודה זרה" (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ח). 57) (ברכות דף נח עמוד א) הוא הקדוש-ברוך-הוא היודע מה שבלב כל אלו "שאינ דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהם דומים זה לזה" (שם). 58) (ברכות שם) אלא ששם נאמר על חכמי ישראל ברוך שחלק מחכמתו וכו' וכן במלכי ישראל "שחלק מכבודו וכו' וכן ברי"ף שם, וכן אנו נוהגים. והטעם שאומרים בישראל - חלק, ובאמות העולם - לשון מתנה, שישראל הם דבקים בה, וכל שאתה אומר "חלק" צריך אתה לדעת ממי נחלק באופן שיש יחס לחלק עם מי שנתחלק ממנו, והאמות אין להם יחס עם הנותן, כמו כל מתנה שאין בה אחריות על הנותן אלא מה שזכה זכה (ט"ז אורח חיים סימן רכד).

יב. הרואה את הכושי⁵⁹, ואת המשנין בצורת פניהן או באיבריהם, מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, משנה את הבריות. הרואה סומא או קטע⁶⁰, ומכה שחין ובוהקנין⁶¹ וכיוצא בהן⁶² - מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הין האמת⁶³. ואם נולדו בן ממזעי אמן - מברך: משנה את הבריות. הרואה את הפיל ואת הקוף ואת הקפוף⁶⁴, אומר: ברוך משנה את הבריות.

59) שהוא שחור הרבה. 60) בידיו או ברגליו. 61) מנומר בנקודות דקות, ומפורש יותר לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה ב בביאורנו. 62) כגון הננס והגיחור (אדום ביתר). 63) (ברכות דף נח עמוד ב) ויש אומרים: דווקא כשמצטער עליהם (הראב"ד). 64) עוף הנקרא וולטי"ר [גייער] ויש לו לסת ולחיים כאדם (ברכות שם וברש"י) "ואת הנישוף" (ויקרא פרק יא, פסוק יז) מתרגם אונקלוס: קפופא. ויש מפרשים: מין חיה והוא דומה לקוף ויש לו זנב ארוך (הערוך השלם ערך קיפוף, וראה בתוספות נדה דף כג עמוד א).

יג. הרואה בריות נאות ומתקנות ביותר⁶⁵ ואילנות טובות - מברך: שפכה לו בעולמו⁶⁶. היוצא לשדות או לגנות ביומי ניסין⁶⁷, וראה אילנות פורחות ונצנים⁶⁸ עולים - מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שלא חסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ונאות פדי להנות בהן בני אדם⁶⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כָּל פּוֹכֵב וְכוֹכֵב מִחֻמַּשׁ הַפּוֹכְכִים הַנְּשָׂאִים⁹⁸ לְתַחֲלַת מְזֵל טְלָה, וְלֹא יִהְיֶה נוֹטָה, לֹא לְצִפּוֹן וְלֹא לְדָרוֹם; וְכֵן כָּל עֵת שִׁירָאָה מְזֵל טְלָה עוֹלָה מִקְצֵה הַמְזֻרָח - עַל כָּל אֶחָד מֵאלוֹ מְבָרָךְ "עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית"⁹⁹.

94) "היא השעה והחלק (אלף ושמונים חלקים לשעה) שתיכנס בו השמש בראש מזל טלה" (לשון רבינו הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ג). 95) שנת החמה היא שס"ה ימים ושש שעות בקירוב (שבמשך הזמן הזה היא מספיקה להקיף את גלגלה), מתחלקת לד' תקופות: ניסן, תמוז, תשרי, טבת. והן ארבע נקודות חלקי גלגל השמש בהקפתה אותו. ואין בין תקופה לתקופה שאחריה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות וחצי, והואיל ותקופת ניסן הראשונה לבריאת העולם חלה בהתחלת ליל רביעי (שבו נתלו המאורות ככתוב בתורה (בראשית פרק א פסוק יד). ותשעים ואחד יום הם שלושה עשר שבועות מיום ליום, הוסף עליהם שבע שעות וחצי - נמצא שתקופת תמוז שאחריה חלה בסוף ז' שעות וחצי ליל יום רביעי, ותקופת תשרי שאחריה בסוף שלוש שעות של יום הרביעי בבוקר, ותקופת טבת בסוף עשר שעות וחצי ביום הרביעי, ובשנה השנייה תחול תקופת ניסן בסוף שש שעות ליל יום חמישי וחוזר חלילה עד שבסוף עשרים ושמונה שנים תחזור תקופת ניסן לחול בתחילת ליל רביעי ואז תגיע השמש לאותה הנקודה ממש בגלגלה כאותה שעה שהייתה בשעת הבריאה ותקופה של עשרים ושמונה שנה נקראת המחזור הגדול של השמש (ברכות דף נט עמוד ב). 96) שהוא הראשון למזלות, שנים עשר מזלות הם: טלה, שור, תאומים וכו', וכולם קבועים בגלגל השמיני הנקרא גלגל המזלות ומכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכול, וכנגדם חילקו החכמים את הגלגל התשיעי לשנים עשר חלק כמו שמפורש בהלכות "יסודי התורה" (פרק ג, הלכות ויז). 97) מהקו המשווה, הוא הקו המדומה הסובב את כדור הארץ רחוק משני הקטבים הצפוני והדרומי מרחק שווה. 98) והם: כוכב, נוגה, מאדים, צדק, שבתאי (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). 99) (ברכות דף נט עמוד ב) ואין אנו נוהגים לברך על כל אלה חוץ מברכת החמה ביום תקופתה בתחילת מחזור (משנה ברורה לאורח חיים סימן רכט).

יט. הַרְוָאָה בְּתֵי עֶפְרוֹם בְּיַשׁוּבְכֵן¹⁰⁰ - אֹמְרֵ: בֵּית גְּאִיִּים יִסַּח ה'. בְּחֻרְבְּנֵן - אֹמְרֵ: אֵל נְקָמוֹת ה', אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ. רְאֵה קְבָרֵי עֶפְרוֹם - אֹמְרֵ: בּוֹשָׁה אֲמַנְכֶם מְאֹד וְגו'.

100) שיושבים בשלווה ובעושר, או הכוונה לבתי תפילתם ואין שם אלילים (כסף משנה). 101) (ברכות דף נח עמוד ב).

כ. הַנְּכַנֵּס לְמַרְחֵץ - אֹמְרֵ: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שִׁתְּכַנִּיסֵנִי לְשָׁלוֹם וְתוֹצִיאֵנִי לְשָׁלוֹם וְתִצְלֵנִי מִזֶּה וּמִפִּיּוֹצֵא בְּזֶה לְעֵתִיד לְבֹא. וּכְשִׁיצֵא מִן

לְעֵשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵיהֶם. פּוֹעֲלֵי אֲמַת⁸⁶ וּפְעֻלָּתָם צָדָק. וְלִלְבָנָה אָמַר, שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ⁸⁷ עֲטֻרַת הַתְּפָאֶרֶת⁸⁸ לְעַמּוּסֵי בָטָן, שֶׁהֵם⁸⁹ עֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָה⁹⁰ וּלְפָאֵר לְיוֹצְרֵם עַל כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְעַל כָּל מַה שֶּׁבָרָא. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַדֵּשׁ הַיְהוּדִים.

79) אשר כרת בינו ובין נח ובניו אחרי המבול שלא יביא עוד מבול לשחת כל בשר, כמפורש בתורה (בראשית פרק ט, פסוק טו). 80) שלא יפירוה אף על פי שרבו הרשעים בדור. 81) אפילו לא היה כורת ברית כיוון שאמר דביבור בעלמא "ולא יהיה עוד המים למבול" וגו' ברור הוא שיקיים מאמרו (ברכות דף נט עמוד א וכפירוש ה"אבורהם"). 82) כשהיא מתחדשת בהתחלת החודש. 83) הם השמים, ומצינו שהזכרה לשון "שחקים" אצל הירח (תהילים פרק פט, פסוק לח). 84) הם הכוכבים והשמש והלבנה. 85) בהילוך תקופותיהם. 86) שאינם משנים את סדרם, וגירסת הרי"ף (ברכות פרק ד): "פועל אמת שפעולתו אמת" וזה חוזר לבורא שהוא פועל אמת וגם פעולתו היא קיימת, וכן אנו אומרים כיום. ובכתב יד התימנים הנוסח: "פועלי אמת שפעולתם אמת". 87) בכל חודש. 88) חידושה משמש סמל תפארה לישראל הנישאים על זרועות הקדוש-ברוך הוא מיני צאתם מבטן כלשן הכתוב (ישעיה פרק מו, פסוק ג). 89) ישראל המונים החדשי הלבנה. 90) מגלותם, ויקבלו מלכותם חזרה, וכמו שאמרו ב"פרקי רבי אליעזר" (פרק נא): כמו שראשי חדשים מתחדשים בעולם הזה, כן יהיו ישראל מתחדשים לעתיד לבוא. נוסח הברכה מקורו בסנהדרין (דף מב עמוד א).

יז. וְצָרִיף לְבָרָךְ בְּרַכָּה זוּ מְעַמְד; שְׁפָל הַמְּבָרָךְ עַל הַחֹדֶשׁ בְּזַמְנוֹ, כְּאֵלּוֹ הַקְּבִיל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה⁹¹. אִם לֹא בָרַךְ עָלֶיהָ בְּלֵיל הָרֵאשׁוֹן, מְבָרָךְ עָלֶיהָ עַד שֶׁשָּׂהָ עֶשְׂרִים⁹² יוֹם בְּחֹדֶשׁ, עַד שֶׁתִּמְלֵא פְּגִימָתָהּ⁹³.

91) (שם) וכתב רבינו יונה לברכות פרק ד מפני שהקדוש-ברוך הוא אף על פי שאינו נראה לעין נראה הוא על ידי גבורותיו ונפלאותיו וכו' וגם בחידוש הלבנה הוא מתגלה לבני אדם והרי זה כאילו קיבלנו פניו. 92) ולא יום שישה עשר בכלל שאחרי שעברו חמישה עשר יום מתמלאת פגימתה והולכת הלון וחסור וישנה היא (סנהדרין דף מא עמוד ב). 93) שיתמלא עיגולה. ואנו נוהגים לא לברך עליה עד שיעברו שלושה [=שבעה] ימים מעת לעת מיום מולדה (ט"ז לאורח חיים סימן תכו) ובמסכת סופרים (פרק כ) שנינו: "אין מברכים על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם, ובכלים נאים".

יח. הַרְוָאָה אֶת הַחֲמָה בְּיוֹם תְּקוּפַת נִיסָן⁹⁴ שֶׁל תַּחֲלַת הַמַּחְזוֹר שֶׁל שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁתִּתְקוּפָה בְּתַחֲלַת לַיִל רְבִיעִי⁹⁵ - כְּשִׁירָאָה אוֹתָהּ בְּיוֹם רְבִיעִי בַּבֶּקֶר, מְבָרָךְ: בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית. וְכֵן פְּשִׁתְחֹזֵר הַלְבָנָה לְתַחֲלַת מְזֵל טְלָה⁹⁶ בְּתַחֲלַת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא תִהְיֶה נוֹטָה, לֹא לְצִפּוֹן⁹⁷ וְלֹא לְדָרוֹם; וְכֵן פְּשִׁתְחֹזֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

111) חנויות, או סתם עמי הארץ העוסקים בשיחה בטלה (ברכות דף כח עמוד ב וברש"י, וראה לעיל הלכות תפילה פרק יב, הלכה א ובביאורנו).

כה. הנכנס לברך¹¹² - אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתכניסני לברך זה לשלום. ואם נכנס בשלום - אומר: מודה אני לפניך ה' אלהי, שהכנסתני לשלום. וכשיבקש לצאת - אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתוציאני מברך זה לשלום. ואם יצא בשלום - אומר: מודה אני לפניך ה' אלהי, שהוצאתני מברך זה לשלום. וכשם שהוצאתני לשלום, כך תוליכני לשלום ותציעיני לשלום ותסמכני לשלום ותצילני מפף אויב ואורב בדרךך¹¹³.

112) עיר גדולה ובה מצויים מושלים רעים ומחפשים עלילות (ברכות דף נד עמוד א וברש"י). 113) (שם, דף ס עמוד א). ונוסח מעין זה אנו אומרים גם ב"תפילת הדרך", כשיוצאים מן הבית לדרך ללכת למקום הנמצא מחוץ לעיר, בריחוק פרסה ומעלה (אורח חיים סימן קי).

כו. כללו של דבר: לעולם יצאק אדם על העתיד לבוא ויבקש רחמים, ויתן הודיה על מה שעבר, ויודה וישבח פניו כחו. וכל המרבה להודות את ה' ולשבחו תמיד, הרי זה משבח¹¹⁴.

114) ככתוב (תהילים פרק לד, פסוק ב): אברכה את ה' בכל עת תמיד תהילתו בפי.

~ יום שלישי י"ד מנחם-אב ~

פְּרָק אַחַד-עֶשְׂרִי

1) איזה מהברכות פותחות ואינן חותמות בברוך ואיזו מהן חותמות ואינן פותחות בברוך; מצוות שהן חובות ומצוות הדומות לרשות; דברים שמברכים עליהם בלמ"ד כגון "להניח תפילין" וכדומה, ודברים שמברכים עליהם ב"על" כגון "על נטילת לולב"; אם שמברכים על דבר שהוא מנהג.

א. כל הברכות פלן, פותח בהם ב"ברוך" וחותם בהם ב"ברוך", חוץ מברכה אחרונה של קריאת שמע², וברכה הסמוכה לחברתה³, וברפת הפרות והדומה לה⁴, וברפת עשית המצות⁵. ומאלו הברכות שאמרנו⁶, שהן דרך שבח והודיה, יש מהן פותח ב"ברוך" ואינו חותם ב"ברוך"⁷, ויש מהן שהוא חותם ב"ברוך" ואינו פותח ב"ברוך"⁸, אלא מעט מברפת המצות⁸, כגון ברפת ספר-תורה⁹ ורואה קברי ישראל, מאלו שהן דרך שבח והודיה¹⁰; אבל שאר ברכות המצות, פלן פותח בהן ב"ברוך" ואינו חותם.

2) היא ברכת: אמת ויציב, שאינה פותח בה בברוך, כמו שמתבאר בסמוך. 3) כגון הברכות שבתפילת 'שמונה

המרחץ, אומר: מודה אני לפניך ה' אלהי, שהצלתני מן האור¹⁰³ וכי.

102) בימיהם, שהיו מסיקים האש מלמטה בחפירה ורוחצים באמבטיה מלמעלה על גבי תקרה שעל האש ויש חשש פן תפחת התקרה ויפלו לתוך האש, אבל בזמננו שהתנור עומד בפניו ואין סכנה אינו צריך להתפלל (מגן אברהם לאורח חיים סימן רל סעיף קטן ה). 103) (ברכות דף ס עמוד א).

כא. הנכנס להקזיז דם¹⁰⁴ - אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שיהא עסק זה לי לרפואה, כי רופא הנפס אפה. וכשיצא - אומר: ברוך אפה ה', רופא הולים¹⁰⁵.

104) שיש בה סכנה שמא יחתוך וורידו הדם וימות ("אבודרהם"), וראה הלכות דעות פרק ד, הלכה י"ח מעניין הקזה ותנאה. 105) (ברכות דף ס עמוד א וכגירסת בעל "הלכות גדולות").

כב. ההולך למד גרנו - אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתשלח ברכה במעשה ידי. התחיל למד - אומר: ברוך השולח ברכה בכרי¹⁰⁶ זה. מיד ואחר-כך בקש רחמים - הרי זו תפלת שוא¹⁰⁷. וכל הצועק לשעבר¹⁰⁸ - הרי זו תפלת שוא¹⁰⁹.

106) ערימת תבואה. 107) (בבא מציעא דף מב עמוד א) "לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד... אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים פרק כח, פסוק ח): יצו ה' אתך את הברכה באסמך" (לשון גנזים, רש"י). 108) על מה שכבר היה, כגון שהיה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר, ואמר: יהי רצון שלא יהא קול זה בתוך ביתי, או שהייתה אשתו מעוברת ואמר (אחרי ארבעים יום לעיבורה, שכבר נצטיירה צורת הוולד): יהי רצון שתלד אשתי זכר (ברכות פרק ט, משנה ג). 109) שאין מבקשים רחמים אלא על העתיד לבוא ולא על מה שנגזר כבר.

כג. הנכנס לבית המדרש - אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שלא אפשל בדרך הלכה. שלא אמר על טהור טמא ועל טמא טהור, ולא על מתר אסור ולא על אסור מתר, ולא אפשל בדרך הלכה, וישמחו כי חברי¹¹⁰, ואל יפשלו חברי, ואשמח בהם.

110) בכשלוני, ואגרום להם רעה שייענשו על ידי.

כד. וביציאתו מבית המדרש אומר: מודה אני לפניך ה' אלהי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות¹¹¹. שאני משפסם והם משפסמים: אני משפסם לדברי תורה והם משפסמים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלין: אני עמל לדברי תורה ומקבל שכר, והם עמלין ואין מקבלין שכר. אני רץ והם רצים: אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השלישי). והרשב"א בתשובותיו סימן יח, כותב: כל מצוה שאינה נגמרת מבלי סיועו של אדם אחר, אין מברכים עליה, ולפיכך אין מברכים על הצדקה וכדומה. שהרי אם לא יסכים המקבל לקבל, אין כאן מצוה כלל, וכמו שאמרו (כתובות מ). לענין מצות-עשה של "ולו תהיה לאשה". וראה 'חתם סופר' או"ח סי' נד. 15) "ומניין שכל המצוות טעונות ברכה, שנאמר: ואתנה לך את לוחות האבן התורה והמצוה (שמות כד, יב) - הקיש מצוה לתורה, מה תורה טעונה ברכה (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה), אף מצוות טעונות ברכה" ("ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). 16) פסחים ז, ע"ב.

ג. וכן כל המצוות שהן מדבריי סופרים - בין מצוה שהיא חובה מדבריהם, כגון מקרא מגילה, והדלקת נר בשבת, והדלקת נר חנוכה. בין מצוות שאינן חובה, כגון עירובי¹⁷ ונטילת ידים¹⁸ - מברך על הכל קדם לעשייתן: אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות. והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה: אשר יאמרו לך תעשה. נמצא ענין הדברים והצען פה הוא: אשר קדשנו במצוותיו, שצונו בהן¹⁹ לשמע מאלו²⁰, שצונו להדליק נר של חנוכה או לקרות את המגילה, וכן שאר כל המצוות שמדבריי סופרים²¹.

17) שגובים חלה שלמה מכל בית שבחצר, ומניחים באחד מבתיה כדי שכולם יהיו מותרים להוציא ולהכניס בשבת מבית לחצר ומבית אחד לבית חבירו, כמבואר בהל' עירובין פ"א, וראה בספרנו חלק ראשון ב"מנין המצוות" ע' כו ביאור מפורט על העירובין למיניהם. 18) שתי מצוות אלו אינן חובה, שהרי אם ירצה לא יוציא בשבת שום חפץ מביתו לחצר ולא יצטרך לעירוב, וכן אם ירצה יאכל דברים שאינם צריכים נטילת ידים, כגון פירות וכדומה. 19) במצוות התורה. 20) החכמים. 21) שהכל נכלל בכלל דברי הכתוב: אשר יאמרו לך תעשה (שבת כג).

ד. ולמה אין מברכין על נטילת ידים באחרונה²²? מפני שלא חיבו בדבר זה אלא מפני הספקה²³, ודברים שהם משום ספקה אין מברכין עליהם²⁴. הא למה זה דומה? למי שסגן את המים, ואחר-כך שתה בלילה²⁵, מפני ספקת עלוקה²⁶, שאינו מברך: וצונו לסגן את המים; וכן כל פיוצא כזה.

22) שאחרי הסעודה, והלא אף היא תקנת חכמים היא. 23) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. 24) שאינם אלא להצלה בעלמא. ואין בהם מצוה ('תוספות' שבת כה:). 25) שאינו רואה מה שבתוך המים. 26) תולעת המים המוצצת את הליחה שבמעיו אדם הבולעה (ע"ז יב: וב'תוספות' שם בשם 'הערוך' ערך ערקא).

ה. העושה מצוה ולא ברוך - אם מצוה שעדין עשייתה קיימת, מברך אחר עשייה; ואם דבר שעבר הוא, אינו מברך. פיצד? הרי שנתעטף בציצית, או

עשרה שאינן פותחות ב"ברוך" שכבר פטרן הברכה הראשונה שנפתחה ב"ברוך" (פסחים קד:). ומטעם זה גם הברכה האחרונה של קריאת שמע אינה נפתחת ב"ברוך", שאף-על-פי שקריאת שמע מפסיקה ביניהן, הרי היא חשובה כסמוכה לברכה הראשונה שלפניה (שם, וברש"י). 4) שאר ברכות ההנאה, כגון ברכת "שהכל" וכן ברכת הריח, שגם היא נכללת בסוג "ברכות ההנאה", כמבואר לעיל פ"ט, ה"א. 5) כגון סוכה ולולב שפותחות בברוך ואינן חותמות בברוך, מפני שברכות קצרות הן ופתיחתן זוהי חתימתן (שם, וב'תוספות'). 6) לעיל פ"י. 7) כמבואר לעיל אות ג'. 8) כלומר: יש ברכות מועטות מברכת המצוות שהן יוצאות מהכלל הזה. 9) שמברכים לפני קריאת התורה ולאחריה, שפותחות וחותמות ב"ברוך" (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה). 10) כלומר: גם מסוג 'ברכות ההודאה' יש יוצאות מהכלל שפותחות וחותמות בברכה, כגון: הרואה קברי ישראל שפותח וחותם בה, כמבואר לעיל פ"י, ה"י. והמדובר כאן בברכות שהן דרך רשות (ראה בסמוך ה"ב), אולם יש ברכות אחרות שהן מסוג השבח וההודאה, כגון ברכות קידוש והבדלה וברכת 'קידוש לבנה' הפותחות וחותמות ב"ברוך" ולא נמנו כאן מפני שהן דרך חובה ('מרכבת המשנה'). וב'ירושלמי' (ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "טופס ברכות כך הוא: מטבע קצר - פותח בהן בברוך ואינו חותם בהן בברוך, מטבע ארוך - פותח בהן בברוך וחותם בברוך".

ב. יש מצוות עשה, שאדם חיב להשתדל ולרדף עד שיעשה אותה, כגון תפלין וספה ולולב ושופר; ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חיב על כל פנים לעשות. ויש מצוה שאינה חובה, אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה¹¹, שאין אדם חיב לשפן בבית החיב מזוזה פדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה לשפן כל ימיו באהל¹² או בספינה¹³, וישב; וכן אינו חיב לבנות בית פדי לעשות מעקה. וכל מצוות עשה שבין אדם למקום¹⁴ - בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה¹⁵ קדם לעשייתה¹⁶.

11) לגגו, ככתוב בתורה (דברים כב, ח): כי תבנה בית חדש, ועשית מעקה לגגך. 12) מעון עראי עשוי מיריעות, ואין בו עשרת התנאים הדרושים לבית כדי שיתחייב במזוזה, ראה לעיל הל' מזוזה פ"ו, ה"א. 13) שאף היא פטורה ממזוזה, כמבואר שם, ה"ט. 14) לקדוש-ברוך-הוא, פרט למצוות שבין אדם לחבירו, כגון: צדקה, או גמילות חסד, השבת אבדה, שאין מברכין עליהן מפני שאלה המצוות נוהגות גם בשאר האומות, ואיך יאמר בברכתן: "אשר קדשנו במצוותיו וציונו" שמשמעה שאנו מקודשים ומובדלים בזה משאר האומות שאינן נוהגות כן ('תורה תמימה' שמות, פרק כד, אות ל). ויש מפרשים: מפני שכל מצוה שיש בה קלקול לאחרים (כגון ביקור חולים, או צדקה לעניים, או ניחום אבלים), אין מברכים עליה, מפני שנראה כמודה על אותו הקלקול, וכמו שאמרו (מגילה לא:): "אין אומרים ברכה על הפורענות" ('אבודרהם' בשער

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲשֵׂהָ³⁹ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה", וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁴⁰.

38) כלומר: קודם שישב, סמוך לשיבתה, שכבר אמרנו שמברכים על המצוות קודם לעשייתן. והשווה הל' סוכה פ"ו, הלכה יב. 39) מנחות מב, ע"ב. 40) כגון מילה או שחיטה.

ט. כָּל מִצְוָה שֶׁהִיא מְזַמֵּן לְזִמְנָא⁴¹, כְּגוֹן שׁוֹפֵר וְסֶפֶה וְלוּלָב וּמְקָרָא מְגֵלָה וְגַר חֲנֻכָּה; וְכֵן כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁהִיא קִנְיָן לֹא⁴², כְּגוֹן צִיצִית וּתְפִלִּין וּמְזוּזָה וּמַעֲקָה; וְכֵן מִצְוָה שְׂאִינָה תְדִירָה וְאִינָה מִצְוָה בְּכָל עֵת⁴³, שֶׁהִיא הִיא דוֹמָה לְמִצְוָה שֶׁהִיא מְזַמֵּן לְזִמְנָא, כְּגוֹן מִלֵּת בְּנֵי וּפְדִיּוֹן הַבֵּן - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בְּשַׁעַת עֲשִׂתָהּ "שֶׁהֲחִינּוּ"⁴⁴. וְאִם לֹא בֵרֵךְ עַל סֶפֶה וְלוּלָב וְכִיּוּצָא בְּהֵם "שֶׁהֲחִינּוּ" בְּשַׁעַת עֲשִׂתָהּ, מְבָרֵךְ עָלֶיהֶן "שֶׁהֲחִינּוּ" בְּשַׁעַת שְׂיָצָא יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּהֵן⁴⁵, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהֵן⁴⁶.

41) משנה לשנה. 42) שהיא שלו, ואינה גרועה מקנה כלים חדשים שמברך עליהם ברכת "שהחיינו", כמבואר לעיל פ"י, ה"א. 43) אע"פ שאינה בזמן קבוע בשנה, כמו שופר וסוכה. 44) המקור לסוכה ולולב. ציצית ותפילין - בתוספתא ברכות פ"ו. מקרא מגילה - במגילה כא; ; נר חנוכה - בשבת כג.; פדיון הבן - בפסחים קכא; וממנו אתה למד למילה, וכן ממה שאמרו בתוספתא לברכות פ"ד (הוצ' צוקרמנדל) "היה מקריב מנחות בירושלים (שלא הקריב כהן זה מנחה מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, רש"י למנחות עה:) אומר: ברוך שהחיינו" וכו' אתה למד שכל מצוה שאינה מצויה בכל עת - מברכים עליה שהחיינו (ראה במוספנו "תשובות רבינו"). 45) סוכה מו, ע"א. 46) כגון ציצית ותפילין, כמבואר בשולחן ערוך או"ח סי' כב, ובט"ז שם.

י. אֶחָד הָעוֹשֶׂה מִצְוָה לַעֲצֹמוֹ וְאֶחָד הָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְאַחֵרִים⁴⁷, מְבָרֵךְ קֹדֶם עֲשִׂתָהּ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ לַעֲשׂוֹת⁴⁸. אֲבָל אֵינוֹ מְבָרֵךְ "שֶׁהֲחִינּוּ" אֶלָּא עַל מִצְוָה שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לַעֲצֹמוֹ⁴⁹. הֵיךְ לְפָנָיו מִצְוֹת הַרְבֵּה⁵⁰ - אֵינוֹ מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ עַל הַמִּצְוֹת", אֶלָּא מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בְּפָנֶיהָ עֲצֹמָה⁵¹.

47) כגון שקבע מזוזה לבית חברו או עשה מעקה לגג חברו. 48) "ירושלמי" ברכות פ"ט, ה"ג. 49) סוכה מו, ע"א. ובכל זאת המקדש (בליל יום-טוב) בבית אחר להוציא הנשים ידי קידוש - מברך גם ברכת שהחיינו, הואיל וחובה על האשה לברך אותה ברכה, ושומע כעונה, הרי זה כאילו היא בעצמה בירכה לעצמה (כסף-משנה). 50) כגון ליטול לולב ולישב בסוכה, להניח תפילין ולהתעטף בציצית. 51) שם.

יא. כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה - בֵּין שֶׁהִיתָה חוֹבָה עָלָיו, בֵּין

שֶׁלֵּבַשׁ תְּפִלִּין, או שְׂיָשַׁב בְּסֶפֶה, וְלֹא בֵרֵךְ תְּחִלָּה - חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַחֵר שֶׁנִּתְעַטֵּף: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ לַהֲתַעֲטֵף בְּצִיצִית²⁷, וְכֵן מְבָרֵךְ אַחֵר שֶׁלֵּבַשׁ: "לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין", וְאַחֵר שְׂיָשַׁב - "לִישֵׁב בְּסֶפֶה", וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ.

27) שכל זמן שעשייתה נמשכת, לא נגמרה מצוותה, ויש מקום לברכתו.

ו. אֲבָל אִם שָׁחַט בְּלֹא בְרָכָה - אֵינוֹ חוֹזֵר אַחֵר שֶׁחִטָּהּ וּמְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ עַל הַשְּׂחִיטָה. וְכֵן אִם כָּפֶה הָדֵם²⁸ בְּלֹא בְרָכָה, או הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת, או שֶׁטָּבַל²⁹ וְלֹא בֵרֵךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַחֵר עֲשִׂהָ³⁰, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה³¹.

28) של חיה ועוף אחרי שחיתם. 29) להטהר מטומאתו. 30) ברכות נא, ע"א: גמר סעודתו (ולא בירך לפניו), אינו חוזר ומברך, וכביאור הרי"ף שם, שכל שנראה (לברך) ונדחה, אינו חוזר ונראה (כסף-משנה; ש"ך ליו"ד סי' יט, סי' ג). 31) כגון "שקידש (אשה) ולא בירך (ברכת אירוסין), לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה" (לשון רבינו הל' אישות פ"ג, ה"כג).

ז. אֵין לָךְ מִצְוָה שֶׁמְבָרְכִין אַחֵר עֲשִׂתָהּ, אֶלָּא טְבִילַת הַגֵּר³² בְּלֵבָד, שְׂאִינוֹ יְכוּל לִזְמַר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ", שְׁעֵדִין לֹא נִתְקַדְּשׁ³³ וְלֹא נִצְטָה³⁴ עַד שֶׁיִּטָּבַל³⁵; לְפִיכָךְ, אַחֵר שֶׁיִּטָּבַל מְבָרֵךְ עַל הַטְּבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דְחוּי מַעֲקָרוֹ³⁶ וְלֹא הִיא רְאוּי לְבָרֵךְ³⁷.

32) שמטבילים אותו כשבא להתגייר. 33) להכנס תחת כנפי השכינה. 34) על המצוות. 35) (יבמות מו:); "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". 36) מתחילתו לפני הטבילה. 37) פרט לשאר המצוות (שאחרי גירותו) שראוי הוא לברך לפניו, ועברה המצוה ולא בירך - אינו מברך אחר עשייתה, שכל שנראה ונדחה - אינו חוזר ונראה (ברכות נא.).

ח. כָּל מִצְוָה שֶׁעֲשִׂתָהּ הִיא גְּמַר חַיִּיבָהּ, מְבָרֵךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂתָהּ; וְכָל מִצְוָה שֶׁיֵּשׁ אַחֵר עֲשִׂתָהּ צְוּי אַחֵר, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בְּשַׁעַת שֶׁעוֹשֶׂה הַצְּוּי הָאַחֵרוֹן. בִּיצֵד? הָעוֹשֶׂה סֶפֶה או לּוּלָב או שׁוֹפֵר או צִיצִית או תְּפִלִּין או מְזוּזָה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂתָהּ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ לַעֲשׂוֹת סֶפֶה" או "לוּלָב" או "לְכַתֵּב תְּפִלִּין", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ אַחֵר עֲשִׂתָהּ צְוּי אַחֵר. וְאִמְתִּי מְבָרֵךְ? בְּשַׁעַת שֶׁיֵּשׁ³⁸ בְּסֶפֶה, או בְּשִׁנְעָנֵעַ הַלוּלָב, או בְּשִׁישְׁמַע קוֹל הַשׁוֹפֵר, או בְּשִׁיתְעַטֵּף בְּצִיצִית, וּבְשַׁעַת לְבִישַׁת תְּפִלִּין וּבְשַׁעַת קְבִיעַת מְזוּזָה. אֲבָל אִם עָשָׂה מַעֲקָה, מְבָרֵךְ בְּשַׁעַת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁפִינָן שְׁהַגְבִּייה, יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתָהּ⁶²; אָבֵל אִם בְּרַף קָדָם שְׂיִטֵּל, מְבָרַךְ "לְטַל לֹלֵב", כְּמוֹ "לִישָׁב בְּסִפְהָ". מִכָּאֵן אֲתָה לְמַד, שְׁהַמְבָרַךְ אַחַר שְׁעֵשָׂה⁶³, מְבָרַךְ עַל הָעֵשִׂיָה. אָבֵל נְטִילַת יָדִים וְיִשְׁחִיטָה, הוֹאִיל וּבְדַבְרֵי הַרְשוּת הֵן⁶⁴, אֶפְלוּ שְׁחַט לְעִצְמוֹ מְבָרַךְ "עַל הַשְּׁחִיטָה" וְ"עַל כְּסוּי הַדָּם" וְ"עַל נְטִילַת יָדִים". וְכֵן הוּא מְבָרַךְ "עַל בַּעוֹר הַמִּמָּן"⁶⁵, בֵּין שְׂבָדָק לְעִצְמוֹ, בֵּין שְׂבָדָק לְאַחֲרִים; שְׁמִשְׁעָה שְׁגָמַר בְּלִבּוֹ⁶⁷ לְבַטֵּל, נַעֲשִׂית מִצְוַת הַבַּעוֹר⁶⁸ קָדָם שְׂיִבְדֵק, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר בְּמִקּוֹמוֹ⁶⁹.

62) ובכל זאת מברך עליו, הואיל ועדיין עוסק במצוותו, שהרי צריך לנענעו בקריאת ההלל (פסחים ז: וב'תוספות').
63) ועדיין עשייתה קיימת, כגון שנתעטף בציצית ולא בירך תחילה, וכמבואר לעיל ה"ה. 64) שלא יאכל בשר ולא ישחט, והיא גרועה ממזוזה ומעקה שגם הן אינן חובה, אבל חשובות הן יותר מדברי רשות אלה, ולפיכך מברך עליהן "לעשות" כמבואר לעיל ה' י"א (כסף-משנה). 65) בערב פסח, ואפילו טרם ביערו. 66) שמחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים להוציא מכל גבולו (לשון רבינו בהל' חמץ ומצה פ"ב, ה"ג). 67) את החמץ בלבו ולחשוב אותו כעפר, וכדבר שאין בו צורך כלל. 68) שאמרה תורה (שמות יב, טו): ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. 69) הל' חמץ ומצה פ"ב, ה"א.

טז. כֵּן דָּבָר שֶׁהוּא מְנַהֵג, אֶף-עַל-פִּי שְׁמַנְהָ נְבִיאִים⁷⁰ הוּא, כְּגוֹן נְטִילַת עֲרֵבָה בְּשַׁבְעֵי שָׁל חָג⁷¹, וְאֵין צְרִיף לֹמַר מְנַהֵג חֲכָמִים, כְּגוֹן קְרִיאַת הַלֵּל בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שָׁל מוֹעֵד שָׁל פֶּסַח⁷² - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיוֹ⁷³. וְכֵן כֵּן דָּבָר שְׁיִסְתַּפֵּק לָּהּ אִם טְעוֹן בְּרֵכָה אִם לֹא⁷⁴ - עוֹשִׂין אוֹתוֹ פְּלֵא בְּרֵכָה⁷⁵. וְלַעוֹלָם יִדְהַר אָדָם בְּבְרֵכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה וְיִרְבֶּה בְּבְרֵכּוֹת הַצְּרִיכּוֹת⁷⁶. וְכֵן דָּוִד אָמַר: בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָ.

70) שלא יסדרוהו ותיקנהו לעם, אלא נהגו כן בעצמם. ונהגו העם כמותם מאליהם (הרשב"א לסוכה מד:).
71) הסוכות, ואינה (בגבולין שמחוץ למקדש) אלא מנהג נביאים, (כמבואר במס' סוכה מד:). 72) ושביעי של פסח בכלל, השווה הלכות מגילה פ"ג, ה"ו. 73) תענית כח, ע"ב; סוכה מד, ע"ב. והראב"ד חולק: שאין לדמות קריאת ההלל בראשי חדשים לנטילת ערבה, שאינה אלא טלטול בעלמא, ("שחובט בה על הקרקע או על הכלי" - לשון רבינו הל' לולב פ"ז, ה"כב), ואין בה לא שבח ולא הודאה בנטילתה, ולפיכך אין מברכים עליה, אבל קריאת הלל בראשי חדשים בכרכה תיקנה, כדי לפרסם שהיום ראש-חודש. ואנו נוהגים לברך על קריאת הלל גם בראש-חודש וגם בחול-המועד פסח (ראה שו"ע או"ח סי' תכב; תצ).
74) כגון הישיבה בסוכה ביום השמיני של חג הסוכות בגולה, שהוא ספק שביעי ספק שמיני (השווה הל' סוכה פ"ו, ה"יג), וכן כיסוי דמו של כוי שהוא ספק חיה - וטעון

שְׁאִינָה חוֹבָה עֲלֵיוֹ⁵² - אִם עֵשָׂה אוֹתָהּ לְעִצְמוֹ, מְבָרַךְ לְעֵשׂוֹת⁵³; עֵשָׂה אוֹתָהּ לְאַחֲרִים, מְבָרַךְ עַל הָעֵשִׂיָה⁵⁴.

52) כגון מזוזה ומעקה, כמבואר לעיל ה"ב. 53) ובתנאי שיברך קודם עשייתה, כמבואר בסמוך ה"טו.
54) "לעשות" משמע שבעצמו מחוייב לעשותה, "על העשייה" משמע לאחרים לבר.

יב. כִּיצַד? לְבִשׁ תְּפִלִּין - מְבָרַךְ "לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין"; נִתְעַטֵּף בְּצִיצִית - מְבָרַךְ "לְהַתְעַטֵּף"; יִשָּׁב בְּסִפְהָ - מְבָרַךְ "לִישָׁב בְּסִפְהָ". וְכֵן הוּא מְבָרַךְ "לְהַדְלִיק נֵר שָׁל שִׁבְתָּ" וְ"לְגַמֵּר אֶת הַלֵּל"⁵⁵. וְכֵן אִם קָבַע מְזוּזָה לְבֵיתוֹ - מְבָרַךְ "לְקַבַּע מְזוּזָה". עֵשָׂה מַעֲקָה לְגוֹ - מְבָרַךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה". הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה לְעִצְמוֹ - מְבָרַךְ "לְהַפְרִישׁ"⁵⁶. מָל אֶת בְּנוֹ - מְבָרַךְ "לְמוֹל אֶת הַבֶּן"⁵⁷. שְׁחַט פְּסָחוֹ וְחִגְיַתָּה⁵⁸ - מְבָרַךְ "לְשַׁחֵט".

55) בימים שקוראים בהם 'הלל שלם', ורבינו נאמן לשיטתו שבימים שאין גומרים בהם את ההלל, כמו בראשי חדשים ובחול-המועד פסח - אין מברכים עליו כלל, ראה בסמוך ה"טז. 56) מקור ברכת תרומות ומעשרות הוא בתוספתא ברכות פ"ו. 57) שעיקר חיוב מילת הבן, על האב הוא מוטל (קידושין כט. וראה בסמוך הלכות מילה פ"א, ה"ב). 58) שלמי חגיגה שמקריבים אותם בשלש רגלים, ככתוב (שמות יב, יד): וחגותם אותו חג לה' - כלומר: הביאו שלמים במקדש, ומצוה על הבעלים לשחוט את קרבנות קדישהם (פסחים ז:).

יג. אָבֵל אִם קָבַע מְזוּזָה לְאַחֲרִים, מְבָרַךְ "עַל קְבִיעַת מְזוּזָה". עֵשָׂה לָהֶם מַעֲקָה - מְבָרַךְ "עַל עֵשִׂיַת מַעֲקָה". הַפְּרִישׁ לָהֶם תְּרוּמָה - מְבָרַךְ "עַל הַפְּרִישַׁת תְּרוּמָה". מָל אֶת בְּן חֲבֵרוֹ - מְבָרַךְ "עַל הַמִּילָה"⁵⁹, וְכֵן כֵּן פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ.

59) שהוא אינו אלא שלוחו של האב להוציא ידי חובתו, ועיקר המצוה על האב היא מוטלת, כאמור לעיל (פסחים, שם).

יד. עֵשָׂה הַמְצוּה לּוֹ וְלְאַחֲרִים פְּאָחַד - אִם הֵיחָה מְצוּה שְׁאִינָה חוֹבָה, מְבָרַךְ עַל הָעֵשִׂיָה. לְפִיכָּה הוּא מְבָרַךְ "עַל מִצְוַת עֲרוּב"⁶⁰. הֵיחָה חוֹבָה, וְנִתְפַּנֵּן לְהוֹצִיא עִצְמוֹ מִיַּדֵי חוֹבָה וּלְהוֹצִיא אַחֲרִים - מְבָרַךְ "לְעֵשׂוֹת". לְפִיכָּה הוּא מְבָרַךְ "לְשַׁמְעִי"⁶¹ קוֹל שׁוֹפְרִי.

60) שאינה חובה, כאמור לעיל ה"ג. וגם אין לומר בה עשאו לעצמו בלבד, כי כל עירוב תיקון הוא לו ולכל אנשי חצרו. 61) שאין המצוה לתקוע אלא לשמוע, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

טו. נְטִיל אֶת הַלּוֹלֵב - מְבָרַךְ "עַל נְטִילַת לּוֹלֵב",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּמְקַנְתָּ פֶסֶף. עֵבֶר הָאֵב אוֹ הָאֲדוֹן וְלֹא מִלְ אוֹתָן - בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאֵינוֹ חַיֵּב פְּרִת, שְׂאִין הַפְּרִת תְּלוּי אֶלָּא בְּעָרֵל עֲצָמוֹ.⁸ וּבֵית־דִּין מְצוּיִם לְמוֹל אוֹתוֹ הֵבֶן אוֹ הָעֶבֶד בְּזַמְנוֹ,⁹ וְלֹא יִנְיָחוּ עָרֵל בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְעַבְדֵיהֶן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִיִּלָּה מִצְוַת עֲשֵׂה שְׂחִיבִין עֲלֶיהָ פְּרִת, שְׂנֶאֱמַר: "וְעָרֵל זָכָר, אֲשֶׁר לֹא יְמוֹל אֶת בְּשָׂרוֹ עָרְלָתוֹ - וּנְכַרְתָּהּ הַנֶּפֶשׁ הַחַיָּה מִעַמִּיהָ".

צריך להבין מדוע פתח בפסוק של חיוב הכרת במילה, ולא במקור החיובי של המצוה.

והביאור בזה: מצות המילה, מלבד היותה מצוה פרטית ואחת מתרי"ג מצוות התורה, היא גם ענין כללי "ברית" בין ישראל והקב"ה - "זאת בריתי . . . ביני וביניכם" (וי"ל שזוהי גם עיקר כוונתו במ"ש בסוף הלכות מילה "מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגויים, שנאמר כי כל הגויים ערלים" שענין המילה נוגע לכללות "ישראל") וברית זו קדמה לברית של תורה ומעשים טובים, כי קודם לברית עם ישראל על קיום התומ"צ צריך שיהיה מציאות ישראל והרי זו נעשית ע"י הברית עמו.

משום כך, מילה היא מ"ע שחייבים עלי' כרת, שאין זה עונש רק על ביטול מ"ע אחת, אלא בעיקר מפני שנוגע לעצם ענינו של ישראל.

וכיוון שרצה לפתוח בחשיבותה הגדולה של מצות המילה, הביא הפסוק המדבר בחיוב הכרת שבמילה כי הוא המבטא את גודלה ומעלתה של המילה, שקודמת לברית על קיום כל התרי"ג מצוות.

(לקו"ש חלק ל' עמוד 57 הערה 35)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) אם לא קיימה. (3) שימות לפני זמנו, וכן אין הנפש זוכה לחיי העולם הבא, כמבואר בהל' תשובה (פ"ח, ה"א). (4) קידושין כט, ע"א. שנאמר (בראשית כא, ד): וימל אברהם את יצחק בנו. (5) האדון לעבדיו הכנענים. (6) זה שנולד לאמו - שפחה כנענית - שנתעברה וילדה ברשות ישראל. (7) שקנהו האדון מן הגויים, כמבואר בסמוך ה"ג. (8) ככתוב: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה הנפש וגו'. (9) קידושין כט, ע"א. שנאמר: המול לכם כל זכר, הרי זה ציווי מיוחד לבית הדין.

ב. אֵין מְלִין בְּנוֹ שֶׁל אֲדָם שְׁלֹא מְדַעְתּוֹ,¹⁰ אֶלָּא אִם־כֵּן עֵבֶר וְנִמְנַע לְמוֹל, שְׂבִית־דִּין מְלִין אוֹתוֹ פְּעַל פְּרָחוּ. נִתְעַלְּם¹¹ מִבֵּית־דִּין וְלֹא מָלוּ אוֹתוֹ - כְּשִׁיגְדֵל, הוּא חַיֵּב לְמוֹל אֶת עֲצָמוֹ.¹² וְכָל יוֹם וְיוֹם שְׂעִיבֵר עָלָיו מְשִׁיגְדֵל וְלֹא יְמוֹל אֶת עֲצָמוֹ - הָרִי הוּא מְבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה. אֲבָל אֵינוֹ חַיֵּב פְּרִת¹³, עַד שְׂמִימֵת¹⁴ וְהוּא עָרֵל בְּמִזִּיד.

כיסוי, ספק בהמה - ואינו טעון כיסוי. סוכה מז, ע"א. וראה במוספנו "תשובות רבינו". (75) ברכות לג, ע"א. שלא יעבור על "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". (76) ובירושלמי' (קידושין פ"ד, ה"ב) אמרו: "עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראתה עינו ולא אכל", משום שאינו נותן לבו לברך ולהודות את ה' שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם ('פני משה', שם).

~ יום רביעי ט"ו מנחם-אב ~

הַלְבוֹת מִיִּלָּה

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְמוֹל הַזְּכָרִים בַּיּוֹם שְׂמִינִי.¹

וּבְאוֹר מִצְוָה זוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

(1) ככתוב (בראשית יז, י'): המול לכם כל זכר - ומצוה זו כוללת גם מילת הבנים וגם מילת העבדים, כמבואר בסמוך (הלכה א), וכן מביא רבינו פסוק זה ב'ספר המצוות' שלו, מצוה רטו. ולקמן פ"ב, ה"ב יפרש רבינו כיצד מלים. (2) שנאמר (שם, יב): ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם, וטעם מצוה זו יבאר רבינו (ב'מורה נבוכים' ח"ג, מ"ט): כי המילה מחסרת התאוה היתירה על הצורך, כי האבר כשישפך דמו ויוסר מכסהו מתחילת בריאתו יחלש בלי ספק... זהו החזק בטעמי המילה אצלי... ויש במילה עוד ענין שיהיה לאנשי אמונה הזאת - מאמיני יחוד השם - אות אחד גשמי שיקבצם, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא נכרי, כי פעמים יעשה האדם כן כדי להגיע אל תועלת, או כדי להתנכל על אנשי דת זו. אך פעולה זו, כלומר: מעשה המילה, לא יעשהו אדם בו או בבניו רק מתוך אמונה אמיתית, כי אין זה שרט בשוק או כויה בזרוע, אבל הוא ענין קשה מאד... וכן זאת המילה היא הברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד ה', וכל מי שימול יכנס בברית אברהם להאמין היחוד, ככתוב (בראשית יז, ז): להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. והטעם שקבעה תורתנו לזמן מילה בשמיני, אומר רבינו (שם): "מפני שכל בעל-חי כשיולד הוא חלש מאד בתכלית לחותו, וכאילו עדיין הוא בבטן, עד סוף שבעת ימים, ואז ימנה מרואי אויר העולם, הלא תראה כי גם בבהמות שמר זה הענין "שבעת ימים יהיה עם אמו", כאילו קודם זה הוא נפל". וכדבריו מפורש ב'מדרש רבה' פרשת "כי תצא": "ולמה התינוק נימול לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כחוו".

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) שחובה על האב למול את בנו והאדון את עבדו; דין מילת גר שנכנס לקהל ישראל; איזו מילה דוחה שבת ואיזו אינה דוחה; דין תינוק החולה וכן מי שמתו אחיו מחמת מילה.

א. מִיִּלָּה - מִצְוַת עֲשֵׂה שְׂחִיבִין עֲלֶיהָ פְּרִת, שְׂנֶאֱמַר: וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יְמוֹל אֶת בְּשָׂרוֹ עָרְלָתוֹ וּנְכַרְתָּהּ הַנֶּפֶשׁ הַחַיָּה הוּא מִעַמִּיהָ. וּמִצְוָה עַל הָאֵב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ,⁴ וְעַל הָרֵב⁵ לְמוֹל אֶת עַבְדּוֹ, וְלִיד⁶ פִּית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִנְתָּ שְׁלֹא לְהַטְבִּילָהּ לְשֵׁם עֲבֹדוֹת²³ - אָף-עַל-פִּי שְׁנוּלָד בְּרִשְׁוֹת²⁴, נְמוּל בְּיוֹם שְׁנוּלָד, שְׁהָרִי הַנוּלָד הַזֶּה, כָּאֵלּוּ הוּא מְקַנֵּת כְּסָף לְבָדוֹ וְכָאֵלּוּ הַיּוֹם קְנָה²⁵, שְׁאִין אִמּוֹ בְּכֻלָּל שְׁפָחוֹת²⁶ וְשָׂרָא, פְּדִי שְׁיֵהִיהָ הַבֵּן יְלִיד בֵּית²⁷. וְאִם טְבִילָה אִמּוֹ²⁸ אַחַר שְׁיֵלְדָה - הָרִי זֶה נְמוּל לְשְׁמוֹנָה²⁹.

22) שאין לו חלק בגוף האם אלא בוולדותיה, ואין זה דומה ל"לכס". (23) שתהיה חייבת במצוות כאשה ישראלית, אלא תשאר גויה כמו שהיתה ואין עליה עול מצוות. 24) והיה ראוי לידון כדון "יליד בית" הנימול לשמונה. 25) אחרי לידתו. 26) שפחות - שם מופשט, שירות השפחה ועבודתה, והפכה - אישות, "כשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות" (קידושין יח.). 27) כי אינו נקרא "יליד בית" אלא עבד שנולד ברשות ישראל לאמו השפחה הקנויה לישראל לפני לידתו (שבת, שם). 28) לשם עבדות, והרי היא בכלל שפחות ישראל. 29) זה מוסב רק על הדין האחרון על מי שלקח שפחה על-מנת שלא להטבילה, כי אז מועילה הטבילה לאחר לידתו לעשות כדון "יליד בית" להמול לשמונה, כי הואיל והטבילה נתבטל התנאי שהתנה מתחילה, והרי זה כאילו קנה האם בלא תנאי (ט"ז ל"ד ס' רסז, ס"ג ג). אבל ב"לקח שפחה לעובריה" אפילו הטבילה לשם עבדות אחרי שילדה - אין זה מועיל, הואיל ובשעה שנולד לא היתה אמו קנויה לרבו, הרי הוא כ"מקנת כסף" בעלמא ונימול ביום לידתו (כסף-משנה).

ו. לְקַח עֶבֶד גְּדוּל מִן הָעֶפְרוֹם, וְלֹא רָצָה הָעֶבֶד לְמוּל - מְגַלְגְּלִין³⁰ עִמּוֹ כֹּל שָׁנִים-עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ; יִתֵּר עַל-כֵּן, אֲסוּר לְקַיְמוֹ כְּשֶׁהוּא עֶרְלָב³¹, אֲלֵא חוֹזֵר וּמוֹכְרוֹ לְעֶפְרוֹם. וְאִם הִתְנָה עָלָיו מִתְחִלָּה וְהוּא אֵצֶל רַבּוֹ הָעֶפְרוֹם, שְׁלֹא יְמוּל אוֹתוֹ - מִתֵּר לְקַיְמוֹ וְהוּא עֶרְלָב, וּבְלִבָּד שְׁיִקְבֵּל עָלָיו שְׁבַע מִצְוֹת שְׁנִצְטוּוּ בְּנֵי נֶחֱ³² וְיֵהִיָּה פְּגֵר תּוֹשֵׁב³³. אֲבָל אִם לֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁבַע מִצְוֹת - יִהְרַג מִיָּד³⁴. וְאִין מְקַבְּלִים גֵּר תּוֹשֵׁב³⁵ אֲלֵא בְּזִמְן שְׁהֵיבֵל נוֹהֵג³⁶.

30) משתדלים להשפיע עליו שיתרצה להמול (יבמות מח:). 31) לפי שציוה הקב"ה לאברהם למול את עבדו (בראשית יז, יג) אסור לנו לקיימם ערלים ('תוספות' שם). 32) והן: עבודה זרה, ברכת השם, שפיכות דמים, גילוי ערויות, גזל, דינים ואבר מן החי. 33) זה גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ולא מל ולא טבל. "ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (מלשון רבינו הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ז. וראה הל' ע"ז פ"י, ה"ו). 34) שאסור לנו להניחם בינינו, משום שנאמר (שמות כג, לג): לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי. "וכן נצטוו משה רבינו מפי הגבורה, לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא קיבל יהרג" (הל' מלכים פ"ח, ה"ו). וכשאין ידינו תקיפה, הרי הוא חוזר ומוכרו לגויים מיד. 35) שנהיה מצווים עליו להחיותו ולהחזיק בו.

10) מאחר שהמצוה מוטלת על האב, אסור לנו לחטפה מידו (ב"ק צא:): "מעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה, וחייבו רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים". 11) דקדק רבינו לומר, "נתעלם מבית-הדין שלא הרגישו ולא ידעו בפלוני שהוא ערל, אבל אין לומר "עבר בית-דין", כי לא יתכן שבית-דין יעבור במזיד על מצוה המוטלת עליהם לעשות. 12) השווה דברי רבינו ב"פירוש המשנה" (שבת פרק י"ט, משנה ו). 13) למות לפני זמנו. 14) ואז תכרת נפשו מחיי עולם הבא, אבל כל עוד שהוא חי - אין הוא בחיוב כרת, שהרי בידו לתקן ולמול עצמו ולקיים את המצוה. הוא שכתבה תורה: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה - אשר לא "מל" לא נאמר, אלא לא "ימול" בלשון עתיד, לומר שכל ימיו המצוה מוטלת עליו ואין עונש כרת חל עליו אלא לאחר מותו שאין עוד בידו לתקן ('קריית ספר'). והראב"ד חולק, ולדעתו הוא עומד כל יום בחיוב כרת, שהרי בכל יום שלא מל הוא מבטל מצות בוראו, אלא שאם מל נפטר מהחיוב.

ג. אֶחָד עֶבֶד שְׁנוּלָד בְּרִשְׁוֹת יְשָׂרָאֵל¹⁵, וְאֶחָד עֶבֶד הַגְּלָקָח מִן הַפְּתוּתִים¹⁶, תִּיב הָרַב לְמוּל אוֹתָן; אֲלֵא שְׁיֵלְדֵי בֵּית נְמוּל לְשְׁמוֹנָה, וּמְקַנֵּת כְּסָף נְמוּל בְּיוֹם שְׁנִלְקָח. אֲפִלּוּ לְקַחוּ בְּיוֹם שְׁנוּלָד, נְמוּל בְּיוֹמוֹ¹⁷.

15) הוא הנקרא בסמוך "יליד בית". 16) הוא הנקרא "מקנת כסף", כלשון הכתוב (בראשית יז, יב). 17) שבת קלה, ע"ב. וכהסברו של רש"י שם: כתוב אחד אומר: "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר יליד בית ומקנת כסף" וגו' וכתוב אחד אומר: "המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף", ולא מפורש בו לשמונה ימים? ומסתבר שכל הדומה לישראל, שנולד בבית ישראל נימול לשמונה, שהרי הוא דומה ל"לכס". וכל עבד שקנהו רבו אחרי שנולד, אינו דומה לישראל ואין אתה קורא בו "ובן שמונת ימים ימול לכם" אלא "המול ימול" וגו' כיום קנייתו הוא נימול.

ד. יֵשׁ מְקַנֵּת כְּסָף שְׁנִמּוּל לְשְׁמוֹנָה, וְיֵשׁ יְלִיד בֵּית שְׁנִמּוּל בְּיוֹם שְׁנוּלָד. פִּיעֵד? לְקַח שְׁפָחָה, וְלְקַח עֶבְרָה עִמָּה¹⁸ וְיִלְדָה¹⁹ - הָרִי זֶה נְמוּל לְשְׁמוֹנָה²⁰; וְאָף-עַל-פִּי שְׁלָקָח הָעֶבֶר פְּגִי עִצְמוֹ, וְהָרִי הָעֶבֶר עִצְמוֹ מְקַנֵּת כְּסָף²¹ - הוֹאִיל וְקָנָה אִמּוֹ קָדָם שְׁנוּלָד, נְמוּל לְשְׁמוֹנָה.

18) שהיתה מעוברת בשעת מקנתה. 19) ברשות ישראל. 20) הואיל ונולד ברשות ישראל בשעה שגם אמו קנויה לישראל, הרי זה דומה ל"לכס", ואתה קורא בו "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר". 21) כאן נתכוין רבינו לומר חידוש יותר גדול, שאפילו מתחילה לא קנה את העובר בלבד ולא חשב לקנות את אמו, אלא שבינתיים נמלך וקנה גם את אמו טרם שילדתו, אין העובר נידון כ"מקנת כסף" אלא כ"יליד בית" ונימול לשמונה, הואיל ואמו קנתה לפני לידתו. וכל זה למד רבינו מתוך ברייתא השנויה במס' שבת קלה, ע"ב. וראה במוספנו "תשובות רבינו" הל' מילה.

ה. לְקַח שְׁפָחָה לְעֶבְרָה²², או שְׁלָקָח שְׁפָחָה עַל-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא נימול לשמיני שאין נימול אלא ביום, מניין לרבות נימול לתשעה לעשרה וכו'? תלמוד לומר: "וביום" וי"ו מיותרת לרבות כל הנימולים שאין נימולים אלא ביום. (49 מגילה כ, ע"א. שמצד ההלכה, מעלות השחר נחשב יום, אלא לפי שאין הכל בקיאים בו צריכים לתחילה להמתין עד הנץ החמה (רש"י שם). (50 פסחים ד, ע"א. שנאמר (בראשית כב, ג): וישכם אברהם בבוקר.

ט. מילה בזמנה דוחה את השבת⁵¹; ושל א בזמנה, אינה דוחה, לא את השבת⁵² ולא את יום-טוב. ובין בזמנה ובין שלא בזמנה, דוחה את הצרעת. כיצד? שאם היתה בהרת⁵³ בעור הערלה, חותכה עם הערלה; אף-על-פי שקציצת נגע הצרעת בלא-תעשה⁵⁴ - יבוא עשה⁵⁵ וידחה את לא-תעשה⁵⁶.

(51 שנאמר: וביום השמיני וגו' - "ביום אפילו בשבת" (שבת קלז.), כי די היה לכתוב: "ובשמיני ימול". (52 שם, קלג, ע"א. כי לא נתרבה מילה בשבת אלא כשנימול בשמיני, ככתוב: "וביום השמיני". (53 נגע צרעת, המפורש בתורה (ויקרא יג, ב). (54 שנאמר (דברים כד, ח): השמר בנגע הצרעת לשמור... ולעשות וגו'. וכל מקום שנאמר "השמר" אינו אלא 'לא תעשה', כלומר: הזהר שלא תקוץ הבהרת. (55 של מצות מילה. (56 שבת קלב, ע"ב. ושם הוכיחו שקציצת בהרת יש בה 'לא תעשה' ו'עשה', שכן "ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים" היא מצות-עשה, ובכל זאת מצות מילה דוחה שתייהן, מפני שכתוב במילה: "ימול בשר ערלתו" - "בשר ואפילו שיש שם בהרת", שגם תיבת "בשר" מיותרת היא, ונדרשת לרבות במקום בהרת.

י. כשם שמילת הפנים דוחה את השבת, כך מילת העבדים, שהן נמולים לשמונה, דוחה את השבת, אם חל שמיני שלהן בשבת⁵⁷; חוץ מיליד פית, שלא טבלה אמו⁵⁸ עד שילדה, שאף-על-פי שנימול לשמונה, אינו דוחה את השבת⁵⁹.

(57 שהרי אמרו: "מילה בזמנה דוחה את השבת", וגם מילת עבדים בשמיני בכלל זה. (58 לשם גירות. (59 כי מחלוקת היא בגמרא (שבת קלה:) אם נימול לשמונה או לאחד, והואיל ולא הוכרעה הלכה כדברי מי, אנו הולכים בו לחומרא מספק: אין מלים אותו לפני יום שמיני - שמה הלכה כדעת האומר נימול לשמונה, ואין מחללים עליו השבת מספק - שמה הלכה כדעת האומר נימול לאחד, והרי זו מילה שלא בזמנה. לפיכך אין מלים אותו אלא ביום ראשון שהוא יום תשיעי ללידתו (ש"ך ליו"ד סי' רסז, ס"ק ז). והוא-הדין ל"מקנת כסף" שלא טבלה אמו קודם שילדה, שאע"פ שנימול לשמונה כמבואר לעיל ה"ד, אינה דוחה את השבת מטעם האמור כאן. וכן מבואר בשו"ע יו"ד סי' רסז סעיף ב. וכדאי להעיר שדעת רבינו ירוחם הובאה ב'דרכי משה' יו"ד סי' רסז, שאין מילת עבדים דוחה שבת בשום פנים אפילו טבלה אמו לפני לידתו, כי לא הותרה מילה בשבת אלא בישראל.

(36 ערכין כט, ע"א. והיובל בטל משגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט המנשה (שם, לב): ולפיכך אין מקיימים עבד כזה (שקיבל עליו שבע מצוות בני נח ואינו רוצה למול) אלא בזמן היובל. השווה דברי רבינו בהל' איטורי ביאה פ"ד, ה"ט.

ז. גר שנקנס לקהל ישראל, חיב מילה תחלה³⁷. ואם מל פשהיה עפ"ם³⁸ - צריך להטיף ממנו דם ברית³⁹ ביום שנתגיר. וכן קטן שנולד פשהוא מהול⁴⁰, צריך להטיף ממנו דם ברית⁴¹ ביום השמיני. אנדרוגינוס, והוא הילוד שיש לו זכרות פזכר ונקבות פנקבה - צריך למול אותו בשמיני⁴². וכן יוצא דפן⁴³, ומי שיש לו שתי ערלות⁴⁴, מלין את שתייהן⁴⁵ בשמיני⁴⁶.

(37 יבמות מו, ע"ב: "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". (38 שלא לשם גירות, כגון הערבים. (39 כי איך יכנס תחת כנפי השכינה בלי דם ברית (שבת קלה.). (40 שאין לו העור המחפה את העטרה (ראה לקמן פ"ב, ה"ב). (41 שחוששים אנו שמה ערלה כבושה היא - שהעור נדבק בבשר - ואינו ניכר. מין הכסף-משנה מתלבט למצוא מקור לפסק רבינו, שגר שנתגיר כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית, כי במס' שבת דף קלה, ע"א, יש בזה מחלוקת תנאים ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי, אולם במדרש ב"ר פ' מו אמרו: "רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: לא נחלקו ב"ש וב"ה על זה (שנולד מהול) ועל זה (גר) שנתגיר כשהוא מהול) שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית. על מה נחלקו, על מי שנולד מהול וחל יום שמיני שלו בשבת, שב"ש אומרים מחללים עליו את השבת, וב"ה אומרים אין מחללים. אמר רבי יצחק: הלכה כדברי התלמיד" (הוא רבי אלעזר). הרי שהכל מודים שצריך להטיף מגר מהול דם ברית (ביאורי הגר"א ליו"ד סי' רסג, ס"ק 1). (42 אע"פ שאין מחללים עליו את השבת, כמבואר בסמוך ה"א. (43 שאמו קשתה בלדתו וקרעו את הדופן והוציאו דרך שם, ואע"פ שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, אין אנו אומרים שלא יהא נימול לשמונה, כדעת חכם אחד האומר (שבת קלה.): מי שאין אתה קורא בו: "וטמאה שבעת ימים" וגו' אין אתה קורא בו את הפסוק הסמוך: וביום השמיני ימול (ויקרא יב, ב"ג) אלא הלכה כחכמים החולקים עליו שם. (44 שני עורות זה על זה. ויש אומרים: שני גידים (רש"י, שבת קלה:). (45 הערלות. (46 אע"פ שאין מילתן דוחה את השבת, כמבואר בסמוך ה"א, בחול זמנן בשמיני כי אין זה תלוי בזה (שבת קלה:).

ח. אין מלין לעולם אלא ביום, אחר עלות השמש⁴⁷ - בין ביום השמיני, שהוא זמנה, בין שלא בזמנה, שהוא מתשיעי והלאה, שנאמר: ביום השמיני - ביום ולא בלילה⁴⁸. מל משעלה עמוד השחר - פשר⁴⁹. וכל היום פשר למילה, ואף-על-פי-כן מצוה להקדים בתחלת היום, שזריזין מקדימין למצות⁵⁰.

(47 הוא זמן הנץ החמה. (48 יבמות עב, ע"ב: "אין לי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. קָטַן שְׁנוּלָד פֶּשְׁהוּא מְהוּל, וּמִי שְׁנוּלָד בְּחֵדֶשׁ הַשְּׁמִינִי לְעִבּוּרוֹ, קִדְּם שְׁתַּגְמַר בְּרִיתוֹ, שֶׁהוּא כְּנֶפֶל⁶⁰, מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ חֵי⁶¹, וְיוֹצֵא דִפְּנֵי⁶², וְאֵנְדְרוּגִינוֹס, וּמִי שֵׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי עֲרֻלוֹת - אֵין דּוּחִין אֶת הַשְּׁבֵת⁶³, אֲלֵא נְמוּלִין בְּאַחַד בְּשַׁבַּת, שֶׁהוּא יוֹם תְּשִׁיעֵי שְׁלֵהֶן.

(67 לעיבורו. 68) יבמות ס, ע"ב. (69) ולפיכך אין מלים אותו בשבת. (70) שראוי לחיות, שכן שבעה הוא אלא שנשתהה (שם). (71) שמפקחים עליו את הגל בשבת, וההורגו חייב עליו משום רוצח (ראה הל' רוצח פ"ב, ה"ו). וכן הוא פוסק את נשי אביו מן החליצה ומן הייבום (ראה הל' יבום פ"א, ה"ה ועוד).

יד. מִי שְׁנוּלָד בְּחֵדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי לְעִבּוּרוֹ - אִם נוּלָד שְׁלֵם⁷², הָרִי זֶה וְלָד שֶׁל קִימָא, וּמְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבַּת⁷³. סָפֵק בְּן שְׁבַעָה, סָפֵק בְּן שְׁמוֹנָה - מְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבַּת עַל בָּל פְּנִים: אִם בְּן שְׁבַעָה הוּא, וְשְׁלֵם⁷⁴ הוּא - בְּדִין הוּא שְׂיֻדְחָה שְׁבַת; וְאִם בְּן שְׁמוֹנָה הוּא - הָרִי זֶה שְׁמָל בְּמַחְתָּף בְּשָׂר הוּא⁷⁵, לְפִי שְׂזָה נֶפֶל, אִם הוּא בְּן שְׁמוֹנָה⁷⁶.

(72) באבריו, אע"פ שלא שלמו צפרניו ושערו. (73) שכן שבעה ראוי לחיות כבן תשעה, ואין לך נפל אלא בן שמונה שלא שלמו צפרניו ושערו, וכמבואר לעיל, וכן בן שבעה שלא שלמו אבריו שאנו אומרים שלא היה ראוי להוולד אלא בשמונה וקדם ויצא. (74) באבריו, אבל אינו שלם בשערו וצפרניו, כי אילו היה שלם בכל אלה, הרי הדין נותן שיהיו מלים אותו אפילו כשהוא ודאי בן שמונה, כמו שמבואר בהלכה הקודמת. (75) שאין חייב עליו משום עושה חבורה בשבת. (76) והרי הוא כמת, שאין חייב עליו משום חובל בשבת (שבת קלו). ואע"פ שאסור לטלטלו, שהרי הוא כאבן, איסור טלטול אינו מן התורה אלא מדרבנן, ובמקום ספק מצוה התיירו, לא כן בוודאי בן שמונה שאז אין בו אפילו ספק מצוה, אין מלים אותו בשבת משום איסור טלטול שלא לצורך. ביאור הלכה זו, על-פי דעת הרב המגיד משנה⁷⁷ (הובאה בהל' יבום פ"א, ה"ה) בדברי רבינו, וכפירושו של הכסף משנה⁷⁸ בהבנת דברי המגיד משנה.

טו. הוֹצִיא הָעֶבֶר רֵאשׁוֹ חוּץ לְמַעַי אִמּוֹ בֵּין הַשְּׁמִינִי⁷⁷, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא יֵצֵא כְּלוּ אֲלֵא בְּלִילֵי שַׁבַּת - אֵין מְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבַּת⁷⁸. וְכָל מִי שְׁאִינוֹ דוֹחָה אֶת הַשְּׁבֵת אֵינוֹ דוֹחָה אֶת יוֹם-טוֹב רֵאשׁוֹן⁷⁹, וְדוֹחָה אֶת יוֹם-טוֹב שְׁנִי⁸⁰. וּבְשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֵאשֶׁה-הַשָּׁנָה, אֵינוֹ דוֹחָה, לֹא אֶת הָרֵאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשְּׁנִי⁸¹. וְכֵן⁸² מִלָּה שֶׁלֹא בְּזִמְנָה אֵינָה דוֹחָה אֶת שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֵאשֶׁה-הַשָּׁנָה.

(77) של ערב שבת. (78) נדה מב, ע"ב. כי אנו מונים לו שמונה ימים משעת הוצאת ראשו ע"פ הכלל: "יצא ראשו, הרי הוא כילוד" והרי הוא כנולד בין השמשות בערב שבת שאינו דוחה את השבת, כאמור לעיל ה"ב. (79) כי יום-טוב יש בו מצות-עשה: ביום הראשון שבתון (ויקרא כג, לט) ומצות לא-תעשה: כל מלאכת עבודה לא תעשו,

(60) הנופל מבטן אמו קודם זמן לידתו, ונזכר (קהלת ו, ג): טוב ממנו הנפל. (61) והרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו בשבת שאין מילתו מצוה. (62) שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, וראה לעיל ה"ו בבאורנו. (63) כי כל אלה ספקות הם, נולד כשהוא מהול, ספק שמא ערלתו כבושה וצריך מילה, שמא אין לו ערלה כלל ואינו צריך מילה. אנדרוגינוס, ספק זכר ספק נקבה, והתורה אמרה "ערלתו" - ערלתו ודאי, דוחה את השבת ולא ספק, כי "ערלתו" משמע, ערלתו של זה ולא של אחר. מי שיש לו שתי ערלות - הרי ספק הוא איזו מהן ערלה ומצותה בשמיני, ואיזו מהן אינה ערלה ואינה בכלל "ערלתו" ואין דוחים שבת מספק. בן שמונה אין מילתו מצוה, שהרי כמת הוא ואסור לטלטלו בשבת. יוצא דופן, יש ספק בכלל אם נימול לשמונה ע"פ הכלל: "כל שאין אמו טמאה לידה, אין נימול לשמונה" ולפיכך הולכים בו לחומרא שנימול בשמיני, אבל אין מילתו דוחה את השבת. וראוי להעיר שרבינו לא הזכיר דינו של טומטום (אין לו סימני זכרות ונקבות) שנקרע לפני שמונה ימים ונמצא זכר, אם נימול בשבת. ולדעת ה'בית יוסף' בדברי רבינו - נימול בשבת, על פי סוגיית הש"ס (בבא-בתרא קכז). כי אין אנו מקפידים על זה שהיא "זכר משעת לידה", וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' רסו, ס"י.

יב. מִי שְׁנוּלָד בֵּין הַשְּׁמִינִי⁶⁴ - סָפֵק בַּיּוֹם, סָפֵק בְּלִילָה - מוֹנִין מִן הַלְּיָלָה, וְנְמוּל לְתִשְׁעֵי, שֶׁהוּא סָפֵק שְׁמִינִי. וְאִם נוּלָד עֶרֶב שַׁבַּת בֵּין הַשְּׁמִינִי, אֵינוֹ דוֹחָה אֶת הַשְּׁבֵת, אֲלֵא נְמוּל בְּאַחַד⁶⁵ בְּשַׁבַּת, שְׁאִין דּוּחִין אֶת הַשְּׁבֵת מִסָּפֵק⁶⁶.

(64) משתקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינונים, הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום" (לשון רבינו הל' שבת פ"ה, ה"ד). בין הערבים (שמות יב, ו) מתרגם אונקלוס: "בין שמיא". (65) שהוא ספק תשיעי, ספק עשירי. (66) שבת קלה, ע"א. וראה בסמוך הלכה ט"ו ובבאורנו.

יג. מִי שְׁנוּלָד בְּחֵדֶשׁ הַשְּׁמִינִי⁶⁷ - אִם הָיָה שְׁלֵם בְּשַׁעְרוֹ וּבְצַפְרָנָיו, הָרִי זֶה וְלָד שֶׁלֵם, וּבֶן שְׁבַעָה הוּא, אֲלֵא שְׁנִשְׁתַּהֲהוּ⁶⁸, וּמִתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבַּת, וְאֵינוֹ כְּאָבֶן, וּמְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבַּת. אֲבָל אִם נוּלָד וּשְׁעָרוֹ לְקוּי, וְאֵין צַפְרָנָיו שְׁלֵמִין בְּבְרִיתָן - הָרִי זֶה בְּן שְׁמוֹנָה וְדָאִי, שֶׁלֹא הָיָה רֵאשׁוֹ לְהוּלָד אֲלֵא בְּתִשְׁעָה, וְיוֹצֵא קִדְּם שְׂיֻגְמַר; וּלְפִיכֵן הוּא חָשׁוּב כְּאָבֶן, וְאִסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבַּת⁶⁹. וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן, אִם שָׁהָה שְׁלֵשִׁים יוֹם, הָרִי הוּא וְלָד שֶׁל קִימָא⁷⁰, וְהָרִי הוּא בְּשִׁאָר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אוֹתוֹ עַד שְׁפִיל בּוֹ דָם⁸⁸, וַיַּחְזְרוּ מֵרְאֵי פְמֶרְאָה
הַקְטָנִים הַבְּרִיאִים. וְכֵן אִם הָיָה אָדָם בְּיוֹתֵר, כְּמִי
שֶׁצָּבְעוּ אוֹתוֹ, אֵין מְלִין אוֹתוֹ⁸⁹ עַד שְׁפִילַע בּוֹ דְמוֹ
וַיַּחְזְרוּ מֵרְאֵי כְשָׂר הַקְטָנִים⁹⁰, מִפְּנֵי שֶׁזָּה חֲלִי
הוּא. וְצָרִיךְ לְהַזְהֵר בְּדַבְּרִים אֵלּוּ הַרְבֵּה.

(88) שיתאסף בו דם כל צרכו. (89) שעכשיו כל דמו מצוי בין עור לבשר, וכשימולוהו יצא כל דמו (שבת קלד. וברש"י שם). ומסופר שם: "אמר רבי נתן, פעם אחת הלכתי לכרכי הים, ובאת אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראיתי שהוא אדום. אמרתי לה, המתניני לו עד שיבלע בו דמו, המתנה לו עד שבלע בו דמו ומלה אותו וחייה, והיו קוראים לו נתן הבבלי על שמי". (90) מדברי רבינו משמע, שאפילו לא נמצא ירוק או אדום אלא ביום השמיני, ובו ביום חזרו מראיו כשאר הקטנים הבריאים, מלים אותו מיד, ואין ממתנינים לו שבעה ימים (ב"ח יו"ד סי' רסג) וזה שדייק רבינו ואמר: "שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר" וכו' להורות שאם ראו זה ביום השביעי, וביום השמיני לא מצאוהו ירוק, מלים אותו בשמיני ('בנין שלמה' לר"ש קלוגר).

יח. אִשָּׁה שְׁמָלָה⁹¹ בְּנֵה רֵאשׁוֹן, וּמַת מַחְמַת מִיָּלָה,
שֶׁהַכְּשִׁילָה אֶת כַּחוֹ; וְכֵן מְלָה אֶת הַשְּׂנִי, וּמַת מַחְמַת
מִיָּלָה - בֵּין מִבְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן, בֵּין מִבְּעֵלָה הַשְּׂנִי -
הָרִי זֶה לֹא לְמוֹל אֶת הַשְּׂלִישִׁי⁹² בְּזִמְנוֹ, אֲלָא מִמְתִּינִין
לוֹ עַד שְׁפִיגְדִיל וַיִּתְחַזַּק כַּחוֹ. אֵין מְלִין, אֲלָא וְלָד
שָׁאִין בּוֹ שׁוּם חֲלִי, שֶׁסְּפַנְתַּנּוּ נְפִשׁוֹת דּוֹחָה אֶת הַכֹּל⁹³;
וְאֶפְשָׁר לְמוֹל לְאַחַר זְמַן, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר נְפִשׁ
אֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם.

(91) שנתנה בנה למול, ולא שהיא עצמה מלה אותו. (92) יבמות סד, ע"ב. כי הוחזקה אשה זו שבניה מתים מחמת מילה. מדברי רבינו משמע שאין קפידא אלא באשה שמתו בניה, כי חוששים אנו למשפחתה שרמה רופף, והדם הנוצר בוולד הוא מחלק האשה, כמאמר חז"ל (נדה לא.) שלשה שותפים באדם, הקב"ה, ואביו ואמו... אמו מזרעת אדם שממנו בשר ודם וכו', אבל איש שמתו לו שני בניו מחמת מילה, אם נולדו משתי נשים אין חוששים לו, ומלים את בנו השלישי, אבל דעת רבינו מנוח (הובא ב'בית יוסף' יו"ד סי' רסג) שגם באיש חוששים, ואין להקל בספק סכנת נפשות. וכך נפסקה ההלכה בשו"ע (יו"ד סי' רסג, סעיף ב.) (93) ראה ה' שבת פ"ב ה"ג. כתב רב נחשון גאון (הובא ברא"ש למועד קטן פ"ג): תנינן שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה ימים, מלים אותו על קברו, להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו, ואין מברכין על מילתו, וקוראים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים ותהיה בו דיעה להכיר את אביו (וראה יו"ד סי' רסג, סעיף ה בהגהה שם) וסמך לזה דברי התלמוד (סנהדרין קי:): "קטן מאימתי בא לעולם הבא? משעה שנימול" (הגר"א).

ואין מצות-עשה של מילה דוחה 'לא-תעשה' ו'עשה' (שבת קלג.). (80) שאינו אלא משום ספק, כי בני חוץ לארץ לא ידעו את קביעותו המדוייקת של החודש (בזמן שקדשו את החודש ע"פ הראיה), ובארץ ישראל שידעו בקביעות החודש לא עשו אלא יום אחד בלבד יום-טוב. וכן כיום אין 'יום-טוב שני' בארץ ישראל, כי בקיאים אנו בקביעות החודש, ובני חוץ לארץ אף-על-פי שבקיאים הם כיום בקביעות החודש כבני ארץ ישראל, אין עושים שני ימים טובים אלא משום מנהג אבותיהם בידיהם. (81) כי שני ימים של ראש-השנה קרושה אחת להם, וכיום אחד ארוך הם חשובים, ואפילו בארץ ישראל אנו עושים אותו שני ימים, והטעם מבואר יפה בהל' קידוש החדש פ"ה, ה"זח. נמצא שקטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ולשנים עשר, כיצד? כדרכו, לשמונה. נולד בין השמשות, נימול לתשעה. בין השמשות של ערב שבת, נימול לעשרה (שאי-אפשר למולו בשבת הבאה, שמא יום תשיעי הוא, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת). חל יום-טוב לאחר שבת, נימול לאחד-עשר (כי אין מילה שלא בזמנה דוחה את יום-טוב). חל יום-טוב של ראש-השנה אחר שבת, נימול לשנים-עשר (שבת פ"יט, מ"ה). (82) תיבת "וכן" דחוקה מאד, שהרי כל הדינים המנויים בהלכה זו, טעמם מפני שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויו"ט. והגאון רק אליהו דוד רבינוביץ מגיה "וכל" במקום "וכן". וכוונת רבינו לומר, שכל מקרה שמילת התינוק מתקיימת שלא בזמנה, כגון שחלה ביום השמיני, או שאירע אונס אחר שלא מלו אותו בזמנו וכיוצא בו, אין הוא נימול בשבת.

טז. חוֹלָה, אֵין מְלִין אוֹתוֹ עַד שְׁכַבְרִיא⁸³; וּמוֹנִין לוֹ מַעַת שְׁכַבְרִיא מְחֻלָּיו שְׁבַעַה יָמִים מַעַת לְעַת⁸⁴, וְאַחַר-כֵּן מְלִין אוֹתוֹ. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁחֻלְצָתוֹ חָמָה⁸⁵, וְכִיּוֹצֵא בְּחֻלֵי זֶה⁸⁶; אֲבָל אִם כְּאֲבוֹ לוֹ עֵינָיו - בַּעַת שִׁיפְתָּחוּ עֵינָיו⁸⁷ וְיִרְפְּאוּ, מְלִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בְּזָה.

(83) שמא יבוא לידי סכנה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ה): ושמרתם את חוקותי... אשר יעשה אותם האדם וחי בהם - ודרשו חז"ל: "וחי בהם, ולא שימות בהם" (סנהדרין עד.). (84) לא כן בתניוק שאינו חולה, שנימול ליום השמיני, אע"פ שלפעמים עדיין לא עברו עליו שבעה ימים מעת לעת, כגון שנולד ביום ראשון בחצות היום, ונימול בשמיני בשעות הבוקר (יבמות עא:). (85) שנושלף ממנו החום ויצא מגופו. חמה - חולי הקדחת (רש"י לברכות לד:). והר"ן לנדרים (מא.) מפרש: חלצתו חמה, לבשתו חמה, כאדם המזדיין שע"י כלי זיין שעליו - נקרא חלוץ. (86) שהוא חולי כל הגוף. (87) שאינו אלא חולי של אבר אחד, וכתב הנמוקי יוסף' (יבמות פ"ח) שאם יש לו כאב גדול בעינים ממתנינים אחר שנתרפא שבעה ימים שלמים, שחולי זה חמור יותר מחולי הקדחת, שהרי אמרו (ע"ז כח:): גירי העינים ומאורם, בטרפש הלב תלויים.

יז. קָטָן שֶׁנִּמְצָא בְּשְׁמִינֵי שְׁלוֹ יָרֵק בְּיוֹתֵר, אֵין מְלִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא, העליון עבה, והפנימי דק מאוד, והוא מכסה את ראש הגיד. (18) שעל ידי החבורה, הדם שבבשר הגיד מתחמם ונקפה. ואפשר שיצבה הגיד. כל הלכה זו מקורה (שבת דף קלג עמוד ב). (19) מפטרים אותו מלהיות מוהל. (20) תחבושת מרוחה במשחה העוצרת הדם, ומרפאה את הפצע.

ג. יש ציצין²¹ מעפבין את המילה, ויש ציצין שאין מעפבין את המילה. כיצד? אם נשאר מעור הערלה עור החופה רב גבהה²² של עטרה - הרי זה ערל כמות שהיה; וזה העור הוא ציצין המעפב²³. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט, שאינו חופה רב גבהה של עטרה - זהו ציצין שאינו מעפב²⁴.

(21) נימי הערלה שנשארו מדובקים בעטרה. (22) וקל וחומר לרוב היקפה. (23) וצריך לחתכו שנית. (24) ואין מלים אותו שנית (שבת דף קלז עמוד א).

ד. המל - כל זמן שעוסק במילה²⁵, חוזר בין על הציצין שמעפבין בין על ציצין שאין מעפבין; פרש²⁶, על ציצין המעפבין חוזר, על ציצין שאינן מעפבין אינו חוזר²⁷. מל ולא פרע את המילה²⁸ - כאלו לא מל²⁹.

(25) שלא סילק ידיו ממנה. (26) סילק ידיו. (27) אינו מחוייב לחזור ולמול. ויש מפרשים: שאסור לו לחזור ולמול משום צער התינוק (מרכבת המשנה). ומקור הלכה זו בברייתא (שבת דף קלג עמוד ב). אולם רוב המפרשים ורש"י בראשם מפרשים ברייתא זו במילה בשבת, אבל בחול וודאי שצריך לחזור על ציצים אפילו שאינם מעכבים, ורבים תמהים על רבינו מניין לו שאפילו בחול אינו חוזר (ראה בשאלות-ותשובות שאגת אריה סימן ג) והגאון רבי אליהו דוד רבינוב'ץ הביא מקור נאמן לשיטת רבינו מתלמוד ערוך במסכת יבמות דף מז עמוד ב שבמילת הגר אמרו שם: "נשתירו בו ציצים המעכבים את המילה חוזרים ומלים אותו שנייה" - משמע שעל ציצים שאינם מעכבים אינם חוזרים, והרי מילת הגר אינה אלא בחול, שהרי אינה דוחה שבת, שמילה שלא בזמנה היא. (28) שלא קרע את הקרום הדק וגילה את בשר העטרה. (29) (שבת דף קלז עמוד ב) שאף על פי שלא נתפרשה הפריעה בתורה - ולא ניתנה פריעה לאברהם אבינו (יבמות דף עא עמוד ב) - אבל נצטוינו בה על פי הלכה למשה מסיני, ולפיכך מי שלא נפרע, עדיין הוא בעונש כרת כאילו לא נימול כלל. ובירושלמי (יבמות פרק ח, הלכה א) דרשו: "המול ימול, מכאן לשתי מילות, אחת למילה, ואחת לפריעה".

ה. קטן שבשרו רך ומדלדל³⁰ ביותר, או שהיה פעל בשר³¹, עד שרואה פאלו אינו מהול - רואין אותו בעת שיתקשה³²: אם נראה שהוא מהול - אינו צריך כלום, וצריך לתקן את הבשר מפאן ומפאן³³, מפני מראית העין³⁴; ואם בעת שיתקשה לא נראה מהול - חוזרין וקוצצין את הבשר המדלדל מפאן ומפאן,

~ יום חמישי ט"ז מנחם-אב ~

פרק שני

(1) מי הם הכשרים למול; כיצד מוהלים; מכשירי מילה אם דוחים שבת ויום טוב.

א. הכל כשרין למול. ואפלו ערל² ועכר³ ואשה⁴ וקטן⁵ מלין במקום שאין שם איש⁶. אבל עפוי"ם לא⁷ ימול פלל⁸. ואם מל - אינו צריך לחזור ולמול שניה⁹. ובפל מלין, ואפלו בצר¹⁰ ובזכוכית ובכל דבר שפורת. ולא ימול בקרומית¹¹ של קנה, מפני הספנה¹². ומצוה מן המבחר למול בברזל¹³ - בין בספין, בין במספרים. ונהגו כל ישראל בספין.

(2) ישראל שלא נימול מפני שמתו אחיו מחמת מילה, ועדיין לא נתחזק כוחו, כמבואר לעיל (פרק א, הלכה י"ח). אבל מתכוון להפיר ברית בזדון, לא (רבי מנחם, הובא "בבית יוסף" יורה דעה סימן רסד). (3) אף על פי שאינו מחוייב בכל המצוות, אלא כאשר המחוייב במצוות עשה שאין הזמן גרמן, אבל מתוך שהאשה כשרה למול גם העבד כשר. (4) אף על פי שאינה בת מילה (עבודה זרה דף כז עמוד א). (5) אף על פי שאינו בר דעת ואינו יודע לכוון לשם מצוה, אבל מילה אינה צריכה לשמה (שם). (6) כי במקום שיש שם איש הוא קודם לכולם (רי"ף לשבת סוף פרק יט). (7) (עבודה זרה שם) שנאמר: "הימול ימול", קרא בו המל - ימול: מי שהוא מהול ימול אחרים, אבל אשה מתוך שאינה בת מילה הרי היא כמהולה וכשרה. (8) אפילו במקום שאין שם מי שימול. (9) ובי"ספר המצוות גדול" כתב שעל כל פנים צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית שאינו עדיף מנולד כשהוא מהול, וייתכן שגם רבינו סובר כך ("בית יוסף יורה דעה סימן רס"ד). (10) אבן חדה, ככתוב (שמות פרק ד, פסוק כה): ותיקח ציפורה צור ותחרות את ערלת בנה. (11) הצד החד של קנה עץ. (12) שקסמים ניתנים ממנה כשדוחקים אותה, ויש לחוש שמא ינקבו את הגיד (חולין דף טז עמוד ב וברש"י שם). (13) (שבת פרק י"ט, משנה א) "כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל" (למול בו). וראה ב"פרישה" ליוורה דעה (סימן רס"ד סעיף קטן ז) טעם לזה.

ב. כיצד מוהלין? חוהכין את כל העור המחפה¹⁴ את העטרה¹⁵, עד שתתגלה כל העטרה. ואחר-כך פורעין¹⁶ את הקרום הרך שלמטה מן העור¹⁷ בצפרן, ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה. ואחר-כך מוצץ את המילה עד שיצא הדם ממקומות רחוקים, כדי שלא יבוא לידי ספנה¹⁸. וכל מי שאינו מוצץ, מעבירין אותו¹⁹. ואחר שמוצץ, נותן עליה אספלגנית או רטיה²⁰ וכיוצא בהן.

(14) המכסה. (15) הוא הבשר שבראש הגיד (האבר) עד לחוט הגבוה המקיף את הגיד, שממנו הגיד משפע ויורד לצד הקרע. (16) קורעים. (17) כי עור הערלה כפול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השבת בחצר, מותר להעבירם מחצר לחצר אפילו דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר בדברי רבינו הלכות עירובין (פרק ג, הלכה יט). (45) המיועדת למצוות מילה. (46) וכלל הוא: "כל שאפשר לעשותו מערב שבת אינו דוחה שבת" (שבת דף קל עמוד א) ושם עמוד ב מקור כל הלכה זו. וראה פסחים דף צב עמוד א "איזמל (סכין) העמידו דבריהם במקום כרת".

ז. וכן אין שוחקין לה⁴⁷ סממניו, ואין מתמין לה⁴⁸ חמין, ואין עושין לה אספליגית⁴⁹, ואין טורפין⁵⁰ יין ושמן. ואם לא שחק במזון⁵¹ מערב שבת - לועס בשניו⁵² ונותן. ואם לא טרף יין ושמן - נותן זה לעצמו וזה לעצמו. זה הפלל: כל שאפשר לעשותו מערב שבת, אינו דוחה את השבת. אבל אם שכת ולא הכינו המכשירין - תדחה המילה לתשיעי⁵³.

(47) למילה, לרפאותה שהרי מלאכת הטחינה היא אחת משלושים ותשע מלאכות שנאסרו בשבת (שבת דף עג עמוד א). (48) לרחוץ את התינוק לפני המילה. (49) שעשיית האספליגית אפשר להכין מערב שבת. (50) מערבין. רגילים היו לערב שמן ויין בקערה - כדרך שטורפים ביצה בקערה - ולטפסף ממנה על המילה לרפואה, ובשבת אסור לטרוף גזירה משום שחיקת סממנים. (51) מין זרע ריחני, ומשתמשים בו למאפה תנור (קיממעל בלע"ז) ונמצא במקרא (ישעיה פרק כח, פסוק כז). (52) שכל מה שאפשר לשנות במלאכת שבת משנים. ומקור כל הלכה זו (שבת פרק י"ט, משנה ב). (53) שלא הודחה שבת מפני מילה, אלא במילה עצמה, שבשעת דיחוי שבת הוא מקיים מצוות עשה של מילה, אבל במכשיריה לא, שעדיין אין לו מצוה בהכנתם ("קריית ספר").

ח. מלו את הקטן בשבת, ואחר-כך נשפכו החמין⁵⁴ או נתפזרו הסממניו - עושין לו הפל בשבת, מפני ששפנה היא⁵⁵ לו. מקום שדרבן להרחיץ את הקטן⁵⁶, מרחיץ אותו בשבת ביום המילה - בין לפני המילה, בין לאחר המילה⁵⁷, או בשלישי של מילה⁵⁸ שחל להיות בשבת בין רחיצת פל גופו⁵⁹, בין רחיצת מילה; בין בתמין שהוחמו מערב שבת, בין בתמין שהוחמו בשבת⁶⁰, מפני ששפנה היא ל⁶¹.

(54) שרוחצים בהם את המילה. (55) שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות, אבל אם נשפכו לפני המילה תידחה המילה, כי אין להתיר להחם מים מפני הסכנה, כי אדרבה אל ימול ואל יסתכן, וכן דעת הרז"ה והרשב"א. (56) כדי לחזקו. (57) לרפאותו. (58) שאז המחלה מתגברת והילד בסכנה, וזכר לדבר, שנאמר (בראשית פרק לד, פסוק כה): ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. (59) אף על פי שגזרו חכמים על רחיצת כל הגוף בחמים ואפילו בחמים שהוחמו מערב שבת, כמבואר (בשבת דף מ עמוד א) משום גזירה, מפני הבלנים שהיו מחמים המים בשבת, ואומרים מערב

עד שתראה העטרה גלויה בעת קשויו³⁵. ודבר זה מדברי סופרים³⁶; אבל מן התורה, אף-על-פי שהוא נראה כפירוש, הואיל ומל, אינו צריך למול פעם שניה³⁷.

(30) רפוי ותלוי. (31) שהוא שמן ונראה הבשר שלמעלה מערלתו - לאחר שניטלה ערלתו - כאילו הוא חוזר וחופה את העטרה. (32) ובשרו מתפשט ונמתח. (33) יש להשתדל לדחוק העור לאחוריו, ולקשרו סביב הגיד למעלה מן העטרה, אם אפשר שיעמוד שם ולא יחזור למטה, ואם אי אפשר בדרך זו אין צריך לחתוך ממנו כלום (תרומת הדשן, הובא בב"ח ליריה דעה סימן רסד). (34) שלא יחדשו בו שהוא ערל. (35) (שבת דף קלז עמוד ב). (36) שכן לשון המשנה (שם פרק י"ט משנה ה): "ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין" - משמע שמן התורה אינו צריך מילה שנית. (37) והרי הוא כשאר הנימולים ומותר לאכול בתרומה ובפסח (ראה הלכות תרומות פרק ז, הלכה י).

ו. עושין פל צרכי מילה בשבת: מלין, ופורעין, ומוצצין, וחוזר על ציצין המעכבין, אף-על-פי שפרש³⁸, ועל ציצין שאין מעכבין, פל זמן שלא פרש³⁹; ונותן עליה אספליגית⁴⁰. אבל מכשירי מילה⁴¹ אינן דוחין את השבת. כיצד? הרי שלא מצאו סכין - אין עושין סכין בשבת, ולא מביאין אותו במקום למקום⁴². ואפלו מבוי⁴³ שאינו מערב, אין מביאין אותו מחצר לחצר⁴⁴. ואין ערוב מדבריהם נדחה מפני הבאת הסכין⁴⁵, הואיל ואפשר להביאו מערב שבת⁴⁶.

(38) שסילק ידיו. (39) שכל חיתוך הערלה ניתנה שבת להידחות אצלה. אבל משפירש, אינו חוזר שהרי זו התחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתנה שבת להידחות. (40) תחבושת, אף על פי שרפואה אסורה בשבת משום שחיקת סממנים רפואת המילה מותרת, שזה חולי שיש בו סכנה. (41) דברים שהם מכינים ומאפשרים את המילה, ואפשר היה לעשותם בערב שבת. (42) שאסור להעביר חפץ בשבת מרשות לרשות אם לא עירבו ביניהן. (43) רחוב שסתום משלושת צדדיו, והרוח הרביעית פתוחה לרשות הרבים, וקורה נתונה עליו מכותל לכותל, ומן התורה מותר לטלטל בכלולו, וכן מותר להוציא מהחצרות למבוי, שכל המבוי הרי הוא כרשות היחיד, אלא שמדברי סופרים אסור להוציא מהחצרות למבוי, אם לא עירבו ביניהן. עירוב - מבואר לעיל הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ג בביאורו, וראה הלכות עירובין (פרק א, הלכות ר"ז), וזה שכתב רבינו: "ואפילו מבוי שאינו מעורב" לומר שלא רק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים שאסור מן התורה להוציא מזה לזה, אלא דרך מבוי שאין אסור בהעברתו אלא מדברי סופרים - אסור להביא סכין למילה בשבת. (44) דרך המבוי. וראוי להעיר שאין האיסור להביא דרך מבוי אלא כלים ששבתו בתוך הבית אבל כלים שהיו מונחים כל יום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסוק ח): כל מלאכת עבודה לא תעשו וכבר אמרנו לעיל הלכה ז, שאין להתיר מכשירי מילה מטעם עשה דוחה לא תעשה. (70) לתבל בהם את התבשיל שהרי מותר לבשל ביום טוב, וכל דבר שהוא מאכל בריאים אין בו משום איסור רפואה בשבת. (71) (שבת דף קלד עמוד א) כי אפילו בשבת אין איסור טריפת יין בשמן אלא מדברייהם, גזירה משום שחיקת סממנים, וביום טוב התירו משום צרכי מילה ("מעשה רוקח").

~ יום שישי י"ז מנחם-אב ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נוסח ברכת המוהל ואבי הבן; ברכת מילת גרים ועבדים; ערך מצות מילה וחשיבותה.

א. הַמֶּל מְבַרֵךְ קִדְּם שְׁמֹול²: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל הַמִּילָה - אִם מֶל בֶּן חֲבֵרוֹ. וְאִם מֶל אֶת בְּנוֹ - מְבַרֵךְ: וְצִוְּנוּ לְמוֹל אֶת הַבֶּן³, וְאָבִי הַבֶּן מְבַרֵךְ⁴ בְּרִכָּה אַחֲרַת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לְהַכְנִיסוֹ⁵ בְּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ. מִצְוָה עַל הָאָב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, וְתָר עַל מִצְוָה שְׁמִצְוִי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹולוֹ כֹּל עַרְל שְׁבִינִיָּהוּ. לְפִיכָּךְ אִם אֵין שָׁם אָבִיו, אֵין מְבַרְכִין אַחֲרָיָה בְּרִכָּה זוֹ⁶. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה⁷, שְׁיִבְרַכּוּ אוֹתָהּ בִּיתְדִין אוֹ אֶחָד מִן הָעָם, וְאֵין רְאוּי לְעֲשׂוֹת בֶּן.

(2) כבר נתבאר לעיל (הל' ברכות פ"א, ה"ב) "שכל מצות-עשה שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה קודם לעשייתה". (3) פסחים ז, ע"ב. ע"פ הכלל שקבע רבינו בהל' ברכות (פ"א, ה"א) "שכל העושה מצוה לעצמו, מברך: "לעשות". עשאה לאחרים מברך: "על העשייה". והיות ומצוה על האב למוול את בנו, לפיכך הוא מברך "למוול" כדין העושה מצוה לעצמו, אבל המל את בן חבירו שאינו מצווה על מילה זו אלא הוא מוציא בה את האב ידי חובתו, לפיכך הוא מברך "על המילה". (4) נוסף על הברכה הראשונה שבירך כשמל, או כשאחר בירך על מילת בנו. (5) אף-על-פי ש"להכניסו" משמע להבא (לעתיד) וזה כבר הכניס את הבן בברית? אבל עיקר ברכתו אינה מכוונת על המילה הזאת שנתקיימה רק עכשיו, אלא נותן שבח לה' שציונו על מצוה זו בכללה. ותיקנו לברכה כעת, לגלות ולהודיע שמילה זו נעשית לשם הקב"ה ולא לשם עבודה-זרה ('תוספות' לפסחים ז.). ומטעם זה, אין לתמוה למה מברכה אחר העשייה, בניגוד ל"ברכת המצוות" שמברכים אותה לפני העשייה? כי אין זו "ברכת המצוות" אלא ברכת שבח והודאה בעלמא (כסף-משנה). וכן כתב רבינו בתשובתו, ראה במוספנו "תשובות רבינו". אולם רבינו אברהם בנו של הרמב"ם מעיד על אביו שדעתו לברך ברכה זו לפני המילה, וכזה הורה ונעשה מעשה לפניו (חידושי הרמב"ם שחיבר בנו, הובאו בספר "מעשה רוקח" דף א' עמ' ב', וב"קובץ" דפ' ליפסא דף נב:). (6) כי ברכה זו ניתקנה לאב, משום

שבת הוחמו - במקום מצוות מילה התיירו - שאין הגזירה שייכת בה כל כך (ר"ן לשבת פרק ט). (60) זה מוסב רק על רחיצת מילה ביום השלישי, אבל על הרחיצה לפני המילה אין נימוק זה מועיל, כי אדרבה לא ימול ולא יסתכן. ואין היתר לרחיצה בחמין לפני המילה אלא בחמים שהוחמו מערב שבת או שחיממם גוי בשבת לצורך עצמו, ולומר לגוי שיחמם בשבת לצורך התינוק - אסור. וראה במוספנו "תשובות רבינו" להלכות מילה פרק ב מה שהשיב בעניין זה לחכמי לונל. (61) וזה לשון רבינו (הלכות שבת פרק ב, הלכה ג): "ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", - הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלום בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהם הכתוב אומר (יחזקאל פרק ח, פסוק כה): וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

ט. שְׁכָחוּ וְלֹא הִבִּיאוּ סִפִּין מְעַרְבֵי שֶׁבֶת - אוֹמְרֵי לְעַפּוֹ"ם לְהִבִּיא סִפִּין⁶² בְּשֶׁבֶת; וּבִלְבָד שְׁלֹא יָבִיא אוֹתוֹ דְרָךְ רְשׁוֹת הַרְבִּים⁶³. כִּלְלוֹ שֶׁל דְּבָר: כֹּל דְּבָר שְׁעֲשִׂיתוּ בְּשֶׁבֶת אֲסוּרָה עֲלֵינוּ מִשׁוּם שְׁבוֹת⁶⁴, מִתָּר לָנוּ לֹאמַר לְעַפּוֹ"ם לְעֲשׂוֹת אוֹתָן, כִּדִּי לְעֲשׂוֹת מִצְוָה בְּזִמְנָה; וְדָבָר שְׁעֲשִׂיתוּ אֲסוּרָה עֲלֵינוּ מִשׁוּם מְלֶאכֶה⁶⁵, אֲסוּר לָנוּ לֹאמַר לְעַפּוֹ"ם לְעֲשׂוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת⁶⁶.

(62) דרך מבוי שאינו מעורב שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים ולצורך מצוות מילה התיירו. (63) שאיסור ההעברה ברשות הרבים הוא מן התורה. (64) שבות ממלאכת שבת, וכל מלאכה שאינה אסורה מן התורה, אלא שחז"ל גזרו עליה שלא לעשותה נקראת "שבות" מלשון "וביום השביעי תשבות". (65) וגם העברת חפץ דרך רשות הרבים מלאכה היא ש"הוצאה" מרשות לרשות היא משלושים ותשע מלאכות האסורות בשבת. (66) אפילו לצורך מצוה (עירובין דף סח עמוד א) והשווה דברי רבינו הלכות שבת (פרק ו הלכה ט), והטעם שאסור לנו לומר לגוי לעשות בשבילנו מלאכה בשבת, "כדי שלא תהיה שבת קלה בעינינו ונבוא לעשות בעצמנו" (מלשון רבינו הלכות שבת פרק ו, הלכה א). ודבר זה מדברי סופרים הוא, וכן אמרו (שבת דף קנ עמוד א): "אמירה לגוי - שבות".

י. מְכַשִּׁירֵי מִילָה, אֶפְלוּ בְּזִמְנָה⁶⁷, אֵינָן הוֹחִין אֶת יוֹם-טוֹב, הוֹאִיל וְאֶפְשֶׁר לְעֲשׂוֹתָן מְעַרְבֵי יוֹם-טוֹב. וְקָל וְחִמְרֵי הַדְּבָרִים: אִם לֹא דָחוּ מְכַשִּׁירֵי מִילָה שְׁבוֹת, שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם⁶⁸, הֵיאָךְ יִדְחוּ לֹא-תַעֲשֶׂה שְׁבוֹתוֹ⁶⁹? אֲבָל שׁוֹחֲקִין לָהּ סִמְנִין בְּיוֹם-טוֹב, הוֹאִיל וְרְאוּי לְקַדְּרָה⁷⁰, וְטוֹרְפִין לָהּ יֵין וְשִׁמְן⁷¹.

(67) ביום השמיני. (68) כגון, הבאת סכין על ידי ישראל דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר לעיל הלכה ו. (69) שהרי יום טוב אסור במלאכה מן התורה, שנאמר (ויקרא פרק כג,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהכל, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ז): נתתי את ידידות נפשי. (18) הנפש שבגופנו, או הנפש הנשארת לנו אחרי מותנו. (19) מגיהנום, וכן אמר הנביא (זכריה ט, יא): גם את בדם בירתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו. וכן אמרו חז"ל (עירובין יט): "אברהם אבינו יושב על יד פתחו של גיהנום ומעלה את כל מי שנימול". (20) נוסח ברכה זו נמצא בשבת קלז: וכדאי להעיר, שרבינו בתשובותיו מביא ברכה זו בנוסח אחר. ראה במוספנו "תשובות רבינו".

(21) "שהרי מצוה זו אינה תמידית ואינה מצויה בכל עת, והרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן" (מלשון רבינו לעיל הל' ברכות פ"א, ה"ט). ורבים חולקים על רבינו, וסוברים שאין לברך "שהחיינו" בברית מילה, משום שאין מברכים ברכה זו אלא בשעת שמחה וחדוה, וכאן התינוק מצטער (ראה כתובות ח; 'תוספות' לעירובין מ:). אולם ב'הגהות מיימוניות' דוחים סברא זו שאין "ברכת שהחיינו" מתבטלת מחמת צער, שהרי תלמוד ערוך הוא: "מת אביו והוא יורשו - בתחילה אומר ברוך דיין אמת, ולבסוף הוא מברך שהחיינו" [אם אין עמו אחרים] (ברכות נט; ; וראה לעיל הל' ברכות פ"י, ה"ז). והגרא ב"ד סי' רסה ס"ק לו, אומר: כי הברכה היא על שמחת המצוה לא על שמחת הגוף, וגדולה מזו כתב הרדב"ז (ח"א סימן תלד): שבני האנוסים הבאים להכנס תחת כנפי השכינה, מברכים בעצמם בשעת מילתם ברכת שהחיינו, ואע"פ שצטערו מחמת הכאב, אין שמחה אלא שמחת הלב, כי אע"פ שהגוף מצטער הלב שמח, ועל שמחת הלב הוא מברך והכתוב אומר (תהלים קיט, קסב): שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, ודרשוהו חז"ל (שבת קל). על המילה. ונהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ובמלכות מצרים לברך שהחיינו כרבינו" (לשון השו"ע סי' רסה, סעיף ז).

ד. המל את הגרים, מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו למול²² את הגרים ולהטות²³ מקננו דם ברית, שאלמלא דם הברית לא נתקיימו שממים וארץ, שנאמר: אם לא בריתי יומם ולילה חקות שממים וארץ לא שמתי²⁴.

(22) שאין זה כעושה מצוה להוציא אחרים, כי מילת גר מוטלת על כל ישראל, וכולם שוים בדבר, אלא שהקודם בו זכה, ולפיכך מברך "למול" כדין "אב המל את בנו" המבואר לעיל ה"א. (23) לפי שיש כמה גרים המתגיירים כשהם נימולים, ועיקר מילתם הטפת דם ברית, לפיכך תיקנו לומר לכולם כן (רי"ף לשבת פ"יט, ובר"ן שם). (24) שבת קלז, ע"א. כי אע"פ שידוע הוא שהתורה מקיימת את העולם, אבל אין עסק התורה אלא בזמן שבני אדם ערים, ובשעה שהם ישינים על מיטותיהם מי מקיים אז העולם? אבל המילה דבוקה בגופו של אדם בשכבו ובקומו וראויה היא לקיים את העולם גם ביום וגם בלילה, שאפילו כשהם ישינים הם מוכתרים במצוה זו (רי"ף ל"עין יעקב" נדרים לא:), וזה שאמרו במדרש (הובא בילקוט שמעוני ירמיה לג): "צא וראה, אי זה ברית שהיא נוהגת ביום ובלילה? אי אתה מוצא אלא מילה". ותיקנו לומר נוסח זה בגרים

תוספת מצוה המוטלת עליו יותר מעל כל ישראל. נוסחנו כנוסח כת"י התימנים, ובדפוסים אחרים כתוב: אחריה. (7) רב האי גאון, הובא ברא"ש לקידושין פ"א. ורב יהודאי גאון, הובא ב"האשכול" ח"ב פרק ב.

ב. ואם היו שם עומדין⁸, אומרים: פשם שהכנסתו לברית, בן תכניסהו לתורה ולחפה ולמצעים טובים⁹.

(8) כלומר, אם יש עוד אנשים הנוכחים בשעת המילה. ונקט רבינו "עומדים" כי מצוה לעמוד בשעת המילה, וסמך לדבר: ויעמוד כל העם בברית (מלכים-ב כג, ג) וכן הודגש בתלמוד (שבת קלז): "העומדים אומרים", וכן כשמביאים התינוק לחדר הברית הכל עומדים מפני נושאי התינוק לחלוק כבוד לעושי המצוה ('ברטנורא' לביכורים פ"ג, מ"ג). וגם צריך שיהיו עשרה אנשים בשעת הברית מילה, שאנו מדמים תינוק הנימול שיצא ממעי אמו, ליוצא מבית האסורים המחוייב להודות בפני עשרה, כמבואר לעיל (הלכות ברכות פ"י, ה"ח). אלא שאין לעכב מצות מילה כשאין עשרה ('דרכי משה' ליו"ד סי' רסה). (9) שבת קלז, ע"ב. אמירה זו מכוונת ע"פ ההלכה שהאב חייב למול את בנו, לפדותו ללמדו תורה ולהשיאו אשה (קידושין כט). והיא מרמזת לאב שמהיום והלאה מוטלות עליו מצוות אלו. והזכירו "מעשים טובים" באחרונה, אע"פ שהבן חייב במצוות מבין י"ג שנה, וזמן חופה הוא רק כשהוא בן שמונה-עשרה שנה, לפי שאין בית-דין של מעלה מעניש עד שיהיה בן עשרים, והוא נכנס לחופה לפני כן בהיותו בן שמונה-עשרה (אבודרהם).

ג. ואחר-כך מברך אבי הבן או המל¹⁰ או אחד מן העומדין שם: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדש ידיו¹¹ מברך וחק בשרו¹² שם, וצאצאיו¹³ חתם באות ברית קדש¹⁴. על בן בשכר זאת, אל חי חלקנו¹⁵ צורנו¹⁶, צוה להציל ידידות¹⁷ שארנו¹⁸ משחת¹⁹ למען בריתו אשר שם בבשרנו²⁰. ברוך אתה ה', נורת הברית. ואבי הבן מברך "שהחיינו"²¹.

(10) ונוטל ידיו ורוחץ פיו שנתלכלכו מחמת המילה, ואחר כך מברך (שם). (11) יצחק אבינו נקרא ידי, על שם: אשר אהבת (בראשית כב, א) שטרם שנוולך נתקדש למצוה זו, ככתוב (שם, יז, יט): אבל שרה אשתך יולדת לך בן... והקימותי את בריתי אתו וגו' בריתי - זו ברית מילה. (12) בבשרו, לא כשאר החוקים שאינם חקוקים בבשרו של אדם, כמו תפילין וציצית וכדומה. (13) ובניו, הצאצאים והצפיעות (ישעיה כב, כד) מתרגם יונתן: בנאי ובני בנאי. (14) שגם בניו אחריו לדורותם חתמם הקב"ה באות מילה, שהיא ברית קדושה בין ה' ובניו. (15) בשכר מצות מילה נעשה הקב"ה לנחלתנו וחלקנו, ככתוב (בראשית יז, ז): והקימותי את בריתי... להיות לך לאלהים ולזרעך אחרית. (16) כאן הוא פונה לה' בבקשה, כאומר: "אתה צורנו" וכו'. וראה במוספנו "תשובות רבינו". (17) הנפש, שהיא חביבה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בראש הגיד, רק שממקום הראוי לנקב היתה נמשכת בליטה בעור כמו חוט לאורך הגיד עד למטה באמצע הכיס, ושם היתה לו נקבות כראוי, ומשם השתין... וזה לפני חמש-עשרה שנה הביא לי קצב אחד כבש לשאול עליו אם כשר הוא, והראני בו זכרות למטה ככל האילים, ונקבות סמוך לאחוריים ככל הרחלות".

ז. עפ"ם שצריך לחתך ערלתו מפני מכה או מפני שחין שנולד בו - ה"ה אסור לישאל לחתך לו אותה; שהעפ"ם אין מעלים אותם³² מידי מיתה ולא מורידין אותן אליה; אף-על-פי שנועשית מצוה ברפואה זו, שהרי לא נתפון למצוה³³. לפיכך אם נתפון העפ"ם למילה³⁴, מתר לישאל למול אותה³⁵.

32) שאסור לרפאות גויים עובדי עבודה-זרה, שנאמר (דברים ז, ג): ולא תחנם (ע"ז כו:). "וכל מקום שנאמר גוי סתם, הרי זה עובד ע"ז" (לשון רבינו הל' מאכלות אסורות פ"א, ה"ח). אבל במקום שיש לחוש לאיבה אם לא ירפאו, מותר לרפא אותו בשכר (ראה הל' ע"ז פ"י, ה"ב). 33) אלא לשם רפואה בלבד. 34) לשם מצות מילה, לא לשם גירות. ורבינו בהל' מלכים (פ"י, ה"י) כותב: "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה", וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. 35) אע"פ שמרפאו בכך.

ח. מאוסה היא הערלה, שנתננו בה הגוים, שנאמר: פי כל הגוים ערלים³⁶. וגדולה היא המילה, שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל³⁷, שנאמר: התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך וגו'. וכל המפר בריתו של אברהם אבינו, והניח ערלתו³⁸ או משכה³⁹ - אף-על-פי שיש בו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא⁴⁰.

36) נדרים לא, ע"ב. ונאמר (שמואל-א יז, כו): כי מי הפלשתי הערל הזה. 37) נדרים, שם. זה שאנו חומדים ומתאזים לאחוז התינוק - בשעה שנימול - על הברכים, יש לזה סמך במדרש 'שוחר טוב' (הובא ב'ילקוט שמעוני' תהלים לה) על הפסוק: כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך! אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות, בשערות ראשי - אני מקיים "לא תקיפו פאת ראשכם", ותפילין - אני מניח בראשי, בצוארי - עטיפת יציאת וכו' וכו', הגיד - מצות מילה ופריעה, ברכיים - בהן אני עושה סנדיקוס לילדים בשעת מילה ופריעה". וכן נוהגים לעשות כסא לכבוד אליהו הנביא, על-פי דברי 'פרקי דרבי אליעזר' (פ"כט): "בשעה שברח אליהו מארץ-ישראל נגלה עליו הקב"ה ואמר לו: מה לך פה אליהו? אמר לו: קנא קנאתי לה' (ראה מלכים-א יט, י), אמר לו הקב"ה: לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים... וכאן אתה מקנא, חיך שאין ישראל עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהו עושים מושב כבוד למלאך הברית, שנאמר (מלאכי ג,

ובעבדים, כמבואר בסמוך, לרמוז בזה, כי אף שאמר אלהים לאברהם: "זאת בריתי אשר תשמרו... ובין זרעך אחרוך" והיה נראה מזה שאין הברית כוללת אלא את בני ישראל שהם זרע המיוחד של אברהם, לפיכך הוא מדגיש במילתם שדם הברית מקיים את כל הבריאה בכללה, וגם אלה כשנימולו נכנסו בכלל מקיימי העולם ('הבונה' ל"עין יעקב" שבת קלז:). ויש מפרשים: מפני שהם בני דעת - כי על כן מבוגרים הם - ומעודדים אותם, כדי שיקבלו עליהם עול תורה ומצוות בשמחה, ולא ידאגו לדם הנוטף מהם ('המאור' שבת פ"ט).

ה. המל את עבדו, מברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו למול²⁵ את העבדים ולהטיף מהן דם ברית, שאלמלא דם ברית לא נתקדמו שמים וארץ. ואם מל עבד של אחרים, מברך "על מילת²⁶ העבדים". והמל אדם גדול²⁷, צריך לכסות ערותו עד שיברך²⁸, ואחר-כך מגלהו ומל אותו.

25) שהמצוה מוטלת ביחוד על האדון למולו, והרי זה כאב המל את בנו המברך "למול". 26) כדין העושה מצוה לאחרים, וכמבואר לעיל ה"א. 27) כגון גר ועבד, או ישראל ערל שנימול כשהוא גדול. 28) רי"ף, שבת פ"ט. אבל במילת קטן אין צורך לכסות ערותו בשעת הברכה. ואע"פ שכתב רבינו לעיל (הל' קריאת שמע פ"ג, ה"טז) שאסור לקרוא קריאת שמע נגד ערות הקטן, אפשר לומר שלקטן כל כך - בן שמונה ימים - לא נתכוין רבינו. גם יש לחלק, שכאן הרי מתכוין לשם מצות מילה, ומשום תיקון מילה ערותו מתגלית, אני קורא בו: "והיה מחניך קדוש", ואין בזה משום: "ולא יראה בך ערות דבר" (הרא"ש לברכות פ"ג). וראה במוספנו 'תשובות רבינו' ובהערותנו שם.

ו. גר שמל קדם שנתגיר, וקטן שנולד פשהוא מהול - פשמשפין ממנו דם ברית, אינן צריכין ברכה²⁹. וכן אנדרוגינוס³⁰, אין מברכין על מילתו, מפני שהוא אינו זכר ודאי³¹.

29) מפני שהטפת דמם של אלו אינה אלא מספק, כי בקטן יש להניח שמא אין ערלתו כבושה והרי הוא נימול מלידה, ובגר יש פוסקים ('רבינו חננאל' הובא ב'תוספות' שבת קלה:; יבמות מו:); שאינו צריך הטפה, כדעת רבי שמעון בן אלעזר (שבת קלה). ולפיכך מספק יש להחמיר ולהטיף, אבל אין מברכים על הספק, משום חשש ברכה שאינה צריכה, וכמבואר לעיל הל' ברכות פ"א, ה"טז (ע"פ הש"ך יו"ד סי' רסה, סק"א). 30) שיש לו זכרות כזכר, ונקבות נקבה. 31) וכבר אמרנו שאין מברכים על הספק. וראה במוספנו 'תשובות רבינו' תשובה ארוכה לרבינו בנידון זה. וכדאי להביא כאן דברי התפארת ישראל' למסכת שבת (פרק יט, מ"ג) הכותב: "וחדשים מקרוב כתבו שאין אנדרוגינוס בנמצא כלל, ואני אומר אשר פיהם דבר הוא וימינם ימין שקר, ועיני ראו ולא זר, זה כשתים-עשרה מלתי בעצמי ילד כזה, שהיתה לו זכרות כהוגן, ולא היה לו נקב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קִיַּמַת לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. כּפּוּד אֲב וְאִם וּגְמִילוּת חַסְדִּים⁹ וְעִיּוֹן תְּפִלָּה¹⁰ וּבְקוּר חוֹלִים וְהַשְׁכַּמַת בֵּית-הַמְדַרְשׁ וְהִקְנַסַת אוֹרְחִים וְהִבְאָת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתִלְמוּד תּוֹרָה כַּנִּגְד כָּלָם. אָמַר רַבִּי זִירָא¹¹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן הִתְחַמְרוּ עַל עֶצְמָן שֶׁאֵפְלוּ רואוֹת טַפּת דָּם כְּחַרְדֵּל יוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ שֶׁבִעָה נְקִיִּים. תָּנָא דְבִי אֶלְיָהוּ¹² כָּל הַשְּׁנָה הַלְכוֹת בְּכֹל יוֹם מִבְּטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶן הָעוֹלָם הַבָּא. שְׁנַאֲמַר, 'הִלְכוֹת עוֹלָם'¹³ לוֹ. אֵל תְּקִירי 'הִלְכוֹת' אֶלָּא 'הַלְכוֹת'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חַנִּינְא¹⁴ תִּלְמִידֵי חַכְמִים מְרַבִּים שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. שְׁנַאֲמַר, 'וְכָל-בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה''¹⁵ וְכוּ'. מְזִמּוֹר לְדוֹדוֹ¹⁶ ה' מִי-יַגוּר בְּאֶהֱלֵךְ מִי-יִשְׁכַּן בְּהַר קָדְשְׁךָ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפּוֹעֵל צַדִּיק. לְעוֹלָם'¹⁷ יֵהָא אָדָם יֵרָא שְׁמִים כְּסֹתֵר וּמוֹדָה עַל הָאֵמַת וְדוֹבֵר אֵמַת בְּלִבּוֹ וַיִּשְׁכַּם וַיֹּאמֶר רַבּוּן הָעוֹלָמִים לֹא עַל צַדִּיקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מְפִילִים תַּחֲנוּגָינוּ לְפָנֶיךָ פִּי עַל רַחֲמֶיךָ הַרְבִּים. מָה אָנוּ מָה חַיִּינוּ מָה חִסְדֵנוּ מַה-צַּדִּיקֵנוּ מַה-כְּחֵנוּ וּמַה-גְּבוּרָתֵנוּ מַה-נְאֻמֵנוּ לְפָנֶיךָ ה' אֶלְהֵינוּ הֵלֵא כָּל-הַגְּבוּרִים כְּאִין לְפָנֶיךָ וְאַשְׁרֵי הַשָּׁם כְּלֹא הָיוּ וְחַכְמִים כְּכֹלִי מַדְע וּגְבוּנִים כְּכֹלִי הַשְׁכַּל פִּי כָּל מַעֲשֵׂינוּ תָהוּ וְבָהוּ וִימֵי חַיִּינוּ הֵבֵל לְפָנֶיךָ כָּמוֹ שֶׁקְּתוּב בְּדַבְרֵי קְדְשְׁךָ¹⁸ וּמוֹתֵר הָאָדָם' וְגו'. אָבֵל אֲנַחְנוּ עִמָּךְ בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בְּנֵי אֲבֹרָהּם אוֹהֲבֵךְ שֶׁנֶּשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמוֹרִיָּה. זֶרַע יַצְחָק יַחֲדֶךָ שֶׁנֶּשְׁבַּעְתָּ עַל-גִּבֵי מִזְבֵּחֶךָ. עֲדַת יַעֲקֹב בְּנֵי כַּוְרֶךָ שֶׁמְאֹהֲבֶתְךָ שְׂאֵהֲבֶת אוֹתוֹ וּמִשְׁמַחְתְּךָ שֶׁשְׁמַחְתֶּ-בוֹ קָרָאת אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל¹⁹ וַיִּשְׂרוּן²⁰. לְפִיכֶךָ אָנוּ חַיְבֵין לְהוֹדוֹת לָךְ וְלִשְׁבַּחְךָ וּלְפָאֲרָךְ וּלְתוֹן שֶׁבַח וְהוֹדָאָה לְשִׁמְךָ. וְחַיְבֵין אָנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ כְּכָל-יּוֹם עָרֵב וּבִקְרָ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֶלְהֵינוּ ה' אֶחָד. אֲשֶׁרֵינוּ מַה-טוֹב חִלְקֵנוּ מַה-נְעִים גּוּרְלֵנוּ מַה-זָּפָה יִרְשָׁתֵנוּ. אֲשֶׁרֵינוּ שְׂאָנוּ מְשִׁפִּימֵין וּמַעֲרִיבֵין בְּכָל-יּוֹם תִּמִּיד עָרֵב וּבִקְרָ וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֶלְהֵינוּ ה' אֶחָד. אַתָּה הוּא קָדָם שְׁנִבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא אַחַר שְׁנִבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא בְּעוֹלָם הַיָּזָה וְאַתָּה הוּא לְעוֹלָם הַבָּא. אַתָּה הוּא רֵאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן קִדְשׁ שְׁמֶךָ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּבִישׁוּעָתֶךָ תָּרוּם וְתַגְבִּיהַ²¹ קְרַנְנוּ. בְּרוּךְ הַמְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּרַבִּים²². אַתָּה הוּא ה' אֶלְהֵינוּ בְּשָׂמִים מַמְעַל וְעַל-הָאָרֶץ מַתְחַת וּבְשָׂמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֵלְיוֹנִים. אַתָּה הוּא רֵאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבְּלַעְדֶּיךָ אֵין אֶלְהִים. קַבֵּץ קָוֶיךָ מְאַרְבַּע כְּנַפּוֹת הָאָרֶץ וַיְכִירוּ וַיִּדְעוּ כָּל-בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה-הוּא הָאֶלְהִים לְבִדְךָ²³ לְכָל-מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ. אַתָּה עֲשִׂית אֶת-הַשָּׂמַיִם וְאַתָּה-הָאָרֶץ. וּמִי בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדִידֶךָ

א: ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא. (ראה 'טור' יו"ד סי' רסה). 38) שלא מל את עצמו. 39) שהיה מהול, ומשך בעור אברו עד שנשתרלב וכיסה את העטרה כדי שלא יראה מהול. 40) ירושלמי פאה פ"א, ה"א.

ט. בוא וראה כמה תמונה מילה - שלא נתלה למשה רבנו עליה אפלו שעה אחת⁴¹, אף-על-פי שהיה בדרך. וכל מצות התורה נכרת עליהן שלש בריתות, שנאמר: אלה דברי הברית אשר צוה ה', מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב; ושמ הוא אומר: אתם נצבים היום פלכם, לעברך בברית ה' אלהיך - הרי שלש בריתות. ועל המילה נכרתו שלש-עשרה בריתות⁴² עם אברהם אבינו: ואתנה בריתי ביני ובינך, אני הנה בריתי אתך, והקמתי את בריתי ביני ובינך, לברית עולם, ואתה את בריתי תשמור, זאת בריתי אשר תשמרו, והיה לאות ברית, והיתה בריתי בכשרכם, לברית עולם, את בריתי הפר, והקמתי את בריתי אתו, לברית עולם, ואת בריתי אקים את יצחק.

41) שכל זכויותיו של משה רבינו לא עמדו לו להצילו, בשעה שנתרשל מן המילה, אלא מיד שנתרשל ביקש המלאך להרגו, שנאמר (שמות ד, כד): ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה' ויבקש המיתו, ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה. ובנדרים (לא): שינו בברייתא: "אמר רבי יוסי, חסו-שלום שנתרשל משה רבינו מן המילה, אלא כך אמר: אמול ואצא (לדרך) - סכנה היא... אמול ואשהה שלשה ימים, הקב"ה אמר לי: "לך טוב מצרים!" אלא מפני מה נענש? "מפני שנתעסק במלון תחילה" והיה לו להתעסק במילה תחילה, ואותו מלון סמוך למצרים היה, שלא היתה עוד סכנה בדרך קצרה כזו, הרי שמלוא שעה של התעסקות במלון לא נתלתה לו. 42) מקור כל הלכה זו בנדרים (פ"ג, מ"א). וחז"ל (שבת קל). אמרו: "כל מצוה שמסרו ישראל עצמם עליה למיתה בשעת גזירת המלכות, כגון ע"ז ומילה, עדיין היא מוחזקת בידם, וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמם עליה בשעת גזירת המלכות, כגון תפילין עדיין היא מרופה בידם". וכן אמרו (שם): "כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה... עדיין עושים אותה בשמחה" (שעושים משה, רש"י שם).

בריך רחמנא דיסיען

~ שבת קודש י"ח מנחם-אב ~

סדר תפילות כל השנה

נהגו העם לקרות בכל יום בשחר²⁴. אחר שקורין פְּרֻשֶׁת, "צו"²⁵ וּבְרַכְת כְּהָנִים²⁶ קורין משנה זו. אלו דברים²⁷ שאין להם שיעור הפאה²⁸ והבפורים והראיון²⁹ וּגְמִילוֹת חַסְדִּים וְתִלְמוּד תּוֹרָה. אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה והקָרֵן³⁰

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - שבת קודש י"ח מנחם-אב - ספר אהבה - סדר תפילות כל השנה קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והוכרחו לקראה בסתר, ולפיכך מסיים: מקדש שמו ברבים, להודות בזה לה' שנתבטלה הגזירה ויכולים לקדש את שמו בגלוי ובמנין של עשרה (שבלי הלקט). (23) כנוסח 'מעשה רוקח', ובנוסח אחר: "לכל". (24) צפניה ג, כ. (25) נחמיה ט, ו. (26) תהלים קב, כת. ובכת"י התימנים, כל הפיסקא הזאת אינה.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁמְבָרְכִין לְפָנֵי פְסוּקֵי הַזְמִירוֹת²⁷ זֶהוּ גַּסְתָּהּ. בְּרוּךְ שְׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַנֵּם. בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל-הָאָרֶץ. בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל-הַבְּרִיּוֹת. בְּרוּךְ מַעֲבִיר אֶפְסָלָה וּמְבִיא אוֹרָה. בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שְׂכָר טוֹב לְיִרְאֵיו. בְּרוּךְ שְׂאִין לְפָנָיָהּ לֹא עוֹלָה לֹא שְׂכָחָה וְלֹא כָזַב וְלֹא מְרַמָּה לֹא מְשׂוּא פָּנִים וְלֹא מְקַח שֹׁחַד. בְּרוּךְ אֵל חַי לְעַד וְקֶנֶס לְנֶצַח. בְּרוּךְ אֱתָה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל הַמְהַלֵּל בְּפִי עַמּוֹ מְשַׁבַּח וּמְפָאֵר בְּלִשׁוֹן פִּלְתִּיסְדִּינוּ וְעַבְדִּינוּ. וּבִשְׁרֵי דוֹר עֲבָדֶיךָ מְשִׁיחֶיךָ נִהְלָלְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשִׁבְחוֹת וּבְזַמְירוֹת נוֹרָה וּבְשִׁבְחֶיךָ וּבְפָאֲרֶיךָ וּבְזִכְרֵיךָ שְׁמְךָ מְלַבְּנוּ אֱלֹהֵינוּ יַחֲדֵי חַי הָעוֹלָמִים. מְשַׁבַּח וּמְפָאֵר עָדֵי עַד שְׁמוֹ. בְּרוּךְ אֱתָה ה' מְלֶךְ מְהַלֵּל בְּשִׁבְחוֹת. וְקוֹרֵן פְּסוּקֵין אֱלוֹ. יְהִי כְבוֹד²⁸ ה' לְעוֹלָם יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו כּוֹ אֲשֶׁרֵי כּוֹ עַד סוֹף תָּלִים. וְאַחַר כֵּן קוֹרֵא פְּסוּקִים אֱלוֹ. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן²⁹. 'מֶלֶךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן³⁰. וּבְכָרְךָ דְוִיד³¹ אֵת-ה' לְעִינֵי כָל-הַתְּהַלֵּל וּלְאַמְרֵי דְוִיד בְּרוּךְ אֱתָה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ' :

בְּרָכָה אַחְרוֹנָה שֶׁל אַחַר פְּסוּקֵי הַזְמִירוֹת זֶהוּ גַּסְתָּהּ. יִשְׁתַּבַּח שְׁמְךָ לְעַד מְלַבְּנוּ הָאֵל הַמְלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ בְּשִׁמְיִם וּבְאַרְצֵן. כִּי לָךְ נִאֲהָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ'. וְקוֹרֵא הַשִּׁירָה עַד סוֹפָה כְּמִנְהַג הַמְּקוֹם³².

(27) ראה לעיל הל' תפלה פ"ז ה"ב, ובביאורו. (28) תהלים קד, לא. וראה במסכת סופרים סוף פרק יז. (29) תהלים פט, נג. (30) אין פסוק כזה בתנ"ך, ואולי יש כאן טעות סופר, וצריך לומר: "וברוך שם כבודו לעולם... אמן ואמן" (תהלים עב, יט). (31) דברי הימים-א כט, י"ד. (32) שירת הים, או שירת "האזינו", וכמבואר בדברי רבינו לעיל הל' תפלה פ"ז, ה"ג.

בְּשִׁבְתְּ נִהְגוּ כָל הַעָם לְהוֹסִיף לְפָנֵי בְרָכָה זוֹ נִסַּח זֶה. נִשְׁמַת כָּל-חַי³³ תְּבַרַךְ אֵת-שְׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ. וְרוּחַ כָּל-בֶּשֶׂר תְּפָאֵר וְתַרְוֹמֵם וְכָרְךָ מְלַבְּנוּ תִמְיִד לְדוֹר וָדוֹר. וּמְעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אֱתָה אֵל. וּמְבַלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים וְאֵין לָנוּ מְלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֶה וּמַצִּיל כָּל-עַתָּה צָרָה וְצוּקָה אֵלָּא אֱתָה. מְפָרְסֵם וּמְרַחֵם. אֱלוֹהֵי כָל-בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן הַתּוֹלְדוֹת. הַמְהַלֵּל בְּשִׁבְחוֹת. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֹסֶד וּבְרִיּוֹתֵיו בְּרַחֲמִים רַבִּים. אֱלֹהִים אָמֵת לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר

בְּעֵלְיוֹנִים אוֹ בְּתַחְתּוֹנִים מִי שְׂיֵאמַר לָךְ מַה-תַּעֲשֶׂה. אֲבִינוּ שְׁבִשְׁמִים עֲשֶׂה עֲמָנוּ כְּמוֹ שְׁהַבְּטַחְתָּנוּ עַל-יְדֵי חוֹזֶךְ בְּעַת הַהִיא²⁴ אֲבִיא אֶתְכֶם וּבְעַת קִבְצֵי אֶתְכֶם כִּי-אֶתֶן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלַתְּהִלָּה בְּכָל עַמֵי הָאָרֶץ בְּשׂוֹבֵי אֶת-שְׂבוֹתֵיכֶם לְעִינֵיכֶם אָמַר ה'. וּנְאָמַר²⁵ אֱתָה-הוּא ה' לְבָרְךָ אֱתָה עֲשִׂיתָ אֶת-הַשְּׁמַיִם שְׁמֵי הַשְּׁמַיִם וְכָל-צִבְאֵם הָאָרֶץ וְכָל-אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל-אֲשֶׁר בָּהֶם וְאֵתָה מְחַיָּה אֶת-כָּלֶם וּצִבְאֵ הַשְּׁמַיִם לָךְ מְשַׁתְּחָוִים. אֱתָה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשָׁמַת שְׁמוֹ אַבְרָהָם. אֱתָה הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְמַוֵּ²⁶. ה' מְלֶךְ ה' מְלֶךְ ה' מְלֶךְ לְעוֹלָם וָעַד. ה' מְלֶךְ כּוֹ עַד בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן :

(2) אחרי ברכות התורה הנזכרות לעיל (הל' תפלה פ"ז, ה"ו). (3) את בני ישראל (במדבר כח), והיא "פרשת התמיד". (4) שם, ו, כג. ושתי פרשיות אלו כבר הזכירן רבינו לעיל הל' תפלה פ"ז, ה"א) לקרותן אחרי ברכת התורה. (5) מסכת פאה פ"א, מ"א. (6) שאדם חייב להניח בסוף שדהו לעניים, ככתוב (ויקרא יט, ט). (7) שחייב אדם להיראות בחצר בית המקדש בשלש רגלים, ככתוב (שמות כג, יז): שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את וגו'. (8) עיקר הדבר ועצמותו, "בעבור שהכוח בקרנים, יקראו גוף הדבר קרנו" (רמב"ן לויקרא כג, כח). (9) שבגופו, כגון ביקור חולים וקבורת המת וכו' אבל גמילות חסדים שבממוך, כגון פדיון שבוים וכיוצא בה, יש לה שיעור, שיתן בכל פעם שתבוא מצוה כזו לידו עד כדי חמישית מהרויח שבנכסיו, ויותר אינו מחוייב, כמאמרם (כתובות ג.): "המבזבז, אל יבזבז יותר מחומש" (רע"ב שם). (10) לכיין בתפילתו, מכאן ואילך נמצא בברייתא במסכת שבת קכז. כעדות ה'תוספות' (ברכות יא:). ובכת"י התימנים, אין כל הפיסקא הזו, נמצא שאין לפנינו אלא מה ששנוי במשנה פאה פ"א. וקוראים משנה וברייתא זו - מפני שאלה הלכות פסוקות הן, מבלי מחלוקת תנאים, "ואין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה" שאינה צריכה עיון, ולא יהא מהרהר בה בתפילתו (ברכות לא. וברשי" שם), נמצא שתיכף אחרי ברכות התורה למד במקרא, במשנה וברייתא (ראה ב'תוספות' לברכות יא:). (11) ברכות לא, ע"א. ומפורש בדברי רבינו הלכות "איסורי ביאה" פרק יא, הלכה ג. (12) מגילה כח, ע"ב. (13) חבוקק ג, ו. (14) ברכות סד, ע"א. וכל אלה הלכות ואגדות פסוקות הן. (15) ישעיה נד, יג. (16) תהלים טו, א. ובכת"י התימנים, אין כל הפיסקא הזו. וב'מעשה רוקח' היא מוקפת בסוגריים. (17) תנא דבי אליהו, פרק כא. (18) קהלת ג, יט. (19) לשון שררה (בראשית לב, כט). (20) לשון יושר, בתוספת נוי'ן התואר (ישעיה מד, ב). (21) בסידור "עבודת ישראל" הגיה לומר: ותגבה, והכל מוסב אל "קרננו" שתרגום ותגבה בישועתך. וכן הנוסח ב'טור' או"ח סי' מו. (22) עיקר ברכת הודאה זו תוקנה כנגד דורות השמד שגזרו עליהם לא לקרוא קריאת שמע,

עולם בית ישראל עמך אהבת וכו' עד ברוך אתה ה' אוהב עמו ישראל⁴¹. ברכה ראשונה שלאחר קריאת שמע של ערבית זו היא נסחה. אמת ואמונה⁴² כל זאת קדם עלינו כו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל. ברכה אחרונה זו היא נסחה. השפיכנו ה' אלהינו לשלום וכו' עד ברוך שומר עמו ישראל לעד. ברוך ה' לעולם⁴³ אמן ואמן כו' עד פדיתה אותי ה' אל אמת. יראו עינינו וישמח לבנו כו' עד ה' מלך ה' מלך ה' ומלך⁴⁴ לעולם ועד. ונהגו מקצת העם לברך פסוקים באמצע ברכה וקוראין בנסח זה. וירא כל העם⁴⁵ ויפלו על-פניהם ויאמרו ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים. הושיענו⁴⁶ אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשפעת בתיבתך. פי לא יטש⁴⁷ ה' את-עמו בעבור שמו הגדול פי הואיל ה' לעשות אתכם לו לעם. ועלו מושיעים⁴⁸ בהר ציון לשפט את-הר עשו והיתה לה' המלוכה והיה ה' למלך⁴⁹ על-כל-הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. אלהינו שבשמים יחד שמך הקרוי עלינו קים את-שמך ומלכותך עלינו תמיד. בידך נפשות החיים והמתים אשר ביד⁵⁰ נפש כל-חי ורוח כל-בשר איש. בידך אפקיד רוחי⁵¹ פדיתה אותי ה' אל אמת. ואנחנו עמך וצאן מרעיתך⁵² נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך. ה' הצילה נפשי⁵³ משפת-שקר מלשון רמיה. ישראל נושע⁵⁴ ביי תשועת עולמים לא תבשו ולא תפלמו עד עולמי עד. יהי ה' אלהינו עמנו⁵⁵ פאשר היה עם-אבותינו. אל-יעזבנו ואל-ישאנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל-דרךיו לשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את-אבותינו. כל הנשמה⁵⁶ תהלל יה הללויה. ברוך ה' ביום. ברוך ה' בלילה. ברוך ה' בשכבנו. ברוך ה' בקומנו. תמיד נהללך סלה ונשית בך קיד ובאמונתך. ברוך אתה ה' המולך בכבודו חי וקים תמיד ומלך עלינו וכו'⁵⁷:

(41) ובדפוסים הקדומים, כתוב: עמו ישראל לעד.
 (42) ובכת"י התימנים: אמת אמונה וכו'. (43) תהלים פט, גג. (44) אין זה פסוק מיוחד בתנ"ך, אלא מורכב הוא מהתחלות שלשה פסוקים שונים: ה' מלך - תהלים י, טז; ה' מלך - שם, צג, א; ה' ימלוך - שמות טו, יח. ופירושו: הוא מלך משנברא העולם, הוא מלך קודם שנברא העולם, הוא ימלוך לעולם, והרכב פסוק זה נזכר במסכת סופרים פ"ד, ה"ח. (45) מלכים-א יח, לט. (46) דברי הימים-א טז, לה. (47) שמואל-א יב, כב. (48) עובדיה א, כא. (49) זכריה יד, ט. (50) איוב יב, י. (51) תהלים לא, ו. (52) שם, עט, יג. (53) שם, קכ, ב. (54) ישעיה מה, יז.

ישנים והמקיץ נרדמים. סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים. ולך אנחנו מודים. ואלו פינו מלא שירה פים ולשוננו רנה פהמון גליו ושפתותינו שבח פמרחבי רקיע ועינינו מאירות בשמש וכירח ונדנינו פרושות פנושרי שמים ורגלינו קלות פאילות אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את-שמך על-אחת מאלף אלפי אלפים ורכי³⁴ רבי³⁵ [רבי] רכבות פעמים הטובות נסים ונבורות שעשית עמנו ועם אבותינו. מלפנים ממצרים גאלתנו ה' אלהינו מבית עבדים פדיתנו. ברעב זנתנו וכשבוע כלפלתנו. מחרב הצלתנו ומדבר מלטתנו ומחלאים רעים רבים דליתנו³⁶. ועד הנה עזרונו רחמיך ה' אלהינו ולא עזבונו חסדיך. על פן אברים שפלתג בנו ורוח ונשמה שנפתח באפינו ולשון אשר שמת פפינו הן³⁷ הם יודו ויברכו את-שמך ה' אלהינו וכו' ישפתח וכו'. וכן נהגו לקרות כל מ'מזור שיר ליום השבת³⁸ קדם שיתחילו פסוקי הזמירות ביום השבת וביום הפורים. ויש מקומות שנהגו לקרות הלל הגדול³⁹ בשבתות קדם פסוקי הזמירות. ויש מקומות שנהגו לקרות שיר המעלות⁴⁰ - הפל כמנהגם:

(33) מקורו בתקופת המשנה (פסחים פ"י, מ"ז). ונקרא שם 'ברכת השיר', ופירושו בתלמוד (שם, קיח). שהוא: "נשמח כל חי". וקטעים מנוסח זה נזכרים במסכת תענית (ו:). (34) בדפוס מנטובה, תיבה זו איננה. (35) רבבי, ודגשות הבי"ת לחסרון הכפל, והמון עם קורא רובי בשורק, וטעות היא ('אבודרהם'). (36) רוממתנו, כמו: ארוממך ה' כי דליתני (תהלים ל, ב). (37) לשון הנה, ודוגמתו: הן הנה היו לבני ישראל (במדבר לא, טז). ויש מנקדים: הן-הם, כמו: הן-עם לבדד ישכון (שם, כג, ט) סדר 'עבודת ישראל'. (38) תהלים צב. (39) הוא פרק קלו שבתהלים. ולמה נקרא שמו הלל גדול, מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה", שכתוב בפרק זה: נותן לחם לכל בשר וגו' (פסחים קיח, וברש"י). (40) תהלים קכא-קכד.

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע זו היא נסחה. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חושך כו' עד יוצר המאורות. ברכה שניה - אהבת עולם אהבתנו ה' אלהינו חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו אבינו מלפנו כו' עד בעמו ישראל באהבה:

ברכה אחרונה שלאחר קריאת שמע זו היא נסחה. אמת ונציב וכו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל. ובערבית - ברכה ראשונה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר בדרו מעריב ערבים עד ברוך אתה ה' המעריב ערבים. ברכה שניה - אהבת

מתוך מהדורת חזק

ספר היד, והרי כתב ספרו בתכלית הדיוק כולל מספר הפרקים, ההלכות והספרים, ומדוע לא הזכיר דבר אודות סדר מצות התפילה שכתב.

ב. הדבר הראשון שמזכיר בסדר התפילות הוא אמירת פרשת "צו" עניין זה מקורו בבוהר, ומכאן רואים שאין לחלק ח"ו בין נגלה דתורה ופנימיות התורה שהכל תורה אחת.

ג. בסוף "סדר התפילות" מונה כל ההפטרות של כל השנה מלבד הפטרת פרשת וילך, ומביא הפטרת נצבים ומיד לאחר הפטרת האזינו. ויש לעיין ולבדוק בכת"י אולי זו השמטת המעתיק או המדפיסים.

ד. לאחר פירוט ההפטרות, מוסיף ומסיים: "וכן נהגו כל העם להיות מפטירין בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה, בשבת שאחר תשעה באב נחמו נחמו עמי . . . בשביעית שוש אשיש בה". אבל בפסיקתא מוסיף עוד שתי הפטרות "תרתית דתיובתא" ("דרשו" ו"שובה") וכן הובא בטור, אבל הרמב"ם אינו מזכיר כלל תרתית דתיובתא, ויש לומר שכוונתו במפטירין בדברי ישעיהו אינו ללמדנו סדר ההפטרות אלא בכדי לסיים בדבר טוב.

(י"ן מלכות ספר אהבה סימן כ'
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

55) מלכים-א ח, נז. 56) תהלים קנ, ו. 57) ובכת"י התימנים: ימלוך לעולם ועד, אמן. בהתאם לשיטת רבינו לעיל הל' ברכות פ"א, ה"טז. פסוקים נוספים אלו מ"ברוך ה' לעולם" עד לחתימת הברכה: "המולך בכבודו" וכו' נהגו לאמרם בתחילה כשהיתה תפילת ערבית רשות, הואיל ויש בהם שמונה-עשרה אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפילת 'שמונה עשרה', והיו חותמים עליהם בברכה ואומרים קדיש ויוצאים, ואח"כ למרות שקבעו עליהם לחובה נשאר הדבר כמנהג הראשון, ומקצת החכמים נמנעים מלאמרם, וכן היה הרמב"ן נהג ('רבינו יונה' ברכות פא). וכן אנו נוהגים בארץ ישראל שלא לאמרם, על-פי פסק הגר"א באו"ח סי' רלו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר תפילות פל השנה".

בסדר התפילות, יש להעיר כמה דברים:

א. מיקומו של סדר התפילות מוכיח עליו שהוא עניין לעצמו, שהרי נסדר לאחר הלכות מילה שבסוף ספר אהבה ולפני ספר זמנים (הלכות שבת) ומיד לאחר הלכות מילה כתב "ברין רחמנא דסייען" כלומר שזהו סיום הספר, ונמצא בסדר התפילות הוא עניין נפרד בפני עצמו וא"כ תמוה מדוע לא הזכיר מאומה אודות סדר התפילות בסוף ההקדמה שהיא ה"מפתח" לכל

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון י"ב מנחם-אב ~

מצות לא תעשה קפו. קפו.

קפט. קצ. קצא. קצב.

תִּשְׁרְפוּן בְּאֵשׁ לֹא-תִעֲשׂוּן בְּן לֵה' אֲלֵהֵיכֶם" (דברים יב, ג-ד). ובגמרא חלין (שם) אָמְרוּ: "לְהֵכִי אִפְקָה רַחֲמָנָא לְאַכִּילָה בְּלִשׁוֹן בְּשׂוּל (לכך התבטאה התורה באסור האכילה בלשון של בשול), כִּי הֵיכִי דְאִבְשׂוּל לְקִי אֲאַכִּילָה נְמִי לְקִי" (ללמד שכשם שלוקה על הבישול כך לוקה על האכילה). ובפֶּרֶק ב' מִפְּסָחִים (כה). אָמְרוּ עַל בְּשַׂר בְּחֶלֶב: "לְהֵכִי לֹא כְּתִב בֵּיה רַחֲמָנָא אֲכִילָה בְּגוּפוֹ (ולומדים זאת ממקום אחר). לְמִימְרָא (ללמדנו) שְׁלוּקִין עָלֵינוּ אִפְלוּ שְׁלֹא דִרְךָ הִנְאַתָּו". וְזָכוּר זֹאת. וְכָאן רָאוּי לִי לְהַעֲבִיר עַל כָּל גְּדוּל שְׁעֵדִין לֹא הִזְכַּרְתִּיו וְהוּא, שְׁאָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא-תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֶלֶב אֱמו" נִכְפַּל בְּתוֹרָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים (שמות כד, יט. לד, כו. דברים יד, כא). וְאָמְרוּ מַעֲתִיקֵי הַשְּׂמוּעָה שְׁכַל-לֹאֹו מְהֵם יֵשׁ בּוֹ (משמע) לְעִנְיָן נִפְרָד. אָמְרוּ (מכילתא פרשת משפטים): "חַד לְאִסוּר אֲכִילָה וְחַד לְאִסוּר הִנְאָה וְחַד לְאִסוּר בְּשׂוּל". וְאִפְשָׁר לְמַקְשָׁה לְהַקְשׁוֹת עָלֵי וְלוֹמַר: לְמָה מְנִיתָ אִסוּר אֲכִילָתוֹ וְאִסוּר בְּשׂוּלוֹ שְׁתִּי מִצְוֹת וְלֹא מְנִיתָ אִסוּר הִנְאָתוֹ מִצְוֹה שְׁלִישִׁית? יַדַּע

הַמִּצְוָה הַקַּפ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְאֲכֹוֹל בְּשַׂר בְּחֶלֶב, וְהוּא אָמְרוּ עוֹד (בנוסף לשמות כג): "לֹא-תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֶלֶב אֱמו" (שמות לד, כז) בְּפִעַם שְׁנַיָה — שֶׁהַפְּנִינָה בּוֹ אִסוּר הַאֲכִילָה. וּבְגִמְרָא חֲלִין (קיד). אָמְרוּ: בְּשַׂר בְּחֶלֶב לֹקָה עַל בְּשׂוּלוֹ וְלֹקָה עַל אֲכִילָתוֹ. וּבְגִמְרָא מִכּוֹת (כא): אָמְרוּ: "הַמְּבַשֵּׁל גִיד הַנֶּשֶׂה בְּחֶלֶב בְּיוֹם טוֹב וְאָכְלוּ — לֹקָה חֲמֵשׁ מִלְּקִיּוֹת: לֹקָה מִשׁוּם אוֹכֵל גִּיד, וְלֹקָה מִשׁוּם מְבַשֵּׁל גִיד (שאסור באכילה) — והרי זה בשול שלא לצורך ביום-טוב), וְלֹקָה מִשׁוּם מְבַשֵּׁל בְּשַׂר בְּחֶלֶב, וְלֹקָה מִשׁוּם אוֹכֵל בְּשַׂר בְּחֶלֶב, וְלֹקָה מִשׁוּם הַבְּעָרָה". וְשֵׁם אָמְרוּ: "אִפְיָי (השמט, מן המניין) הַבְּעָרָה וְעֵיל (והכנס, צרף למנין) עֲצֵי הַקָּדִישׁ", וְאִזְהַרְתִּיהָ מִהֶכָּא: "וְאִשְׁרִיֵּהֶם

מתוך מהדורת חזק

שְׁהִזְהַרְנוּ מִלְאָכּוּל קָלִי (תבואה קלויה לצורך אכילה) תבואה חדשה קדם עבור יום ששה עשר בניסן, והוא אמרו יתעלה: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו". והאוכל ממנו כזית — לוקה.

המצוה הקצ"א — האזהרה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְאָכּוּל כְּרָמֶל (גרגרי שיבולת, קלויה כשהיא באבה; מלאה בגרגריה) החדש (מתבואה חדשה) קדם עבור יום ששה עשר בניסן, והוא אמרו יתעלה: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד-עצם היום הזה". וכבר קדם לנו לשונם באמרם (כריתות ה): "אכל לחם קלי וקרמל — חייב על כל-אחד ואחד". ובארנו את-זה תכלית באור בפלל התשיעי מן-הפללים (השורשים) שֶׁהִקְדַּמְנוּ לְמֵאמְרָא (לספר) זה עין עליו שם. וכבר נתבאר דיני החדש בפסק ז' ממנחות (ע). ובכמה מקומות בשביעית ומעשרות וחלה (פרק א משנה א).

המצוה הקצ"ב — האזהרה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְאָכּוּל אֶת-הָעֵרְלָה (פירות האילן בשלש שנותיו הראשונות), והוא אמרו: "שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" (שם יט, כג), והאוכל ממנו כזית — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ערלה. ואסור אכילת הערלה בחוצה לארץ הלכה למשה מסיני: אכל לשון התורה הוא בארץ ישראל בלבד.

~ יום שני י"ג מנחם-אב ~

מצות לא תעשה קצנ. קננ. קצר.

מצות עשה קמו.

המצוה הקצ"ג — האזהרה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְאָכּוּל בְּלֵאֵי הַכֶּרֶם (ש"נבלאו" מיני תבואה שנורעו לצד גפנים) בלבד, והוא אמרו יתעלה בהם: "פן-תקדש המלאה הזרע" (דברים כב, ט), וְכֵן בְּקִבְלָהּ (חולין סט): "פן-תקדש — פן-תוקד אש", כלומר: שאסור להנות בהם. וכבר קדם לך (הקרמנו כבר בסוף כלל ח) הפלל: פל-מקום שנגמר: השמר, פן ואל — אינו אלא מצות לא-תעשה. ובפרק ב' מפסחים (כד), כשאמרנו: "כל-אסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן" — כלומר: פל-דבר שנגסרה אכילתו לא יתחייב על אכילתו אלא אם נהנה בכך — אמרו אחר-כך: "אמר אב"י: הפל מודים בכלאי הכרם שְׁלוּקִין עֲלֵיהֶן אֶפְלוּ שְׁלֵא דְרַךְ הַנְּאֶתָן. מאי טעמא? דלא כתיב בהו אכילה, דכתיב: "פן-תקדש — פן תוקד אש". וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פלאים. וגם היא אינה חובה מן-התורה אלא בכלאי הכרם של ארץ ישראל.

המצוה הקנ"ג — האזהרה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְאָכּוּל

המקשה שאסור הנאה אין ראוי למנותו מצוה בפני עצמה, לפי שהוא ואסור אכילה ענין אחד בינו שהאכילה מין ממיני (אחד מדרכי) ההנאה. לפי שאמרנו יתעלה באיזה דבר שלא יאכל אינו אלא דגמא מדגמות ההנאה, והפונה שאין נהנין בו לא באכילה ולא בזולתה, והוא אמרם (פסחים כא): "כל-מקום שנגמר: לא תאכל, לא תאכלו" — אחד אסור אכילה ואחד אסור הנאה במשמע, עד שיפרט לך הכתוב (שמותר בהנאה) בדרך שפרט בנבלה" שנתבאר הטר ההנאה בה, והוא אמרו: "לגר אשר-בשעריך תתנה ואכלה או מוכר לנכרי" (שם יד, כא). ולפי הפלל הזה אין ראוי למנות אסור אכילה ואסור הנאה שתי מצות, ואלו מנינו אותם שתי מצות בבשר בחלב כי אז היינו חייבים לעשות פן גם בחמץ ובערלה ובכלאי הכרם, שיהא בכל-אחד מאלו ארבע המצות, אסור הנאה מצוה בפני עצמה. וכיון שגפלו באלו ולא נמנה אלא הלאו שבא אסור אכילתם בלבד ובכלל זה אסור הנאה כפי העקר שאמרנו — כך נפל גם בבשר בחלב. ונשאר פאן שאלה אחת בלבד והיא, שאפשו לאומר לומר: בינו שאסור הנאה מוכן מאסור אכילה כמו שבארנו עליהם השלום, אם פן למה הצריך הכתוב ללאו שלישי בבשר בחלב כדי לאסור הנאתו, כמו שבארנו? התשובה לזה: שהצריך לכה בינו שלא נאמר בבשר בחלב לשון "לא תאכל" שממנו תאסר האכילה וההנאה, וליפיק הצריך לכפול לאו אחד לאסור הנאה. וכבר הזכרנו השעם שבגללו לא כתב רחמנא אכילה בבשר בחלב, לפי שכל-מה שנוכר בו אכילה אינו חייב עד שיהנה באכילתו: אכל אם פתח פיו ובלע אחד האסורין או שאכלו לשהוא חס ושורף עד שיפנה גרונו ומכאיבו בשעת בליעתו וכיוצא בזה: הרי זה פטור. וזולתי בבשר בחלב, שהוא חייב על אכילתו ונאפלו לא נהנה בו, כמו שהזכירו (פסחים כה), וכן בלאי הכרם, כמו שנתבאר לקמן (לא תעשה קצג — שיעור ק), והבן כל-הפללים האלה וזכור אותם. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ח' מחלין.

המצוה הקפ"ו — האזהרה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְבַּשׁ בָּשָׂר בְּחֵלֶב, והוא אמרו יתעלה: "לא-תבשל גדי בחלב אמו" (שמות כב, יט), והמבשלו — לוקה אף-על-פי שלא אכלו, כמו שנתבאר בכמה מקומות בתלמוד.

המצוה הקפ"ט — האזהרה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְאָכּוּל לַחֵם הַעֲשׂוּי מִתְּבוּאֵה הַחֲדָשָׁה, קדם עבור יום ששה עשר בניסן (שאו מקייבים את העומר מהתבואה החדשה), והוא אמרו יתעלה: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו" (ויקרא כג, יד) והאוכל ממנו כזית — לוקה.

המצוה המשלימה מאה ותשעים — האזהרה

מתוך מהדורת חזק

יודע שהוא אסור בהנאה ולוקין עליו, כמו שמפרסם בכל-התלמוד. והראיה על היות יין נסוף מאסורי דאורייתא ושהוא נמנה מכלל מצות לא-תעשה, אמרם בגמרא עבודה זרה (עג): "רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרויהו (שניהם אומרים): כל-אסורין שבתורה בין שנתערבו (במין בין שלא במין) — חוץ משביל בנותן טעם (כשהאיסור נתן טעמו בתערובת), חוץ משביל יין נסוף דבמין — במה-שהוא, ושלא במין — בנותן טעם." הרי זו ראיה ברורה ש"יין נסוף מאסורין של תורה. וגם בספרי (במדבר כא, א) קשהזכירו אפן התדירות שראל בשטים לזנות אל בנות מואב, אמרו: "והוא נגנס והצצור מלא יין אצלה מ"יין העמונים — ועדין לא נאסר יין של גוים לישראל — אמרה לו: רצונך שתשתה וגו'". וממה שאמר "ועדין לא נאסר" משמע בלי ספק שאסור-כף נאסר. אבל אמרם (שבת יז): בכלל שמנה עשר דבר שגזרו (חכמים) שמקללם יינם (שבכלל זה מנו יין גויים), וכן גם אמרם (עבודה זרה סב): "שאיני יין נסוף דאחריו ביה רבנן" (שממקומות אלו משמע, לכאורה, שהוא איסור רק מדרבנן) — הרי פונתם בזה סתם יינם (סתם יין של גויים גם אם לא נסוך לעבודה זרה), לא יין נסוף עצמו: אבל יין נסוף עצמו הוא אסור מן-התורה: והרי ידעת אמרם (עבודה זרה ל): "שלישה (סוגי) יינות (אסורים) הם". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסקים האחרונים דעבודה זרה.

הטבל, והוא הדבר שלא הפךשו ממנו תרומה ומעשרות, והוא אמרו ותעלה: "ולא יחללו את-קדשי בני ישראל את אשר-ירימו לה" (ויקרא כב, טו), העובר על זה, כלומר: אוכל טבל — חייב מיתה בידי שמים. הרמז על כך ממה שאמר כאן: "ולא יחללו את-קדשי", ואמר בתרומות: "ואת-קדשי בני-ישראל לא תחללו ולא תמותו" (במדבר יח, לב), וילף (לומדים ב"גזרה שווה) חלול חלול מתרומה שהיא עון מיתה, כמו שבארנו. ולשון גמרא סנהדרין (פג): "מנין לאוכל טבל שהוא במיתה? שואמר: "ולא יחללו את-קדשי בני ישראל את אשר-ירימו לה" — בעתידים לתרם (כלומר, בטבל), הכתוב מדבר" וילף חלול מתרומה. רצו באמרם "בעתידים לתרם" פאלו אמר: לא יחללו קדשים שהם עתידים להרים אותם לה, והוא אמרו ותעלה: את אשר-ירימו לה" בלשון עתיד, ואמרי פסוק זה אמר: "והשיאו אותם עון אשמה באכלם את-קדשיהם" (ויקרא כב, טז), ובגמרא מפות (טז): אמרו: "כול לא יהיו חייבין אלא על הטבל שלא הורם ממנו פל-עקר; נטלה ממנו תרומה גדולה ולא נטלה ממנו תרומת מעשר, מעשר ראשון ולא מעשר שני ואפלו מעשר עני מנין? (שחייבים) תלמוד לומר: "לא-תוכל לאכל בשעריך וגו'" (דברים יב, יז), ולהלן הוא אומר: "ואכלו בשעריך ושבעו" (שם כו, יב), מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמר רחמנא: לא תוכל לאכל". אבל כל-זה למלקות. אולם עון מיתה אינו אלא בתרומה גדולה ותרומת מעשר, לפי שהאכל מעשר ראשון קדם שתפרש ממנו תרומת מעשר — חייב מיתה, והוא אמרו ותעלה ללזים בצותו אותם להפריש מעשר מן-המעשר (תרומת מעשר): "ואת-קדשי בני-ישראל לא תחללו ולא תמותו", שזה לאו על אכילת מעשר ראשון בטבלו. ולפיכך חייבין עליו מיתה, כמו שנתבאר במסכת דמאי. היוצא מכל-זה: שהאכל טבל קדם שתפרש ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר — חייב מיתה, ואזהרתיה ממה שואמר: "ולא יחללו את-קדשי בני ישראל", כמו שבארנו במצוה זו; והאכל טבל אחר הפרשת התרומות קדם הפרשת כל-המעשרות — חייב מלקות. ואזהרתיה מ"לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך". וזכור זה ואל תטעה בו. וכבר נתבאר דיני הטבל בכמה מקומות במסכת דמאי ותרומות ומסכת מעשרות.

~ יום שלישי י"ד מנחם-אב ~

מצות לא תעשה קא.

המצוה הק"א — האזהרה שהזכרנו מלשחוט בהמה ובנה ביום אחד בין בפגשים בין בחלין, והוא אמרו ותעלה: "אתו ואת-בנו לא תשחטו ביום אחד" (ויקרא כב, כה). ומי שעבר ושחט — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות בפסק ה' מחלין.

המצוה הקצ"ד — האזהרה שהזכרנו מלשתות יין נסוף, וזה לא נאמר בו פסוק ברור בפרוש, אבל נאמר בעבודה זרה: "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם" (שם לב, לח). מה זבח אסור אף יין אסור. ואתה

מתוך מהדורת חזק

מסלף — עובדה שנעשתה כבר. כגון נשבע: "לא אכלתי" — ואכל, ותקנו את-זה ואמרנו: "אימא: נשבע והחליף" כלומר: שנשבע על דבר (שיעשהו בעתיד) ועשה הפך ממה שנשבע עליו. ושם נתבאר בפירוש ג' משבועות וגם במסכת תמורה (ג), ששבועת שקר — היא אי-קיום שבועת בטוי, והוא אמרו: "שבועת שקר היכי דמי?" (ומפרש רבינו את קושית הגמרא): כלומר: איך היא שבועת שקר שאין בה מעשה? (ולכן כך פירושה של קושית הגמרא) לפי שזוהי (על-פי) פנות הדברים שקדמו שם (וממשיכה הגמרא) — "אי גימא (אם נאמר שזה כאשר נשבע) שלא אוכל ואכל — התם מעשה עבד (עשה מעשה); אלא דאמר: אוכל ולא אכל — ההוא מי לקי והא אתאמר עלה וכו'" (בכל אופן: ממהלך הגמרא שם משתמע שאי קיום שבועת בטוי היא ההגדרה של שבועת שקר). העובר על לאו זה, אם הוא מזיד — לוקה (גם אם אין בו מעשה — מלימוד מיוחד): ואם הוא שוגג — מביא קרבן עולה ויורד, כמו שבארנו במצוה ע"ב ממצות עשה (שיעור קצ), והוא אמרו בפירוש ג' משבועות (כא): "זוהי שבועת בטוי שחייבין על זדונה מלקות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד", ושם נתבאר דיני מצוה זו. ודע שזה שאמרתי במצוה זו שהמזיד בה חייב מלקות, אין זה מורה שיש איזו עברה שחייבים עליה מלקות אפלו בלי זדון, אלא כל-מקום שתשמעני אומר על איזו עברה שחייבים עליה מלקות — בין במה-שקדם ובין במה-שביא לקמן — דע שאינו חייב בקף אלא אם הוא מזיד ודקא, בעדים והתראה, כמו שנתבאר מתנאי העדים וההתראה במסכת סנהדרין (כא); אבל השוגג או האנוס או המטעה — אינו חייב כלל, לא מלקות ולא פרת, כל-שכן מיתת בית דין. וזה נהגה בכל-המצוות, ודע זאת. אבל נבאר במקצת המצוות ונאמר, שהמזיד חייב מלקות או מיתה, (לפי) שהוא חייב קרבן אם הוא שוגג באותו חטא — (לפי) שלא כל-חטא חייבים על שגגתו מלקות (אבל חטא שחייבים על שגגתו חטאת חייבים על זדונו מלקות או מיתה): אבל כל מה שחייבים עליו פרת או מלקות ומיתת בית דין אין חייבים בקף אלא בעדים והתראה וידוע שההתראה אינה אלא להבחין בין שוגג למזיד. ודע כלל זה ואל תבקש ממני לחזור עליו.

~ יום רביעי ט"ו מנחם-אב ~

מצות עשה קמו.

המצוה הקמ"ז — הצווי שנוצטוינו בכסוי הדם בעת שחיטת העוף או החיה, והוא אמרו ותעלה: "ושפך את-דמו וכסוהו בעפר" (ויקרא יז, יג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירוש ו' מחלין.

~ יום חמישי ט"ז מנחם-אב ~

מצות לא תעשה שו.

המצוה הש"ו — האזהרה שהזהרנו מלקחת בשעת ציד את קנה-העוף שלו, האם והאפרוחים, והוא אמרו ותעלה: "לא-תקח האם על-הבנים" (דברים כב, ו). ולא זו נפק לעשה והוא אמרו: "שלח תשלח את-האם" (שם ז). וכל-זמן שלא ישלח ולא קים עשה שבה (שנוצר מצב שלא יוכל לקיים), כגון שמתה האם קדם שישלחנה — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף חלין (מדרף קלח).

~ יום שישי י"ז מנחם-אב ~

מצות עשה קמח.

המצוה הקמ"ח — הצווי שנוצטוינו בשליח הקן, והוא אמרו ותעלה: "שלח תשלח את-האם ואת-הבנים תקח לך" (דברים כב, ז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות בפירוש אחרון מחלין.

~ שבת קודש י"ח מנחם-אב ~

מצות לא תעשה סא.

המצוה הס"א — האזהרה שהזהרנו שלא לעבור על שבועת בטוי, והוא אמרו ותעלה: "ולא-תשבעו בשמי לשקר" (ויקרא יט, יב). ושבועת בטוי היא שנשבע על דברים שאפשר לנו לעשותם או שלא לעשותם בלי מניעה מצד התורה על דבר מהם שנעשהו או שלא נעשהו — הרי אנו חייבים לקים מה שנשבענו עליו. והזהרנו מלעבור על אותה השבועה, שנאמר: "ולא-תשבעו בשמי לשקר". ובגמרא שבועות (כא). אמרו: "איזוהי שבועת שקר? נשבע להחליף" (נשבע ומחליף —

את הברכה מרוויחים כאשר הננו יהודים יראי שמים: מקפידים על תפילה בציבור, שמירת שבת בהידור, כשרות בהשגחה גדולה, חינוך הבנים אצל מלמדים שהם יהודים יראי שמים

היום יום ד מנחם אב

נביאים

יחזקאל פרק-לט א-יא

א ואתה בן-אדם הנבא על-גוג ואמרתי פה אמר אדוני יהוה הנני אליך גוג נשיא ראש משד ותבל:
 ב ושוכבתיך וששאתיך והעליתיך מירכתי צפון והבאתך על-הרי ישראל: ג והפיתי קשתך מיד
 שמאולך וחצייך מיד ימינה אפיל: ד על-הרי ישראל תפול אתה וכל-אגפייך ועמים אשר אתך לעיט
 צפור כל-כנף וחית השדה נתתיך לאכלה: ה על-פני השדה תפול כי אני דברתי נאם אדוני יהוה:
 ו ושלחתי-אש בגוג וכישבי האיים לבטח וידעו פיראני יהוה: ז ואת-שם קדשי אודיע בתוך עמי
 ישראל ולא אחל את-שם-קדשי עוד וידעו הגוים פיראני יהוה קדוש בישראל: ח הנה באה ונתחתה
 נאם אדוני יהוה הוא היום אשר דברתי: ט ויצאו ישבי א ערי ישראל ובערו והשיקו בנשק ומגן וצנה
 בקשת ובחצים ובמקל יד ובכרמח ובערו בהם אש שבע שנים: י ולא-ישאו עצים מן-השדה ולא
 יחטבו מן-היערים כי בנשק יבערו-אש ושללו את-שלליהם וכזו את-בזויהם נאם אדוני יהוה: (ס)
 יא ויהי ביום ההוא אתן לגוג מקום-שם קבר בישראל גי העברים קדמת הים וחסמת היא
 את-העברים וקברו שם את-גוג ואת-כל-המונה וקראו גיא המון גוג:

רש"י

ערו אביו לפיכך זכה לקבורה: גי העוברים. גי שהם עוברים את ים כנרת להביא משם פירות גינוסר תמיד: קדמת הים. ת"י במדנה ים גינוסר: וחוסמת היא את העוברים. וסוגרת היא את העוברים כמו לא תחסום (דברים כה) שרוב פגרים שיפלו שם יחדלו את העוברים מעבור, לפיכך יעברו עליהם ויקברו אותם. ומנחם פתרו בספרו יחסמו את אפם מלהריח ריח הפגרי:

מצודת ציון

(ב) ושוכבתיך. ענין מרד והליכה בדרכי הלב: וששאתיך. ענין הסתה ופיתוי כמו הנחש השיאני (בראשית א): (ד) אגפייך. חיל צבאות עם: לעיט. כן יקרא עוף דורס וכן לעיט הרים (ישעיה יח) ולתוספת ביאור אמר צפור כל כנף ר"ל כל בעל כנף: (ז) אחל. מל' חילול: (ט) ובערו והשיקו. מל' הבערה והיסק וכפל הדבר במ"ש: בנשק. כלי זיין כמו נשק בית היער (שם כב): וברומח. חנית: (י) ישאו. ענין לקיחה: יחטבו. ענין כריחה וחיתוך כמו מחוטב עציך (דברים כט): (יא) גי. עמק: וחוסמת. ענין סתימה וסגירה כמו לא תחסום (שם כה):

מצודת דוד

(א) הנני אליך. הנה אני אפנה אליך אתה גוג וכו': (ב) ושוכבתיך. אעיר לך להיות שוכב ומורד ואסית אותך ואעל' אותך ממקומך מפאת צפון: (ג) והכיתי. אכה בקשתך למען תפול מיד שמאלך כי בה מחזיקים את הקשת ור"ל לא תצלה עם כלי המלחמה: (ד) לעיט. לעופות הדורסים ולחית השדה אתך למאכל: (ה) על פני השדה תפול. במקום המלחמה: כי אני דברתי. וכן יקום: (ו) וביושבי האיים לבטח. הם הבאים עם גוג שהיו יושבים לבטח בארצותם על האיים: כי אני ה'. הנאמן במאמרי: (ז) אודיע. אפרסם שם קדשי בתוך עמי ישראל: ולא אחל. ר"ל לא אניח עוד את

שמי להיות מחולל: כי אני ה' קדוש בישראל. שאני ה' הקדוש שוכן בישראל: (ח) הנה באה. עתה באה הזמן ונהיתה התשועה וזהו היום אשר דברתי ויעדתי בו תשועה: (ט) בנשק וגו'. ר"ל בידות הכלים ההם שהם של עץ: ובמקל יד. הוא כלונס ארוך ובראשו כעין מחט ברזל ובו הורגים אנשים בזריקה: שבע שנים. כי יהיו רבים מאד: (י) את שולליהם. את העובדי כוכבים אשר שללו אותם בימי הגולה: (יא) אתן לגוג. ר"ל לאנשיו: מקום שם קבר. הוא כמו הפוך מקום קבר שם וכמו כל הרע אויב בקדש (תהלים עד) ומשפטו כל אויב הרע בקדש ור"ל אתן להם מקום קבר שם בישראל בארצם: גי העוברים. בגיא שעוברים בו אל קדמת הים למזרחו של הים: וחוסמת היא את העוברים. מפלת מרבית הפגרים תסתום ותסגור את העוברים שמה כי לא ימצאו שם מקום פנוי לעבור עוד שם והגיא ההוא יהיה נשכח מרגלי בני אדם ולכן יקברו שם את גוג ואת המון עמו: וקראו. שם הגיא יקראו גיא המון גוג ר"ל בזה הגיא נקברים המון גוג:

כתובים

דברי הימים א פרק כ"ב

ב וככל־כֹּחֵי הַכִּינּוּתִי לְבֵית־אֱלֹהֵי הַזֶּהָב | לְזָהָב וְהַפֶּסֶף לְפֶסֶף וְהַנְּחָשֶׁת לְנְחָשֶׁת הַבְּרוֹזֶל לְבְרוֹזֶל וְהַעֲצִים לְעֲצִים אֲבָנֵי־שֵׁהָם וּמְלוֹאִים אֲבָנֵי־פֶזֶד וְרִקְמָה וְכָל אֲבֵן יִקְרָה וְאֲבָנֵי־שֵׁשׁ לְרֹב: ג וְעוֹד בְּרִצּוֹתַי בָּבוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל סִגְלָה זָהָב וְכֶסֶף נָתַתִּי לְבֵית־אֱלֹהֵי לְמַעַלְהָ מִכָּל־הַכִּינּוּתִי לְבֵית הַקֹּדֶשׁ: ד שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים כֶּפֶרִי זָהָב מִזֶּהָב אוֹפִיר וְשִׁבְעַת אֲלָפִים כֶּפֶר־פֶּסֶף מִזֶּסֶף לְטוֹחַ קִירוֹת הַבְּתָיִם: ה לְזָהָב לְזָהָב וְלִפֶּסֶף לְפֶסֶף וְלְכָל־מְלָאכָה בְּיַד חֲרָשִׁים וּמִי מִתְנַדֵּב לְמַלְאוֹת יְדוֹ הַיּוֹם לַיהוָה: ו וַיִּתְנַדְּבוּ שְׂרֵי הָאֲבוֹת וְשְׂרֵי אֶשְׁרָאֵל וְשְׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמְּאוֹת וְלִשְׂרֵי מְלֹאכֶת הַמֶּלֶךְ: ז וַיִּתְּנוּ לְעִבּוֹדַת בֵּית־הָאֱלֹהִים זָהָב כֶּפֶרִים חֲמִשָּׁת־אֲלָפִים וְאֲדָרְכּוֹנִים רַבּוֹ וְכֶסֶף כֶּפֶרִים עֶשְׂרֵת אֲלָפִים וְנְחָשֶׁת רַבּוֹ וְשִׁמּוֹנֵת אֲלָפִים כֶּפֶרִים וּבְרוֹזֶל מֵאֶהֱאֵלֶּף כֶּפֶרִים: ח וְהִנְמִצָּא אֹתוֹ אֲבָנִים נָתַנוּ לְאוֹצֵר בֵּית־יהוָה עַל יַד־יְחִיאֵל הַגֵּרְשֹׁנִי:

רש"י

למלאות ידי היום לה' להביא זהב וכסף וכל דבר לבנין, דוגמא כל נדיב לבו הביאו חת וזנס (שמות לה): למלאות. דוגמת ומלאת יד אהרן ויד בניו (שם כט) ותרגומו ותקריב קרבן דאהרן: (ו) ויתנדבו שרי האבות וגו'. אותם שכתוב למעלה על שבט ישראל וגו' וכתוב כן למעלה (כ"ו) ובני ישראל למספרם ראשי האבות וגו': ולשרי מלאכת המלך. וגם שרי עבודת אדמת המלך ועל שבכרמי המלך וגו' כדלעיל: (ז) ואדרכונים רבו. קצונ"ש בלע"ז: (ח) ונתנו לאוצר בית ה' על יד יחיאל הגרשוני. שהיה נגיד על האוצרות כדלעיל (כ"ו) בני יחיאל זתם ויואל אחיו על אוצרות בית ה':

(ב) אבני שוהם ומלואים. דוגמת המשכן אבני שוהם ואבני וגו' (שמות כ"ט): אבני פוך ורקמה וכל אבן יקרה. לתת בקירות הזהב ובכלי הכסף: ואבני שיש. לעמודים ושלחנות ולרצפה: (ג) ועוד ברצותי בבית אלהי. פתרון מרוב רצון שרציתי בבית אלהי: יש לי סגולה. קיבצתי לי קבוצת זהב וכסף כדפירש לפנינו: (ד) מזוקק. לבן הרבה: לטוח קירות הבית. ואין אדם יכול לטוח שום דבר לא בכסף ולא בזהב כי אם שיהיה מזוקק: (ה) לזהב לזהב ולכסף לכסף ולכל מלאכה. ונתתיו ביד חרשים. אומנים וזהו אשר הכינותי לבית המקדש ואע"פ שקיבצתי כל זאת ומי מכם שמתנדב

מצודת ציון

(ב) אבני פוך. אבני יקר ומראהם כעין הפוך והוא הכחול: ורקמה. יריעות מרוקמות במיני צבעונין: יקרה. חשובה שיש שם מין אבן חשוב לבנין: (ג) סגולה. ענין אוצר כמו וסגולת מלכים (קהלת ב): (ד) לטוח. מל' טיחה ומשיחה כמו וטה את הבית (ויקרא יד) ואמר בדרך השאלה כי בטסים חפו הבית ולא ע"י טיחה ומשיחה כדרך שעושים האומנים ומרבית הזהב יוכיח: קירות. כותלי: (ה) חרשים. אומנים: למלאות. ענין חינוך, כמו ומלאת יד אהרן (שמות כט): (ו) ואדרכונים. שם מטבע ידוע אצלם וכן לאדרכונים אלף (עזרא ח):

מצודת דוד

(ב) וככל כחי. כאומר והנה אני עשיתי מה שעלי ובכל כחי הכינותי וכו': זההב לזהב. הזהב הכינותי על כלי הזהב וכן כולם: ומלואים. כן יקראו אבני יקר ע"ש שממלאים את הגומא העשוי במשבצות להושיב בו האבן: (ג) ברצותי. בעבור שאני מרוצה וחפץ בבית ה' הנה יש לי עוד סגולה מיוחדת מזהב וכסף נתתי גם אותה לבית ה': למעלה מכל וכו'. ר"ל נוסף על כל אשר הכינותי מאז לבהמ"ק: (ד) שלשת אלפים. ר"ל וזהו חשבון הסגולה שלשת אלפים וכו': לטוח וכו'. חוזר הוא על הזהב כי לא טחום בכסף, ורז"ל אמרו שהכסף האמור כאן ר"ל זהב טוב המכסיף כל הזהבים: (ה) לזהב לזהב. את הזהב לכלי הזהב וכו': ולכל מלאכה וכו'. ואת כל דבר הנצרך למלאכה הלא המה מסורים ביד החרשים: ומי מתנדב. אמר אל העומדים לפניו מי בכם מתנדב מה לחנוך את ידו היום בתת נדבה לה' וכאומר מעתה התחילו להתנדב על בנין הבית: (ו) שרי האבות. הם ראשי האבות האמור למעלה: ולשרי. ואת השרים הממונים על מלאכת המלך הם שרי הרכוש האמור למעלה: (ז) ואדרכונים. שם מטבע ידוע אצלם: רבו. הוא עשרת אלפים ולא באו עדיין למשקל ככר: (ח) והנמצא. ואשר נמצא איתו אבנים נתנו אותם לאוצר הבנין: על יד יחיאל. על ידו מסרו האבנים והוא הביאם אל האוצר:

משניות מסכת ביצה

י עגלה של קטן טמאה מדרם, ונטלת בשבת, ואינה נגררת אלא על גבי פלים. רבי יהודה אומר: כל הפלים אין נגררין, חוץ מן העגלה, מפני שהיא פובשת.

פ ר ק ש ל י ש י

א אין צדין דגים מן הביבין ביום טוב, ואין נותנין לפניהם מזונות; אבל צדין חיה ועוף מן הביבין, ונותנין לפניהם מזונות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל הביבין שוין. זה הפלל: כל המחפר צידה – אסור, ושאינו מחפר צידה – מותר.

פירוש ברטנורא

י עגלה. העשויה לשחוק לקטן, ומיוחדת לו לישב עליה: טמאה מדרם. אם היה הקטן זב, נעשית העגלה אב הטומאה: ונטלת בשבת. תורת כלי עליה: ואינה נגררת. בשבת: אלא ע"ג פלים. על גבי בנדים, מפני שעושה חריץ בקרקע, והופר חייב משום חורש: רבי יהודה אומר כו'. תרי תנאי נינהו ואליבא דר' יהודה, דת"ק נמי רבי יהודה היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור. ואתא האי תנא אחריתי ואמר דלא אסר ר' יהודה בעגלה של קטן, מפני שאינה עושה חריץ בהלוכה ע"י הפירה, אלא כובשת בקרקע ונדוש תחתיה ונעשה עפרה נמוך, אבל אינה מזויה עפר ממקומה. וכבר אפסקא הלכתא כר"ש דאמר גורר אדם מטה כסא וספסל, ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ:

ג א אין צדין דגים. אע"ג דשחיטה ואפיה ובישול מאבות מלאכות הן והותרו לצורך יו"ט, צידה המיא לקצירה וקצירה לא הותרה ביו"ט. ביבין של דגים, הן בריכות של מים שדגים מתגדלים שם. ביברים של חיה, קרפפות מוקפין גדר סביב ומביאים שם חיות ויולדות ומתגדלות שם: ואין נותנין. לפני הדגים מזונות, דאפשר להם בלא מזונות ואין מזונות עליך: אבל צדין חיה ועוף. המוכנים מאתמול: מן הביבין. הקטנים, שאין מחוסרים צידה. ורבן

משניות מבוארות – קהתי

יב, טז, וסמך לו נאמר: "ישמרתם את המצות" – כל שהוא משימור מצה ואילך, כלומר מלאכות שמשמירת המצות ואילך, היינו הלישה והמלאכות הבאות אחריה מותר לעשותן ביום טוב משום צורך אוכל נפש, אבל המלאכות שלפני הלישה אסורות; ומבאר המאירי, שהלישה וכל מה שאחריה היא מלאכה להכשר אוכלין, אבל הקצירה והדישה והעימור וכל כיוצא בהן אינן הכשר אוכל, והרי הן בכלל "מלאכת עבודה", שהרי כל אותן המלאכות אדם עושה אותן בזמן אחד לימים הרבה, מה שאין כן הלישה והמלאכות שלאחריה, כולן נעשות לצורך שעה. והרא"ש כותב, שחכמים גזרו על קצירה ובצירה וטחינה, לפי שאדם רגיל לבצור כמו כאחד ולקצור שדהו כאחד ולטחון הרבה ביחד ולדרוך ענביו כאחד, הלכך אסרו כל המלאכות הללו, שדומות הן למעשים של חול (עיי' הר"ן). משנתנו באה ללמד, שאף הצידה אסורה ביום טוב אפילו לצורך אוכל נפש.

אין צדין דגים מן הביבין – של דגים, והן בריכות מים שמגדלים בהן דגים, ביום טוב – שהואיל ואפשר לצודם מערב יום טוב אסור לצודם ביום טוב (רש"י), ויש מבארים הטעם, לפי שהצידה דומה לקצירה, שהיא עקירת דבר ממקום גידולו, הלכך דינה כקצירה, שאסורה היא ביום טוב (תוספות; המאירי). ולדעת הרא"ש (שהבאנו בהקדמה למשנתנו), חכמים אסרו צידה ביום טוב מאותו טעם שאסרו קצירה וטחינה, שפעמים תעלה מצודתו דגים הרבה וכמעשה של חול הוא (עיי' הר"ן). ואין נותנין לפניהם – לפני הדגים, מזונות – ביום טוב, שמא יבוא לצודם (תוספות); ועוד, שמוציאים הם את מזונותיהם בבריכה, ואין צורך ליתן להם מזונות. אבל צדין חיה ועוף מן הביבין – של חיות ועופות, והם קרפפות המוקפים גדר סביב, שמגדלים שם חיות ועופות, והם עומדים לאכילה, וכיון שמוזמנים הם לאדם וקל לצודם, מותר לצודם ביום טוב (המאירי). ויש מפרשים, שמדובר כאן בחיה ועוף שהכינם מערב יום טוב לשחטם ביום טוב (רש"י; ברטנורא). ונותנין לפניהם מזונות – שהואיל ורשאי ליטלם, חייב הוא ליתן להם מזונות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל הביבין שוין – יש מפרשים, שרבן שמעון בן גמליאל אינו בא לחלוק על תנא קמא אלא לפרש את דבריו (ברטנורא; המאירי), זה הפלל: כל המחפר צידה – שצריך לטרוח הרבה כדי לתפסו; ובגמרא מבואר: כל שאומר "הבא מצודה ונצודנו", אסור – לצודו ביום טוב, מהטעמים שהבאנו לעיל, ושאינו מחפר צידה

~ יום ראשון ~

ב א ו ר מ ש נ ה י

עגלה של קטן – העשויה לו כדי שילמד ללכת, והקטן נשען עליה והיא מתגלגלת לפניו (תוספות), טמאה מדרם – אם הקטן היה זב, הריהו מטמא את העגלה טומאת מדרם; שכן הוב, שהוא אב הטומאה, מטמא כלים המיוחדים לשיבה או לשכיבה או לרכיבה, ועושה גם אותם אב הטומאה, אם הוא דורס או יושב או שוכב או נשען עליהם, וטומאה זו נקראת "טומאת מדרם"; ואף עגלה זו הואיל ומיוחדת היא לכך שיהא הקטן נשען עליה, הרי היא מקבלת "טומאת מדרם"; ונטלת בשבת – תורת כלי עליה, ואינה מוקצה. ואינה נגררת – בשבת וביום טוב, אלא על גבי פלים – על גבי בנדים, כיון שטיחים, אבל לא על גבי הקרקע, מפני שהיא עושה בו חריץ, והרי זה כחופר. רבי יהודה אומר: כל הפלים אין נגררין – על גבי הקרקע בשבת וביום טוב, חוץ מן העגלה – שמתור לגררה על גבי הקרקע, מפני שהיא פובשת – את הקרקע ונעשה עפרה נמוך, אבל אינה מזויה את העפר ממקומו. בגמרא מבואר, שאף הרישא היא לדעת רבי יהודה, הסובר שדבר שאינו מתכוון אסור, אלא ששני תנאים נחלקו במשנתנו בשם רבי יהודה; התנא האחד אומר, שלדעת רבי יהודה אין העגלה נגררת אלא על גבי פלים, שהואיל והיא עושה חריץ אסור לגררה על גבי הקרקע, משום חופר; והתנא האחר אומר, שלא אסר רבי יהודה בעגלה של קטן לגררה על גבי הקרקע, מפני שהיא כובשת. וכבר הזכרנו, שאין הלכה כרבי יהודה אלא כרבי שמעון האומר: "גורר אדם מטה כסא וספסל בשבת ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ" (שבת כב, א; רמב"ם הל' שבת א, ה).

ב א ו ר מ ש נ ה א

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו) שאף על פי שהותרו ביום טוב מלאכות שהן לצורך אוכל נפש, מכל מקום יש מלאכות שהן אסורות ביום טוב, אף שעשייתן היא לצורך אכילה, כגון קצירה, דישה, עימור וטחינה. טעמים שונים נאמרו במפרשים על כך (עיי' בפתיחה למסכתנו מה שהבאנו מ"משנה תורה" להרמב"ם). – בירושלמי מובא בשם ריש לקיש: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות

ב מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יום טוב – לא יטל מהן ביום טוב, אלא אם כן יודע שצודו מערב יום טוב. ומעשה בנכרי אחד, שהביא דגים לרבו גמליאל ואמר: מתרין הן, אלא שאין רצוני לקבל הימנו. ג בהמה מספנת לא ישחט, אלא אם כן יש שהות ביום לאכול ממנה פזית צלי. רבי עקיבא אומר: אפלו פזית חי מבית טביחתה. שחטה בשדה – לא יביאנה במוט ובמוטה; אבל מביא בידו אכרים אכרים. ד בכור שנפל לבור, רבי יהודה אומר: ירד ממחה ויראה, אם יש בו מום – יעלה וישחט; ואם לאו – לא ישחט. רבי שמעון אומר: כל שאין מומו נפר מבעוד יום, אין זה מן המוכן.

פירוש ברטנורא

שמעון בן גמליאל לאו לאפלוני אתנא קמא אתא, אלא לפרושי: כל המחוסר צידה. שצריך לבקש תחבולות כדי לתפסו. וכל דרהיט בתריה ומטי ליה בחד שחיה לא הוי מחוסר צידה, ואי לא, הוי מחוסר צידה:

ב ומעשה בנכרי אחד. חסורי מחסרא והכי קתני, ספק מוכן אסור ורבן גמליאל מתיר, ומעשה בנכרי אחד וכו'. ואין הלכה כרבן גמליאל, אלא פירות ודגים שהובאו ביו"ט ספק נלקטו היום ספק מאתמול, ספק נצודו היום ספק מאתמול, אסורים. וכל שאסור לאכול אסור למלטלו. ואם צורתו מוכחת עליהן כגון פירות דכמושין שאי אפשר שנלקטו היום, וכן דגים שהביאום ממקום רחוק שאי אפשר שצודו היום, מותרין. ודבר מוכן שבא מחוץ לתחום בשביל ישראל, אסור לאותו ישראל שהובא בשבילו ולכל בני ביתו, ומותר לישראל אחר. ופירות או דגים שנתלשו או נצודו ביו"ט ראשון, מותרין לערב בליל יום טוב שני בכדי שיעשו, חוץ משני ימים טובים של ראש השנה שהם אסורים עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו. ופירוש כדי שיעשו, כדי שיתלשו הפירות ממקום שנתלשו ויביאו אותם מן המקום שהביאום. ועיר שדלתותיה נעולות בלילה צריך שימתין לבוקר בכדי שיעשו: אלא שאין רצוני לקבל ממנו. שאני שונא אותו:

ג בהמה מסוכנת. שהוא ירא שמה תמות. ואין צריך לה שכבר סעד סעודתו: לא ישחוט. א"כ יודע שיש שהות ביום לאכול כוית צלי הימנה: מבית טביחתה. שהוא מוזמן ומופשט מעורו ועומד. ואין הלכה כרבי עקיבא: לא יביאנה במוט ובמוטה. בשני בני ארם. משום דאושא מלתא ומזולל בכבוד וי"ט:

ד בכור שנפל לבור. בכור בעל מום שלא הראהו לחכם מערב יו"ט מבעוד יום לחתורו, ונפל לבור ביו"ט וירא שמה ימות שם: ירד מומחה. שבקי להבחין בין מום קבוע למום עובר: ויראה. מום שהיה בו אתמול, אם מום קבוע הוא: יעלה וישחוט. דמשום מוקצה לביא, דמאתמול דעתיה עלויה: ואם לאו לא ישחוט. הכי קאמר, ואם לאו, דאותו מום שהיה בו מערב יו"ט לא היה קבוע אלא היום נעשה בו מום קבוע, אפילו עבר והעלהו לא ישחוט. ולא אמרין

משניות מבוארות – קהתי

והוא רוצה לשחטה, לפי שחושש שמה תמות ותתנבל, וכבר סעד ואינו צריך לה לסעודתה, לא ישחט – אותה ביום טוב, אלא אם כן יש שהות ביום לאכול ממנה פזית צלי – אף על פי שאין שהות לאכול מבושל, שהרי זמן הצלייה פחות מוזמן הבישול ואינו טעון שהייה למליחה, מכל מקום בכגון זה שיש הפסד מרובה הקילו חכמים, שאם יש שהות למליחה, לא יאכל ממנה כוית צלי, מותר לשחטה ביום טוב; ויש מדייקים מלשון משנתנו, שאפילו אינו אוכל, אלא שיכול היה לאכול, מותר לשחוט. רבי עקיבא אומר: אפלו פזית חי מבית טביחתה – רבי עקיבא מיקל יותר, שאפילו אין שהות ביום אלא לאכול כוית בשר חי ממקום שחיתתה, שאינו צריך שם הפשט העור, מותר לשחטה. ואין הלכה כרבי עקיבא (רמב"ם). שחטה את הבהמה ביום טוב בשדה; יש מפרשים, שמדובר גם כאן דווקא בבהמה מסוכנת; ויש מפרשים: בין בריאה בין מסוכנת (רמב"ם), לא יביאנה במוט ובמוטה – במוט גדול או במוט קטן הנישא על ידי שני אנשים על הכתפיים או בידיהם, שעל ידי כך הוא עושה פרסום דבר ומזולל בכבוד יום טוב, אבל מביא בידו אכרים אכרים – אף על פי שעל ידי כך הוא מרבה בהליכה, שכן ניכר הדבר שלשם יום טוב הוא מביאם לביתו.

– שאפשר לתפסו בריצה אחת, מותר – לצודו ביום טוב. הרמב"ם מפרש, שכל שהוא מחוסר צידה הרי זה מוקצה. ואין צדין אותו ביום טוב, וכל שאינו מחוסר צידה, הרי זה מוכן וצדין אותו ביום טוב ואוכלין אותו (ה"ל יום טוב ב, ז). כן משמע מדברי הרמב"ם (ס"ט) ש"ז הכלל" מוסב על כל מה שנינו במשנתנו, היינו אף על דגים. אבל לדעת הראב"ד מוסבים דברי רבן שמעון בן גמליאל על חיה ועוף בלבד, אבל דגים לעולם אין צדין ביום טוב, אפילו בכיירים קטנים, לפי שהם מכוסים מן העין ויש טורח לצודם.

~ יום שני ~

ב א ו ר מ ש נ ה ב

כבר בארנו (בפתיחה למסכתנו). שאין אוכלים ביום טוב אלא דברים המוכנים לאכילה מערב יום טוב, אבל דברים שאינם מוכנים לאכילה מערב יום טוב, הרי הם מוקצה, ואסורים ביום טוב בין באכילה בין בטלטול. – משנתנו דנה בדבר שהוא ספק מוכן. מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יום טוב – מלכודות לחיות ולעופות או רשתות לצוד דגים, שפרשן בערב יום טוב, לא יטל מהן ביום טוב, אלא אם כן יודע שצודו מערב יום טוב – שהוא מוכן בוודאי מערב יום טוב, אבל אם אינו יודע שניצודו מערב יום טוב, אסור ליטול מהן ביום טוב, שספק מוכן אסור. ורבן גמליאל מתיר בספק מוכן (כך מובאר בגמרא. שיש להוסיף פסיקה זו במשנתנו). ומעשה בנכרי אחד, שהביא דגים לרבו גמליאל – ביום טוב, ולא ידעו אם ניצודו מאתמול או מהיום, ואמר – רבן גמליאל: מתרין הן – הדגים, שספק מוכן מותר: אלא שאין רצוני לקבל הימנו – יש מפרשים, שלא רצה לקבל ממנו מפני שהיה שונאו (רש"י); ויש מפרשים, מפני שרצה לחתור על עצמו (המאירי) בס"ר יהונתן. יש מבארים (פ"ד דעה אחת שבגמרא). שאף רבן גמליאל לא התיר את הדגים באכילה אלא בטלטול בלבד (ה"ר). ואין הלכה כרבן גמליאל.

ב א ו ר מ ש נ ה ג

בהמה מספנת – מי שיש לו ביום טוב בהמה שהיא חולה מסוכנת,

~ יום שלישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ד

ככור בהמה טהורה קדוש הוא מאליו, ואף בזמן הזה אין שוחטים אותו אלא אם כן נפל בו מום קבוע; וצריך להראות תחילה את המום למומחה, הבקי במומים, שיבדוק אם אמנם מום קבוע הוא או מום עובר. משנתנו דנה בככור שהיה בו מום מערב יום טוב, אלא שלא הראהו לחכם ולא נודע אם הוא מום קבוע אם לא, ונפל לבור ביום טוב, וחוששים שמא ימות שם; ולהעלותו שלא לצורך אכילה אינו רשאי ביום טוב. ואף על פי שיש כאן צער בעלי חיים, אין חוששים לזולל בככור יום טוב משום צער בעלי חיים (המאירי).

בכור – בעל מום, שלא הראהו למומחה מערב יום טוב, שנפל לבור – ביום טוב, ויש חשש שמה ימות שם, רבי יהודה אומר: ירד ממחה – הבקי במומים, ויראה, אם יש בו מום – כלומר

ה בהמה שמתה – לא יזינה ממקומה. ומעשה ושאלו את רבי טרפון עליה ועל החלה שנטמאה; ונכנס לבית המדרש ושאל, ואמרו לו: לא יזינם ממקומם.
 ו אין נמנין על הבהמה לכתחלה ביום טוב, אבל נמנין עליה מערב יום טוב ושוחטין ומחלקין ביניהן. רבי יהודה אומר: שוקל אדם בשר פנגד הפלי או פנגד הקופיץ. וחכמים אומרים: אין משגיחין בכף מאזנים פל עקר.
 ז אין משגיחין את הפסין ביום טוב, אבל משיאה על גבי חברתה. לא יאמר אדם לטבח: שקל לי בדינר בשר; אבל שוחט ומחלקים ביניהם.

פירוש ברטנורא

מאתמול הוה דעתיה עליה וכיון שיש בו עכשו מום קבוע נשחטה, והואיל והמום של אתמול לא היה קבוע, מוקצה מחמת איסור הוה: אין זה מן המוכן. לא משום מוקצה אסר ליה, דהא לית ליה לר"ש מוקצה, אלא מפני שמתירו ביו"ט ה"ל כמתקנו, ונראה כדן דין דגזיר ביה משום שבות. וה"ק, אין התרתו היתר, ואינו מוכן להיות כשר:

ה בהמה שמתה. בהמת קדשים מיירי, כדקתני עליה ועל החלה שנטמאת. ובהמת קדשים שמתה אסורה בהנאה וטעונה קבורה, הלכך לא יזינה ממקומה. אבל בהמת חולין מחתכין אותה לפני הכלבים. והני מילי שהיתה מסוכנת מאתמול דדעתיה עיליה, אבל לא היתה מסוכנת מאתמול אף בהמת חולין לא יזינה ממקומה: החלה שנטמאת. אינה ראויה לכהן ביו"ט, אף להסקה או לתתה לכלב, דאין מבערין קדשים מן העולם ביו"ט ואפילו ע"י אכילת בהמה, דגזירת הכתוב היא שאין קדשים טמאים מתבערים מן העולם ביו"ט:

ו אין נמנין. אין פוסקים דמים להיות שנים שלשה בני אדם אומרים בהמה זו בשלשה וזוים זה לכל אחד: ושוחטים ומחלקים ביניהן. למחצה לשליש ולרביע, ואין מוכרין פיסוק דמים: שוקל אדם בשר. אע"פ שאסור לשקול בליטרא דהוי מעשה חול, מותר לשקול כנגד הכלי וכנגד הקופיץ ולמחר יראו הקופיץ והכלי כמה משקל: והכי א"ר אין משגיחין. אין מעיינין: בכף מאזנים כל עיקר. ואפילו לשמור הבשר מן העכברין אסור לשום אותו בכף מאזנים. והלכה כחכמים:

ז אין משגיחין את הפסין. ברחים או במשחות: אבל משיאה על גבי חברתה. דמשנה מדרך חול:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום רביעי ~

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד בדברים שאסרו חכמים ביום טוב משום גזירת מקח וממכר. **אין נמנין על הבהמה לכתחלה ביום טוב** – בגמרא מבואר: אין פוסקין דמיום לכתחילה על הבהמה ביום טוב. כלומר חבורת אנשים שבאה לקחת בהמה אצל הטבח ביום טוב, אין אומרים לו: תן לנו פרה זו בכך וכך דמים, כגון בעשרה דינרים, ויתחייב לך כל אחד ממנו חלקו (רמב"ם; המאירי; ברטנורא); וכן הבאים להשתתף בהמה ביום טוב, לא יפסוק דמים לומר: "אני אקח ממנה בשר בסלע ואתה בשתיים", כמפורש בבבליה בגמרא: "לא יאמר אדם לחברו: "הריני עמך בסלע, הריני עמך בשתיים", שכל פיסוק דמים כגון זה יש בו משום מקח וממכר שאסור הוא ביום טוב; **אבל נמנין עליה מערב יום טוב ושוחטין ומחלקין ביניהן** – ביום טוב, כלומר שאם פסקו דמים על הבהמה מערב יום טוב, בכמה כל אחד יקח ממנה, רשאים הם לחלק ביניהם את בשר הבהמה ביום טוב כפי החלקים שקבעו מערב יום טוב (עיי' "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל").
 רש"י מפרש: "אבל שוחט הטבח בלא פיסוק דמים ומחלקין אותה ביניהם, ולמחר יפסוק להם דמיה"; וכותב בעל "תפארת ישראל", שנראה שרש"י לא היתה גירסת המשנה "אבל נמנין עליה מערב יום טוב", אלא הגירסה היתה: "אבל שוחטין ומחלקין ביניהן"; ואפשר עוד שרש"י מפרש: "אבל נמנין עליה וכו' או שוחטין ומחלקין ביניהן".
רבי יהודה אומר: שוקל אדם בשר – ביום טוב, **פנגד הפלי או פנגד הקופיץ** – סכין גדולה, שקוצצים בה בשר ועצמות, כלומר, אף על פי שאסור לשקול ביום טוב במשקלות, לפי שהוא מעשה חול, מכל מקום מותר לשקול כנגד הכלי או כנגד הקופיץ, היינו שנותנים את הכלי או את הקופיץ על כף אחת של המאזניים ואת הבשר על הכף האחרת, ולאחר יום טוב רואים מה משקלו של הכלי או של הקופיץ (ברטנורא). ויש מפרשים, בכגון שידוע משקל הכלי או הקופיץ (מחר"ם). **וחכמים אומרים: אין משגיחין בכף מאזנים פל עקר** – כלומר אין מתמשים כלל בכף מאזניים ביום

אם המום שיש בו מערב יום טוב הוא מום קבוע, ומותר לשחטו, **יעלה וישחט** – מותר להעלותו מן הבור ולשחטו, לפי שדעתו עליו מאתמול ואין בו דין מוקצה. **ואם לאו** – אם ראה המומחה, שהמום שהיה בו מערב יום טוב לא היה מום קבוע אלא שעל ידי נפילתו לבור נעשה מום קבוע, **לא ישחט** – כלומר אסור להעלותו ביום טוב, ואם עבר והעלהו, אסור לשחטו, שהואיל ולא היה בו מערב יום טוב אלא מום עובר הריהו מוקצה. **רבי שמעון אומר: פל שאין מומו נגר מבעוד יום** – מערב יום טוב, אם מום קבוע הוא, **אין זה מן המוכן** – ואסור להעלותו ולשחטו ביום טוב. יש מפרשים, שרבי שמעון אינו בא לאסור משום מוקצה, שרבי שמעון אינו סובר דין מוקצה, אלא משום שלדעתו אין רואים מומים ביום טוב, מפני שהוא כדן דין, שגזרו בו משום שבות, וזהו שאמר רבי שמעון: כל שאין מומו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוכן – להיות כשר לשחיטה, שאין המומחה יכול להתירו ביום טוב והתרתו אינה היתר (דש"י). והלכה כרבי שמעון (רמב"ם ה"ל יום טוב ב. ד).

באור משנה ה

בהמה שמתה – ביום טוב, **לא יזינה ממקומה** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בהמת קדשים, שאחר מיתתה אסורה היא בהנאה וטעונה קבורה, הלכך לא יזינה ממקומה. אבל בהמת חולין שמתה ביום טוב, אם היתה מסוכנת מערב יום טוב, מותר לחתך אותה לפני הכלבים ביום טוב, שדעתו עליה מאתמול בשביל הכלבים. ברם, אם לא היתה מסוכנת מאתמול, אף בהמת חולין אסורה בטלטול ביום טוב. **ומעשה ושאלו את רבי טרפון עליה** – על בהמת קדשים שמתה ביום טוב, **ועל החלה שנטמאה** – שאינה ראויה לכהן ביום טוב, שהרי אסורה היא באכילה, ואף להסיקה תחת תבשילו או לתתה לכלבו אסור לכהן, שאין מבערים קדשים טמאים מן העולם ביום טוב, **ונכנס לבית המדרש ושאל** – מה דינך, **ואמרו לו** חכמים: **לא יזינם ממקומם** – אסור להזיז את הבהמה ואת החלה ממקומם ביום טוב, שהואיל ואינם ראויים לכלום, אסורים הם בטלטול.

ח אומר אדם לחברו: מלא לי פלי זה, אבל לא במדה. רבי יהודה אומר: אם היה פלי של מדה – לא ימלאנו. מעשה באבא שאול בן בטינית, שהיה ממלא מדותיו מערב יום טוב ונותן ללקוחות ביום טוב. אבא שאול אומר: אף במועד עושה כן מפני ברורי המדות. וחכמים אומרים: אף בחל עושה כן, מפני מצוי המדות. הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו, ואומר לו: תן לי ביצים ואגוזים במנין; שפן דרך פעל הפית להיות מונה בתוך ביתו.

פ ר ק ר ב י ע י

א המביא פדי יין ממקום למקום – לא יביאם בפסל ובקפה, אבל מביא הוא על כתפו או לפניו. וכן המוליך

פירוש ברטנורא

ח אבל לא במדה. בכלי המיוחד למדה שמודד ומוכר בו. אבל אם אינו מיוחד לכך אע"פ שעומד למדה, שכשישבר זה שהוא מודד בו יעמוד זה תחתיו, מותר למלאותו: אם היה כלי של מדה. אע"פ שעדיין לא יחרו לכך לא ימלאנו. ואין הלכה כר"י: ממלא מדותיו מעי"ט. לפי שאין מודדין ביו"ט: אף בחול המועד עושה כן. מפני ביטול בית המדרש, שהיו רבים באים לשאלו הימנו כמועד שאין מודדין במלאכה, והיה ממלא מדותיו בלילה שאינו זמן בית המדרש כדי שיהא פנוי ביום: מפני מצוי המדות. כשהיה מוכר שמן היו לו מרות הרבה, ומביאין הלקוחות כליהן ומודד לכל אחד ואחד במדה לעצמו, ומתמצות והולכות לתוך כליהן כל הלילה, כדי שלא ישאר לו השמן המודבק בשולי המדה ובדפנותיה ונמצא גזול את הלקוחות:

ד א המביא. ממקום למקום. בתוך התחום: לא יביאם וכו'. לתת ג' וד' כרות בתוך סל או קופה וישאם, משום דנראה כמעשה חול לשאת משאות. ואם אי אפשר לו לשנות מותר: אבל מביא הוא על כתפו. אחד או שנים, דמוכה דלצורך יו"ט: או לפניו. בידו: וכן המוליך את התבן. להיסק או

משניות מבוארות – קהתי

ולמחר נותן לו שוויו. ואפילו היה כלי המיוחד למידה ימלאנו והוא שלא יזכיר לו שם מידה". ויש מפרשים משנתנו כפי שפירשה (בגמרא) רב יהודה בשם שמואל: אומר אדם לחברו: מלא לי כלי זה, אבל לא במידה – בכלי המיוחד למידה; אבל כל העומד למידה, היינו שעדיין לא מדדו בו, אלא שעומד הוא לכך, שאם יישבר הכלי שמודדים בו ישתמשו בכלי זה, מותר למלאותו. רבי יהודה אומר: אם היה כלי של מידה לא ימלאנו – אפילו כלי שאינו מיוחד למידה אלא הוא עומד למידה, אסור למלאותו (פירוש המשניות להרמב"ם; ברטנורא). מכל מקום הלכה כותבא קמא. מעשה באבא שאול בן בטינית, שהיה ממלא מדותיו מערב יום טוב ונותן ללקוחות ביום טוב – לפי שאין ממלאים כלי מידה ביום טוב. אבא שאול אומר: אף במועד – בחול המועד – עושה כן מפני ברורי המדות – שכן בחול המועד היו רבים באים אליו ללמוד, מאחר שבטלים ממלאכה, ולא היתה לו שהות לברר יפה את המידות שתהינה שלמות בלא קצף, הלכך היה ממלא מידותיו בלילה. וחכמים אומרים: אף בחל עושה כן – שמבערב היה ממלא מידותיו שמן ומערה לתוך הכלים של הלקוחות שהובאו לו, מפני מצוי המדות – כדי שיתמצה כל השמן שבמידה לתוך כלי הלקוח. יש מפרשים, שהיו לו הרבה מידות (כגון לוגים), והיה מודד לכל אחד מן הלקוחות במידה בפני עצמה, והמידות היו מתמצות והולכות לתוך כליהם כל הלילה (רש"י; ברטנורא). ויש מפרשים, שמדד להם מבערב, כדי שתהא לו שהות להמתין בכל כלי עד שיתמצה לתוכו כל השמן שבמידה (המאירי). הולך אדם – ביום טוב, אצל חנוני הרגיל אצלו – שהוא נותן לו בהקפה ובלא קביעת מחיר, ואומר לו: תן לי ביצים ואגוזים במנין; פעל הפית להיות מונה בתוך ביתו – הלכך אין בהזכרת המניין משום מקח וממכר.

ב א ו ר מ ש נ ה א

משנתנו דנה בדברים שאין לעשותם ביום טוב כדרך שעושה אותם בחול אלא בשנינו. המביא פדי יין – ביום טוב, ממקום למקום – בתוך התחום, לא יביאם בפסל ובקפה – או בקופה. היינו סל גדול, מפני שזה נראה כמעשה חול, אבל מביא הוא – כדים אחדים, על כתפו או לפניו – בידי, או בין ידי לגופו, שינכר הדבר שלצורך יום טוב הוא מביאם. וכן המוליך את התבן – קופה מלאה תבן לשם

טוב; ומבואר בגמרא, שנקטו חכמים לשון "כל עיקר" להשמיענו, שאפילו ליתן בשר במאוינים כדי לשמרו מן העכברים, אסור, מפני שנראה כשוקל בהן. והלכה כחכמים.

ב א ו ר מ ש נ ה ז

אין משחזין את הספיני ביום טוב – במשחזות, שהרי זה כמתקן כלי, אבל משיאה על גבי חביתה – מעבירה על גבי סכין אחרת, שהיא כלי ואין זה תיקון גמור אלא כלאחר יד, מותר בכך (המאירי); ויש מבארים הטעם, לפי שמשנה מדרך חול (רש"י; ברטנורא). לא יאמר אדם לשבח – ביום טוב: שקל לי פדיני בשר – שאסור לפסוק דמים ביום טוב, כמו ששנינו כבר במשנה הקודמת (ע"י) "תוספות יום טוב". שתמה על הלכה זו שחזרה ונשנתה כאן, שהרי משנה שאינה צריכה היא, אבל שוחט – הטבח ביום טוב, ומחלקים ביניהם – נתחיה הבהמה כדרך שרגילים לנתח את הבהמות, כלומר שכל הרוצה לקחת בשר אומר לטבח, שיתן לו נתח או חצי נתח, ואינו מזכיר את דמיו.

בענין הלשון "שקול לי" מפרש בעל "תפארת ישראל", שהכוונה היא באופן שיותר לשקול, כגון ששוקל ומשער ביד (ועי' "תפארת ישראל" שמפרש אמנם הלכה זו בדרך אחרת לגמרי). ויש מפרשים: "שקול לי" – קח לי את או לי, כמו: שקול טיבותך ושדי אחיזרא" (קרבן נתנאל). ויש גורסים: "מכור לי בדניר בשר" (ה"ר); "מגיד משנה". והרמב"ם כותב: לא יאמר אדם לטבח: תן לי בדניר בשר, אלא תן לי חלק או חצי חלק; ולמחר עושין חשבון על שוויו.

~ יום המישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ח

אומר אדם לחברו – החנווני, ביום טוב: מלא לי פלי זה – שמן או יין, אף על פי שהכלי מיוחד למידה, היינו שמחזיק מידה מסוימת והדרך למדוד בו, אבל לא במדה – שלא יזכיר לו שם מידה, כגון: "מלא לי לוג זה" וכדומה, אלא יאמר לו סתם: מלא לי כלי זה, שהוא כלי ואין רגילים לומר כך בחול בדרך מקח אלא בדרך הלואה או מתנה, מותר לומר כך אפילו בכלי המיוחד למידה. רבי יהודה אומר: אם היה פלי של מדה – כלי המיוחד למידה, לא ימלאנו – אף כשאומר לו סתם "מלא לי כלי זה". כך פירש רבא בגמרא את משנתנו: והרמב"ם פוסק – לפי פירוש זה – כחכמים, שכן כותב הוא (הלי יום טוב ד, כא): "אומר לחנווני: מלא לי כלי זה

את התבן – לא יפשיל את הקפה לאחוריו, אבל מביאה הוא בידו. ומתחילין בערמת התבן, אבל לא בעצים שבמקצה.

ב אין נוטלין עצים מן הספה, אלא מן הסמוך לה. מביאין עצים מן השדה מן המכנס; ומן הקרפף, אפילו מן המפוזר. איזהו קרפף? כל שסמוך לעיר; דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: כל שנכנסין לו בפותחת, ואפילו בתוך תחום שבת.

ג אין מבקעין עצים, לא מן הקורות, ולא מן הקורה שגשברה ביום טוב; ואין מבקעין לא בקרדם ולא במגרה

פירוש ברטנורא

לכהמת: לא יפשיל קופה לאחוריו. שנראה כדרך חול: ומתחילין בערמת התבן. ואע"פ שלא זימנה מבעוד יום ולא היה גריל להסיק ממנה, דלית ליה להאי תנא מוקצה: אבל לא בעצים [שבמקצה]. רחבה שאחורי הבתים קרויה מוקצה, על שם שהיא מוקצה לאחור ואין נכנסים ויוצאים לה תדיר. והנך עצים דאיירי בהו הכא הן קורות גדולות של ארום העומדות לבנין, דמוקצה מחמת חסרון כים ניהו שרמיון יקרים, ובהא אפילו רבי שמעון דלית ליה מוקצה מודה:

ב אין נוטלין עצים מן הסוכה. אפילו סוכה שאינה של מצוה כגון בפסח או בעצרת, אין נוטלים ממנה עצים כיו"ט משום סתירת אהל: אלא מן הסמוך לה. כגון קנים הזקופים סמוך לדפנות ולא נארגו עם הדופן דלא בטלו לגבי דופן, לפיכך נוטלים מהן כיו"ט: מביאין עצים. תלושים: מן השדה. שבתוך התחום מן המכנס; ומן הקרפף אפילו מן המפוזר. מתניתין יחידאה היא ואינה הלכה, אלא הלכתא אין מביאין עצים אלא מן המכנסים שבקרפף. ומן השדה לא יביא כלל ואפילו מן המכנסים, דלאו דעתיה עלויהו הואיל ואינו משתמרים שם. אבל מן הקרפף שהוא משתמר ומוקף סביב, כשהן מכונסין דעתיה עלויהו: כל שסמוך לעיר. נמש. והוא דאית ליה פותחת, מפתח שמשתמר, דר' יהודה תרתי בעי, סמוך לעיר ופוחתה. ומשום דקסבר סתם קרפפות יש להם פוחתת משום הכי לא חש להזכירה: ר"י אומר כל שנכנסין לו בפותחת, ואפילו בתוך תחום שבת. כיון דאית ליה פוחתת לא בעינן סמוך, אלא אפילו רחוק עד קרוב לסוף תחום שבת. ואם הוא סמוך לא בעינן פוחתת. ובסמוך בלא פוחתת או פוחתת בלא סמוך שרי. והלכה כר' יוסי:

ג אין מבקעין עצים מן הקורות. הסודרות בארץ, כדי שלא יתעקמו, ועומדות לבנין: ולא מן הקורה שגשברה כיו"ט. ואע"ג דהשתא להסקה קיימא, בין השמשות לאו להכי קיימא: ואין מבקעין לא בקרדום. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, אבל מבקעין מן הקורה שגשברה מעו"ט, וכשהן מבקעין אין

משניות מבוארות – קהת

עצים וכדומה, אפילו מן המפוזר – מותר ליטול משם עצים ביום טוב אפילו מן המפוזרים, שהעצים שבקרפף עומדים לשימוש, ואף המפוזרים דינם כמכונסים ומוכנים. ברם, בגמרא אמרו, שמשנתנו היא דעת יחיד, ואינה הלכה, אלא ההלכה היא, שאין מביאין עצים אלא מן המכונסים שבקרפף, שהואיל וכינסים גילה דעתו שסומך עליהם ליטול מהם להסקה, אבל מן השדה אסור להביא ביום טוב אפילו מן המכונסים, שהואיל ואינם נשמרים שם אינו סומך עליהם, ומוקצים הם. איזהו קרפף – שמשנתנו מתירה להביא ממנו אפילו מן העצים המפוזרים? כל שסמוך לעיר – שאז דעתו על העצים שבו להשתמש בהם ביום טוב. יש מפרשים: "סמוך לעיר" היינו בתוך שבעים אמה מן העיר (הדא"ש), והוא הנקרא "עיבורה של עיר" (עיין עירובין ה, א-ב); ויש מפרשים, שכל שהוא בין הגינות הסמוכות לעיר נקרא סמוך לעיר (המאירי). דברי רבי יהודה – בגמרא מבואר, שאפילו בקרפף הסמוך לעיר לא התיר רבי יהודה אלא כשהוא קרפף המשתמר, והיינו שיש לו דלת הסגורה על מנעול. רבי יוסי אומר: כל שנכנסין לו בפותחת – כל קרפף שצריכים לפתחו במפתח כדי להיכנס לתוכו, ואפילו בתוך תחום שבת – כלומר אפילו הוא רחוק מהעיר, אבל בתוך תחום השבת, היינו אלפיים אמה מחוץ לעיר, שאפשר להגיע אליו ביום טוב. בגמרא מבואר, שלדעת רבי יוסי צריך תנאי אחד בקרפף: או שיהא סמוך לעיר, אפילו אינו סגור על מנעול, או שיהא סגור על מנעול אפילו הוא רחוק מן העיר בתוך תחום שבת.

הסקה או למאכל בהמתו, לא יפשיל את הקפה לאחוריו – כדרך שהוא עושה בחול, אבל מביאה הוא בידו – בשנינו. ומתחילין בערמת התבן – מותר להתחיל ביום טוב ליטול מערימה של תבן לצורך הסקה, אף על פי שלא הכינה לכך מערב יום טוב, אבל לא בעצים שבמקצה – הרחבה שמאחורי הבית נקראת "מוקצה", לפי שהיא מיוחדת לשמירת עצים, פירות וכיוצא בזה; ואין מתחילים ביום טוב להשתמש בעצים המונחים שם, לפי שהם אינם עומדים להסקה. בגמרא מבארים, שמשנתנו היא לדעת רבי שמעון שאינו אסור "מוקצה", הלכך מותר להתחיל בערימת התבן ביום טוב, אבל עצים שבמקצה, היינו קורות גדולות של ארום העומדות לבנין, הואיל ודמיהם יקרים הרי הם "מוקצה" מחמת חסרון כים. ואף רבי שמעון מודה בכגון זה שאסור. ויש מבארים בגמרא, שמשנתנו היא לדעת רבי יהודה האוסר "מוקצה" בשבת וביום טוב, ולכן אסור להשתמש בעצים שבמוקצה ביום טוב, ואפילו בעצים שאין דמיהם יקרים, הואיל ומוקצים הם ואינם עומדים לשימוש. אבל בערימת התבן המדובר הוא בתבן מסריח, שאינו ראוי למאכל בהמה, ואף יש בו קוצים ואינו ראוי לבנין, ונמצא שאינו עומד אלא להסקה בלבד, הלכך מותר להתחיל בערימת התבן ביום טוב להסקה, שהרי מוכן הוא לכך.

~ יום ששי ~

ב אור משנה ב

משנתנו מוסיפה ללמד בעצים שאסור להשתמש בהם ביום טוב להסקה.

אין נוטלין עצים מן הספה – אין כאן הכוונה דווקא מסוכה בחג הסוכות אלא מן הסוכה סתם העשויה בנינה או בכרם, שאסור ליטול ממנה עצים ביום טוב, משום סתירת אוהל (גמרא), אלא – מותר ליטול עצים, מן הסמוך לה – כגון קנים הזקופים סמוך לדפנותיה שאינם מגוף הסוכה ולא בטלו לגבי הדופן. מביאין עצים – תלושים, מן השדה – ביום טוב, לצורך הסקה, מן המכנס – מן העצים שכינס וצבר לפני יום טוב במקום אחד שבתוך התחום; ומן הקרפף – היינו מגרש גדול מחוץ לעיר המוקף גדר לשמירת

ולא במגל, אלא בקופיץ. בית שהוא מלא פרות, סתום ונפחת – נוטל ממקום הפחת. רבי מאיר אומר: אף פוחת לכתחלה ונוטל.

ד אין פותחין את הנר, מפני שהוא עושה פלי; ואין עושין פחמין ביום טוב; ואין חותכין את הפתילה לשנים. רבי יהודה אומר: חותכה באור לשתי נרות.

ה אין שוברין את החרס ואין חותכין את הנר לצלות בו מליח; ואין גורפין תנור וכירים, אכל מכבשין; ואין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדרה; ואין סומכין את הקדרה בפקעת, וכן פדלת; ואין מנהיגין את ההקמה במקל ביום טוב, ורבי אלעזר ברבי שמעון מתיר.

פירוש ברטנורא

מבקעין לא בקדרום: ולא במגרה. ענין סכין ארוך מלא פנימות וקוצצין בו עצים עבים, וכלי אומן הוא: מגל. אף הוא כלי אומן, ונראה כרוצה לעשות מלאכה: אלא בקופיץ. סתם קופיץ הוא סכין של קצבים ואינו כלי אומן. ויש מהן שיש להן שני ראשין, ראש אחד רחב ונקרא צד נקות, וראש אחד צר ונקרא צד זכרות, ואין מבקעין בו אלא בצד זכרות שלו: נוטל ממקום הפחת. ולא אמרין מוקצים מחמת איסור הן דאין יכול לפחתו ב"ט ואסח דעתיה מנייהו, דבית דתנן במתניתין מיירי שאינו בנוי במיט ובסיד אלא סדור של לבנים זו על זו בלא מיט, והשטא אין בפחיתו איסורא דאורייתא, הלכך לאו מוקצים נהו, כי היכי דאמרין גבי טבל דלאו מוקצה הוא שאם עבר ותקנו מתוקן: אף פוחת לכתחלה. והואיל ואין שם מיט אלא לבנים סדורין זו על זו לא הוי סותר ושירי לפחות לכתחלה. ואין הלכה כר"מ:

ד אין פוחתין את הנר. ליטול אחד מן הביצים של יוצר הרש ולתחוב אגרופו לתוכו לחקוק נר, מפני שעושה כלי: ואין עושין פחמין. דאינהו נמי כלי ניהו לצורפי הוב, ופתילה נמי כלי היא להדלקה שצרכה עשייה ותיקון: ואין חותכין אותה לשנים. לפי שהוא מתקן כלי. ולמעכה ביד מותר: חותכה באור. נותן שני ראשי הפתילה בפי שתי נרות שצריך להדליקן כאחת ומדליק באמצע, והשטא לא מוכח דלתקנא מנא מכין אלא להדלקה בעלמא. והלכה כר' יהודה:

ה ואין חותכין את הנייר. שנותנין בו שמן, ועומד בפני האש כ"ז שהשמן בתוכו, ואינו נשרף: מליח. דג: אין גורפין תנור וכירים. אם נפל לתוכן מטפולה של תנור ומן הטיח, אין גורפין אותן דמתקן מנא הוא. ואתאי כרבנן דאמרי מכשירי אוכל נפש אמרי: מכבשין. משכיבין את האפר ואת העפר כדי שיהיה חלק. ואם אי אפשר לו לאפות אלא א"כ נרף, מותר: מקיפין. מקרבין זו אצל זו. כמו אין מקיפין בריאה: לשפות. לערוך ולהושיב עליהם קדרה והאור בין שתי החביות. ואסור לה משום דמי לבנין: [ואין סומכין] את הקדרה בכקעת. דלא נתנו עצים אלא להסקה. ובקעת, עצים שנתבקעו: וכן פדלת. אין סומכין אותה בכקעת, דעצים מוקצים הם אצל כל תשמיש חוץ מן ההסקה: ואין מנהיגים את ההקמה במקל. משום דנראה כמוליכה למכור בשוק:

משניות מברארות – קהתי

הם ככלים. ואין חותכין את הפתילה לשנים – ביום טוב, שמתקן ועושה אותה כלי הראוי לשימוש. רבי יהודה אומר: חותכה באור לשתי נרות – בגמרא מבואר, שנותן שני ראשי הפתילה בתוך שני נרות (מגורות שמן) הסמוכים זה לזה, ומדליק את הפתילה באמצע והיא נחלקת מאליה לשתי פתילות בשני הנרות. והלכה כרבי יהודה.

באור משנה ה

אין שוברין את החרס ואין חותכין את הנר לצלות בו מליח – כשהיו צולים דג מליח על האסכלה (שבכנה של מתנת). היו מניחים עליה חרס או נייר טבול בשמן, כדי שלא ישרף הדג בחומו של הברזל הרוחח; ובאה משנתנו ללמד, שאסור לשבור את החרס או לחתוך את הנייר ביום טוב לצורך צליית דג מליח, שנמצא עושה כלי ביום טוב. ואין גורפין תנור וכירים – אם נפל לתוכם מן הטיח, אין גורפין אותו משם ביום טוב, שאף זה תיקון כלי הוא, אכל מכבשין – מיישרים את האפר בתנור כדי שיהיה שווה וחלק. ואפשר יהיה לאפות ולבשל בו. ואם אי אפשר לבשל בו אלא אם כן יגרפו אותו, מותר גם לגרפו (דמב"ט). ואין מקיפין שתי חביות – אין מקרבין שתי חביות של חרס זו לזו, לשפות עליהן את הקדרה – ליתן על החביות את הקדרה, והאש תהא דולקת ביניהן, משום שזה דומה לבניין. ואין סומכין את הקדרה בכקעת – בגור עץ, וכן פדלת – אין סומכים אותה בכקעת ביום טוב, שלא ניתנו עצים אלא להסקה, אבל לכל שימוש אחר מוקצים הם. ואין מנהיגין את ההקמה במקל ביום טוב – מפני שנראה כמוליכה למכור בשוק (גמרא). ורבי אלעזר ברבי שמעון מתיר – להנהיג בהמה במקל ביום טוב.

במגרה – במשור, ולא במגל – של קציר, שכל אלו כלי אומן הם, ונראה כבא לעשות בהם מלאכה, אלא בקופיץ – סכין גדולה שקוצצים בה בשר ועצמות, ואינה כלי אומן. ויש מבארים הטעם משום שינוי, שלא יעשה ביום טוב כדרך שהוא עושה בחול. בגמרא מבואר, שהקופיץ יש לו שני צדדים, אחד רחב כעין קרדום ואחד צר וחד, ואין מבקעים ביום טוב אלא בצד החד שלו, כדי לשנות מדרך הביקוע בחול. בית שהוא מלא פרות – מוכנים לאכילה, סתום – שמקום הפחת סתום בלבנים ובאבנים בלא טיט, ונפחת – הפחת הסתום, היינו שנפלו אבנים אחדות ביום טוב, נוטל – פירות לאכול, ממקום הפחת – שהואיל והלבנים הסותמות את הפחת סדורות בלא טיט, ואין איסור בפתיחתן אלא מדברי סופרים, לפיכך משנתלק אותו האיסור מעצמו, מותרים הפירות, שאין בהם דין מוקצה (המאיר). רבי מאיר אומר: אף פוחת לכתחלה ונוטל – מן הפירות ביום טוב, שהואיל ואין הלבנים מחוברות בטיט, אין פחיתתן נקראת סתירה, הלכך מותר לכתחילה לפחות את הפחת הסתום ביום טוב כדי ליטול פירות. ואין הלכה כרבי מאיר.

~ שבת קודש ~

באור משנה ד

אין פותחין – ויש גורסים: אין פוחתין את הנר – של חרס; שכן נוהגים היו יוצרי חרס לגבל טיט בצורת ביצה ולתחוב את האגרוף בתוכו לחקוק בו גומה, כדי לשים בתוכה שמן ופתילה, וזה היה מעשה הנר; ובאה המשנה ללמד, שאסור לחקוק נר בדרך זו ביום טוב, מפני שהוא עושה פלי – שבחקיקה זו הוא עושה כלי ביום טוב. ואין עושין פחמין ביום טוב – כגון שמוחים גחלים בצד, כדי שיכבו ויעשו פחמים, ומשתמשים בהם צורפי זהב, הלכך חשובים

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

הנני נותשם מעל אדמתם. סיפיה דקרא הוא: מקדמי. שחרית: מחשבי. ערבית, כלומר מאריכין בבית הכנסת: שיעור של שני פתחים. רוחב יכנס לפנים שלא ישב סמוך לפתח דנראה עליו כמושי עיכוב בית הכנסת ויהא מזומן סמוך לפתח לצאת:

דף ז עמוד ב. אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, כָּל מִי שֵׁישׁ לוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּעִירוֹ ויכול להכנס להתפלל בבית הכנסת, וְאָף עַל פִּי כֵן אֵינּוּ נִכְנָס שָׁם לְהִתְפַּלֵּל, נִקְרָא שָׁבֵן רַע שֶׁל הַקַּב"ה, שְׂמֵאֲחֵר שְׂאִינוּ רוֹצֵה לְבוֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁהוּא מְקוֹם הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה, הָרִי הוּא נוֹהֵג כְּדֶרֶךְ הַשְּׂכָנִים הָרָעִים שְׂאִינֵם רוֹצִים לְבַקֵּר בְּבֵית שְׂכִינָתָם, שְׂנֵאָמַר (ירמיה יב יד) 'בֵּה אָמַר ה', עַל כָּל שָׂבֵן הָרָעִים הַנִּגְעִים בְּנַחֲלָה אֲשֶׁר הִנְחַלְתִּי אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל, וּמִכִּיּוֹן שְׂבִית הַכְּנֶסֶת הוּא נַחֲלַת ה', קָרָא הַכְּתוּב לְנוֹגַע בְּנַחֲלָה זֶה לְרַעָה, כְּלוּמַר, מִי שְׂאִינוּ נִכְנָס לְשֵׁם לְהִתְפַּלֵּל וּמְבוּזָה אֶת בֵּית הַכְּנֶסֶת, קוֹרְאוּ 'שָׂכֵן רַע'. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׂגוּרִם גְּלוּת לוֹ וּלְבָנָיו, שְׂנֵאָמַר בְּסוּף הַפְּסוּק (שם), 'הֲנֵנִי נֹתֵשֶׁם מֵעַל אֲדָמָתָם וְאֶת בֵּית יְהוּדָה אֶתְּוֹשׁ מִתּוֹכָם', כְּלוּמַר שְׂעִתִּיד הַקַּב"ה לְגַרְשֵׁם מֵעַל אֲדָמָתָם וּיִצְאוּ לְגָלוּת.

אָמְרוּ לִיהִ לְרַבִּי יוֹחָנָן, אֵיפֹא סָבִי - יֵשׁ זְקָנִים בְּבִבְלָא. תָּמָה רַבִּי יוֹחָנָן וְאָמַר, כִּיִּצַד יִתְכַּן הַדְּבַר, הֲלֵא לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְּנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה' בְּתֵיב בְּפִסּוּק (דברים יא כא), כְּלוּמַר שְׂאִיכּוֹת יָמִים תִּהְיֶה עַל אֲדָמַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, לֹא. בֵּינּוֹן דְּאָמְרֵי לִיהִ, מְקַדְמֵי וּמַחְשְׁבֵי לְבִי בְּנִישְׁתָּא - כִּיּוֹן שְׂאִמְרוּ לוֹ שְׂזוֹקִינֵם אִלּוּ מְשִׁכִּימִים לְבוֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁחְרִית, וּמֵאִרְיִכִים לְשִׁהוּת בּוּ בְּעֶרְבִית, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֵיִינוּ דְּאֵהֲנִי לְהוּ - זֶה מָה שְׂהוּעִיל לְהֵם לְהֵאָרִיךְ יָמִים אִפִּילוּ בְּחוּץ לְאֶרֶץ. בְּדָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּן לׁוֹי לְבָנִיה - וְכִמּוּ שְׂאִמְרוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּן לׁוֹי לְבָנָיו, קְדִימוּ וְחֲשִׁיבוּ וְעֵיילוּ לְבִי בְּנִישְׁתָּא, כִּי הֵיכִי דְּתוֹרְכוּ חַיִּי - הַקְּדִימוּ וְהִיכְנְסוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת שַׁחְרִית, וְהִתְעַכְבוּ לְשִׁהוּת בּוּ בְּעֶרְבִית, כְּדִי שְׂתֵאָרִיכוּ חַיִּים. אָמַר רַבִּי אֶהָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מֵאִי קָרָא שְׂבו נִרְמַז עֲנִין זֶה, שְׂנֵאָמַר (משלי ח לד) 'אֲשֶׁרִי אָדָם שׁוֹמֵעַ לִי, לְשִׁקֵּד עַל דְּלִתִּי יוֹם יוֹם, לְשִׁמּוֹר מְזוּזוֹת בְּתַנְחִי', כְּלוּמַר, מֵאוֹשֵׁר הָאָדָם שְׂשׁוֹמֵעַ בְּקוֹל הַקַּב"ה, לְמַהֵר לְבוֹא לְדִלְתוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּכָל יוֹם בְּשַׁחְרִית, וְלִהְיוֹת כְּשׁוֹמֵר אֶת פִּתְחוֹ בְּלִילָה עַל יְדֵי שִׁתְּעַכֵּב מִלְּצֵאת מִשֵּׁם בְּעֶרְבִית, וּבְתֵיב בְּתַרְיָה - וְנֵאמַר בְּפִסּוּק שְׂאִחְרִיו (שם ח לה) 'כִּי מִצְאֵי מְצָא חַיִּים', כְּלוּמַר 'מוֹצְאֵי' הֵיִינוּ הָאָדָם הַבָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְכִבִּיכּוֹל מוֹצֵא אֶת הַקַּב"ה שֵׁם, הוּא זֶה ש'מִצְא חַיִּים'. אָמַר רַב חֲסֵדָא, לְעוֹלָם יִבְגַּם אָדָם שְׂנֵי פְתָחִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְאַחַר כֵּךְ יִתְפַּלֵּל. מִקְשָׁה הִגְמֵרָא: שְׂנֵי פְתָחִים סְלִקְאֲדִעְתָּךְ - וְכִי הִיָּה עוֹלָה בְּדַעְתָּךְ לֹמַר שְׂצִרִיךְ לְהַכְּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת דְּרַךְ שְׂנֵי פְתָחִים. אֲלֵא אֵימָא - אֵלֵא כֵךְ תֵּאמַר לְפָרֵשׁ אֶת דְּבָרֵי רַב חֲסֵדָא, לְעוֹלָם יִכְנַס אָדָם לְתוֹךְ בֵּית הַכְּנֶסֶת, שְׂעִיּוֹר שְׂנֵי פְתָחִים - שְׂעִיּוֹר כְּפוֹל שֶׁל רוּחַב הַפֶּתַח, וְאַחַר כֵּךְ יִתְפַּלֵּל, אֲבָל לֹא יִתְפַּלֵּל בְּסִמּוּךְ לְפִתְחָה, שְׂלֵא יִרְאֵה שְׂקִשָׁה לוֹ לְהִתְעַכֵּב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיֹשֵׁב לִיד הַפֶּתַח כְּדִי שְׂיֻכַּל לְצֵאת בְּמַהֲרָה.

אגרות קודש

[כ"ג מני"א תשי"ג]

בנועם קבלתי מכתבו מט"ו מני"א, והרגיע את רוחי במ"ש שבאוצר המקוה נתמלאו בערך תשע מאות ליטר מים מי גשמים (רק אח"כ הוסיפו עליהם כו').

איצטליתו, תתן לו את הדין. ולכן הניייר נמי אפטר דמייסוקה ליה
 בדימי - גם כאן, יכולה היא לפייסו בדמי הניייר ולקיים את התנאי
 בכך, והניייר ישאר בידה ומתקיים 'ונתן בידה'. הגמרא דוחה תירוץ
 זה: מתקוף לה אבי, מנין שרוב שמעון בן גמליאל אמר דבריו גם
 באופן זה. והלא אימור - אימתי מצינו דאמר רבן שמעון בן גמליאל
 את דינו שמועיל נתינת דמי החפץ לקיום התנאי, רק הויא דלתייה
 בעיניה - כאשר החפץ עצמו אינו נמצא בעין. אולם הויא דאיתיה
 בעיניה - כאשר החפץ עצמו עליו נמצא בעין כגון בנייר הגט, מי
 אמר רבי שמעון בן גמליאל שאפשר לקיים את התנאי בנתינת דמי
 הניייר. להלן מיישבת הגמרא את דין זה, על פי דיני תנאים שנלמדו
 מיבני גד ובני ראובן, שהתנה עמהם משה שרק אם ילחמו עם
 שאר השבטים בכיבוש ארץ ישראל יקבלו אחוזה בארץ הגלעד,
 שנאמר (במדבר לב ט-ט) 'ואמר משה אלהים אם יעברו בני גד ובני
 ראובן אתכם את הירדן כל חלוץ למלחמה לפני ה' וינכבשה הארץ
 לפניכם ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזת. ואם לא יעברו
 חלוצים ונתתם להם אתכם בתככם בארץ גען. ומוזה נלמדו דיני
 תנאים: צריך שיהיה תנאי כפול, כמו שכפל משה דבריו ואמר 'אם
 יעברו וגו' ונתתם להם' חזרו ואמר 'ואם לא יעברו וגו' ונאחזו
 בתככם, ועל כך אמר רבי מאיר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני
 ראובן אינו תנאי. וחכמים חולקים וסוברים שאין צריך תנאי כפול,
 והטעם שהוצרך משה לכפול להם 'ואם לא יעברו חלוצים אתכם
 ונאחזו בתככם בארץ גען', שאם לא כן היה משמע שאף בארץ
 כנען לא ינחלו. שיהיה התנאי קודם למעשה. כגון בתנאי בני גד
 ובני ראובן אמר להם משה 'אם יעברו' שזהו התנאי, ורק אחר כך
 אמר 'ונתתם להם' שזהו המעשה שיארע אחר קיום התנאי. שיהיה
 התנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר. כגון בתנאי בני גד ובני
 ראובן, שהיה התנאי על מלחמתם בכיבוש ארץ ישראל, ואילו
 המעשה החל מחמתו, הוא היאחזותם בארץ הגלעד. שיהיה 'חך'
 קודם ל'לאו'. כלומר, שכאשר כופל תנאו כמבואר לעיל, יהיה זה
 באופן שהצד לפיו יתקיים התנאי יחול המעשה, קודם לצד השני
 לפיו לא יתקיים התנאי והמעשה בטל. ובגון בבני גד, שאמר להם
 משה 'אם יעברו', ורק אחר כך כפל 'ואם לא יעברו' מיישבת
 הגמרא: 'אלא אמר אבי, הא מני - ברייתא זו' הרי זה גיטך על מנת
 שתחזירי לי את הניייר הרי היא מגורשת' כשיתן רבי מאיר היא.
 דאמר שבכל תנאי בעיני - צריך שיהיה תנאי כפול, ואם אינו כפול
 לא חל התנאי. ורקא כאשר אמר לה הרי זה גיטך והניייר שלי, הא
 לא כפליה לתנאיה - הרי לא כפל את תנאו והוסיף שאם לא
 תחזירי לי הניייר הגט בטל. ומשום כך בטל התנאי ואינה צריכה
 להחזיר לו הניייר, ומתקיים 'ונתן בידה' והרי היא מגורשת. מתקוף
 לה רבא, בדבריך מבואר שפעמא שהתנאי בטל והגט קיים הוא רק
 משום דלא כפליה לתנאיה, ומשמע הא כפליה לתנאיה - שאם אכן
 כפל הבעל את התנאי, חל דין תנאי, וכיון שאם תקיימו ותתן לו
 את הניייר נמצא שאין הגט בידה, לכך לא הוי גיטא. והלא אף אם
 יכפול אותו יש לתנאי להיבטל, שהרי מפרך כל תנאי מהיבטל גמרינן
 להו - מנין למד רבי מאיר שצריך כל תנאי להיות כפול, מתנאי בני
 גד ובני ראובן הוא נלמד. אם כן יש ללמוד משם הלכה נוספת, מה
 הדין תנאי קודם למעשה - כשם שתנאים 'אם יעברו' ואם לא
 יעברו' היה קודם למעשה שהוא 'ונתתם להם', אף כל תנאי קודם
 למעשה - אף בכל תנאי צריך שיהיה כך, שיקדים התנאי למעשה.
 ולאפוקי הקא דמעשה קודם לתנאי - מה שאין כן בעינינו.
 שהמעשה קדם לתנאי, שהרי אמר לה 'הרי זה גיטך' שזהו
 המעשה, ורק אחר כך התנה 'על מנת שתחזירי לי את הניייר'. ואף
 לדעת חכמים ההולכים על רבי מאיר וסוברים שאין צריך תנאי
 כפול, התנאי בטל, כיון שהמעשה קדם לתנאי. אלא אמר רבא,
 הטעם בברייתא שאם אמר 'הרי זה גיטך על מנת שתחזירי לי את

מכיל דעלמא - במקום שאינו נידון של ממונות ולא תיקן הלל
 תקנה זו, נתינה בעל פרוהיה לא הויא נתינה. ולכן גבי גט שהוא
 נידון של איסור, רק אם נתנה לו האשה את המאמץ וזו מדעתו
 נתקיים התנאי ומגורשת. מתקוף לה רב פפא, ואיתמא רב ישימי בר
 אשי, מנין ההכרח ללמוד מתקנתו של הלל שנתניה בעל כרחו
 אינה נתינה, ודלמא - והלא אפשר שבכל מקום מועיל נתינה בעל
 כרחו, וכי אצטרף ליה להלל לתקונה בבתי ערי חומה שמועיל
 נתינה בלשכה בעל כרחו של הקונה, הוא משום ששם הנתינה
 היא שלא בפניו של הקונה, ובאופן זה לולא התקנה היה צריך
 נתינה מדעתו. אבל נתינה בפניו, בין אם היא מדעתו בין אם היא
 בעל פרוה, הויא נתינה. מביאה הגמרא גירסה אחרת בדברי רבא,
 ובקושיא עליו: ואיכא דאמרי שאמר רבא להיפר, שמתקנתו של
 הלל נשמע, שזה פשוט שאם אמר לאשתו הרי זה גיטך על מנת
 שתחזירי לי מאמץ, וזו נתינה לו בין מדעתו ובין בעל פרוה, תנאי
 נתינה, אף בלא תקנה מיוחדת. וכי אצטרף ליה להלל לתקונה
 בבתי ערי חומה שמועיל נתינה בעל כרחו של הקונה, הוא משום
 ששם הנתינה היא שלא בפניו של הקונה, ובאופן זה לולא התקנה
 היה צריך נתינה מדעתו. אבל נתינה בפניו, בין אם היא מדעתו, בין
 אם היא בעל פרוה, הויא נתינה. מתקוף לה רב פפא, ואיתמא רב
 ישימי בר אשי, ודלמא - והלא אפשר שבלא תקנה מיוחדת, אפילו
 בנתינה בפניו נמי היה מקום לחלק, שרק אם נתן מדעתו, אין - הרי
 דעת נתינה, אך אם נתן בעל פרוה לא נחשבת נתינה. ואף לנתינה
 בפניו נצרכת תקנתו של הלל שמועילה בעל כרחו, והטעם
 שתקנתו של הלל נאמרה רק בנתינה שלא בפניו בלשכה, הוא
 משום שמיא דאצטרף ליה תקון - במה שהיה צורך לפניו לתקן
 תיקן. וכיון שראה שיהיה הקונה נחבא שלא יתן לו המוכר מעותיו,
 תיקן שאף אם אינו בפניו, תהא נתינה בעל כרחו. ואף אם היה
 רואה שהקונה לפניו ואינו רוצה לקבל המעות, היה הלל צריך
 לתקן שנתניה בפניו בעל כרחו היא נתינה. וכיון שאף נתינה בפניו
 רק מחמת התקנה מועלת בעל כרחו. לכך גבי גט שהוא נידון של
 איסור, ולא תיקנו תקנה זו, מנין שמועלת נתינת המעות בעל כרחו
 של הבעל.

מבואר בגמרא לעיל (ע"ה). שדעת חכמים שרק בנתינת הבגד עצמו
 מתקיים התנאי, ודעת רבי שמעון בן גמליאל שיכולה לקיים
 התנאי אף בנתינת דמי הבגד. אמר רבא בר בר קנה אמר רבי יוחנן,
 כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל דבריו כמשנתנינו - בכל
 המשניות, הלכה כמותו. חזן משלשה דברים שאין הלכה כמותו,
 ואלו הם, ערב - היה אדם ערב קבלן להלוואה, ויש נכסים הן ללוה
 והן לערב, ההלכה היא שיכול לגבות משניהם, אף שדעת רבן
 שמעון בן גמליאל שצריך לילך ללוה תחילה. וצידן - המקרה
 השנוי במשנתנו 'מעשה ביצדן', ואף בזה הלכה כחכמים שאין
 מתקיים התנאי בנתינת דמי האיצטלית, ולא כרבן שמעון בן
 גמליאל. וראיה אחרונה - הודה אדם בבית דין כי אין לו ראיות
 לטובתו, ולאחר מכן רוצה להביא ראיה, אין שומעין לו, ולדעת
 רבי שמעון בן גמליאל שומעין לו, ואין הלכה כמותו. תנו רבנן,
 אמר לאשתו 'הרי זה גיטך והניייר שעליו כתוב הגט נשאר שלי'
 אינה מגורשת, שהרי התורה אמרה 'ונתן בידה' (דברים כד א), וזה לא
 נתן לה כלום. אולם אם אמר לה 'על מנת שתחזירי לי את הניייר',
 הרי זו מגורשת ותחזיר לו את הניייר. שואלת הגמרא: מאי שנא
 רישא שאם אמר הניייר שלי אינה מגורשת, ומאי שנא ספא שאם
 אמר 'על מנת שתחזירי לי את הניייר' הרי היא מגורשת, והלא אף
 באופן זה כוונתו שיחול הגט רק כאשר תחזיר לו את הניייר, ולא
 מתקיים כאן בשעת הגירושין 'ונתן בידה'. משיבה הגמרא: אמר
 רב תנאי - הא - ברייתא זו מני, רבן שמעון בן גמליאל היא. דאמר
 במשנתנינו שאם התנה עמה שתתן לו איצטליתו ואבדה

1 מכלל דבעלמא [נתנה בעל כרחיה] לאי נתניה הוא — וגבי גט דאיסורא הוא לא תקן
 2 הלל, שלא בפניו — כי הבא, שאינו בלישבה. מאי דאיצטריך ליה תקן — ראה שהיה
 3 נטמן, והתקן דבעל כרחו ושלא בפניו הוא נתניה. ואי דהו נמי קאי קמו, ואמר "לא
 4 מקבילנא" — הוה איצטריך להלל נמי לתקוני דתתויו נתניה. אלא מה שלא הוצרך —
 5 לא הוצרך, וגבי גט דאיסורא הוא — לא קיימא
 6 תקנתא דהלל. ערב — בשילוחי גט פשוט. צירן —
 7 — דמתניתין. ראה אחרונה — ב"אחד דיני
 8 ממונות" (סנהדרין לא,א). דאפליגי באמרו לה
 9 כל ראיות שיש לך להביא — הבא עד שלשים,
 10 ולא הביא עד לאחר שלשים. ואמרו לה הא
 11 ראה, ואמר: אין לי ראה. בקמייתא — הלכתא
 12 כותיה, ובבבביתא — לית להכנתא כותיה.
 13 והנייהו שלי — לא יחוב לה ולא מדי, ורחמנא
 14 אמר: "ונתן בידה" מאי שנא ורישא כו' — קא
 15 סלקא דעתיה: "על מנת" לאו "מעכשיו" הוא,
 16 כרבנן דפליגי עליה דרבי, הוה כונה לכשתחזיר
 17 לי הנייר — ליהו גט. ואם כן אמאי נגזרתי?
 18 הא בשעת גירושין לאו מדי נקטא! היבא
 19 דליתיה — לאצטלית. לא בפליה — רבי מאיר
 20 במסכת קידושין (סא,א) כל תנאי שאינו בתנאי
 21 גדי ובני ראובן וכו'. דנימא: אם לא תחזירי —
 22 לא יתא גט, הלכך בטל תנאיה. הא בפליה לא
 23 הוה נימא — לרבי מאיר. כפדי — לרבי מאיר, כל
 24 תנאי מדיכא גמרין לכופלו. תמנאי בני גר —
 25 שהיה כפול. "אם יעברו" "ואם לא יעברו"
 26 (במדבר לב), וכין דמיניה גמרין — בעיני כו'
 27 התם. תנאי שתלו בו המעשה הזכור קודם
 28 למעשה, "אם יעברו" — זה התנאי, ונתתם
 29 להם" — זה המעשה. הכא נמי בעינן דנימא: אם
 30 תחזירי — יהא גט. לאפוקי הכא — דאמר לה
 31 "זה גיטך" ברישא, והדר "על מנת שתחזירי".
 32 משום דהוה ליה כו' — ובין לרבי מאיר ובין
 33 לרבנן, דלא אפליגו אלא בבפליה, כדמפרש
 34 טעמא התם: הוצרך הדבר לאומרו, שאלמלא כן
 35 — יש במשמע שאף בארץ כנען לא יחלו. כדבר
 36 אחר — לעבור הירדן, ופעשה כדבר אחר —
 37 נחלת עבר הירדן מורחא.
 38 דבר

מכלל דבעלמא נתניה בעל כרחו לא היא נתניה — ואם תאמר: הדשתא לא מפליג בין
 בפניו בין שלא בפניו, דבכל ענין בעל כרחו לא היא נתניה, אם כן למה היה נטמן
 בראשונה? ויש לומר: דבפניו לא היה יכול לתעני מלהו מלקבלם כדי שיחיה הבית שלו, וגם
 אם היה בפניו — יעשהו בית דין לקבלם בעל כרחו. ואם תאמר: בבתי ערי חומה, והוי
 פשרען חחוב, דעלי לקבלם — פשיטא דהוי
 פריען, כדקאמרינן: הלודו בישוב — לא יחזיר לו
 במדבר, משמע דבישוב — חזיר לו אפילו בעל
 כרחו. וכן ב"חובת" (בבא מציעא מט,א) כי אמר
 ליה "שקול וזך" — לא הוי אפילו כשומר חנם. ומה
 איצטריך הילל חוקן לתקו? ויש לומר: דוקא
 בעלמא פשטא דהוי נתניה, שאין המלה מופסד
 בקבלת הפריען. אבל הבא, דעל ידי הפריען צריך
 להחזיר הבית, וכן על ידי קבלתו הוי הגט נטמן — לא
 הויה נתניה. ואם תאמר: יגבי גט פשיטא דלא הויה
 נתניה, ומה צריך ללמוד מתקנתו של הלל? וכי
 אם יתן מתנה לחזירו יקבלנה בעל כרחו? ואומר
 רבינו יצחק: ויש לומר, דכין דאמר לה "חזירי זה
 גיטך על מנת שתתני לי מאתיים זה" — תלה הדבר
 בדעתה, ועליו לקבלם, הויה כמו בבתי ערי חומה,
 וקא משמע לן אפילו הכי בעל כרחו לא הויה
 נתניה.

1 **מכלל דבעלמא נתניה בעל כרחיה לא הויה נתניה.**
 2 **מתקופ לה רב פפא, ואיתמא רב שימי בר אשי:**
 3 **ודלמא פי אצטריך ליה לתקוני - שלא בפניו, אבל**
 4 **כפניו - בין מדעתו בין בעל כרחו הויה נתניה!**
 5 **ואיפא דאמרי, אמר רבא: מתקנתו של הלל, "חרי**
 6 **זה גיטך על מנת שתתני לי מאתיים זה", ונתנה**
 7 **לו - בין מדעתו ובין בעל כרחו הויה נתניה; וכי**
 8 **איצטריך ליה להלל לתקוני - שלא בפניו, אבל כפניו**
 9 **- בין מדעתו בין בעל כרחו הויה נתניה. מתקופ**
 10 **לה רב פפא, ואיתמא רב שימי בר אשי: ודלמא**
 11 **אפילו כפניו נמי - מדעתו אין, על כרחו לא, והלל**
 12 **מאי דאיצטריך ליה תקוני! אמר רבא בר בר חנה**
 13 **אמר רבי יוחנן: כל מקום שישנה רבן שמעון בן**
 14 **גמליאל במושנתו - הלכה כמותו, חוץ מערב, וצידו,**
 15 **וראיה אחרונה. תנו רבנן: "חרי זה גיטך והנייר**
 16 **שלי" - אינה מגורשת, "על מנת שתחזירי לי את**
 17 **הנייר" - מגורשת. מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?**
 18 **אמר רב חסדא: הא מני? רבן שמעון בן גמליאל**
 19 **היא, דאמר: תתן לו את דמיה, הכא נמי אפטר**
 20 **דמפיסה ליה ברמי. מתקופ לה אפי: אמור דאמר**
 21 **רבן שמעון בן גמליאל - היבא דליתיה בעיניה, היבא**
 22 **דאיתיה בעיניה מו אמר? אלא אמר אפי: הא מני?**
 23 **רבי מאיר היא, דאמר: בעינן תנאי כפול, והבא הא**
 24 **לא בפליה לתנאיה. מתקופ לה רבא: טעמא דלא**
 25 **כפליה לתנאיה, הא כפליה לתנאיה לא הוה גיטא?**
 26 **מפדי כל תנאי מהיבא גמרין להו - מתנאי בני**
 27 **גר ובני ראובן; מה התם תנאי קודם למעשה, אף**

1 **כל תנאי קודם למעשה, לאפוקי הכא דמעשה קודם לתנאי! אלא אמר רבא: משום**
 2 **דמעשה קודם לתנאי. מתקופ לה רב אדא בר אהבה: טעמא דמעשה קודם לתנאי, הא**
 3 **תנאי קודם למעשה לא הוה גיטא? מפדי כל תנאי מהיבא גמרין להו - מתנאי בני**
 4 **גר ובני ראובן; מה התם תנאי אחר, אף כל, לאפוקי הכא**
 5 **דתנאי**
 6 **שחזורה ל"י דאתרוהו, וכיוצא בו - בעי כפילות. ובכל מקום בעינן תנאי כפול, אלא דוקא בשתי יין ופרועי ראש - דהוי איסורי. בפרק "שבוטת העדות" (שבוטת לר,ב). והא דבעינן כפילות**
 7 **בסטוה - משום דהוי איסורא דאית בה ממונא, דאיבא שר ונסות ועונה וכתובה. והא דאמרין בירושלמי בפרק "האומר": אמר רבי יוסי אמר רבי בון: בכל אתר אית ליה לרבי מאיר מכלל**
 8 **לאו אתה שומע הן, והבא לית ליה. ונראה להרב רבינו אלחנן דגרסינן: בכל אתר לית ליה לרבי מאיר וכו' והבא אית ליה. ומשני רבי חנינא: חומר הוא בערוה. כלומר, אף על גב דלא כפל**
 9 **תנאו, ומן הדין התנאי בטל ומעשה קיים, ומשום חומר אין הגט נטל והקידושין קידושין, שאם קבלה קידושין מאתר - צריכה גט משנתיה, ובחיי אייתי התם לעיל. הקשה הרב רבינו אלחנן:**
 10 **כין דבעינן תנאי כפול "איחורו נשך" (בבא מציעא סו,א) גבי "אי קיימת דירך גאנ", דקאמר: פטומי מילי בעלמא הוא, משמע שאם התנה הוא חמו שמתעורר, הויה מופלי, ואמאי הא**
 11 **לא כפליה לתנאיה? ואומר רבינו יצחק: הא דנקט פטומי מילי - משום דלא מחזי אפילו לרבנן דרבי מאיר. ושלשה עניינים יש: דיש מקומות דבעינן תנאי גמור, ולרבי מאיר תנאי כפול. ויש**
 12 **מקומות דלא בעינן אלא גלוי דעת. ויש מקומות דאפילו גלוי דעת לא בעינן, ובפרק "חייב אומר" (קידושין מט,ב) מפורש. **אלא** אמר רבא משום דמעשה קודם לתנאי - לאו משום דלית**
 13 **ליה לרבא "כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי" דהא הכי הילכתא, כדפרישית לעיל. ועוד: דבדידיא קאמר רבא ב"דיחך אתרוג זה על מנת שתחזירי לי", ודאמר: "יבא, ואם לאו באומר**
 14 **"מעכשיו דמי - הכי יבא? והא לא חלה המתנה אלא כשתחזירי, ואו אינו בידו? ואין נראה לומר דהתם מיירי כגון שאמר "מעכשיו" - דאם כן היה לו לפרש כדבריו. ואף על גב דלא פירש**
 15 **נמי כפילות - היינו משום דלא מפורש ליה במתנה, אבל אי מיירי באומר "מעכשיו" - היה לו לפרש, אלא שורגה רבא ליישב ברייתא זו אפילו כרבנן ורבי, אבל לרבי איתא שפיר. ובמסכת**
 16 **רב אשי. ואביי נמי משמע לקמן בסוף פירושין דסבר כרבי, דקאמר: הכל מודין ב"על מנת שתצא חמה מגרתיקה" - ד"מעכשיו" קאמר, וכדכריי בו, ומיהו, אין מי שר, ראה, דלא מצי למימר**
 17 **איפכא: הכל מודין ד"על מנת" לאו כאומר "מעכשיו דמי, דהא ביאם תצא" פליגי, כל שכן ב"על מנת" דעדין.**

55 שְׁמַעוּן בְּן גַמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִף באופֵן כְּהֵן הָרִי זֶה גַּם, שֶהרִי אֵין הִיא
56 מעבכת מלשמשו. כִּלְלֵ אִמֵר רַבֵן שְׁמַעוּן בְּן גַמְלִיאֵל, כִּל עַבְכָּה
57 בקיום התנאי שְׁאַיִנְהָ הַמֵּינָה – מחמת האשה, הָרִי זֶה גַּם:

גמרא

58 שנינו במשנה, כמה היא מניקתו, שתי שנים, רבי יהודה אומר
59 שמנה עשר חדש: מקשה הגמרא, וְיָמֵי כְּעֵינֵן בּוֹלֵי הָאֵי – האם
60 צריכה להניק אותו זמן רב כל כך כדי לקיים התנאי, וְרַמִּינְהָ הוּלָא
61 שנינו בברייתא, שְׁמַשְׁתּוּ אֶת הָאֵב יוֹם אֶחָד, הִנְיַקְתּוּ אֶת הַיֶּלֶד יוֹם
62 אֶחָד, נתקיים התנאי בכך וְהָרִי זֶה גַּם.
63

64 מתרצת הגמרא, על פי מה ששנינו לעיל (עד) שנחלקו חכמים ורבן
65 שמעון בן גמליאל לגבי האומר לאשה הרי זה גיטך על מנת
66 שתני לי איצטליתי, ואבדה איצטליתו. לדעת רבן שמעון בן
67 גמליאל תתן לו דמיה, כיון שכוונתו היתה להרויח האיצטלית.
68 ואם כן אף על ידי קבלת המעות באה לו הרווחה זו. ולדעת חכמים
69 צריכה לתת לו איצטליתו בדווקא ולא את דמיה. ואם לא נותנת
70 לו, בטל הגט:

71 אִמֵר רַב הַסְדָּא, לֹא קָשְׁיָא סְתִירָה מִמְשַׁנְתֵּינוּ לְדַבְרֵי הַבְּרִייתָא,
72 משום שְׁהָא רַבֵּנָן וְהָא רַבֵן שְׁמַעוּן בְּן גַמְלִיאֵל, מְתִינֵינוּ – דין
73 משנתנו שצריכה להניק שתי שנים, נאמר לדעת רַבֵן שְׁמַעוּן בְּן
74 גַמְלִיאֵל הַסּוּבֵר שֶהמַתְנָה גִיטוּ בְּקַבְלַת טוֹבַת הַנָּאָה מֵהָאשָׁה, כוונתו
75 להרויח את צרכו. ואף כאן נתכוין להרווחת צורך הנקת הבן, או
76 הרווחת צורך שימוש האב, ובפחות מצרכם לא נתקיים התנאי.
77 וְכִרְיִיתָא שֶשֶׁנִּינוּ בָּה שָׁדִי בֶּכָר אִם הַיֶּנְקָה או שִׁמְשֵׁה יוֹם אֶחָד
78 לקיים התנאי, דעת רַבֵּנָן הִיא, הַסּוּבֵרִים שֶהתְכוּוֹן שֶהתְכוּוֹן שֶהתְכוּוֹן
79 האיצטלית דווקא ולא את דמיה, ואף כאן, כיון שהתנה על הנקה
80 או שימוש, נתכוין שתעשה דווקא דבר זה ולא את תוצאת
81 ההרווחה, ולכך די אפילו ביום אחד.

82 שואלת הגמרא, הָא מְדִסְפִּיא רַבֵן שְׁמַעוּן בְּן גַמְלִיאֵל הָיִי – הלא מזה
83 שהוזכר בסיפא של המשנה דעת רבן שמעון בן גמליאל, מְכַלְל –
84 מוכח מכך דְרִישָׁא לֹא רַבֵן שְׁמַעוּן בְּן גַמְלִיאֵל. מבארת הגמרא
85 להדיף, אִלָּא בְרִייתָא שֶשֶׁנִּינוּ בָּה שָׁדִי בְּהַנְקַת יוֹם אֶחָד, רַבֵן שְׁמַעוּן
86 בְּן גַמְלִיאֵל הִיא, שְׁמִיכַל בְּתַנְיָא – שמצינו מקומות שמיכל בדרכים
87 לקיים התנאי. א. שכיולה היא ליתן דמי האיצטלית כדי לקיים
88 התנאי. ב. הכלל שאמר בסוף משנתנו שאף אם לא שימשה את
89 האב כלל, כל שאין העבכה באה ממנה, נחשב בקיום התנאי, ולכך
90 אף בברייתא היקל שדי בהנקת יום אחד. ואילו מְתִינֵינוּ הַמְצַרִיכָה
91 הנקת שתי שנים, לדעת רַבֵּנָן נשנתה, שהם מחמירים בהלכות
92 תנאים. ואף כאן החמירו שבפחות משתי שנים לא נתקיים התנאי.
93 אופן נוסף ביישוב הסתירה: רַבָּא אִמֵר, לֹא קָשְׁיָא, כָּאֵן – במשנה
94 התנה הבעל על הנקה או על שימוש אביו בְּקִתָּם, ולא נקט זמן
95 קצוב. הלכך, מקיימת האשה את התנאי ככל הצורך. אולם כָּאֵן –
96 בברייתא, מדובר בְּמַפְרָשׁ. שפירש תנאו על יום אחד.

97 רַב אִשִּׁי חוֹלֵק עַל רַבָּא וְאִמֵר, כִּל סְתָם נָמִי בְּמַפְרָשׁ יוֹם אֶחָד דְּמֵי –
98 כאשר מתנה בסתם אין תנאו אלא על יום אחד. ואף הברייתא
99 מתפרשת באופן שהתנה על הנקה סתם, ולכך צריך יום אחד,
100 ולהלן תבאר הגמרא דין המשנה לדעת רב אשי.

101 תֵּן בְּמִשְׁנֵינוּ, כְּמָה הִיא מְיַנְקְתּוּ שְׁתֵי שָׁנִים, רַבִי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁמֵנָה
102 עֶשְׂרֵת חֳדָשׁ. דְנָה הַגְמָרָא, בְּשִׁלְמָא לְרַבָּא גִיחָא, שְבִמְשַׁנְתֵּינוּ מְדוּבֵר
103 בתנאי סתם, וזמן הנקה בסתם, הוא שתי שנים. אִלָּא לְרַב אִשִּׁי
104 הסובר שאף בתנאי סתם די ביום אחד, אם כן לְמַה לִי לְהַצְרִיךְ אֶת
105 האשה בהנקת שְׁתֵי שָׁנִים לדעת חכמים, וכן לְמַה לִי לְהַצְרִיכָה
106 שְׁמֵנָה עֶשְׂרֵת חֳדָשׁ לדעת רבי יהודה, הלא גִיחָם אֶחָד סְגִי. מבארת
107 הגמרא, הָכִי קָאמֵר – כך יפרש רב אשי דין משנתנו. אין הכוונה
108 שתניקוהו שתי שנים, אלא צריכה להניק יום אֶחָד מִתּוֹךְ שְׁתֵי שָׁנִים

1 דִתְנָא וְיַעֲשֶׂה בְּרַבָּא אֶחָד הַם, שְהרִי המַעֲשֶׂה הוּא חִלוֹת 'הַגְט', וכן
2 התנאי הוא שתחזיר לו את 'הגט'. ולכך התנאי בטל מטעם זה.
3 אִלָּא אִמֵר רַב אִדָּא בְּר אֶהָבָה, אִכָּן הַטַעַם בְּבְרִייתָא שֶהתְנָאִי בְטֵל
4 והגט קיים, הוא מְשוּם דִתְנָאִי וְיַעֲשֶׂה הִיּוּ בְרַבָּא אֶחָד וְאֵין זֶה תְנָאִי,
5 ולכן הגט חל.

6 מיישבת הגמרא את דין הברייתא באופן אחר: רַב אִשִּׁי אִמֵר, הָא
7 מְנֵי – ברייתא זו כשיטת רבי היא, דְאִמֵר רַב הוֹנָא אִמֵר (רב) [רבי],
8 כִל הָאוֹמֵר 'עַל מְנָת' הָאוֹמֵר 'מְעַבְשֵׁי' דְמֵי, ולכך הרי הוא כאומר
9 'הרי זה גיטך מעבשוי על מנת שתחזירי לי את הנייר', וכוונתו
10 שתתגרש מיד בשעת קבלת הגט, ולאחר זמן תחזיר לו את הגט,
11 והדין הוא על מנת להחזיר שמה מתנה, ונמצא שבשעת חלות
12 הגירושין הנייר שלה, ומתקיים דין 'נתן בידה'.

13 הגמרא מביאה את תקנת שמואל לקיום דיני תנאים בגט שכיב
14 מרע: אֶתְקִין שְׁמוּאֵל בְּגִיטָא דְשָׁכִיב מַרְעֵ שִׂיאֵמֵר בְּמִסִּירַת הַגְט, אִם
15 לֹא מְתִי לֹא יְהָא גַּם, וְאִם מְתִי יְהָא גַּם, כיון שצריך לכפול התנאי.
16 מבררת הגמרא, מדוע תיקן שמואל דווקא אמירה זו, וְהָלֹא
17 לקיום דין תנאי כפול לִימָא – יכל לתקן שיאמרו אִם מְתִי יְהָא גַּם,
18 וְאִם לֹא מְתִי לֹא יְהָא גַּם, משיבה הגמרא, שאין להקדים 'אם מתי
19 יהא גטי' כיון שלא מקדים אינש פּוֹרְעֵנוּתָא לְנַפְשֵׁיהּ – אין לו האדם
20 להקדים דבר פורענות על עצמו. שואלת הגמרא, וְלִימָא לֹא יְהָא
21 גַּם אִם לֹא מְתִי, כלומר שיקדים את המעשה לתנאי. דוחה
22 הגמרא, כְּעֵינֵן שִׁיחִיהָ הַתְּנָאִי קוּדְם לְמַעֲשֶׂה, לכן צריך להקדים את
23 התנאי שהוא המיתה, ורק אחר כך לומר את המעשה שהוא הגט
24 שיחול מחמתו.

25 מְתַקֵּיף לָהּ רַבָּא, אֵיךְ מוֹעִיל אַמִּירָה זו שתִּיקֵן שְׁמוּאֵל, מְכַדֵּי –
26 מאחר שכל דיני תְנָאִי מְתִיכָא גְמִירָנוּ – מזהיכן למדים אותם, מְתַנָּאִי
27 כְּנִי גַד וְכֵן רַבִּינּוּ. אם כן מה הִתְם בתנאי בני גד היה אמירת הֵן
28 קוּדְם לְלֹא – הצד שיקיימו את התנאי קודם לצד שלא יקיימו
29 אותו, שְהרִי הַקְדִּים ואמר להם משה 'אם יבררו' וְנִתְנָתָם לְהַם, אָף
30 כִל תְנָאִי כְּעֵינֵן שִׁיחִיהָ הַדִּין קוּדְם לְלֹא, לְאַפְרִיךְ הָבָא – מה שאין
31 כן בתקנת שמואל שיאמר 'אם לא מתי לא יהא גט ואם מתי יהא
32 גט/ הרי לִלְאֵו קוּדְם לְהָא, ואיך יחול התנאי.

33 אִלָּא אִמֵר רַבָּא, שְכִדִי לְקִיִּים כִל דִּינֵי הַתְנָאִים בְלֹא הַלְקִדִּים
34 פּוֹרְעֵנוּתָא, יש לכפול התנאי שלושה פעמים כסדר הזה, 'אם לא מתי
35 לא יהא גטי, אם מתי יהא גטי, אם לא מתי לא יהא גטי, ובאמירה זו
36 מתקיימים כל ההלכות הנזכרות לעיל. שְהרִי מְתַחִיל בְּאִם לֹא מְתִי
37 לֹא יְהָא גַּם' ובכך נמצא שלא מקדים אינש פּוֹרְעֵנוּתָא לְנַפְשֵׁיהּ.
38 ואחר כך אומר, 'אם מתי יהא גטי לא יהא גטי' ובכך
39 מתקיים ההלכה דְכְּעֵינֵן שִׁיחִיהָ הֵן קוּדְם לְלֹא:

משנה

41 אמר לאשה הרי זה גיטיך על מְנָת שֶשְׁתַּשְׂמַשִּׁי אֶת אִמָּא שלי, או על
42 מְנָת שֶתְיַנְיֵךְ אֶת כְּנִי. הרי זו צריכה לשמש או להניק. וּכְמָה זִמָּן הִיא
43 מְיַנְיָתּוּ, עד שימלאו לבן שְׁתֵי שָׁנִים, שזוהו משך הזמן הנצרך
44 להנקה. ומשמשות את אביו כל ימי חייו, ובכך מקיימת את התנאי.
45 רַבִי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְיַנְיָתּוּ רַק שְׁמֵנָה עֶשְׂרֵת חֳדָשׁ שזוהו הזמן הנצרך
46 להנקה. ואם מת הַבֵּן קודם למלא הזמן הנצרך להנקה, או שָׁמַת
47 הָאָבִי קודם ששימשה הָרִי זֶה גַּם. כיוון שלא פירש זמן מסוים,
48 וְהָיִי נְתִיבֵין רַק לְהַרוּחַת הַבֵּן או הָאֵב, וכשמתו ואין להם צורך
49 בהרוחה זו נחשב הדבר שנתקיים התנאי. אמר לאשה הרי זה גיטיך
50 על מְנָת שֶשְׁתַּשְׂמַשִּׁי אֶת אִמָּא שְׁתֵי שָׁנִים, או על מְנָת שֶתְיַנְיֵךְ אֶת כְּנִי
51 שְׁתֵי שָׁנִים, אם מת הַבֵּן בתוך שתי שנים, או שָׁאמֵר הָאֵב בתוך זמן
52 זה אִי אִשִּׁי – אין רצונו שאשה זו תְשַׁמְשֵׁנִי, ואפילו אם האב אינו
53 רוצה בכך שְׁלֹא בְּתַקְפָּדָה – לא מחמת שהאשה הכעיסה אותו,
54 אִינוּ גַּם, כיון שפירש בתנאו זמן מסוים, ולא נתקיים התנאי. רַבֵן

56 התנאי בטל והגט קיים. והקא - בברייתא זו מדובר בךפליה
 57 לתנאי, ולכן התנאי קיים. וכן רבנן אדרבנן לא קשיא, משום שמאן
 58 חכמים דהקא - מי אלו חכמים הסוברים כאן שיכולה האשה לומר
 59 'תן לי איך ואשמעו תן לי בנך ואניקנו, רבן שמעון בן גמליאל
 60 היא, דאמר לעיל (ע"ה) במשנה, 'כל עבדה שאינה הימנה הרי זה גט',
 61 וכיון שכאן לא היא גורמת את העבדה שהרי מת האב או הבן,
 62 נחשב הדבר כאילו התקיים התנאי והגט כשר.
 63 תנו רבנן, אמר לה בפני שנים, כאשר אמסור לך את הגט, לא
 64 אמסורנו אלא בתנאי זה ש'הרי זה יניף על מנת שתשמיש את אבא
 65 שתי שנים', ולא מסר לה הגט בפניהם, ואחר כך חזר הבעל ואמר
 66 לה בפני שנים אחרים 'הרי זה יניף על מנת שתתני לי מאתים וזו'
 67 ומסר לה את הגט, לא ביטל דברי התנאי האחרון שהתנה לקבל
 68 מאתים זה, את התנאי הראשון שתשמש את אבא, כיון שאם רצה
 69 לבטל היה לו לבטל בפני העדים הראשונים. וכן לא הוסיף על
 70 התנאי הראשון, שהרי לא אמר בדבריו שרוצה להוסיף. ולכך אם
 71 רצתה משמשתו, ואם רצתה נותנת לו מאתים וזו. שכן כוונתו
 72 בשתי התנאים, שתקיים אחד מהם. אבל אם אמר לה בפני שנים
 73 'הרי זה יניף על מנת שתתני לי מאתים וזו, וחזר ואמר לה בפני
 74 שנים אחרים 'הרי זה יניף על מנת שתתני לי שלש מאות וזו, ביטל
 75 דברי התנאי האחרון את התנאי הראשון, וצריכה ליתן שלוש מאות
 76 כדי לקיים התנאי. ומוסיפה הברייתא, ושתי כיתות העדים
 77 שבפניהם התנה את התנאים האלו, אין אחד מן העדים הראשונים
 78 ואחד מן העדים האחרונים מצטרפין יחד להעיד שהיה תנאי בגט
 79 זה, אלא כל זמן שלא באו שני עדים מאותה כת להעיד על תנאי
 80 בגט, דנים את הגט על פי עדי החתימה שבו בלא תנאי.
 81 מבררת הגמרא, אהיא - על איזה מקרה נאמרה הלכה זו שאינם
 82 מצטרפים להעיד, אילימא אפיפא שהתנה שתתן לו מאתים וחזר
 83 והתנה שתתן לו שלוש מאות, הרי התנאי הראשון כפול ודאי שאין
 84 עד להעיד על תנאי זה מצטרף להעיד. אלא על כרחך שהלכה זו
 85 נאמרה ארישא - שהתנה שתשמש את אבא וחזר והתנה שתתן לו
 86 מאתים זה, וכונת דבריו שתקיים אחד מתוך שני התנאים שהתנה,
 87 ועל כך אומרים שאין עד מהכת הראשונה מצטרף להעיד עם עד
 88 מהכת השניה על התנאים הללו. שואלת הגמרא, פשיטא שאינם
 89 יכולים להעיד יחד, שהרי כל אחד מהם מעיד על תנאי אחר, ואם
 90 שייך שיצטרפו ביניהם כאשר עדיותיהם שונות. מבארת הגמרא,
 91 מהו דתימא - היינו אומרים שכיון שכל עדותם אחת היא לקיימא
 92 תנאי - לומר שיש בגט זה תנאי, יהיו מצטרפין לשם כך, קא משמע
 93 לן שאין מצטרפים.

משנה

94 אמר לאשתו 'הרי זה יניף אם לא פאתי מפקא עד שלשים יום, והיה
 95 הולך מיהודה לגליל, אם הגיע לאנטיפרס שהיא בתחילת הגליל
 96 ולא נשתחה שם אלא חזר מיד לביתו, כמל תנאו ואינו גט, ושוב
 97 אין הגט כשר לגרש בו. ואפילו ילך אחר כך שוב לגליל, וישתחה
 98 שם יותר משלושים יום אינה מגורשת כיון שהגט נעשה על התנאי
 99 הראשון, והרי בפעם הראשונה חזר לביתו מן הגליל קודם
 100 שלושים יום. אולם אם לא הגיע אפילו לאנטיפרס שהיא תחילת
 101 הגליל ועב לביתו, ואחר כך הלך שוב לגליל ולא חזר בתול
 102 שלושים יום הרי נתקיים התנאי והגט גט, לפי שהליכה זו היא קיום
 103 התנאי הראשון. וכן אם אמר, 'הרי זה יניף אם לא פאתי מפקא עד
 104 שלשים יום, והיה הולך מגליל ליהודה והגיע לכפר עותנאי שהוא
 105 בתחילת יהודה לאלו הבאים מן הגליל, וחזר מיד לגליל, כמל
 106 תנאו. וכן אם אמר 'הרי זה יניף אם לא פאתי מפקא עד שלשים יום'
 107 והיה הולך למדינת חם והגיע לעבו שהיא תחילת חוץ לארץ, וחזר,
 108

1 דנה הגמרא, בשלמא לרבא שהעמיד את הרישא של משנתנו
 2 שאפילו כשלא פירש כמה שנים, צריכה להניק שתי שנים דווקא,
 3 הרישא שנאמר בה שאם מת הבן בתוך שתי שנים הרי זה גט,
 4 מדברת בגלל פירש - שלא פירש זמן ההנקה, ומכיון שהניקתו כל
 5 צורכו וקיימה התנאי הרי זה גט. והסיפא שנאמר בה שאם מת הבן
 6 בתוך שתי שנים אינו גט, מדברת בךפירש ויאמר על מנת
 7 שתניקי את בני שתי שנים, אף שלא היה צריך לפרש, ובהכרח
 8 ברצה דווקא שתי שנים ובפחות מזה לא נתקיים התנאי. אלא לרב
 9 אשי הסובר שמשמעות תנאו ברישא שתניק יום אחד, ובהכרח
 10 מדובר שמת הבן קודם שהניקה כלל, ולא קיימה תנאה, אם כן מאי
 11 שפא רישא שאם מת הבן הגט חל, ומאי שפא ספא אם מת הבן הגט
 12 אינו חל. הלא בשניהם מדובר שלא קיימה תנאה. אומרת הגמרא,
 13 אכן קשיא שיתב ראשי.
 14 הגמרא מביאה מהלכות תנאים נוספת בענין זה: תנו רבנן, הרי זה
 15 יניף על מנת שתשמיש את אבא שתי שנים, ועל מנת שתניקי את
 16 בני שתי שנים, אף על פי שלא נתקיים התנאי, הרי זה גט, לפי שלא
 17 אמר לה תנאי כפול כתנאי בני גד ובני ראובן, כלומר 'אם תשמישי
 18 יהיה גט ואם לא תשמישי לא יהא גט, או אם תניקי יהיה גט ואם
 19 לא תניקי לא יהיה גט'. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, אף שלא
 20 כפל תנאו חל התנאי, ולכך אם שימשה והניקה נתקיים התנאי והרי
 21 זה גט, ואם לאו אינו גט. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אין לך תנאי
 22 בכתובים שאינו כפול.
 23 הגמרא מבארת את דברי רבן שמעון בן גמליאל: איפא דאמרי,
 24 לרבי מאיר קאמר ליה - יש אומרים שרבן שמעון בן גמליאל אמר
 25 כן לרבי מאיר לדחות את דבריו ולהוכיח שלא צריך תנאי כפול.
 26 ואיפא דאמרי, לרבנן קאמר להו - ויש אומרים שאמר כן לחכמים
 27 לדחות את דבריהם ולהוכיח שצריך לכפול את התנאי. איפא
 28 דאמרי לרבי מאיר קאמר ליה, והכי קאמר ליה - וכך אמר לו, אין
 29 לנו ללמוד מ'בני גד ובני ראובן' שצריך תנאי כפול, כיון שאין לך
 30 תנאי שנכתב בכתובים (-בפסוקים) שאינו כפול, ובהרבה מקומות
 31 בתורה נאמר תנאי כפול, ואם כן הווי להו 'שני כתיובים האין
 32 באחד' - שני פסוקים שנאמרה בהם אותה הלכה, 'וכל שני כתיובים
 33 הפאין באחד אין מלמדו' - אין למדים מהם למקומות אחרים, בכל
 34 מקום לא צריך תנאי כפול. ואיפא דאמרי לרבנן קאמר להו, והכי
 35 קאמר להו, 'אין לך תנאי בכתובים שאינו כפול' ובכל מקום נשנה
 36 לצורך אותו ענין שנאמר בו, וכיון שנצרך ללמד בענינו אין זה
 37 בכלל הדין שלשני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים, ועל כן
 38 נמרינן מינייהו - למדים מהם למקומות אחרים שצריך בכל מקום
 39 תנאי כפול וכדעת רבי מאיר.
 40 שנינו בברייתא לעיל שנחלקו רבי מאיר וחכמים אם צריך תנאי
 41 כפול. מקשה הגמרא ורמינהו, הרי זה יניף על מנת שתשמיש את
 42 אבא שתי שנים, או על מנת שתניקי את בני שתי שנים, אם מת האב
 43 או מת הבן אינו גט. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, אף על פי
 44 שלא נתקיים התנאי, שהרי מת, הרי זה גט, משום שיכולה היא
 45 שתאמר לו, הריני מומנת לקיים התנאי, תן לי איך ואשמעו, תן
 46 לי בנך ואניקנו. אם כן קשיא דרבי מאיר אדרבי מאיר - קשה מדברי
 47 רבי מאיר שבברייתא זו על דבריו בברייתא שהובאה לעיל,
 48 שלעיל מצריך רבי מאיר שיהיה התנאי כפול, ואם אינו כפול אינו
 49 תנאי, ואילו בברייתא זו לא מוזכר שכפל תנאו, ובכל אופן התנאי
 50 קיים ואם לא שימשה והניקה בטל הגט. וכן קשיא דרבנן אדרבנן,
 51 שהרי נתבאר לעיל שלדעת חכמים אם מת האב או הבן קודם
 52 השימוש וההנקה, לא נתקיים התנאי והגט בטל. ואילו כאן סוברים
 53 חכמים שיכולה היא שתאמר תן לי איך ואשמעו, והגט קיים.
 54 מיישבת הגמרא, דרבי מאיר אדרבי מאיר לא קשיא, משום שהתם
 55 - בברייתא שהובאה לעיל מדובר בגלל כפליה לתנאי, ולכן

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

בשלמא לרבא רישא ברלא פריש וסיפא בדפריש - פירש בקונטרס: כיון דלא אצטרך לפרושי, ופירש - אמרינן דאתיא למימר דאפילו מת לא הוי גט. ואין נראה לרבינו יצחק; דהא גבי אביו אצטרך לפרושי, וגבי בן אצטרך לפרושי, לרבי יהודה דאמר שמונה עשר חדש. ומה שפירש נמי: אלא לרב אשי מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא, כיון דרישא כמפרש יום אחד דמי - על כרחין מת האב או הבן דקתני - כגון שמת ולא התנאי כלל. ואמאי הרי זה גט? הא לא נתקיים כלום מן התנאי. ואין נראה, דלכולי עלמא מת הבן היינו שלא הניקתו כלל, כדפירש במתניתין. ונראה לרבינו יצחק לפרש: בשלמא לרבא כו' וסיפא בדפריש, דהואיל ופירש שתי שנים - והאי לצעורה קא מכוין, ואפילו מת אשתו - אלא לרב אשי, כיון דרישא נמי הוי כמפרש יום אחד - הרי נמי נתכוין לצעורה, כיון דפירש, ואפילו מת - לא ליהוי גט, כמו בסיפא. והוון להו שני כתובין הבאין כאחד - הקשה הרב רבינו אלחנן: בפרק "האומר" (קדושין סא.) דפריך מקראי טובא לרבי חנינא בן גמליאל דלא בעי תנאי כפול - לזמא דהויא שני כתובין הבאים כאחד; ויש לומר: דהתם כיאיכא דאמרי' דהבא, דלרבנן קאמר להו. אי נמי אי הוה פרץ ליה התם ומכלהו בהדי הדדי - הוי משני להו דהוה שני כתובין הבאין כאחד. ועוד: דשפיר מעריך להו רבי חנינא בן גמליאל התם.

וגמרינן מנייהו - פירש בקונטרס: ולא הוה שני כתובים הבאין כאחד, דכולהו מעריך להו רבי חנינא בן גמליאל בקדושין (שם). ואין נראה להרב רבי אלחנן, דהתם לא מעריך להו, אלא דמשני להו, דאין משום אחד מן דלמוד דניבעי תנאי כפול. אבל לרבי מאיר, דליף מנייהו - על אב שם צריכותא. ויש לומר: דש ברוך שם צריכותא.

תניא

בשלמא לרבא - דאוקי רישא דמתניתין שתי שנים ממש, ואף על גב דסתם. רישא - דקאמר: מת הבן בתוך שתי שנים הרי זה גט. **ברלא פריש** - שתי שנים, והרי הניקתו כל צרכו. **סיפא דפריש** - על כרחין דקאמר, דהא לא איצטרך לפרושי, ופירש. **אלא לרב אשי** - דאמר: רישא דמתניתין יום אחד קאמר - על כרחין מת הבן או האב דקתני - כגון שמת ולא הניקתו כלל, ואמאי הרי זה גט? הא לא נתקיים כלום מן התנאי? **לפי שלא אמר לה** - אם תניקי - ידא גט, אם לא תניקי - לא ידא גט. דבעינן תנאי כפול כתנאי בני גדי ובני ראובן. **רבן שמעון כו'** - מיפרשא בהדיא וזאלא. **איכא דאמרי לרבי מאיר קאמר ליה** - אין על הלמוד מתנאי בני גדי, שאף תניקתו בכל תנאי שאינו כפול, כגון: "אז תניק מאלתי" (בראשית כד.) וכגון: "אם שכב אם לא שכב" (במדבר ה'), "אם תאבו ושמתעם אם תמאנו ומיריתם" (ישעיה א) - הלקב הוי להו שני כתובין הבאים כאחד, ואין מלמדו. ואיכא דאמרי לרבנן קאמר להו אין לך תנאי כפול כהניבין שאינו כפול - ויש לנו ללמוד מקו, דכולהו צריכי, כדמתרצין להו בקדושין ב"האומר להביר" (סא.א.), מאן חכמים - ברוך מהנתא בתרייתא - רבן שמעון וכן גמליאל. היא. **אמר לה בפני שנים הרי זה גיטך כו'** - ולא מסרו לה בפניהם, דאי מסרו לה - איגרשה לה בתנאי תנאי, ותו לא מצי לאתניי תנאה אחרינא. אלא כן אמר בפניהם: כשאמסרתו לה - לא אמסרתו אלא על מנת כן. ויור ואמר לה בפני שנים כו' ומסרו לה. **לא ביטל כו'** - שלא אז לה להוסיף, מדלא אמר לה: שתחתי מאתיים וזו תוספת על תנאי הראשון, ולעקר נמי לא בא - מדלא ביטל דברו הראשון בפני אלו, אלא הכי קאמר לה: או תנאי ראשון או מאתיים וזו. שלש מאות וזו - ודאי עקר לה לתנאי קמא. ואין אחד מן העדים הראשונים ואחד מן האחרונים מצטרפין - להעיד שהיה תנאי בוגט זה. כל זמן שלא יבואו שנים כאחד ויעידו באחדו כל התנאים - כשר על ידי עדי חתימה, ולא כל מעיניהו דהנך לשווי תנאה בניטא. **אליפא אסיפא** - פשיטא דאין אחד מן הראשונים כולם, שהרי אפילו באו שניהם אינן כלום, דהא בטיל ליה הוורא תנאה. **אלא ארישא** - דקאמר: או האי או האי. מהו דתימא - הואיל ומקיים גיטא כחד מזני תנאי - הוה ליה כחד תנאה, וכל סהדי ומסהדי לקימין תנאה דהאי גיטא - ליצטרפו, קא משמע לן. **משנה והניע לאנטיפרסין וחור** - מיד. תנא כפל - כלומר, ושבו אינו כשר לגרש בו. ואפילו חור והלך לגליל ונשתחה שלשים יום - אינו גט. דקא סלקא דעתך אנטפרסין בתחילת גליל היא, והרי מתנאי הראשון הלך לגליל ולא שהה שלשים יום, וביטל הגט - שהרי בא. אבל אם לא הגיע לאנטיפרסין, וחור, ולאחר ימים הלך לגליל ונשתחה שלשים יום - הרי זו מגורשת, שזמן השלשים לא נקבע אלא משילך לגליל, והרי על הלך עד עתה, ונשתחה. **לכפר עותנאי** - קא סלקא דעתך כפר עותנאי ורבי תנאי - בבואו מגליל ליהודה, והרי הלך ליהודה וזבא פניך - כשאשתהה שלשים יום עובר במכנג פניך - מיד ידא גט. והיה הולך וזבא כו' - בגמרא פריך: והא לא עבר, שהיה הולך וזבא בתוך שלשים? **גמרא עותנאי בגליל** - סמוכים זה לזה בספר, זה בראש יהודה וזה בראש גליל. הלכך, היה הולך מיהודה לגליל, והגיע לאנטיפרסין וחור - לא בטל תנאו, דאבתי לא אויל לגליל. וכי אול ומשתחו - הוי גיטא. לכך הוכיח לה בתנאי "שאני הולך מיהודה לגליל", דלא למיני תלתין וימין אלא מיום שיגיע לגליל. היה הולך מגליל ליהודה והגיע לכפר עותנאי וחור - לא ביטל תנאו, דאבתי לא מטא ליהודה. **בגיתם** - היה הולך מיהודה לגליל, ועבר את אנטיפרסין, ולכפר עותנאי לא בא. וחור בתוך שלשים, ולאחר זמן חור והלך לגליל ממש ושהה.

בשלמא לרבא, רישא ברלא פריש סיפא דפריש, אלא לרב אשי, מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? קשיא. תנו רבנן: "הרי זה גיטך על מנת שתשמישי את אבא שתי שנים", ו"על מנת שתניקי את בני שתי שנים", **אף על פי שלא נתקיים התנאי** - הרי זה גט, **לפי שלא אמר לה "אם תשמישי" "אם לא תשמישי"**, **"אם תניקי" ו"אם לא תניקי"**, **דברי רבי מאיר; והכמים אמרי: נתקיים התנאי** - הרי זה גט, **ואם לאו - אינו גט; רבן שמעון בן גמליאל אמר: אין לך תנאי בכתובים שאינו כפול**. איכא דאמרי: **לרבי מאיר קאמר ליה, ואיכא דאמרי: לרבנן קאמר להו; איכא דאמרי לרבי מאיר קאמר ליה, והכי קאמר ליה: אין לך תנאי בכתובים שאינו כפול, והוון להו שני כתובים הבאין כאחד, וכל שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדו. איכא דאמרי לרבנן קאמר להו, והכי קאמר להו: אין לך תנאי בכתובים שאינו כפול, ונקרינן מנייהו, ורמינהו: "הרי זה גיטך על מנת שתשמישי את אבא שתי שנים"**, **"על מנת שתניקי את בני שתי שנים"**, **מת האב או מת הבן** - אינו גט. **דברי רבי מאיר; והכמים אמרי: אף על פי שלא נתקיים התנאי** - הרי זה גט, **יכולה היא שהאמר לו: תן לי אביך ואשמישנו, תן לי בנדך ואניקנך; קשיא דרבי מאיר אדרבי מאיר, קשיא דרבנן אדרבנן!** - דרבי מאיר אדרבי מאיר לא קשיא, התם ברלא בפליה לתנאי, והכא בדכפליה לתנאי; ורבנן אדרבנן לא קשיא, מאן חכמים דקאמר? **רבן שמעון בן גמליאל היא, דאמר: פל עכבה שאינה הימנה** - הרי זה גט. תנו רבנן: **אמר לה בפני שנים** - "הרי זה גיטך על מנת שתשמישי את אבא שתי שנים", **וחור ואמר לה בפני שנים** - "הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתיים וזו", **וחור ואמר לה בפני שנים** - "הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתיים וזו", **וחור ואמר לה בפני שנים** - "הרי זה גיטך על מנת שתתני לי שלש מאות וזו" - **ביטל דברי האחרון את הראשון, ואין אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים מצטרפין. אהיאי? אליפא אסיפא** - הרי בטלו אלא ארישא - פשיטא! - מהו דתימא: **פל לקוימא תנאי מצטרפין, קא משמע לן. משנה** לן. והיה חולף מיהודה לגליל, והגיע לאנטיפרסין וחור - **ביטל תנאו**. **"הרי זה גיטך אם לא באתי מן גליל ועד שלשים יום"**, **ותיה חולף מיהודה לגליל, והגיע לאנטיפרסין וחור** - **ביטל תנאו**. **"הרי זה גיטך אם לא באתי מן גליל ועד שלשים יום"**, **ותיה חולף למדינת תימן, והגיע לעבו וחור** - **ביטל תנאו**. **"הרי זה גיטך פל זמן שאעבור מן גליל לחור, ובא חולף ובא חולף, והואיל ולא נתחד עמה** - הרי זה גט. **גמרא למימרא דאנטיפרסין בגליל הוה קיימא? ורמינהו: אנטיפרסין ביהודה, וכפר עותנאי בגליל, בגיתם** - מטיילין אותו לחוקרא, מוגרשת ואינה

בבואו מגליל ליהודה, והרי הלך ליהודה וזבא פניך - כשאשתהה שלשים יום עובר במכנג פניך - מיד ידא גט. והיה הולך וזבא כו' - בגמרא פריך: והא לא עבר, שהיה הולך וזבא בתוך שלשים? **גמרא אנטיפרסין ביהודה וכפר עותנאי בגליל** - סמוכים זה לזה בספר, זה בראש יהודה וזה בראש גליל. הלכך, היה הולך מיהודה לגליל, והגיע לאנטיפרסין וחור - לא בטל תנאו, דאבתי לא אויל לגליל. וכי אול ומשתחו - הוי גיטא. לכך הוכיח לה בתנאי "שאני הולך מיהודה לגליל", דלא למיני תלתין וימין אלא מיום שיגיע לגליל. היה הולך מגליל ליהודה והגיע לכפר עותנאי וחור - לא ביטל תנאו, דאבתי לא מטא ליהודה. **בגיתם** - היה הולך מיהודה לגליל, ועבר את אנטיפרסין, ולכפר עותנאי לא בא. וחור בתוך שלשים, ולאחר זמן חור והלך לגליל ממש ושהה.

מטיילין אותו לחוקרא - ואמרינן מגורשת ליפסל לכהונה.

1 **תניא** כותיה דרבי יוחנן - מייתי ראה מרקאמר: ולגט ישן אין חוששין - משמע דאם
2 נתיחד עמה לא הוי אלא גט ישן. אבל לרב הווא אם נתיחד עמה בטל הגט לגמרי.
3 **וניחוש** שמא פיס - מפורש לעיל (חגב דיבור המתחיל שמא). **ולא** הדרו לו כל
4 סיעתו כו' - אין להוכיח מכאן דאין הלכה כרבי יוסי אף על גב דרב ספק כותיה, משום דרבי

5 יוחנן קאמר הכא: לא הדרו לו כל סיעתו, ורב רבי
6 יוחנן הלכה כרבי יוחנן. דהא רבי יוחנן גופיה יכול
7 לסבור כרבי יוסי, או שמא דוקא הכא דבעל פה
8 לא סבר כרבי יוסי. **דהא** אקיים ליה תנאה -
9 ואם תאמר: לאלתר מה יש לחוש? דהא רדיא
10 תקיים התנאי, דכיון דמת לא ישוב עוד לביתו!
11 ויש לומר: דאיכא למימר אטו לא מת, כי אין
12 העולם יודעין שמת, ותמנהו על שמתירין לנישא.
13 אבל לאחר שנים עשר חדש הכל יודעין שנתקיים
14 התנאי.

15 **הבל** מודים לכשתצא לבי נפקא קאמר - ולרבי
16 יוסי גט ואינו גט, כדאמר לעיל ב"אחד
17 מיתה.

לאחר

1 **ואינה מגורשת!** אמר אביי, תרי הנאי קאמר לה: אי
2 מטינא לגליל - לאלתר ליהוי גיפוא, ואי משתהינא
3 באורחא תלתין יומין ולא אתינא - ליהוי גיפוא; הגיע
4 לאנטיפרם וחוה, דלא לגליל מטא ולא אישתהוי נמי
5 אשתהי תלתין יומין - בטל תנא. "הרי זה גיפוד
6 אם לא פאתי מכאן ועד שלשים יום" כו'. למימרא,
7 דעכו במדינת הים קיימא? והא אמר רב ספרא: פי
8 הוו מיפטרי רבנן מהרדי - בעכו הוו מפטרי, משום
9 דאסור לצאת מארץ לחוצה לארץ! אמר אביי, תרי
10 הנאי קאמר לה: אי מטינא למדינת הים - לאלתר
11 ליהוי גיפוא, אי משתהינא באורחא תלתין יומין ולא

12 אתינא - ליהוי גיפוא; הגיע לעכו וחוה, דלא למדינת הים מטא ולא אישתהוי נמי אשתהי
13 תלתין יומין - בטל תנא. "הרי זה גיפוד כל זמן שאעבור" וכו'. והא לא עבר! אמר רב הונא:
14 מאי "פגוד"? תשמיש, ואמאי קרי ליה פגוד? לישנא מעליא נקט. ורבי יוחנן אמר: לעולם פגוד
15 ממש, מי קתני "הרי זו מגורשת"? "הרי זה גט" קתני, דלא הוי גט ישן, ולכי מלו תלתין יומי
16 הוי גיפוא. תניא פותיה דרבי יוחנן: "הרי זה גיפוד כל זמן שאעבור מנגד פגוד שלשים יום",
17 והיה הולך וכא הולך ובא, הואיל ולא נתיחד עמה - הרי זה גט, ולגט ישן אין חוששין שהרי
18 לא נתיחד עמה. וליחוש שמא פייס! אמר רבה בר רב הונא, הכי אמר אבא מרי משמיה
19 דרב: באומר: נאמנת עלי לומר שלא פאתי. איכא דמתני לה אמתניתין: "מעכשיו אם לא
20 פאתי מכאן ועד שנים עשר חדש", ומת בתוך שנים עשר חדש - הרי זה גט; וליחוש שמא
21 פייס! אמר רבה בר רב הונא, הכי אמר אבא מרי משמיה דרב: באומר: נאמנת עלי לומר
22 שלא פאתי. מאן דמתני לה אמתניתין, כל שפן אבריתא; מאן דמתני לה אבריתא, אכל
23 אמתניתין - הא לא אתא. **משנה** "הרי זה גיפוד אם לא פאתי מכאן ועד שנים עשר חדש",
24 ומת בתוך שנים עשר חדש - אינו גט; "הרי זה גיפוד מעכשיו אם לא פאתי מכאן ועד שנים
25 עשר חדש", ומת בתוך שנים עשר חדש - הרי זה גט. "אם לא פאתי מכאן ועד שנים עשר
26 חדש פתבו ותנו גט לאשת", פתבו גט בתוך שנים עשר חדש ונתנו לאחר שנים עשר חדש -
27 אינו גט; "פתבו ותנו גט לאשת" אם לא פאתי מכאן עד שנים עשר חדש, פתבו בתוך שנים
28 עשר חדש ונתנו לאחר שנים עשר חדש - אינו גט, רבי יוסי אומר: פתבו גט. פתבו לאחר
29 שנים עשר חדש ונתנו לאחר שנים עשר חדש, ומת, אם הגט קודם למיתה - הרי זה גט, ואם
30 מיתה קדמה לגט - אינו גט, ואם אין דויע - זו היא שאמרו: מגורשת ואינה מגורשת. **גמרא**
31 תנא: רבותינו התירוה לנישא. מאן רבותינו? אמר רב יהודה אמר שמואל: בי דינא דשרו
32 מישחא, סברי לה כרבי יוסי, דאמר: זמנו של שטר מוכיח עליו. אמר רבי אבא ברבי דרבי
33 הייא בר אבא אמר רבי יוחנן: רבי יהודה נשיאה בגו של רבן גמליאל בר רבי הורדי, ולא הדרו
34 לו כל סיעתו, ואמרי לה: כל שעתו. אמר ליה רבי אלעזר ליהווא סבא: פי שריתיה - לאלתר
35 שריתיה, או לאחר שנים עשר חדש שריתיה? לאלתר שריתיה - דהא לא אתי, או דלמא
36 לאחר שנים עשר חדש שריתיה - דהא איקיים ליה תנא? ותובעי ליה מתניתין: "מעכשיו אם
37 לא פאתי מכאן ועד שנים עשר חדש", ומת בתוך שנים עשר חדש - הרי זה גט; לאלתר הוי
38 - דהא לא אתי, או דלמא לאחר שנים עשר חדש - דהא איקיים ליה תנא? - אין הכי נמי,
39 ומושום דהוה בהווא מעשה. אמר אביי: הכל מודים, היכא דאמר לכשתצא חמה מנתיקה
לבי

1 ואינה מגורשת - לינשא בגט זה. ספק בטל במהלך הראשון, הואיל ועבר אנטיפרס הוה
2 ליה ספק יהודה ספק גליל ובטל שהרי חור בתוך שלשים, או שמא ספק יהודה הוא ולא
3 בטל תנאו ונתקיים במהלך השני והוי גט. אמר אביי - מתניתין נמי אתי לה דאנטיפרס
4 ביהודה, וכגון דאמר לה תרי תנאי. אי מטינא לגליל לאלתר ליהוי גיפוא - ואפילו לא
5 משתהינא. ואי משתהינא באורחא תלתין יומין
6 ולא אתינא ליהוי גיפוא - ואפילו לא מטנא
7 לגליל. הלכך הגיע לאנטיפרס וחזר לאלתר -
8 תנאו בטל, ואין כאן עוד לקיימו, שהרי לא
9 לגליל בא ולא נשתהה. ואפילו קיימו לאחר זמן
10 - הרי לא התנה האבא על מהלך הראשון,
11 וכשהזכיר גליל לא הזכיר למנות השלשים
12 משם והלאה אלא שיהא מיד עכו כשגיעה שם,
13 והרי לא הגיע וגם לא נשתהה. והכי משמע
14 מתניתין: הרי זה גיפוד אם לא פאתי מכאן ועד
15 שלשים יום מיום שאצא מכאן, והיה הולך
16 מיהודה לגליל, ותלה הגט גם בביתו לגליל.
17 למימרא דעכו במדינת הים קיימא - אמאי
18 דהוה סלקא דעתין מעיקרא קאי, ולא
19 אתירוצא דאביי. כי הווי מיפטרי רבנן מהרדי -
20 בני מדינת הים שהיו הולכין ללמוד תורה בארץ
21 ישראל, כשחוזרים לבתיהם היו כחיריהם בני
22 ארץ ישראל מלים אותן עד עכו, ומשם נפטרים
23 מהם. **ספוד** - לבני ארץ ישראל לצאת
24 לחוצה לארץ. והא לא עבר - שלשים יום
25 רצופין. תשמיש - והרי שלשים יום רצופים
26 בלא תשמיש, כדקתני: הואיל ולא נתיחד עמה.
27 לישנא מעליא - פנים של מטה. הרי זה גט קתני
28 - דאין הגט נפסל משום גט ישן, הואיל ולא
29 נתיחד עמה, ולכי מוקיים תנאה - ליהוי גטא.
30 גט ישן - כל שנתחדש עמה בין כתיבה לנתינה.
31 ופסולוהו רבנן משום שמא יאמרו גיטה קודם
32 לבנה. לקמן ב"הורק" (ע.טא). **שמא פייס** -
33 כשהיה בא אצלה פייס קטטה שביניהם, ונתיחד
34 עמה. ולאחר זמן אתי בעל מערע, ואמתי
35 פייסתי. **באומר** - בשעת התנאי: על מנת כן אני
36 מוסר לה, שתהא נאמנת עלי כמאה עדים כל
37 זמן שתאמר שלא פאתי ונתיחדתי ופייסתי. כל
38 שכן אבריתא - דכיון דהיכא דלא בא חיששין
39 שמא פייס, אי לאו דאתני ברישא ואמנת עלי -
40 כל שכן אבריתא שהיה הולך ובא אכל
41 אמתניתין - דמת בתוך שנים עשר חדש, ולא
42 ראינו שבא בעיר משיצא - לא חיששין שמא
43 פייס, ואפילו לא הימנה עליה מעיקרא - הוי
44 גט, דהא לא אתא. **משנה** אינו גט - דכיון
45 דלא אמר "מעכשיו" - משמע: לאחר שנים
46 עשר חדש יהא גט, והרי מת בתוך הזמן, וצריכה
47 ליכנס. **גמרא** חתיוה לנישא - דאף על גב
48 דלא אמר "מעכשיו" כמאן דאמר "מעכשיו"
49 דמאי, דמסתמא מעכשיו קאמר לה. בי דינא
50 דשרי מישחא - שמנן של גיט. והיינו רבי
51 יהודה נשיאה שהיה בימי האמוראים, כן בנו
52 רבינו הקדוש, כדאמרין במסכת עבודה זרה
53 (ז.א): מסתמך ואילו רבי יהודה נשיאה
54 אכתפיה דרבי שמלאי כו'. כרבי יוסי - בבבא
55 תרזא (ק.לא), הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו
56 - צריך שיכתוב: "מהיום ולאחר מיתה", רבי
57 יוסי אומר: אינו צריך, שזמנו של שטר מוכיח עליו. דלכהי איכתיב זמן בשטרא - לדיע שמדיום נתן לו גוף הקרקע, שלא יירשו אחיו עמו, והפירות לאחר מותו. בנו של רבן גמליאל
58 בר רבי - בנו של רבינו הקדוש. הורה - שתהא מותרת. ולא הדרו לו כל שעתו - כל ימי חייו. לאלתר שריתיה - כששמענו בו שמת, ואפילו קודם שנים עשר חדש. הא לא אתי -
59 שהרי רדיא לא יבא עוד, ויש כאן קיום תנאי. ותבעי ליה - נמי אמתניתין. היכא דאמר "מעכשיו" דרבי הכל, אמאי בעי לה אפלוגתא? אין הכי נמי - דאיכא למבעי אמתניתין. ולהכי
60 בעיה מהווא סבא ואלבאי דרבותינו - משום דהוה בהווא מניינא דשריותא, ויש לו להשיבו מפי השמעה ששמע וידע היאך התירו. אבל אי הוה כפי מסתמא או מברא אחרניא
61 - הוי בעי לה אמתניתין. הכל מודים - באומר לאשתו בלילה: "זה גיפוד כשתצא חמה מנתיקה".

על פי שעבר כנגד פניה אחר כתיבת הגט לא נפסל הגט משום דין
 גט ישן, ורק בגט שנתייחד עמה הבעל בין כתיבה לנתניה, חששו
 חכמים שמא בא עליה, ויצא לעז על הולך, שנולד מביאה שאחר
 הגירושין, ופסלוהו משום גט ישן, וכיון שלא נפסל גט זה, לבי מלו
 תלתין יומי הוי גיטא - אם וכאשר מלאו שלושים יום שלא יעבור
 מעל פניה כלל, הל הגט והרי היא מגורשת.
 מביאה הגמרא ראייה: תניא הוייתיה דרבי יוחנן, אמר לאשתו הרי
 זה גיטך כל זמן שאעבור כנגד פניך שלשים יום, והנה הולך ובא הולך
 ובא בפניה, הואיל ולא נתייחד עמה הרי זה גט. וקנט ישן אין
 חוששין, שהרי לא נתייחד עמה, ולכך יוכל לגרשה בגט זה אחר
 שיקיים תנאו שלא לעבור כנגד פניה שלושים יום. ומוכח כרבי
 יוחנן שהרי זה גט היינו שהגט כשר לכתחילה, וכאשר נתייחד
 עמה אין הגט נפסל אלא לכתחילה משום גט ישן, שאילו לדעת
 רב הונא, הגט בטל אף בדיעבד כיון שלא קיים תנאו.
 שואלת הגמרא: מדוע כשהלך ובא אצלה אינו נפסל משום גט
 ישן והלא ליחוש שפא באותו זמן פיים אותה הבעל ונתייחד עמה,
 ואחר שיגרשה בגט זה יבוא הבעל ויערער שנתייחד עמה ובא
 עליה, ונמצא שעל ידי יחוד וביאה זו נעשה הגט לגט ישן.
 מיישבת הגמרא: אמר רבה בר רב הונא, הכי אמר אבא מרי משמיה
 דרב, מדובר באופן שאומר בשעת התנאי 'מוטר אני לגט זה על
 מנת כן שתהא נאמנת עלי כמאה עדים לומר שלא באתי ולא
 נתייחדתי ולא דברי אבא מרי בשם רב על המשנה להלן. אמר
 השונים את דברי אבא מרי בשם רב על המשנה להלן. אמר
 לאשתו הרי זה גיטך מעכשיו, אם לא באתי מפקא ועד שנים עשר
 חדשי, ונתן פתוך שנים עשר חדשי, הרי זה גט ופטורה מן היבום.
 ושאלו על כך, מדוע אין הגט נפסל משום גט ישן, וליחוש שפא
 פיים - נחשוש שמא לפני מותו בתוך שנים עשר חודש פייסה
 ונתייחד עמה. ועל כך אמר רבה בר רב הונא, הכי אמר אבא מרי
 משמיה דרב, שמדובר באומר עם מסירת הגט 'נאמנת עלי האשה
 לומר שלא באתי עליה בתוך שנים עשר חודשי, וכיון שעתה
 אומרת האשה שלא בא, הרי היא נאמנת. הגמרא מבארת את
 החילוק שבין שתי לשונות אלו בדברי אבא מרי בשם רב: מאן
 דמתני לה - מי ששונה את דבריו אמנתין במת הבעל בתוך שנים
 עשר חודש, שאם לא התנה מתחילה שתהא האשה נאמנת לומר
 שלא פייסה ולא נתייחד עמה, אנו חוששים שמא פייסה, הרי כל
 שכן אברייתא ששם ידוע לנו שהיה בא והולך לפניה, שחוששים
 שמא פייסה ונתייחד עמה. אולם מאן דמתני לה אברייתא - מי
 ששונה את דברי אבא מרי בשם רב על הברייתא שהיה בא והולך
 לפניה, סובר שרק באופן זה חוששים שמא נתייחד עמה, אבל
 אמנתין שמת בתוך שנים עשר חודש, אין לחשוש שמא נתייחד
 עמה שהרי הא לא אתא - לא ידוע לנו כלל שבא לפניה. ולכך
 אפילו אם לא התנה הבעל שתהא נאמנת לומר שלא בא, יהיה
 הגט כשר:

משנה

אמר לאשתו 'הרי זה גיטך אם לא באתי מפקא ועד שנים עשר חדשי,
 ונתן פתוך שנים עשר חדשי, כיון שלא אמר מעכשיו, הרי הוא כמי
 שאומר שיהא זה גט רק אחר שנים עשר חודש, וכיון שמת בתוך
 זמן זה, אינו גט, שאין גט לאחר מיתה, והרי היא אלמנה וצריכה
 יבום. אך אם אמר, 'הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מפקא ועד
 שנים עשר חדשי, ונתן פתוך שנים עשר חדשי, כיון שאמר 'מעכשיו'
 חל הגט מאותו הזמן שנתן לה, ולכך אף שמת בתוך חודשים אלו
 הרי זה גט. אמר לשלוהו, אם לא באתי מפקא ועד שנים עשר חדשי,
 כתבו ותנו גט לאשתי. וכתבו שלוחים אלו את הגט פתוך שנים עשר
 חדשי ונתנו אותו לאחר שנים עשר חדשי, אינו גט, לפי שצווי הבעל

ידינה כאינה מגורשת לענין שאסורה להינשא בגט זה, לפי שמקום
 זה שביניהם ספק אם גליל הוא או יהודה. אם גליל הוא, נמצא
 שכבר יצא בהילוכו הראשון, וכיון שחזר מיד לא קיים תנאו, והגט
 בטל. ואם יהודה הוא, נמצא שבהילוכו הראשון עדיין לא יצא,
 ובחזרתו מיד לא בטל הגט, וכשהלך בשנית לגליל ונשתתה
 שלושים יום נתקיים תנאו, והרי זה גט. מיישבת הגמרא: אמר אבא
 מרי משנתנו סוברת שאנטיפרס ביהודה היא. אלא שמדובר
 במשנה באופן שהרי תנאי קאמר לה - שני תנאים התנה הבעל
 עמה. התנאי הראשון הוא, אי מטינא לגליל לאלתר ליהוי גיטא -
 אם אבוא לגליל, מיד יהיה זה גט. והתנאי השני, אי משתחינא
 בארעה תלתין יומין ולא אתינא ליהוי גיטא - אם אשתה בדרך
 שלושים יום, אפילו לא אגיע לגליל, יהיה זה גט. ולפיכך, אם הגיע
 לאנטיפרס וחזר מיד לביתו, כיון דלא לגליל מטיא - לגליל כלל לא
 הגיע, ואף לא אישתהו נמי אשתהו תלתין יומין - לא השתתה
 שלושים יום, הרי שקבל תנאו משום שלא נתקיים אף אחד מן
 התנאים כאמור. ואף אם יצא אחר כך לגליל או שיתשהה במקומו
 שלושים יום, אינה מגורשת, שהרי התנה שיחול הגט רק אם יקיים
 תנאיו בהילוכו הראשון. וכך הוא פירוש משנתנו, היה הולך
 מיהודה לגליל ואמר לה הרי זה גיטך אם אצא לגליל, או אם אחר
 שאצא לדרך לא באתי מכאן ועד שלושים יום;
 שנינו במשנה: הרי זה גיטך אם לא באתי מפקא ועד שלשים יום כו',
 והיה הולך למדינת הים והגיע לעכו וזוהר, בטל תנאו. ובתחילה
 סברה הגמרא שהתנה שיחול הגט רק אם ישתתה במדינת הים
 שלושים יום, וכיון שיצא לעכו שהיא מדינת הים וחזר מיד, נמצא
 שלא התקיים התנאי והגט בטל. שואלת הגמרא, למיפרא דעבו
 בקדינת הים קיימא - האם אפשר לומר שעכו נמצאת בחוץ לארץ,
 והא אמר רב ספרא, כי הוי מיפסדי רבנן מהרדי - כשהיו חכמי חוץ
 לארץ חוזרים מארץ-ישראל לבתיהם שבחוץ לארץ והיו חכמי
 ארץ-ישראל מליים אותם ונפרדים מהם, כעבו הוי מפסדי - בעכו
 היו נפרדים מהם. משום דאמור לבני ארץ-ישראל לצאת מארץ -
 ישראל לחוצה לארץ. ומוכח, שעכו עצמה בארץ ישראל היא, ולא
 כפי ששמעו ממשנתנו. מיישבת הגמרא: אמר אבא מרי, אף משנתנו
 סוברת שעכו בארץ ישראל היא, אלא שמדובר במשנה באופן
 שהרי תנאי קאמר לה - שני תנאים התנה עמה בגט. האחד, אי
 מטינא למדינת הים לאלתר ליהוי גיטא - אם אגיע למדינת הים מיד
 יהיה זה גט, והתנאי השני אי משתחינא בארעה תלתין יומין ולא
 אתינא ליהוי גיטא - אם אשתה בארץ שלושים יום ולא אבוא,
 יהיה זה גט. ולכך אם הגיע לעכו וחזר מיד בטל התנאי, כיון דלא
 למדינת הים מטיא - שלא הגיע למדינת הים, וכן לא אישתהו נמי
 אשתהו תלתין יומין - לא שהה שלושים יום במקום יציאתו, ועל
 כן בטל תנאו:

שנינו במשנה: הרי זה גיטך כל זמן שאעבור וכו' מכנגד פניך שלשים
 יום, היה הולך ובא הולך ובא, הואיל ולא נתייחד עמה, הרי זה גט:
 שואלת הגמרא, מדוע נחשב שנתקיים התנאי והגט קיים, והא לא
 עבר מפניה שלושים יום רצופים, שהרי כל הזמן הלך ובא.
 מיישבת הגמרא: אמר רב הונא, אין כוונתו להתנות שלא יראה
 בפניה לגמרי. אלא מאי לא אעבור כנגד פניך, היינו לתשמיש,
 כלומר שאם לא אשמש שלושים יום יהא זה גט. ואמאי קרי ליה
 פניך, משום שלישינא מעליא נקט - שדובר בלשון מעולה ונקיה,
 והיבת 'פניך' ממוזת על פנים של מטה.

הגמרא מיישבת באופן אחר: ורבי יוחנן אמר, לעולם יש לפרש
 משנתנו שאכן התנה שלא אעבור נגד פניך ממש, וכיון שהלך ובא
 כנגד פניה, לא נתקיים התנאי ואינה מגורשת. ומיישב זאת עם
 לשון משנתנו, וכי מי קתני במשנתנו לשון 'הרי זה גט' וישן - שאף
 רק 'הרי זה גט' קתני, וכוונת משנתנו לחדש דלא הוי גט ישן - שאף

שבשלשון מפורש זה, ודאי לבי נפקא קאמר לה – כוונתו שרק כשתצא חמה הוא רוצה שיחולו הגירושין ולא קודם לכן, ואין זמנו של הגט מוכיח שכוונתו לגרשה בליילה, ולכן כי מיהת בליליא – אם מת בלילה קודם שיצאה חמה מנרתיקה, הוי גט לאחר מיתה ואינה מגורשת. וכן הדין אף בנידון משנתנו, אם יאמר הבעל 'הרי זה גיטך לכשלא אבוא לאחר שנים עשר חודש', ומת בתוך שנים עשר חודש, אינו גט, שהרי במפורש קבע שיחול הגט רק לאחר שנים עשר חודש.

וכן כולם מודים שאם אמר 'הרי זה גיטך על מנת שתצא חמה מנרתיקה', נחשב הדבר כאילו 'הרי זה גיטך מעבשיו' קאמר לה. וכדאמר רב הונא אמר רב, שכל האומר 'על מנת' פאומר 'מעבשיו' דמי, ולכן דנים זאת כאומר 'הרי זה גיטך מעבשיו על מנת שתצא חמה' וכוונתו שיחול הגט מיד בשעת נתינה, ואף אם מת קודם צאת החמה, חל הגט.

לא נחלקו חכמים שבמשנה ורבותינו אלא בכגון שהתנה 'הרי זה גיטך אם תצא חמה מנרתיקה', וכן במשנתנו שהתנה 'הרי זה גיטך אם לא באתי'. שבאופן זה שמתנה בלשון 'אם', נתבאר לעיל (עב). לגבי האומר 'הרי זה גיטך אם מתי', שישנם שתי משמעויות בלשונו, או שכוונתו לגרשה 'מעבשיו' אם ימות, או שכוונתו שרק 'לכשיגיע' זמן המיתה תהא מגורשת. ולכן, אם היה אומר 'מהיום אם מתי', היה מוכיח שכוונתו שיחול הגט מעכשיו. אך באופן זה שלא אמר 'מהיום' אלא אמר בתום 'הרי זה גיטך אם מתי', נחלקו חכמי המשנה ורבותינו היאך לפרש את התנאי שנאמר בלשון 'אם'. מר סבר לה – רבותינו סברו דרבי יוסי קאמר ומנו של שטר מוכיח עליו שרוצה שיחול הגט מיד, וכאשר אומר 'אם מתי' הוה ליה קאומר לה 'מהיום אם מתי' ופמעבשיו אם מתי' ולכן חל הגט. וכן בנידון משנתנו שאמר 'אם לא באתי', זמנו של הגט מוכיח שכוונתו לגרשה 'מהיום אם לא באתי', ולכן אף שמת בתוך הזמן הרי זו מגורשת. אולם מר – התנא במשנתנו לא סבר דרבי יוסי, וכאשר אומר לאשתו 'הרי זה גיטך אם מתי', הוה ליה כאם מתי יקרא' דנים זאת כפשוטו וכמי שאמר 'לכשאמות' והיינו שיחול הגט לאחר מיתה. וכן בנידון משנתנו שאמר לה 'אם לא באתי', משמעו שלא יחול הגט אלא לאחר שלא אבוא שנים עשר חודש. ואם מת קודם לכן הרי זה גט לאחר מיתה.

שנינו במשנה דין ראשון, שאם אמר לשולחניו 'אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש כתבו ותנו גט לאשתי', וכתבו השליחים בתוך שנים עשר חודש, ונתנוהו לאשה אחר שנים עשר חודש, אינו גט. ודין שני, שאם אמר 'כתבו ותנו גט לאשתי אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש', וכתבו בו' השליחים בתוך שנים עשר חודש, ונתנוהו לאשה אחר שנים עשר חודש, אינו גט, ורבי יוסי אומר כזה גט: מבארת הגמרא את שיטת רבי יוסי. אמר ליה רב יימר לרב אשי, מכך שמכשיר רבי יוסי גט זה שצויה הבעל לכותבו רק לאחר שנים עשר חודש ונכתב בתוך שנים עשר, לימא – האם ניתן לומר שפסוק דרבי יוסי קתב גט על תנאי קשר – שגט שנכתב בציווי על תנאי, אפילו אם לא נלקיים התנאי, כשר הגט. דוחה הגמרא, לא סבר רבי יוסי כן, אלא לעולם איתא לה שגט הניתן על תנאי ולא נלקיים התנאי פסול הוא. ושאינו קאמר שיש סברא אחרת להכשיר את הגט, משום דהוה ליה למימר – שאם היה רוצה בדווקא שיכתבו את הגט רק אם לא יבוא, היה לו לומר 'אם לא באתי כתבו ותנו'. ויזין שאמר 'כתבו ותנו אם לא באתי', הכי קאמר – כך כוונת דבריו קתבו מעבשיו, ותנו אם לא באתי. ולכך כשר הגט אף שנכתב קודם שנים עשר חודש. ורפנן סוברים, לא שנא הכי – בין אם אמר 'כתבו ותנו אם לא באתי', ולא שנא הכי – בין אם אמר 'אם לא באתי כתבו ותנו', כל שנכתב הגט בתוך שנים עשר חודש, אינו כציווי הבעל, והגט פסול.

תנו רבנן, אמר לאשתו 'הרי זה גיטך אם לא אבוא לאחר שבנינו זה', דהיינו לאחר שבע שנות השמיטה הקרובה. ממתנינים לו עד סוף שנה השמינית, לפי שאחר שבע שנים משמעו כל השנה השמינית, ואם לא בא הרי זו מגורשת. ואם אמר 'הרי זה גיטך אם לא אבוא לאחר שנה', ממתנינים לו אחר השנה עוד חודש, לפי שלאחר שנה משמעו חודש נוסף אחר השנה. ואם אמר 'הרי זה גיטך אם לא אבוא לאחר חודש', ממתנינים לו עד שיחלוף חודש ושבת (שבוע) שאחריו, לפי שאחר חודש, משמעו שבע שאלה החודש.

מבררת הגמרא, אם אמר 'הרי זה גיטך אם לא אבוא עד לאחרי יום השבת', מאי – מהו שיעור הזמן שלאחר השבת, שבו חל הגט. ותיב רבי ירמיה דרבי אסי, ואמר ליה – ויש האומרים שרבי אסי ישב קמיה דרבי יוחנן, וקאמר ששיעור הזמן הנקרא 'לאחר השבת' נקבע לפי חלוקת ימות השבוע. וכך היא חלוקתם, חד בשבוע ותרין ותלתא בתר שבועא – ימים ראשון שני ושלישי, נקראים ימים שאחר השבת שעברה, ואילו ארבעה וחמשה ומעלה שבועא קמי שבועא – ימים רביעי חמישי וערב שבת, נקראים ימים שלפני שבת הבאה. ולכן אם אמר הרי זה גיטך אם לא אבוא עד אחר השבת, ממתנינים שיחולפו הימים שנקראים 'אחרי השבת' והם ראשון שני ושלישי כאמור, ואם לא בא בימים אלו, חל הגט.

תניא, רבי אומר האומר 'הרי זה גיטך אם לא באתי עד לאחרי ההלילה', ממתנינים עד שיחלוף הרגל ואחריו שלשים יום, ואם לא בא הרי היא מגורשת. נפק רבי תיאי דרשמה משמיה דרבי יקלסוה – יצא רבי חייא ודרש בבית המדרש שמועה זו בשם רבי, ושכחו החכמים שמועה זו שודאי תנא יחיד אמרה. אולם פעמים אמר לשמועה זו משמיה דרביים – בשם הרבים ולהורות הלכה כר, ולא קלסוה. אלא לית הילכתא פויתיה – מוכח שאין הלכה כרבי בענין זה.

הדרן עלך מי שאחזו

פרק שמיני - הזורק

משנה

הזורק גט לאשתו לביתה או חצרה, ובאותה שעה היא נמצאת בתוך ביתה או בתוך חצרה, הרי זו מגורשת לפי שקנתה הגט בקנין חצר. אך אם זרקו לה בתוך ביתו או בתוך חצרו שלו, אפילו הוא – הגט עומד במקומו שזרק לה הגט על המטה שהיא שוכבת עליה, אינה מגורשת, מפני שאין זו 'רשותה' שתקנה לה בקנין חצר. ואם זרק הגט לתוך חיקה, או לתוך קלפתה (סל), אף על פי שעומדת בתוך ביתו הרי זו מגורשת, מהטעם שיתבאר בגמרא.

גמרא

מבררת הגמרא, מנא הני מילי – מנין אנו למדים שקנין חצר מועיל בגט, ואין צריך לתנו לידה דווקא. משיבה הגמרא, דתנו רבנן, נאמר בתורה (דברים כד א) 'ונכתב לה ספר פריית ונתן בידה', אין לי – לא שמענו מפסוק זה אלא נתינת הגט לידה, אך אם מניחו ברשותה, כגון שנתנו לתוך פיה, או לתוך חצרה, וקפישיה וחרציה אחרית המוקפת גדרו, מנין שהיא מגורשת, תלמוד לומר 'ונתן מקל מקום'. שמשמעות 'ונתן' היינו נתינה לכל מקום שהוא שלה, ומה שנאמר 'בידה' לא בא אלא ללמד שאותה רשות צריכה להיות דומה לידה, שכשם שידה משתמרת כך גם צריך שתהיה ברשותה משתמרת. שאילו כוונת התורה 'ידה' ממש היה צריך להיות כתוב 'בידה יתנו' שמשמעותו דווקא נתינה לידה. ותניא נמי הכי – וכך גם שנינו ברייתא לגבי קניני גניב, נאמר בתורה (שמות כב א) 'אם המצא תמצא בידו הגנבה וגו' שנים שלם'. אין לי

1 לבי נפקא קאמר לה - ואי מיית בלילה לא היו גיטא, וגבי מתניתין נמי, "הרי זה גיטר
2 לכשלא אבא לאחור שנים עשר חדש" - לאו גט הוא, ולביא למיסמך אומנו של שטר
3 מוכיח עליו. דהא בחדיא אמר: לכשלא אבא - היא גט, אבל לא מעבשיו. באם תמצא -
4 דרכותה "אם לא באתי". ואמרין לעיל בפירוקן (עבא), גבי "אם מתי", "אם" - שתי
5 לשונות משמע, משמע מעבשיו ומשמע
6 לכשיגיע, אמר "מדהיום" - הוי מעבשיו, לא
7 אמר "מדהיום" - הוי לכשיגיע, הלכך רבותינו
8 סביר לה כרבי יוסי בר, באם מתי גירא -
9 ואמרן לעיל ד"לאחור מיתה" הוא, לכשאמות.
10 והבא נמי משמע לכשלא אבא לאחור שנים
11 עשר חדש. כתב גפ על תנאי כשר - ואפילו
12 לא נתקיים התנאי. דהא הבא הוא צוה לכתוב
13 לאחור שנים עשר חדש. והם קדמו וכתבוהו,
14 ומכשר רבי יוסי, ונימא נמי דאירשא פליג.
15 פירוהו ליה ל"מימר בו" - אבל ברישא מודה.
16 ורבנן - דפליגי עליה, סברי: לא שנא אמר
17 "כתבו אם לא באתי", לא שנא "אם לא באתי
18 כתבו" - לא צוה לכתוב אלא לאחור שנים
19 עשר חדש. לאחר שבוע שנה - "זה גיטר אם לא
20 אבא לאחור שבוע זו", "שמיטה זו" - ממתנים
21 לו שנה שמינית, דכל שנה שמינית קריה אור
22 שבוע. חד בשבא תרי בשבא ותלת כשבא - קרי
23 בתר שבת שבעה. אבל רבינו חמישי ושש
24 קראין על שם שבת הבאה. קמי שבא - האי
25 שבת דקאמר - יום שבת ממש קאמר. לאחר
26 חתול - "אם לא אבא לאחור הרגל" - צריך
27 להמתין שלשים יום. וקלסוה - יפה אמרה,
28 דודאי יחדאיה אמרה. ולא קלסוה - לא הודו
29 לו שנאמרה מפי רבים, משום דלית הלכתא
30 כותיה.

הדרן עלך מי שאחזו

31 **משנה** הוורק גפ והיא בתוך ביתה - של
32 נכסי מלוג, הוורק לה על גבי קרקע.
33 הרי זו גנורשת - דקנתה לה חצרה כאילו נתנו
34 בידה, כדמפרש בגמרא. לתוך חיקה או לתוך
35 קלתה הרי זו פגורשת - ואפילו היא בתוך ביתה,
36 וטעמא מפרש בגמרא. קלתה - סל שהששם
37 תונות לתוכו מחטין וגנוריות. **גמרא** תלמוד
38 ליטר נתן כפל מקום - ודרשין ליה באנפי
39 נפשיה, מדלא כתיב "ובידה יתנו" - משמע לן
40 תנינה כל דהוא, וידה דכתב רחמנא - דבעין
41 דומיא דידה דמשתמרת לדעתה, כדמפרש
42 לקמיה. משום דבעל כרחא - כלומר, דכי היכי
43 ליה נמי בידה - על כרחה היא, ואפילו הכי
44 אמר רחמנא דתגרש. הלכך חצרה נמי קני לה.
45 אבל גנב - דלא מייחבי אי שדייה אניש על
46 כרחה. אימא - מדעתיה נמי לא תיקני ליה
47 חצרו, אם לא משך, כגון כנסה לחצרו ובעל
48 בפניה. קנה בעלה - לפירות, להשתמש בה,
49 ואכתי לא נפק גט מדידה ובעל. דכתב לה בו
50 - השתא משמע דכתב לה כן לאחר שכנסה.
51 על שדה זו - שחיתה לה עמו ותרופת בה. ואין
52 לי עסק בה - אחת מכל לשונות הללו. לא אמר
53 כלום - דמאחר קנה שדה - צריך לכתוב
54 לשון מתנה. ככותב לה - דין ודברים כי בעודה
55 ארוסה, קודם שזכה בנכסים. ואין צריך לכתוב
56 לשון מתנה - דיכול להתנות. כדרב כהנא.
57 טמקום אחר - שאינה ירשת אבותיו מן
58 התורה. מתנה עליה - קודם שזכה.
א

1 **לאחר** שבעה שנה - נראה דאפילו עומד בסוף שבוע הוי שנה, כיון שהוכיח לשון שבוע.
2 **הדרן עלך מי שאחזו**

1 לבי נפקא קאמר לה, וכי מיית בליליא הוי גט לאחר
2 מיתה; "על מנת שתצא חמה מנרתיקה" - מעבשיו
3 קאמר לה, דאמר רב הונא אמר רב: כל האומר "על
4 מנת פאומר מעבשיו" דמי; לא נחלקו אלא ב"אם
5 תצא", מר סבר לה פרבי יוסי, דאמר: זמנו של שטר
6 מוכיח עליו, והנה ליה ב"מהיום אם מתי", ב"מעבשיו
7 אם מתי", מר לא סבר פרבי יוסי, והנה ליה ב"אם
8 מתי" גירא. "כתבו ותנו גט לאשתי אם לא באתי
9 מפקא ועד שנים עשר חדש", פתבו בו, אמר ליה רב
10 יומר לרב אשי: לימא, קסבר רבי יוסי: כתב גט על
11 תנאי - פשרו - לא לעולם אימא לך: פסול, ושאני
12 הכא, מדהיה ליה למימר "אם לא באתי כתבו ותנו",
13 ואמר "כתבו ותנו אם לא באתי", הכי קאמר: כתבו
14 מעבשיו ותנו אם לא באתי. ורפנן? לא שנא הכי ולא
15 שנא הכי. תנו רבנן: "לאחר שבוע" - שנה, "לאחור
16 שנה" - חדש, "לאחור הדיש" - שבת. "לאחור שבת",
17 מאי? יתיב רבי וירא קמיה דרבי אסי, ואמרי לה רבי
18 אסי: קמיה דרבי יוחנן וקאמר: חד בשבא, ותרי ותלת
19 - בתר שבתא, ארבעה, וחמשא ומעלי שבחא - קמי
20 שבתא. תנאי, רבי אומר: "לאחור הרגל" - שלשים יום.
21 נפק רבי חייה דרשה משמיה דרבי וקלסוה. משמיה
22 דרבים - ולא קלסוה; אלקא לית הילכתא פותיה.

הדרן עלך מי שאחזו

1 **תוורק** גט לאשתו, והיא בתוך ביתה או בתוך
2 הצרה - הרי זו מגורשת; ורקו לה בתוך
3 ביתו או בתוך הצרו, אפילו הוא עמה במטה -
4 איה מגורשת; לתוך חיקה או לתוך קלתה - הרי
5 זו מגורשת. גמרא מנא הני מילי? דתנו רבנן: "נתן
6 בידה" - אין לי אלא ויה; גנה, חצרה וקרפיפה
7 מציון תלמוד לומר: "ונתן", מכל מקום. ותינאי נמי
8 הכי גבי גנב: "ידו" - אין לי אלא ידו; גגו, חצרו
9 וקרפיפו מציון? תלמוד לומר: "המצא תמצא", מכל
10 מקום. וצריכא; דאי אשמעינן גט, משום דבעל
11 כרחה מגורשה, אבל גנב דליתיה בעל כורחיה
12 אימא לא; ואי אשמעינן גנב, משום דקנסיה רחמנא,
13 אבל גט - אימא לא, צריכא. "חצרה" - מה שנקנתה
14 אשה קנה בעלה! אמר רבי אלעזר: ככותב לה "דין
15 ודברים אין לי בכנסך". וכי פתב לה הכי מאי
16 הוין והתנאי: האומר לחבירו "דין ודברים אין לי
17 על שדה זו", ו"אין לי עסק בה", ו"די מסולקת
18 הימנה" - לא אמר פלוס! אמרי דבי רבי ינאי: ככותב
19 לה ועודה ארוסה; וכדרב כהנא, דאמר רב פתנא:
20 נחלה הפאה לו לאדם ממקום אחר, אדם מתנה
21 עליה שלא ירשנה; וכדרבא, דאמר רבא, האומר:

1 **ידה** גופיה מי קניא ליה - ואם תאמר: חצרה נמי לא קניא ליה גופיה אלא פירותי ויש לומר: כיון דקניו לו לפירא - הו כאליו קניו לו גוף החצר. אבל מעשה ידיה - מעלמא קאתו. ועוד: דחצר קניו לו בעל כרחיה של אשה. אבל ידיה - אינם קנייים לו על כרחיה. דכילהא היא לומר "איני זיונית ואיני עושה".

1 **אי אפשי** בתקנת חכמים כגון זו - אמילתא אחריתי אמרה רבא. שומעין לו - והואיל והתקנה לצורכו נעשית - יכול לומר: כלום עשו אלא להנאתי, אני אי אפשי בהנאה זו. **מאי כגון זו** - אהיא אמרה רבא. **איני זיונית** - משל בעל. **ואיני עושה** - לו מלאכה. דכי תקון רבנן מזוני - להנאתה תקון, זמנין דלא ספקה במעשה ידיה. ואחר כך תקנו מעשה ידיה לבעלה משום איבה, הלכך יכולה לומר "אי אפשי". **רבא אמר** - רבא אמר - לעולם בדלא כתב לה "דין דוברים", ודקשיא לך: מה שקנתה אשה קנה בעלה. אפוי ידה מי לא קניא ליה לבעל כו' - ולקמיה פריך: מאי יהא? נישא וידה **כאחד** - על ידי חיה באה ידה לה, עם נתינתו. אמר ליה: אפוי ליה **רבא אמר** - דקשיא ליה לעיל: אינו ידה מי לא קניא ליה לבעל. יד אשה קשיא ליה - בתמייה. נתי דקניא ליה לפעשה ידיה - אבל גופא מי קני ליה ויכון דגופא לא קני ליה - מכי יהב גיטא ליהה נפק לה גט מרשותיה, ולא משום דגיטה וידה באין באחיה. הלכך גבי חצר דקניא ליה - היכי מיגרשא? יד דעבד קשיא ליה - שגופו קניו, ומקבל שחרורו בעצמו. **לפאן דאמר** - ב"האשה נקנית" (קדושין כב.א) שתעבד קונה עצמו בשטר שחרורו. על ידי עצמו - כלומר, בקבלת עצמו. תקף ליה עלמא - ודה ירא פן ימות, ותוקף ליבם, ואסור לטלטל כל בשבת ולמוסרו לה. לקנייה - הבעל לדוכתא דמזחית ביה גיטא לאשה, בחזקה. דקרקע נקנה בחזקה. ותיחודו תתפח - חסגור דלת החדר שקנה לה לשום חוקה. רתנן נעל - דלת, או גדר פרצה, או פרץ גדר כל שהוא. הוי זו חזקה - לקנות, שאין המוכר יכול לחזור בו. וההשתא קא דיב לה חצר וגיטה בתוכו, ותנן: נכסים שאין להם אחריות נקנן עם נכסים שיש להן אחריות, ככסף בשטר ובחזקה. אם אמרו בנשואה - שהבעל יזכה בנכסים, יאמרו בארוסה? והך מילתא דרבא אתמר מוקמי הדיא דאמר רבא לעיל: גיטה וחצרה באין כאחד, דבטר הכי הדר ביה רבא. ואמרו: לא שנת ארוסה ולא שנת נשואה כו' כדמפרש ואולי. והא אמרה רבא - לעיל, ואמאי איכסיף בי פרצה רב עיליש להא מילתא? ומשנינן: מעיקרא נמי כי אמרה רבא - להותא תירוצא דלעיל - אחאי מעשה אמרה, בטר דהדר סברה, ואמר דגיטה וידה באין כאחד. הכי נסינן: מעיקרא כי אמרה רבא אחאי מעשה אמרה. כמי שנתן ביתה - כאילו היא בתוך ביתה, ומאי היא - דבעינן דתיחיד חצרה משתמרת לדעתה, כלומר על פיה ועל צויה. לאפוקי הא דאמרנן בפרקין לקמן (ע.א) נתן גט ביד עבדה ניעור - אינו גט, דהויא לה חצר המשתמרת שלא לדעתה, שהוא משמר עצמו מדעתו. משום ידה אתרבאי - הלכך סמוכה לה בעינן, דומיא דידה. נפל בפסיכא - על גבי חתיכת עץ. פליג רשותא לנפשיה - ואינו בטל לגבי חצר, ואינה מגורשת. ולקמיה פריך: היכי דמי. אי ניטא בחצרי דידה - דאשה. כי הוי ארבע אמות מאי הוי - הוי שניהם שלה: דאושלה מקום - בחצרו לקנות בו גט. דאושלה - השאלה.

2 **אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו** - שומעין לו. **מאי "כגון זו"**? פירוש הווא אמר רב, דאמר רב הונא אמר רב: יכולה אשה שתאמר לבעלה "איני זיונית ואיני עושה". **רבא אמר**: אפוי ידה מי לא קניא ליה ליה לבעל? אלא גיטה וידה באין כאחד, הכא נמי גיטה וחצרה באין כאחד. אמר ליה רבינא לרב אשי: רבא, יד דאשה קא קשיא ליה? נתי דקני ליה למעשה ידיה, ידה גופה מי קני ליה? אמר ליה: רבא, יד העבד קא קשיא ליה, למאן דאמר בשטר על ידי עצמו, יד עבד פיר רבו דמיא! אלא גטו וידו באין כאחד, הכי נמי גיטה וחצירה באין כאחד. והוא שכיב מרע דקתב לה גיטא לדביתיהו למחר תקף ליה עלמא, אהו לקמיה דרבא, אמר להו: זילו אמרו ליה ליקניה גיטהו ליהוה דוקתא דיתובי ביה גיטא, ותיזיל איהו ותיחוד ותתפח ותחזיק ביה, רתנן: נעל, גדר, פריץ כל שהוא - הרי זו חזקה. אמר ליה רב עיליש לרבא: מה שקנתה אשה קנה בעלה! איכסיף לכוף אנולי מילתא דארוסה הוא, אמר רבא: אם אמרו בנשואה יאמרו בארוסה? הדר אמר רבא: לא שנת ארוסה ולא שנת נשואה, גיטה וחצירה באין כאחד. - והא אמרה רבא מעיקרא! - כי אמרה רבא - אהאי מעשה אמרה. "והיא בתוך ביתה", אמר עולא: והוא, שעומדת בצד ביתה ובצד חצרה. רבי אשיעאי אמר: אפילו היא בבתריא וחצרה בצפוני, היא בצפוני וחצרה בבתריא - מותרת. - והא "היא בתוך ביתה ובתוך חצרה" קתני - הכי קאמר: והיא כמי שבתוך ביתה והיא כמי שבתוך חצרה, דכיון דחצר משתמרת לדעתה היא - מתירשת. לימא כהא קמיפליג, דמר סבר: חצר משום ידה אתרבאי, ומר סבר: חצר משום שליחות אתרבאי? - לא, דכולי עלמא - חצר משום ידה איתרבאי, מר סבר: פידה, מה ידה בסמוכה, אף חצרה בסמוכה; ואידך: אי מה ידה בדבוקה, אף חצרה בדבוקה! אלא פידה, מה ידה למשתמרת לדעתה, אף חצרה המשתמרת לדעתה, לאפוקי חצרה המשתמרת שלא לדעתה. ההוא גברא דירק לה גיטא לדביתיהו, הוה קיימא בחצרה, אול גיטא נפל בפסיכא; אמר רב יוסף: חיונין, אי הווא ארבע אמות על ארבע אמות - פליג ליה רשותא לנפשיה, ואי לא - חדא רשותא היא. כמאי עסקינן? אילימא בחצר דידה, כי הוי ארבע אמות מאי הוי? ארבע אמות מאי הוי? - לא צריכא, דאושלה מקום, דחד מקום מושלי אינשי, תרי מקומות לא מושלי אינשי. ולא אמרן אלא דלא גבוה עשרה, אבל גבוה עשרה - אף על גב דלא הוי ארבע אמות. ולא אמרן אלא דלית ליה שם

3 **התויול** איהו ותיחוד ותפתח - פירש רש"י: לפי שהגט אסור לטלטל למוסרו לה. אף על גב דבתוספתא בפרק "משליך" תניא: אין מגרשין בשבת - בשכיב מרע הקילה, דלא תפול קמי יבם. להכי בפרק "משליך" (בצה לז) קתני: אין מקדשין, ולא קתני אין מגרשין כמו בתוספתא, משום דשכיב מרע שרי לנרש. ולא הוי כמו "שטלי גיטין מעל גבי קרקע" דכיון שהגט בא מרשות הבעל לרשותה - הוי כאילו נתנו לה. **מה** שקנתה אשה קנה בעלה - ואם תאמר: הא אמרנן ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא נא.ב): במתנה קתה ואין קנייה אוכל פירות! ואומר רבינו זבנא, דהבא אביי בשאלה. דלא אילמא כמו מתנה, ובמתנה דוקא אמרנן קתה ואין הבעל אוכל פירות. ורבינו תם מפרש: דאף על גב דבמתנה אין הבעל אוכל פירות, כיון דאם מוכרה נתנה אינו קיים, כדאמר ב"חזקת הבתים" (שם) - חשיב כאילו הוי רבעל, ואינה יכולה לקנות על ידו מה שבתוכו. ואין תלוי באבילת פירות. ותע, דהא שני לעיל: בכותב לה "דין דוברים אין לי בנכסיך" ואף על גב דאבתי הבעל אוכל פירות, כדאמרנן ב"הכותב" (כתובות נא.א), אלא הואיל ואם מוכרה נתנה קיים, כדתנן ב"הכותב" - חשיב ליה חצרה. ואמר רבינו יצחק: דאין ראיה, דאיכא לאוקומי בכותב לה "דין דוברים אין לי בנכסיך ובפירותיהך" כדפירש לעיל. וכן צריך לומר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מט.א) גבי אין לאיש חזקה בנכסי אשתו - כגון שכתב לה "ובפירותיהך", ואף על גב דלא קאמר ליה גמרא הכי, הכי נמי לעיל. ועוד: דברושלמי משמע בהדיא דבפירות תליא מילתא, דפריך התם: גנה חצרה אינן משועבדים לאיש לאבילת פירות? ומשני רבי יוחנן בשם רבי ינאי: עד שיכתוב לה "דין דוברים אין לי בנכסיך ובפירותיהך". **והוא** שעומדת בצד ביתה - בפרק קמא דבבא מציעא (יא.א) אמרנן: דוקא בגט, דחוב הוא לה - בעינן שתהא עומדת בצד ביתה, ולא במציעא.

43 **פליג** רשותא לנפשיה - וקשה לרבינו יצחק: דבפרק "המוציא יין" (שבת פ.א) וב"חזקת הבתים" (בבא בתרא נז.א) גבי המוציא מרשות לרשות, אמר רבו: הויא שיש חיוב חטאת ביניהם, אבל כרמלית - לא, אביי אמר: אפילו כרמלית, אבל פיסלא - לא, רבא אמר: אפילו פיסלא, ואודאי רבא לטעמיה, דאמר רבא: רשות שבת כרשו גיטין. פירוש: ונגיטין חשיב פיסלא רשות בשני עצמו, כדאמרנן באל. והשתא דלא פיסלא הוי ממש כרמלית, דלא גבוה עשרה, ובגבה שלשה איירי, דאי לאו הכי הוי כלבוה, וגם מסתמא הוי רחב ארבעה - דאם לא כן לא היה דבר חשוב בפני עצמו, אם כן אמאי קאמר אביי: אבל פיסלא לא? ויש לומר: דיש לחלק בין כרמלית גמור לכרמלית המיטלטלת. אמרנן

43 **ארבע אמות מאי הוי?** - לא צריכא, דאושלה מקום, דחד מקום מושלי אינשי, תרי מקומות לא מושלי אינשי. ולא אמרן אלא דלא גבוה עשרה, אבל גבוה עשרה - אף על גב דלא הוי ארבע אמות. ולא אמרן אלא דלית ליה שם

56 חזקה על ידי שתסגור ותפתח את דלת אותו בית ותתחיק ביה - וכך
 57 תקנה את המקום בקנין חזקה, וכדתנן במסכת ב"ב (מב.), שאם נעל
 58 את הדלת, או נדר פרצה, או פריץ גדר כל שהוא בקרקע, הרי זו
 59 חזקה. ובאשר הוא מקנה לה את הבית, יכול להקנות לה גם את
 60 הגט המונח שם בקנין אגב, וכמו ששינוי בקידושין (כו.) שמשלטלין
 61 נקנין אגב קרקע, ובכך תזכה היא בגט בקנין אגב, ותתגרש בלא
 62 שיטלטלו הגט.
 63 אָמַר לִיה רַב עִילַישׁ לְרַבָּא, וכי מה יועיל שיקנה לה הבעל את מקום
 64 הגט לקנות אגבו את הגט, והרי אמרו חכמים מה שנקנתה אשה
 65 קָנָה פְעֻלָּהּ, וכיון שהמקום שמונח בו הגט קנוי לבעלה כיצד תקנה
 66 את הגט אגבו. אִיבְסִיף נְתִיבֵישׁ רַבָּא, מפני שלא ידע להשיב. לְסוּף
 67 אִינְלִי מִילְהָא תְּהַבֵּיר רַבְרָבִי הֵוְאִי שאותה אשה ארוסה היתה
 68 ולא נשואה. מִתַּעַב אָמַר רַבָּא להשיב על קושיית רב עיליש, אַם
 69 אָמְרוּ חַכְמִים פְּנֻשׁוּאָה שמה שקנתה אשה קנה בעלה, וכי יאמרו
 70 כן גם בַּאֲרוּסָה, שלא תקנה חכמים שהבעל אוכל פירות אלא מן
 71 הנישואין ולא מן האירוסין.
 72 הָדָר אָמַר רַבָּא - לאחר מכן חזר בו רבא ואמר לֹא שְׂנָא אָרוּסָה וְלֹא
 73 שְׂנָא נְשׁוּאָה - בין ארוסה ובין נשואה יכולה לקנות הגט אגב
 74 הקרקע, ומפני שגִּיטָה וְחֲצִירָה בְּאִין פְּאָחֵד.
 75 מקשה הגמרא: מודע בתחילה לא ידע רבא להשיב, וְהֵא אָמְרָה
 76 רַבָּא מְעִיקָרָא - הרי רבא עצמו לעיל אמר סברא זו שגיטה וחצירה
 77 באין כאחד? מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא, כִּי אָמְרָה רַבָּא, אַהֲוֵי מְעַשָּׂה אָמְרָה
 78 - תירוץ רבא לעיל נאמר אחר שהתחדשה לו סברא זו במעשה
 79 של ההוא שכיב מרע.
 80 שנינו במשנה: הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חצירה
 81 הרי זו מגורשת. אָמַר עוּלָא, והוא דוקא בשְׁעוּמְרֵת באותה שעה
 82 בְּצִד בֵּיתָהּ וּבְצִד חֲצִירָה, וְכִי אוֹשְׁעִיא חוֹלֵק וְאָמַר, אֲפִילוּ הִיא
 83 בְּמִצְרַיִם וְחֲצִירָה שִׁיתָן בֵּהּ הִיא בְּצִיפּוּרִי, או הִיא בְּצִיפּוּרִי וְחֲצִירָה
 84 בְּמִצְרַיִם, הרי זו מגורשת.
 85 מקשה הגמרא על רב אושעיא: וְהֵא 'היא בתוך ביתה ובתוך חצירה'
 86 קֵתְנֵי בַמְּשֵׁנָה, הרי שצריכה לעמוד בצד חצירה, מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא,
 87 הֲכִי קְאָמַר - רב אושעיא יפרש שכך אמרה המשנה, וְהִיא בְּמֵי
 88 שְׂבָתוֹת בֵּיתָהּ וְהִיא בְּמֵי שְׂבָתוֹת חֲצִירָה, כלומר, שמדובר באופן
 89 שהחצר משתמרת כאילו עומדת היא בעצמה שם, דְּכִינּוּ דְּחֲצִיר
 90 מִשְׁתַּמְרַת לְדַעְתָּהּ הִיא - שהחצר מוקפת גדר ומשתמרת על פי
 91 צויה לכן מִתְּגַרְשַׁת. אך אם החצר אינה משתמרת לדעתה, אינה
 92 קונה את הגט.
 93 הגמרא מבארת את טעם המחלוקת של עולא ורב אושעיא: לִימָא
 94 בְּהָא קְמִיפְלָגִי - שמוא נאמר שנחלקו בשאלה זו, דְּמַר - עולא סָבַר
 95 חֲצִיר מְשׁוּם יָדָה אֵיתְרַבָּאי - שחצר ריבתה תורה מדין יד', שכשם
 96 שידה זוכה לה אף חצירה זוכה לה, ולכך צריך שתעמוד בצד
 97 חצירה, כידה שהיא סמוכה לגופה. וְמַר - רב אושעיא סָבַר, חֲצִיר
 98 מְשׁוּם שְׁלִיחוֹת אֵיתְרַבָּאי - חצר שריבתה תורה מדין שליחות,
 99 שכשם ששלוחה זוכה עברה בגיטה, כך גם חצירה זוכה לה
 100 כשלוחה. ולכך אינה צריכה לעמוד בצד חצירה כשם שאינה
 101 צריכה לעמוד בצד שלוחה. דוחה הגמרא, לֹא דְּכֹלְלִי עָלְמָא סְבִיר
 102 חֲצִיר מְשׁוּם יָדָה אֵיתְרַבָּאי, ולא נחלקו אלא עד כמה יש לה להיות
 103 כידה, דְּמַר - עולא סָבַר, בְּיָדָה מַמְשׁוּ, מה ידה קונה לה פְּסוּמָה
 104 לה. שרתי ידה סמוכה לגופה, אַף חֲצִירָה קוֹנָה לַה רַק בְּשִׁעוּמֵרָת
 105 פְּסוּמָה לַה. וְאִידֶךָ - רב אושעיא יאמר לך, אם כעולא. אם כן יש
 106 לך לומר אף אִי מַה יָדָה קוֹנָה לַה בְּבִבְבּוּקָה לַה, שהרי ידה דבוקה
 107 לגופה, אַף חֲצִירָה לַה תְּקַנָּה לַה אִלָּא בְּשִׁהִיא בְּבִבְבּוּקָה לַה וְלֹא דִי
 108 בסמוכה לה. אָלְא וְדָאי מַה שְּׂרִיבְתָה תוֹרַה חֲצִירָה בְּיָדָה לֹא לַעֲנִין
 109 שתהא סמוכה לה, אלא לענין אחר שמה יָדָה מִשְׁתַּמְרַת לְדַעְתָּהּ אַף
 110 חֲצִירָה מִשְׁתַּמְרַת לְדַעְתָּהּ, וְלֹא אֲפִיקֵי חֲצִיר מִשְׁתַּמְרַת שְׁלֵא לְדַעְתָּהּ

1 **אי אפשי בתקנת חכמים** שתקנו לצרכי, כִּגְזוּן זו ומיד תבאר הגמרא
 2 על איזה תקנה דיבר רבא, שוּמְעִין לֹא לְבַטֵּל תְּקֵנָה זו, שכיון שלא
 3 תקנו אלא לטובתו יכול לומר שאינו חפץ בטובה זו. ולפיכך יכול
 4 לסלק עצמו מירושה דרבנן על ידי טענת אי אפשי בתקנת חכמים.
 5 מבררת הגמרא, מֵאִי 'כִּגְזוּן זו' - על איזו תקנת חכמים אמר רבא
 6 את דבריו. מבארת הגמרא, כוונתו בְּפִדְוָה הוּא אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב
 7 הוּא אָמַר רַב, יְכוּלָּה אֵשְׁתֵּי שֵׁתֵּימַר לְבַעַלָּהּ 'אִינִי נִיוֹנֵית מִשְׁלַךְ וְאִינִי
 8 עוֹשָׂה', שתמורת מעשי ידי לא יהיו שלך. שתקנו חכמים שהבעל
 9 חייב במזונות אשתו ותמורת זה יזכו לו מעשי ידיה, ותקנה זו
 10 לטובתה היא שחששו שמה לא יספיקו לה מעשי ידיה למוזונותיה,
 11 ויכולה לומר 'אי אפשי בתקנת חכמים'.
 12 סיכום תירוץ אמרי דבי רבי ינאי: משנתנו באומר 'דין דבריים אין
 13 לי בנכסין' בעודה ארוסה, וכיון שעדיין לא זכה בנכסים מועיל
 14 לשון סילוק בעלמא למנוע את זכותו העתידית בנכסים. ואף שאין
 15 אדם מסלק עצמו מנחלת אבותיו שלא באה זכות זו לעולם ואין
 16 יכול לסלק עצמו מנכסיה קודם שזכה בהם, כאן יכול לסלק עצמו
 17 מפני שזכות זו דרבנן היא ויכול לומר 'אי אפשי בתקנת חכמים'.
 18 תירוץ נוסף על קושיית הגמרא לעיל (ע"א), איך קונה האשה את
 19 הגט בחצירה והרי מה שקנתה אשה קנה בעלה:
 20 רַבָּא אָמַר, לעולם מדובר אף שלא אמר לה 'דין דבריים אין לי
 21 בנכסין', ומה שהקשו הרי מה שקנתה אשה קנה בעלה, הלא יש
 22 להקשות כן אף על הנותן גט ליד האשה כיצד היא מתגרשת, והרי
 23 יָדָה מֵי לֹא קָנָא לִיה לְבַעַל - וכי יד האשה אינה קנויה לבעל, והרי
 24 קנויה היא לו לענין שמעשי ידיה שלו הם. וכמו שחצרה קנויה
 25 לבעלה לפירותו, ואין יתקיים מה שאמרה תורה 'זנתן בידה', אִלָּא
 26 בהכרח צריך לומר שמה שאמרה תורה ונתן בידה היינו, שגִּיטָה
 27 וְיָדָה בְּאִין פְּאָחֵד - שעל ידי שנותן הגט לידה, זוכה היא בגיטה
 28 ובידה כאחד, וְהֵא נִמְי בְּנוֹתָן גִּט בַּחֲצִירָה יָגִיטָה וְחֲצִירָה בְּאִין בְּאָחֵד
 29 - שזוכה בגיטה ובחצרה כאחד.
 30 הגמרא תמזה על דברי רבא: אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אֵשִׁי, רַבָּא
 31 שהקשה 'אטו ידה מי לא קנא ליה לבעל' יד הָאֵשֶׁה קָא קְשִׁיא לִיה
 32 - וכי באמת הוקשה לו שידה קנויה לבעלה, הרי נְהִי - אמנם דִּקְנֵי
 33 לִיה הַבַּעַל לְמַעְשָׂה יְדֵיהָ של אשתו, אך יָדָה גוּפָה מֵי קָנִי לִיה - וכי
 34 יש לו קנין בגוף ידיה. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא, אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אֵשִׁי,
 35 אֵכָן לֹא יד האשה הוקשה לו, אלא רַבָּא יד הַעַבֵּד קָא קְשִׁיא לִיה,
 36 לְמָאן דְּאָמַר בַּמְּסַכְתֵּי קִידוּשֵׁין (כב.) שהעבד קונה את עצמו מיד רבו
 37 בְּשִׂמְרָה עַל יְדֵי עֶצְמוֹ על ידי שנותן רבו לידו את שטר השחרור,
 38 והוקשה לרבא הלא יד עָבֵד בְּיָד רַבּוֹ דְּמֵיָא, שהרי גופו קנוי לרבו,
 39 וכל מה שקנה העבד קנה רבו והאין זוכה העבד בגיטו, ועל זה
 40 אמר רבא, אִלָּא כַּשֵּׁם שֵׁלְעִינֵין עַבֵּד צָרִיךְ לומר שגַּפוֹ וְיָדוֹ בְּאִין
 41 בְּאָחֵד, הֲכִי נִמְי נַאֵמַר לַעֲנִין גִּט אֵשֶׁה בַּחֲצִירָה יָגִיטָה וְחֲצִירָה בְּאִין
 42 בְּאָחֵד.
 43 הגמרא מביאה מעשה שבענינו חידש רבא את דין 'גיטה וחצירה
 44 באין כאחד':
 45 הָהוּא שְׂכִיב מְרַע - חולה המסוכן למות, דְּקָבֵב לַה יָגִיטָא לְדִבְתוּהוּ
 46 שְׂכָתֵב גַּט לַאֲשֵׁתוֹ, בְּהָרִי פְּנִינָא דְּמַעְלֵי שְׂבָתָה - סמוך לבניית
 47 השבת, וְלֹא הַסְפִיק לְמִיתְבִּיהָ לַה - ליתנו לה קודם בניית השבת.
 48 לְמַחֵר בְּיוֹם הַשַּׁבָּת תִּקְרָה לִיה עָלְמָא - גבר הליו, וחשש שמא ימות
 49 קודם צאת השבת, ואם לא יתן לה הגט בשבת תודוק אשתו
 50 ליבום, אך ליתן לה הגט בשבת אסור, משום שהוא מוקצה ואסור
 51 בטלטול.
 52 אַתּוּ קְרוּבֵי הָאֵשֶׁה לְקַמִּיהָ דְּרָבָא לְשַׂאוֹל כִּיצַד יַעֲשׂוּ. אָמַר לְהוּ, וְיֹלוּ
 53 אָמְרוּ לִיה - לכו אמרו לשכיב מרע. דְּלִיבְנִיה נִיחְלָה לְהוּוֹא דּוֹבִתָא
 54 דְּיַתִּיב בְּיַהּ יָגִיטָא - שיוקה לאשה לקנות בקנין חזקה את הבית שבו
 55 מונח הגט, וְיַתִּיל אֵיהִי - ותלך היא ויתחוד וּתְפַתַּח - תעשה מעשה

המשך בעמוד 96

1 שם לְוִי - שאין לפיסלא כינוי נוסף, אָבֵל אם אית ליה שם לְוִי -
 2 כינוי בפני עצמו מלבד השם פיסלא, אָף על גב דלא נְבוֹהָ עֲשֶׂרָה
 3 וְאָף על גב דלא הוּי אָרְבַּע אַמּוֹת אינה מגורשת, שכיון שיש לו שם
 4 במני עצמו, חשוב הוא ואינו בטל לחצר, ואינו בכלל החצר
 5 שהשאל ליה.
 6 שנינו במשנה: זרקו לה בתוך ביתו או בתוך חצרו, אָפִילוּ הוא הגט
 7 עָפָה בַמָּקָה אינה מגורשת כו'.
 8 אָמַר רָבָא, לֹא שָׁנוּ אֵילָא בַמָּקָה שָׁלוּ, אָבֵל זרקו בַמָּקָה שָׁלָה אפילו
 9 היא בתוך רשותו מְגוֹרְשָׁתָה, מהטעם שיתבאר להלן. תֵּנִיָא נְמִי הָבִי
 10 - ברייתא כדברי רבא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, בַּמָּקָה שָׁלוּ אֵינָה מְגוֹרְשָׁתָה,
 11 בַּמָּקָה שָׁלָה מְגוֹרְשָׁתָה.
 12 דנה הגמרא, ובַּמָּקָה שָׁלָה מה טעם היא מְגוֹרְשָׁתָה, הרי כְּלוּי שָׁל
 13 לֹאֲקַח פְּרֻשָׁת מוֹכֵר הוּא, וספק הוא בגמרא (כ"ב פה) אם קנה לוקח
 14 חפץ שניתן בכליו או לא, האם שְׁמַעְתָּ מִיָּנָה - יש לפשוט מכאן
 15 שְׁכָלוּ שָׁל לֹאֲקַח פְּרֻשָׁת מוֹכֵר קָנָה לֹאֲקַח.
 16 דוחה הגמרא, אפשר שכליו של לוקח פְּרֻשָׁת מוֹכֵר לא קנה לוקח,
 17 ומה שאמר רבא שבמטה שלה מגורשת, לֹא צְרִיכָא - אין דין זה
 18 אמור אלא באופן דְּהַמְטָה נְבוֹהָ עֲשֶׂרָה טפחים מהקרקע, שאויר
 19 למעלה מעשרה אינו נחשב רשות המוכר לבטל רשות הכלי של
 20 הלוקח והרי זו רשותה.
 21 מקשה הגמרא, וְהֵאֵיכָא מְקוּם פְּרָעֵי - הרי רגלי המטה מונחות
 22 ברשות הבעל והרי זה כאילו המטה כולה ברשות הבעל, ואין
 23 קנתה הגט.
 24 מתרצת הגמרא, אֲמַקּוּם פְּרָעֵי לֹא קָפְדִי אִינְשֵׁי - אין אדם מקפיד
 25 על מקום רגלי המטה העומדים ברשותו, וכיון שהמטה גבוהה ונוח
 26 לו להשתמש תחתיה, וכיון שאינו מקפיד קנתה האשה.
 27 שנינו במשנה: הזרק גט לתוך חִיקָה או לתוך קְלָתָה מְגוֹרְשָׁתָה.
 28 שואלת הגמרא, אָמַאי היא מגורשת, הרי כְּלוּי שָׁל לֹאֲקַח פְּרֻשָׁת
 29 מוֹכֵר הוּא, שהרי קלתה מונחת ברשות הבעל, ובמסכת בבא
 30 בתרא (סו) מסתפקת הגמרא האם כליו של לוקח ברשות מוכר
 31 קנה לוקח או לא.
 32 משיבה הגמרא על שאלה זו כמה תירוצים: א. אָמַר רַב הִוְדָה אָמַר
 33 שְׂמוּאֵל, משנתנו עוסקת כְּגוֹן שְׁהִיתָה קְלָתָה תְלוּיָה בַּהּ בגופה,
 34 ודבר התלוי בה הרי הוא כידה, ולכן היא מגורשת כמו הנותן גט
 35 לידה שאף על פי שעומדת ברשותו מגורשת. וְכֵן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 36 אָמַר רַבִּי אוֹשֵׁיָא, משנתנו כְּגוֹן שְׁהִיתָה קְלָתָה תְלוּיָה בַּהּ.
 37 ב. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, אִף אִם אֵינָה קְלָתָה רַק קְשׁוּרָה
 38 אליה, אָף עַל פִּי שְׁאֵינָה תְלוּיָה אלא נגרות בקרקע, קנתה הגט.
 39 ג. רַב אָבָה אָמַר, משנתנו עוסקת כְּגוֹן שְׁהִיתָה קְלָתָה
 40 מוֹנַחַת לָהּ בֵּין יְרֻבְתֵּיָה - בין רגליה, שמקום ישיבתה קניו לה, שאין
 41 אדם מקפיד על מקום מושב אשתו. וכיון שעד עכשיו מקום זה
 42 היה קניו לה, לפיכך קנתה הגט.
 43 ד. רַב מִשְׁרָשָׁיָא בַר רַב דִּימִי אָמַר, משנתנו עוסקת כְּגוֹן שְׁהִיהָ בְּעֵלָה
 44 מוֹכֵר קְלָתוֹת והניחה קלתה בחנותו, שכיון שמונחים שם הרבה
 45 קלתות, אין הבעל מקפיד אם תניח שם את קלתה ומשאל לה
 46 אותו מקום, ונמצא שקלתה מונחת ברשות המושאלת לה.
 47 ה. רַבִּי יוֹהָנָן אָמַר, לעולם מדובר שהיתה קלתה מונחת בחצירו
 48 סתם, אך אין להוכיח מכאן שכליו של לוקח ברשות מוכר קנה
 49 לוקח, לפי שְׁמַקּוּם חִיקָה קְנִי לָהּ, מְקוּם קְלָתָה קְנִי לָהּ, שכל מקום
 50 שמוניה כליה, הבעל מקנה לה את אותו מקום. ומבארת הגמרא,
 51 אָמַר רָבָא, מֵאִי טַעְמָא דְרַבִּי יוֹהָנָן, לִפְיָ שְׂאִין אֲדָם מְקַפֵּיד לֹא עַל
 52 מְקוּם חִיקָה וְלֹא עַל מְקוּם קְלָתָה שעל מנת כן הכניסה שיהיה כלי
 53 תשמישיה הקטנים עמה, וכיון שאינו מקפיד לפיכך מקום זה נחשב
 54 רשותה.
 55 סיוע מברייתא לתירוץ של רבי יוחנן: תֵּנִיָא נְמִי הָבִי, וְרָקוּ לָהּ לְתוֹךְ

56 חִיקָה, או לְתוֹךְ קְלָתָה, או לְתוֹךְ כָּל דְּבָר שְׂהוּא בְּקְלָתָה - כל כלי
 57 המיוחד לתשמישה, הָרִי זוּ מְגוֹרְשָׁתָה. ומלשון הברייתא מוכח
 58 שבקלתה' פשיטא שהיא מגורשת ועל כך מוסיפה הברייתא
 59 שהוא הדין ל'כל דבר שהוא בקלתה'. ובהכרח שאין מדובר דווקא
 60 באופנים מסוימים (כמו שתירצו אמוראים לעיל) שאם כן אין יחוד
 61 ב'קלתה' יותר משאר דברים, אלא כרבי יוחנן שהטעם הוא מפני
 62 שדואי מקנה לה מקום זה, ועל כך הוסיפה הברייתא שהוא הדין
 63 לכל כלי תשמישיה שאין הבעל מקפיד על מקומם.
 64 מבארת הגמרא את דברי הברייתא: 'כָּל דְּבָר שְׂהוּא בְּקְלָתָה לְאִתּוּי'
 65 מֵאִי - מה בא התנא לרבות בכך. משיבה הגמרא, לְאִתּוּי טַסְקָא
 66 דְּאָבְלָה בַּהּ תַּמְרֵי - שק קטן שמתוכו אוכלת את תמריה, שאף
 67 מקום שק זה קניו לה.

משנה

68 המשנה שלפנינו עוסקת בדין אשה שקבלה את גיטה, ובשעת
 69 הקבלה לא ידעה שהשטר שניתן לה הוא גט.
 70 נתן גט לאשתו, ובשעת הנתנה אָמַר לָהּ 'בְּנִסִּי - קחי לעצמך
 71 שְׁפָר חוֹב זֶה', וסברה האשה שאכן שטר זה הוא שטר חוב ולא גט
 72 גירושין. או שְׂמַצָּאתָה האשה לגט מֵאֲחֻזָּיו - מאחוריה הבעל, ולא
 73 ידעה שהוא גיטה ולקחתו לעצמה. וכעת כשהוא בידה (באחד
 74 משני מקרים אלו) היא קוֹרְאָה את הכתוב בו וְהָרִי הוּא גִיטָה -
 75 ורואה שזוהו גיטה, אֵינָה גַּם עַד שְׁיָשׁוּב וְאָמַר לָהּ הִבַּעַל 'הָא הִנֵּה
 76 גִּיטִיךְ'.
 77 וכן, אם נָתַן את הגט בְּיָדָהּ והיא יָשְׁנָה בשעת קבלתו, ואחר כך
 78 נִיעֲוְרָה וקוֹרְאָה בו וְהָרִי הוּא גִיטָה, אֵינָה גַּם, לפי שהיטנה אינה בת
 79 גירושין, ואינה מתגרשת עַד שְׁיָשׁוּב וְאָמַר לָהּ 'הָא גִּיטִיךְ'.
 80

גמרא

81 שנינו במשנה שאם מצאתו מאחוריו אינו גט עד שיאמר לה הא
 82 גיטך. מקשה הגמרא, כִּי אָמַר לָהּ הָא גִּיטִיךְ מֵאִי הָיָה - למה היא
 83 מגורשת, הרי הוּוּה ליה - הרי זה כאומר לאשתו 'שְׁלִי גִיטִיךְ מֵעַל
 84 גְבִי כְרַקְעֵי, וְאָמַר רָבָא האומר 'שְׁלִי גִיטִיךְ מֵעַל גְבִי כְרַקְעֵי' ולא נתנו
 85 בידה, לֹא אָמַר כְּלוּם, לפי שנאמר (דברים כד א) 'ונתן בידה, ואין
 86 מועילה אמירת 'הא גיטך' להכשיר הגט.
 87 מתרצת הגמרא, אֵימָא שְׂמַצָּאתָה מֵאֲחֻזָּיו - משנתנו מדברת
 88 באופן שהיה הגט נחוב מאחוריו בין חגורו למתניו ושלפתו משם,
 89 וכיון שנטלה הגט מגוף הבעל אין זה דומה לטלי גיטך מעל גבי
 90 קרקע'.
 91 מקשה הגמרא, אפילו אם מדובר ששִׁלְפָתָה מאחוריו נְמִי יקשה, הָא
 92 בְּעֵינָא - הרי צריך שיתקיים הפסוק (סו) 'ונתן בְּיָדָהּ' ובאופן זה
 93 שלקחתו מעצמה לִיכָא אין כאן עֵתִינָה'.
 94 מתרצת הגמרא, לֹא צְרִיכָא - לא היה צריך דין משנתנו להאמר
 95 אם זה שהמשנה עוסקת באופן דְּעָרַק לָהּ חֲרֻצִיָה - שעיקם הבעל
 96 את מתניו לקרב לה את הגט, וישלְפָתָה - והאשה שלפה את הגט
 97 ממתניו, וקירוב הגוף נחשב כנתינה.
 98 הגמרא מביאה ראייה מברייתא שמשנתנו מדברת באופן שעיקם
 99 לה את מתניו: תֵּנִיָא נְמִי הָבִי בְּרִייתא. אָמַר לָהּ בְּנִסִּי שְׁפָר חוֹב זֶה,
 100 או שְׂשַׁלְפָתָה מֵאֲחֻזָּיו, ומשהגיע הגט לידה קְרָאתָה וְהָרִי הוּא גִיטָה,
 101 אֵינָה גַּם, עַד שְׂיֵאמַר לָהּ הָא גִּיטִיךְ, דְּרַבִּי רַבִּי, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר
 102 אָמַר, לְעוֹלָם אֵינָה גַּם, עַד שְׂשַׁלְפָתָה מֵאֲחֻזָּיה, וְיַחְזוֹר וְיִתְנָנוּ לָהּ וְיֵאמַר
 103 לָהּ הָא גִּיטִיךְ. ומכך שהברייתא נקטה בלשון 'שלפתו מאחוריו',
 104 מוכח שמדובר באופן שעיקם הבעל את מתניו.
 105 הגמרא מביאה את המשך אותה ברייתא: נָתַנוּ להגט בְּיָדָהּ והיא
 106 יָשְׁנָה, נִיעֲוְרָה וקוֹרְאָה בו וְהָרִי הוּא גִיטָה, אֵינָה גַּם, עַד שְׂיֵאמַר לָהּ

1 **אמקום** ברעי לא קפדי אינשי - לכל הפחות באשתו, וכן באורי המטה.
 2 **בגון** שקלתה תלויה בה - ואם תאמר: ותפישו איפכא מדמתריני כל הני אמוראי,
 3 וב"דמוכר את הספינה" (בבא בתרא פה.ב) רוצה לפשוט מדברי אמוראי ואינו יכול!
 4 ויש לומר: דהבא לכולהו מספקא להו, אלא דרחו לתומני דלא נפשוט מינה. אי נמי: אפילו
 5 בעלמא כליו של לוקח ברשות מוכר קנה - הכא
 6 לענין גט, דלריווקה קאתי, לא קנה.
 7 **מקום** חיקה קני לה - ואם תאמר: פשיטא,
 8 דהא חיקה הוי נמש כידה! ואומר רבינו יצחק:
 9 דרבי יוחנן קשורה ותלויה בעי, ומיירי כשבגדיה
 10 נגררין בארץ. והשתא, אי לאו טעמא דמקום
 11 חיקה קני לה - לא הוי מהני מיד, כיון דאינה
 12 קשורה ותלויה. **אינו** גט עד שיאמר לה הא
 13 גיטך - רבינו יצחק היה מוצרך לנותן גט לאשתו
 14 לומר "הוי גיטך" וגם "הרי את מותרת לכל אדם"
 15 כדשמענו ב"הגמר" (גיטין פה.ב) שהיו רגילים
 16 לומר גם כן "ודך", ומיהו, קשה דב"הניקוי" (שם
 17 פה.ג) משמע דאפילו לא אמר כשה, גבי מעודה
 18 של רבי יוחנן בן גודגדא נשמע: אמר לעדים ראו
 19 גט זה וכו'; ויש לומר: דהתם נמי אחר כך גידול לה
 20 העדים שהיא מגורשת. אף על פי דהאשה
 21 מתגרשת בעל כרחא - מכל מקום צריך לומר לה
 22 "הוי גיטך" רהרי את מותרת לכל אדם" - שתודע
 23 שהיא מגורשת, ולא תתא חזרת. דבעינן שיהא
 24 משלחה ואינה חוזרת.

רבי

שקלתה תלויה בה, ואם תאמר: ותפישו איפכא מדמתריני כל הני אמוראי, וב"דמוכר את הספינה" (בבא בתרא פה.ב) רוצה לפשוט מדברי אמוראי ואינו יכול! ויש לומר: דהבא לכולהו מספקא להו, אלא דרחו לתומני דלא נפשוט מינה. אי נמי: אפילו בעלמא כליו של לוקח ברשות מוכר קנה - הכא לענין גט, דלריווקה קאתי, לא קנה. מקום חיקה קני לה - ואם תאמר: פשיטא, דהא חיקה הוי נמש כידה! ואומר רבינו יצחק: דרבי יוחנן קשורה ותלויה בעי, ומיירי כשבגדיה נגררין בארץ. והשתא, אי לאו טעמא דמקום חיקה קני לה - לא הוי מהני מיד, כיון דאינה קשורה ותלויה. אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך - רבינו יצחק היה מוצרך לנותן גט לאשתו לומר "הוי גיטך" וגם "הרי את מותרת לכל אדם" כדשמענו ב"הגמר" (גיטין פה.ב) שהיו רגילים לומר גם כן "ודך", ומיהו, קשה דב"הניקוי" (שם פה.ג) משמע דאפילו לא אמר כשה, גבי מעודה של רבי יוחנן בן גודגדא נשמע: אמר לעדים ראו גט זה וכו'; ויש לומר: דהתם נמי אחר כך גידול לה העדים שהיא מגורשת. אף על פי דהאשה מתגרשת בעל כרחא - מכל מקום צריך לומר לה "הוי גיטך" רהרי את מותרת לכל אדם" - שתודע שהיא מגורשת, ולא תתא חזרת. דבעינן שיהא משלחה ואינה חוזרת.

רבי

שקלתה תלויה בה, ואם תאמר: ותפישו איפכא מדמתריני כל הני אמוראי, וב"דמוכר את הספינה" (בבא בתרא פה.ב) רוצה לפשוט מדברי אמוראי ואינו יכול! ויש לומר: דהבא לכולהו מספקא להו, אלא דרחו לתומני דלא נפשוט מינה. אי נמי: אפילו בעלמא כליו של לוקח ברשות מוכר קנה - הכא לענין גט, דלריווקה קאתי, לא קנה. מקום חיקה קני לה - ואם תאמר: פשיטא, דהא חיקה הוי נמש כידה! ואומר רבינו יצחק: דרבי יוחנן קשורה ותלויה בעי, ומיירי כשבגדיה נגררין בארץ. והשתא, אי לאו טעמא דמקום חיקה קני לה - לא הוי מהני מיד, כיון דאינה קשורה ותלויה. אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך - רבינו יצחק היה מוצרך לנותן גט לאשתו לומר "הוי גיטך" וגם "הרי את מותרת לכל אדם" כדשמענו ב"הגמר" (גיטין פה.ב) שהיו רגילים לומר גם כן "ודך", ומיהו, קשה דב"הניקוי" (שם פה.ג) משמע דאפילו לא אמר כשה, גבי מעודה של רבי יוחנן בן גודגדא נשמע: אמר לעדים ראו גט זה וכו'; ויש לומר: דהתם נמי אחר כך גידול לה העדים שהיא מגורשת. אף על פי דהאשה מתגרשת בעל כרחא - מכל מקום צריך לומר לה "הוי גיטך" רהרי את מותרת לכל אדם" - שתודע שהיא מגורשת, ולא תתא חזרת. דבעינן שיהא משלחה ואינה חוזרת.

שם לוי - כולוהו פיסלא מיקר, ואי הוי להאי שם לעצמו - הוה ליה חשוב, ולא בטיל.
 2 אבל במטא שלח - אף על פי שבתוך ביתו - מגורשת. וקא סלקא דעתך טעמא משום
 3 דקסבר: כליו של לוקח ברשות מוכר - קונה חפץ הנתון לתוכו לבעליו, ופלוגתא היא
 4 בבבא בתרא (פה.א), דגובה עשרה - דהוי רשותא לנפשיה, ולא חשיב ההוא אירא
 5 רשות מוכר, לבטל את רשות הכלי. והא איכא
 6 מקום ברעי - שמתחיל לארץ. הכי גרסין:
 7 אמקום ברעי לא קפדי אינשי - והואיל וגובה מן
 8 הארץ עשרה, שנחזה להשתמש תחתיה. קשורה
 9 אף על פי שאינה תלויה - אלא נגדרת בקרקע
 10 קשורה בה. ולא גרסינן: תלויה אף על פי שאינה
 11 קשורה. בין ויבותיה - ואף על פי שמונה
 12 בקרקע - אין אדם מקפיד על כל מקום מושב
 13 אשתו, ועד עכשיו היה אותו מקום קני לה.
 14 מוכר קלות - לכך אינו מקפיד על מקומה,
 15 שיש לו בית לכך. תניא נמי הכי - דמשום
 16 דאינו מקפיד הוא. ומתקניא: או בכל דבר שהוא
 17 כקלתה. שמיחד לתשמישת תמיד, שהמכניס
 18 אשתו לתוך ביתו - על מנת לחיות כלי
 19 תשמישה קטנים עמה הוא מכניסה. מסקא -
 20 טסקיא בלעז. **משנה** עד שיאמר לה הא
 21 גיטך - ואפילו לאחר שבא לידה אומר לה כן,
 22 דהוי קוראא חזרי ויהי גיטה - כשהיא מקבלת
 23 בו רואה שהוא גיטה. **גמרא** טלי גיטך
 24 גבי קרקע לא אמר כלום - דבעינן "ונתן".
 25 שלפתו - שהיה תחוב בין הגורו למתניתו,
 26 ושפתו משם. דעיקר לה חרציה - עקם לה
 27 מתניו, להקריב לה הגט. שלפתו - גרס
 28 בבביתא. לעולם לא גט - הואיל ובא לידה
 29 שלא בחכשה, עד שישלנו בו. דבת איגרושי היא
 30 - שהרי יעורה ולא מיחסרא אלא אמירת "הי
 31 גיטך", הלבך כי אמר לה בתה הכי - שפיר דמי,
 32 שקבלתה הונגת. הוי זה גט - דהוי חרצה
 33 המשתמרת לדעתה, והואיל והוא ישן - אינו
 34 משתמר אלא על ידה. ניעור אינו גט - שהעבד
 35 משמר את עצמו ואת מה שבידו, והוא לא
 36 חרצה המשתמרת שלא לדעתה. חצר מהלכת
 37 לא קנה - רבא גופיה אמר: ב"שנים אוחזין
 38 בטלית". כל שאילו מהלך בו - רבא נמי אמרה
 39 התם: היה מהלך בספינה וקפצו דגים לתוך
 40 הספינה בו - בכפות - שאינו רואי להלך,
 41 כההוא קאמר רבא דהוי גט. **משנה** קרוב לה
 42 - מפרש בגמרא. אפר לו - מלה ללה. וזיק
 43 לו - חובי - ברשות הרבים. וזיק לו - ואבד.
 44 **גמרא** ארבע אמות שלו - שאין בינו לגט
 45 ארבע אמות. דאמרנן ב"שנים אוחזין" (בבא
 46 מציעה י"א) דארבע אמות של אדם קונות לו.
 47 בגון שהיו שניהם עומדים בארבע אמות - לגט,
 48 זו מכאן וזה מכאן, שכל הגט מונח בתוך ארבע
 49 אמות שלו ובתוך ארבע אמות שלה. ולא
 50 גרסינן: מצומצמות. וליחוי הוי מנייהו קדים -
 51 לבא מצומצמו, אם קדם הוא לבא - וזה בכל
 52 ארבע אמות, ואם קדמה היא לבא - וזתה בכל
 53 ארבע אמות הסמוכות לה, ושבו לא נבנסה
 54 וזכורו לתוכו. אי אפשר לצמצם - שלא קדים
 55 האחר. מצומצמות - שהיו שניהם עומדים
 56 בשמונה אמות מצומצמות, לא פחות ולא יותר
 57 גט בין שניהם.

43 זהו קרוב לו. היכי דמי מחציה על מחציה? אמר רבי שמואל בר רב יצחק: בגון שהיו שניהן עומדין בארבע אמות. וליחוי הוי מנייהו
 44 קדים? וכי תימא דאתו תרווייהו בהדי הדדי, והא אי אפשר לצמצם! אלא אמר רב כהנא: הכא בשמונה אמות מצומצמות עסקינן,
 ונט

רבי יוחנן אמר קרוב לה שנינו אפילו מאה אמה - וקשה: בדפסק קמא דבבא מציעא (יב.)
 קאמר רבי יוחנן דקטנה יש לה חצר, ויש לה ארבע אמות, וקאמר התם דליף מציאה
 מגט, משמע דבגט לרבי יוחנן אינה מגורשת אלא תוך ארבע אמות, והבא קאמר אפילו מאה
 אמה יש לומר: דבארבע אמות שלה אפילו יכול לשמור כמות - מגורשת, וחזן קרוב
 אמות - צריך שתהא היא יכולה לשמור, ולא
 הוא, ועוד קשה: דרב אשי אית ליה התם דברשות
 הרבים לא תקנו ארבע אמות, והבא תנן: היתה
 עומדת ברשות הרבים קרוב לה מגורשת! ויש
 לומר: הרתם באין יכול לשמור, והבא - ביכולה
 לשמור. אי נמי יש לומר: דהבא לאו דוקא נקט
 רשות הרבים, אלא בסתמא או בצדי רשות
 הרבים.
 ושיחן לעמוד או **והא** אי אפשר לצמצם - ואם
 תאמר: ולישנן: בגון דלא
 ידעינן הי מנייהו קדים, ולכן הוי ספקא! ויש
 לומר: דלישנא דמחצה על מחצה לא משמע הכי,
 ולכן מוקי לה בשתי ביתי עדים כו'. ואם תאמר:
 ונימא: אוקי תרי בחדי תרי, ואוקי איתתא בחזקת
 אשת איש, ולא תהא מגורשת כללו יש לומר:
 כיון דספקא דרבנן היא. כדאמרינן בפרק
 "ארבעה אחין" (גיטות לאא.) - נתנו לה דין
 מגורשת ואינה מגורשת.
שניה אן יכילום זה הוא מחצה על מחצה -
 פירוש: אין יכולין לשמור כל אחד
 לבדו, אלא שניהם יחד. אבל אם אין יכולין
 לשמורו כלל - פשיטא דינה מגורשת כלל כל
 עיקר.
ואת לא תעביד עובדא עד דמטי גט לידה -
 דחינו דוקא ברשות הרבים, אבל בחצר -
 אין צריך שיגיע לידה, כדאמר לעיל: תייל איהו
 תחורו ותפתה, ומיהו, בערוך בערך גט כתב:
 קבלנו מרבותינו, אפילו זרקו לה בתוך חצרה - לא
 משתרי על בעלמא עד דמטא גיטא לידה. ומייתי
 מהא דאמר בירושלמי: המחמיר שבכולן עד
 שיתנו לידה. ואינה ראייה, דיכא למימר דמייר
 ברשות הרבים, דבדריש נסיק לה אקרוב לו וקרוב
 לה. ומסתמא לא אתא לאפוקי חצרה.
לגמין אמרו ולא לדבר אחר - פירש קונטרס:
 משום דבגט נתניה בעל כרחיה היא
 נתניה. והקשה רבינו יצחק לרבי תודה, דלדבר
 אחר נמי אמרו לעיל ב"מי שאחור" (ע"ה) דנתינה
 בעל כרחיה היא נתניה! והשיב: דבדבר אחר
 אשכחן דוכתא דלא היא נתניה, כגון הלוחה
 בישוב - לא חזיר לו מדבר, אבל בגט - בכל
 מקום היא נתניה. **א** הכי נמי למימרא - ואם
 תאמר: אדרבה, תקשי ליה אמאי קרוב ללוח חייב
 ללוח כיון דאמר "זרוק חובי ותפטר" - קרוב ללוח
 נמי ליפטר! ויש לומר: דמייר מסתמא דמפרש לו
 שירוק לו למקום שיוכל לשמורו הוא.
 ושיחן לעמוד אן **מחצה** על מחצה שניהם
 יחלוקו - הבא לא

וגט יוצא מארבע אמות שלו לארבע אמות שלה -
והא אנדי גביה! אלא, רבה רב יוסף דאמרי תרין
הכא בשמי ביתי עדים עסקינו, אחת אומרת קרוב לו
ואחת אומרת קרוב לה. רבי יוחנן אומר: "קרוב לה"
שינו, אפילו מאה אמה, וקרוב לו שינו, אפילו
מאה אמה. הכי דמי מחצה על מחצה? אמר רב שמן
בר אבא, לדידי מפרישא לה מיניה דרבי יוחנן: הוא
יכול לשמורו והיא אינה יכולה לשמורו - זהו קרוב
לו, היא יכולה לשמורו והוא אינו יכול לשמורו - זהו
קרוב לה, שניהם יכולין לשמורו, שניהם אין יכולין -
זהו מחצה על מחצה. אמרנה רבנן קפיה דרבי יוחנן
משמיה דרבי יוחנן הכי, אמר: ידעין חברין ככלאי
לפרושי פי האי טעמא? תניא נמי הכי, רבי אלעזר
אומר: פל שהוא קרוב לה מלו, ובא פלב ונטלו -
אינה מגורשת! אינה מגורשת! פל היכי תינכריה
ותיול? אלא לאו הכי קאמר: פל שקרוב לה מלו,
ואילו בא פלב ונטלו והוא יכול לשמורו והיא אינה
יכולה לשמורו - אינה מגורשת. אמר ליה שמואל לרב
היורה: שינוא, כדי שתשוח ותמלנו, ואת לא תעביד
עובדא עד דמטי גיטא לידה. אמר ליה רב מרדכי לרב
אשי: הוה עובדא הכי ואצרכיה חליצה. **"וכן לענין**
קדושין". אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: לגמין אמרו
ולא לדרב אחר. איתיביה רבי אבא לרבי אסי: וכן
לענין קדושין! - שאני התם דכתיב: **"ויצאה...**
והיתה". איתיביה: **וכן לענין חוב, "זרוק לי חובי"**
וזרקו לו, קרוב למלוה - זכה למלוה, קרוב ללוה -
למלוה חייב, מחצה על מחצה - שניהם יחלוקו! - הכא

וגט יוצא - מאלו לאלו, מקצתו בארבע אמות שלה ומקצתו בארבע אמות שלו. **והא**
אנדי גביה - עדין הגט ברשותו קצת, ואנן "נתן בידה" בעינן, עד שיהא כולו ברשותה.
אמרו קפיה דרבי יוחנן - להאי פירושא דמתניתין. משמיה דרבי יוחנן הכי - כדפרשה
 רבי יוחנן ביבולין לשומרו. רבי יוחנן מבבל היה ועלה לארץ ישראל. **תניא נמי הכי** -
 דקורבה דמתניתין שמירה היא. כל שקרוב לה
 מלו - ושחטא משמע: אף על פי שקרוב לה יותר
 ממנו, ובא כלב ונטלו - אינה מגורשת. וקשאי
 לן בה: אמאי אינה מגורשת? מכי אתא לקורבה
 דידה יגורשה לה, ומאי איכפת לן אם נטלו
 כלב? כל חיובי תפריה ותיול - וכי כל הימים
 צריכה לשמור? אלא לאו הכי קאמר - אף על
 פי שקרוב לה מלו, אם יש הפסק גרר או
 גבשושית בינה לגט, שאלו היה בא כלב ונטלו
 אינה יכולה לשמורו הימנו, אבל הוא יכול
 לשמורו - אינה מגורשת. כדי שתשוח ותמלנו
 - הוא דהויא קורבה דמתניתין, ואפילו הכי את
 לא תעביד עובדא להתירה לעשא. עד דמטי גט
 לידה - גזירה שמא יאמרו על רחוק שהוא
 קרוב. הוה עובדא - שורק קרוב לה, ומת,
 ואצרכיה חליצה. לעינין אמרו - דמשום קורבה
 מגורשת. ולא לדרב אחר - כגון אם זרק לו חוב
 קרוב לו ואבד דגט הוא דבעל כרחיה קריה לה
 הלכך לאלתר גזי הוא דבעל בעלמא - לא.
ותיפטר - דהא פטריה, אבל "זרוק לי חובי"
 סתמא - זרוק ושומרו קאמר. ומשיחה - חוט
 שהגט קשור בו, ליציל בלע"ז. גט בידה -
 שנתנו לה, וראש המשחה עדין בידו. ככספס
 - מדרוק, ראשי אצבעותיה מטיין לקרקע, שלא
 פשטה ידה זקופה כדרך פושטי יד. ופרכינן: **הא**
כי נפיל לארבע אמות דיה נפיל - ומיהו לי אי
 אין ידה ראייה לקבל בפשיטתה. **בדלא נח** -
 לארץ, אלא כשנפל מתוך ידה נשרק, וקבלה
 שבא לידה - לאו קבלה היא. ופרידן: **וכי לא נח**
מאי הוי? מבי מנא לתוך ארבע אמות שלה
 תיגרש מאוידיה, ומדקאמר אינה מגורשת -
 פשוט דאין לתן אוי, והיא בעמי דרבי אלעזר.
 על גב הנחר - דאורי שאינו ראוי לנטח לא קני.
 גמרא והא

אם יכול לנתקו ולהביאו כו' - נראה דלא מיירי כשהיתה ידה פתוחה, ולאחר שנתן הגט בידה קפצה ידה - דאם כן אפילו אין
 יכול להביאו אצלו אינה מגורשת, כיון דשעת נתניה היה יכול להביאו אצלו, ומה שפוקצת ידה אחר כך - זה אינו עושה הבעל אלא היא, והוא היה כמו "טלו גיטין מעל גבי קרקעי" ואינו
 גט. אלא נראה לרבינו יצחק דמיירי שחבר היתה ידה קפוצה. הוא חתב הגט לתוך ידה, ואם חתב כל כך בחוק עד שאינו יכול להביאו אצלו - היא מגורשת. ורבינו תם מפרש: בדידה
 פתוחה איירי שפיר, וראם אינו יכול להביאו אצלו - היינו כשהגט כבר, ואם ימשוך אצלו - תינתק המשחה. וצריך ליהוד שתהא יד האשה פתוחה עד שיתני כל הגט בידה, דאם תקפון
 ידה בעוד שהבעל אחוה בראש הגט בידו - לאו הוי גט, דהוי כמו גט בידה ומשיחה בידו. ונראה דכשר, ולא גרע מערק לה חריצה ושלפתו, דהוי גט אף על גב דבדי הבעל להחוק תמני שלא
 נטול. והמחמיר אחוה עליו בריכה. **והא** בארבע אמות דיהא קא נפיל - הוה מצוי לשנוי דמיירי שהאשה עומדת בחצר דידה, דלית לה ארבע אמות. אלא ברשות הרבים לרב אשי דפרק
 קמא דבבא מציעא (יב.)

ותתגרש מאוירא דארבע אמות - ואם תאמר: הוא לא מיגרש, כדאמרינן בסמוך באויר גג ויש לומר: דאורי ארבע אמות חשיב ליה מיגרש, ועומדת על ראש הגג - מיירי אפילו חוץ
 לארבע אמות. ולהכי פריך: הוא לא מיגרש. ורבינו יצחק אומר: דרבי אלעזר גופיה מספקא ליה אם מה שתיקנו חכמים ארבע אמות תיקנו גם באויר, ואף על גב דלא מיגרש
 עשאוהו כמיגרש, כמו שעשו ארבע אמות רשותו ואף על פי שאינה רשותו.

58 קרוב לה קנתה, וכפי שפירשם רבי יוחנן שכל שיכולה לשמרו
 59 קנתה, דווקא לנפשו אמרו, ולא לדבר אחר - ולא לשאר דינים,
 60 וכגון אם זרק הלזה את פרעון החוב ונפל קרוב למלוה ואבד
 61 הכסף, לא קנה המלוה, ועדיין הלווה חיביב.
 62 מקשה הגמרא, איתיביה רבי אבא לרבי אסי איך אפשר לומר
 63 שדווקא בגיטין נאמר קנין זה, והרי שנינו במשנה יבן לענין
 64 קידושיין. מתרצת הגמרא, שאני התבם שהוקשו גיטין לקידושין
 65 דכתובים (דברים כד א) ויצאה מביתו והלקה והיתה לאיש אחר, מקיש
 66 'יצאה' (גט) ל'היה' וקידושין מה גיטין מועיל בהם קנין זה, אף
 67 בקידושין הדין כן.
 68 איתיביה קושיה נוספת על דברי רבי יוחנן, הרי שנינו במשנה, יבן
 69 לענין החוב, שאם אמר לו המלוה זרוק לי חובי, וזרקו לו, אם נפל
 70 דמי החוב קרוב לפלוה ונאבד וקה הלזה ונפטר מחובו, קרוב ללוה
 71 הלזה חיביב, מהחצה על מהחצה שניהם תחלוקו, הרי שאף לענין חוב
 72 נאמר דין זה ולא רק בגיטין, מתרצת הגמרא, אכן דין זה נאמר רק
 73 בגיטין, וזה שנינו במשנה שכן הוא לענין החוב הקא קמאי
 74 עסקינן - מדובר באופן דאמר ליה המלוה ללוה זרוק לי חובי
 75 ותיפטר, כלומר זרוק לי פרעון חובי וזה אמחל לך על החוב,
 76 ולפיכך אף שלא קיבל המלוה את הכסף ושכאמור קנין זה לא
 77 נאמר אלא בגיטין הלזה פטור, שבזריקתו מחל לו המלוה.
 78 מקשה הגמרא, אי הכי שאמר לו בפירוש שאם יזרוק לו החוב
 79 ימחול לו, אם כן פשיטא, ומאי למימרא - מה החידוש במשנה.
 80 מתרצת הגמרא, לא צריכא - המשנה עוסקת באופן דאמר ליה
 81 זרוק לי חובי בתורת גיטין - כלומר, שאם יפול החוב למקום
 82 שאילו זרק שם בעל לאשתו גט הרי זו מגורשת, אמחל לך על
 83 החוב, ואם יפול למקום שאינה מגורשת לא אמחל לך.
 84 שואלת הגמרא, ואכתי מאי למימרא - עדיין קשה מה החידוש
 85 בזה, הרי כיון שאמר שאם יעשה כן ימחול לו פשיטא שהלזה
 86 פטור. מתרצת הגמרא, מהו דתימא, היה מקום לומר דמצי אמר
 87 ליה - שיכול המלוה לטעון שלא התכוונתי לפטרך אלא משפחה
 88 אני בך' - כוונתי ליהת לשתות בך שטרות וכו' לי החוב בתורת גט
 89 כריתות קא משמע לן שאינו יכול לטעון כן, והלזה פטור.
 90 הגמרא עוברת לדון בענין אחר: אמר רב חפאי נתן גט פדיה,
 91 ומשיחה - (חט הקשור בגט) נשאר בידו, אם יבול למשוך החוט
 92 ולנתקו ולנתק את הגט מידה ולתביאו אצל אינה מגורשת, ואם
 93 לא אם אינו יכול לנתקו הרי זו מגורשת.
 94 מבררת הגמרא, מאי מעשא - מהו הטעם שאם יכול לנתקו
 95 אינה מגורשת והרי נתן לה הגט. מבאר הגמרא, לפי שבנתנית גט
 96 בעינין בריתות - צריך שיהיו הבעל והאשה מובדלים זה מזה וכאן
 97 ליכא - אין כריתות שהרי אגודים הם בחוט זה.
 98 הגמרא עוברת לדון בדין נוסף: אמר רב יהודה, היתה ידה עשויה
 99 כקמפרס - כמדרון, שהניחה ידה באלכסון שראשי אצבעותיה
 100 מטיין כלפי מטה וזרקו לה הגט לתוך ידה, אף על פי שהגיע גט
 101 לידה, כיון שלא נח בידה אלא מיד נפל לקרקע אינה מגורשת.
 102 שואלת הגמרא, אמאי - מדוע אינה מגורשת, הא כפי נפיל - הרי
 103 כשנפל הגט מידה באתר אמות דידה קא נפיל וקנתה הגט בקנין
 104 ד' אמות. מתרצת הגמרא, שכאן מדובר בפלא נח בקרקע, אלא
 105 קודם שהגיע לקרקע נשרף. עדיין מקשה הגמרא, ומדוע לא
 106 תיגרש מאורא דארבע אמות שקודם שנשרף הגט היה באויר ד'
 107 אמות, אלא מה יש לך לומר שכאשר תקנו חכמים קנין ארבע
 108 אמות לא תקנו קנין זה אלא בקרקע ולא באויר, ואם כן תפשוט
 109 מכאן מה דבעי - שהסתפק רבי אלעזר ארבע אמות שאמרו יש להן
 110 אויר או אין להן אויר - האם ארבע אמות קונה רק בקרקע או גם
 111 באוירו ותפשוט מכאן דאין להן אויר.
 112 דוחה הגמרא, הקא קמאי עסקינן - דברי רבי יהודה עוסקים
 113 בעומרת על גב ההר, ולפיכך אינה מתגרשת מאויר הד' אמות כיון
 114 דמעיקרא לאבד קא, ואויר מקום שאין ראוי לנח עליו אינו קונה:

1 ונתן יוצא מקצתו מארבע אמות שלו ונכנס לארבע אמות שלה, וזהו
 2 'מחצה על מחצה' שהיא ספק מגורשת.
 3 דוחה הגמרא, מה טעם היא ספק מגורשת והא אגיד גביה - הרי
 4 מקצת הגט ברשות הבעל, ואין האשה מתגרשת עד שיהיה כולו
 5 ברשותה נאמר 'נתן בידה'.
 6 מתרצת הגמרא, אלא רבה ורב וספק דאמרי תרוניהו - שניהם אמרו
 7 דקא מה שנינו 'מחצה על מחצה' בשתי בתי עדים עסקינן, כן
 8 אחת אומרת שהגט נפל קרוב לו - בתוך ארבע אמותיו וכן אחת
 9 אומרת שהגט נפל קרוב לה בתוך ארבע אמותיה, ולכן היא ספק
 10 מגורשת.
 11 הגמרא מביאה את שיטת רבי יוחנן המפרש משנתנו באופן אחר:
 12 רבי יוחנן אומר, קרוב לה ששינינו במשנה אין הכוונה בארבע
 13 אמותיה, אלא אפילו רחוק הגט הימנה מאה אמה, וקרוב לו
 14 ששינינו אפילו רחוק הימנו מאה אמה ומיד תבאר הגמרא את
 15 כוונתו. מבררת הגמרא, היכי דמי איך מתפרש לפי זה 'מהחצה על
 16 מהחצה'. מבאר הגמרא, אמר רב שמן בר אבא, לדידי מיפרשא לה
 17 מיניה דרבי יוחנן - אני קיבלתי פירוש הדברים מרבי יוחנן, וכך
 18 פירשו: 'קרוב לה' ששינינו אין הכוונה שקנין הגט תלוי בקרבתו
 19 לאשה, אלא הדבר תלוי ביכולתה לשמרו, אם הוא יבול לשומרו
 20 והיא אינה יבולה לשומרו זהו קרוב לו, ואם היא יבולה לשומרו
 21 והוא אינו יבול לשומרו זהו קרוב לה, וקנין זה ושכל שיכולה
 22 לשמרו כנתה הגט תקנת חכמים הוא. ואילו באופן ששיניהם יבולין
 23 לשומרו כל אחד לבדו, או ששיניהם אין יבולין לשמרו כל אחד
 24 לבדו אלא שניהם יחד, והו מהחצה על מהחצה.
 25 אמרוה רבן קמייה דרבי יוחנן - אמרו חכמים בבית המדרש לפני
 26 רבי יוחנן משמיה דרבי יוחנן, הכי - שאף הוא פירש כן את המשנה,
 27 וכשמע כן רבי יוחנן אמר, ודעו חקרין בכלאי לרובי כי האי
 28 עסקא - וכי יודעים חברינו שבבבל לפרש המשנה כן ובלשון שבח
 29 והתפעלות).
 30 תניא גמי הכי ברייתא שמוכח ממנה כרבי יוחנן, רבי אליעזר אומר,
 31 כל שהוא - הגט קרוב לה יותר מלו, וקא כלב ונפלו אינה מגורשת.
 32 ומבררת הגמרא מה טעם אינה מגורשת, הרי כיון שנפל הגט קרוב
 33 לה כבר נתגרשה וכל חיביב תינמריה ותזיל - וכי כל מימה צריכה
 34 לשמור הגט. אלא לאו הכי קאמר - כך מתפרשת הברייתא, כל -
 35 אפילו באופן שהגט קרוב לה מלו ויש הפסק נהר או גבושית עפר
 36 בינה לבין הגט באופן שאילו קא כלב ונפלו והוא יבול לשומרו מפני
 37 חבלו, והיא אינה יבולה לשומרו - אינה מגורשת, הרי מפורש כרבי
 38 יוחנן שקנין הגט תלוי ביכולתה לשמרו ולא בקרבתו לאשה יותר
 39 מלבעל.
 40 הגמרא מביאה פירוש נוסף במשנה: אמר ליה שמואל לרב יהודה
 41 תלמידו, שינא (כך כינה שמואל את רבי יהודה על שם שהיה
 42 חריף כחץ שנון, מה ששינו במשנה 'קרוב לה' פירושו שקרוב לה
 43 כרי שששית ונפולנו - שתוכל להתכופף ולטלנו, ושיעור זה הוא
 44 פחות מד' אמות). ומחצה על מחצה' היינו ששיניהם יכולים לשוח
 45 ולטלנו.
 46 ועוד הוסיף שמואל לתלמידו, ואת כשיבוא לפניך מקרה כזה
 47 שהיה הגט קרוב לה אף אם היה בשיעור שתשוח ותטלנו, תחמיר
 48 ולא תעביד עונדא - אל תורה שהיא מגורשת עד דמטי גיפא לידה
 49 - עד שיבא הגט לידה ממש, גזירה שמא יפול הגט רחוק הימנה
 50 והראים יסברו שהוא קרוב לה. אמר ליה רב קרדי לרב אשי, הנה
 51 עונדא קבי - מעשה שהיה שזרק הבעל הגט קרוב לה בשיעור
 52 שיכלה לשוח ולטלנו, ואחר כך מת בלא בנים, ומשום חומרנו
 53 שמואל שאינה מגורשת אמריבה תליצה מדיבם.
 54 שנינו במשנה, וכן לענין קידושין אם נפלו הקידושין קרוב לה הרי
 55 זו מקודשת, ואם קרוב לו אינה מקודשת, ובמחצה על מחצה הרי
 56 היא ספק מקודשת:
 57 אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, דין זה ששינו במשנה שאם היה

משנה

היתה האשה עומדת על ראש הגג והבעל עמד בחצר שתחת הבית, ובאופן שהיה הגג שלה והחצר שלו, וזרקו לה - הבעל זרק גט מחצירו אל גגה, כיון שהגיע הגט לאויר הגג אף על פי שעדיין לא נח בקרקע הגג הרי זו מגורשת, שאיר רשותו של אדם קונה לו כרשותו.

וכן אם היה הגג שלו והחצר שלה, והוא עומד מלמעלה בגג והיא עומדת מלמטה בחצירה, וזרקו לה הבעל גט מגגו לחצירה, כיון שיצא הגט מרשות הגג ובא אל אויר החצר, קנתה הגט ונתגרשה, שאיר החצר קונה לה בחצר עצמה, ולפיכך אם אף נמחק הגט או נשרף קודם שחזר בקרקע החצר, הרי זו מגורשת, כיון שכבר נתגרשה בזמן שהיה הגט באויר:

גמרא

שנינו במשנה, היתה עומדת על ראש הגג וזרקו לה כיון שהגיע לאויר הגג הרי זו מגורשת, שואלת הגמרא, והיא לא מינשר - הרי אויר הגג אינו שמור מן הרוח העשויה להוציא את הגט חוץ לגג, ואויר כזה שהחפץ הנמצא בו אין סופו לנוח בקרקע, אינו מועיל לקנין, ומדוע מתגרשת בעוד הגט באויר.

מתרצת הגמרא, אמר רב יהודה אמר שמואל, כגג שיש לו מעקה עסקיני, והמעקה משמר את הגט מהרוח.

תירוץ נוסף, עולא בר מנשיא משמיה דאבימי אמר, הקא פחות משלשה סמוך לגג עסקיני - דין המשנה אמור באופן שהגיע הגט לתוך אויר שלשה טפחים הסמוכים לקרקע הגג, דכל פחות משלשה סמוך לגג כגג דמי - אויר הסמוך בתוך שלשה טפחים לגג נחשב כגג עצמו מדין 'לבוד'. ואין קניינה מפני 'אויר' הגג, אלא משום שהרי זה כמונח בקרקע רשותה:

שנינו בסיפא של המשנה, שאם היה הגג שלו והחצר שלה, והוא עומד מלמעלה בגג והיא עומדת למטה בחצירה, וזרק לה הבעל גט מגגו לחצירה, כיון שיצא מרשות הגג אל אויר החצר, קנתה הגט ונתגרשה:

גם על אופן זה שואלת הגמרא והיא האויר לא מינשר אינו שמור מן הרוח, ואף אם יש לחצר מחיצה מכל מקום אינה מגיעה עד גובה הגג.

מתרצת הגמרא, אמר רב יהודה אמר שמואל, שהמשנה עוסקת בכגון שהיו מחיצות התחתונות של החצר גבוהות ועודפות על מחיצות מעקה הגג העליונות, ומיד שיצא הגט מן הגג נשמר מהרוח על ידי מחיצות החצר.

וכן אמר רבי אלעזר אמר רב אשיעיא כגון שהיו מחיצות התחתונות עודפות על העליונות, וכן אמר עולא אמר רבי יוחנן, כגון שהיו מחיצות התחתונות עודפות על העליונות.

הזורק חפץ בשבת מרשות הרבים אל רשות הרבים, ובדרכו עבר החפץ באויר רשות היחיד. לדעת רבי חייב משום הוצאה מרשות הרבים לרשות היחיד, ואף שהחפץ לא נח ברשות היחיד, לפי שקלוטה באויר כמי שהונחה בקרקע, אך רבנן סוברים 'קלוטה לאו כמי שהונחה', וכיון שלא נח החפץ ברשות היחיד אין הזורק חייב.

אמר ליה רבי אבהו לעולא, משנתניו ששנינו שכשהגיע הגט לאויר חצרה קנתה הגט ומגורשת, כמאן - כאילו שיטה נאמרה, האם רק כרבי דאמר לענין הוצאה בשבת שקלוטה בתוך האויר כמי שהונחה בארץ דמיה' ולכן אויר קונה חפץ כאילו מונח הוא בחצר, אך לרבנן הסוברים שקלוטה לאו כמי שהונחה' ואינו נחשב כמונח בחצר, אין אויר החצר קונה אינה מגורשת.

דוחה הגמרא אמר ליה עולא לרבי אבהו, אפילו תימא - אפילו תאמר כדעת רבנן, מכל מקום אף הם מודים שחפץ שבאויר החצר

נקנה לבעל החצר, שעד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אבהו לענין שקבת שאינו מתחייב עד שינוח החפץ ברשות היחיד, אבל הקא לענין קנין, משום אינמורי הוא - אין צריך שהחפץ ינוח בחצר, אלא כל שבא לרשות המשתמרת נקנה הוא לבעל אותה הרשות. ולכן אף בהגיע הגט לאויר חצרה, כיון שהיא קא מינשר - הגט שמור באויר החצר, ואויר זה רשותה הוא, קנתה הגט, ומגורשת. וכן אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן כגון שהיו מחיצות התחתונות עודפות על העליונות. אמר ליה רבי זירא לרבי אסי, כמאן כרבי דאמר קלוטה כמי שהונחה דמיה' ובקושיית רבי אבהו לעילו. אמר ליה רב אסי, אפילו תימא רבנן, עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אבהו לענין שקבת, אבל הקא משום אינמורי הוא והיא קא מינשר ובתירוצו עולא לעילו:

שנינו במשנה שאם זרק לה גט מגגו אל חצירה, אף אם נמחק הגט או נשרף קודם שחזר בקרקע החצר, הרי זו מגורשת:

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו, לא שנו שאף אם נמחק או נשרף הרי זו מגורשת, אלא שנמחק או נשרף דרך הדיקה מהגג אל החצר, אבל נמחק דרך עליה לא. - כשזורק הבעל את הגט כלפי מעלה וכדי להגביהו מעל מעקה הגג) הגט ממשיך לעלות מעט באויר החצר מבח זריקתה, ואם בעודו בדרך עליה נמחק או נשרף אינה מגורשת ואף שכבר היה באויר החצר. מאי טעמא, מעיקרא בעודו בדרך עליה לא למינח קאי - עדיין אינו עומד לנוח, וכל זמן שאינו עומד לנוח אינו נחשב שנתן לו הבעל הגט, ואין נחשב 'נתינה' אלא כאשר הגט נדרכו לנוח ברשותה:

שנינו במשנה שאם נשרף הגט קודם שחזר בחצרה הרי זו מגורשת, שכבר נתגרשה בעודו באויר: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו, לא שנו אלא שקדם גט לדליקה - שבשעה שנתן הגט לאויר חצר עדיין לא היתה בה דליקה, אבל קדמה דליקה לגט - אם בשעה שנתן הגט באויר החצר כבר דלקה הדליקה בחצר, לא - אינה מגורשת, מאי טעמא, מעיקרא לשריפה קאזיל - כיון שבעיקרו הולך כגט לאיבוד ואין סופו לנוח, אין האויר החצר קונה.

הגמרא עוברת לדון בענין אחר: אמר רב חסדא, רשויות חלוקות כגיטין כלומר, אם השאיל לה הבעל מקום בחצירו כדי שתקנה שם הגט, לא השאיל לה אלא את החצר ולא את הבית ולא את הגג, ולכן אם נח הגט בבית או בגג אינה מגורשת.

אמר ליה רבי בר חמא לרבא, מנא ליה לרבא הא - מנין לו לרב חסדא דין זה. אמר ליה רבא, מתניתין היא, שכן שנינו במשנתניו היתה עומדת על ראש הגג וזרקו לה כיון שהגיע גט לאויר הגג הרי זו מגורשת. ויש לדון כמאי עסקינן - באיזה אופן עוסקת המשנה, אילימא - אם תאמר שמדובר בגג דידה ודחך דידה - שגם החצר וגם הגג היו שלה, אם כן למה לי שיגיע הגט לאויר הגג הרי כבר קדמה וכתה בגט באויר החצר, אלא תאמר שמדובר בגג דידה ודחך דידה - שהיו הגג והחצר של הבעל, אם כן אף כי הגיע לאויר הגג מאי הוי, למה היא מגורשת והרי אין זו רשותה. אלא פשיטא שמשנתניו עוסקת בגג דידה - שלה ודחך דידה - שלה, ולכן אינה מגורשת אלא כשהגיע הגט לאויר הגג אך אם כן קשה, אימא סיפא - הרי שנינו בסיפא, 'הוא מלמעלה והיא מלמטה וזרקו לה כיון שיצא מרשות הגג נמחק או נשרף הרי זו מגורשת', ואי - ואם משנתניו עוסקת בגג דידה - שלה ודחך דידה - שלה, אלא היא מגורשת והרי אין החצר שלה, אלא מה יש לך לומר שהסיפא עוסקת בגג דידה - שלו ודחך דידה - שלה, וכי רישא עוסקת בגג דידה ודחך דידה, והסיפא בגג דידה ודחך דידה הרי מסתבר שהרישא והסיפא עוסקים באותו מקרה, אלא לך כן יש לפרש את המשנה, לעולם היו גם הגג וגם החצר שלו, ומדובר דאישלח מקום - שהשאיל לה מקום לצורך קנין הגט, ולפיכך ברישא אינה מגורשת אלא כשהגיע לאויר הגג, אך כשהוא עדיין

תוספות

1 היתה עומדת בראש הגג - לרבי אושעיא דאמר לעיל: אפילו היא בטבריא חוצרה
2 בצפירי - האי עומדת היינו כמי שעומדה, כלומר כגון שמשתמרת, כדמשני לעיל
3 אעומדת בתוך ביתה או בתוך חצרה. אי נמי: נקט עומדת לאשמועינן דבגג דידה מיירי,
4 שעומדת ברשותה, כדמוקיא לבגמרא.

5 **בגון** שהיו מחיצות התחתונות עורפות על
6 העליונות - דמידי שיצא מרשות גג נכנס
7 לרשות חצר. ואם תאמר: ומה מועיל דעורפות?
8 מכל מקום כשורקו מעל המעקה לא מנטר כנגד
9 הגג ויש לומר: דכיון דשלא מחיצות עורפות -
10 חשיב משתמר, ואין לחוש למחיצה רביעית. אי
11 נמי: כשהגג קצר, חוצר רחב היתה ועורפות
12 המחיצות גם רביעית, מצד זה ומצד זה, וכנגד
13 המעקה אינו כי אם פתח בעלמא. אי נמי: כשהגג
14 עומד באמצע החצר ולא מן הצד, ומחיצות החצר
15 מוקפות לו מכל צד. ואם תאמר: דאמרין
16 ב"מרוכב" (בבא קמא ע"ג) באומר "זורק גניבתך
17 לחצרי ותקיני לי חצרי גניבתך", דאיסור שבת
18 ואיסור גניבה באין כאחד, והיכי באין כאחד? הא
19 לענין שבת מחייב אפילו למעלה מן המחיצות,
20 עד שלא נכנס עניין תוך המחיצות. לרשות היחיד
21 עלה עד לרקיע, ולענין קנין - עד דמיני לתוך
22 המחיצות ויש לומר: דמיירי כשורק דרך פתח,
23 ולא מעל המחיצות. **כמאן** כרבי דאמר
24 קלוטה כמי שהונחה דמיא - תימה: דנקט רבי,
25 דלא איירי אלא ברשות היחיד מקורה, משום
26 דביתא כמאן דמליא דמיא. כדאמרין בריש שבת
27 (הא), ודרבי עקיבא הוה ליה למנקט, דאית ליה
28 קלוטה כמי שהונחה דמיא אפילו ברשות הרבים!
29 ונראה: דהשתא סלקא דעתין דטעמא דרבי לאו
30 משום קריו, אלא משום מחיצה אית ליה, דכמאן
31 דמליא דמיא. ולהכי קאמר: כמאן - כרבי, ודרבי
32 עקיבא לא מיתוקמא, מדמצרכת מחיצות
33 החיצונות עורפות, ולרבי עקיבא אית ליה דכמי
34 שהונחה דמיא אפילו ברשות הרבים. אלא ודאי
35 כרבי מוקמא לה. ומשני: אפילו תימא רבנן כו.
36 ולפי זה יכול להיות טעמא דרבי משום קריו,
37 כדאמרין בשבת.
38 דרך עליה אינה מגורשת מאי טעמא מעיקרא
39 לא למנח קאי - ולא נמי לאת דבעי רבא
40 בפרק קמא דבבא מציעא (יא.א). זרק ארנקי בפתח
41 זה ויצא בפתח אחרת מהו? אירי שאין סופו לנח
42 במנוח דמי, או לא. הבא, דבדרך עליה - אן
43 דומה כל כך שיאה עומד לנח. אי נמי: החם בבית
44 מקורה - דומה יותר עומד לנח.
45 ודא

1 **נמרא** הוא לא מינטר - אור החג, דאית זיקא ושדי ליה מקמי דלינה. וכי לא שדיה
2 זיקא, ואיריע לו דבר אחר, שבא כלב וקלטו או גשמים דמקורה - אמאי קתני
3 מגורשת מן הארץ? הא בעינן אירי שסופו לנחו בפתח משלשה כו - אירי דמתניתין
4 דבכי עסקינן, דהוי כמאן דנח. והלכך קאתו בהנחתו, דכיון דהגג גבוה עשרה הוא -
5 הויה לה חצר המשתמרת לכל דנייה בגויה. והא

6 לא מינטר - דקא סלקא דעתך שהגג גבוה
7 מחומת החצר, והיכי קתני: כיון שיצא מרשות
8 הגג מגורשת? הא אין סופו לנחו, אפילו לא באת
9 דליקה, דאית זיקא ורדו ליה חוץ למחיצות!
10 שהיו מחיצות התחתונות - של חצר. עורפות -
11 על מעקה של גג, דכי נפיק מגג - מטא לאורי
12 מחיצות חצר. ומשום הכי בעינן עורפות, דהאי
13 דקאי בתוך מחיצות מעקת הגג וזורק כלפי
14 מעלה כדי שיעבור את המעקה - יפול לחצר.
15 קלוטא - בתוך הארץ. כמי שהונחה - לארץ.
16 דתניא: הזורק בשבת מרשות הרבים לרשות
17 הרבים רשות היחיד באמצע - רבי מחייב
18 וחכמים פוטרם. ואמר ליה רבי וירא לרבי אבי
19 כו - גרסין בה דרשני עולא: אפילו תימא רבנן
20 כו. דרך ויריה - כשורקו כלפי מעלה, כדי
21 להעבירו את המעקה, לא נמחק עד שהגיע
22 לחזור ולירד. אבל נמחק דרך עליה - אף על
23 פי שיצא מאורי הגג לאורי חצר, ומחיצות
24 התחתונות עורפות. אינה מגורשת - דדרך
25 סילוקו לא מיקרי נתינה, אלא דרך הנחתו לבא
26 לרשותה. שקדם גב דליקה - שקדמה זריקת
27 הגט בחצר קודם שנתהא הדליקה באורי החצר.
28 רשות חלוקות גנישין - אם השאילה הבעל
29 מקום בחצירו לקבלת גיטה - לא השאילה גגו
30 או ביתו, ולא אמרין לא קפיד, דתרי מקומות
31 לא מושלי. משום דמייתר עלה אריה ממתניתין
32 נקט לה הכא. **כדאיתא** והא **כדאיתא** -
33 רישא כגג דידה וחצר ויריה, ובענין אורי הגג
34 **סיפא** כגג ויריה וחצר ויריה - מיגרשא באורי
35 חצר. אבל אי תרייהו דידיה, ואושלה מקום -
36 אימא לך דלא קפיד. שלש מדות גנישין -
37 חלוקות מדין שאר אסורין. הני מילי - דפליגי
38 רבנן. והא דאמר רב חסדא נעין קנה - בחצר,
39 גבוה ממחיצת החצר. וזרק - מרשות הרבים.
40 ונח על גבי חייב - דהויה לה הנחה ברשות
41 היחיד, שאורי רשות היחיד עולה עד לרקיע. אף
42 על גב דאורי רשות הרבים אינו למעלה
43 מעשרה. כדאמרין במסכת שבת (ח"ב, א). הני
44 מילי - דהוי כמנוח לארץ - לענין שבת. אבל
45 - אם היה חצר של אשה, וקנה נעין גבוה מן
46 המחיצות - אינה מגורשת, שאין סופו לנח
47 לארץ, דרמי ליה זיקא חוץ למחיצות. וטעמא
48 דגיטא - משום חצר המשתמרת הוא, דומיא
49 דידה, והא לא מינטר.

והא

37 זו מגורשת; ואי בגג דידה וחצר דידה, אפילו לא שדיה וזיקא
38 בגג דידה וחצר דידה? אלא לאו דאושלה מקום, דתרי מקום מושלי אינשי, תרי מקומות לא מושלי אינשי. אמר ליה: מדי
39 ארץ? דלמא הא כדאיתא והא כדאיתא, רישא כגג דידה וחצר דידה, סיפא כגג דידה וחצר דידה. אמר רבא: שלש
40 מדות גנישין; הא דאמר רבי: קלוטה כמי שהונחה, ופליגי רבנן עליה - הני מילי לענין שבת, אבל הכא משום אינטורי
41 הוא, והא מינטורי; והא דאמר רב חסדא: נעין קנה ברשות היחיד ובראשו מטרסקל וזרק נח על גבי, אפילו גבוה מאה
42 אמה - חייב, לפי שרשות היחיד עולה עד לרקיע - הני מילי לענין שבת, אבל הכא משום אינטורי הוא, והא לא מינטורי;
43 והא

1 והוא דאמר רב יהודה אמר שמואל לא יעמוד אדם על גנו ויקלוט מי נשמים — הצפן על גנו של
2 פסיק כרבי שמעון, דאמר גגין רשות אחד הן, בפרק "כל גגות" (עירובין צא,א) ויש
3 לומר: דהכא להחליף מנג לבית קאמר. ואם תאמר: אם כן אמאי נקט מנגו של חבירו אפילו
4 מנג של עצמו לא יקלוט להחליף לביתו, לפי שגגו נפרץ לגג של חבירו שהוא אסור לו וש

1 **וְהָא דְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל: לֹא יַעֲמֹד אָדָם**
2 **בְּגַג זוֹ וְיִקְלוֹט מִי גְשָׁמִים מִנְּגוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ, שְׂבָשֵׁם**
3 **שְׂדֵירוֹיִן חֲלוֹקִין מִלְמַטָּה כִּדְיוֹרֵי חֲלוֹקִין מִלְמַטָּה,**
4 **הֵי מִיָּלִי לַעֲנָן שֶׁבֵת, אֲבָל לַעֲנָן גֵּט - מִשׁוּם קְפִידָא**
5 **הוּא, וְכוּלֵי הָאֵי לֹא קְפִידָא אִינְשֵׁי. אָמַר אֲבִי: שְׂתִי**
6 **חֲצִרוֹת זֹו לְפָנִים מְזוּ, פְּנִימִית שְׁלָה וְחִיצוֹנָה שְׁלוֹ,**
7 **וּמְחִיצוֹת חִיצוֹנוֹת עוֹדְפוֹת עַל הַפְּנִימוֹת, וְזָרְקוּ לָהּ,**
8 **כִּיֹּן שֶׁהִיָּע לְאֹיֵר מְחִיצוֹת חִיצוֹנָה - הִרִי זֹו מְגוֹרֶשֶׁת,**
9 **מַאי טַעְמָא? פְּנִימִית גּוֹפֵה בְּמְחִיצוֹת חִיצוֹנָה קָא**
10 **מִינְיָתָה; מַה שְׂאֵין בֵּן בְּקוֹפּוֹת, שְׂתִי קוֹפּוֹת זֹו כְּתוֹד**
11 **זֹו, פְּנִימִית שְׁלָה וְחִיצוֹנָה שְׁלוֹ, וְזָרְקוּ לָהּ, אֲפִילוּ הִיָּע**
12 **לְאֹיֵר פְּנִימִית - אֵינָה מְגוֹרֶשֶׁת; מַאי טַעְמָא? דְּהָא לֹא**
13 **נָח. - וְכִי נָח מַאי הָיִי? כִּפְלוּ שֶׁל לֹאֶחָ בְּרִשׁוֹת מוֹזֵר**
14 **הוּא! - הַכָּא בְּמַאי עֲסָקִינָּ - בְּקוֹפּה שְׂאֵין לָהּ שׁוּלִיִּים.**
15 **מִשְׁנֵה בֵית שְׁמַאי אוֹמְרִים: פּוֹטֵר אָדָם אֲשֶׁתוֹ בְּיַט**
16 **יָשָׁן, וְבֵית הֶלֶל אוֹסְרִין. וְאוּזְהוּ גֵט יָשָׁן? כָּל שֶׁנִּתְיָחַד**
17 **עִמָּה מֵאַחֵר שֶׁכְּתַבּוּ לָהּ. גְּמֵרָא בְּמַאי כְּמוֹפְלְגִי? בֵּית**
18 **שְׁמַאי סָבְרִי, לֹא אֲמֵרִין; גּוֹרָה שְׂמַא יֹאמְרוּ יִגִּיָּה**
19 **קוֹדָם לְבָנָה; וְבֵית הֶלֶל סָבְרִי, אֲמֵרִין: גּוֹרָה שְׂמַא**
20 **יֹאמְרוּ יִגִּיָּה קוֹדָם לְבָנָה. אָמַר רַבִּי אָבָא אָמַר שְׂמוּאֵל:**
21 **אֵם נִישַׁאת - לֹא תִצָּא. וְאִיכָא דְאָמְרִי, אָמַר רַבִּי אָבָא**
22 **אָמַר שְׂמוּאֵל: אֵם נְתַרְשָׁה - תִּישַׁא לְכַתְחֵלָה.**
23 **מִשְׁנֵה קְתַב לְשׁוֹם מַלְכוּת שְׂאֵינָה הוֹגְגָת, לְשׁוֹם**
24 **מַלְכוּת מְדִי, לְשׁוֹם מַלְכוּת יוֹן, לְבָנֵן הַבֵּית, לְחוּרְבָן**
25 **הַבֵּית, הִיָּה בְּמִזְרָה וְכַתֵּב בְּמַעֲרָב, בְּמַעֲרָב וְכַתֵּב**
26 **בְּמִזְרָח - תִּצָּא מִזֶּה וּמָזָה, וְצִירָכָה גֵט מִזֶּה וּמָזָה; וְאֵין**
27 **לָהּ לֹא כְּתוּבָה וְלֹא פִירוֹת וְלֹא מוֹזוֹנוֹת וְלֹא בְּלָאוֹת לֹא**
28 **עַל זֶה וְלֹא עַל זֶה, אֵם נִשְׁלַח מִזֶּה וּמָזָה תַּחֲוִי; וְהוּלָךְ**
29 **מְמוֹר מִזֶּה וּמָזָה; וְלֹא זֶה וְזֶה מְפִמָּאֵין לָהּ, וְלֹא זֶה וְזֶה**
30 **יָפְאֵין לֹא בְּמִצִּיאתָהּ וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהָ וְלֹא בְּהַפְרָת**
31 **נְדָרֶיהָ; הִתְהָ פַת יִשְׂרָאֵל - נִפְסַלֹת מִן הַכְּהוֹנָה,**
32 **בַּת**

1 והוא דאמר רב יהודה אמר שמואל לא יעמוד אדם על גנו ויקלוט מי נשמים — הצפן על גנו של
2 חבירו, דהוי מוציא מרשות לרשות אם לא עירבו. שאף על פי שאינם דרים על הגנת —
3 שיך נמי דהו אסור חילוק רשות. הני מילי — החלוקת רשויות גגין כרשויות בתים לענן
4 שבת. אבל בנישין — היו לו שני גגין סמוכין זה לזה, והשאלה מקום בוה לקבל את גיטה,
5 וקבילתו בוה — לא אמרינן הבא רשויות
6 חלוקות. דהא דאמרן לעיל: תרי מקומות לא
7 מושלי אינשי — משום קפידיא הוא, יש משאלי
8 חצרו ומקפיד על ביתו. אבל כולי האי גגין
9 סמוכין, ואין תשמשי גגיל בהן — לא קפדי
10 אינשי. כמחיצות החיצונה הוא מינשה — רגילה
11 להשמר. הלכך משועבדות הן לה, וקנו לה.
12 דהא לא נח — ואין מחיצות כלי עשוין לארין
13 לשמור, דאין כלי עשויו אלא להניח בתוכו. הכי
14 גרסינן: וכי נח מאי הוי ב'ל. שאין לה שוליים —
15 פנין. דפנימית מנתחת על גבי קרקע. גיטה קודם
16 לבנה — שמא ישעה את הגט שנתים ושלש בין
17 לבנה לבניה, והיו לה בנים ממנו בתוך הזמן,
18 ואחר כך יגרשנה בו. ולמיים כשישתכח הדבר,
19 יראו זמן הגט קודם ללידת הבן, ויהו סבורין
20 שנתין לה משעת כתיבה, ואמרו: מן הפניה
21 נולד, משגרשה, והוי פגם. אם נתגרשה — בגט
22 ישן, והלך בעלה למדינת הים — תישא
23 לכתחלה. כתב לשם מלכות שאינה
24 הוגנת — מי שחיה בבבל וכתב: בשנת כך וכך
25 למלכות אחרת. ובגמרא מפרש אמאי קרי לה
26 שאינה הוגנת. או שכתב לשם מדי כו' — לפי
27 שצריך לכתוב לשם מלכות שנתבת בה,
28 כדמפרש בגמרא. או שכתבה לבנין הבית או
29 לחורבנו פסול — מפני שלא כתב לשם המלכות.
30 תצא מזה ומה — אם ניסת בגט זה — תצא מן
31 הראשון ומן השני, וצריכה גט שני מן הראשון
32 וגט מן השני. ואף על פי שקדושי שני לא הו
33 קדושי. וביבמות (פחא), מפרש טעמא: גורה
34 שמא יאמרו גירש ראשון גט ממור, ונשא שני,
35 ונמצאת אשת איש וצאה בלא גט. ולא פירות
36 — דין פירות שתקנו לה לאשה. פירקונה משביח
37 תחת פירות, ועל אלו אין לה כלום. ולא בלאות
38 — הקיימים מבגדים שהבטיסה לו. וקסא הוא
39 דקסא, כדמפרש ביבמות (צאא). דאיבעי לה
40 אקרייה לנישא. וחולד פבור מזה ומה — אם
41 החזירה הראשון וילדה לו בן — הוי ממור
42 מדרבנן, וביבמות (פטא), אמרינן דאסור
43 בממזרה, הואיל וכשר מן התורה. כטמאין לה
44 — אם כתנים הם. נפסלת מן הכהונה — דזונה
45 היא, דסתם זונה היינו ראשון איש שמזנה תחת
46 בעלה לאחרים, דהיינו נפקת ברא.
47 **בַּת**

1 לומר: ששמואל סבר דהם דאפילו במחצות
2 שאינו ניכרות אמרינן גוד אסיק מחצות הבית
3 למעלה, ומותר לטלטל מנג לבית. ומידה, אבן כרב
4 קיימא לן, דמצינן מחצות ניכרות. ומידה, לישא
5 ד"כשם שדירין חלוקין למטה כו' — משמע דמנג
6 לג קאמר. ושוא שמואל נמי נקט מליחה כבולי
7 עלמא, ולרבן מנג לגג. לרבי שמעון מנג לבית,
8 ולא תאמר: מאי קא משמע לן שמואל? מנחתין
9 היא בריש פרק "כל גגות" (שם פטב,א) ויש לומר:
10 קא משמע לן אפילו קלישת גשמים שלא נחו בגגו
11 של חבירו, ואפילו הכי דירין חלוקין, למר כדאית
12 ליה ולמר כדאית ליה. והכי הוה מצי לאיתווי
13 מנחתין, אלא דניחא ליה לאיתווי מילתא
14 דשמואל.
15 **פְּנִימִית** גופה במחיצות החיצונות מינטרה —
16 מה שפירש בקונטרס: שמחיצות
17 החיצונות משועבדות לפנימיות — לאו דוקא
18 משועבדות, דאם כן אדמפלגי בין חצרות לקופות
19 — לפיכך בחצרות גופיהו בין משועבדות לשאינם
20 משועבדות. אלא טעמא: כיון שהמחיצות
21 החיצונות קבועות, ותחידות לישראל — חשיבא
22 פנימית מינטרא בהו. ומיירי כשמחיצות החיצונות
23 מפסיקות בין חיצונה לפנימית. דאי אין מפסיקות,
24 כשהגיע הגט לארץ פנימית ולא נכנס תוך
25 מחיצות — אמאי מגרשה? הא אינו משתמר מפני
26 בני חיצונה, ואם כן לא חשיב חצר המשמרת,
27 כדפריך גבי עובדא דרבן גמליאל חקנים בבבא
28 מביעא (א.ב.). וכי בעד שדוה היו עומדין אף על
29 פי שהתבואה היתה בביתו של רבן גמליאל שהיה
30 משומר. כדמוכח בירושלמי, שכבר היה בבית —
31 מכל מקום לא הויה משמרתה, לגבי זקנים. מפני
32 בני ביתו של רבן גמליאל, ועוד יש לומר: דמיירי
33 שפיר באין מחיצות החיצונות מפסיקות, ומיירי
34 שהאשה עומדת בעד חצרה, הלכך הוי חצר
35 המשמרתה עד שיש מחיצות החיצונות, ולא
36 לשידאי יקא לרשות הרבים. אבל גבי זקנים — לא
37 הוי מועילין מחיצות בית של רבן גמליאל כיון
38 שהזקנים לא היו עומדין בעד הבית. דהא דאמרינן
39 בשלחי "השואל" (שם פטא), הדובל של בעל
40 הבית, פירוש: של משכיר, בתורי דאתו ליה
41 מעלמא, דקנתה לו חצרו אף על פי שאינה
42 משמרת מן השוכר — יש לומר: דמיירי שיש גם
43 למשכיר בית באותו חצר, דהוי עומד בעד חצרו. אי נמי: שוכר הוי כמו שומר, ושלוחו של
44 משכיר. **וְהָא** לא נח — פירש בקונטרס: ואין מחיצות של כלי עשויות אלא להניח בתוכן.
45 משמע מפירושו דאירי כלי אינו קונה. ואין ראה דבפרק תרעא דעבדות זרה (עא.ב.) אמר גבי יין נסך: מכי מטא לאוריאי דמנא — קנייה, ויך נסך לא הוי עדי דמטא לארעיה דמנא. משמע דאירי
46 כלי קונה אלא ראה דהכי פירושו: דהא לא נח באירי כלי. אבל גבי חצרות, אף על גב דלא נח תוך מחיצות הפנימיות, כיון שהוא תוך מחיצות החיצונה — מגרשה, כיון דמחיצות החיצונות
47 הם קבועות, כדפרישנו לעיל. וגרסינן בין חצרות בין מחיצות החיצונות. דהיינו מנחתין. ומנחתין מחיצות חיצונות. ומנחתין מחיצות חיצונות. ומנחתין מחיצות חיצונות. ומנחתין מחיצות חיצונות.
48 פנימית, פירוש: ולמעלה ממחיצותיה, דאי הוה בתוך חלל קופה הפנימית — הויה מגרשה, כדפרישית. ואית ספרים דגרסי גבי חצרות: כיון שהגיע לאירי מחיצה חיצונה. ולפי גי' ירמיה, כיון
49 דגבי קופות נקט פנימית — הוי משמע אפילו מונח בחלל פנימית אינה מגרשת עד שינוח בשוליה, כדפירש בקונטרס. ולא יחבן, דאירי כלי קונה, כדפרישית. **בֵּית** שמא סביר לא אמרינן
50 גורה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה — בירושלמי מפרש דאולי טעמייהו. דבית שמאי אית ליה בפרק "מגורש" (גיטין צא,א). לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערה. הלכך
51 מוזחמת היא בעיניו, ואינו בא עליה. ובית הלל אית ליה אפילו הקדיחתו תבשילו יכול לגרשה, ואינה מוזחמת בעיניו, היאמרו כי בא עליה. וכי האי גונא פליגי לקמן (פא.א.) במגרש ולנה
52 עמו בפונדקן, למאן דמוקי לה בלא ראה שנבעלה. **כֵּתֵב** לשם מלכות שאינה הוגנת — אמור רבינו אלעזר: דלהכי קרי לה "שאינה הוגנת" — לאשמועתינן דאף על פי שאין לה לה כתב ולא
53 לשון. אף על פי כן מתקנאין בה.
54 **וְלֹא** בלאות — פירש בקונטרס: בלאותה קיימים. ואין נראה, דבהדיא אמרינן בסוף פרק "אלמנה נזונית" (כתובות קא.א.) וינה — לא הפסידה בלאותה קיימין. אלא בשאין קיימין איירי
55 **הַבּא וְצִירָכָה** גט מזה ומזה — פירש בקונטרס: אף על פי שקדושי השני לא הוי קדושין, כדמפרש ביבמות (פח.ב.) גורה שמא יאמרו גירש ראשון גט ממור, ונשא שני, ונמצאת אשת
56 איש וצאה בלא גט. ואינו ראה להרב רבי יוסף: דהתם דאי היא אשת ראשון אינה מקודשת לשני, אבל הכא מן התורה צריכה גט משני, שחרי גט ממור היה אותו שגירש בו ראשון, ואינו
57 פסול אלא מדרבנן.
58 **שִׁינָה**

40 שנוולד מביאה שאחר גירושין. בית שמיא סברי לא אמרינן גוריה
 41 שמיא יאמרו ניטתה קודם לבנה, ובית הלל סברי אמרינן גוריה שמיא
 42 יאמרו יוציאו לעז, שניטתה קודם לבנה – שנוולד מביאה שאחר
 43 גירושין, ולפיכך אסרו לגרש בגט כזה.
 44 אמר רב אבא אמר שמואל, מודים בית הלל שבדיעבד הגט כשר,
 45 ולכן אם עבר וגירשה בגט זה, ואחר כך נישאת לאחר, לא תצא
 46 מהשני. ואיכא דאמרי – יש אמרו שבך אמר רב אבא אמר
 47 שמואל, אף לדעת בית הלל אם נתגרשה בגט ישן ואינה יכולה
 48 מיד לקבל גט אחר, הרשות בידיה שתינישא לכתחלה לאדם אחר:

משנה

49 תיקנו חכמים, שיכתוב הסופר את התאריך בגט למנין שנות המלך
 50 שבאותו מקום ובשנת כך וכך למלכות מלך פלוני. ואם כתב
 51 למלכות אחרת, כגון שכתב גט בבבל לשום לפי המנין שמונים
 52 למלכות שאינה הוגנת – ומלכות רומי. או לשום מלכות מדי, או
 53 לשום מלכות יון – וכן אם לא הזכיר כלל המלכות, אלא כתב
 54 התאריך לפי השנים שעברו מבנין הפית – בית המקדש, או לחורבן
 55 הפית, בכל האופנים הנ"ל, הגט פסול מפני שלא נכתב כתיקון
 56 חכמים, ודינה של האשה יתבאר להלן.

57 עוד תיקנו חכמים, שיכתוב הסופר את מקום כתיבת הגט, ואם היה
 58 הסופר במוצא המדינה וכתב בגט שנכתב במערב, או שהיה עומד
 59 במערב וכתב בגט שנכתב במוצא, הגט פסול.

60 ועם עבר וגירש בגט כזה, שלא הזכיר בו המלכות, או שלא הזכיר
 61 מקום הכתיבה והלכה ונישאת על סמך גט זה, דינה שתצא מזה
 62 ומה. ואם תרצה להנישא לאדם אחר, צריכה גט אחר מזה ומה.

63 והוסיפו וקנסוה, שאין לה – אינה מקבלת לא בתובה ולא פירות –
 64 אם נשבת לבין הגויים אין הבעל חייב לפדותה. ולא מוונות – אינו
 65 חייב לפנסה. ולא בלאות – אם היו לו בגדים שהכניסה לו
 66 בנישואיהם, אינו חייב להשיבם.

67 וכל אלו – כתובה, פירות, מוונות ובלאות – אין לה תביעה לא על
 68 זה – הראשון, ולא על זה – השני. ואם נמלה שלא כדין, בין אם
 69 נטלה מזה ובין מזה, אין תפיסתה מועילה, אלא תקיור.

70 ואם תלה, הולך ממור בין אם נולד מזה מהבעל הראשון ובין אם
 71 נולד מזה מהשני.

72 ואף על פי שאשת כהן שמתה מותר לבעלה להטמאות לה, זו אם
 73 מתה ושיניהם כהנים, לא זה ולא זה מטמאין לה.

74 ולא זה וזה, אינם זכאין לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא
 75 בקפירת נדריה – אינם יכולים להפר נדריה.

76 ואם היתה בת ישראל, נפסלת מן הכהונה – אסורה לינשא לכהן,
 77 כדין אשת איש שזינתה.

1 והא דאמר רב יהודה אמר שמואל שכשם שאסור מדרבנן להוציא
 2 חפץ מרשות היחיד לרשות היחיד, כך אסור להוציא מגג לגג, ולכן
 3 לא יעמוד אדם בשבת כגג זה שלו, ויקלוט מי נשמים כגגו של
 4 חבירו אל גגו. לפי שהם שתי רשויות, שכשם שדיריין תלוקין
 5 מלמטה בבתיים, כך דיריין תלוקין מלמעלה בגגות.

6 הני מילי – דין זה אינו אלא לענין שבת, אבל לענין גט אין חילוקי
 7 רשויות בין הגגות, ואם השאיל לה גג לקבלת גיטה, ונח הגט על
 8 גג אחר שלו, מסתמא השאיל לה גם הגג השני ומגורשת, ואף על
 9 פי שמבואר לעיל (ע"א, ע"ב) שאין אדם משאיל שני מקומות, הטעם
 10 משום קפידא הוא שמקפיד על ביתו ואינו משאיל הכל, ואילו
 11 בגגות כולי האי לא קפדי אינשי.

12 הגמרא עוברת לרדן בענין נוסף: אמר אבוי, שתי הצרות, זו לפני
 13 מו – זו בתוך זה, הפנימית שלה ו החיצונה שלו, ומחיצות החיצונות
 14 של החצר החיצונה עורפות בגבהם על גובה מחיצות הפנימיות
 15 של החצר הפנימית, וזרקו לה גט לחצירה, כיון שהגיע הגט לאויר
 16 חצירה, אף על פי שלא בא אל תחום מחיצות חצירה ולא נשמר
 17 מהרוח אלא על ידי מחיצות החיצונה הרי זו מגורשת, מאי טעמא,
 18 פנימית נוטת במחיצות החיצונה קא מינמרה – אויר החצר הפנימית
 19 משתמר מן הרוח על ידי מחיצות החיצונה. מה שאין כן בקופות
 20 בבבלים, אם היו שתי קופות – כלים זה בלוי זה, הכלי הפנימית
 21 שלה ו החיצונה שלו, וזרקו לה גט לקופתה, אפילו הגט לאויר
 22 מחיצות הקופה הפנימית אינה מגורשת, מאי טעמא, דהא לא נח
 23 בקרקעית הכלי, שאין אויר כלי קונה עד שיגיע אל קרקע הכלי.
 24 שואלת הגמרא, וכי נח בקרקע הכלי, מאי הוי מדוע היא מגורשת,
 25 והרי כליו של לוקח – כלי האשה פרשות מוכר בכלי הבעל הוא,
 26 ודין זה ספק הוא בגמרא (ב"ב פה) אם קנה לוקח או לא, והאם יש
 27 להוכיח מכאן שקנה לוקח. מתרצת הגמרא, הך אמר עסקינן –
 28 דין זה עוסק בקופה שאין לה שוליים – שלקופה החיצונה לא היה
 29 תחתית, ונמצא שלא עמדה קופתה בקופתו – (רשות מוכר) אלא
 30 על הקרקע, והקרקע אינה רשות מוכר:

משנה

31 בית שמיא אומרים, שומר – מגרשן – אדם אשתו כגט ישן, ובית הלל
 32 אוקרינן ואיזהו גט ישן, כל שנתתה הבעל עמה, מאחר – (אחריו)
 33 שכתבו לה הגט, קודם שנתנו. וטעם המחלוקת יתפרש בגמרא:

גמרא

34 מבררת הגמרא, במאי קמיפלגי – במה נחלקו בית שמיא ובית
 35 הלל. מבררת הגמרא שנחלקו האם יש לחשוש שמא יבא עליה
 36 באותו יחוד ואח"כ תלד, ויגרשנה. ולאחר מכן ישתכח זמן נתינת
 37 הגט ויסברו שניתן לה בזמן הכתוב בו, ויאמרו שולד זה פגום הוא

אגרות קודש

ב"ה, ז' מניא, תשי"ג
 ברוקלין.

...ומה שמתחיל מכתבו שהפסיד רחיצה אחת, הנה בטח לא הפסיד אלא נשתכר, וכמ"ש
 לו במכתבי, כמדומה, במרז"ל שבת היא מלזעוק - ואעפ"כ ודוקא עיי"ז - רפואה קרובה לבוא. ועוד
 גדולה כ"פ מרפואה הבאה ע"י הרחיצה, כמובן...

49 של שלום מלכות, אם עבר על תקנה זו תצא מבעלה והולך ממנה,
 50 הרי לא מצינו שהחמירו חכמים כל כך. מתרצת הגמרא, אין - אכן
 51 כך הוא, שכן התנא ששנה משנתנו הוא רבי מאיר, ורבי מאיר
 52 פסק כן למעמיה לפי שיטתו במקום אחר. דאמר רב הונאה משמיה
 53 דעולא, אומר היה רבי מאיר כלל בדיני גיטין, כל המשנה מן
 54 שפסקו חכמים מאחד מהתקנות שתקנו חכמים בדיני גיטין ונשאת
 55 על פי גט זה לאדם אחר, הולך ממנה. שנינו במשנה, שהכותב גט
 56 בבבל לשום מלכות אחרת, כגון מלכות רומי או מלכות מדי או
 57 מלכות יון, הגט פסול: מבאר הגמרא, וצריך - הוצרכה המשנה
 58 להשמיע דין זה, גם בכתב לשם מלכות רומי, וגם בכתב לשם
 59 מלכות מדי ויון. דאי אשמועינן רק שאם כתב לשם מלכות שאינה
 60 הונאה ורומי, הגט פסול, הוה אמינא שדווקא באופן זה הגט פסול
 61 משום דמילא שמלכות רומי עדיין מולכת, והמלך של בבל
 62 מתקנא בה ומקפיד שלא להזכירה, אבל אם כתב לשם מלכות מדי
 63 ומלכות יון, דמאי דהוה הוה - מה שהיה היה, שכבר אבדו ועברה
 64 מלכותם מן העולם, אפשר שאין המלכות מקפדת אם מזכירים את
 65 מלכותם, קא משמע לן שאפילו הכי המלך מקפיד והגט פסול. ואי
 66 אשמועינן המשנה, רק שאם כתב למלכות מדי ומלכות יון שהגט
 67 פסול, ולא היינו שונים שאם מנה לבנין הבית או חורבנו הגט פסול,
 68 הייתי אומר שדווקא במוזכר מלכות מדי ויון פסול, משום
 69 דמלכותא הוה שמדי ויון עדיין נקראים 'מלכות' ואף שכבר אבדה
 70 מלכותם והמלך מתקנא בהזכרת מלכותם, אבל אם מנה לבנין
 71 הבית דמאי דהוה הוה מה שהיה היה, ומלכות ישראל אינה ממונה
 72 עוד 'מלכות', הוה אמינא שאין המלך מקפיד, קא משמע לן
 73 שהמלך מקפיד והגט פסול. ואי אשמועינן המשנה רק שאם כתב
 74 לבנין הבית הגט פסול, הוה אמינא שרק בזה המלך מקפיד, משום
 75 דאמרי המלכות, קמךדברי שכתביהו מזכירים הם ישראל את שבחם
 76 ותפארתם ולא את מלכותי, אבל כשכותב לחורבן הבית, דצריך
 77 הוא שמוזכר הוא את צערם של ישראל, אימא הייתי אומר דלא
 78 מקפיד המלך, לכן צריך המשנה להשמיע שגם באופן זה הגט
 79 פסול.
 80 שנינו במשנה, שאם היה פסול וכתב בגט שנמצא פסול, הגט
 81 פסול: מבררת הגמרא: מאן מי הוא זה שהיה במזרח וכתב מערב,
 82 אילימא אם הכונה ששינה הסופר וכתב שהפך גר בעיר אחרת,
 83 אי אפשר לומר כן, דהיינו מה ששנינו כבר ברישא 'שינה שמו
 84 ושמה שם עירו ושם עיריה'. אלא לאו בהכרח הכונה לסופר, שעליו
 85 לכתוב את מקום כתיבת הגט, ועל כך שנינו שאם שינה וכתב
 86 מקום אחר, הגט פסול. ומצינו שאכן צריך הסופר לכתוב את מקום
 87 כתיבת הגט בדאמר להו רב לספריה לסופרים, וכן אמר להו רב
 88 הוה לספריה, כי תביתו - כאשר אתם יושבים לכתוב שטר בשילי
 89 ו-שם מקום, כתובו - תכתבו שהוא נכתב בשילי, ואף על גב
 90 דמימסרן לבו מילי ואפילו שנצטוויתם לכתוב אותו כשהייתם
 91 בהיני - שם מקום. וכן תביתו ואתם יושבים לכתוב שטר בהיני,
 92 כתובו - תכתבו שהוא נכתב בהיני, ואף על גב דמימסרן לבו מילי
 93 בשילי.
 94 הגמרא חוזרת לעיקר דין המשנה, שאם לא כתב את הגט לשום
 95 המלכות - השולטת באותו מקום הגט פסול: אמר רב יהודה אמר
 96 שמואל,

1 ואם היא בת לוי, קנסה שאינה אוכלת מן הפעושי. ואם היא בת
 2 בתן נפטלת מן אכילת התרומה כאשת איש שזינתה. ואין יורשין
 3 של זה הראשון ויורשין של זה שני יורשים בתורתה. ואם מתו
 4 והראשון או השני בלא בנים, אחיו של זה ואחיו של זה הולצין,
 5 ולא מייקמין. דין נוסף: שינה הסופר את שמו של הבעל או ושמה
 6 של האשה, או אם שינה את שם עירו של הבעל, או שם עיריה של
 7 האשה. גיטין אלו פסולים. ואם נישאת לאחר, תצא מזה ומה, וכל
 8 הדיקים האלו כל החומרות והקנסות האמורים לעיל, נאמרו גם
 9 בה. דין נוסף: כל האסורות באיסור עריות על היבם שאמרו עליהן
 10 (בבמות ב.) שצרותיהן - אשה שנשא האח המתן מותרות להינשא
 11 בלא יבום או חליצה. אם הלכו הצרות האלו ונישאו לאדם אחר,
 12 ואחר זמן נמצאו אלו העריות אילוילוניות שאינה יכולה ללדת.
 13 ומתברר אם כן שמעולם לא נתקדשה למת שהיו קידושי בטעות,
 14 וממילא צרתה אינה 'צרת ערוה' ואסורה היא להנשא לאדם זה.
 15 דינה של הצרה שתצא מזה - מהבעל שנישאה לו ומה שאסורה
 16 להתיבם ליבם. וכל הדיקים האלו כל החומרות והקנסות האמורים
 17 לעיל, נאמרו גם בה. וכן הובנו את יבמות - אשת אחיו שמתו,
 18 והלכה צרתה ונישאת לאחר כדין שהרי נתיבמה אחת מנשי המת,
 19 ואחר זמן נמצאת זו אותה אשה שייבם, שהיתה אילוילנית, ומתברר
 20 שמעולם לא נתקדשה להמת שהיו קידושי בטעות, ולא נתיקמה
 21 עדיין מצות יבום, וצרתה זקוקה ליבום, תצא הצרה מזה - מהבעל
 22 שנשאה ומה ואסורה להתיבם. וכל הדיקים האלו בה. דין נוסף:
 23 כתב סופר גט לאיש שיתנו לאשתו, ובאותו מעמד כתב גם שובר
 24 ו-שטר המאשר את קבלת הכתובה לאשה שיתנו לבעלה לאחר
 25 שיפרע כתובתה, ומתעורר חשש שמא טעה הסופר ונתן את הגט
 26 לאשה ואת השובר נתן לאיש, ונתנו זה לזה - הבעל נתן לאשה
 27 שובר והאשה נתנה לו גט. ובנינים הלכה האשה ונישאה לאדם
 28 אחר. ומבאר המשנה איך התעורר חשש זה, ולאחר זמן כשבדקו
 29 את השטרות שבידיהם, הרי נתנו יוצא מיד האיש והשובר יוצא מיד
 30 האשה. דינה של זו שתצא מזה ומה, וכל הדיקים האלו כל
 31 החומרות והקנסות האמורים לעיל, נאמרו גם בה. רבי אלעזר
 32 חולק ואומר, שאם לא לתר מייד לאחר שמסרו את הגט והשובר זה
 33 לזה יצא הגט מיידו והשובר מידה, ודאי שאין זה גט, שמן הסתם
 34 אכן החליף הסופר השטרות. אבל אם רק לאחר זמן יצא הגט מיידו
 35 והשובר מידה, אינם נאמנים שלא נתגרשה והרי זה גט. לפי שאם
 36 נאמינים נמצא שתצא מהבעל השני שנשאת לו ולא כל הימנו מן
 37 הראשון לאבד וכותו של שני איך לבעל הראשון נאמנות להוציאה
 38 מהשני, ואף שגט יוצא מתחת ידו חוששים שעשו רמאות ביניהם
 39 כדי לבטל הגט:

גמרא

40 מבררת הגמרא, מאי איזו מלכות מכוונה מלכות שאינה הונאה. זו
 41 מלכות הרומיים. הגמרא ממשיכה לברר, ואמאי קרי לה מדוע
 42 נקראת מלכות רומי 'מלכות שאינה הונאה'. מתרצת הגמרא, משום
 43 דאין להם לא כתב משלהם ולא לשון - ושפה משלהם, שכתבתם
 44 ולשונם לקוח מאומה אחרת. אמר עולא, מפני מה תקינו חכמים
 45 להזכיר את המלכות בגיטין. משום שלום מלכות, כדי שיהיה לנו
 46 שלום עם המלכות, שיאמרו המלכות חשובים אנו בעיניהם
 47 שכותבים שטרותיהם בשמינו. שואלת הגמרא: וכי משום תקנה זו

עם היגיעה הגדולה ביותר, אי אפשר להרוויח אפילו אגורה אחת
 יותר, מאשר הקדוש-ברוך-הוא קבע, שאדם פלוני ירוויח
 היום יום ד מנחם אב

ג'ט'ין. פרק שמיני - הזורק גט - דף פ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

רש"י

רלא

תוכפות

1 בת לי מן המעשר – קנסא הוא, כדמפרש התם (יבמות כ"א,א). מן התרומה – כדאמרין
2 בסוטה (כ"ה,א) מ"נתמאה" ו"נתמאה" שלש פעמים, אחד – לבעל, ואחד – לבעול,
3 ואחד – לתרומה. ואין ירושין של זה – בניס שהיו לה ממנו. ירושין כתובהה – ביבמות
4 (צ"א,א) פריקין: כתובה מאי עבדידה? הא קתני: אף על תרובה ומשני: כתובת בנין דירכין,
5 וכתנתו הכמים שירשו בנייה יתר על חלקיהן
6 דעם אחרותו כשמתה כתיב בעלה, ואף על פי
7 שבעלה יורשה – הכא לא שקלי, דקנסא קנסו.
8 אחיו – של שני חולצין מדרבנן, כדפרשנו גבי
9 גט, שמא יאמרו גירש זה ונשא זה. ואחיו של
10 ראשון צריך לחלוץ מן התורה. ולא מייבמין –
11 משום קנסא. שניה שמו ושמה – בגט. וכל
12 הדרבים – המפורשים למעלה במשנתנו. כל
13 עריות שאמרו צרותיהן מותרות – חמש עשרה
14 עריות שאמרו הכמים שצרותיהן מותרות
15 לנישא לשוק בלא חליצה, כשמתו בעליהן בלא
16 בניס. הלכו הצרות – של עריות. ונישאו –
17 לשוק. ונמצאו – העריות אילונית, ואיגלאי
18 מילתא שהיו קדושי המת בטעות, ונמצאו שלא
19 היו אלו צרותיהן, ולא פטרם העריות האלו מן
20 החליצה. תצא מזה – מבעל שנישאת לו, ומה
21 מן הזיבם. וכל הדרבים האלו בה – וביבמות
22 (צ"ב) מוקמינן לה כרבי עקיבא, דאמר: יש
23 ממנו מחייבי לאוין. והלכה צרתה ונישאת לאחר
24 – וקימא לן: ביאת האחת פוטרת צרתה.
25 ונמצאת – זו שנתגיבמה. אילונית – ואין לה
26 יבומים, שהרי לא אשת המת היתה, ונמצא
27 שלא נפטרה צרתה, ונישאת לשוק בלא חליצה.
28 תצא מזה מזה – מבעל זה ומיבמה האתן.
29 כתב סופר – אחד גט לאיש לגרש בו אשתו.
30 ושובר – לאשתו, שתמסרו לבעל כשפירע זה
31 כתובתה. וטעה הסופר כשמסר לזון השטרות,
32 ונתן גט לאשה ושובר לאיש, והם מסרו זה לזה.
33 והלכה זו ונישאת, כסברה שזה שני שמסר לה
34 בעלה, והו סברו בנייה לה אשתו שובר, ויצא
35 מתחת ידי האיש – שמוציאו לפנינו להראות
36 שובר – והרי הוא גט. אם לאלתי – בגמרא
37 מפרש. לא כל הימנו – אין הכל כדבריו
38 להאמינו. לאבד זכותו של שני – שנשאה,
39 דאמרין: קניא דאבדו היא בנייהם והחליפו השטרות
40 לאחר שניסת. גמרא שאין להם לא כתב ולא
41 לשון – אלא משל אומה אחרת. משום שלום
42 מלכות – שיהא לנו שלום עממה, שאמרה
43 חזובים אנו בעיניהם שכותבים שטרותיהם
44 בשמינו. ויצא והולך מפור – בתמינה. רבי מאיר
45 לעשתי – שטר שמתה. ולקמן גמי אמרין: זו
46 דברי רבי מאיר. משום דמליכא – עכשיו היא
47 מולכת, לפיכך יתקא בה המלך של מלכות זו,
48 והקפיד עמנו. מאי הוהו הוה – כבר עברה,
49 ואבדה קנאתו, שאין מתקא בהן. דהא דתני
50 מותניהן: "לשום מלכות מדי ויון" – שנתנה
51 למנן שהתחילה מדי למלוך בימי דריוש, או
52 למנן שהתחילה יון למלוך. דאיכא שם מלכות
53 – הלכך חיישנן דלמא קפיד המלך הוה. כי יתבייתו בהני – לכתוב שטר. כתבו –
54 כתבו שבדיני נכתב, ואף על גב דמימסרין בו.

שנה מונין לו שנים (שם קס"ד). וביבמות נמי בפרק "רבן איגלאי" (ב"ב,א) אמר: לכשאבסנה אגרשנה – ה"ז וגו. אף על פי שכתב מן האירוסין זמן של אחר נישואין. אם כן אמאי פסלינן הכא
היה במורה וכתב במעריב? והלא אם יראו שלא היה סופר בעיר ביום כתיבת הגט – יאמרו שאחרתו וכתבוהו; ודחוק הוא לומר דגט מאוחר לעולם פסול, והדיא דמקושר שכתב עדיז מתוכו
– לא איירי בגט אשה אלא מידי בשטר, והדיא ד"כשאבסנה אגרשנה" – שכתבו בו ביום של נישואין, קודם הנישואין. ולא משתמיט בשום מקום שיהא גט מאוחר פסול? ויש לומר: שמא
גט מאוחר אינו כשר אם לא יהיו לבסוף באותה העיר ביום שכתבו בגט הסופר העדים. ועוד יש לומר: דגט מאוחר הוא כשר טפי שכתבו מקום שעומד בשעת כתיבה, אף על פי שכשיבא
הזמן הכתוב בו לא יעמוד שם הסופר העדים – יהיו שאחרתו וכתבוהו. אבל היה במורה וכתב במעריב, שאינו כותב מקום שעומד באותה שעה – פסול, משום מיהו כשיקרא. ועוד: כי
פעמים נודע שלא אחרתו, וסברו העולם שהקרימוהו.

1 זו דברי רבי מאיר אבל חכמים אומרים הולד כשר - פירש בקונטרס: דאשלום מלכות קאי.
2 וקשה לרבינו תם: דאם כן פליגי אדרב יהודה אמר שמואל דלעיל, דאמר: אבל חכמים
3 אומרים אפילו לא כתב אלא לשם סנטר שבער - הדין זה מגורשת. דמשמע מגורשת, ותינשא
4 לכתחילה, אף על פי שלא נכתב לשם מלכות. אם כן היאך אנו כותבין גיטין לברייתא עולם?
5
6 הא קיימא לן כרב באסורין, ולדידה אסור לגרש
7 בו לכתחילה ולספרים דגרסי לעיל: לא חיל: לא חיל: לא חיל: לא חיל: לא חיל: לא חיל: לא חיל:
8 יהודה אמר רב - קשה דרב אדרב! ונצטרך לומר
9 דאמוראי גינהו אליבא דרב. ואומר הרב רבי
10 אלחנן: דלא קשה מידי, דבסנטר העיר כשר טפי,
11 לפי שהוא מלכות העיר, וביעבד הלך מלכות
12 אחרת - אסור לגרש בו, ובדיעבד אסור קאמר:
13 ומשום דרבי מאיר בעי מלכות חשובה קאמר:
14 אבל חכמים אומרים אפילו סנטר, גרע - היא
15 מגורשת כיון הדוא מאותה מלכות, ועיקר
16 ממלכות אחרת. ומה שאנו כותבין לברייתא עולם
17 - משום ההשתא ליכא שלום מלכות בך,
18 שאפילו גיט אים מונין לשנות מלכים. אבל בימי
19 חכמים היו גרילין למנות לשנות מלכים,
20 כדאמרין בגיט פשוט (בבא בתרא סדבג),
21 מנהגה של אומה זו מלך שנה מנין לו שתיים.
22 פירוש: שהיו כותבין כן בשטרותיהן לכבוד המלך,
23 לומר: מלך הרבה. ודרב רבי יוסף פירש: דעבשו
24 אין לקיימא לן בחכמים, ואף על גב דסתם לן תנא
25 מלכים. תרע, דתא רבי מאיר מודה דכתבו לשם
26 איסטנדרא כשר - משום דאין מלכות מקפת.
27 ורבינו תם מפרש: דלא אשלום מלכות קאי "זו
28 דברי רבי מאיר", אלא איהא במזרח וכתב
29 במערב, אבל לשום מלכות אחרת - מותר לגרש
30 בו לכתחילה לרבנן, ולא פליגי אדרב יהודה
31 דלעיל. "ומגורשת" - היינו שתגרשו בו לכתחילה
32 קאמר, אפילו נכתב לשם סנטר, ודילא בזו
33 מילתא, וכל שכן השתא שומרת לכתוב לברייתא
34 עולם, דלא יזיל בהו מילתא כלל, דלא מתקאי
35 בהו. לקיימא לן בחכמים, ואף על גב דסתם לן תנא
36 כרבי מאיר - מכל מקום מדקאמר לעיל: ומשום
37 שלום מלכות הולד ממזרי אין, רבי מאיר לטעמיה
38 כו', וכן בפרק קמא (גיטין חבג): משום דלא אמר
39 "בפני נכתב ובפני נתתם" יוציא הולד ממזרי?
40 ומשום דהו, רבי מאיר לטעמיה כו'. משמע דלית
41 הלכתא בותיה. והשתא אתי שפיר דקאמר: דקא
42 נמי דמודים חכמים לרבי מאיר בשינה שמו ושמה
43 מודא ערבינהו בחי' "היה ממזר" כו' דבמיא
44 ליה. ומיזו, קשה לפירוש רבינו תם: דלמקן בפרק
45 בתרא (פוא) פריך אהדיא דלשה גיטין פסולין:
46 ותו ליכא: והא אישילום מלכותו דסתם הולד
47 ממזר, הבא - הולד כשר. הניחא לרבי מאיר, אלא
48 לרבנן דאמרין הולד כשר מאי איכא למימרי?
49 אלא מא משמע דשלוש מלכות דווקא בדיעבד
50 הולד כשר לרבנן, אבל לכתחילה - אסור לגרש בו ורבינו תם גריס לקמן, וכן נמצא בפירוש רבינו חננאל: והא איכא שלום מלכות וכו', ולא פריך משלוש מלכות אלא מבבא שאחריה, דהיה
51 במזרח וכתב במערב. **נישאו** אין זינו לא לימא תידיה ותיבא דרב המנונא - פירש בקונטרס: דנישאו גורין שמא יאמרו חלץ זה ונשא זה וגירשו, ונמצא זה מחזיר הלחצו. אבל זינו
52 דפרישטא בעלמא הוא - לא חשדי לה בחלוצה. וקשה לרבינו יצחק: דנאי קאמר בסמך דמחילפא באשה שהלך בעלה למדינת הים, כיון דהך גוריה גופה שייכא בה. דלמקן מחילפא משום
53 דהבא לא שייכא היא גוריה ועוד: לאיכא דאמרי נישאו הוא הדין לזינו, מאי סלקא דעתך? כיון דהדיא גוריה דמחילפא באשה שהלך בעלה כו' לא שייכא אלא בנישאו ועוד: אמאי לא
54 דיין נמי התלמוד ב'האשה רבה' (יבמות צבא), גבי אמור לה "מת בעליך" ונישאת, נישאת - אין, זינתה - לא, כדדייק הבא ואומר רבינו יצחק: דאי שומרת יבם שזינתה מותרת ליבם, דלא
55 כרב המנונא - בנישאת נמי לא גורין בה שמא יאמרו חלץ זה ונשא זה ונמצא מחזיר הלחצו. כיון דזינתה במזיד לא מיסתרא. דהכי אמרינן ב'האשה רבה' (שם צדא), גבי מי שהלך אשתו
56 למדינת הים, דאשה שהלך בעלה למדינת הים - אסור להחזירה, משום דבמזיד מיסתרא - בשוגג נמי גורו בה רבנן, שמא יאמרו גירשו זה ונשאו זה, והכי פירוש: נישאו אין - מדלא נקט
57 זינו, דהוה משמע תרוייהו, ונקט נישאו - משום דמחילפא באשה שהלך וכו'. אבל בגופה לא שייכא דך גוריה, כיון דבמזיד לא מיסתרא. ומשני
58 נישאו, והוא הדין לזינו. וכיון דזינתה אסורה ליבם, כדרב המנונא. בנישאת נמי גורין בה, שמא יאמרו חלץ זה ונישאת. איכא דאמרי נישאת הוא הדין לזינו - השתא לא מסתבר טעמא
59 דמחילפא כו', ולחיבי קאמר: לימא מסייע ליה לה רב המנונא, דאי בוינו שריא - בנישאת נמי ליכא למיגור בה בגופה. ודחי: אף על גב דליכא למיגור בה, מכל מקום מחילפא באשה שהלך כו'.
60 והוא הדין הדיו מצע למיידח: הא מני - רבי עקיבא היא, דמשוי חיבי לאון כערוה, ורב המנונא אליבא דרבנן קאמר, כדדחי ליה בסוטה בפרקשני (יחג), אלא עדיפא מיניה קא דחי, שאן
61 צריך להעמידה כרבי עקיבא, ואפילו הכי ליכא סייעתא לרב המנונא. מיהו, מצא רבינו יהודה בתוספתא דקטני על מתניתין: דברי רבי מאיר שאמר משום רבי עקיבא, דמשמע דרבנן לא
62 מתוקמא מתניתין, לפי זה חולקת על התלמוד שלנו. **כתב** גט איש ושובר לאשה - ליכא למידק מהכא דכותבין שובר, דהייכא דלא אפשר - ודאי כותבין, כדאמר ב'הכותב' (כתובות

(פ.טב).

זו דברי רבי מאיר — מפרש בבבא בתרא (סחא),
בר מחזוניו. זקן הממונה להיות בקי בנחלת גבול שדה כל איש ואיש, איסטנדרא דכשבר
— שלטון של בשכר, עבדו של מלך. ונאי שנא ספנטר העיר — דשמעינן לרבי מאיר
דפליג. ויאל להו מילתא — שאן שולטנות גרועה מזו, ובנשת הוא למלך שנוכח זה והניחו
כל שאר משרותיו. שביחא — לפי ששולטנותו
חשובה. הולד כשר — אשלום מלכות קאי.
לעירבינהו וליתנינהו — בהדי משנה שם מלכות,
דחד פסולא הוא. זינו לא — אינה אסורה
להתייבם, דנישאו חמור, שמא יאמרו חלץ לה
ונשא, וחזר לבנותה משנתגרשה, והוה ליה
גיטא, את הלחצו, דקם ליה ב"לא יבנה".
דמחילפא באשה שהלך בעלה למדינת הים —
ובאו ואמרו לה: מת בעליך, ונישאת, דאסרינן לה
למיהר, ואף על פי שבאנוס, משום שמא
יאמר: גירש ראשון, ונשא זה, וחזר הראשון
והחזירה לאחר גירושי שני, ונמצא מחזיר
גרושתו משניסת. הכי נמי אמרינן הבא: שמא
יאמרו חלץ זה ונשא זה כו'. אבל זנות לית ליה
קלא כולי האי, ומידע ידעי דפריצותא הוא,
ולא חשדי לה בחלוצה. דלא איקיים מצות יבם
— שעל ידי הערה נישאת הצרה לשוק. הילכך,
כי אנלא דלאו צרת ערוה הואי — קניטין לה
משום דלא הותיבה, ואסרינן לה איבם. אבל —
סיפא, דאיקיים מצות יבם, כשניסת זו לשוק על
ידי שתיבמה צרתה, אימא תו לא הוה לה
לאמתניה, ולא נקנסה. ואי — תנא סיפא —
משום דרמיא קמיה, שתיקו נפלו תחילה
להתייבם באחת, וכשתיבמה מידי זקתו.
שתיבא שתי שערות — היה לה לצרחה להמתין
עד שתראה שיהו יבמיה חברתה כשרין, דכיון
דאתרמיא קמיה — צריכה לצאת מידי זיקתו
ביבומין דוקא. אבל — צרת ערוה, מתחילת
נפילתן דיהתה הצרה הוה סבורה דלא רמיא קמיה
ליבום, שדרי הערה מוציאנה מידי זקתו.
הלכך, לא הוה לה לאסוקי אדעתא ולאמתניה
שמא תמצא הערה אילנית, הואיל ומסולקת
היא ממנו — לא מסקא אדעתא. ולא ליקנסה
מלהתייבם ומליטול כתובה, דהא אנוסה היא —
קא משמע לן, באותו ענין — דבברי ר' ירשיה.

לז

57 - שיש לחשוש בה את אותו החשש שחששו חכמים, באשה שהלך
58 בעלה למדינת הים והלכה ונשאת על פי עדות (וכשרה) שמת
59 בעלה, ואחר כך נתברר שבעלה חי, שאסורה לחזור לבעלה
60 הראשון. ואף על פי שאנוסה היתה שהרי חשבה שמת בעלה, גזרו
61 חכמים שאסורה לבעלה מפני שכשיראו העולם שבעלה חי,
62 יסברו שקודם שנשאת לשני תגרשה מבעלה, וכשיראו שחזרת
63 אליו יאמרו שעובר על לאו של 'מחזיר גרושתו'. ואף כאן יש
64 לאוסרה מאותו טעם, שיסברו שמסתמא קודם שנשאת חלץ לה
65 היבם, ואחר כך כשיראו שמתבימת יסברו שהוא עובר על איסור
66 'מחזיר חלוצתו', ולפיכך אסורה לחזור ליבם. וחשש זה קיים רק
67 בנישוא ולא בזינא, לפי שבזנות אין לחשוש ללעז, שהזנות אין לה
68 קול ולא ידעו העולם שזינתה. ואף מי שידע לא יחשוב שחלצה,
69 שכיון שאשה זו פרוצה בזנות, חסודה היא אף שלא חלצה קודם
70 הזנות:
71 שנינו במשנה: הַכּוּנֵס אֶת יְבָמָתוֹ כּוֹהֵלְכָה צִרְתָּה וְנִשְׁאֵת לְאַחֵר,
72 וְנִמְצָאת זו (האשה שיבם) איילונית, תצא מזה ומוזה: דינה של
73 היבמה שנשאת בטעות לאדם זה, נשנה במשנה בשני מקרים
74 שונים, הגמרא מבארת מה טעם היוצרה המשנה לכפול דין זה:
75 וְצָרִיבָא הַמְשָׁנָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ דִּין זֶה בְּשֵׁנֵי אֲוָפִינִים שׁוֹנִים, דְּאִי
76 אֲשְׁמָעִינָן קִבְּהָ קַמְיִיתָא - אם היינו שונים רק את האופן הראשון
77 ושחשבה שהיא 'צרת ערוה', ולבסוף התברר שהיתה הערוה
78 איילונית, הוה אמינא שדווקא באופן זה קנסוה, מְשׁוּם דְּבִשְׁעָה
79 שֶׁהֵלְכָה זו וְנִשְׁאֵת לְאַחֵר לֹא אִינְיָנָא כִּלְלִי מְצִינָא יְבָוִם (וסברו
80 שאחת הנשים היא ערוה הפוטרת את כל צרותיה מן היבום), והיה
81 לה להמתין ולראות שמא אותה ערוה היא איילונית שאינה
82 פוטרתה מן היבום, ולפיכך קנסוה. אֲבָל הֵקָם בְּסִיפָא (שנתיבמה
83 צרתה ולבסוף התברר שהיתה איילונית), דְּבִשְׁעָה שְׁנִישָׂאת זו
84 לאחר סברה שכבר אִינְיָנָא מְצִינָא יְבָוִם שהרי ייבם אחי בעלה את
85 צרתה, אִינְיָנָא שְׁלֵא הִיא עֵלְיָה לְהַמְתִּין, ולא קנסוה, קָא מִשְׁמַע לָן
86 שְׂגַם בּוּזָה קְנִסוּהָ, מְשׁוּם שְׁהִיָּה עֵלְיָה לְהַמְתִּין לְרֵאוּתָא אִם צִרְתָּה
87 שְׁנִיתִיבְמָה אִינְיָנָא איילונית. וְאִי אֲשְׁמָעִינָן רַק הֵקָם בְּסִיפָא, היינו
88 אומרם שדווקא באופן זה קנסוה, מְשׁוּם דְּבִשְׁעָה מִיתָת בְּעֵלָה קָא
89 רְמִיאָא קְמִיָּה - נפלה היא לפניו ליבום, והיה לה להמתין ולברר
90 בוודאות סברה ממנה זיקת היבום, ומכיון שלא המתנה יש לנו
91 לקנסה. אֲבָל הֵתָם בְּרִישָׁא, דְּלֵא רְמִיאָא קְמִיָּה, שסברה שמעולם לא
92 היתה זוקקה כלל ליבום (שחשבה שהיא צרת ערוה), אִינְיָנָא לֹא
93 קנסוה משום שלא היה לה לעלות בדעתה להמתין ולברר
94 שהערוה אינה איילונית. לְכָךְ צָרִיבָא הַמְשָׁנָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ שאף
95 באופן זה קנסוה משום שהיה לה להמתין ולברר בוודאות שאינה
96 זוקקה ליבום:
97 שנינו במשנה: כְּתִיב הַפּוֹפֵר וְעָקֵה, וְנָתַן גַּם לְאִשָּׁה וְשׁוֹכֵר וְכוּ', רַבִּי
98 אֱלֶעָזָר אָמַר אִם לְאֵלֶּתֶר יָצָא וְכוּ' אֵין זֶה גַּט, אִם לְאַחֵר זִמְן יָצָא
99 הָרִי זֶה גַּט: מִבְּרַרְתָּ הַגְּמָרָא, הִיבִי דָמִי - מהו 'לְאֵלֶּתֶר', וְהִיבִי דָמִי -
100 ומהו 'לְאַחֵר זִמְן'. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל, כָּל
101 זִמְן שֶׁהֵבֵל וְהָאִשָּׁה יִזְשָׁבִין וְעַסְקִין בְּאוּתוֹ עֵינָן שֶׁל הַגִּירוּשִׁין, זֶהוּ
102 'לְאֵלֶּתֶר', וְאִם כִּבְרָ עָמְדוּ וּפְסְקוּ מִלְעַסְקָ בְּעֵינֵי הַגִּירוּשִׁין, זֶהוּ 'לְאַחֵר
103 זִמְן'. וְרַב אֲדָא בְּרַ אֲהֵבָה חוֹלַק וְאָמַר, שְׂכָל זִמְן שְׁלֵא נִישָׂאת לְאָדָם
104 אַחֵר, זֶהוּ 'לְאֵלֶּתֶר', וְאִם כִּבְרָ נִישָׂאת בְּגִט זֶה, זֶהוּ 'לְאַחֵר זִמְן'.
105 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה מִמְשַׁנְתֵּינוּ עַל דְּבַרֵּי שְׁמוּאֵל: תִּנָּן בְּמִשְׁנַתֵּינוּ,
106 שֶׁלְּפִיכֶךָ לְאַחֵר זִמְן הָרִי זֶה גַּט, מְשׁוּם שְׁלֵא כָּל הַיָּמִין מִן הָרָאשׁוֹן
107 לְאַבְדִּי וְכוּתָה שְׁלֵ שְׁנֵי, וּפְשָׁלְמָא לְרַב אֲדָא בְּרַ אֲהֵבָה הַסּוֹבֵר שֶׁלְּאַחֵר
108 זִמְן הִינְו לְאַחֵר שְׁנִישָׂאת, הִינְו דְּקָתְנִי - זהו ששנינו זכותו של
109 'שני', כלומר השני שנשאת לו, אֲבָל לְשְׁמוּאֵל הַסּוֹבֵר שֶׁלְּאַחֵר זִמְן
110 הוּא אֵף קוֹדֵם שְׁנִישָׂאת לְאָדָם אַחֵר, קֵשָׁה, מָאִי - מֵיהוּ שְׁנֵי
111 שְׁמוּזְכָרֵהּ הַמְשָׁנָה.

1 מזה ששנינו שאם כתב לשם מלכות אחרת הגט פסול, זו דברי רבי
2 מאיר, אֲבָל הַכְּמִים אֲמַרִים, שֶׁאִפְּלוּ אִם לֹא כָּתַב אֵלָּא לְשֵׁם סְנַטְר
3 שְׁבָעִיר לְפִי מַנְיָן הַשְּׁנַיִם לְמִנְיּוֹן שֶׁל הָאָדָם הַבָּקִי בְּגִבּוּלוֹת הַשְּׁדוּת
4 שֶׁל אֲנָשֵׁי הָעִיר, הָרִי זוּ מְנוּרְשָׁת, שְׁאֵין צָרִיךְ לְכַתּוֹב לְשֵׁם הַמְּלָכוֹת.
5 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה מַעֲנִין זֶה: הִוָּה גִּיטָא דְּהִנּוּהָ כְּתִיב בֵּיהּ -
6 לְפַעֲמַי בְּגַט שְׁכַתָּה הַסּוֹפֵר אֶת הַתְּאָרִיךְ לְשֵׁם אִיְסַמְנְדְּרָא דְּבְשָׁבֵר -
7 לְפִי מַנְיָן שְׁנוֹת הַשְּׁלֹטוֹן שֶׁל בְּשָׁבֵר (שם איש) שהיה עבדו של
8 המלך וממונה מטעמו על העיר. שְׁלָחָה רַב נִחָמֵן בְּרַב הַבְּרָא
9 לְקַמְיָה דְּרָבָה לְשׂוֹאֲלוּ, כִּי הָאִי גְּוִוְנָא מָאִי - מה דינו של גט זה
10 שנכתב לשם עבד המלך. שְׁלָחָה לִיהָ תְּשׁוּבָה, כְּהָא - באופן זה אִפְּלוּ
11 רַבִּי מָאִיר הַסּוֹבֵר שְׁצָרִיךְ לְכַתּוֹב לְשֵׁם מְלָכוֹת, מוּדִי גַּט זֶה כְּשֵׁר.
12 מִבְּרַרְתָּ הַגְּמָרָא, מָאִי מְעַמָּא, וְהָרִי לֹא נִכְתַּב לְשֵׁם הַמְּלָךְ. מִבְּאֵרְתָּ
13 הַגְּמָרָא, כִּיוֵן שֶׁיְּבָכַר 'מְאוּתָה מְלָכוֹת הוּא' - שִׁיךָ הוּא לְבִית
14 הַמְּלוּכָה, אֵין הַמְּלָךְ מִקְפִיד אִם יִזְכְּרוּהוּ בְּגִט. שׂוֹאֲלֵת הַגְּמָרָא,
15 וְמָאִי שְׁנָא גַּט זֶה שְׁכַתְּבוּ לְשֵׁם 'בְּשָׁכֵר' מִ'סְנַטְר שְׁבָעִיר' שְׁאִמְר
16 שְׁמוּאֵל לְעֵיל שְׂרָבִי מָאִיר פּוֹסְלוּ. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא, הֵתָם שְׁכַתָּה
17 לְשֵׁם הַסְּנַטְר שְׂבַעִיר, וְיֵלָא לְהוּ מִיִּלְתָּא - זִלוּלוּ הוּא בְּמִלְךָ שְׁכַתָּה
18 הַגִּט עַל שֶׁם הַפְּחוּת שְׂבַעֲבָדִין, אֲבָל הֵקָם שְׁכַתָּה לְשֵׁם עַבְדוֹ
19 הַחֲשׁוּב שֶׁל הַמְּלָךְ, שְׁבִיחָא לְהוּ מִיִּלְתָּא - שְׂבַח הוּא לְמִלְךָ
20 שְׁמוּזְכָרִים מִשְׁרְתוֹ הַחֲשׁוּב, וְאֵין הַמְּלָךְ מִקְפִיד, וְהַגִּט כְּשֵׁר.
21 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דַּעַת אֲמוראים נוספים, בְּדִינוּ שֶׁל גַּט שֶׁלֹא נִכְתַּב
22 לְשֵׁם מְלָכוֹת: אֲמַר רַבִּי אָבָא אֲמַר רַב הוּנָא אֲמַר רַב, זוּ שְׁנִישְׁנוּ שְׁאִם
23 לֹא כָּתַב לְשֵׁם מְלָכוֹת וְנִשְׁאֵת שְׁהוֹלַד מַמְזוֹר, אַלּוּ הֵם רַק דְּבָרֵי רַבִּי
24 מָאִיר. אֲבָל הַכְּמִים אֲמַרִים שֶׁהִנְדֵּל בְּשָׂר. וּמוֹסַף רַב, וּמוֹדִים הַכְּמִים
25 לְרַבִּי מָאִיר, שְׁאִם שְׁנֵיהֶם הַסּוֹפֵר אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הָאִישׁ, וְשָׁמָּה - אוּ אֶת
26 שֵׁם הָאִשָּׁה, אוּ שְׁשִׁינָה אֶת שֵׁם עִירוֹ אוּ וְשֵׁם עִירָהּ, שְׁהִלְדֵּי מְמוּרָה.
27 אֲמַר רַב אִשִּׁי, אֵף אֵינָן נְמִי קְנִינָא - מִתּוֹךְ הַמְשָׁנָה יֵשׁ לְהוֹכִיחַ
28 שַׁחֲכִים מוֹדִים לְדִינִים אַלּוּ. שְׁהָרִי שְׁנֵינוּ 'שִׁינָה שְׁמוֹ וְשָׁמָּה שֵׁם
29 עִירוֹ וְשֵׁם עִירָהּ תִּצָּא מֵהָ וּמֵהָ כָּל הַדְּרָבִים הָאֵלּוּ בֵּיהּ' וְיֵשׁ לְבַרֵּר,
30 הֵא דִּין זֶה שְׁשִׁינָה מָאן וְנִשְׁתִּי לְהַ מֵיהוּהוּ הַתִּנַּחַ שְׁשָׂנָא, אִילָיָא - אִם
31 תִּאמַר שֶׁהוּא רַבִּי מָאִיר, אִם כֵּן לְעִרְבֵיהוּ וְלִיִּתְנִינְהוּ, לְמָה לֹא
32 עִירְבָה הַמְשָׁנָה דִּינִים אַלּוּ עִם הַדִּינִים שְׂבַרִישָׁא. אֵלָּא שְׁמַע מִיָּנָה
33 שְׂרָבְנָן הֵם שְׁשֵׁנוּ דִינִים אַלּוּ, וְלְפִיכֶךָ לֹא עִירְבָה הַמְשָׁנָה, לְפִי
34 שֶׁהִישָׂא רַק לְפִי רַבִּי מָאִיר וְהִסִּיפָא גַּם לְרַבְנָן. שְׁמַע מִיָּנָה - אִבְנִי
35 רֵאיהָ נִכּוֹנָה הִיא:
36 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: כָּל עֲרִיזוֹת שְׁאֲמַרוּ כּוֹ צְרוּתֵיהֶן מוֹתָרוֹת, הִלְכוּ
37 הַצְּרוּת הָאֵלּוּ וְנִישָׂאוּ, וְנִמְצְאוּ אַלּוּ אִיילונית, תצא מזה ומוזה וכל
38 הַדְּרָבִים הָאֵלּוּ בָּהּ: מִלְשׁוֹן הַמְשָׁנָה 'נִישָׂאוּ' מְשַׁמַּע שְׁנִישָׂאוּ אֵין -
39 דוּוּקָא אִם נִישָׂאוּ בְּעוֹדֵן זְקוּקוֹת לִיבּוֹם נִאֲסוּרוֹת לִיבּוֹם, אֲבָל אִם יִזְנוּ
40 בְּעוֹדֵן זְקוּקוֹת לִיבּוֹם, לֹא נִאֲסוּרוֹת לְהִתִּיבּוֹם. וְשֶׁאִם לֹא כֵּן הִיָּה עַל
41 הַמְשָׁנָה לְשְׁנוֹת 'זִינוּ' וְכֵן נִישָׂאוּ. וְאִם כֵּן, לִינָא תִּיהִיו תְּיוּבְתָא
42 - לְבִאֲרוּרָה יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת מִמְשַׁנְתֵּינוּ עַל דִּינוּ דְּרַב הִמְנְוִנָא, דְּאָמַר רַב
43 הִמְנְוִנָא, שׂוּמְרָת יִבֵּם (אשה הממתינה ליבום) שְׁוִינְתָּה, אֲסוּרָה
44 לְיִבְמָה, וְאִילוּ מִמְשַׁנְתֵּינוּ מְדוּיק מְשׁוֹתֵרֵת לִיבּוֹם. דּוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא
45 - אֵין לְדִיִּיק כֵּן מִהַמְשָׁנָה, וְמָה שְׁשִׁינָה נִישָׂאוּ הוּא לֹא דוּוּקָא. וְהוּא
46 הָרִין לְזִינוּ, וְהָאִי דְּקָתְנִי - וְמָה שֶׁנִּקְטָה הַמְשָׁנָה נִישָׂאוּ וְלֹא 'זִינוּ',
47 מְשׁוּם דְּלִישָׁנָא מְעַלְמָא נִקְטָה - הַתְּנָא נִקְטָה בְּלִשׁוֹן נְקִידָה. וְאִיבָא דְּאָמְרֵי
48 - יֵשׁ שְׁדִיִּיקוּ מִמְשַׁנְתֵּינוּ לְהִפְיָךְ, שְׁמִשְׁנַתֵּינוּ מְסִיעֵת לְרַב הַמְנְוִנָא,
49 שְׂכָן לְדַעַתָּה מָה שְׁשִׁינָה שְׁאִם 'נִישָׂאוּ' אֲסוּרוֹת לִיבּוֹם, פְּשִׁיטָא
50 שֶׁהוּא לֹא דוּוּקָא, וְהוּא הָרִין לְזִינוּ, וְלִדְעָה זֶה אֵין כָּל סְבָרָא לְחֻלַּק
51 בֵּין נִישָׂאוּ לְזִינוּ. וְאִם כֵּן לִינָא מְסִיעֵת לִיהָ - לְכִאֲרוּרָה מִכָּאן יֵשׁ
52 לְהַבִּיא רֵאיהָ לְרַב הִמְנְוִנָא, דְּאָמַר רַב הִמְנְוִנָא, 'שׂוּמְרָת יִבֵּם (אשה-
53 הַמְמַתִּינָה לִיבּוֹם) שְׁוִינְתָּה, אֲסוּרָה לְיִבְמָה'. דּוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא - אֵין
54 לְדִיִּיק כֵּן מִהַמְשָׁנָה, כִּי יֵשׁ לומר שֶׁמָּה שֶׁנִּקְטָה הַמְשָׁנָה נִישָׂאוּ,
55 בְּדוּוּקָא נִקְטָה כֵּן, אֲבָל זִינוּ לֹא. וְסִבְרָא יֵשׁ לְחֻלַּק בֵּין נִישָׂאוּ לְזִינוּ,
56 שְׁדוּוּקָא בְּנִישָׂאוּ אֲסוּרוֹת לִיבּוֹם מְשׁוּם שְׁגוּרוּ רַבְנָן עֵלְיָה, דְּמִיִּתְלָפְּא

52 הגמרא: אם בן שאתה מוציאה מהשני ולא מהראשון, אַתָּה מוציא
 53 לְעוֹן עַל פְּנֵי שָׁל הֵבֵל הָרָאשׁוֹן שִׂיאֵמְרוּ שֶׁבְנֵי שֶׁל הָרָאשׁוֹן הֵם
 54 חֲלָלִים שְׁנוּלְדוּ מִנִּישׁוּאֵי כַּהֵן לַגְּרוּשָׁה, שְׁהִי עֲכָשׂוּ שְׂרׁוּאִים שְׁבִית
 55 דִּין מוציאִים אותה מהשני, יאמרו שְׁבִית דִּין בְּדִקּוֹ וּמִצָּא שֶׁאֵבֵן
 56 נִתְּגַרְשָׁה מִהָרָאשׁוֹן. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא, בֵּינָן שְׁהָעוֹלָם רֹאֵה דְרָק
 57 מִשְׁנֵי הוּא דְמִפְּקִינָן לָהּ – מוציאִים אותה, וּמִרָאשׁוֹן לֹא מִפְּקִינָן לָהּ
 58 ולא הוציאנה מהראשון, אֲתֵי לְמִימְרָא – מִכַּךְ יֵבֵנּוּ שְׁפָמוּךְ לְמִיתָה
 59 גְּרָשָׁה הָרָאשׁוֹן, וּלְפִיכָר לֹא הוּצִיאָה מִן הָרָאשׁוֹן וּמִמִּילָא לֹא יִצָּא
 60 לְעוֹן עַל בְּנֵי שֶׁל רָאשׁוֹן.

61 שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנַה שְׁלִדְעַת בֵּית שְׂמַאי אִם כֹּתֵב גֵּט לְאִשְׁתּוֹ פְּסֻלָּה מִן
 62 הַכְּהוֹנָה. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר הֵנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן מִשּׁוֹם רַבִּי יְהוּדָה בַּר
 63 אֵילְעִי, בַּא וְרָאָה שְׁלֵא בְּדוֹרוֹת הָרָאשׁוֹנִים דְּוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים שְׁבִדוֹרוֹת
 64 הָרָאשׁוֹנִים מִצֵּינוּ לְבֵית שְׂמַאי, שֶׁחֲמִירוּ מֵאֵד בְּאִסּוּרֵי כְּהוֹנָה,
 65 שְׁכֻתִּית גֵּט לְבַדָּה פּוֹסְלָתָה לְכַהוֹנָה, וְאֵילוּ בְּדוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים
 66 מִצֵּינוּ לְרַבִּי דּוּסָא, שְׁהִקֵּל בִּיטוֹר בְּאִסּוּרֵי כְּהוֹנָה דְּתַנְיָא בְּבַרְיֵיתָא,
 67 שְׁבוּיָה – בֵּת כַּהֵן שֶׁנִּשְׁבַּתָּה לְבִין הַגּוֹיִם, אוֹכְלַת בְּתַרְוּמָה וְאִין
 68 חוֹשִׁשִׁים שְׁנִבְעֵלָה עַל יְדֵי הַשְּׁבָאִי וְנִתְחַלְלָה, דְּבַרְיֵי רַבִּי דּוּסָא.
 69 הַדּוּסִיף וְאָמַר רַבִּי דּוּסָא וּבִיאַר אֶת טַעְמוֹ, וְכִי מַה עֲשָׂה לָהּ עַרְבִי זֶה
 70 שְׁשַׁבָּה אוֹתָהּ, וְכִי מִפְּנֵי שְׁמִיעוּךָ לָהּ בֵּין דִּיחָה וְשִׁחַק עִמָּה, פְּסֻלָּה מִן
 71 הַקְּהוּנָה, כְּלוּמַר, אִף שֶׁהַשְּׁבָאִים נִהְגִּים מַעֲשֵׂי פְּרִיצוֹת עִם
 72 שְׁבוּיֹתֵיהֶם, אִךְ אֵינֶם בּוֹעֵלִים אוֹתָן הִרִי שְׂרָבִי דּוּסָא הִקִּיל מֵאֵד
 73 בְּאִסּוּרֵי כְּהוֹנָה.

74 הַגְּמָרָא מְבִיאָה חִילוּק נוֹסֵף בֵּין דוֹרוֹת הָרָאשׁוֹנִים לְדוֹרוֹת
 75 הָאֲחֵרוֹנִים: וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר הֵנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן מִשּׁוֹם רַבִּי יְהוּדָה
 76 בַּר אֵילְעִי, בַּא וְרָאָה שְׁלֵא בְּדוֹרוֹת הָרָאשׁוֹנִים דְּוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים,
 77 שְׁבִדוֹרוֹת הָרָאשׁוֹנִים הִיוּ הֶאֱנָשִׁים מְכַנְּסִין פִּירוּתֵיהֶן מִמִּשְׁדָּה לְבֵית
 78 דְּרָק מְרַקְּמִין – הַשַּׁעַר שְׂרַגְלִין לִיכְנָס בּוֹ.

79 כִּדִּי לְחִתּוּן בְּמַעֲשֵׂר וּכְפִי שֶׁתְּבָאֵר הַגְּמָרָא מִיד, אַבֵּל דְּוֹרוֹת
 80 הָאֲחֵרוֹנִים הִיוּ מְכַנְּסִין פִּירוּתֵיהֶן לְבֵית דְּרָק נְגוֹת הַבְּתִים וְדֶרֶךְ
 81 כְּרִפּוּת – חֲצוֹת שֶׁאֲחוּרֵי הַבְּתִים וְלֹא דֶרֶךְ שַׁעַר הַבַּיִת, כְּדִי
 82 לְפֻטְרוֹן מִן הַמַּעֲשֵׂר. דָּאֵמַר רַבִּי נִינְאי אִין הַמְּכַל מְתַחִיב בְּמַעֲשֵׂר, עַד
 83 שְׂרָאָה אֶת פְּנֵי הַבַּיִת – שִׁכְנַס דֶּרֶךְ פֶּתַח הַבַּיִת שְׁנָאֵמַר (דְּבַרִּים כ"א)
 84 בְּפִרְשַׁת בֵּיעוֹר מַעֲשֵׂרוֹת 'בְּעֵרְתִי הַקֶּדֶשׁ מִן הַבַּיִת'. וְרַבִּי יוֹחֲנָן חוֹלֵק
 85 וְאָמַר, שְׁאִפִּילוּ חֲצִי קוֹבְעַת לַמַּעֲשֵׂר, שְׁמִשְׁעָה שְׁכֻנַּס הַפְּרִי לְחֹצֵר
 86 שְׁלִפְנֵי הַבַּיִת הוּא מְתַחִיב בְּמַעֲשֵׂר, שְׁנָאֵמַר (שְׁס כ"א) 'אֶכְלָו בְּשַׁעֲרֵיךָ
 87 וְשִׁבְעוּ'.

משנה

88 הַמִּשְׁנָה דְּנָה בְּמַתִּיחַד עִם גְּרוּשְׁתּוֹ, הָאֵם יֵשׁ לְחָשׁוּשׁ שְׁבָאוֹתוֹ יְחֻד
 89 שֶׁב וּקְדָשָׁה: הַמְּגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אַחַר כֵּךְ לָנָה – נִתְיַחֲדָה עִמּוֹ
 90 בְּפֻטְרָהּ – בֵּית אֲבִסְנִיא, בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים אֵינָה צְרִיכָה חִימְנוּ גַּם
 91 שְׁנֵי, שְׁאִין חוֹשִׁשִׁים שֶׁשֶׁב וּקְדָשָׁה בְּבִיאָה, וְכִית הַלֵּל אוֹמְרִים,
 92 צְרִיכָה חִימְנוּ גַּם שְׁנֵי, שְׂמָא בָּא עֲלֶיהָ לְשֵׁם קִדּוּשֵׁן
 93 אִימְתִי נְחַלְקוּ בֵּית שְׂמַאי וְבֵית הַלֵּל, דּוּוֹקא בְּזִמְנָן שְׁנִתְּגַרְשָׁה מִן
 94 הַנִּישׁוּאִין – שְׁגִירָשָׁה לְאַחַר שֶׁנִּשְׂאָה אוֹתָהּ, וּמוֹדִים בֵּית הַלֵּל לְבֵית
 95 שְׂמַאי, כְּנִתְּגַרְשָׁה מִן הַאִירוּסִין – בְּאוּפּוֹן שְׁגִירָשָׁה לְאַחַר הַקִּדּוּשֵׁן
 96 קוֹדֵם שְׁנִשְׂאָה, שְׂאֵינָה צְרִיכָה חִימְנוּ גַּם שְׁנֵי, מִפְּנֵי שְׂאֵיין לְכוּ גַּם כִּהָ
 97 – אֵינוּ רָגִיל עִמָּה, וּמִסְתַּמָּא לֹא בָּא עֲלֶיהָ:

גמרא

98 אָמַר רַבָּה בַּר בַּר הֵנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן, מִתְּחַלְקַת בֵּית שְׂמַאי וְבֵית הַלֵּל
 99 הִיא רַק בְּאוּפּוֹן שְׂרָאוּיָה עֲדִים שְׁנַבְּעָלָה לוֹ,
 100
 101

1 מתרצת הגמרא: שלדעת שמואל אין הכוונה לבעל השני, אלא
 2 לזכות הראויה לשני, שמשעה שהיתה בחזקת מגורשת, יש לה
 3 זכות להנשא לכל אדם, ואין הבעל הראשון נאמן למנעה מזכות
 4 זו.

משנה

5 כתב גט לגרש בו את אשתו ולא נתנו לה עדיין, ואחר כך נמלך –
 6 חזר בו ואינו רוצה לגרשה. בית שמאי אומרים, שבכתובה זו כבר
 7 פסקה מן הקהונה כדן גרושה ובית הלל חולקים ואומרים,
 8 שכתיבת הגט לבד אינה פוסלתה, ולא עוד אלא אף על פי שכבר
 9 נתנו לה את הגט, אלא שנתנו על תנאי ולא נעשה – לא נתקיים
 10 התנאי, כיון שלא חל הגט לא פסקה מן הקהונה.

גמרא

11 שלח ליה רב יוסף פריה דרב מנשה מדויל לשמואל שאלה, ולמדנו
 12 רבינו מה הדין במעשה שבא לפנינו כהן שכתב גט לאשתו ולא
 13 נתנו לה, ובנתיים יצא עליו קול – אנשים דיברו ואמרו איש פלוני
 14 בהן כתב גט לאשתו ועדיין היא יושבת תחתיו (אצלנו) ומשמשותו
 15 מהו האם יש לאוסרה על בעלה, שלא יאמרו שגרשה ואחר כך
 16 החזירה ועובר על איסור גרושה לכהן
 17 שלח ליה שמואל, תצא מבעלה, וקודם שנוציאנה דרך צריך
 18 דריקה

19 מבררת הגמרא, מאי היא אותה בדיקה, אילימא אם נאמר
 20 דהבדיקה היא אי מכילין קלא או לא מכילין – האם אפשר
 21 לבטל את הקול על ידי שביט דין יכריזו שאשה זו לא נתגרשה
 22 מבעלה, או שמא לא שייך לבטל את הקול, אי אפשר לפרש כן,
 23 והא – הרי השאלה שנלחה לשמואל ונתרעה, ארריה דשמואל –
 24 עירו של שמואל היא ובנתרעה המנהג היה שאם יצא קול על
 25 עניני איסורים

26 לא מכילי קלא אין דייני העיר מבטלים הקול שלא יחדרו בהם
 27 שמחזיקים ידי עוברי עבירה ואם כן בודאי לא לזה נתכוון שמואל
 28 אלא כוונת שמואל דאי קרו שיש לבדוק האם האנשים שבאותו
 29 מקום רגילים לקרוא לתנינה בשם 'בתיבה', שאם אינם רגילים כן
 30 אין לנו להוציאה מבעלה, שהרי יצא קול רק שכתב לה גט,
 31 וכתיבת גט אינה אוסרתה לכהונה. אמנם אם רגילים לקרוא
 32 לתנינה בשם 'כתיבה' אם כן הקול שיצא שכתב לה גט פירושו
 33 שנתן לה גט, ויש לנו להוציאה מבעלה מפני הקול. מקשה הגמרא:
 34 והרי גם כי קרו לתנינה בשם 'בתיבה' למה תצא מבעלה, וכי
 35 לכתובה נופה מי לא קרו לה בתיבה – האם את כתיבת הגט אינם
 36 מכנים בשם 'כתיבה', ואם כן יתכן שהקול שיצא עליה אינו אלא
 37 שכתב לה ולא שנתן לה. מתרצת הגמרא, אין אכן לכתיבה גם
 38 קוראים כתיבה. ואף על פי כן נבבר שמואל דאי מיגליא מילתא
 39 דקרו לתנינה בתיבה שאם נברר נגדו שלנתנינה הם קוראים
 40 'כתיבה' תצא מבעלה, שלעולם יש לנו לחשוש דדלמא נתן קאמרי
 41 – שאולי הקול על 'כתיבה' פירושו 'תנינה' וכו' אמור שבאותו מקום
 42 אף תנינה נקראת כתיבה.

43 מקשה הגמרא: וכי למה תצא מבעלה מפני הקול, והאמר רב אשי,
 44 כל קלא דבתי נישואין לא תיישיני ליה – כל קול שיצא לאחר
 45 שכבר נישאה, אין מוציאִים אותה מבעלה מפני קול זה. מתרצת
 46 הגמרא, מאי – מה שאמר שמואל תצא, נמי – גם אין כוונתו
 47 שתצא מבעלה, אלא שתצא משני, שאם מת בעלה ונישאת לכהן
 48 אחר, תצא מבעלה השני. שהרי קודם נישואיה לשני יצא הקול
 49 שאסורה לכהונה, והוּו קול שקודם נישואין שחוששים לו. מקשה

1 **בית** שמאי סברי אדם בועל בעלת זנות - ואף על גב דביבמות פרק "בית שמאי" (קא),
2 אמרי בית שמאי דאין ממאנין אלא ארוסות, ולא נשואות, ומפרש רב יוסף ורבה
3 טעמא דבית שמאי - משום דאין אדם בועל בעלתו בעלת זנות, ולהכי נשואות אין יכולות
4 למאן, דלאו אדעתא דהכי נסבה. איכא למימר: דהתם, כיון שראינו שקידשה - ודאי אינו
5 רוצה לבעול בעלתו בעלת זנות. אבל הכא,
6 שלא ראינו הקדושין - סברי דבועל בעלת זנות.
7 ובית הלל סברי דלעולם אין אדם בועל בעלת
8 זנות, ואף על גב דאית להו התם אפילו נשואות
9 ממאנות - היינו משום דכיון שעל ידי קדושין
10 ונשואין בא עליה - לא חשיב ליה בעלת זנות,
11 כדאמרין התם.
12 **בגמ** קרח תצא מזה ומזה - הא דלא תני לה
13 בהדי הנהו דלעיל, אומר הרב רבי יוסף:
14 דאידיד דתנא לעיל: כתב סופר גט כו' - תנא: כתב
15 לגרש את אשתו, והדר תנא: המגרש את אשתו
16 ולנה עמו בפנדק, דהוי נמי פלוגתא דבית שמאי
17 ובית הלל כמו כתב לגרש בו, והדר תנא גט קרח
18 וכל הדרכים האלו בה - לקמן בפרק בתרא
19 (פ"א), מוקי לה כרבי מאיר, אבל לרבנן - תצא,
20 הוולד כשר.

אז

1 **מה** לי מן האירוסין - הא חזינן דבעל, ואין אדם בועל את אשתו בנות לבית הלל. **בשלא**
2 **ראוה שנבעלה** - והא דמצרכיניה גט שני - משום דאמרין: כיון דלבו גט בה - ודאי
3 בעל, ואין אדם בועל בעלת זנות, ואיכא קדושין, ומודים - במן הארוסין, דכל כמה דלא
4 חזינן - לא אמרין בעל, דהא לא גייסי אהדיד. הן הן בו' - כלומר, כיון דראו שנתחידו
5 - אין צריך עדות של ביאה גדול מזה, ודאי אגן
6 סהדי כיון דגייסי אהדיד - לא פרישו זה מזה. מי
7 **אמר רבי יוחנן** הכי - כדלעיל, דהיכא דלא
8 ראוה שנבעלה לא בעי גט. **משנה** גט קרה -
9 מפרש בספא במתניתין: שקשריו מרובין מעדי,
10 בכבא בתרא (קסא), אמרין דתקון רבנן גט
11 מקורש משום כהנים קפדינן, שהיו חובטין גט
12 פתואם לנשותיהן, ומתחזקין לאחר זמן, ואין
13 יכולים להחזיק. ותקנו להם גט מקורש, שאינו
14 נוז לכתב מחרה, שמא בתוך כך יפייסו.
15 וחזתמין עדי מבחורין, וכתב שיטה או שתיים
16 ויברכן על החלק ותופר, ועד אחד חותם על
17 הכרך מבחורין, וחרו וכתב שני שיטין או יותר
18 מבכפים, ויברכן על החלק, וחותם עד שני על
19 הכרך מבחורין, וכן עד שלישי, ואם יש קשר כרוך
20 ואין עד חתום מאחריו - זה קרח, ופסול.
21 כדמפרש בגמרא משום "כולכם", דמסתמא
22 למנן קשריו היו עדי מתחלה, והיישנין דלמא
23 אמר להו "כולכם חתומי" והרי אחד שלא חתם.
24 **הכל משלימין עליו** - ואפילו פסולין, דליתא
25 להא השלמה אלא משום חששא בעלמא, שמא
26 כשיצא לאחר זמן בבית דין יפסלוהו, שיהו
27 סבורים שהזמין הבעל עדי למנן קשריו, ולא
28 תפשו בו כולם. **אלא** קרוב שהוא ראוי להעיד -
29 בעדות אחרת, שאין עליו פסול עדות אלא
30 קרובה, אבל גנב וגולן - לא. וטעמא מפרש
31 בגמרא. **גמרא** קרוב נמי אתו למיטר כשר
32 לעדות - אלא מדמכשר בקרוב - שמע מינה
33 בקיא אינש בהלכות עדות, ולא אתו לאכשורי
34 פסולים וקרובים. **לאמרו** ליוחסין - דאמרי:
35 מדאתחמתו בניגטא - לאו עבד הוא, ויהיב ליה
36 בת ישראל. **אלא** - לעולם טעמא משום דאתי
37 לאכשורי לעדות, ודקשיא לך קרוב נמי - לא
38 דמי, דעבד איכא למיטר שחרורי שחרירה,
39 אפילו המכירים אותו שהוא עבד ובקיאן
40 בהלכות עדות - אתו לאכשוריה לעדות,
41 דאמרי: מדאתחמתו - שמע מינה שחרירה
42 מריה, וכן גולן, אתו למימר: מדאתחמתו -
43 שמע מינה תשובה עבד. אין משלימין עליו -
44 שלישי פסול. אלא כשר או קרוב. דגט מקורש
45 צריך שלשה עדים, כדאמרין בפרק "גט פשוט"
46 דרבנן תקון שמא בתוך כך שלא ימצא שלשה
47 עדים ינוח כעסו. כל שלשה במקורש - כיון
48 דעיקרו בשלשה, בשנים בפשוט דמי - ואמאי
49 מכשרת קרוב? גט קרח קשריו שבעה - כלומר,
50 קשריו שבעה בו, עד כאן מחלוקת בן גנם
51 ורבי עקיבא - שאם השלים עבד בו, הוולד כשר
52 נרטינן בנן גנם. רב יוסף מתיני - במילתיה דרבי
53 זירא אמר רבה בר שאלחאי: אבל קשריו שלשה
54 ועדיו שנים - אין משלימין עליו אלא כשר, לא
55 הוכשרו בו - אם היה קרח. דבשני קשרים אין
56 משלימין בו שני קרובים, אלא אחד קרוב ואחד

דבית שמאי סברי: אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובית הלל סברי: אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. אבל לא ראוה שנבעלה - דכרי הכל אינה צריכה הימנו גט שני. תנן: ומודים בנתגרושה מן האירוסין - שאינה צריכה הימנו גט שני, שאין לבו גם בה, ואי בשראוה שנבעלה, מה לי מן האירוסין ומה לי מן הנשואין! אלא מתניתין בשלא ראוה שנבעלה, ורבי יוחנן דאמר פי האי תנא; דתנאי, אמר רבי שמעון בן אלקנה: לא תלקו בית שמאי ובית הלל על שלא ראוה שנבעלה - שאינה צריכה הימנו גט שני, על מה תלקו? על שראוה שנבעלה, שבית שמאי אומרים: אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובית הלל אומרים: אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.

14 **ומתניתין, דאוקימנא בלא ראוה שנבעלה, במאי פליגי?** דאיכא עדי יחוד ולפיכא עדי ביאה,
15 **בית שמאי סברי:** לא אמרינן הן הן עדי יחוד והן הן עדי ביאה, ובית הלל סברי: אמרינן הן
16 הן עדי יחוד והן הן עדי ביאה, ומודים בנתגרושה מן האירוסין - שאינה צריכה הימנו גט
17 שני, דכיון דאין לבו גם בה, לא אמרינן הן הן עדי ביאה. ומי אמר רבי יוחנן הכי? והאמר
18 רבי יוחנן: הלכה פסחה משנה, ואוקימנא למתניתין בשלא ראוה שנבעלה! - אמוראי גינהו
19 ואלפיא דרבי יוחנן. **משנה** פנסה בגמט קרח - תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו פה. גט
20 קרח - הכל משלימין עליו, דברי בן גנם. רבי עקיבא אומר: אין משלימין עליו אלא קרובים
21 הראויין להעיד במקום אחר. ואיזהו גט קרח? כל שקשריו מרובין מעדי. **גמרא** מאי טעמא
22 דגט קרח? גזירה משום "כולכם". גט קרח הכל משלימין עליו. ורבי עקיבא, עבד מאי
23 טעמא לא? - דאתו למיטר פשר לעדות. - קרוב נמי אתו למיטר פשר לעדות! אלא, עבד
24 היינו טעמא - דדלקא אתו לאפוקיה ליוחסין. - גולן דבר יוחסין הוא ליתכשר! אלא תנן,
25 רבי עקיבא אומר: אין משלימין עליו אלא קרובים הראויין להעיד במקום אחר; קרוב אין,
26 גולן לא! אלא, עבד היינו טעמא - דאתו למיטר שחרורי שחרירה, גולן נמי אתו למיטר
27 תשובה עבד, קרוב מאי איכא למימר? קרוב, כולי עלמא דעו דקרוב הוא. אמר רבי יורא
28 אמר רבה בר שאלחאי אמר רב המנונא סבא אמר רב אדא בר אבהה: גט קרח - קשריו
29 שבעה ועדיו ששה, ששה ועדיו המשה, המשה ועדיו ארבעה, ארבעה ועדיו שלשה - עד
30 פאן מחלוקת בן גנם ורבי עקיבא; אבל קשריו שלשה ועדיו שנים - דברי הכל אין משלימין
31 עליו אלא קרוב. אמר ליה רבי יורא לרבה בר שאלחאי: מכדי כל שלשה במקורש בשנים
32 בפשוט דמי, מה התם קרוב לא, אף הכא נמי קרוב לא! אמר ליה: אף לדידי קשיא לי
33 ושאילתייה לרב המנונא, ורב המנונא לרב אדא בר אבהה, ואמר ליה: הנה לשלשה במקורש,
34 דלאו דאורייתא. תניא נמי הכי: גט קרח - קשריו שבעה ועדיו ששה, ששה ועדיו המשה,
35 המשה ועדיו ארבעה, ארבעה ועדיו שלשה - עד פאן מחלוקת בן גנם ורבי עקיבא; השלים
36 עליו עבד - בן גנם אומר: הולד פשר, ורבי עקיבא אומר: הולד ממזר; אבל קשריו שלשה
37 ועדיו שנים - דכרי הכל אין משלימין עליו אלא קרוב. רב יוסף מתיני: פשר. והתניא: קרוב!
38 אמר רב פפא, תני: פשר. אמר רבי יוחנן: לא הוכשרו בו אלא עד אחד קרוב בלבד, אבל
39 תרי לא, דלקא אתי לקיימי בתרי קרובים וחד פשר. אמר רב אשי: מתניתא נמי דיקא,
40 דקא

כשר, ואפילו היו חתומים בו כבר שלשה כשרים. דלמא אתי לקיימי - היום, ולמחר אם יקרא עליו ערעור לפסולו, וביאהו לבית דין ואין העדים בפניו, וביא עדים מן השוק שיכירו שלש מן החתומות הללו וקיימיהו בכך, ושמא לא יכירו אלא חתימת שני הקרובים ואחד מן הכשרים, ובית דין אינן יודעין שהן קרובים - וקיימיהו בעדות פסולה. **מתניתא** נמי דיקא - דרבי בריהא דקתני קשריו שבעה ועדיו ששה, או קשריו ששה ועדיו חמשה בו' - לא אישתמיט ותנא בחד מיניהו שני קריתו, כגון קשריו חמשה ועדיו שלשה - שמע מינה לא פליגי בה, דאפילו קרוב לא מיתכשר.

1 וחוור חלילה, ומחתים עדים על כל קיפול ותופר, עד שגומר
 2 לכתוב את הגט. ועל שם התפירות נקרא 'גט מקושר'. גט מקושר
 3 שלא חתמו עדים על כל כפליה נקרא 'גט קרח' על שם שהוא
 4 מקורח וחסר עד אחד שלא חתם בו, ואם בן נפשה - נשאה אדם
 5 אחר, אחר שנתגרשה מבעלה הראשון בנט קרה, כיון שגט זה
 6 פסול [ומעט פסולו יתבאר בגמרא], תצא האשה מזה ומה, וכל
 7 הדרבים האלו כל החומרות והקנסות המבוארות במשנה לעיל
 8 (עו), אמורים אף קה. הרוצה לתקן ולהכשיר גט קרה, הכל
 9 משלימין עליו יכול להשלים את המקומות החסרים אפילו בחתימה
 10 על ידי פסולי עדות, בקרובים, עבדים או גולנים, דברי בן ננס, רבי
 11 עקיבא חולק ואומר, שאין משלימין עליו על גט קרח בכל עדים
 12 פסולים, אלא רק בחתימת קרובים הראויין להעיד במקום אחר מה
 13 שאין כן בגולנים ועבדים שפסולים בכל העדויות. ומבאר
 14 המשנה, איהו גט קרה, כל ששקשריו מרובין מעדי - שהתפירות
 15 מרובות יותר מהעדים, כלומר שעל כמה מן התפירות אין בהם
 16 חתימה של עדים, ונקרא 'גט קרח' משום שהוא מקורח וריק
 17 מחתימות אלו:

72 **גמרא**
 73 שואלת הגמרא, מאי מעמא דגט קרה, שפסולו חכמים, הרי כיון
 74 שחתמו עליו שני עדים מן הדין שיהיה כשר. משיבה הגמרא, ויודה
 75 משום 'בולכס' - שפעמים אומר הבעל לכמה אנשים 'בולכס
 76 תחתמו בגט', ובאופן זה אין הגט כשר אלא אם כן כולם חותמים,
 77 שתנאי התנה הבעל שאינו גט רק אם כולם חתמו. ובגט קרח
 78 מסתמא עמדו שני עדים כמנין שקשריו ויש חשש שמא אמר להם
 79 'בולכס חתומו' ולפיכך אם לא חתמו כולם הגט פסול:
 80 שנינו במשנה, שאם רוצה לתקן את הגט קרה ולהכשירו, הכל
 81 משלימין עליו - יכול להשלים את החתימות החסרות אפילו על
 82 ידי פסולי עדות, כגון קרובים או עבדים או גולנים, ואילו רבי
 83 עקיבא סובר, שאפשר על ידי קרובים אבל לא על ידי גולנים
 84 ועבדים שפסולים לכל העדויות: שואלת הגמרא: ורבי עקיבא, עבד
 85 מאי מעמא לא כשר להשלים הרי אף הוא מודה שאין צריך עד
 86 כשר. משיבה הגמרא, משום דאם נכשירו לגט זה, אתו למימר
 87 כשר לעדות - יבואו לטעות שעבד כשר לעדות. שואלת הגמרא,
 88 אם כן, בקרוב נמי איך הכשיר רבי עקיבא חתימת קרוב, והרי אתו
 89 למימר ולטעות שקרוב כשר לעדות אלא. לכן חוזרת בה הגמרא
 90 ומפרשת שמה שפסל רבי עקיבא עבד, היינו מעמא, דלמא אתו
 91 לאפוקיה ליוחסין - שמא כאשר יראו שהעבד חתם בגט יאמרו
 92 שאינו עבד, שהרי עבדים פסולים לעדות, ומתוך כך יבואו
 93 להשיאו לבת ישראל האסורה לו. מקשה הגמרא: אם כן נזיל דבר
 94 יוחסין הוא שמותר לישא בת ישראל, ליתכשר - יהיה כשר לחתום
 95 על גט קרח, שהרי לא שייך כלפיו חשש זה, ואלמא הני במשנתנו
 96 שרבי עקיבא אומר אין משלימין עליו - על גט קרח אלא קרובים
 97 הראויין להעיד במקום אחר, ומשמע שקרוב אין, אבל נזיל לא.
 98 מתרצת הגמרא, אלא לעולם הטעם שעבד וגולן פסולים לחתום
 99 הוא משום שמא יבואו להכשירם לעדות, ואף על פי כן קרוב
 100 כשר, לפי שאין חשש שיבואו להכשירו שכן בעבד היינו מעמא
 101 יש טעם לחשוש שיבואו להכשירו לעדות, משום דאתו למימר
 102 שקרובי שקרוביה - שיבואו לידי טעות ששחררו אדונו ויכשירו
 103 חתימתו בשטרות אחרים, וכן בנזיל נמי אתו למימר - יבואו לטעות
 104 ולומר דהשוקב עבד שעשה תשובה וחתמתו כשרה. אבל אם
 105 יחתום קרוב, מאי אכא למימר - מה טעות יטעו בו, שהרי קרוב,
 106 בולא עלמא דיע דקרוב הוא:
 107 הגמרא מבאר באיזה אופן נחלקו רבי עקיבא ובן ננס: אמר רבי
 108 וידא אמר קרה בר שאילתא אמר רב המנונא קמא אמר רב אדא בר

1 דבית שמאי כבדי עושה בעילתו בעילת ונות ואינו בועל לשם
 2 קידושין. ובית הלל כבדי, שמסתמא אין אדם עושה בעילתו בעילת
 3 ונות, אלא בועל לשם קידושין, ולכך צריכה הימנו גט שני, אכל
 4 באופן שלא ראיה עדים שבעלה לו, דברי הכל אינה צריכה הימנו
 5 גט שני, שאין חוששים שבא עליה באותו היחוד. הגמרא מקשה
 6 על דברי רבי יוחנן: תנן במשנתנו, ומודים בית הלל שבאופן
 7 שנתגרשה מן האירוסין - לאחר הקידושין קודם שנשאה, שאינה
 8 צריכה הימנו גט שני, מפני שאין לבו גם קה. ואי כרבי יוחנן,
 9 שמחולקתם היא באופן שראיה שבעלה, אם כן מה לי - מה סברא
 10 יש לחלק בין אם נתגרשה מן האירוסין ומה לי אם נתגרשה מן
 11 הנשואין, הרי לפנינו עדים שנבעלה. אלא בהכרח מתניתין עוסקת
 12 באופן שלא ראיה שבעלה, ולכן דווקא בנתגרשה מן הנשואין
 13 סוברים בית הלל שמסתמא בא עליה, מה שאין כן בנתגרשה מן
 14 האירוסין אין לבו גם נה ומסתמא לא נבעלה ודלא כרבי יוחנן.
 15 ומוסקה הגמרא: ורבי יוחנן דאמר שמחולקתם היא באופן שראיה
 16 שנבעלה, סובר כי האי תנא בברייתא, דתניא, אמר רבי שמעון בן
 17 אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על אופן שלא ראיה שבעלה,
 18 שבזה כולם מודים שאינה צריכה הימנו גט שני לפי שמסתמא לא
 19 בא עליה. אלא על מה נחלקו, על אופן שראיה שבעלה, שפית
 20 שמאי אומרים אדם עושה בעילתו בעילת ונות, ובית הלל אומרים
 21 אין אדם עושה בעילתו בעילת ונות. כלומר, התנא של הברייתא
 22 חולק על התנא של המשנה ומעמיד את מחלוקתם באופן שראיה
 23 שנבעלה. שואלת הגמרא: ומיתניתין דאוקימנא משנתנו
 24 שהעמדה בלא ראיה שבעלה, ועל כך נחלקו אם צריכה גט,
 25 במאי פליגי - מה היא סברת מחלוקתם. משיבה הגמרא, מדובר
 26 דאיכא עדי יהודי ולכא עדי ביאה - יש עדים שראו אותם
 27 כשנתייחדו אולם לא ראו שנבעלה. שפית שמאי כבדי לא אמרין
 28 'הן הן עדי יהודי והן הן עדי ביאה' - אין עדי היחוד נחשבים כעדות
 29 על הביאה, ואם כן אף אם נתוכין לקדשה בביאה הרי לא היו
 30 עדים ואינה מקודשת. ובית הלל כבדי אמרין 'הן הן עדי יהודי והן
 31 הן עדי ביאה' - עדות על היחוד נחשבות כעדות גם על הביאה,
 32 שודאי בא עליה ביחוד זה. ומכיון שאין אדם עושה בעילתו
 33 בעילת ונות, הרי אותה ביאה היתה לשם קידושין, ולכן צריכה גט
 34 שני. הגמרא מבאר על לפי זה את המשך המשנה: ומודים בית הלל
 35 לבית שמאי בנתגרשה מן האירוסין, שאינה צריכה הימנו גט שני,
 36 לפי שאין חוששים שבא עליה באותו היחוד, דכיין דאין לבו גם קה
 37 לא אמרין שעדי היחוד הן הן עדי ביאה. מקשה הגמרא: ומי אמר
 38 רבי יוחנן קחי - האם כך אמר רבי יוחנן, שאם לא ראה שנבעלה
 39 כולם מודים שאינה צריכה ממנו גט שני, והרי אמר רבי יוחנן
 40 שבכל מקום שמצינו מחלוקת, החלכה בפתם משנה - כסתמתה
 41 של המשנה, וכאן הרי אוקימנא מתניתין - העמדנו את המשנה
 42 שמדובר באופן שלא ראיה שבעלה, ואיך חולק רבי יוחנן על סתם
 43 משנה ופסק כהברייתא המעמידה את מחלוקתם בראה שנבעלה.
 44 מתרצת הגמרא, אמרתי ניהו ואלכא דרבי יוחנן - נחלקו
 45 האמוראים בדתנו של רבי יוחנן, יש הסוברים שרבי יוחנן אמר
 46 שהלכה כסתם משנה, אך רבה בר בר חנה שאמר בשם רבי יוחנן
 47 שמחולקתם בראינו שנבעלה, סובר שלא אמר רבי יוחנן כן:

48 **משנה**
 49 'גט מקושר' הוא גט שמשתהים בהכנתו זמן רב. ותקנהו חכמים
 50 לכהנים שקפדנים הם, שלא ימהרו לגרש נשותיהם מתוך כעס,
 51 שמא בתוך כדי העסק בהכנת הגט יתפייסו. ואופן עשייתו הוא,
 52 שהסופר לוקח גליון חלק וכותב עליו שורה אחת או שתיים של
 53 הגט, ומשייר שורה חלקה ומקפל את הכתב על פני הנייר החלק,
 54 ותופר אותו משני צדדיו, ועד אחד חותם על הקיפול מבחוץ.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ו אָבֵל דְּכָר שֶׁהָיָה מְקַצֵּה בְּבֵין הַשְּׂמֻשׁוֹת בְּעַל־פְּרָחוֹ שֶׁל אָדָם - לֹא הִקְצָה לְכָל הַשָּׁבֶת כְּלָהּ, כְּגוֹן דְּכָר שֶׁהָיָה מְקַצֵּה מִחֲמַת אִסּוּר הֶבֶא מֵאֱלִיּוֹ וְלֹא עַל יְדֵי גְרַמַּת הָאָדָם, וּמִשְׁחֻשְׁכָּה נִסְתַּלֵּק הָאִסּוּר - שׁוֹב אֵין בּוֹ מִשּׁוּם מְקַצֵּה, אִף עַל פִּי שְׂכָשְׁהֲנִיעַ בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת הַפִּיחַ דַּעְתּוֹ מְמַנּוּ לְגַמְרֵי וְלֹא הָיָה מְצַפֵּה כָּלֵל שִׁיסְתַּלֵּק הָאִסּוּר בְּשָׁבֶת, כְּגוֹן בְּעַלֵּי חַיִּים שֶׁהֵם מְקַצִּים בְּשָׁבֶת מִחֲמַת אִסּוּר שְׁחִיטָה [מ] וּשְׁחָטָם בְּשָׁבֶת לְצַרְדֵּי חוּלָה שֶׁחָלָה הַיּוֹם [מט] - מִתֵּר לְכִרְיָא לְאֹכּוֹל מֵהֶם [ו] חִינְא [ז] אִף שֶׁהַפִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם כְּשֶׁהֲנִיעוּ בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת מִשּׁוּם אִסּוּר שְׁחִיטָה, בִּיּוֹן שֶׁהוּא אִסּוּר הֶבֶא מֵאֱלִיּוֹ וְלֹא עַל־יְדֵי גְרַמַּת הָאָדָם. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזוּהַ [נב]:

חלק ב סימן שי, דיני מקצה בשבת, סעיף ו:

ביאורי הלכה

[מח] איסור שחיטה – בעלי חיים המיועדים לשחיטה נא [חי – ולא מבושל⁶².
[נב] כיוצא בזה – נבילה שנתנבלה בשבת, מותר לחתכה וליתנה לפני הכלבים⁶³, וכן פירות שאינם ראויים לאכילה כשהם חיים אם בישלם הנכרי בשבת לצורך עצמו – מותרים בטלטול⁶⁴.

[מט] שחלה היום – כל־שכן אם שחטם לצורך חולה שחלה כבר אתמול⁶¹.
[נ] לאכול מהם – מן המותר.

צינונים והוספות

60) הוא הדין לבעלי חיים שלא מיועדים לשחיטה כמו בהמה העומדת לחלבה, לחרישה או מלאכה אחרת, וכן תרנגולת העומדת לגדל ביצים, הרי הם מוקצים מחמת איסור (מצד איסור שימוש בבע"ח עכ"פ) ואם נתנבלו בשבת מותרים בטלטול כדלהלן הערה סג, וראה לעיל על ס' שח סע"ח דין טלטול בעל־חי העומד לשימוש המותר בשבת.
61) כי אז ידע כבר בכניסת השבת שיצטרך לשחוט עבורו והרי הוא מצפה שיסתלק האיסור בשבת, וזו סברא להקל (ועד"ז הוא להלן ס' שיח ס"ה).
62) לאחר הדחה ללא מליחה, שאסור למלוח בשבת כדלהלן ס' שיח ס"ה.
63) אפילו לא היתה חולה כלל מבעוד יום שלא היה דעתו עליה כלל לכלבים מבעוד יום מפני שאין מוקצה בדבר שהסיח אדם דעתו ממנו אלא אם כן דחאו בידיים (ס' שכד ס"ה).
64) ס' שכה ס"ז, אבל אם ראויים בדוחק, מותרים בטלטול, כדלעיל הערה נה.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

מבינים (או יפרש להם הענין שצריך לומר מעיקר הדין עיין סימן תע"ג) ואח"כ הלל עד סוף ברכת אשר גאלנו אף אם אינן מבינים הלשון ואח"כ יברך להם בורא פרי הגפן לפי מנהג מדינות אלו שנתבאר בס' תע"ד אם אין בהם מי שיוודע לברך וישתו כל אחד כוסו ואח"כ יאכלו מצה ומרור

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תפד מי שרוצה לעשות הסדר בהרבה בתים:
ג ואח"כ אומר לפניהם מה נשתנה וכל ההגדה בלשון שהם

ומכל מקום יכול לעקור מסעודתו קודם אכילת האפיקומן וילך לבית אחר ויעשה להם כל הסדר ויאכל שם עמהם האפיקומן ויברך שם עמהם ברכת המזון אם היתה דעתו לכך מתחלה כשבירך המוציא שיגמור סעודתו בבית אחר ויברך שם עיין סי' קע"ח ותע"ט:

חלק ג סימן תפה דין מי שנשבע שלא לאכול מצה :

א מי שנשבע שלא לאכול מצה בליל פסח כופין אותו לאכול שאין השבועה חלה לבטל שום מצוה ממצות התורה שכבר מושבע ועומד הוא עליהם מהר סיני.

ובין שאכל בליל פסח ובין שלא אכל היו מלקין אותו על שנשבע לבטל את המצוה דכיון שאי אפשר לו לבטלה שהרי כבר מושבע הוא לקיימה א"כ הרי זה כנשבע לעשות דבר שאי אפשר לעשותה כלל שלוקה משום שבועת שוא כמו שנתבאר ביו"ד סימן רל"ו:

ב במה דברים אמורים כשפירש ליל פסח בין שנשבע בלילה זה בין שנשבע קודם לכן אבל אם נשבע סתם שלא יאכל מצה ולא הזכיר ליל פסח מתוך שחלה שבועתו על מצת הרשות דהיינו שלא יאכל מצה קודם לילה זה ואחריה חלה גם כן על מצת מצוה שבלייל זה שהשבועה חלה לבטל את המצוה בשב ואל תעשה על ידי שכולל עמה בשבועה גם דבר הרשות.

וכל זה בשבועה (ונוסח לשון שבועה מן התורה או מדברי סופרים עיין ביורה דעה סי' רל"ז) אבל אם נדר שלא לאכול מצה בליל פסח כגון שאמר אכילת מצת מצוה עלי קונם אסור לאכלו שהנדרים חלים על דבר מצוה כמו שנתבאר ביורה דעה סי' רט"ו ומכל מקום כופין אותו להתיר נדרו על ידי שאלה וחרטה כמו שנתבאר ביורה דעה שם:

~ יום שלישי ~

ג נשבע שלא לשתות ד' כוסות בליל פסח או שלא לאכול בו מרור בזמן הזה שהוא מדברי סופרים או שלא לאכול מצה בליל שני חלה שבועתו שהשבועה חלה לבטל מצות מדברי סופרים בשב ואל תעשה ומכל מקום ראוי לכופו להתיר שבועתו על ידי שאלה וחרטה ולקיים המצוה אף אם כלל עמה בשבועה גם דבר הרשות:

חלק ג סימן תפו דין שיעור כזית :

א כזית האמור בכל מקום אינו לא קטן ולא גדול אלא בינוני וזה זית הנקרא אגורי ששמנו אגור בתוכו.

ושיעורו יש אומרים שהוא כחצי ביצה ויש אומרים שהוא פחות מעט משליש לפי מה שנתבאר בסימן שס"ח שמוזן שתי סעודות של עירוב שהוא י"ח גרוגרות יש בהן כששה ביצים אם כן הגרוגרת הוא שלישי ביצה והיותו קטן

והוא יברך להם על אכילת מצה ועל אכילת מרור שכל ברכות המצות אף מי שיצא כבר ידי חובתו יכול להוציא אחרים שאינן יודעין וגם המוציא יכול לברך להם אם אין בהם מי שיוודע לברך אף שהוא אינו טועם עמהם לפי שברכת המוציא של אכילת מצה כליל ראשון הוא חובה כמו אכילת מצה עצמה ודינה כבורא פרי הגפן של קידוש כמו שנתבאר בסימן קס"ז ואח"כ יניחם לאכול הכריכה וכל הסעודה עד לאחר ברכת המזון ובתוך כך ילך הוא לבית אחר ויעשה כסדר הזה וכן לבית שלישי ורביעי.

אבל אינו יכול לברך להם ברכת המזון כיון שלא אכל עמהם והתורה אמרה ואכלת ושבעת וברכת מי שאוכל הוא יברך עיין סי' קפ"ו (כי שם נתבאר שמדברי סופרים הוא שאינו רשאי לברך להם ברכת המזון ומקרא זה אסמכתא בעלמא הוא) ע"ש:

ד ואח"כ ילך לביתו לגמור ההלל וההגדה לבני ביתו ואח"כ ילך לבתייהם לגמור להם ההלל וההגדה והם שותים כוס רביעי והוא אינו שותה עמהם כיון שכבר שתה ד' כוסות.

(ואם הוא רוצה יכול להקדים לגמור ההלל והגדה בבתייהם ויכול לשתות כוס רביעי בבית אחד מהם.)

ואם הם אינן יודעין לברך ברכת המזון יקרא הוא עמהם כל ברכת המזון מלה במלה ואינו כמברך לבטלה כיון שהן עונין אחריו כל מלה ומלה והרי הוא כמקרא את הקטן ומלמדו ברכת המזון אחר אכילתו ואח"כ ילך לביתו לגמור ההלל וההגדה לבני ביתו והם שותים כוס הרביעי והוא אינו שותה עמהם אם כבר שתה באחד מהבתים):

ה ואם הוא רוצה יכול לגמור ההלל והגדה מתחלה בביתו ואח"כ ילך לבתים אחרים לקדש להם ולומר להם ההגדה והלל ולא יטעום עמהם אף מן הכוס רביעי אם כבר שתה כוס הרביעי בביתו.

ואם הוא רוצה להקדים לעשות כל הסדר בבתיים אחרים ולילך אח"כ לביתו להתחיל הסדר מקידוש ואילך הרשות בידו ויזהר שלא לטעום כלום בבתיים שאסור לטעום קודם קידוש והוא אינו יוצא במה שמקדש בבתיים כיון שאינו סועד שם בבתיים ואין קידוש אלא במקום סעודה:

~ יום שני ~

ו אבל אינו יכול לקדש בתחלה בביתו ולעשות כל הסדר עד לאחר הכריכה ולילך אח"כ לבית אחר לעשות כן לפי שאסור לאדם לעקור מסעודתו קודם ברכת המזון לילך לבית אחר אף שדעתו לחזור למקומו לאכול עוד ולברך אח"כ אלא אם כן הולך לדבר מצוה עוברת כמו שנתבאר בסי' קע"ח וקפ"ד וכאן אין מצוה עוברת שהרי יכול לעשות הסדר בבתיים אחרים לאחר שיגמור סעודתו ויברך ברכת המזון בביתו.

אם נזכר בתוך כדי דיבור יחזור ויאמר מיד מקדש ישראל והזמנים ולא יחזור לראש:

ב אבל מי שמטה והתפלל י"ח של חול ביום טוב אם הזכיר יום טוב בברכה אחת מהן כגון שאמר יעלה ויבא בעבודה והזכיר שם יום טוב זה יצא ואין צריך לחזור לראש אף על פי שלא הזכיר יום טוב בשום חתימה לפי שלא שינה ממטבע שטבעו בעיקר ענין העבודה שהרי מן הדין היה ראוי להתפלל כל י"ח ביום טוב ושבת כמו בחול רק להזכיר קדושת היום בברכה אחת מהן אלא שהחכמים הקילו על האדם ולא הטריחוהו ביום טוב להתפלל כל י"ח וקבעו ברכה אחת בלבד כשביל קדושת היום כמו שנתבאר בס' רס"ח אבל אם לא הזכיר בשום ברכה לא יצא אפילו ביום טוב שני:

~ יום חמישי ~

ג אם חל יו"ט בשבת צריך להזכיר גם קדושת שבת בתחלת הברכה דהיינו שיאמר ותתן לנו כו' את יום השבת הזה כפי נוסחתנו או את יום המנוח הזה כפי נוסחאות אחרים וסמוך לחתימה צריך לומר שבת ומועדי כו' ויחתום מקדש השבת וישראל והזמנים כפי נוסחתנו או ישראל בלא וא"ו כפי נוסחאות אחרים אבל לא יחתום מקדש ישראל והשבת והזמנים לפי שהשבת היא קדושה מאליה שלא על ידי ישראל.

ואם לא (אמר אתה בחרתנו כלל אלא התחיל ביעלה ויבא אם הזכיר בו שבת יצא אבל אם לא) הזכיר שבת בחתימה אף שאמר אתה בחרתנו והזכיר בו שבת וגם הזכירו ביעלה ויבא לא יצא וצריך לחזור לראש אם נזכר לאחר ששהה כדי דבור וכן הדין אם טעה וחתם בשבת בלבד.

ויש חולקין על זה ואומרים שאם חתם ביום טוב בלבד או בשבת בלבד יצא כיון שכבר הזכיר שניהם באמצע הברכה קודם החתימה אף שלא הזכיר שניהם בחתימה אלא אחד מהן אין בכך כלום בדיעבד שהרי מי שהתפלל י"ח של חול אם הזכיר יום טוב באחת מהן אע"פ שלא חתם בה ביום טוב יצא בדיעבד לפי שלא שינה ממטבע שטבעו חכמים בנוסח חתימת הברכה כשאומרה בחול והיתה ראויה גם כן ביום טוב כמו שנתבאר א"כ הוא הדין כשחתם ביום טוב בלבד הרי לא שינה ממטבע שטבעו חכמים בנוסח חתימת הברכה בכל יום טוב ואף שלא הזכיר בה שבת מכל מקום הרי כבר הזכירו באמצע הברכה וגם חתמה במטבע שטבעו בו חכמים בכל יום טוב וגם היום הוא יום טוב וכן כשחתם בשבת בלבד הרי חתם במטבע שתיקנו חכמים בכל שבת וגם היום שבת הוא וגם יום טוב הזכיר כבר באמצע הברכה וטוב לחוש לדבריהם שלא לחזור לראש שלא להכניס עצמו לידי ספק ברכה לבטלה:

מהגרוגרת ולפי סברא הראשונה הי"ח גרוגרות של שני סעודות של עירוב הוא יותר מי"ח חצאי ביצה וכבר נתבאר בסימן שס"ח ות"ט שהעיקר כהאומרים שאין צריך יותר מכששה ביצים לעירוב לפי שהעירוב הוא מדברי סופרים והולכין בו להקל וא"כ במרור שהוא מדברי סופרים וכן כל דבר שהוא מדברי סופרים ששיעורו בכזית יש לסמוך על האומרים שהוא פחות מעט משליש ביצה אבל במצה שהיא מן התורה וכן כל דבר שהוא מן התורה יש להחמיר כסברא הראשונה.

אבל לענין ברכה אחרונה וברכת המזון ששיעורו בכזית ספק ברכות להקל ולא יברך עד שיאכל כחצי ביצה ולכתחלה יש לזוהר שלא להכניס עצמו לידי ספק ברכה ויאכל כחצי ביצה או הרבה פחות משליש ביצה בדבר שאין צריך כזית.

וכן צריך לזוהר לדקדק בשאר דבר ששיעור גדול הוא קולא ושיעור קטן הוא חומרא כגון ביעור חמץ עיין ס' תמ"ב ותמ"ד:

ב צריך לזוהר כשמשער כזית בירקות שיוצא בהם די חובת מרור שימעך האוויר שבין עלי הירקות וישער שיעור כזית בירקות עצמם ולא באויר שביניהם וכן אם יש חלל במצה אין החלל מצטרף לכזית וצריך למעכו (אבל אם אין חלל במצה אפילו היא רכה ועשויה כספוג אין צריך למעכו):

~ יום רביעי ~

חלק ג סימן תפז סדר תפלת ערבית של פסח:

א בכל ימים טובים ערבית שחרית ומנחה מתפלל שלשה ברכות ראשונות ושלשה אחרונות וברכת קדושת היום באמצע דהיינו שיוכור ענין קדושת היום בתחלת הברכה ובסופה סמוך לחתימה כדי שיהיה מעין חתימה סמוך לחתימה ויחתום מקדש ישראל והזמנים לפי שישראל הם מקדשין הזמנים על פי קביעות החדשים המסור בידם.

ואף אם לא אמר הנוסח ממש שתקנו חכמים דהיינו אתה בחרתנו כו' ותתן לנו כו' והשיאנו כו' יצא ואין מחזירין אותו אם (הזכיר קדושת היום באמצע הברכה כגון שהתחיל הברכה ביעלה ויבא שמוכיר שם קדושת היום לחיים ולשלום ביום חג כו' וגם) חתם מקדש ישראל והזמנים.

אבל אם (לא הזכיר כלל קדושת היום באמצע הברכה קודם החתימה או אפילו אמר כל הנוסח שתיקנו חכמים אלא שבחתימה) טעה ולא אמר מקדש ישראל והזמנים אלא חתם בענין אחר ואפילו טעה וחתם מקדש השבת אע"פ שגם יום טוב נקרא שבת אף על פי כן כיון ששינה ממטבע שטבעו חכמים בעיקר ענין הברכה לא יצא וצריך לחזור לראש אותה ברכה אם נזכר לאחר ששהה כדי דיבור אחר חתימתו אבל

~ שבת קודש ~

ז נהגין שאין השליח צבור מקדש בבית הכנסת בליל פסח אף במקומות שנוהגין לקדש שם בכל ליל יום טוב ושבת כדי להוציא את מי שאין לו יין בביתו לקדש עליו מכל מקום בליל פסח אין צריך לזה שאין עני בישראל שאין לו ארבע כוסות בלילה זה כמו שנתבאר בס' תע"ב.

ואף אם אירע שאין יין בעיר ולא שום משקה שהוא חמור מדינה כי אם בבית הכנסת בלבד אף על פי כן אין לקדש עליו בבית הכנסת כדי להוציאם ידי חובתם שהרי הם אינם יוצאים בקידוש זה כיון שאינו במקום סעודתם וצריכים הם לחזור ולקדש בביתם על הפת ואין מקדשין בבית הכנסת בכל ליל יום טוב ושבת אלא שלא לבטל תקנת קדמונים שתקנו לקדש בבית הכנסת בימיהם שהיו מצוים אורחים לשבות בבית הכנסת ולאכול שם סעודתם וכשאין להם יין הם יוצאים בקידוש שבבכה"ג שהוא במקום סעודתם כמו שנתבאר בס' רמ"ט ובליל פסח לא תקנו מעולם לקדש בבית הכנסת לפי שהוא דבר שאינו מצוי כלל שלא יהיה יין להאורחים כיון שאין עני בישראל שאין לו ד' כוסות:

ח יש מקומות נהגין לגמור ההלל בציבור בברכה תחילה וסוף בליל ראשון של פסח אחר תפלת ערבית וכן בליל שני של גלויות ואין נהגין כן במדינות אלו שאין אנו קורין כלל ההלל בבית הכנסת בלילה זה:

חלק ג סימן תפח סדר תפלת שחרית של פסח:

א ככל ימים טובים שחרית וערבית נהגין לקרות המזמורים שמוסיפים בשבת בפסוקי דמרה ויש שמדלגין מזמור שיר ליום השבת ומתחילין טוב להודות לה' וגו' ואין נהגין כן במדינות אלו לפי שגם יום טוב נקרא שבת שנאמר ממחרת השבת יניפנו וגו':

ב בכל שלש רגלים צריך לגמור ההלל ביום ולברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרות ההלל לפי שהוא מצוה מדברי סופרים מתקנת הנביאים ואין מברכין לגמור ההלל שמא ידלג תיבה אחת או אפילו אות אחת ונמצא שבירך לבטלה שהרי לא גמרו כולו ויש מקומות שאין חוששין לזה ומברכין לגמור ההלל לפי שגם לגמור הוא לשון קריאה ומכל מקום יותר טוב לברך לקרות כמנהגינו:

~ יום שישי ~

ד כשחל בשבת אין הש"ץ חוזר לומר ברכת מעין שבע אחר תפלת ערבית לפי שלא נתקנה אלא בשביל אותו שאיחר לבא לבית הכנסת שיסיים את תפלתו בעוד שהש"ץ אומר ברכה זו כדי שלא ישאר לבדו בבית הכנסת שלא יזוק שם כמו שנתבאר בס' רמ"ה וליל פסח אין צריך לזה כי הוא ליל שימורים מן המזיקין:

ה כשחל בשבת יש אומרים שאין צריך להזכיר שבת ביעלה ויבא כיון שכבר הזכירו פעם אחת בותתן לנו למה יחזור ויזכירו ביעלה ויבא שהרי יעלה ויבא לא נתקן כלל בשביל שבת אלא בשביל יום טוב.

ו יש אומרים שצריך לחזור ולהזכירו לכתחלה ביעלה ויבא כמו שחזר ומזכיר בו יום טוב (שאינו דומה לראש הודש שחל בשבת שאין מזכירין שבת ביעלה ויבא מטעם שנתבאר בס' סימן תכ"ה) וכסברא זו יש לנהוג לכתחלה שהרי אף לסברא הראשונה אין שום חשש איסור אם חוזר ומזכירו ולסברא האחרונה צריך להזכיר נמצא כשמוזכר יוצא ידי שניהם.

ז אבל בברכת המזון אין צריך להזכיר שבת ביעלה ויבא כיון שכבר אמר רצה בשביל שבת למה יזכירו פעם ב' הרי גם יום טוב אינו מזכיר בברכת המזון כי אם פעם אחד בלבד דהיינו ביעלה ויבא שנתקן בברכת המזון בשביל יום טוב בלבד ולא בשביל שבת כמו שנתקן רצה בברכת המזון בשביל שבת בלבד ולא בשביל יום טוב:

ח כשחל בשבת נהגין במדינות אלו לומר שני פעמים באהבה דהיינו ותתן לנו ה' אלהינו באהבה שבתות למנוחה כו' באהבה מקרא קודש כו' אבל כשחל בחול אומרים פעם אחת בלבד דהיינו באהבה מועדים לשמחה כו' את יום חג המצות הזה זמן חירותנו כו'.

ט בקצת מדינות אומרים את יום חג המצות הזה את יום טוב מקרא קודש הזה זמן חירותנו זכר ליציאת מצרים כו'.

י ובמוסף של חול המועד נהגין שם לומר את יום מקרא קודש כו' ולא יום טוב לפי שחול המועד אינו נקרא יום טוב ולפיכך אין לומר בחול המועד בברכת המזון הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב:

~ 'לקוטי תורה' פרשת עקב - הפרשה החסידית ~

אַרְצֵי הַרִים וּבְקָעוֹת:

בחינת חסד-דמ"ה, שהוא הביטול להיות "משים עצמו כשיריים". וזהו הנמשל מחותם בולט, שששמדפיסים בו נעשה למטה בחינת שקיעה¹.

והנה אהבת ה' בלב עמו - באש בוערה¹⁰, כדכתיב (שיר השירים ה, ו): "רשפיה רשפי אש". כמו שהאש הפיצה בטבעה לעלות למעלה בשרשה, כן נפשות בני-ישראל הפצו לדבקה בה, ולצאת מהגוף, וזהו בחינת "הסתלקות". משמאל שלמעלה נעשה ימין למטה¹¹.

וזהו שכתוב "ארץ הרים ובקעות". ובאתערותא דלתתא, הנה לפיכך הם ב' בחינות - אש ומים.

[פירוש: כי "ארץ" היא נסתי-ישראל¹², יש בה "הרים", היינו אתערותא-דלתתא, בבחינת רצוא. וזהו ענין "פאברהם שקראו הר כו"¹³. ו"הרים" לשון רבים, כי יש כמה בחינות הר - יש אהבה בשמחה, ויש במרירות כו¹⁴.

ודרך כלל:

"הרים" היינו אתערותא-דלתתא, בבחינת חותם-בולט, שמלמטה-למעלה. וזהו בחינת "אש". אבל "בקעות" הוא בחינת חותם-שוקע, שמלמטה, היינו בחינת ביטול ובחינת יראה, בחינת "משים עצמו כשיריים"¹⁵.

"אַרְצֵי הַרִים וּבְקָעוֹת לְמִטְר הַשָּׁמַיִם הַשֶּׁתָּה מִיּוֹם"² (פרשתנו יא, א):

להבין מה שכתוב "למטר" - כי "למטר" הוה ליה למימר!

הנה פתיב (נח מ, ו): "כי בצלם אלקים עשה את האדם", פירוש "צלם" הוא, צורה בולטת שששמדפיסים בה נעשה שוקע. כמבואר גבי רצועות של תפילין של ראש, שאדם הוא כחותם המתהפך³ - משמאל של מעלה נעשה ימין למטה⁴.

והענין:

דכתיב (דברי הימים א' כט, יא): "לך ה' הגדולה", והוא מדת חסדו שבאה מגדולתו, ונהפך הוא למטה. כדאשכחן פאברהם אבינו עליו-השלום (נרא יח, כו): "ואנכי עפר ואפר". והנה, עיקר החסד - להשפיע מוחייו, ולא ממותרות שלו, שזו מדת ישמעאל; רק כמו שמצינו ש"בחזרתו פרע הקפותיו"⁵, שלא לומר ש"חייד קודמין"⁶, מפני ש"משים עצמו כשיריים"⁷. וזהו בחינת "מים" - שיורדין לעולם למקום נמוך⁸.

[וגמא, מבחינת מדת הגדולה שלמעלה נמשך למטה

1. (ראה מאמרי אדמו"ר הנקון הנחות הר"פ ז"ל עמוד קלד) וישם בשינויים. - הערת כבוד קדישת אדמו"ר.

המאמר מתקופת ליאונג. ונקבל בו מאמר דבור המתחיל "לך ה' הגדולה" תע"א שתרפסו מפניו ג' נוסחאות: א. הנחות הר"פ הנ"ל. ב. מאמרי אדמו"ר הנקון כתובים חלק ב עמוד רכז. ג. (הנחת כבוד קדישת אדמו"ר האמצעי) - אור התורה ונרא צא, א).

מאמר זה בשינויים ותוספת הנחות - באור התורה עקב עמוד תרכו. תרכט. וראה דבור המתחיל "קטנתי" תשכ"ג. דבור המתחיל זה תש"ל. תשמ"ו.

2. (מענין "ארץ הרים ובקעות": ברבות סוף פרשת ראה. ובילקוט בשם הספרי.

ומענין "למטר השמים": גרבות: בראשית, פרשה י"ג (דף ט"ז, ב). בשלח, ריש פרשה כ"ה (קמ"א, ג). בקהלת רבה: בפסוק (א, ד) "והארץ לעולם עומדת". וריש פסוק (א, ו) "כל הנחלים חולכים אל תים". גמרא: פרק קמא דתענית (דף ט', עמוד ב). פרק ב' דבבא בתרא (דף י"ט, סוף עמוד א').

3. (חוקט המתהפך: על פי איוב לח, יד: "תתהפך כחמר חותם". ראה פרדס לתרמ"ק שער ערבי הבינויים ערך אמת. אגרת הקדש סימן כ קלא, א).

4. [כן הוא "משנת חסידים", בתקון תפילין, פרק י"ד, אות ה': שהאדם הוא לגבי ז"א כחותם המתהפך.

וענין מה שנתבאר מענין "רצועות תפילין של ראש", בדבור המתחיל "שימיני

כחותם" (לקמן שיר השירים. סידור שער התפילין).

5. (בראשית רבה מא, ג. הובא ברש"י נח יג, ג. ילקוט שמעוני רמז סט).

6. (בבא מציעא סב, א. וראה תניא אגרת הקדש סימן ט"ו. תורה אור בשלח סג, ב. לקמן ראש השנה סב, ד).

7. (ראש השנה יז, ריש עמוד ב. ראה גם לעיל מסעי צא, ג. צו, ב).

8. (ראה תענית ז, א).

9. [ענין מה שנתבאר כזה באריכות בדבור המתחיל "שימיני כחותם" הנ"ל.

10. (על פי ירמיה כ, ט: "כלבי פאש בערה". הושע ז, ד: "כמו תנור בערה").

11. [ענין מה שנתבאר כזה גם כן בפסוק, בדבור המתחיל "ויאבילך את המן" (לעיל יג, ג).

12. (ראה קהלת יעקב בערך ארץ, ובגמט ישראל).

13. (ראה פסחים פח, א).

14. כמו שנתבאר כזה: בדבור המתחיל "כי החרים ימוש" (לקמן תצא מ, א ואלף). ובדבור המתחיל "שימיני כחותם" (הנ"ל).

15. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "שמע ישראל", בפירוש (ואתחנן ג, כט): "ונשב בגיאי כו" (לעיל ואתחנן יא, ג: "גיאי היינו בחינת שפלות ותכונה וביטול אליו ותבדך... ונשב בגיאי יש לומר שזהו ענין קריאת שמע, שהיא מיושב... ביטול למסור נפשו באחד").

לה'. וזהו ענין שיר הלזים על היינו²¹. אבל ניסוד הפנים הוא בחינת חכמה – בחינת ביטול, שהוא בחינת חוהם שוקע שמלמטה.

והנה בשמיני עצרת אומרים "מזריד הנשם"²³, שהוא המשכת מ"ד מלמעלה, להיות נקלט גילוי אור אינסוף ברוחיה בנשמות ישראל, מ"קרב איש ולב עמוק"²⁴ (תהלים סד, ז).

ועל זה נאמר (פרשתנו יא, א): "למטר השמים תשטה מים" – שפדי להמשיך המשכה עליונה זו, ד"מטר השמים" שבשמיני עצרת, הוא על ידי ניסוד הפנים בחגהסופות. וזהו המשל הנ"ל "כאדם השותה לחבירו כדי שיחזור וישטה לו".

והנה על פי זה יובן הפסוק (מכה ה, יח): "מי אל כמוך נשא עון כו' לשארית נחלתו", ואמרו רז"ל בפרק ב' דראש השנה (דף י"ז), דפירוש "לשארית" היינו "למי שמשים עצמו כשיריים".

ויש לכאר תחלה ענין שבספרי מקובלים הקדמונים²⁵ נקראים המדות עליונות "נג"ת" – גדולה, גבורה, תפארת. היינו, שמדת חסדו והפרד נקרא בשם "גדולה". רק ב"עין תיים" נזכר הכל "חג"ת" – שנקרא המדה בשם "חסד". ובפסוק כתיב גם כן: "לך ה' הגדולה והגבורה כו".

והענין:

כי באמת באינסוף ברוחיה לא שייך לומר שישפיע חסד, רק מחמת פי "לגדולתו אין חקר" (תהלים קמה, ג), וכמו שכתוב (שם, ח): "אך אפים וגדל חסד". פי הנה "באור פני מלך תיים" (משלי טו, טו), ולהיותו והפרד נקרא "אך אפים" על פן נמשך להיות "וגדל חסד כו". וכמו שנתבאר במקום אחר.

ולכן הוא חסד אין קץ ותכלית לחסדו הטוב. וזהו מדת "ורב חסד"²⁶ (תשא לד, ו). אמנם בחינת חסד זה שפוצד הגדולה, זהו דייקא במדת אינסוף ברוחיה הוא אשר "לגדולתו

"ובקעות" לשון רבים, פי יש גם פן בחינת יראהתתאה ויראהעילאה כו. וכדוע אשר ד' אותיות הוי"ה הן "דחילו ורחימו, רחימו ודחילו", הרי ב' פעמים רחמו, וב' פעמים דחילו, ואפשר, שהוא "הרים ובקעות" – ב' בחינות הרים, ב' בחינות בקעות כו].

והנה, אתערותא דלעילא הנמשך מלמעלה על ידי אתערותא דלתתא שבבחינת נייס דלתתא, גדולה ועליונה יותר מאתערותא דלעילא הנמשך על ידי אש.

[פי מבחינת אתערותא דלתתא שבבחינת חותם בולט שמלמטה, נמשך מלמעלה בחינת חותם שוקע; ומאתערותא דלתתא שבבחינת שקיעה וביטול, נמשך אתערותא דלעילא – גילוי בחינת חותם בולט, דהיינו גילוי אור אינסוף בלי לבושים המסתירים, "ולא יבנה עוד כו"¹⁶ (שקיעה ל, ב).

ואם כן, אתערותא דלתתא שבבחינת מים, שהוא בחינת שקיעה וביטול, "משים עצמו כשיריים", ממשך אתערותא דלעילא עליונה יותר ממה שנמשך על ידי אתערותא דלתתא בבחינת "רשפי אש".

ואפשר לומר, שזה מרמז גם פן בפירוש "אין הרים ובקעות", שמחוהס בולט שלמעלה, נעשה למטה בחינת שקיעה וביטול כו].

ולכן "ארמי יעקב מים ליין"¹⁷ – להמשיך ברכה עליונה יותר¹⁸. וזהו "למטר השמים תשטה מים", כאדם השותה לחבירו שיחזור וישטה לו.

[פירוש: שהוא העלאת מיין נוקבין להמשיך מיין דוכרין, הנקרא "מטר השמים"¹⁹.

ואפשר על דרך זה יש לומר גם פן ענין ניסוד הפנים שהיה בחגהסופות²⁰ כל שבעת ימי החג:

פי הנה ענין ניסוד הפנים הוא בחינת שמחה, והוא כמו חותם בולט שמלמטה, בחינת שמחת הנפש פאהבה רבה

21. (ברכות לה, ב).
 22. (זהר חלק ג צו, ד, א. הקדמת תקוני זהר בתחילתה. וכמה מקומות).
 23. (משנה תענית ב, א. רמב"ם הלכות תפלה פרק ב הלכה ט"ו. טור ושלחן ערוך ושלחן ערוך אדמו"ר הנזקן אורח חיים סימן קי"ד סיפן קיד, א).
 24. וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "תורה צוה" (למקן וזאת הנקרה צו, א).
 25. "שלפני הפרדים והעין תיים" – אור התורה נרא צ, א).
 26. עיין בהנה באדרת נשא (דף קל"ג, עמוד ב').

16. וכמו שנתבאר כל זה על פסוק "שמיני כחותם" הנ"ל.
 17. (זהר חלק ג בלק קפט, א: "ויבא לו יין" (תולדות כו, כה) – "דארמי מיא ביהוא יין").
 18. (וענין בהנה בלק, דף קמ"ב, סוף עמוד א' – בענין אחר קצת).
 19. וענין מה שנתבאר על פסוק "אם חקתי כו", בענין "ונתתי גשמים כו" (לעיל חקוטי מה, א: "גשמים זהו התורה, כמו שכתוב "ערוף פמטר לקחי" . . ועל ידי "גשמים", בחינת התורה . . נעשה . . שדעה לבו פתוח, שייכל להיות בנפשו בחינת אהבה על ידי בחינת התורה").
 20. (סוכה מה, א. תענית ב, ב).

על ידי שבירת הכלים דיוקא, מעולם היתהו שלפני האצילות, שהיה החסד בבחינת גדולה כו'³⁴.

והאדם צריך לידבק במדות דעולם התיקון, חסד דמ"ה, בחינת בטול. ולכן, אפילו מניע לו ריעותא מהגמילות חסד, לא ימנע את עצמו מלגמול חסד³⁵, כיון שסבת החסד מחמת ש"משים עצמו כשיריים" כו'. כנ"ל.

והנה, על ידי בחינת בטול זה יוכל להתגלות עליו מדותיו של הקדוש ברוך הוא ממש, שהוא בחינת מדת גדולתו יתברך בגילוי ממש. כי על ידי בחינת שקיעה שמלמטה, שהוא בחינת בטול, נמשך את ערותא דלעילא בבחינת חותם בולט, הוא בחינת מדת גדולתו יתברך. מה שאין כן בסטרא אחרא, שהוא בחינת יש, נמשך משם רק על ידי שבירת הכלים.

וזהו ענין "לעושי רצונו על אחת כמה וכמה"³⁶. וכמו שנתבאר במקום אחר, שבעולם התיקון נמשך השקאת אור אינסוף מבחינת "שלימותא דכולא"³⁷ כו'.

ואפשר, שזהו גם כן פירוש "ארץ הרים ובקעות": כי אברהם שהוא בחינת הר, היינו מדת החסד, הרי חסד זה נמשך מבחינת "ואנכי עפר ואפר", שהוא בחינת בקעה, בחינת בטול כו'. מה שאין כן בסטרא אחרא כנ"ל³⁸.

וזהו "לשארית נחלתו" – "למי שמושים עצמו כשיריים": כי הנה "א"ג מדות הרחמים" נקראים "רחמים גדולים", כמו שכתוב (ישעיה נד, ז): "וברחמים גדולים אקבצך", שנמשכים מבחינת "ולגדולתו אין חקר". שהם מבחינת "ארץ אפים וגדל חסד"³⁹. ועל כן אינו נמשך אלא כ"מי שמושים

אין חקר", כי "הוא לבדו הוא"²⁷, הוא "קדמון לכל הקדומים"²⁸, "כי גאה גאה כו"²⁹ (בשלה טו, א). לכן "לך הו"ה" – דיוקא – הגדולה. מה שאין כן בנבראים לא שייך מדה זו, מאחר שהם באמת "כלא חשיבי", וכל ההשתלשלות הוא כמטה לנבי אוקיינוס, ויותר מכן אין ערוך כו'. לכן בכל סטרא דקדושה הוא בחינת בטול ואין ד"כלא חשיבי" – נהפוך מבחינת גדולה. ולכן נקרא ארץ ישראל בשם "ארץ כנען" – לשון הכנעה וביטול. כמו שנתבאר לעיל (טו, ג).

וזהו מדת "חסד לאברהם" (מכה ז, ט) – שנמשך מבחינת "ואנכי עפר ואפר". ועל דרך זה אמר יעקב (וישלה לב, יא): "קמנתי מכל החסדים"³⁰.

ומה שכתב ב"עין חיים" – "מדת חסד", ולא אמר "גדולה", היינו כי ב"עין חיים" מדבר ב'חסד ד'זעיר אנפין דאצילות, אשר הכלים הם בבחינת גבול ותכלית, "רל"ו אלפים רבבות פרסאות"³¹, ולכן נקרא "זעיר אנפין". מה שאין כן "ארץ אפים" הוא אינסוף. ולכן בחסד ד'ז"א נקרא חסד דמ"ה, בחינת בטול, שהכלים בטלים ממש לאינסוף ברוך הוא. אבל בחינת "וגדל חסד", "ורב חסד", זהו בבחינת "ארץ אנפין" שלמעלה מהאצילות כנ"ל. וכמו שכתוב בזהר שם בענין "חסד דלגא"ו" ו'חסד דלבר', עיין שם.

אך משבירת הכלים שמועלם היתהו נתנה בחינת חסד דישמעאל, אשר גם הוא פרוץ. אכן הפיזור בכרי להראות את עשרו ותפארת גדולתו³², ולהיות לו לשם ולתפארת³³, הפך מבחינת הביטול מבחינת "עפר ואפר". וממילא שאין משפיע – רק מהמותרות שלו. והתהוות בחינת זה דנבראים היינו

34. (מכות כד, א"ב: רבן גמליאל רבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מילכין בדרך, ושמעו קול המונה של רומי... והתחילו בוכין, ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: מפני מה אתה משחק? אמר להם: ואתם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: הללו כושיים שמושתחיים לעצבים ומקפריים לעבודת כוכבים וישבין פסח והשקט, ואנו בית הרום רגלי אלהינו שרוף פאש ולא נבכה? אמר להן: לכה אני מצחק, ומה לעוברי רצונו פדי, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה". וראה תורה אור נח מ, ד, וישב כו, א. בשלח פא, ג. תצוה פא, ב. לעיל בהעלותך לג, ד. שלח כו, א. לקמן האינו עב, ב. עג, א.)

37. (תקוני זהר בהקדמה (ז, ב). ובקמה מקומות.)

38. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ענין שניתנה תורה על הר סיני" (לעיל במדבר טו, ב).

39. וענין מה שנתבאר מזה: בדבור המתחיל "כי הרים ומשוש" (לקמן מצא מא, א"ב: פירוש רחמים גדולים... מדת הקדוש ברוך הוא... על פולם שייך ונפול רחמנותו. וכמאמר "שעל על הבריות", שעל כל הבריות ועולמות עליונים שייך ונפול רחמנותו יתברך.)

27. (נוסח פייט לראש השנה יום הכפורים. וראה "מראי מקומות הנהו והערות קצרות" לתניא פרק ב.)

28. (תקוני זהר קב, א.)

29. (ראה דבור המתחיל "אשירה לה" כי גאה גאה" – תורה אור בשלח סב, ד. לעיל אחרי כט, ב. ובקמה מקומות.)

30. כמו שנתבאר ב"אגרת הקדש" (סימן ב דבור המתחיל "קמנתי"). עיין שם.

31. כמו שנתבאר ב"אגרת הקדש", (סימן ב) דבור המתחיל "איהו וחיזהו".

32. (על פי אסתר א, ד: "בתראתו את עשר... תפארת גדולתו").

33. (קדש וקדש תפארת: על פי תבוא כו, יט. ועוד.)

34. וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ויהי בשלח פרעה", בענין "כמה ארץ אפים לפניו כו" עיין שם (תורה אור סא, ג). וענין מה שנתבאר בביאור על פסוק "שחורה אני כו" (לקמן שיר השירים ג, ג). בענין "פאהלי קר" כו' עיין שם.

35. (ראה בארוכה לקוטי שיחות חלק כ"ה (נידא ב) עמוד 79 ואילך.)

שִׁפְתָיו (יִשְׁעָה נ"ו, טו): "כִּי כֹה אָמַר רַם וְנִשְׂא כו' מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשׁוּבֹן, וְאֵת דָּפָא וְשַׁפְּל רֹחַ" כו'⁴¹ :

אֵת עֲצָמוּ פְּשִׁירִים", שֶׁהוּא פְּחִינַת שְׁקִיעָה וּבִטּוּל, שֶׁזֶה דִּיקָא הוּא תַּפְּלִי לְפְחִינַת הֹתֶם בּוֹלֵט שְׁמֻלְמַעְלָה⁴⁰. וְזֶהוּ

⁴¹ "שפתינת מרירות מעוקרת המשיכת רחמים רבים כו".

40. וְכִמּוּ שְׁנַתְּפָאָר בְּאֵרִיכוֹת עַל פְּסוּק "שִׁמְנֵי כְּחוֹתֶם עַל לֶבְךָ כו'" (הצ"ל).

41. וְעִיֵּן בִּזְהַר פְּרִשְׁת אָמוֹר (דף צ', סוף עמוד ב'), וְכִ"מְקַדֵּשׁ מְלָךְ" שֵׁם.

התשובה פאה ממדת רחמינות... מעורר למעלה... פחינת "פרחמים גדולים אקצנד", שמעלה ומטה שיון... ועל תשובה שבפחינה זו היא שתלית פיאח המשיח... כשיתגלה לעתיד לבא פחינת "רחמים גדולים", אוי "ההרים זמוש ונהבעות פמטינה". ובדבר המתחיל "קול הודי" (לקמן שיר השירים טו, א:

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

בחיצוניות כתפלה דעכשוו כדי להמשיך המקף ויש גם עכשוו כדוגמא זו כמי שתו"א שפטור מן התפלה כר"ש בן יוחאי וחביריו והוא מפני דמי שתו"א נתברר גם חיצוניו הכלים דאדם שזהו עיקר השלימות דאדם שלימות הדמשכו' המקיפים למטה בגלוי כמו למעלה ממש ונק' אדם אדמ' לעליון ממש שיש בוה יתרון מעלה גם מן התפלה שאינ' אלא ביטול חיצוני בחיצוניות דאדם אבל מי שתו"א יש בו ההתכללות האמיתי' בבחי' חיצוניות הכל' בבחי' יש אמיתי בלי ביטול כלל בדומה לעליון שהוא עצמות אא"ס ממש שנק' שלימותא דכולא שלמעלה גם מבחי' מקיף הכללי הנ"ל וע"כ כל המקיפי' באים בו בבחי' גלוי וא"צ ביטול היש כלל כחיי העוה"ב כנ"ל וכמשה שהי' תו"א בתכלית השלימות דאדם כמו במשיח שא' בו וגבה מאד כו' וא"כ ממילא יש בכלל מאתים מנה שכל המשכות המקיפי' בחיי שעה בתפלה נכלל בהמשכות אור העצמות דא"ס בשלימות דאדם דתו"מ כמו שהן בעצמותו ממש שמפני זה נק' חיי עולם הא"ס עצמו כו' כנ"ל וד"ל:

לח) אך עכ"ז צריך להיות בחי' הביטול עכ"פ בחיצוניות הגוף אפי' בנשמות הגבוהות מאד כמו משה אעפ"י שנבואתו הי' פא"פ בלי ביטול הגוף כלל כנ"ל עכ"ז כשהי' צריך להתפלל היה בביטול החיצוני בהשתחוואה ונפילת הקומה לארץ כמ"ש ואתנפל לפני ה' מ' יום כו'. וכמו וימהר משה ויקד ארצה וישתחו לפי שנבואתו הי' בשרשו בפנימו' ע"י כנ"ל בחכ' ומדות רק שהי' בפנימו' דאבא שהוא פנימו' ע"י אבל בתפלה הי' צריך להמשיך מו"ג מדה"ר דפנימו' הכתר ממקור כל המקיפים העליונים כנ"ל ע"כ הי' צריך לבא בבחי' ביטול בהשתחוואה חיצוניות עכ"פ שזהו מצד יתרון שרש התפלה על התו"מ כנ"ל והוא מפני שצריך להיות המשכה זו דתפלה ממקורא דכולא בחי' יש האמיתי בלי צמצום כלל ונמשך למטה בבחי' יש גמור כחיי שעה דח"י ברכות שהן למעלה מן החכמה דתורה כנ"ל וכן בהמשכת ו"ג מדה"ר אמר וימהר משה ויקד ארצה וישתחו בגופו דוקא וכן מה שהתנפל מ' יום לפעול מחילת העון דישראל בפ"מ כו' שאין ביטול פנימו' דרצון ותענוג בחכ' ומדות דתורה מגיע לשם מטעם הנ"ל. אמנם מה שצריך להיות ביטול הגוף כמו בכריעה והשתחוואה בתפלה זהו עכשוו שהתפלה נק' סולם כו' ששייך ענין על' מלמטה למעלה מעלה צריך שהי' ביטול היש לקבל מיש האמיתי אבל בעוה"ב גם היש הגוף כמו שהוא לא יהי' בבחי' ביטול כי יקבל כמו שהוא מחיי החיים כתח"ה כנ"ל והוא לפי שעצמות אא"ס יהי' למטה ממש כמו שהוא למעלה בלי צמצומי' והשתלשלות דחכמה ומדות וע"כ רוחניות וגשמייות שיון כנ"ל וא"כ לא שייך אז ענין העליו' מלמטה למעלה שבתפלה כעולה בסולם להמשיך המקיפים כו' מאחר שנמצא למטה כמו למעל' בעצמותו וגם בחי' כלי המחזיק לבחי' המקיף העליון הוא בתכלית הברור מעה"ד כגופי' שיחיו בתח"ה שגם בהיותם בבחי' יש גמור אינו בחי' יש נפרד כלל וכלל ע"כ לא יצטרך אז לבחי' הביטול גם

עליית המל' בפנימי' הכתר ועכשיו אומ' בשכמל"ו בק"ש גם תפלה בלחש דוקא בביטול חיזוני משא"כ בעוה"ב נק' בחשאי בביטול פנימי דחכ' שבדבור במקורה בח"ע כנ"ל וכן קול גדול והו קול כלה כו):

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורננא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ביאור לד"ה קדושים

מים רבים ההולכים וכשמעמידים בפניהם מסך שיעכבם ומסלקים אותו אח"כ אזי יהי' הילוכם במקום הסרת המסך ברעש גדול יותר ויותר מכמו שהיה הילוכם תחלה כשלא הי' המסך מעכבם, וענין הארה זו המתגל' בחו"ג המגולים הוא מבחי' הכתר שלמעלה מאו"א והוא בחי' האה"ר שלמעלה מהדעת והוא ענין עומקא דליבא כמ"ש ממעמקים קראתיך ונזכר בזה שחם ב' עומקים והוא בחי' ב' היסודות דאו"א הנ"ל שבמקום סיום יסוד אי' שהוא בלב מתגלה הארת עומקא דכולא מה שלא הי' נגלה מתחלה כשהיו החו"ג מכוסים כי כל דבר שהוא מסתיים הוא בכח גדול יותר מבמצע כידוע, (וע' בע"ח שכ"ה שע"י גילוי החו"ג הם מתרכים ויש להעיר מענין נהרא מכיפ' מבריך), ואמנם סיבת המצא בחי' עומק גדול בלב שלמעלה מהאורות דאו"א הוא מפני שיש באורות דאבא ג"כ למעלה מהחכמה (כנ"ל בענין הקדוש הא' שכלי החכמה מקבל מהאור שלמעלה מהאצילות) ובעת ירידת השפע לאימא מתצמצם ע"כ בסיום ותכלית האורות בחוה הלב מפני גדול ההכאה געשה שם כמו בחי' אור חוור למעלה כמש"ל שכל מיצר ודוחק מביא לידי גדול ההרחבה, וגם כאן מפני שבחוה שם האורות במיצר מאד כמ"ש בע"ח לכן כשבוקעים מחיצת היסוד אזי מתגבר מאד הגילוי והו ענין שיש עומק בלב שלמעלה מאו"א והוא בחי' האה"ר שלמעלה מהשכל והדעת, ונמצא מובן שאותה האה"ר דבחי' בכל מארך שהיא ממטה למעלה ע"י צעק לבם מתוך המיצר והדוחק כנ"ל היא נמשכת אח"כ ג"כ ממעלה למטה ע"י ההתבוננו' וההשגה ונק' עומקא דליבא כנ"ל והו ענין הקדוש הב' שהוא ענין המשכת אור הכתר מלמעלה למטה בתוך בחי' הת"ת שהוא ענין לב והוה דו"א דהיינו מה שמתחלה הי' גילוי הארה זו בחכמה ות"ת ע"י עליית הת"ת ממטה למעלה כנו' לעיל עכשיו הוא יורד ומתגלה בתת"ת ממעלה למטה ע"י בקיעת יסוד אימא שיסוד אבא בוקע ג"כ היסוד אי' ומאיר בו"א ובתוכו יש הארת הכתר שהוא האור שלמעלה מהכלים כנ"ל בענין

ג. ומעתה יש לכאר ענין הקדוש הב' שהוא בת"ת החוור עם הארה למקומו דהיינו שהחכמה מאיר בת"ת כו', והענין כי הנה מכוור בכהאריז"ל דיסוד אימא מסתיים בחוה דו"א ואז החו"ג שהיו מכוסים ביסוד אימא יוצאים ובוקעים מחיצת יסוד אימא מחמת צרות המקום ומתגלים בו"א וגם יסוד אבא שהי' מלוכש ביסוד אימא בוקע גם הוא מחיצת יסוד אי' הנ"ל ומתגלה בתוך הו"א כו'. וביאור הדברים הנה מתחלה יש לכאר ענין יסוד אי' כי הנה בחי' בינה הנק' ג"כ אימא ידוע שהוא ההשגה באלקות ויסוד אי' הוא בחי' ההתקשרות שמקשר עצמו בההשגה האלקי' וענין החו"ג המכוס' ביסוד אימא הוא התפעלות והאהבה שמתפעל ומתאוה לה' ע"י התקשרותו כחוק בהשגה והתבוננות בנדולתו ית' ובהיות התפעלות זו כמחוה ושכלו עדיין ומכוסה בתוך ההשגה וההתבוננו' והו ענין חו"ג המכוסים ביסוד אי' וענין יסוד אבא הוא ענין השגת הביטול שרואה את הנוול מאין ליש אע"פ שגם זאת נתפס בשכל והשגה עכ"ז מאחר שאינה בהשגת דבר מה כ"א רק השגת הביטול לזה יקרא בשם חכמה ויסוד אבא ומלוכש ג"כ תוך יסוד אי' שהוא ההשגה כנ"ל, והנה כו' הוא כשהו עדיין בהשגה לבר, אבל כשצריך להתגלות בלב להיות התפעלות בלב ממש אזי מסתיים יסוד אימא פי' כיון שהלב הוא מהות אחר ע"כ כדי שיוגע התפעלות בו ממש שהוא מהות אחר ואינו מהות שכל אזי צריך להסתיים מהות ההשגה וההתבוננות ואז יתגלו החו"ג בלב ויהי' מזה בחי' אהבה כרשפי אש שהוא בחי' הגבורות המתגלים בלב או אהבה כמים בבחי' חסדים המתגלים כו', (ע' מענין חסדים המכוסים והמגולים בפ' מאמר הוהר ע"פ אלה תולדות נח שם נת' ענין עה"ח ועה"ד וע' מענין מי ברא אלה שוהו ענין פלג אלקים מלא מים בביאור ע"פ והי' מספר כנ"ל), והנה מחמת שהחו"ג המתגלים בלב הוא בא ע"י בקיעת היסוד במקום שמסתיים לזאת מתגלה שם ע"י זה הארה גבוה יותר מכמו שהיו תחלה מכוסים והוא כמשל

שמשפיע הדיבור אף בהרחבה גדולה ולא יהי' לו למשא כלל אף להסביר הענין כמה פעמים ובעת שהוא בעצבות אוי יהי' לו למשא גדולה לדבר אפילו פ"א ובקצרה, והמעם לזה הוא מפני כי הרצון של הדיבור תלוי ונמשך מהמדות לכן אם הם שמחים הנה גם הוא בתגבורת כמו ממילא ואם לאו יהי' חלוש כו' וכמ"כ למעלה הרצון בהדיבור העליון תלוי ונמשך מהמדות עליונות הנק' ז"א ולכן כשנמשך בחי' הקדושה שהוא הארת אור המאציל שלמעלה בחכמה בחוה דו"א כנ"ל אוי ממילא ומאליו נמשך בחי' כתר דרחל שהוא רצון שבדיבור העליון שמקבל ג"כ מקדושה זו והוא ענין עטרה א' משני העמדות שבראש בניו שמל' דאצי' היא מקור כללות נשמות ישראל כידוע:

קדוש הא' ובחי' זו בעבודה י"ל עסק התורה בבחי' ביטול להיות ודברי אשר שמתי בפך ע"ד ונתתי עשב כו' א"נ בחי' שמחה של מצוה מרוב כל, והנה ענין קדוש זה הב' הוא הראשון משני העמדות שהניח הקב"ה בראש בניו כנו' במדרש במשל למלך כו', והענין כי ע"י גילוי החו"ג מתוך היסוד אימא אוי מאירים למל' דאצי' הנק' רחל העומדת אחורי ז"א דרך הנקב שבחזה ונעשה מזה כתר לרחל כמ"ש בע"ת, וביאור הענין הנה פי' כתר דרחל הוא בחי' הרצון שבדיבור כי המל' היא בחי' דבר ה' ועלמא דאתגלייא ושידי' נמשך בחי' רצון לזה והוא הנק' כתר דרחל הוא נמשך מחוה דו"א פי' כמו שאנו רואים באדם שכשהוא שמח ומוב לב אוי הוא מרבה לדבר דהיינו שהדיבור הוא אז לו בנקל מאד

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

וידבר כו' ויצוים

עצמו לא שייך שום השגה כלל מחמת בהירותו הגדול כי ישת חשך סתרו, רק ע"י צמצום הארה נקודה קטנה. וזהו בעוה"ב דוקא שהוא גילוי השגה לשכל נברא להתענג, ולכן העוה"ב נבנה על מדת הדין הקשה, כמבואר בספרים שעוה"ז נאמר בו עולם חסד יבנה, משא"כ עוה"ב הוא מדה"ד, שהרי יסורי עוה"ז נק' יסורים של אהבה וחסד כי יסורים ממרקין, ויסורי עוה"ז כמו איבוד ממון, ונוקף אצבעו כו' אין ערוך לגבי יסורי גיהנם שהאש שלנו אחד מששים מאש כו', ומה שהי' ראוי לידון בגיהנם בעוה"ב מחשבין כנגדו יסורי עוה"ז הקלים, וה"ז חסד. משא"כ בעוה"ב עונשין בגיהנם אם לא שב בתשובה כו' לפי שעוה"ב נבנה על תוקף מדה"ד לשלם לעושה רע כרעתו. וכ"ז הוא מפני שעוה"ב שהוא גילוי ההשגה ותענוג הנשמות שזהו ע"י גבורות וצמצומים דוקא וכמ"ש להודיע לבני האדם גבורותיו כו'. וי"ל כי גם החכמה שהיא בחי' יו"ד שבו נברא העוה"ב הרי התהוותה מא"ס הוא ע"י גבורות וצמצומים, והוא מה שנמשך האור והשפע רק ע"י בחי' שערות כו', ושרשם מגבורה דע"י המלוּבשת במו"ס, ואתערל"ת לבחי' זו זהו ע"י אתכפיא כמשנ"ת בר"ה באתי לגני בענין אריתי מורי עם בשמי, וע' בלק"ת בביאור ע"פ ולא אבה כו' שביאור ענין אתערל"ת לבחי' זו הוא ע"י שהאדם מצמצם רצונו כו' הוא בחי' בטל רצונך. וזהו ג"כ ענין לעבדה, וכמש"נ בס' של בינונים פט"ו מענין עובר אלקי' כו'.

ג) וע"פ הקדמה זו יובן בבחי' התיקון עצמו ההפרש בין עוה"ז לעוה"ב, כי העוה"ז דוקא הוא עולם המעשה שהוא בירורי הניצוצות דתהו. דהנה תהו ותיקון, הי' תחילה תהו שבנה ככוונה בנין התהו ע"מ לסתור, וסתר ככוונה את בחי' התהו ע"מ לבנות בחי' התיקון בכדי שיומשך גילוי אלקות ע"י העבודה בתומ"צ למטה כמו למעלה שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתוני, ולמה נתאווה כך זה אין אנו יודעים ומשיגים כלל, רק שזה אנו יודעים שנתאווה כמ"ש במ"א, ולכן ע"י קיום המ"ע הרי הוא עושה כלים להיות מכון לשבתו ית', וע"י מל"ת ה"ה מנקה דירתו ית' להיות מנוקה מכל וכל להיות ראוי להיות מכון לשבתו ית'. וע"ז נאמר ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה, שהאדם הוא העושה ומשמר את הג"ע ע"י עבודתו בעבודת הגן לעבדה זו רמ"ח מצות עשה ולשמרה זו שם"ה מל"ת, וע' באוה"ח ע"פ ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה, והיינו שהאדם הוא עושה וממשך גילוי אלקותו ית' מאור א"ס ב"ה להיות תוס' וריבוי אור בג"ע.

והנה ארז"ל ביו"ד נברא העוה"ב, פי' ביו"ד צמצום הארה נקודה קטנה שבאוא"ס ב"ה שאין לו סוף ואין לו קץ ותכלית לית מח' תפיסא בי' כלל וא"א להיות שום השגה לשכל נברא להיות תענוג הנשמות אלא שנהנין מזיו כו', וכמשל בהירת השמש או האבוקה שא"א להסתכל בהם מחמת בהירותם, וכן הוא לענין השגה שבאור א"ס ב"ה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

וידבר משה אל ראשי המטות, ש"פ מטות, תער"ג

כנגד מו, כנגד כ"ו דורות שברא הקב"ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו כו', והיינו מבחי' רב חסד דא"א ששם כחשיכה כאורה שאינו תופס מקום כלל וכמ"ש אם חטאת מה תפעל כו' (והיינו בבחי' חיצוני המקיף, משא"כ בפנימי' המקיף שם הכוונה שיהי' קיום התו"מ דוקא כו' וכמ"ש במ"א). וז"ע שני אלפים תהו שהי' ההמשכה בבחי' ריבוי האור וזהו מבחי' חסד כו' (ובאמת הרי ריבוי האור אינו לטובה אמיתי' שה"ה הי' סיבת השבירה כו', ומבו' במ"א דהכוונה בבנין התהו שהי' ע"מ לסתור זהו בכדי להפריד הסיגים והפסולת שנעשו ע"י הצמצום כו', וכנודע דהצמצום הוא בחי' גבו' דש' אלקים, והגבו' הן סיבת הסיגים כו', ובכדי להפרידן בשביל זה הי' בנין התהו והי' בבחי' ריבוי אור וגשברו כו', וכן בסוף כל ההשתל' בריבוי ההשפעה לעוברי רצונו הוא כמ"ש ומשלם לשונאיו כו' להאבירו כו'). ואח"כ שני אלפים תו' דאורייתא מחכ' נפקת וחכ' יש בה קצת דין כמ"ש החייט, והוא המדידה וההגבלה להיות ההמשכה במקום הראוי דוקא כו', ובד"כ הוא בחי' התיקון להיות בבחי' מיעוט האור וריבוי הכלים והיינו שיהיו כלים לקבל את האור, וכפי אופן הכלי הוא המשכת האור כו' (ומ"מ הרי התו' נק' תו' חסד לפי שהיא גילוי או"פ וזהו בחי' גילוי ממש כו', וגם בחי' הגבו' דתו' תכלית חסד, וכמ"ש בלק"ת ד"ה החלצו הפרש בין הגבו' שקודם מ"ת להגבו' דתו' כו'), ובכללות זהו הקו הנמשך מאוא"ם שהוא ההמשכה שבבחי' מדה וגבול כו'. והנה ע"ה שהקו בא בבחי' מדה וגבול ה"ה הארה ממש מא"ם כ"ה שהאור מעין המאור רק וזהו מה שא"ם מאיר בבחי' גבול ומדה כו', וע"ד מ"ש העה"ק בענין הכלים דע"ם שזהו משלמות הא"ם שכשם שיש לו כח בכבע"ג כן יש לו כח בגבול כו', כמו"כ הוא בבחי' הקו וזהו מה שיש בא"ם ג"ה הכח שיהי' מאיר בגבול ומדה כו'. ויובן ביותר עפמשנת"ל פמ"ז דהגבול דאורות אינו בחי' כח הגבול שבא"ם שה"ה ש' הוי' כו' (דכח הגבול הן השמות דאל אלקים כו'), והוא מה שהאוא"ם הכל"ג שיער בעצמו להאיר בבחי' מדה וגבול כו', וה"ה בבחי' דנקות במקורו וזהו מה שהוא בבחי' אור, דכל אור אא"ל כ"א בבחי' דנקות כו' כנודע, וא"כ מאחר שהוא בחי' אור ה"ה בבחי' דנקות במקורו ומעין מקורו שגם הוא בבחי' א"ם והו"ע הכנף מין כנף כו', דהציצית הן בחי' או"פ ומ"מ ה"ה מין כנף כו'.

קס) וביאור הענין הוא, דהנה ידוע דהע"ם דאצי' הן בחי' ממוצע בין אוא"ם המאציל אל הנבראים כו', דכל התהוות וכל השפעה בעולמות הכל הוא מאוא"ם כ"ה והוא ע"י אמצעות האצי' כו'. ולכאורה א"מ הלא הנבראים הן באין ערוך לגבי אוא"ם שאין להם שום ערך ויחוס כלל וא"כ איך שייך ממוצע ביניהם, דענין האמצעות שייך בב' דברים שהן במהות א' רק שזה למעלה הרבה מזה, בזה שייך ענין הממוצע שע"י יכול להיות ההשפעה מהעליון אל התחתון, והו"ע ירידת ההשפעה ממדרגתה כמו שהיא בהעליון שנתמעט בזה האור וגם באה בהתלבשות עד שנעשית לפ"ע התחתון כו'. וכמו עד"מ בהשפעת השכל מהרב אל התלמיד דהשכל כמו שהוא אצל הרב גם שהוא מדוד כבר לפי אופן המקבל, ה"ה למע' עדיין מהמקבל לפי שמאיר בזה בחי' העומק והפנימי' ע"כ אינו בערך המקבל עדיין כו', וע"י האמצעות שבזה דהיינו שנתמעט האור דהעומק והפנימי' מתעלם כו', וגם בא בהתלבשות בענינים שבערך המקבל כו', ע"ז יוכל להתקבל אל המקבל כו'. דכ"ו הוא כמשפיע ומקבל שהן בערך זל"ז כו', אבל בדברים המובדלים לגמרי בעצם מהותם שבאין ערוך כלל מה שייך ממוצע בזה כו', וכמו שאינו שייך שום ממוצע בין כבע"ג. למה שהוא בגבול כיון שלגבי כבע"ג שזה הגבול היותר קטן עם הגבול היותר גדול א"כ אין שום אמצעי ביניהם אלא או גבול או כבע"ג כו'. אך הענין הוא דהנה נת"ל באורך איך שיש ב' מיני המשכות מאוא"ם, הא' הוא בבחי' א"ם ממש, והב' בבחי' גבול ומדה כו', והבחי' הא' היא בחי' רצה"ע שבא בבחי' מקיף לכל העולמות בשוה כו', ובחי' הב' הוא הקו הנמשך מאוא"ם שבא בבחי' מדה וגבול לפ"ע העולמות ובה בבחי' התלבשות והתחלקות בע"ם דאצי' כו', וגם בשרשו ומקורו של הקו כמו שהוא לפה"צ יש בו ע"ם והן ע"ם הגנוזות במאצילן כו', רק ששם הם בתה"פ והאחדות כו', ולאחר הצמצום באים בבחי' התחלקות והעיקר בהתלבשותם בכלים כו'. ומב' בחי' אלו הן ב' מיני המשכות והשפעות בעולם, הא' בבחי' ארך אפים ורב חסד שלמע' מהצמצום כו', וכמארו"ל כמה א"א לפניו שכל הדורות היו מכעיסין כו' שזה שגם המכעיסים מקבלים שפע וחיות בעוה"ז מקדושתו ית', זהו מבחי' א"א ורב חסד כו', וכמארו"ל (פסחים דקי"ח ע"א) הני כ"ו כל"ח שאמר דוד

מאוא"ם, שזהו ההמשכה שבבחי' מדה וגבול וה"ה הארה ממש מאוא"ם ב"ה, שזהו מה שאוא"ם שיער בעצמו להאיר במדה וגבול, דוה שהוא משוער מאוא"ם הבל"ג וגם יש בו רושם הא"ם בו, הרי מצד זה יש בו התדמות אל האוא"ם הבל"ג בו, ומה שהוא בבחי' מדה וגבול ה"ה בבחי' התדמות אל בחי' א"ק בו, וע"כ הקו הוא בבחי' ממוצע להיות ע"ז התהוות בחי' א"ק בו.

קיצור. וביאור הענין דהנה אצי' ממוצע בין אוא"ם והעולמות, וצ"ל הלא ממוצע יצדק בדברים שהן בערך זל"ז כמו מומ"ק, אבל איך יצדק בין גבול וכלי גבול. הענין הוא דהנה נת' שיש ב' המשכות בבחי' א"ם ובבחי' מדה וגבול, וזהו כמה א"א לפניו, והו"ע ריבוי האור דתהו בחי' חסד (ועי"ז ה' השבירה והכוונה בשביל הפרדת הפסולת), ותורה הו"ע התיקון בבחי' מדה (ובעצם היא בחי' תורת חסד), והו"ע הקו, והרי שרשו מאור הא"ם, מין כנף, וגם יש בו רושם הא"ם, ולכן הוא בחי' גבול וכלי גבול, וע"כ הוא בחי' ממוצע שיהי' מאוא"ם התהוות א"ק.

ובפרט לפמשנת"ל פכ"ח דבהאו"פ יש בו בחי' הרושם מהאוא"ם הבל"ג בו, דנת' שם שיש ב' מיני צמצום, דבבחי' האור שלהאור במדה וגבול (והיינו בשרש ומקור האו"פ בו) ה' הצמצום בבחי' מיעוט לכך בו, ובהאוא"ם הבל"ג ה' הצמצום בבחי' סילוק בו, דבבחי' סילוק האור נשאר רשימו מהאוא"ם הבל"ג בהאור שלהאור במדה וגבול בו. וזהו סבת ב' הענינים הפכים שבהקו שהוא בבחי' קו המדה וגם פועל ההתכללות דאנת הוא דקשיר לון בו, דבמ"א מבו' שזהו לפי שהקו בעצם הוא בחי' האוא"ם הבל"ג רק שנמשך ע"י הצמצום שעושה בו הגבלה בו, ועי"ז הוא שיש בו ב' הענינים הנ"ל. ולפי המבו' כאן דגם בשרשו הוא להאיר בבחי' מדה וגבול בו, א"כ איך יש בו ב' הענינים הפכים הנ"ל, רק שזהו ע"י הרושם מאוא"ם הבל"ג שבקו בו, ולהיות שהקו הוא משוער מהאוא"ם הבל"ג וגם יש בו רושם מהאוא"ם בו, והוא בבחי' מדה וגבול בו, ע"כ הוא בבחי' ממוצע בין אוא"ם אל העולמות. דבכדי שיהי' התהוות א"ק מאוא"ם שנק' אדם דברי' דכללות זהו ע"י הקו הנמשך

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

וכל בניך

דאתגליא וים עלמא דאתכסיא, וברכת בני יוסף הוא דגם בעלדא"ת"ג יהיו במדרגת ההתקשרות דעלמדא"תכ"ס. אמנם צ"ל מהו"ע אלפין באורייתא הוי', הלא הכל יודעים דהתורה היא תורת הוי' ומה בא להשמיענו בזה דאלפין באורייתא דהוי'. אך הענין הוא, דהנה אי' בגמ' סוף ברכות תלמודי חכמים מרבים שלום בעולם שנא' וכל בניך למודי הוי' ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך, ופי' בשל"ה (תושבע"פ כלל אל תקרי דת"ג ע"ב) כי תיבת בניך הב' מיותר מאחר שנא' ברישא וכל בניך למודי הוי' ה' די ומספיק שיאמר ורב שלומם, ומכפל הלשון ורב שלום בניך מזה למדו דא"ת בניך אלא בוניך, וענין בוניך הוא כמארו"ל (שבת ק"ד ע"א) מאי בנאין א"ר יוחנן אלו ת"ח שעוסקים בבנינו של עולם, ואי' במהרש"א (שם) בבנינו של עולם היינו תורה שהיתה כלי אומנתו של הקב"ה בכריאת העולם כדאי' במדרש (בראשית בתחלתו) ואהי' אצלו אמון בו' אומן, התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה, בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטרין, אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת

וכל בניך למודי הוי', ורב שלום בניך (ישעי' נ"ד י"ג), ופי' במצו"צ למודי ד' תלמודי הוי', וצ"ל מהו"ע תלמודי הוי'. ומצו"ד פי' וכל בו' הוי' ישכילו בחכמה כאלו יהיו תלמודי המקום ב"ה, ורב שלום בניך השלום של בניך יהי' הרבה מאד, ומ"ש כאלו יהיו תלמודי המקום פי' כאלו הוא כאשר והיינו דכאשר יהיו תלמודי המקום הנה אז השלום של בניך יהי' הרבה מאד, ומתאים לפי' התרגום וכל בניך אלפין באורייתא דהוי' וסגי יהי שלם בנך, דע"י הלימוד בתו' שיודע שהיא תורת הוי' דהוה אלפין באורייתא דהוי' הנה אז מלכד דישכילו בחכמה אלא עוד זאת סגי יהי שלם בנך, והוא ע"ד דכת' בן פורת יוסף בן פורת עלי עין בו' ותרגם ברי דיסגי יוסף ברי דיתברך כגפן דנציב על עינא דמיא וגו', והיינו דלכד זה דיוסף עצמו הוא ל' ריבוי וכמ"ש ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף הוי' לי' בו' הנה ברי דיסגי יוסף בריבוי אחר ריבוי, ע"ד שארו"ל (ברכות ד"ב ע"א) מזרעא דיוסף קאיתינא דלא שלטא בי' עינא, דברכת יוסף ובניו הוא וידגו לרוב בקרב הארץ, וזהו עלי עין עולי עין, דארץ עלמא

התורה, והיינו דגם ע"י ההסתכלות באותיות שבספר תורה ובפרט בעלותו לתורה שמברך תחלה אשר בחר בנו, ובסוף אשר נתן לנו, הנה ע"י ההסתכלות באותיות הס"ת הוא מקיים עלמא, וזהו מה שהתורה הולכת ממדינה למדינה להאיר את העולם ע"י אור התורה.

קיצור. יבאר דכאשר אלפין באורייתא דהוי' דוקא, אז הנה מלבד כי ישכילו בחכמה אלא עוד סני יהי שלם בנך ע"ד בן פורת יוסף כרי דיסני יוסף, תוספות על תוספות בריבוי גדול, ות"ח נקראים בנאים, כי התורה היא כלי אומנתו של הקב"ה, ובר נש דאסתכל באותיות התורה ומתדבק בקדושת האותיות מקיים עלמא, ולכן התורה הולכת ממדינה למדינה לברר העולם.

אומן, והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו, אלא דאפתראות (יריעה של קלף דלא קמיט ומצויירים עליו צורות שונות של בנינים, מ"כ) ופנקסאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים היאך הוא עושה פשפושין (חדרים קטנים, מ"כ) כך ה' הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם, וזהו שעוסקים בבנינו ש"ע היינו שעוסקים בתורה שע"י עסק התורה הם בונים את העולם, וכדאי' בוח"ב (דקס"א ע"ב) כל מאן דאסתכל בה באורייתא ואשתדל בה כבי' הוא מקיים כל עלמא, קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא, בר נש מסתכל בה באורייתא ומקיים עלמא. ואמר כל מאן דאסתכל בה באורייתא ואשתדל בה, שהם ב' ענינים, אסתכל באורייתא הם אותיות התורה, ואשתדל בה הו"ע לימוד

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

ליל י"ט וליל כ' כסלו, תרצ"ד

כאמור, על חסידים לחפש בכל דבר את האמת, ולרצות להבין בבירור את ה"תוך" כשהחשובים הם על ידי השכל הישר. מן ההכרח לסלק את הלב הבווער ולהתחשב רק עם השכל הישר. מי הביא את הרבי הגדול הזה, שמסר נפשו על תורת הבעש"ט נ"ע, במאסר? – היו אלה גדולי גאוני ישראל, שעל שמירת התורה והמצוות היו הם עצמם מוסרים את נפשם, ואין שום ספק וספק ספיקא אף לא לרגע, שכוונתם היתה לשם שמים. ישנם דברים שאסור לדבר בהם, דברים שלא צריכים לדבר, דברים שלא רוצים לדבר. ואודות דבר זה לא מותר לדבר, לא צריכים לדבר, ואין אני רוצה לדבר. אך במלים קצרות מן ההכרח להבהיר את הענין. היתה זו שגיאה מסויימת של חשד, שגיאה מרה, מכאיבה מאד, אך הכוונה היתה ברורה ובהירה – לשם שמים, לשם שמירת התורה והמצוות.

כל זה מראה לנו בבהירות שיד ה' עשתה כל זאת. ההשגחה העליונה יתברך הביאה את הרבי הגדול במאסר, וההשגחה העליונה יתברך שיחררה את הרבי הקדוש מהמאסר.

ג. ידוע היטב לכל אחד ענין ההשגחה הפרטית כפי שהבעש"ט מסביר, שגם על קש ועלה שלכת המתגלגל בחוצות – קיים דין ומשפט כמה פעמים עליו להתגלגל, והיכן ובאיזה מקומות עליו להימצא.

ב. מתולדותם ניחנו חסידים בכושר של "הגברת הצורה על החומר", ובכל דבר הם רואים את ה"תוך" שבו. יש להם את האפשרות לראות כל דבר בבהירות. גם בדברים שבהשקפה ראשונה מתמלא הלב מהם בלהב-שלהבת – יש בכוחם של חסידים לבודד את התפעלות הלב ולהסתכל עליהם בעיני השכל. זו מעלה עצמית שיצרה חסידות חב"ד.

במבט השכלי הברור והתקיף שיצרה החסידות, עלינו לראות ולהבין ענין מאסרו ושחרורו של הרבי. ידוע היטב לכל אחד ענין "עליית הנשמה" שהיתה לבעל שם טוב נ"ע בראש השנה שנת תק"ז. כידוע אמר אז לתלמידים הקדושים, שהעולם יואר בשני אור, אור הנגלה ואור החסידות. בהתאם למסורת כ"ק אבות קדושים, היה הרבי³ בשעת הסתלקותו – כ"ד טבת תקע"ג – בן ששים ושמונה שנים⁴, והסימן הוא "חיים". הרי שבשעת עליית הנשמה האמורה, היה הרבי בן שלש שנים, ומורנו הבעש"ט נ"ע ראה את המאור המאיר בשני אור.

הגאון והרבי הגדול הזה, שבהיותו בן עשרים וכמה שנים, בחר בו המגיד הגדול לחבר את ה'שולחן ערוך', ואומר עליו "הלכתא כרב"⁵, שה'שולחן ערוך' שלו יתקבל בכל תפוצות ישראל – רבי זה יושב במאסר.

אז כבר בן ג' שנים.
(5) בכורות מט, ב.

(3) כ"ק אדמו"ר הזקן נבג"מ ז"ע.
(4) בספר "בית רבי" כותב שנוולד בשנת תק"ז, אבל כפי המקובל היה

קדמוני?⁹ במושג של צופה ומביט עד סוף כל הדורות, וההשגחה העליונה מבצעת זאת בגלל כוונה אלקית.

תוך כדי טיולו, נכנסנו ליער, ובהיותי שקוע במה ששמעתי אודות השגחה פרטית ונגרש מרצינות ההסברה, קטפתי בלי משים מזמן לזמן עלים מן האילנות, מוללם באצבעותי ומפזרם לרוח.

האר"י הקדוש – פונה אבי אלי – אומר, שלבד זאת שכל עלה של אילן הוא בריה בעלת חיות אלקית, שהשי"ת ברא לתועלת מסויימת בכוונת הבריאה – יש גם בכל עלה ניצוץ של נשמה היורדת לעולם לשם תיקון. ראה עד כמה "אדם מועד לעולם בין ער ובין ישן"¹⁰.

ההבדל בין ער לישן הוא בכוחות הפנימיים של שכל ומדות. הכוחות החיצוניים ישנם גם באדם ישן, ורק הכוחות הפנימיים מטושטשים בשעת השינה, ובגלל כך רואים בחלומות שני דברים הפכיים. בכוח הראיה ניכר אם האדם ער או ישן, אדם ישן אינו רואה, ואילו אדם ער – רואה.

ההבדל בין ער וישן מתגלה בכוח הראיה. כשאדם ער הוא רואה אלקות, ואילו כשהוא ישן אינו רואה אלקות. ברם, אדם מועד לעולם בין ער ובין ישן. זה עתה שוחחנו בענין ההשגחה הפרטית, ומבלי משים קטפת עלה, מוללת אותו בידך, שיחקת אתו, קרעת אותו לגזרים ופיזרת אותו במקומות שונים.

כיצד יכולים להיות שווה-נפש כל כך לגבי בריאתו של הקב"ה? את העלה ברא הקב"ה לשם כוונה מסויימת ויש בו חיות אלקית, יש לו גוף וחיות, ובמה ה"אני" של העלה, קטן יותר מה"אני" שלך?!

אכן, ההבדל הוא גדול, העלה הוא צומח, ואתה – "מדבר", ובין צומח למדבר קיים הבדל רב. ברם, יש הרי לזכור תמיד את התפקיד ואת הכוונה האלקית שבכל דבר, התפקיד המוטל על הצומח לבצע בעולם והתפקיד המוטל על המדבר לבצע.

אבי הקדיש את הדיבור לביאור המאמר¹¹ "יתוש קדמך", שקיים יתרון בדומם-צומח-חי לגבי ה"מדבר", בכך שהדומם-צומח-חי שומרים את תפקידם, כל אחד מהם ממלא ומבצע את הכוונה העליונה.

במשך כמה ימים בשעת הטיולים, דיבר אבי בנושא זה, עד שהגיע לענין של ידיעה ובחירה, באמרו שהידיעה שלמעלה מה שקמיה יתברך גלוי וידוע כיצד יבחר האדם לעשות, ידיעה זו איננה מכריחה את הבחירה. האדם יש לו בחירה חפשית להיות בוחר בטוב ומואס ברע.

הבעש"ט נ"ע אומר שהקב"ה מסבב סיבות מסויבות שונות כדי לקיים השגחה פרטית על נברא ויצור פעוט, שכדי שעלה המתגלגל באיזו חצר אחורית מלפני שנה, או קש שלפני כמה שנים כיסו בו את הגג בעיירה נידחת – יועברו ממקום למקום – פורצת, בעצם יום חם שטוף שמש, רוח סערה ההופכת שמים וארץ, ואז מתבצעת ההשגחה הפרטית בעלה השלכת ובפיסת הקש.

הבעש"ט נ"ע לומד תורה שבכתב במשך עשר שנים אצל אחי' השילוני – כך כותב הבעש"ט נ"ע לתלמידו הקדוש בעל ה"תולדות" – במכתבו מיום ג' מקץ, כ"ח כסלו, תקי"ז, ממזיבוז. מכתב זה נמצא אצלי בין שאר המכתבים הרבים שהוציאו מהארכיון של חרסון וקיוב בשנות תרע"ח ותרע"ט⁶. גם אדם פשוט שבפשוטים מבין מה משמעות לימוד תורה שבכתב במשך עשר שנים אצל אחי' השילוני.

בסדר מקבלי התורה איש מפי איש – כמבואר בהקדמת הרמב"ם – אחי' השילוני הוא הדור השביעי: משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לפנחס ופנחס לעלי ועלי לשמואל ושמואל לדוד ודוד לאחי'. אחי' השילוני ראה את עמרם – אומרת הגמרא⁷ – הוא היה מיוצאי מצרים, נכח בשעת קריעת ים סוף, היה בשעת מתן תורה, והיה מבית-דינו של דוד מלך ישראל. הבעש"ט נ"ע מסביר שלכל אחד מן הנבראים יש מקום מיוחד למעלה. לכל נברא ויצור – מקום מיוחד בהתאם למהותו. אינו דומה דומם לצומח, צומח לחי וחי ל"מדבר", וב"מדבר" גופא – ישראל הם עם קרובו. אך ההשגחה הפרטית היא גם על היצור הזעיר ביותר. והוא מסיים, שאת ההשגחה הפרטית שעל "עם קרובו" יתברך, אי אפשר לתאר. והדברים קל וחומר, ומה דבר קטן כזה, אם העלה או הקש יהיו במקום זה או יטולטלו למקום אחר הוא בהשגחה פרטית, מכלי-שכן במה שנוגע ליהודי, שהוא בהשגחה פרטית, שאי אפשר להבין.

ד. בכל דבר, גם הפעוט ביותר, שבעינינו הנבראים אינו נקרא בשם, ואין אנו מתחשבים בו כלל – ישנה כוונה אלקית, רצון אלקי, וההשגחה העליונה מסבבת כמה סיבות, כיצד ואיך לבצע את הכוונה העליונה.

קיץ תרנ"ו⁸, בלכתי עם אבי לטייל בשדה, התבואה כמעט והבשילה, רוח נעימה נשבה והשבילים התנענעו אנה ואנה – אומר לי אבי: ראה אלקות, כל ניד וניע של שבולת, היה כלול במחשבה הקדומה של פרצוף אדם

(9) ענינו ידוע ללומדי חסידות.

(10) בבא קמא ג, ב.

(11) סנהדרין לח, א.

(6) נדפס בספר "גנוי נסתרות" ירושלים תרפ"ד, בחלק "אור ישראל"

מכתב כח.

(7) בבא בתרא קכא, ב.

(8) בנאות דשא באליווקא הסמוכה לליובאוויטש.

בממונו – כל אשר לו פיזור להכנסת אורחים;
 בגופו – טרח בעצמו לשרת את האורחים;
 בנפשו – הפקיר את התענוג הנפשי הגדול ביותר
 שלו.

אברהם אבינו היה חכם גדול. התענוג הגדול והטוב
 ביותר של אדם חכם הוא כשהוא שקוע במושכלות
 לעצמו. ואילו אברהם אבינו מסר את נפשו, ויתר על
 התענוג השכלי העצמי שלו, והקדיש זמן זה לאנשים
 הפשוטים, להסביר להם אחדות הבורא.

אברהם אבינו התמסר בממונו בגופו ובנפשו לפרסום
 אלקותו יתברך בעולם, וההשגחה העליונה מושיבה אותו
 במאסר.

אברהם אבינו יושב במאסר עשר שנים וההשגחה
 העליונה פודה אותו תוך נצחון עולמי, כלומר, כל העולם
 יודע מכך, ומגאולתו של אברהם אבינו נוצר עם ישראל.
 ו. את משמעות המאסרים של אברהם אבינו ושל
 הרבי צריכים להבין, כלולה בהם תורה שלימה¹⁶.

מוסכם הדבר אצל כל משכיל וחוקר, שבכל דבר
 ישנה תערוכת טוב ורע, ותערוכת זו היא באופן שאין
 טוב בלא רע ואין רע בלא טוב. כלומר, בטוב ישנם חלקי
 הרע, וברע ישנם חלקי הטוב.

בתערוכת טוב ורע, הרי כשם שחלקי הרע שבטוב הם
 רע גמור, כך גם חלקי הטוב שברע – הם טוב גמור.

מנוחה היא טוב. מאסר הוא רע. ברם, בטוב ורע של
 מנוחה ומאסר, ישנה תערוכת של רע טוב וטוב ברע.
 כלומר, במנוחה שהיא טוב ישנם חלקי הרע, ובמאסר
 שהוא רע ישנם חלקי הטוב.

כאמור, הרי חלקי הטוב והרע המעורבים בטוב ורע
 – הם מוחלטים. כלומר, הרע המעורב בטוב הוא רע
 גמור, רע מוחלט. והטוב המעורב ברע הוא טוב גמור,
 טוב מוחלט.

מנוחה היא טוב, הרי זה פסוק מפורש בתורה¹⁷ "וירא
 מנוחה כי טוב", אך בטוב הזה ישנם חלקי הרע, והרע
 הנמצא בטוב של מנוחה הוא רע גמור.

כל התאוות הרעות: גניבה, גזילה, רציחה, פראות
 גופניים ומדות רעות – באות ממנוחה.

"אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה
 של בשר" – אומרת הגמרא¹⁸.

כמה קדושה ויקרה כל אימרה של תורה, כמה חכמה
 ואמת גלומות בכל אימרה.

ה. מאמר החכם אומר: "העבר מלמד את ההוה,
 ומורה דרך העתיד". מה שאירע בעבר הוא המורה
 המסביר את ההוה, כלומר את מה שמתרחש בהוה, והוא
 גם מורה הדרך למה שיהיה.

הרבי מפרסם תורת הבעש"ט בעולם, נוסע ומקים
 קהילות חסידיות, אלפי יהודים הופכים לחסידים ועשרות
 ערים נמשכות לתורת החסידות, וההשגחה העליונה
 מושיבה את הרבי במאסר.

המאמר האמור, שהעבר מלמד את ההוה, יכול לתת
 לנו הבנה מה בכללות ענין מאסרו של הרבי.

הגמרא¹² אומרת, עשר שנים נחבש אברהם אבינו.
 אברהם אבינו יושב במאסר על שהוא מפרסם אלקות.

אברהם אבינו מפרסם אלקות בעולם, "ויקרא שם
 בשם ה' אֱלֹהִים" – מלמד שהקריא אברהם אבינו
 לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב¹³. אברהם אבינו
 אינו ממתין שיבואו אליו, כִּי־אם הולך אל הזולת, הוא
 מחפש להסביר גם לאנשים פשוטים ביותר הענין של
 בורא יחיד.

אברהם אבינו מתמסר לענין פרסום אלקות – שישנו
 בורא עולם ומנהיג הנבראים – בגופו ובכל אשר לו, לווה
 "גמ"חים" לכיסוי ההוצאות לנסיעותיו ולהכנסת אורחים.

אברהם אבינו מנצל את הכנסת האורחים שלו אך ורק
 לתפקיד הקדוש של פרסום אלקות בעולם, שהאורה יאמר
 ברכה, וישבח את הבורא היחיד, אדון העולם.

וכאשר האורח, הערבי, מסרב לברך ולשבח את
 הבורא, הופך אברהם הטוב לאכזר ומגיש לו חשבון
 מפולפל עבור המאכלים והמשקאות הטובים שאכל
 ושתי, בטענה שבמדבר שמים, המאכלים והמשקאות הם
 יקרים יותר מאשר במקום ישוב.

ובראות האורח הצרה הגדולה שנחתה עליו, הוא
 נאלץ להאזין לדברי אברהם אבינו עליו בענין בורא
 העולם.

אברהם אבינו מתאמץ להסביר את הענין של אחדות
 הבורא. אין הוא מסתפק במה שהערבי אומר מלות
 הברכה, אלא משתדל שאכן גם יבין את המושג של
 אלקות. הוא – אברהם אבינו – מרבה בדיבורים,
 בהסברים שונים, עד שגם הערבי הפשוט והמגושם מבין
 ענין האלקות.

זה מה שאברהם אבינו היה נדיב בממונו, גופו
 ונפשו¹⁵:

(16) ראה קונטרס ט"ז שיחת י"ט כסלו.

(17) בראשית מט, טו.

(18) ברכות לב, א.

(12) בבא בתרא צא, א.

(13) בראשית כא, לג.

(14) סוטה י, א-ב.

(15) ראה אורחות צדיקים שער י"ז.

יורד ונופל ר"ל. ההתחלה היא קופה של בשר. מקופה של תבן לא מתפרעים, אבל מקופה של בשר נעשים לפרוע ולמשוגע, נעשים ליורד ר"ל, מתחילים לבעוט באב הרחמן ומ"יורד" נעשה האדם ח"ו ל"נופל".

ר' אושעיא ור' יוחנן אומרים משלים המאפשרים לכל אחד למצוא בתוכו באיזה ענין לא טוב – באיזה ענין רע, שבו, קיימת ההתפרעות שלו.

קשה ומיותר לפרש בפרוטרוט למה מתכוונים ביורד ונופל ר"ל. ישנם כאלה שחושבים שדוקא כשנופלים ר"ל מהקומה החמישית ושוכרים ידים ורגלים זה נקרא נופל, יכול הרי להיות לפעמים שנופלים במספר מדריגות ומאבדים את הדעת ר"ל.

ישנו סוג אנשים שרואים את ההעויות המוטעות, כלומר את היופי המוטעה של מה שנקרא העולם החדש ומתביישים ביחוסם, בזה שהם בנים למשפחות חסידיות. אין שום ספק וספק ספיקא שלכל בן או בת, יקרים מאד זכרונות ימי נעוריהם, ובקרב רבים מהם קיימות בודאי דמויות אור של התנהגות חסידית, וכשהם משווים את בתי הוריהם לבתים שלהם, אין להם מה להתבייש כלל בשורש מחצבתם, בשם חסיד.

הקופה של בשר העושה את האריה לפרוע ולמשוגע הוא בהתאם לאריה, ישנו אריה שגשמיות בכלל עושה אותו לשמח ומשתגע ומזיק.

נהמתו של האריה אינה באה מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר. ריח הבשר עושה את האריה לפרוע ולמשוגע, כפי שרש"י אומר "שמח ומשתגע ומזיק", הוא שמח ונעשה פרוע ומזיק.

אין הגמרא מסתפקת במאמר זה עצמו, ור' אושעיא ור' יוחנן מפרשים את המאמר במשלים כדי שהמאמר יהיה ברור ובהיר.

"א"ר אושעיא: משל לאדם שהיתה לו פרה כחושה ובעלת אברים. האכילה כרשינין והיתה מבעטת בו, אמר לה: מי גרם לך שתהא מבעטת בי? – אלא כרשינין שהאכלתיך".

הרי זה משל על הגוף. הגוף הוא בהמי, הוא תאב רק לענינים חומריים ובהמיים. אלא כשהגוף כחוש, כשלא ממלאים את רצונו, הרי גם אם הוא בעל אברים גסים – אפשר עדיין לסבול, ואילו כשמאכילים את בעל האברים הגסים בכרשינין, מאכלי תאוה משביעים, נעשה בעל האברים לבעוט ולמזיק.

ר' יוחנן אינו מסתפק במשל האמור, והוא אומר: "משל לאדם אחד שהיה לו בן, הרחיצו וסכו והאכילו והשקהו ותלה לו כיס על צוארו והושיבו על פתח של זונות, מה יעשה אותו בן שלא יחטא?!".

מי שיש לו הבנה במהלך הנפש, רואה בשלושת המאמרים האמורים, באיזה דיוק מצויינת כאן דרכו של

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק כד

זמן מועט לאחרי כן, נכנסו (= לבית המדרש) כמה יהודים מבוגרים וכמה אברכים, והתיישבו ללמוד כל אחד בפני עצמו. יהודים אלו נתנו לי שלום, ושאלו האם כבר טעמתי משהו. נכנסתי לשיחה עם יהודים ואברכים אלו, וראיתי שיהודים אלו הם למדנים גדולים, שמעתי מהם חידושי תורה ומאד נהייתי. בין מנחה למעריב למדו אגדה.

לראשונה בימי חיי – מספר ה'מגיד' – שמעתי כזו צורה של לימוד אגדה. למדתי בימי חיי הרבה ספרי מוסר, הרבה ספרי דרוש. אך צורה כזו של לימוד אגדה – לא שמעתי עדיין.

יהודי זה שהתפלל קודם (= תפילת שחרית, בצהריים) הלך אחרי מעריב. חרה לי היטב שלא שוחחתי איתו בעניני לימוד.

כמה מיהודים אלו (= שהיו בבית המדרש) הלכו לאחר תפילת מעריב, ואחדים נשארו בבית המדרש. הם ואני נכנסנו לחדר שני, לנוח על ספסל.

ל(=תיקון) חצות הגיע קהל ניכר, ולאחר עריכת 'תיקון חצות', החלו להתאסף אנשי חברת תהלים, יהודים פשוטים, בעלי חנויות, סוחרי שוק אנשי כפר, קצבים, חייטים, סנדלרים ושאר מיני בעלי מלאכות ובעלי עגלות. היה זה נעים במיוחד לשמוע כיצד אומרים הם תהלים בחמימות, גם תפילתם שונה מהתפילה באיזורינו.

שלושה שבועות התעכבתי בעיירה זו. הייתי מעורה עם בני תורה אלו, הם היו אומרים לי את חידושי התורה שלהם, ואני אמרתי להם את חידושי התורה שלי.

שם – בעיירה זעסלוב – שמעתי בצורה מפורטת יותר אודות הצדיק והגאון הגדול הבעל-שם-טוב. וכפי שנודע לי, הרי כל היהודים האלו בני התורה ואפילו היהודים הפשוטים, הם תלמידיו של הבעל-שם-טוב, וכפי שהם נקראים בלשונם, "חסידיו" של הבעל-שם-טוב.

פעם אחת, נהייתה המולה בבית המדרש. הגיעו שני שלוחים מרכס הבעל-שם-טוב. – הצדיק ר' נחמן האראדענקער, והצדיק ר' דוד פורקעס – בשליחות מצוה, עם ציווי מהבעל-שם-טוב שביום אחד יאספו ששים מטבעות זהב הנצרכים עבור "פדיון שבויים", ושתיכף ישלחו את ששים מטבעות הזהב על-ידי שליח מיוחד כי (= דבר) זה מאד דחוף.

השלוחים הגיעו תיכף לאחר שסיימו לומר את התהלים (= לפני תפילת ותיקין). כאשר שמעו (= הנוכחים) את דברי השלוחים, הרי בו במקום הכינו רשימה מכל תושבי העיר שהיו חסידי הבעל-שם-טוב, ובחרו בבית-דין שיעריך כמה אפשר לגבות מכל אחד. בית-דין זה אף מינה את הגובים שילכו תיכף לבתים לגבות את מה שהעריך בית-הדין, ומאלה שלא יהיה בידם כסף מזומן, יקחו משכון עד שיביאו כסף מזומן.

אותו יום התעכבה מאד תפילת מנין הוותיקין שבבית המדרש, אך בגלל זאת הם התפללו בכזו שמחה, עד שחשבתי ששמחה זו הרי היא כשמחתו של ר' אליעזר במס' בבא-בתרא "יהיב פרוטה לעני והדר מצלי" (= היה נותן פרוטה לעני, ולאחר מכן היה מתפלל), ועל כך היה לי קשה, הרי בכל יום יכולים הם לתת צדקה?

השלוחים וחלק מהלומדים, הלכו לטבול במקוה – כזה מנהג יש להם, "חסידים" הם נקראים שם – ובשובם החלו כל אחד בפני עצמו ללמוד משהו ולהתבונן, וארך די הרבה זמן עד שנעמדו להתפלל.

זו הפעם הראשונה בחיי – מספר ה'מגיד' – שראיתי איך מתפללים. תפילה כזו כפי שהתפלל ר' נחמן האראדענקער לא יכולתי בכלל לתאר לעצמי.

לא עברו שלש שעות, כאשר הגובים – אלו שצריכים לגבות את מה שהעריכו (= בית הדין) – הולכים כבר חזרה לבית-המדרש עם סכום הכסף, ששים מטבעות זהב, ובידם חשבון מדוייק – ממי לקחו כסף מזומן וממי לקחו משכון, וממי לוו כסף מזומן על חשבון המשכונות.

הגובים נשארו ממתנינים לאנשי בית-הדין, אך היהודים חברי בית-הדין היו באמצע התפילה, והיו טרודים כל-כך בתפילה עד שהם לא שמעו ולא ראו שהגובים כבר הגיעו.

אצל אחדים מהגובים, עלה הרהור לגשת לכמה מאנשי בית-הדין ולומר להם, שהם (= הגובים) סיימו את שליחותם.

אך אחדים (= מהגובים) היו נגד זה, הם סברו שאסור לבלבל אותם (= את אנשי בית-הדין) בתפילתם, וצריכים להמתין עד שהם יסיימו את תפילתם.

הרי כל שעה יקרה – טוענים אלו הסוברים שכן צריכים לגשת כעת (= באמצע התפילה) ולהודיע שהם (= הגובים) סיימו את שליחותם, ואפשר כבר לשלוח את השליח המיוחד – רחמנות, הרי משפחה יושבת בתפיסה (= במאסר), כל רגע יקר!

שוטים שכמוכם – אומרים אלו הסוברים שאין צורך לבלבל (= את אנשי בית-הדין) באמצע התפילה – מה חושבים אתם, שהרבי – הבעל-שם-טוב – אינו יודע שהסכום שביקש כבר קיים, והאם הוא צריך בכלל את כספנו, אין זה אלא שמצד אהבתו אלינו, הרי הוא – הרבי (= הבעל-שם-טוב) – מזכה אותנו שגם אנו ניקח חלק במצווה הגדולה של פדיון שבויים.

תוך כדי כך, נשמע קול בכי מחדר הכניסה לבית המדרש. נשים אחדות שבעליהן לא נמצאים בביתם – אחד משמש כחיט בישוב, אחד נודד עם חבילת סחורה על פני הישובים, אחד הוא מלמד בפונדק שעל פרשת דרכים – הרי בשמעם שהרבי – הבעל-שם-טוב – שלח שלוחים לאסוף נדבה עבור (מצוה) גדולה, ואליהן (= לנשים אלו) לא הופיעו (= הגובים) לקחת נדבה, וכסף מזומן אין להם, הרי הן הביאו משכונות. היו כאלה שהביאו פמוט, היו כאלו שהביאו את גביע הקידוש וההבדלה, והיו כאלו שהביאו כרית מפוך.

לעומתם טוענים הגובים, שמלאכתם הייתה ללכת לגבות כסף מזומן או משכונות רק מאלו שהופיעו ברשימה שמסר להם בית-הדין, אבל מאלו שאינם מופיעים ברשימה, אין הם – הגובים – יכולים לקחת כסף או משכונות.

כאשר שמעו הנשים הנ"ל שבעליהן אינם מופיעים כלל ברשימה, החלו להקים כזו יללה, עד שאפילו הצדיקים ר' נחמן ור' דוד שמעו זאת, ונבהלו מאד.

בהיוודע לחברי בית-הדין שהגובים הגיעו כבר, וסיימו את שליחותם – מיהרו לסיים את תפילתם. ובהכרח – שלא ברצונם, נאלצו לקחת משכונות מנשים אלו, כי הם ידעו שמעט חסידים אלו (= שלא הופיעו ברשימה) הם עניים מרודים. ושעה לפני חצות היום, יצא שליח מיוחד – "לאטוטניק", אחד המטליא טלאים לנעליים, לעשות נעליים שלימות אינו יכול לקבל על עצמו, אך הוא יכול רק להטליא טלאים, הרי הוא נקרא "לאטוטניק" – להוביל לרבי (= הבעל-שם-טוב) את ששים מטבעות הזהב עבור פדיון שבויים.

כאשר סיימו הצדיקים ר' נחמן ור' דוד – שלוחי הבעל-שם-טוב – את תפילתם, ערכו (= אנשי העיר) סעודת מצווה עבור הזכות הגדולה שהם (אנשי העיר) זכו, שהרבי – הבעל-שם-טוב – אוהב אותם כל-כך עד שזיכה אותם במצווה גדולה זו של פדיון שבויים, ובהראותו קירוב כה רב לחסידי העיר זוסלוב בשלחו אליהם את שני החסידים הצדיקים הגדולים והידועים ר' נחמן ור' דוד.

הסעודה באה לידי ביטוי בלחם שחור וכמה דגים מלוחים, מעט מלפפונים חמוצים ובקבוק "קאויט".

הם – כל החסידים – היו בכזו שמחה גדולה, עד שאי-אפשר לתאר את גדולתה של שמחה זו, ניגנו ניגונים שמחים ורקדו, היתה שם שמחה של מצוה אמיתית.

הצדיקים ר' נחמן ור' דוד, אמרו דברי תורה משלהם, וכן חזרו על דברי תורה ששמעו מרבים – הבעל-שם-טוב.

התורות (= שהשמיעו) לא היו ארוכות, אך עמוקות מאד עם הרבה דברי קבלה. לאחר כל קטע של דברי תורה, ניגנו רבות.

אצלם – אצל החסידים – הניגון הוא זמן של חשבון הנפש, לאחר כל דבר תורה או לאחר כל סיפור, מנגנים הם ניגון, ובזמן הנגינה שקועים הם בכל עצמותם ברעיון היוצא מדבר התורה או מהסיפור שהם שמעו.

כאשר אחזו בסיום הסעודה, החל הצדיק ר' נחמן לדבר בעניין זה שהנשים בכו וביקשו שגם מהן יקחו עבור הנדבה שהרבי (= הבעל-שם-טוב) העריך שחסידי זוסלוב צריכים לתת.

הרבי – אומר הצדיק ר' נחמן – מייקר מאד את היהודים הפשוטים, היהודי הפשוט עם פרק התהלים שאומר בתמימות, באהבת ישראל התמימה שיש לו, נושא חן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, יותר מאשר הצדיקים הגדולים.

על הצדיקים הגדולים – אומר הצדיק ר' נחמן בשם הרבי הבעל-שם-טוב – כתוב "וסביביו נשערה מאד – מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה", אך עם היהודים הפשוטים הרי "אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו", לא משנה איך הוא (= היהודי הפשוט) עושה, העיקר שהוא עושה באמת, והרי זה קורת רוח להקב"ה.

באיזו אמת עמוקה – אומר הצדיק ר' נחמן – בכו נשים אלו, חפצן היה שגם בעליהן יהיו כלולים בהערכה הכספית עבור המצוה הגדולה של פדיון שבויים.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

נפשי. ואחכה כי בטח יבוא בדברים ולא ימנע הטוב.

עתה אשאלהו, כאשר בדעתי בעזה"י להביא הספרים שלנו לפה, ורצוני הי' באם שיעזרני השי"ת להרחיבה ולהאדירה, וכאשר הוא הי' היחידי אשר עשה למעני דבר זה בהשגת ספרים יקרים, ע"כ חפצי לדעת (כאשר יתן השי"ת ויהי ביכולת) אם אפשר יהי להשיג מה מהנדפסים וכתבי יד. רצוני רק בספרים ישנים ועתיקים מדפוסים הראשונים, שלמים ויפים. וגודל בקשתי בזה להודיעני.

בי"ה ב' ז"ך מ"ח רפ"ב

מו"ה יעקב יוסף שי

שלום וברכה

כבר הגיעני כמה מכתבים משי"ב היקרים שי' וגם מזולתם ומאתנו עוד לא בא דבר. ולא ידעתי סיבת דבר מה זה. אשר ע"כ גודל בקשתי להודיעני משלמו ומצבו, מצב ב"ב שי'. אם רק יחפוץ לא יחסר לו מה לכתוב גם בעניני הפרטיים, ומה גם מעניני הכללי אשר לא אפונה כי קרא מכתבי בזה, והוא מאלו אשר יכולי לידע ולהבין מהלך

אין כמו המזוזה!

בפרשה שלנו, עקב, מופיעה מצות מזוזה, בפרשת "והיה אם שמע" המסתיימת ב"וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך".

בסוף הלכות מזוזה, כותב הרמב"ם שמי שמניח תפלין על היד והראש, לובש ציצית, ויש לו מזוזה על הפתח, יש לו תזכורות רבות העוזרות לו שלא לחטא.

למה הרמב"ם מדבר על זה דוקא בהלכות מזוזה ולא בהלכות ציצית או תפלין?

כי מצות מזוזה היא מיחדת!

ציצית צריכה ללבש, תפלין צריכה להניח, אך את המזוזה מספיק שקבענו פעם אחת בפתח הבית, ומאז והלאה היא מזכירה לנו כל הזמן את השם ועוזרת לנו לקיים את המצוות.

ועוד משהו: את המזוזה אנו פוגשים בציאה מהבית החוצה. המזוזה מזכירה לנו שגם מחוץ לבית אנו קשורים עם השם.

כה היא עוזרת לנו להפוך את העולם למקום של קדושה, כפי שיהיה בגאולה השלמה.

(ע"פ לקו"ש חכ"ט עמ' 61 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

אגרות קודש

בי"ח, כ"ג מני"א, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו פ"נ מיו"ד מני"א, וכשאהי על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אקראהו. ובאשר ימי חדש אלול וימים נוראים ממשמשים ובאים - מהנכון הי' לבדוק את המזוזות בדירתם שיהיו כשרות וכן התפלין שלו (ובודאי הט"ק והטלית גדול בודק הוא בכל יום כידוע). והשי"ת ימלא ימי הריון זוגתו תחי' כשורה ובנקל ותלד זחור"ק כשורה ובקל, ויגדלו את כל ילדיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ויהי אצלם א חסידישע הויז און א ליובאוויטשער חסידישע הויז.

בברכה,

מ. שניאורסאהן

פרשת עקב

עליהם ולקחת לך פן תוקש בו כי תועבת יהוה אלהיך הוא: ^א ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמהו שקץ | תשקצצו ותעב | תתעבנו כי-חרם הוא: פ ח ^א כל-המצוה אשר אנכי מצוה היום תשמרון לעשות למען תחיון ורביכם ובאתם וירשתם את הארץ אשר-נשבע יהוה לאבותיכם: ^ב וזכרת את-כל-הדברים אשר הושיבך יהוה אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את-אשר בלבבך התשמר כתיב מצותו קרי מצותיו אם-לא: ^ג ויענך וירעבך ויאכלך את-המזן אשר לא-ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא עלי-הלחם לבדו יחיה האדם כי על-כל-מוצא פני-יהוה יחיה האדם: (ישאל) ^ד שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה: ^ה וידעת עם-לבבך כי כאשר יסר איש את-בנו יהוה אלהיך מוסרך: וישמרת את-מצות יהוה אלהיך ללכת בדרךיו וליראה אתו: ^ו כי יהוה אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ גחלי מים עינת ותהמת יצאים בפקעה ובהר: ^ז ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ-זית שמן ודבש: ^ח ארץ אשר לא במספנת האכל-בה לחם לא-תחסר כל פה ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת: ^ט ואכלת ושבעת וברכת את-יהוה אלהיך על-הארץ הטובה אשר נתן לך:

~ נקודות משיחות קודש ~

ואכלת ושבעת וברכת

משה רבנו תקן את ברכת "הנון" על גידת המן. וקמיה, כיצד אנו מברכים נסח זה על לחם מן הארץ. ויש לומר, שלחם מן הארץ הוא לאמתו של דבר רק לבוש לשגשג המזון, שהוא לחם מן השמים. יהודי מכיר את האמת, שמוזנו

ז ויהיה | עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר יהוה אלהיך לך את-הברית ואת-החסד אשר נשבע לאבותיך: ^א ואהבך וברכך והרבך וברך פרי-בטנך ופרי-אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שגר-אלפיד ועשתרת צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך: ^ב ברוך תהיה מפל-העמים לא-יהיה בך עקר ועקרה ובכהמתך: ^ג והסיר יהוה ממך כל-חלי וכל-מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל-שנאיך: ^ד ואכלת את-פל-העמים אשר יהוה אלהיך נתן לך לא-תחוס עינך עליהם ולא תעבד את-אלהיהם כי-מוקש הוא לך: ^ה כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם: ^ו לא תירא מהם זכר תזכר את אשר-עשה יהוה אלהיך לפרעה ולכל-מצרים: ^ז המסת הגדלת אשר-ראו עיניך והאמת והמפתים והיד החזקה והזרע הנטויה אשר הוציאת יהוה אלהיך פני-עשה יהוה אלהיך לכל-העמים אשר-אתה ירא מפניהם: ^ח וגם את-הצרעה ישלח יהוה אלהיך עם עד-אבך הנשאים והנסתרים מפניך: ^ט לא תערץ מפניהם כי-יהוה אלהיך בקרבך אל גדול וגורא: (לוי) ^י ונשל יהוה אלהיך את-הגוים האל מפניך מעט מעט לא תוכל פלתם מהר פון-תרבה עלוך חית השדה: ^{יא} ונתנם יהוה אלהיך לפניך והמם מהומה גדלה עד השמדם: ^{יב} ונתן מלכיהם ביך והאבדת את-שמם מתחת השמים לא-יתיצב איש בפניך עד השמדך אתם: ^{יג} פסילו אלהיהם תשרפון באש לא-תחמד כסף וזהב

~ נקודות משיחות קודש ~

ואכלת ושבעת וברכת

נוהגים כאן, שסמוך לסיים ההתעודות מכריזים שכל אלו שאכלו פשעור, בטח וברכו את הברכה שנתחברו בה. וכמזמרה שמוקבא בספרים, שהרמ"א וגדולי ישראל נהגו להקריז בכגון דא נכתב בספר 'שאלת שלום' לשאלות: "המון העם מקלים. . גם מקצת בעלי תורה ויראי ה' נכשלים. . ומצוה על כל אחד מהמסבין להיות כזרז ומזכיר לחברו טרם ישפח וילך לו".

(אגרות קדש טו עמ' קז)

שלישי ד - אל-תאמר בלבבך בהרהר יהוה אלהיך אתם | מלפניך לאמר בצדקתו הביאני יהוה לרשת את-הארץ הזאת וברשעת הגוים האלה יהוה מורישם מפניך: ה לא בצדקתך ובישר ללבבך אתה בא לרשת את-ארצם כי ברשעת | הגוים האלה יהוה אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את-הדבר אשר נשבע יהוה לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב: ויודעת כי לא בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך את-הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם קשה-ערה אתה: וזכר אל-תשפח את אשר-הקצפת את-יהוה אלהיך במדבר למן-היום אשר-יצאת | מארץ מצרים עד-באכם עד-המקום הזה ממרים הייתם עם-יהוה: ובהרב הקצפתם את-יהוה ויתאנף יהוה בכם להשמיר אתכם: ב פעלתי הרהר לקחת לוחת האבנים לוחת הברית אשר-פדת יהוה עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי: ויתן יהוה אלי את-שני לוחת האבנים פתבים באצבע אלהים ועליהם פכלה-ברים אשר דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל: ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים

איננו תלוי בהכנתו ובמלאכתו, ואפלו לא בלבושי הטבע בתור כלי לברכת ה', אלא זהו אף ורק 'לקחם מן השמים'.

(לקוטי שיחות טו עמ' 179)

שני יא השמר לך פן-תשפח את-יהוה אלהיך לבלתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוה היום: ב פן-תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת: ג ובקרד וצאנד ורבין וכסף וזהב ורבה-לך וכל אשר-לך ירבה: ד ורם ללבבך ושכחת את-יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: ה המוליכך במדבר | הגדל והגורא נחש | שרף ועקרב וצמאון אשר אין-מים המוציא לך מים מצור החלמיש: ו המאכלך מן במדבר אשר לא-ידעון אבתיך למען ענתך ולמען נפתך להיטבך באחרייתך: ז ואמרת בלבבך בחי ועצם ידי עשה לי את-החיל הזה: ח וזכרת את-יהוה אלהיך כי הוא הנתן לך פח לעשות חיל למען הקים את-בריתו אשר-נשבע לאבתיך ביום הזה: ט והיה אם-שכח תשפח את-יהוה אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחית להם העדתי בכם היום כי אבד תאבדון: י בגוים אשר יהוה מאכיד מפניכם פן תאבדון עקב לא תשמעון בקול יהוה אלהיכם: יא שמע ישראל אתה עבר היום את-הירדן לבא לרשת גוים גדלים ועצמים ממך ערים גדלת ובצרת בשמים: יב עם גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת ואתה שמעת מי יתצב לפני בני ענק: יג ויודעת היום כי יהוה אלהיך הוא-העבר לפניך אש אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר יהוה לך:

לילה נתן יהוה אלי את־שני לחת האבנים לחת הברית: » ויאמר יהוה אלי קום רד מהר מזה כי שחת עמך אשר הוצאת ממצרים סרו מהר מן־הדרך אשר צייתם עשו להם מסכה: » ויאמר יהוה אלי לאמר ראיתי את־העם הזה והנה עם־קשה־ערף הוא: הֲרַף מִמְנִי ואשמידם ואמחה את־שמים מתחת השמים ואעשה אותך לגוי־עצום ורב ממנו: » ואפן וארד מן־ההר וההר בער באש ושני לוחת הברית על שתי ידי: » וארא והנה חטאתם ליהוה אלהיכם עשיתם לכם עגל מסכה סרתם מהר מן־הדרך אשר־צוה יהוה אתכם: ואתפש בשני הלחת ואשלכם מעל שתי ידי ואשפרם לעיניכם: הֲ ואתנפל לפני יהוה פראשנה ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על כל־חטאתכם אשר חטאתם לעשות הרע בעיני יהוה להכעיסו: » כי יגזרתי מפני האף והחמה אשר קצף יהוה עליכם להשמיד אתכם וישמע יהוה אלי גם בפעם ההוא: » ובאהרן התאנף יהוה מאד להשמידו ואתפלל גם־בעד אהרן בעת ההוא: » ואת־חטאתכם אשר־עשיתם אתי העגל לקחתי ואשרף אתו | באש ואפת אתו טחון היטב עד אשר־דק לעפר ואשלך אתי עפרו אלה־נחל הירד מן־ההר: » ובתבערה ובמפה ובקברת התאוה מקצפים הייתם אתי יהוה: » ובשלח יהוה אתכם מקדש ברנע לאמור עלו ורשו את־הארץ אשר נתתי לכם ותמרו את־פי יהוה אלהיכם ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקלו: » ממרים הייתם עם־יהוה מיום דעתי אתכם: הֲ ואתנפל לפני יהוה את ארבעים היום ואת־ארבעים הלילה אשר התנפלתי כִּי־אמר יהוה להשמיד אתכם:

» ואתפלל אלי־יהוה ואמר אדני יהוה אל־תשחת עמך ונחלתך אשר פדית בגדלך אשר־הוצאת ממצרים ביד חזקה: » וזכר לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל־תפן אל־קשי העם הזה ואל־רשעו ואל־חטאתו: הֲ פן־יאמרו הארץ אשר הוצאתנו משם מבלי יכלת יהוה להביאם אל־הארץ אשר־דבר להם ומשנאתו אותם הוציאם להמתם במדבר: » והם עמך ונחלתך אשר הוצאת בכחך הגדל ובזרעך הנטויה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ואכלת ושבעת וברכת

”צריכים אנו להזכיר (ב'בונה ירושלים') מלכות שמים ומלכות בית דוד ובית המקדש . . . ואין נגאלין עד שימרו ויתבעו שלשתן (בית יוסף). הרי שיש לתבוע את הגאולה, ותביעה זו מקרבת אותה, כי "אפלו אין ביד ישראל אלא הקווי, כדאי הם לגאולה בשכר הקווי". וכתב החיד"א: "את צמח דוד עבדך מנהה תצמיח . . . (וכי תימא שאין לנו זכות, מפל־מקום תצמיח) כי לישועתך קוינו".

(לקוטי שיחות ל עמ' 183)

רביעי י ׁ בעת ההוא אמר יהוה אלי פסל־לך שני־לוחת אבנים פראשנים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ: » ואכתב על־הלחת את־הדברים אשר היו על־הלחת הראשנים אשר שברת ושמתם בארון: » ואעש ארון עצי שפים ואפסל שני־לחת אבנים פראשנים ואעל ההרה ושני הלחת בידוי: » ויכתב על־הלחת כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר יהוה אליכם בהר מתוך האש ביום הקהל ויתנם יהוה אלי: הֲ ואפן וארד מן־ההר ואשם את־הלחת בארון אשר עשיתי ויהיו שם כאשר צוני יהוה: » ובני ישראל נסעו מבארת בני־יעקן מוסרה שם מת אהרן ויקבר שם ויכתן אלעזר בנו תחתיו: » משם נסעו הגרגדה ומן־הגרגדה יטבתה ארץ נחלי־מים:

אֶתְּךָ תַעֲבֹד וְכוּ תִדְבֹק וּבְשֵׁמוֹ תִשְׁבַּע: ^{כא} הָיָה
 תְּהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר-עָשָׂה אִתְּךָ אֶת-
 הַגְּדֹלָת וְאֶת-הַנּוֹרָאִת הָאֵלֹה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ:
^{כב} בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יִרְדּוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִם וְעִתָּה
 שְׂמֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב:
י א וְאַהֲבַתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְרַתְּ
 מִשְׁמֵרָתוֹ וְחֻקָּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל-הַיָּמִים:
^כ וַיִּדְעֶתֶם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת-בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר
 לֹא-יָדְעוּ וְאֲשֶׁר לֹא-רָאוּ אֶת-מוֹסַר יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם אֶת-גְּדֻלּוֹ אֶת-יָדוֹ הַחֹזֶקֶת וְזִרְעוֹ
 הַנְּטוּיָה: ^ג וְאֶת-אֲתֹתָיו וְאֶת-מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה
 בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לְפָרְעָה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם וְלִכְל-אַרְצוֹ:
^ד וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְחַיִּיל מִצְרַיִם לְסוֹסָיו וּלְרִכְבּוֹ
 אֲשֶׁר הִצִּיף אֶת-מֵי יַם-סוּף עַל-פְּנֵיהֶם בְּרֹדֶפֶם
 אַחֲרֵיכֶם וַיֹּאבְדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ^ה וְאֲשֶׁר
 עָשָׂה לָכֶם בְּמִדְבַר עַד-בְּאֵכֶם עַד-הַמָּקוֹם הַזֶּה:
 וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתְךָ וְלֹאבִיבֶם בְּנֵי אֵילִיָּאֵב
 בְּנֵי-רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת-פִּיהָ וַתִּבְלַעֵם
 וְאֶת-בְּתִיחֵם וְאֶת-אֶהֱלִיָּהֶם וְאֶת פְּלִהִיקוֹם
 אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב פְּלִי-יִשְׂרָאֵל: ^ו כִּי עֵינֵיכֶם
 הִרְאִית אֶת פְּלִמְעָשָׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה:
^ז וְשִׁמְרַתֶם אֶת-פְּלִמְצוֹהָ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ
 הַיּוֹם לְמַעַן תַּחֲזִקוּ וּבִאתֶם וּיְרַשְׁתֶּם אֶת-הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ^ח וְלִמְעַן
 תִּאֲרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָדְמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
 לְאֲבֹתֵיכֶם לְתֵת לָהֶם וּלְזִרְעָם אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב
 וְדָבַשׁ: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~

ואכלת ושבעת וברכת

"כמו שברך את אבותינו . . בכל מפל כל". כל - רומו
 לחמשת הספירות מחסד עד הוד (הכוללות את כל
 הספירות), כפי שהן בשלמות, כל אחת כוללה מעשר,
 בגימטריא כ"ל (50). בכל מפל כל - שלמות זו נמשכת בכל
 שלשת הקווים (בכל אברהם, מפל יצחק, כל יעקב), הכוללים

ה בעת שהוא הבדיל יהוה את-שבת הלוי
 לשאת את-ארון ברית-יהוה לעמד לפני יהוה
 לשרתו ולבנות בשמו עד היום הזה: ^ט על-פִּי
 לא-היה לפני חלק ונחלה עם-אחיו יהוה הוא
 נחלתו כאשר דבר יהוה אליהו לו: וְאֲנֹכִי
 עַמְדָּתִי בְּהָר פְּנִימִים הָרְאשִׁימִים אַרְבָּעִים יוֹם
 וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם
 הַזֶּה לֹא-אָבָה יְהוָה הַשְׁחִיתֶךָ: ^א וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֵלַי קוּם לֵךְ לְמַסַּע לְפָנַי הָעַם וּבֵאוּ וַיִּירָשׁוּ
 אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתֶם לְתֵת
 לָהֶם: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~

ואכלת ושבעת וברכת

"כִּי-אִם לְיָדָךְ הַמְּלָאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוּשָׁה וְהַרְחֻבָּה". יש
 לומר, שהיו כנגד ארבע אותיות שם הוי"ו. מלאה - שלמות
 המקבל, מלכות. פתוחה - משפיע, ז"א. קדושה - חכמה.
 רחבה - בינה.

(לקוטי שיחות כ עמ' 576)

חמישי יב ועתה ישראל מה יהוה אליהו שאל
 מעמך כי אם-ליראה את-יהוה אליהו ללכת
 בכל-דרכיו ולא-הבה אתו ולעבד את-יהוה
 אליהו בכל-לכתו ובכל-נפשו: ^ג לשמו את-
 מצות יהוה ואת-חקתיו אשר אנכי מצוה היום
 לטוב לך: ^ד הן ליהוה אליהו השמים ושמי
 השמים הארץ וכל-אשר-בה: ^ה רק באבתיך
 חשק יהוה לאהבה אותם ויבחר בזרעם
 אחריהם בכם מפלי-העמים פיום הזה:
^ו ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא
 תקשו עוד: ^ז כי יהוה אליהם הוא אלהי
 האלהים ואדני האדנים האל הגדל הגבר
 והנורא אשר לא-ישא פנים ולא יקח שחד:
^ח עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר לתת
 לו לחם ושמלה: ^ט וְאֶהְבֶתֶם אֶת-הַגֵּר כִּי-גֵרִים
 הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^י אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא

ליתא). ויש לומר, דהנה פתבו ראשונים "וברכת את, לרבות בעל הבית" (ומטעם זה אורח מקרה, כדי שיברך לבעל הבית). לכן פתב את ה', שלא נחשב ש"מצות-עשה מן התורה" פוללת גם ברכת בעל הבית.

(לקוטי שיחות כד עמ' 67)

שביעי כ כו אם-שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַבֵּת בְּכָל-דַּרְכֵיכֶם וּלְדַבְּקָהּ-בּוֹ: כג והוריש יהוה את-כָּל-הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֵיכֶם וירשׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמוֹת מִכֶּם: כד כָּל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּפִי-רַגְלֵכֶם בּוֹ לְכֶם יְהִי מִן-הַמְּדַבֵּר וְהַלְבִּיז מִן-הַנְּהַר נְהַר-פְּרָת וְעַד הַיַּם הָאֲחֵרוֹן יְהִי גְבֻלְכֶם: כה לֹא יִתְצַב אִישׁ בְּפָנֵיכֶם פְּחַדְכֶם וּמִרְאָכֶם יִתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכוּ: כֶּה פֶּאֶשֶׁר דִּבֶּר לְכֶם: ססס

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה, ויצמח פורקניה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל, בענגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ויתנשא, ויתתדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, השבחתא ונחתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~

ואכלת ושבעת וברכת

התסיד הנודע רבי הלל מפאריטש הנה משתמט מלומר "על נהרות בגל" לפני ברכת המזון, והשתפל תמיד למצוא יומא דפגרא או אורח חשוב כדי לומר "שיר המעלות". פאשר לא הצליח למצוא שום אמתלא, הנה אומר: היום יש

את כל הפרטים. וכל יהודי מקבל שלמות זו ("כן יברך אותנו"), כי הוא יורש של האבות ויש בו את בחינותיהם. (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 9)

שישי י כו הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה בָא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כָאָרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יִצְאֲתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת-זֶרְעֲךָ וְהַשְׁקִיתָ בְּרַגְלֶךָ בְּגֹן הַיַּרְק: יא וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתָּם עֲבָרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אָרֶץ הָרִים וּבִקְעָת לְמַטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּה-פְּמוֹם: יב אָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דִּרַשׁ אֶתָּה תָּמִיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית הַשָּׂנֵה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: ס וְהָיָה אִם-שָׁמַעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ בְּכָל-לִבְבְּכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם: יד וְנָתַתִּי מַטֵּר-אֶרְצְכֶם בְּעֵת יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאִם-פָּתַךְ דִּגְגָךְ וְתִירַשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ: טו וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶךְ לְבַהֲמֹתֶיךָ וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: טז הַשְּׁמֵרוֹ לְכֶם פְּנִי-יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסִרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: יז וְחָרָה אַף-יְהוָה בְּכֶם וְעָצַר אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יְהִיָּה מַטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא תֵּתֵן אֶת-יְבוּלָהּ וְאִבְדֶּתֶם מִחֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לְכֶם: יח וְשָׁמַתֶּם אֶת-דְּבָרֵי אֱלֹהֵי-עַל-לְבַבְכֶם וְעַל-נַפְשְׁכֶם וְקִשְׂרֹתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל-יַדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: יט וְלַמּוֹדֵתֶם אֹתָם אֶת-בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: כ וּכְתַבְתֶּם עַל-מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: כא לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתֵיכֶם לֵאמֹר לְהֶם בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל-הָאָרֶץ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

ואכלת ושבעת וברכת

"מצות-עשה מן התורה לברך את ה' אחר אכילת מזון, שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה'" (שולחן ערוך אדמו"ר חוקן). ויש לדייק, לשם מה מוסיף "לברך את ה'" (וברמב"ם

מַכֶּם: כִּי כָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ פְּהִי־רַגְלֵכֶם בּוֹ לְכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְבָּנוֹן מִן־הַנֶּחֱרֵז נְהַר־פְּרַת וְעַד תַּיִם הָאֲחֵרֹן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם: כֹּה לֹא־יִתְצַב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחַדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן | יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכוּ־כֶּה פֶּאֶשֶׁר דְּבַר לְכֶם: ססס

ק"א פסוקים, יע"א סימן

לנו אורח חשוב – "על נהרות כבל", ולכבודו צריכים לומר "שיר המעלות"!

(תורת מנחם ג עמ' 158)

מפטיר כ כִּי אִם־שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַבֵּת בְּכָל־דְּרָכוֹי וּלְדַבְּקָה־בוֹ: כֹּה וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם וִירְשָׁתֶם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמוֹם

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עַיִן־חַיִּים הִיא לְפִתְחוּקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיַבְחֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׂמְאֹלָה עֶשֶׂר וְכַבּוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצְדָק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוזר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הקוץ, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורה

יד וְתֹאמַר צִיּוֹן, הַזִּכִּיר אֶת צִיּוֹן לְפִי שְׂחִיא רֹאשׁ מִמְּלַכַת יִשְׂרָאֵל, וְכֹאֵלוּ הַעִיר מִתְאַוֶּנֶת עַל בְּנֵיהָ שְׂגֹלוּ מִמֶּנָּה עֲזַבְנִי ה', לְסַבֵּת אַרְךְ תְּגִלוֹת הַיָּתֵה סְבוּרָה לִמַּר כֶּה. טו) עוֹלָה, בְּנֵה הַקָּטָן. וְהוּא מִלְשׁוֹן "עוֹלָל וְיוֹנֵק" (דְּרִמָּה ד.ו.ד). מִרְחָם בֶּן בְּשִׁמְנָה, הָאֵם

הפטרה לפרשת עקב לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישועיה פרק מט"א

מט יד וְתֹאמַר צִיּוֹן עֲזַבְנִי יְהוָה וְאֲדָנָי שְׂכַחְנִי: טו הַתְּשַׁבַּח אִשָּׁה עוֹלָה מִרְחָם בֶּן־בְּשִׁמְנָה גַם־אֵלֶּה תִשְׁפָּחְנָה וְאֲנֹכִי לֹא

עטרת מרים

יד וְתֹאמַר צִיּוֹן לַעֲצֻמָּה עֲזַבְנִי יְהוָה וְגַם נְדָמָה לִי כֹאֵלוּ וְאֲדָנָי שְׂכַחְנִי: טו וְאֹמְרִים לָהּ לֹא בָן הוּא הַתְּשַׁבַּח אִשָּׁה עוֹלָה עוֹלָה וְשָׂלָה, וְכִי תִקְשָׁה לִבָּהּ מִרְחָם בֶּן־בְּשִׁמְנָה אַף אִם יִתְּבֵן כְּשׁוֹם פֶּעַם שׁ גַּם־אֵלֶּה תִשְׁפָּחְנָה בְּכָל זֹאת וְאֲנֹכִי לֹא

תשכח לרחם עליו וּלְדַאֵג לְצָרָיו. **גַּם אֱלֹהַ תִּשְׁכַּחנָה וגו'**, אפילו יש מעט נשים שמש בתן מדרת אבירות ותשכחנה את בניהן, אבל אני לא אשכחתי. **(זו) הן על כפיים חקתיה**, הרי את יבננה לפני כאלו חקתיה על כפי. **חומותיה נגדי תמיד**, הרי חומותיה ממולי תמיד לומר בהם לבוננם. **(ז) מהרו בניך**,

אשכחתי: זו הן על-כפיים חקתיה את הוקחה לזכרה תמיד חומותיה ההרסות נגדי תמיד: **זי מהרו ומהרו בניך** לשוב בהשוכה או מהרסיה ומחריתיה הם הפושעים שפגעו בהרסה ותחורבן מן הבלעדי וצאו ולא יהיו כך עוד: **יח כאלו לציון ואמר שאי-סביב עיניך וראי** אף כלם כל

בניך נקבצו באילך חיאני נאם יהוה תתפאר בהם פי כלם פעדי בתכשטי יפה תלכשי ותקשרים ותקשרי אותם עלוך בקשר אמין כפלה השומרת העדי שנתן לה החתן לשם קדושתו: **יט כי דאנת חרבתיך ושומותיך וארץ הרסתך לא תראני עוד פי עתה יהיו קלו מיושבות עד תצרי שמתה צרה ורחוקה מיושב מרוב וישיבה ורחקו בקצה הארץ מבליעך הפושחים אותך: כ עוד ואמרו באונך בני שפליך הננים שהיית שפולה מהם צרלי המקום מרוב העם גשה התקרב לי אלי ואשבה שאוכל לשבת: כא ואמרת בלבךד מי ילדלי את-אלה מהיכן באו עם רב קוד, הלא זה ומים רבים ואני שכולה וגלמודה יחידה גלה גלו וסודה וסרו מפני ואלה מי גדל הן אני נשארתי לבדי אלה הכאים מאיפה הם: כב כה-אמר אדני יהוה הנה אשא אל-גוים ירי ואל-עמים ארים נסי והביאו בניך בחצן ובנתיהך על-פתך תנשאנה: כג והיו מלכים אמנך ושרותיהם מיניקתיך אפים ארץ ישתחוו-לך ועפר רגליך ילחכו וידעת פי-אני יהוה אשר לא-יבשו קני: כד היקח מגבור מלקוח ואם-שבי צדיק**

אשכחתי: זו הן על-כפיים חקתיה חומותיה נגדי תמיד: **זי מהרו בניך מהרסיה ומחריתיה** מהרסיה וצאו ולא יהיו כך עוד: **יח כאלו לציון ואמר שאי-סביב עיניך וראי** אף כלם כל בניך נקבצו באילך חיאני נאם יהוה יהוה תתפאר בהם פי כלם פעדי בתכשטי יפה תלכשי ותקשרים ותקשרי אותם עלוך בקשר אמין כפלה השומרת העדי שנתן לה החתן לשם קדושתו: **יט כי דאנת חרבתיך ושומותיך וארץ הרסתך לא תראני עוד פי עתה יהיו קלו מיושבות עד תצרי שמתה צרה ורחוקה מיושב מרוב וישיבה ורחקו בקצה הארץ מבליעך הפושחים אותך: כ עוד ואמרו באונך בני שפליך הננים שהיית שפולה מהם צרלי המקום מרוב העם גשה התקרב לי אלי ואשבה שאוכל לשבת: כא ואמרת בלבךד מי ילדלי את-אלה מהיכן באו עם רב קוד, הלא זה ומים רבים ואני שכולה וגלמודה יחידה גלה גלו וסודה וסרו מפני ואלה מי גדל הן אני נשארתי לבדי אלה הכאים מאיפה הם: כב כה-אמר אדני יהוה הנה אשא אל-גוים ירי וארמוז להם שביאו בני הגולה לארצם ואל-עמים אשר לא ישמעו תיכף ארים נסי גם תחמתה גוג ונגוג אשר שם יפלו בגופלים, ואן והביאו בניך בחצן על הכפס שנושאים בו את השרים ובנתיהך על-פתך תנשאנה וביאו אותם לארצם: כג והיו מלכים אמנך מגדלך ושרותיהם השרות שלהם יהיו מיניקתיך עד לכסוף אפים ארץ ישתחוו-לך ועפר רגליך ילחכו וידעת אז תדע פי-אני יהוה ותכולת בדי אשר לא-יבשו קני מפני שפלא בעיניהם לאמר: דברי האומות, אשר ישראל נשבו ונקלחו לעבדים: כד היקח מגבור מהאומות מלקוח שלקח, ואם-שבי צדיק שנקלח**

ולפי התרגום (על פי ה"מטרומון") פרושו, בעגלות מחפות. ותפלי"ם פרוש, שהוא כפסא שנושאים בו את השרים. [ולפי התרגום ש"בחצן"] פרושו בעגלות מחפות, ותכן לפרש "ובנתיהך על פתך תנשאנה", בצד העגלות, שפך היה המנהג שישיבו הקשים בצד העגלות המחפות. ויהוה "על פתך" כמו "על פתך הבית" (מלכיסדא

102.1]. **(כג) והיו מלכים אמנך**, מלכי הגוים יעסקו בגדול בניך. **אפים ארץ ישתחוו לך**, יפלו על פניהם לארץ להשתחות לה. **(כד) היקח מגבור מלקוח**, כסבורים אדם לומר, וכי אפשר לקחת מיני עשוי הגבור את הפולקום והשבי ששבה את ישראל. **ואם שבי צדיק ימלט**, וכי אפשר לתמלים מיני

עטרת מרים

בצדק ובמשפט וּמִלַּטּוּ וַיָּצֵאוּ יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת רְשׁוּתָו: כֹּה עָנָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 בִּיְרֵכָה | אָמַר יְהוָה לֹא כֵן הוּא אֱלֹא גַם־שָׁבִי גְבוּר יָקָח מִמֶּנּוּ כִי אֲנִי
 גְבוּר מִמֶּךָ וּמְלָקוֹחַ עָרִיץ שֶׁלְקַחְתֶּם בְּכַח וּבַעֲרִיצוֹת וְלֹא בְצַדֵּק וּבִמְשַׁפֵּט כֵּן
 וּמִלַּטּוּ מֵיַד עָרִיץ וְאֶת־יְרִיבְךָ וְעַם מְרִיבְךָ אֲנִכִּי אַרְיֵב וְאֶת־בְּנוֹךְ אֲנִכִּי
 אוֹשִׁיעַ: כו וְהֶאֱכַלְתִּי אֶת־מוֹנֵיךָ
 אֲנִסְפֹךְ אֶת־בְּשָׂרְךָ לַחֲתוּת הַשָּׂדֶה
 וְכַעֲסִים כִּי־נִפְרוּת דְּמַם יִשְׁפְּרוּן
 וְיָדְעוּ כְל־בְּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה
 מוֹשִׁיעַךְ וְגֹאֲלְךָ אֲבִיר חַזֵּק יַעֲקֹב:
 א כֹּה | אָמַר יְהוָה אֲמַנֶּם נְתַתִּי לֵךְ
 גַּט פְּרִיחוֹת, אֲכַל אֵי זֶה סֵפֶר
 פְּרִיחוֹת אֲמַכֶּם קְבֵלָה אֲשֶׁר
 שְׁלַחְתִּיהָ אוֹ מִי מְלוֹים שְׁלֵי מוֹנְשֵׁי
 אֲשֶׁר־מְכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ כָּדֹר לְשַׁלֵּם
 חוֹבֵי הֵלֵא הֵן בְּעֹנְוֹתֵיכֶם נִמְכַרְתֶּם
 וּבְפִשְׁעֵיכֶם בְּעֵבֹר הַפְּשָׁעִים שְׁלַחְתָּה
 אֲמַכֶּם: כ מְדוּעַ אִתֶּם מְעַכְבִּים
 הַמְּאֹיְלָה, כִּי בָאתִי לְהַתְקַרֵּב אֲלֵיכֶם
 וְאִין אִישׁ פּוֹנֵה אֵלַי, קָרָאתִי
 שִׁתְּבוּאוֹ אֵלַי וְאִין עוֹנֵה לִּי מִי מִשִּׁב
 לִי, הַקְּצוֹר קֶצֶרָה יְדֵי מִפְּדוּת
 מִלְּפִדוֹת אֶתְכֶם וְאִס־אִי־נִי כֹחַ
 לְהַצִּיל הֵן בְּנִעְרָתִי כִּשְׂאֵנִי גוֹעַר
 אַחֲרַיב יִם אֲשִׁים נִהְרוֹת מְדַפְּר
 תְּבֹאֵשׁ דְּנָתֶם אֲנִישׁ הַנּוּיִם מֵאִין
 מְיֹם וְתָמַת בְּצַמָּא: ג אֶלְבִּישׁ
 שְׂמִיִם קְדֻרוֹת חֲשֵׁבָה וְשָׂק אֲשִׁים
 כְּסוּתְךָ כִּפְּאֵלֹה הֵם מְלֵאִים עֲרַפֵּל וְנֶשֶׁם:
 ד וְשַׁעֲרָה אוֹמֵר אֲדֹנָי יְהוִה שְׁלַחַנִי
 לְהַתְנַבֵּא וַנִּתֵּן לִי לְשׁוֹן צֹחַ הֲרָאִי
 לְלַמּוּדִים לְדַעַת לְעוֹת לְהִשְׁגִּי
 לְלַמֵּד לִפִּי הֵעַת וְתוֹמָן אֶת־יַעֲרָף
 הַתְּאֵב לְשִׁמּוֹעַ דְּבַר ה', הִיָּה יַעֲרִי
 מְעוֹרֵר אוֹתִי בְּבִקֵּר בְּבִקֵּר לְלָבֵת
 לְנִבְאוֹת יַעֲרִי לִי הִיָּה מְעוֹרֵר אֲזוֹן אוֹנִי
 לְשִׁמּוֹעַ הַנְּבִאוֹהַ פְּלַמוּדִים
 פְּתַלְמוּדִים: ה אֲדֹנָי יְהוִה פְּתַח־לִי
 אֲזוֹן וְהַשְׁמִיעַנִי אֶת מִי אֲשַׁלַּח וְאֲנִכִּי
 לֹא כְרִיתִי מוֹלִיד בְּשִׁלְחֹתִי וְאֶחָזֵר

עֲשׂוּ אֶת הַשָּׂבִי שֶׁשָּׂבָה מִיִּשְׂרָאֵל. (כה) עָרִיץ, גְּבוּר חֹזֵק מֵאֵד. וְאֶת יְרִיבְךָ,
 וְעַם הַמְּרִיבִים כָּד. (כו) וְהֶאֱכַלְתִּי אֶת מוֹנֵיךָ אֶת בְּשָׂרְךָ, וְאֲכִיל לְחֵיוֹת
 הַשָּׂדֶה אֶת מוֹנֵיךָ, הֵם הַנּוּיִם הַמְּצַעְרִים אוֹתְךָ, וְהֵם יֵאֱכְלוּ אֶת בְּשָׂרְךָ. וְכַעֲסִים,
 כִּמוֹ מַשְׁקָה שְׂנוֹסֶט מִפְּרוֹת. אֲבִיר יַעֲקֹב, חֹזֵקוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. א) אֵי זֶה, הֵיכֵן
 הוּא זֶה. סֵפֶר פְּרִיחוֹת אֲמַכֶּם
 אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהָ, כְּלוּמַר, הֵלֵא
 שְׁלַחְתִּיהָ מִבֵּיתִי בְּלֹא סֵפֶר פְּרִיחוֹת
 שֶׁהוּא כֹתֵב הַנּוּם, וְזֶה אוֹת שֶׁלֹּא עֲשִׂיתִי
 זֹאת מִפְּנֵי שְׂמֹאסְתִי בָּהּ, אֱלֹא מִפְּנֵי
 שְׁמֻדְרָה בִּי שְׁלַחְתִּיהָ לִפִּי שָׁעָה, אֲכַל לֹא
 נִפְסַק הַקְּשֶׁר בִּינֵינוּ. "אֲמַכֶּם", הוּא רָמַז
 לְכִנְסַת יִשְׂרָאֵל. וְהַנּוּיִם הֵם כָּל פְּרַט
 מִהֶם. מוֹנְשֵׁי, כְּפֵאלוֹ הָיוּ מְלוֹים שְׁתֵּכֵב
 לְשַׁלֵּם לָהֶם אֶת הַחוּב. אֲשֶׁר מְכַרְתִּי
 אֶתְכֶם לוֹ, אֲשֶׁר מִסְּרַתִּי אֶתְכֶם
 לְכַסּוֹ הַחוּב שֶׁמְשַׁנֵּעַ לוֹ. הֵן
 בְּעֹנְוֹתֵיכֶם נִמְכַרְתֶּם וְגו',
 כְּלוּמַר, אֲנִיכֶם צְרִיכִים לְכַסֵּף בְּפִדּוּתְכֶם,
 אֱלֹא, עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ דְמֵי הַמְּכִירָה,
 וְהַתְּשׁוּבָה אֵלַי תְּתִיבָה כֶּסֶף הַפְּדוּת.
 (כ) מְדוּעַ בָּאתִי וְגו', מְדוּעַ בָּאתִי
 לְהַתְקַרֵּב אֲלֵיכֶם, וְאִין אִישׁ מִמֶּךָ פּוֹנֵה
 אֵלַי. הֵן בְּנִעְרָתִי אַחֲרַיב יִם, הִיָּה
 בְּנִעְרָתִי אֲבִישׁ יִם. כְּלוּמַר, אֲבִישׁ אֶת
 הָאֲמוֹת הַנְּמַשְׁלִים לְמַיִם רַבִּים. נִהְרוֹת
 מְדַפְּר, שֶׁהַנְּהָרוֹת וַתִּבְשׁוּ בַּמְדַּבֵּר.
 תְּבֹאֵשׁ דְּנָתֶם, יִסְרִחוּ הַדְּנִים מֵאִין
 מְיֹם. (ג) אֶלְבִּישׁ שְׂמִיִם קְדֻרוֹת,
 וְכֵן עֲשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם, שֶׁהַלְּבַשְׁתִּי לָהֶם
 אֶת הַשְּׂמִיִם שֶׁהָרוֹת, שֶׁתִּיהָ לָהֶם הַשְּׂדֵךְ
 שְׁלֹשֶׁת יָמִים. וְשָׂק אֲשִׁים כְּסוּתְךָ,
 וְהָיוּ הַמְּצֻרִים כְּפִתִּים אֶל מְקוֹמָם כִּפְּאֵלֹה
 הִיָּה כְּפִיו עֲלֵיהֶם בְּשָׂקִים שַׁחֲרִים. פְּרִישׁ
 אַחַר, אֶלְבִּישׁ אֶת צְבֵא הַשְּׂמִיִם שֶׁרִי
 הָאֲמוֹת בְּשַׁחֲרוֹת לְהַשְׁפִּילֵם כִּשְׂבָא הַזָּמָן
 לְהַפְרֹעַ מִן הָאֲמָה, וּכְסוּתְךָ שֶׁל צְבֵא
 הַשְּׂמִיִם יִהְיֶה שֶׁק. (ד) נָתַן לִי לְשׁוֹן
 לְלַמּוּדִים, וְשַׁעֲרָה הִנְבִּיא אוֹמֵר, ה'
 שְׁלַחַנִי וַנִּתֵּן לִי לְשׁוֹן הֲרָאִי לְלַמֵּד.
 לְדַעַת לְעוֹת, לְדַעַת כִּיצֵד לְלַמֵּד לִפִּי הֵעַת וְתוֹמָן. אֶת יַעֲרָף דְּבַר, אֶת

לֹא נְסוּגְתִי אֱלֹא אֲמַרְתִּי הִנְנִי שְׁלַחַנִי: ו לא כְּנַעֲנִי לְלָבֵת מְחַשֵּׁשׁ כֵּן יַבִּיתִי אֱלֹא
 הַתְּאֵב לְשִׁמּוֹעַ דְּבַר ה' פֶּאֲרֵם עָרֵף וְצִמָּא לְמַיִם. יַעֲרִי בְּבִקֵּר בְּבִקֵּר, כָּכֵל בְּקֹר
 וּבְקֹר יַעֲרִי ה' אֶת אוֹנִי לְלָבֵת לְהַגִּיד הַנְּבִאוֹת. יַעֲרִי לִי אֲזוֹן, מְעוֹרֵר אוֹנִי לְשִׁמּוֹעַ הַנְּבִאוֹהַ. לְשִׁמּוֹעַ וְהִלְבִּין כְּמִשְׁפֵּט הַלְּמוּדִים, כְּלוּמַר, עַל דֶּרֶךְ
 הָאֲמָת הַבְּרוּרָה. פְּרִישׁ אַחַר, "כְּלַמּוּדִים", פְּתַלְמוּדִים הַלּוּמְרִים מִפִּי רַבִּם. (ה) פְּתַח לִי אֲזוֹן, כְּלוּמַר, יַעֲלֶה לִי אֶת סוּדוֹ. וְאֲנִכִּי לֹא מְרִיתִי, לֹא סְרַכְתִּי לְלָבֵת
 בְּשִׁלְחֹתִי. אַחֲזֵר לֹא נְסוּגְתִי, לֹא תִּרְתִּי לְאֶחָזֵר לְמֵאן בְּדָבָר, אֱלֹא אֲמַרְתִּי "הִנְנִי שְׁלַחַנִי" (ישעיהו.ח.ו.1) גּוֹי נְתַתִּי לְמַכִּים, מִסְּרַתִּי אֶת גּוֹפִי לְמַכִּים, כְּלוּמַר,

עטרת מרים

גוי נתתי למכרים ולחתי למרמים שער לחיו וקני פני לא הסתרתי ביד מפלמות ורק: ז ואדני יהוה יעזרלי בהקום דברי נבואתי על-כן לא נבלמתי בדברי נבואתי על-כן שמתי פני בחלמיש ואדע כי ידעתי כירלא אבוש: ח תקדוש ברוך הוא קרוב לי מצדיקי המצדיק אותי בידו,

שי למורא

לא נמנעתי ללכת מחשש פן יכזי. למרמים, לתולשים את השערות של לחיו וקני. פני לא הסתרתי מפלמות ורק, כלומר, לא נמנעתי ללכת מחשש פן יבלמוני וידקו בפני. ז יעזר לי, והא בעורי ואקומו עלי. לא נבלמתי, לא חששתי מפלמות. בחלמיש, כאן חוקה. כלומר, פיון שראיתי שח' עוזר לי, על פן שמתי פני בחלמיש לדרב קשות. ואדע כי לא אבוש, וידעתי שלא אבוא לידי בגשה. ח קרוב מצדיקי וגו', ה' המצדיק אותי בידו הוא קרוב אלי, לכן מי שרוצה לריב אתי, נעמד יחד אתי והוא וכו'. ט ורשיעני, יחב אותי בידו. הן כלם, כל העומדים עלי. עש יאכלם, כמו הנגידים שאינם בשמוש, שפא עש שהוא התולעת האוקלת אותם, פן יהיו דברי משפטיהם הנכובים, ששום אדם לא יגע בהם. י שומע בקול עבדו, ושומע בקול עבדו הנביא. אשר הלך חשכים ואין נגה לו, אפילו הלך בחשכת הצרות ועדו לא מצא הארה והשועה. יבטח בשם ה', שהבוא לו התשועה. יא הן כלכם קדחי אש, אכל כמעט כלכם מבעורים את חמת ה', כי אינכם שומעים בקול נביאיו מאזרי ויקות, ומקופים את האש כמו אור שהיא תגורה המקיפה את הגוף, ביקות שהם ניצוצות ונהל אש. לכו באור אשכם, לפי האש שהבערתם קד תלכו. כלומר, לפי המשועה שעשיתם קד ויהו הגמול וביקות בערתם, ולפי הניצוצות והחלים שהבערתם. מנדי היתה זאת לכם, מנדי תהא גמולכם זה לכם. למעצבה תשכבו, בעצבון תשכבו בחולים. כלומר, שלא יתה בכם פח לקום לפני אויביכם. א שמעו אלי רדפי צדק, כאן שב הנביא לדרב עם הטובים המאמינים בדברי הנביא, אל הפלע שממנו נחצבתם. והוא רמו לאברהם אבינו, כפי ההמשך שבפסוק שאחר זה ואל מקבת בור נקרתם, ואל הנקב של חבור אשר יצאתם ממנו. והוא רמו לשרה אמנו. "נקרתם", מלשון "העני האנשים ההם הנקרא" (במדבר טו:ד).

למרמים פני לא הסתרתי מפלמות ורק:

ז ואדני יהוה יעזרלי על-כן לא נבלמתי

על-כן שמתי פני בחלמיש ואדע כירלא

אבוש: ח קרוב מצדיקי מיריבי אתי

נעמדה יחד מירבעל משפטי יגש אלי:

ט הן אדני יהוה יעזרלי מיהוה

ירשיעני הן כלם בפגד וכלו עש

יאכלם: ימי בכם ירא יהוה שמע

בקול עבדו אשר א הלך חשכים ואין

נגה לו יבטח בשם יהוה וישען

באלהיו: יא הן כלכם קדחי אש מאזרי

זיקות לכו א באור אשכם וביקות

בערתם מידי היתה זאת לכם

למעצבה תשכבו: נא א שמעו אלי

רדפי צדק מבקשי יהוה הביטו אל-

צור חצבתם ואלמקבת בור נקרתם:

ג הביטו אל אברהם אביכם ואלשרה

תחוללכם כיראחד קראתיו ואברכהו

וארבהו: ג כירנחם יהוה ציון נחם

כלחרבתיה וישם מדברה בעדן

קרבתי כל המקומות החרבים וישם מדברה ארץ שממה, בעדן כגן נמוע וערבתי ששם גדלים בו קוצים וסנאים ורדדים כגן יהוה ששון ושמחה ימצא בה תודרה קול הודאה על הנסים ועל הנפלאות וקול ומרה:

לכן מי שרוצה לריב אתי נעמדה יחד אני והוא, וכן מירבעל משפטי יגש אלי כי בודאי לא יוכל לי: ט הן באמת אדני יהוה יעזרלי מיר הוא אם פן אשר ירשיעני ולחב אותי הן כלם העומדים עלי בפגד הנקב וכלו עש תולעת הנגידים יאכלם: ימי בכם אשר הוא ירא יהוה שמע בקול עבדו הנביא.

אשר אפילו הלך חשכים בחשכת הצרות ועדו ואין נגה אור לו ויבטח בשם יהוה שהבא לו התשועה וישען באלהיו: יא הן כלכם שאינכם שומעים בקול נביאיו קדחי בערים אש באף האל מאזרי מחזיק זיקות ניצוץ האש גדולים, לכן לכו א באור אשכם וביקות אשר בערתם ואתו האש תאכלכם כי העון יכלה אתכם מנדי לא במקרה היתה זאת הרעה לכם למעצבה בעצבון תשכבו כמו חולים או נוססים, שלא יתה בכם פח לקום לפני אויביכם:

א שמעו אלי רדפי צדק המחחרים לעשות צדק מבקשי יהוה הביטו אל-צור אל הפלע אשר חצבתם ממנו הוא אברהם ואלמקבת בור היא שרה, אשר נקרתם: ג הביטו אל-אברהם אביכם ואלשרה תחוללכם אשר ידהכם כיראחד היה בעולם מאמין באלהי עולם קראתיו גדלתו ואברכהו וארבהו פן אנדל אתכם שאתם יחידים לי: ג כירנחם יהוה ציון נחם כל-

למרמים פני לא הסתרתי מפלמות ורק: ז ואדני יהוה יעזרלי על-כן לא נבלמתי על-כן שמתי פני בחלמיש ואדע כי לא אבוש, וידעתי שלא אבוא לידי בגשה. ח קרוב מצדיקי וגו', ה' המצדיק אותי בידו הוא קרוב אלי, לכן מי שרוצה לריב אתי, נעמד יחד אתי והוא וכו'. ט ורשיעני, יחב אותי בידו. הן כלם, כל העומדים עלי. עש יאכלם, כמו הנגידים שאינם בשמוש, שפא עש שהוא התולעת האוקלת אותם, פן יהיו דברי משפטיהם הנכובים, ששום אדם לא יגע בהם. י שומע בקול עבדו, ושומע בקול עבדו הנביא. אשר הלך חשכים ואין נגה לו, אפילו הלך בחשכת הצרות ועדו לא מצא הארה והשועה. יבטח בשם ה', שהבוא לו התשועה. יא הן כלכם קדחי אש, אכל כמעט כלכם מבעורים את חמת ה', כי אינכם שומעים בקול נביאיו מאזרי ויקות, ומקופים את האש כמו אור שהיא תגורה המקיפה את הגוף, ביקות שהם ניצוצות ונהל אש. לכו באור אשכם, לפי האש שהבערתם קד תלכו. כלומר, לפי המשועה שעשיתם קד ויהו הגמול וביקות בערתם, ולפי הניצוצות והחלים שהבערתם. מנדי היתה זאת לכם, מנדי תהא גמולכם זה לכם. למעצבה תשכבו, בעצבון תשכבו בחולים. כלומר, שלא יתה בכם פח לקום לפני אויביכם. א שמעו אלי רדפי צדק, כאן שב הנביא לדרב עם הטובים המאמינים בדברי הנביא, אל הפלע שממנו נחצבתם. והוא רמו לאברהם אבינו, כפי ההמשך שבפסוק שאחר זה ואל מקבת בור נקרתם, ואל הנקב של חבור אשר יצאתם ממנו. והוא רמו לשרה אמנו. "נקרתם", מלשון "העני האנשים ההם הנקרא" (במדבר טו:ד).

כ הביטו אל אברהם אביכם וגו', הביטו אליהם ולכו בדרכיהם, וראו מה עשיתי להם. תחוללכם, תחולל אתכם. כלומר, שחוללה (= שלדה) אתכם כיראחד קראתיו ואברכהו וארבהו, ארבע-פי שהיה יחיד בארץ כנען ולא היו שם כמשפחתו לחזוק בידו, עם כל זה אני קראתיו וגדלתו וברכתו אותו והרבית את ירעו. וכאומר, כמו שעשיתי עם אברהם אעשה עמכם, ארבע-פי שאתם יחידים בין הגוים ואין מי שמחזיק בידכם. ג כירנחם יהוה ציון נחם ה' ינחם

את ציון שתשוב להבנות. ואמר "נחם" בלשון עבר בדרך הנבואה בהרבה מקומות, כי הדבר ברור פאלו כבר נעשה. כל תרבותיה, כל המקומות התרבים שבה. וערביתה, מישור שבמדבר. ורש"י פרש פאן ש"ערכה" הוא מקום שהיה ישוב ונחרב. תורה, קול הודאה על הנסים ועל הנפלאות.

וערביתה בגויהוה ששון ושמהה ימצא בה תודה וקול זמרה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה גרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

<p>אתכם היום ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם: ס והיה פי יביאך יהוה אלהיך אלה הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ונתתה את הברכה על-הר גרזים ואת הקללה על-הר עיבל: ה הלא-המה בעבר תירדו אחרי</p>	<p>יא וראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה: ב את הברכה אשר תשמעו אל-מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום: ג ותקללה אם-לא תשמעו אל-מצות יהוה אלהיכם וסרתם מן-הדרך אשר אנכי מצוה</p>
--	---

מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא: הֲלֹא־תַעֲשׂוּן לְפָנַי לַיהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם: הֲכִי אִם־אֱלֹהֵימָקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־שִׁבְטֵיכֶם לְשׁוּם אֶת־שֵׁמוֹ שֶׁם
 לְשַׁכְּנוּ תִדְרָשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה: (ישראל) וְהִבַּאתֶם
 שָׁמָּה עֲלֵתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם וְאֵת
 תְּרוּמַת יַדְכֶם וְגִדְרֵיכֶם וְגִדְתֵיכֶם וּבְכֹרֹת
 בְּקֹרְכֶם וְצֹאנֵיכֶם: וְאֶכְלֶתֶם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם כְּכֹל מִשְׁלַח יַדְכֶם אֲתֶם
 וּבְתֵיבֶם אֲשֶׁר בְּרַכָּךְ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ: הֲלֹא תַעֲשׂוּן
 כְּכֹל אֲשֶׁר אֶנְחֵנו עֹשִׂים פֶּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־
 הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו: ט כִּי לֹא־כָּאתֶם עַד־עֲתָה אֶל־
 הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נָתַן
 לָךְ: וְעַבְדְּתֶם אֶת־הַיְרֵדִן וְיִשְׁבַּתֶּם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִנְחִיל אֲתֶכֶם וְהִנִּיחַ לָכֶם מִכָּל־
 אֵיבֵיכֶם מִסָּבִיב וְיִשְׁבַּתֶּם־בְּטַח:

דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַפְּנִיעֵי הַיָּשָׁב
 בְּעֶרְבָה מִוֶּל הַגְּלִגְלֵל אֶצֶל אֱלוֹנֵי מִרְה: יא כִּי
 אֲתֶם עֹבְרִים אֶת־הַיְרֵדִן לְבֹא לְרֶשֶׁת אֶת־הָאֶרֶץ
 אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם וַיִּרְשַׁתֶּם אֹתָהּ
 וְיִשְׁבַּתֶּם־בָּהּ: (לוי) לב וּשְׂמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־
 הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִכִּי נָתַן לִפְנֵיכֶם
 הַיּוֹם: יב אֱלֹהֵי הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
 תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי
 אֲבֹתֶיךָ לָךְ לְרֶשֶׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אֲתֶם חַיִּים
 עַל־הָאָדָמָה: ג אַבְדֵּ תֵאבְדֹן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמֹת
 אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אֲתֶם יֹרְשִׁים אֲתֶם
 אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הַתְּהָרִים הַרְּמִים וְעַל־הַגְּבְעוֹת
 וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן: ד וְנִתְצַתֶּם אֶת־מוֹזִבְחֹתֶם
 וּשְׂפָרְתֶם אֶת־מִצְבְּתֶם וְאֲשֶׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ
 וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמוֹם

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד מני"א, תשי"ג
 ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו מודיע מיום ההולדת שלו ביום ב' אלול הבע"ל.

הנה בטח ידוע לו מסדרי יום הולדת, היינו בעלי לתורה נתינת צדקה קודם שחרית ומנחה
 לימוד מאמר דא"ח ע"מ לחזור אותו עכ"פ מקצתו בהזדמנות הקרובה ברבים, אמירת תהלים
 וכו'. והשי"ת יצליחו שיהי' חסיד ירא שמים ולמדן.

בברכה.

נ"ב. בנוגע לשאלתו אודות הנחת תפילין ר"ת, הנה תלוי זה בכמות ואיכות ידיעותי
 בתורת הדא"ח, ויבקש את המשפיע שלו שיכתוב לי ע"ז, ובטח נזהר הוא ג"כ בטבילת עזרא.

ביאורים לפרקי אבות

פרק ה, משנה ב

עֲשֶׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ, לְהוֹדִיעַ בְּמָה אֲרָךְ אַפְּיִים לְפָנָיו, שְׁפָל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מִכְעִיסִין וּבָאִין, עַד שֶׁתֵּבְיָא עֲלֵיהֶם אֶת מִי הַמַּבּוּל. עֲשֶׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם, לְהוֹדִיעַ בְּמָה אֲרָךְ אַפְּיִים לְפָנָיו, שְׁפָל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מִכְעִיסִין וּבָאִין, עַד שֶׁבָא אַבְרָהָם אֲבִינוּ וְקָבַל שְׂכָר בְּלָם.

~ נקודות משיחות קודש ~

למקום והפיץ את שם ה'.

(לקוטי שיחות חטי"ז, ע' 70 ובהערה 7.
מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

אף שכבר מפורש בפסוק⁶ שה' הוא "אל ארץ אפים", מחדשת לנו המשנה "כמה ארץ אפים לפניו – "עשרה דורות".

מהי באמת הסיבה לכך שהקדוש ברוך הוא מאריך אף עד "עשרה דורות"?

"עשר" הוא מספר שלם⁷ הכולל את כל השלמויות. לכן, לדוגמה "עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם"⁸. כשם שזה בצד הקדושה, כן הוא גם בצד של היפך הקדושה⁹ – מידתו של הרע מתמלאת במספר עשר, ומשמעות הדבר היא שהרע חודר בכל עשר הבחינות. לכן הקדוש ברוך הוא מאריך אף עד "עשרה דורות" דוקא, שכן הוא מצפה לתשובת החוטאים במשך עשרה דורות (דור דור והרע שבו) עד אשר סאת הרוע מתמלאת וחודרת בכל עשר הבחינות.

(לקוטי שיחות חטי"ז, ע' 73.
מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

(1) חלק א סז, ב; קו, א; רנד, ב; חלק ג טו, א. (2) תשא לב, לב. (3) סנהדרין קח, א-ב. רש"י פרשת נח, י' יד מתנחומא ה'. (4) רש"י שם. (5) וירא כא, לג. רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק א הלכה ג. (6) תשא לד, ו. שלח יד, יח. והכוונה "לצדיקים ולרשעים" (רש"י שם). (7) אבן עזרא שמות ג, טו. פרדס שער ב. (8) פרק ג משנה ח. (9) כמבואר בתניא פרק ו.

יש להבין את הטעם לכך שאברהם "קיבל שכר כולם" ואילו נח לא?

והביאור בזה, על פי דברי הזוהר¹ שנה "לא בעא רחמין על עלמא", כלומר, לא לימד זכות על בני דורו ולא התפלל עליהם, בעוד שאברהם אבינו התפלל למען אנשי סדום והתאמץ להצילם (בדומה לכך אנו מוצאים גם אצל משה רבינו שהתפלל והתחנן על עם ישראל ואף ביקש מהקדוש ברוך הוא "ואם אין מחני נא מספרך"²). ולכן, אברהם זכה לקבל את שכר הרשעים, ואילו נח לא זכה לכך.

אלא שלכאורה יש לעיין בזה – הרי גם נח הוכיח את בני דורו כמבואר בגמרא³ ונמצא כי בכל זאת דאג לבני דורו? אלא שהביאור בזה הוא: נח עשה זאת רק מפני הציווי שציווהו ה' להאריך בבניית התיבה "כדי שיראו בו אנשי דור המבול... ושואלין אותו... והוא אומר להם... אולי ישובו"⁴. אך הוא מצידו לא יזם נסיון לעוררם לתשובה ולהצילם. לעומת זאת, אברהם אבינו שעליו נאמר "ויקרא שם בשם ה' אל-עולם"⁵, שהלך ממקום

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג מני"א, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...בודאי נודע לו מביאתם של כמה מאנ"ש הפליטים שיחיו לדעטראיט ונפגש עמם מזמן לזמן ומשתתף גם בהתנעושות חסידותיות והשיי"ת יצליחו שזה יחדשו (אפפרישען) ויזכירו על צור מחצבו ושיכירו בו אז דא גייט א חסיד של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע און א חסידישער מחונך.

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ה) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת	
			סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע										
			ש	א	ש	א									
באר שבע (ק)	6:00	5:56	9:21	9:20	8:44	8:41	10:31	10:30	19:34	19:38	20:01	20:06	19:14	20:12	
חיפה (ק)	5:56	5:52	9:19	9:17	8:41	8:38	10:29	10:28	19:39	19:44	20:04	20:09	19:06	20:15	
ירושלים (ק)	5:57	5:53	9:19	9:17	8:41	8:39	10:29	10:28	19:38	19:43	20:01	20:06	18:59	20:12	
תל אביב (ק)	5:58	5:54	9:21	9:19	8:43	8:40	10:31	10:30	19:35	19:40	20:03	20:08	19:14	20:14	
אוסטריה, וינה (ק)	5:35	5:27	9:15	9:12	8:19	8:12	10:29	10:32	20:26	20:34	21:04	21:14	20:09	21:20	
אוסטריה, מלבורן (ח)	7:17	7:23	9:50	9:53	9:12	9:14	10:45	10:43	17:32	17:37	18:05	18:01	17:17	18:17	
אוקראינה, אוהסק (ק)	5:42	5:35	9:21	9:17	8:27	8:22	10:34	10:36	20:31	20:31	21:00	21:09	20:07	21:15	
אוקראינה, דוניצ'ק (ק)	5:09	5:02	8:50	8:46	7:54	7:47	10:04	10:06	20:08	20:08	20:38	20:47	19:43	20:53	
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:19	5:11	8:57	8:57	8:03	7:56	10:14	10:17	20:21	20:21	21:00	21:00	19:55	21:06	
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:39	5:30	9:19	9:23	8:21	8:13	10:38	10:40	20:52	20:52	21:24	21:34	20:27	21:41	
אוקראינה, קייב (ק)	5:31	5:22	9:11	9:15	8:13	8:05	10:30	10:33	20:46	20:46	21:17	21:28	20:20	21:34	
ארה"ב, אמריקות, אבו דאבי (ח)	5:50	5:50	9:07	9:09	8:34	8:33	10:16	10:16	19:08	19:08	19:30	19:34	18:45	19:40	
איטליה, מילאנו (ק)	6:11	6:05	9:45	9:48	8:57	8:51	11:01	11:03	20:57	20:57	21:22	21:31	20:30	21:37	
אקוודור, קיטו (ח)	6:17	6:17	9:17	9:16	8:47	8:47	10:19	10:19	12:50	12:51	18:05	18:47	18:05	18:55	
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:49	7:49	10:23	10:20	9:44	9:46	11:17	11:15	18:30	18:30	18:44	18:40	17:57	18:55	
ארגנטינה, בריולינג (ח)	8:55	8:55	11:21	11:18	10:38	10:41	12:13	12:10	18:49	18:55	19:26	19:20	18:36	19:38	
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:10	6:05	9:37	9:39	8:55	8:52	10:50	10:51	20:21	20:21	20:53	20:53	19:58	20:59	
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:56	5:50	9:24	9:27	8:42	8:38	10:38	10:40	20:13	20:13	20:39	20:46	19:50	20:52	
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	5:57	5:51	9:25	9:27	8:42	8:38	10:39	10:40	20:14	20:14	20:47	20:47	19:51	20:53	
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:29	6:23	9:58	10:01	9:14	9:10	11:13	11:15	14:14	14:15	21:20	21:28	20:30	21:34	
ארה"ב, הוואסטון (ק)	6:43	6:39	10:02	10:03	9:26	9:24	11:12	11:12	14:01	14:02	20:39	20:44	19:54	20:50	
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:07	6:02	9:28	9:30	8:51	8:48	10:40	10:41	19:54	19:54	20:18	20:23	19:32	20:29	
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:49	6:46	10:05	10:06	9:31	9:29	11:14	11:14	14:00	14:01	20:31	20:35	19:47	20:41	
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:51	5:45	9:19	9:22	8:36	8:32	10:33	10:35	20:11	20:11	20:37	20:44	19:47	20:50	
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:21	6:15	9:49	9:51	9:06	9:03	11:02	11:04	14:01	14:02	21:03	21:10	20:14	21:16	
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:48	5:42	9:17	9:20	8:34	8:30	10:32	10:34	20:11	20:11	20:37	20:45	19:47	20:51	
בוליביה, לה-פס (ח)	6:56	6:58	9:47	9:45	9:14	9:15	10:45	10:44	13:09	13:09	18:03	18:44	18:03	18:55	
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:13	6:04	9:54	9:58	8:53	8:45	11:13	11:16	14:26	14:28	21:07	22:05	21:07	22:23	
בלגיה, בריסל (ק)	6:14	6:05	9:55	9:59	8:56	8:47	11:14	11:17	14:26	14:28	21:06	22:04	21:06	22:21	
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:40	6:43	9:26	9:24	8:52	8:53	10:23	10:22	12:43	12:43	17:28	18:09	18:11	18:21	
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:27	6:30	9:14	9:12	8:40	8:41	10:11	10:09	12:31	12:31	17:17	17:58	18:00	18:10	
בריטניה, לונדון (ק)	5:30	5:21	9:11	9:16	8:10	8:01	10:31	10:34	20:54	13:45	21:24	21:36	20:29	21:42	
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:31	5:21	9:16	9:21	8:07	7:54	10:37	10:40	21:09	13:54	21:43	21:56	20:45	22:03	
גרמניה, ברלין (ק)	5:32	5:23	9:15	9:20	8:11	8:00	10:36	10:39	21:04	13:51	21:36	21:48	20:36	21:54	
גרמניה, פראנקפורט (ק)	5:59	5:51	9:39	9:43	8:42	8:34	11:00	10:58	14:09	14:10	21:43	21:54	20:46	22:00	
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:44	6:48	9:29	9:27	8:54	8:56	10:25	10:24	12:44	12:43	17:24	18:06	18:08	18:18	
הודו, מומבאי (ח)	6:16	6:14	9:28	9:28	8:56	8:55	10:35	10:35	13:17	13:18	19:37	19:40	18:55	19:47	
הודו, פונה (ח)	6:13	6:11	9:24	9:25	8:53	8:51	10:31	10:31	13:13	13:14	19:32	19:35	18:50	19:42	
הונגריה, בודפשט (ק)	5:18	5:18	9:02	9:06	8:10	8:04	10:19	10:22	20:21	13:27	21:00	21:00	19:56	21:06	

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יצאת שבת
			מג"א		אדמו"ר													
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:00	4:54	8:31	8:28	7:45	7:41	9:44	9:42	12:42	12:43	19:12	19:19	19:45	19:52	18:56	19:58		
יוון, אתונה (ק)	6:31	6:26	9:59	9:57	9:17	9:13	11:11	11:10	14:06	14:07	20:31	20:37	21:01	21:08	20:14	21:14		
מולדובה, קישייב (ק)	5:48	5:41	9:27	9:24	8:33	8:27	10:43	10:41	13:48	13:49	20:32	20:41	21:09	21:19	20:16	21:25		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:13	6:11	9:26	9:25	8:53	8:52	10:32	10:32	13:14	13:15	19:10	19:13	19:35	19:38	18:53	19:45		
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	7:44	7:51	10:08	10:12	9:24	9:28	11:01	10:58	13:06	13:06	17:28	17:21	18:02	17:55	17:09	18:15		
נפאל, קטמנדו (ח)	5:29	5:25	8:47	8:46	8:11	8:09	9:56	9:55	12:43	12:44	18:51	18:55	19:17	19:22	18:33	19:28		
סין, בייג'ין (ח)	5:16	5:10	8:46	8:43	8:02	7:58	9:59	9:57	12:56	12:57	19:24	19:31	19:56	20:03	19:05	20:09		
סינגפור, סינגפור (ח)	7:06	7:06	10:06	10:06	9:36	9:36	11:09	11:09	13:41	13:42	19:16	19:16	19:39	19:40	18:58	19:48		
פולין, ורשא (ק)	5:02	4:53	8:50	8:46	7:42	7:31	10:08	10:06	13:20	13:22	20:21	20:31	21:04	21:16	20:04	21:22		
פרו, לימה (ח)	6:26	6:27	9:18	9:19	8:48	8:49	10:19	10:18	12:44	12:45	18:03	18:02	18:26	18:26	17:45	18:36		
צרפת, ליון (ק)	6:28	6:21	10:05	10:02	9:13	9:08	11:20	11:18	14:23	14:24	21:05	21:13	21:41	21:50	20:48	21:55		
צרפת, פריז (ק)	6:29	6:21	10:11	10:07	9:12	9:05	11:25	11:27	14:34	14:35	21:34	21:34	22:03	22:13	21:07	22:19		
קולומביה, בוטמה (ח)	5:53	5:53	8:56	8:56	8:26	8:26	10:00	9:59	12:33	12:34	18:13	18:13	18:35	18:36	17:54	18:44		
קנדה, טורונטו (ק)	6:11	6:04	9:45	9:42	8:56	8:52	10:59	10:57	14:00	14:01	20:46	20:38	21:10	21:18	20:19	21:24		
קנדה, מונטריאול (ק)	5:43	5:36	9:19	9:16	8:28	8:22	10:34	10:32	13:37	13:38	20:26	20:18	20:53	21:02	20:01	21:08		
קפריסין, לינקה (ק)	5:58	5:53	9:22	9:20	8:43	8:40	10:33	10:32	13:26	13:27	19:50	19:45	20:14	20:20	19:28	20:26		
רוסיה, לובאוויטש (ח)	5:12	5:02	9:05	9:00	7:43	7:23	10:22	10:25	13:41	13:43	21:03	20:51	21:39	21:53	20:35	22:00		
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:41	4:30	8:36	8:31	7:06	-	9:57	9:54	13:15	13:17	20:44	20:32	21:33	21:33	20:13	21:40		
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	5:04	4:57	8:44	8:40	7:49	7:43	9:59	9:57	13:04	13:05	19:58	19:49	20:27	20:36	19:33	20:42		
שווייץ, ציריך (ק)	6:09	6:01	9:48	9:44	8:53	8:47	11:04	11:02	14:10	14:10	21:08	20:59	21:41	21:41	20:38	21:47		
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:03	6:02	9:12	9:11	8:41	8:40	10:17	10:17	12:56	12:57	18:47	18:45	19:09	19:11	18:27	19:18		

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לְהִדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל פורענות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

P.P.

שולם
1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7